

СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ РАУФА АБЛЯЗОВА

ЧЕРКАСЬКЕ ВІДДІЛЕННЯ
АКАДЕМІЇ ЕКОНОМІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СУСА

VII учнівсько-студентська конференція

МОЛОДІЖНА НАУКА У КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

7 грудня 2023 р

Черкаси 2023

Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

**СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ РАУФА
АБЛЯЗОВА**

**ЧЕРКАСЬКЕ ВІДДІЛЕННЯ
АКАДЕМІЇ ЕКОНОМІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ**

**ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАСИЛЯ СТУСА**

***МОЛОДІЖНА НАУКА У КОНТЕКСТІ
СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ***

VII учнівсько-студентська конференція

Збірник тез доповідей

7 грудня 2023 р.

Черкаси

*Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова
2023*

Молодіжна наука у контексті суспільно-економічного розвитку країни: збірник тез доповідей учасників VII учнівсько-студентської конференції / за ред. Сукач О.М. Черкаси, 7 грудня 2023 р. Черкаси: Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова, 2023. 526. [укр., рос., англ., нім., польс. мови].

Основною метою конференції є вирішення стратегічних питань повоєнного відродження України та розвитку науки з позиції прогресивного студентства та учнів.

Подані матеріали містять методологічні та методичні підходи, що можуть заслуговувати на увагу широкого кола читачів.

Організаційний комітет вважає за доцільне повідомити, що не всі положення і висновки окремих авторів є беззаперечними. Разом з тим, вважаємо можливим їхню публікацію з метою обговорення.

Редакція збірника не несе відповідальність за якісний зміст і оформлення авторських статей (стилістичні, орфографічні помилки тощо).

Матеріали подаються в авторській редакції. Відповідальність щодо дотримання академічної доброчесності покладається на авторів поданим матеріалів.

© Колектив авторів, 2023

© Східноєвропейський університет
імені Рауфа Аблязова, 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПОВОЄННЕ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ	18
ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПОВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ	
<i>Маринич Данило</i>	<i>18</i>
УКРАЇНА: СТРАТЕГІЇ ВІДНОВЛЕННЯ	
<i>Гончаренко Ірина</i>	<i>21</i>
ВІДБУДОВА КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ	
<i>Щербак Єлизавета</i>	<i>23</i>
ПЕРСПЕКТИВИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ	
<i>Жулей Віталіна</i>	<i>26</i>
ПОВОЄННЕ ВІНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ: СТРАТЕГІЯ ТА ПРІОРИТЕТИ	
<i>Павлюковський Олександр</i>	<i>29</i>
ВПРОВАДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	
<i>Жук Анюта</i>	<i>32</i>
ФАКТОРИ ВПЛИВУ ТА НАПРЯМИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ	
<i>Гейжа Євген</i>	<i>35</i>
АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ ДО НОВИХ РЕАЛІЙ: ПРИКЛАД НЕЗЛАМНОСТІ НАЦІЇ	
<i>Грозян Олександра</i>	<i>37</i>
ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	
<i>Кушнір Діана</i>	<i>41</i>
ВПЛИВ МІГРАЦІЇ НА ПОВОЄННЕ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ	
<i>Федотова Ольга</i>	<i>43</i>
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	
<i>Барміна Софія</i>	<i>46</i>
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО УМОВ МИРНОГО ЖИТТЯ	
<i>Лаврінченко Ольга</i>	<i>49</i>

ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ <i>Дудник Таїсія</i>	51
СПІЛКУВАННЯ ЯК ПОКАЗНИК ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ <i>Омельченко Євгенія</i>	53
ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ <i>Бабенко Максим</i>	56
INCLUSIVE EDUCATION AND SOCIAL GUARANTEES IN THE CONTEXT OF POST-WAR RECOVERY OF UKRAINE <i>Snihurova Irynas</i>	59
DEVELOPMENT OF TOURISM IN UKRAINE IN THE POST-WAR PERIOD <i>Palamarchuk Violetta</i>	62
СЛІДАМИ ВІЙНИ – ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ <i>Онофрійчук Марія</i>	64
REBUILDING A NATION’S SPIRIT; THE POST – WAR REVIVAL OF TOURISM IN UKRAINE <i>Oshyta Andrii</i>	67
СЕКЦІЯ 2. ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	70
МІЖНАРОДНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ <i>Євтушик Софія</i>	70
ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ЦЕНТРІВ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ <i>Евстратенко Анастасія</i>	74
ІНВЕСТИЦІЇ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ <i>Жюдіт Фелікс</i>	75
ДОСЯГНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОСТУ В УМОВАХ ВІЙНИ <i>Самодурова-Монтаїні Римма</i>	78
ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК ДРАЙВЕР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ <i>Білаш Олексій</i>	81

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК	
<i>Монтаїні Олексій</i>	84
ОСОБЛИВОСТІ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
<i>Денисенко Ярослав</i>	86
ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	
<i>Метревелі Нана</i>	89
РОЛЬ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ	
<i>Дідик Олександра, Смоляр Ліана</i>	92
СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО ТА ГАРАНТОВАНОГО ДЕРЖАВОЮ БОРГУ	
<i>Бартош Адріана, Щербата Анна</i>	95
МОЖЛИВОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ДЛЯ ПІДТРИМКИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	
<i>Коваль Руслана</i>	98
АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВІЙНИ НА НАПОВНЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ	
<i>Бурець Олександра</i>	100
ДОХОДИ ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ВІЙНИ	
<i>Жиденко Роман</i>	103
ХАРАКТЕРНІ РИСИ СУЧАСНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ	
<i>Мірошниченко Яна</i>	105
ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ	
<i>Сокурєнко Олександр</i>	107
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ	
<i>Дідик Олександра</i>	110
ВПЛИВ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ	
<i>Христофорова Поліна</i>	113
WAYS TO IMPROVE MIGRATION POLICY IN UKRAINE TAKING INTO ACCOUNT INTERNATIONAL EXPERIENCE	
<i>Wang Zhijie</i>	116
ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ РОЗВИТКУ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ	
<i>Басич Валерія</i>	119

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ <i>Шишкіна Марина</i>	122
РОЗШИРЕННЯ ФУНКЦІЙ ТА ПОСЛУГ НФКУ В УКРАЇНІ <i>Анастасія Щербанич</i>	125
ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ <i>Косов Артем</i>	127
ДОСТУПНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ <i>Каліш Іванна</i>	129
РОЗВИТОК ПЛАТІЖНИХ ПОСЛУГ БАНКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ <i>Правник Аліна</i>	132
ОПТИМІЗАЦІЯ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ НА ОСНОВІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ <i>Пікалов Дмитро</i>	135
ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ БАНКУ <i>Стогній Зоряна</i>	137
УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКОСТІ БАНКУ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ <i>Манченко Вікторія</i>	141
ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСІВ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ <i>Данилюк Андрій</i>	144
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ДЕПОЗИТНИХ ПОСЛУГ <i>Лупко Дар'я</i>	146
РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОГО ФАКТОРИНГУ В УКРАЇНІ <i>Тимофієва Дарія</i>	149
МОДЕЛЮВАННЯ ВАЛЮТНОГО КУРСУ НА ВАЛЮТНОМУ РИНКУ <i>Коновалов Олександр</i>	153
СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ <i>Шиятий Олег</i>	156
СУЧАСНІ СТРАХОВІ ІНСТРУМЕНТИ МІНІМІЗАЦІЇ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ <i>Кінаш Олена</i>	158
ВІЙСЬКОВІ РИЗИКИ – НОВИЙ ІНСТРУМЕНТ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ <i>Щепак Олександр</i>	160

КІБЕРСТРАХУВАННЯ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	
<i>Сун Веньцзюнь</i>	163
ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЗИЦІЇ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ ТА ПАРАМЕТРІВ ЇЇ ОЦІНКИ	
<i>Шірінян Артур</i>	166
ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ	
<i>Троян Юрій</i>	168
ПІДХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	
<i>Костирський Дмитро</i>	171
ЗМІСТ КОНЦЕПЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	
<i>Авдєєв Нікіта</i>	172
ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ	
<i>Ма Цзінчен</i>	175
ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВ НА МІКРОРІВНІ	
<i>Бак Андрій</i>	178
ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	
<i>Панасенко Володимир</i>	180
УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА	
<i>Григор Вікторія</i>	183
МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ СКЛАДОВИХ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ОРГАНІЗАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛАХ ПП «ДЖЕРЕЛО»)	
<i>Вавдіюк Наталія</i>	185
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЕНЧУРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА СЕРЕД МОЛОДІ УКРАЇНИ	
<i>Погоріла Марія, Погоріла Олександра</i>	189
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ	
<i>Хватов Єгор</i>	191
ВАЖЕЛІ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВА	
<i>Хімич Дар'я</i>	194
НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА УКРАЇНИ	
<i>Кирик Валентина</i>	196

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ	
<i>Кобка Карина</i>	199
ФОРМУВАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЗА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ	
<i>Михаськів Мар'ян</i>	202
ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА НАПРЯМКІВ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ	
<i>Єсик Володимир</i>	205
ОРГАНІЗАЦІЯ КОНТРОЛЮ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА	
<i>Ван Кань</i>	207
ДОРЕЧНІСТЬ МЕТОДІВ РОЗРАХУНКУ РЕЗЕРВУ СУМНІВНИХ БОРГІВ В КОНТЕКСТІ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	
<i>Кукудяк Марта</i>	210
ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОГО АУДИТУ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ	
<i>Черевань Анастасія</i>	212
ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В УКРАЇНСЬКОМУ БІЗНЕСІ	
<i>Хіщін Володимир</i>	215
ПРИНЦИПИ ТАЙМ МЕНЕДЖМЕНТУ В РОБОТІ УПРАВЛІНЦІВ	
<i>Пісоцький Роман</i>	218
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	
<i>Новікова Дар'я</i>	221
АСИМІЛЯЦІЯ МОДЕЛЕЙ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК НАСЛІДОК МІЖКУЛЬТУРНОЇ СПІВПРАЦІ СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ	
<i>Філатова Марія</i>	222
УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ МЕДИЧНИМ ЗАКЛАДОМ	
<i>Розкидана Вікторія</i>	225
УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЛІКУВАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	
<i>Миколаєнко Ярослав</i>	228
УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ	
<i>Сліпченко Сергій</i>	231
ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ПІДХОДІВ ДО УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	
<i>Харченко Наталія</i>	233
СКЛАДОВІ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ	
<i>Близнюк Олександр</i>	235

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ТЕПЛОЕНЕРГЕТИЧНОГО ВИРОБНИЦТВА	
<i>Шестак Віталій</i>	238
ОБҐРУНТУВАННЯ ДОЦЬЛЬНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПІДПРИЄМСТВІ	
<i>Побиванець Тетяна</i>	241
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ	
<i>Габро Григорій</i>	243
СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ	
<i>Ярмоленко Вячеслав</i>	245
МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ	
<i>Перебийніс Юлія</i>	247
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ БРЕНДИНГУ НА УКРАЇНСЬКОМУ РИНКУ	
<i>Романчук Кіріл</i>	251
РОЛЬОВИЙ ПІДХІД В МЕНЕДЖМЕНТІ	
<i>Голиборода В'ячеслав</i>	254
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	
<i>Толок Єлизавета</i>	256
МОДЕЛІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ	
<i>Березенко Марина</i>	259
ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЛІДЕРСТВА	
<i>Бобрик Анастасія</i>	262
ВПЛИВ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ	
<i>Вовк Богдана</i>	265
ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМ КОЛЕКТИВОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	
<i>Плюта Максим</i>	268
ПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СИСТЕМІ АДМІНІСТРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	
<i>Бондаренко Євген</i>	270
УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЮ КУЛЬТУРОЮ ПІДПРИЄМСТВА	
<i>Куропятник Дмитро</i>	272

ОГЛЯД СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ МОНІТОРИНГУ ТА КОНТРОЛЮ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ	
<i>Каплун Владислав</i>	275
ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MEASURES TO IMPROVE CORPORATE CULTURE AT THE ENTERPRISE	
<i>Liu Jiren</i>	277
SOCIAL-PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF PERSONNEL MANAGEMENT	
<i>Liu Shaohua</i>	280
СТВОРЕННЯ ЦИФРОВОЇ ВАЛЮТИ ПІДПРИЄМСТВА	
<i>Нечипоренко Світлана</i>	282
ОЦИФРУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВОГО ІНЖИНІРИНГУ НА ОСНОВІ ЗАСТОСУВАННЯ NFT ТЕХНОЛОГІЇ	
<i>Нудьга Олена</i>	285
РОЗГОРТАННЯ БЛОКЧЕЙН-МЕРЕЖІ ДЛЯ ОБМІНУ ЦИФРОВИМИ АКТИВАМИ	
<i>Скубій Олег</i>	287
ВИКОРИСТАННЯ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СМАРТ-ТЕХНОЛОГІЙ В СУЧАСНОМУ ЖИТЛОВОМУ МАСИВІ	
<i>Соколова Жанна</i>	290
ВЕНДІНГ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ІННОВАЦІЇ ТА МНОЖИННІСТЬ СЕГМЕНТІВ	
<i>Миرونенко Вікторія</i>	292
ПОБУДОВА МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСУ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАЛЬНОГО ПРОСТОРУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗВО	
<i>Солонько Діана</i>	295
ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРИМОРСЬКИХ ДИСТАНАЦІЙ	
<i>Гогунська Олена</i>	297
МІЖНАРОДНЕ ІНВЕСТУВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	
<i>Луговський Станіслав</i>	300
ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У ВІДБУДОВУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ	
<i>Богданчук Іван</i>	302
ВПЛИВ КОРУПЦІЇ НА УГОДИ ТА ДОГОВОРИ: НЕДІЙСНІСТЬ ТА ЇХНІ НАСЛІДКИ	
<i>Анохіна Крістін</i>	305

СЕКЦІЯ 3. ДЕРЖАВА ТА СУСПІЛЬСТВО 307

ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО
КОНФЛІКТУ

Сидоренко Артем 307

ФАЛЬСИФІКАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ У ПОЛІТИЦІ ЯК ВИД
ЗЛОЧИНУ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вірун Юлія 309

ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Перець Світлана 312

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ
У ПОВОЄННИЙ ЧАС

Лишко Дарина 315

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК УКРАЇНСЬКА КОНСТИТУЦІЙНА
ЗАСАДА

Проскурник Христина 318

ДО ПИТАННЯ ПОНЯТТЯ «ПОЛІТИЧНИЙ КОНФЛІКТ»

Левченко Юлія 321

ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СУДОВИХ СПРАВ У ЦИВІЛЬНОМУ
ПРОЦЕСІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Бичок Софія 324

ЩОДО ОБЧИСЛЕННЯ СТРОКІВ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ ДО ПОВІДОМЛЕННЯ ОСОБИ ПРО ПІДОЗРУ В
ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Рубльова Вікторія 328

ДОКАЗИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Векленко Роман 331

ПОЧАТОК ТА ЗАКІНЧЕННЯ ДІЗНАННЯ

Світлана Гончарова, Андрій Гуртовий 333

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПЛАТНИХ КАМЕР У
СЛІДЧИХ ІЗОЛЯТОРАХ

Масоха Владислава 336

SOCIO-POLITICAL ANALYSIS OF THE IMAGE OF A CIVIL
SERVANT

Chosta Kostiantyn 338

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Расторгуєв Нікіта 341

ЧИ ВИТІСНИТЬ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ПРАЦЮ ЮРИСТІВ?

Хубулов Ігор 343

ПРАВО В ЖИТТІ ЛЮДИНИ І СУСПІЛЬСТВА <i>Ходаковська Владислава</i>	346
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ <i>Летків Ростислав</i>	349
ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНО- ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ <i>Владислав Федоров</i>	352
ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ТА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ <i>Мормуль Юлія</i>	355
ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ <i>Кошельник Дар'я</i>	357
БУДУВАННЯ СВІДОМОСТІ СУЧАСНИХ УКРАЇНЦІВ ЧЕРЕЗ ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ <i>Храпатова Марія</i>	360
ГРОМАДСЬКА АКТИВНІСТЬ ЯК ПРІОРИТЕТНА СКЛАДОВА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА <i>Грідчина Анна</i>	364
СКАНДИНАВСЬКА МІСІЯ ДІТЕЙ ТА ЇЇ БЛАГОДІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ВОЛИНІ <i>Цуман Діана</i>	367
ВОЛОНТЕРСТВО В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ <i>Каліщук Ірина</i>	370
ЗАВДАННЯ ЮРИДИЧНИХ СЛУЖБ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ <i>Гуменюк Вікторія</i>	373
ІМІДЖЕВА СКЛАДОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ <i>Тараненко Катерина</i> ».....	377
THE INFLUENCE OF SPORTS ON THE MENTAL HEALTH OF PEOPLE DURING THE WAR <i>Victoria Panchenko</i>	379
ВПЛИВ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ НА СВІТОВУ КУЛЬТУРУ <i>Чудновська Олена</i>	381
РОЗВИТОК ПРИВАТНОЇ МЕДИЦИНИ НА ХАРКІВЩИНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ <i>Євгенія Бударіна</i>	384

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ОСІБ НА ОБ'ЄКТАХ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ <i>Прис Мар'яна</i>	387
МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК ОСНОВА ПАРТНЕРСТВА І СПІВРОБІТНИЦТВА ТА СКЛАДОВА КРОС-КУЛЬТУРНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ <i>Левицька В.С., Коробкова О.М.</i>	391
ОСНОВНІ ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ В ЧИННІЙ МОЛОДІЖНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ <i>Нечваль Євгенія, Ковальчук Анастасія</i>	394
СЕКЦІЯ 4. МОЛОДІЖНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	396
ДОТРИМАННЯ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ <i>Тонкопряд Наталія</i>	396
РОЗВИТОК КОНСТРУКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ІНСТИТУТІВ КОАЛІЦІЇ ТА ОПОЗИЦІЇ ЯК ЗАПОРУКА ДОСЯГНЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ <i>Скляр Олена</i>	398
КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЦИФРОВИХ ТА ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ <i>Матвієнко Олександра</i>	401
ВАЖЛИВІСТЬ ОСОБИСТОСТІ НАУКОВОГО КЕРІВНИКА В НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АСПІРАНТА <i>Захаров Андрій</i>	405
ОСВІТА ПІДЧАС ВОЄННИХ ДІЙ. ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ <i>Коротуненко Владислав, здобувач вищої освіти 4 курсу</i>	407
PECULIARITIES OF DISTANT LEARNING MEDICINE FROM ABROAD <i>Ksenia Lokhmatova</i>	410
ОРГАНІЧНЕ ПОЄДНАННЯ В ОСВІТЬОМУ ПРОЦЕСІ ПРАКТИЧНОГО НАВЧАННЯ, ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВИМОГ РИНКУ ПРАЦІ ПРИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННІ <i>Шенета С.В.</i>	411
ВАЖЛИВІСТЬ ВОЛОДІННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ У ХХІ СТОЛІТТІ <i>Захарчин Андріян</i>	414

МОЛОДІЖНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ НЕРІВНОСТІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
<i>Кумейко Анастасія</i>	417
САМОВИХОВАННЯ ТА ЙОГО РОЛЬ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ ВИХОВАТЕЛЯ	
<i>Яловнича Євгенія</i>	419
МОЛОДЬ УКРАЇНИ РУШІЙНА СИЛА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	
<i>Крохмаль Ірина, Мирошниченко Богдан</i>	422
ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ РИЗИКУ ДІТЕЙ ЯКІ ВИРОСЛИ В УМОВАХ ВІЙНИ	
<i>Хрячевська Карина, Шматолоха Вікторія</i>	424
ОСНОВИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
<i>Савісько Тетяна</i>	427
АНАЛІЗ ЗАЙВОЇ ВАГИ І ОЖИРІННЯ СЕРЕД ДИТЯЧОГО НАСЕЛЕННЯ	
<i>Клименчук Юлія</i>	430
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ У РІЗНИХ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ФОРМАХ	
<i>Куликова Єлизавета</i>	433
СЕКЦІЯ 5. ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА	437
ТЕРОРИЗМ ЯК ФОРМА НАСИЛЛЯ	
<i>Воробей Вікторія</i>	437
CURRENT DIFFERENCES IN GENDER COMMUNICATION	
<i>Теплинська Вікторія</i>	439
PECULIARITIES IN TRANSLATION OF LEGAL TERMS	
<i>Зоріна Софія</i>	442
STYLISTIC DEVICES AND EXPRESSIVE MEANS OF THE LANGUAGE	
<i>Гучок Анна</i>	444
COMMUNICATIVE ASPECTS OF A POLITICAL TEXT	
<i>Гончаренко Андрій</i>	447
СПЕЦИФІКА ПЕРЕДАЧІ ГУМОРУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛІЙСЬКОЇ ПРОЗИ	
<i>Візіренко Олег</i>	449

СВОЄРІДНІСТЬ ВІДТВОРЕННЯ ПОРТРЕТА ГЕРОЯ ПРИ ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ <i>Візіренко Вадим</i>	453
ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПОШИРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ, НАЦІОНАЛЬНИХ ПАМ'ЯТОК В УМОВАХ ВІЙНИ <i>Дума Лідія</i>	456
ОСНОВНІ ШЛЯХИ ВТІЛЕННЯ ОБРАЗНОГО СВІТУ ПИСЬМЕННИКА ПРИ ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ <i>Денисенко Юрій</i>	459
ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ З БЕЗПРИТУЛЬНИМИ ТВАРИНАМИ НА ХАРКІВЩИНІ <i>Обозна Аліна</i>	462
СЕКЦІЯ 6. ІСТОРИЧНИЙ ВИМІР: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА	465
ЕКОЛОГІЧНА ІСТОРІЯ КРИЗЬ ВІКИ: ВІД ІДЕЇ ДО ПРАКТИКИ ДОСЛІДЖЕНЬ <i>Черниш Максим</i>	465
ВІЙСЬКОВО ПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИНИ САРМАТІВ ТА РИМСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ II СТ. <i>Росинець Василь</i>	471
ВІДОБРАЖЕННЯ АРХЕОЛОГІЧНОЇ НАУКИ ТА АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ У НУМІЗМАТИЦІ ТА БОНІСТИЦІ <i>Ахновський Денис</i>	473
СЕКЦІЯ 7. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПРИКЛАДНІ НАУКИ	477
ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ <i>Сидоренко Дарина</i>	477
IMPROVING INFORMATION SUPPORT PROBLEM OF UKRAINIAN POLICE <i>Rahimli Zakhra</i>	480
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАСШТАБОВАНОСТІ ВЕБ-ДОДАТКІВ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ МІКРОСЕРВІСНОЇ АРХІТЕКТУРИ <i>Простак Микита, Гуліка Анатолій</i>	482

ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ ЯК НОВА МОЖЛИВІСТЬ ДЛЯ НАВЧАННЯ	
<i>Шклярський Іван</i>	484
РОЗРОБКА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ «РЕЙТИНГ ВИКЛАДАЧА»	
<i>Ткачов Костянтин</i>	487
ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЯКІСТЬ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
<i>Мітанова Марія</i>	489
ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРЕВАГИ JAVA ПРОГРАМУВАННЯ	
<i>Чернихівський Михайл</i>	491
ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ ЙМОВІРНОСТЕЙ В ОДНІЙ ГЕОМЕТРИЧНІЙ МОДЕЛІ	
<i>Кольчак Аліна</i>	494
РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СУЧАСНОМУ СВІТІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РІЗНОМАНІТНІ СФЕРИ ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ	
<i>Оносова Марія</i>	497
SYBER ATTACKS AS A RISK FOR THE STATE	
<i>Zdorovets Tetyana</i>	500
РОЗРОБКА ІКС УПРАВЛІННЯ СКЛАДОМ З АРМ МЕНЕДЖЕРА БУДІВЕЛЬНОЇ КОМПАНІЇ	
<i>Поліщук Валерій</i>	502
ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	
<i>Фараджева Христина</i>	504
СЕКЦІЯ 8. СУЧАСНІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ	507
СУЧАСНІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ	
<i>Маркуляк Давід</i>	507
ООНОВЛЕННЯ СТАНДАРТІВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ В ГАЛУЗІ МАШИНОБУДУВАННЯ	
<i>Семененко Марина</i>	510
GENDER LANGUAGE POLICY IN UKRAINE: NAVIGATING THE EUROPEAN INTEGRATION LANDSCAPE	
<i>Маруна Мороз</i>	512
ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У ПРАВІ ЄС	
<i>Кушнер Олександра</i>	515

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	
<i>Шалуєва Анна</i>	518
РОЗРОБКА НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ РОДЮЧОСТІ ҐРУНТІВ ТА РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕРНОБОБОВИХ КУЛЬТУР	
<i>Панцирева Г.В.</i>	520
ТЕХНОЛОГІЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ НАСІННЯ СОЇ ЗАЛЕЖНО ВІД СОРТУ	
<i>Панцирев О.В.</i>	523

СЕКЦІЯ 1
ПОВОЄННЕ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ

**ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПОВОЄННОГО
ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ**

*Маринич Данило, здобувач вищої освіти 4 курсу
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»*

Київський університет культури

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Кузнецова Людмила

Сутність геополітичних змін, як і глибинний зміст трансформації сучасного світу, нині найбільшою мірою стосується України. Відповідно до свого геополітичного призначення вона покликана змінювати повоєнний світоустрій, відстоювати властиве українському суспільству бачення, надавати адекватності конструктивним викликам безпечного розвитку суспільств.

Сьогодні перед Україною відкриваються як нові можливості для подальшого успішного розвитку, так і серйозні виклики, ризики та загрози її майбутньому. Війна дає змогу державному апарату так би мовити обнулити стосунки з великим бізнесом, скасувати переважну більшість пілг, відмовитися від неформальних моделей взаємовідносин, що діяли раніше, посилаючись, зокрема, на суспільний запит та зовнішні очікування.

Завдання відродження України, і зокрема її економіки, промислової та соціальної інфраструктури, системи відтворення людського капіталу, має кілька вимірів.

На думку експерт ГО «Стратегічна група «Софія» В. Ємеця на першому етапі (до 2025 року) держава має розробити та запропонувати дієвий механізм залучення наявних у її розпорядженні виробничих потужностей та наукових установ до промислового відновлення, а також запропонувати у форматі державно-приватного партнерства долучення приватних підприємств, що можуть бути інтегровані до виробничих ланцюгів [1, с.53].

Розвиток інфраструктури передбачає оновлення транспортної, енергетичної та житлово-комунальної інфраструктури і таким чином створення потужного попиту на матеріали, необхідні для створення нових елементів інфраструктури. Разом з тим, розвиток інфраструктури слугуватиме поліпшенню загальних логістичних умов ведення

виробничого бізнесу в Україні.

Стратегічне бачення сталого розвитку України ґрунтується на забезпеченні національних інтересів та виконанні міжнародних зобов'язань України щодо переходу до сталого розвитку. Такий розвиток передбачає: подолання дисбалансів в економічній, соціальній та екологічній сферах; трансформацію економічної діяльності, перехід на засади «зеленої економіки»; побудову мирного та безпечного, соціально згуртованого суспільства з належним врядуванням та інклюзивними інституціями; забезпечення партнерської взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, бізнесу, науки, освіти та організацій громадянського суспільства; повну зайнятість населення; високий рівень науки, освіти та охорони здоров'я; підтримання довкілля в належному стані, який забезпечуватиме якісне життя та благополуччя теперішнього і майбутніх поколінь; децентралізацію та впровадження регіональної політики, яка передбачає гармонійне поєднання загальнонаціональних і регіональних інтересів; збереження національних культурних цінностей і традицій [2].

З метою стабілізації внутрішнього ринку праці в умовах війни органам влади слід реалізувати низку заходів, орієнтованих на забезпечення зростання мобільності робочої сили, навчання найбільш конкурентним професіям внутрішньо переміщених осіб, запуск механізмів реверсної трудової міграції, виділення внутрішньо переміщеним особам житла на території сільських поселень, в малих містах, використання потенціалу бізнесу, який релокалізується, відкриття нових індустріальних парків з метою алокації нових бізнесів та зростання масштабів діяльності вже переміщених виробництв, активізації діяльності центрів підтримки підприємництва, надання консалтингової підтримки підприємницьких ініціатив внутрішньо переміщених осіб [3].

Доцільним на етапі післявоєнного відновлення є прискорення розвитку переробної промисловості, перехід від торгівлі ресурсами до торгівлі товарами із високою доданою вартістю. Стимулювання інноваційно-орієнтованого підприємництва, зменшення впливу монополій та деолігархізація економіки, пошук методів спрощення регулювання малого і середнього бізнесу, розширення доступу до знань, ринків, капіталу та створенню комфортних умов для ведення бізнесу є ключовими аспектами повоєнного відновлення економіки.

Вирішальну роль в соціально-економічному розвитку країни відіграють люди. Для ефективного повоєнного відродження України неодмінно доведеться вирішити проблему нестачі трудових ресурсів.

Надзвичайної актуальності набуває розробка механізмів з нарощування трудового потенціалу України для повоєнного відродження. Міграційна складова цього процесу включає прибуття двох основних контингентів: 1) повернення на батьківщину українців, які виїхали за кордон через війну і 2) залучення іноземців. Актуальний та потенційний внесок людини у суспільство суттєво залежить від ступеня її інтеграції, тому для обох зазначених груп виникає необхідність визначити орієнтири їх (ре)інтеграції. Інтеграція іммігрантів є, безумовно, набагато складнішим завданням. Іноземці, які мешкали в Україні до війни, вже ознайомлені з культурою, мовою, засадами спілкування. Це є суттєвою перевагою у контексті побудови мирного співіснування корінного та приїжджого населення [4, с.217].

На думку Вікторії Чорній на шляху до оперативного відродження економічного сектору держави існує ряд перешкод, а саме: неефективна інституційна структура економіки; високий рівень корупції; низький рівень стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу; низький рівень платоспроможності попиту на внутрішньому ринку, що призводить до скупчення доходу в підприємств монополістів; низькоєфективна кредитна політика, яка знижує рівень кредитування реального сектору економіки через відсутність платоспроможних позичальників; недосконалість законодавства в сфері підтримки малого та середнього бізнесу [5, с.221].

Отже, повоєнне відновлення нашої держави можливе за умов чіткої стратегії політичного та економічного відродження з урахування сприятливого інвестиційного клімату.

Література

1. Ємець В. В. Економічний розвиток у повоєнний період в Україні: загальні аспекти. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 7-8. С. 51-56.

2. Холівчук О.П., Досин О.М. Стратегічне бачення сталого розвитку України. URL: https://eprints.kname.edu.ua/60748/1/%D0%A0%D0%9C%D0%92_2021-256-259.pdf

3. Войналович І. Завдання соціально-гуманітарної політики збереження людського капіталу України в умовах війни. URL: [file:///Users/mjvg2/Downloads/MDES-2022-N4+\(6\)+226-232%20\(1\).pdf](file:///Users/mjvg2/Downloads/MDES-2022-N4+(6)+226-232%20(1).pdf)

4. Майданік І. П. Міграційний потенціал відновлення трудових ресурсів повоєнної України. Сучасні тренди соціально-економічних перетворень та інтелектуалізації суспільства в умовах сталого розвитку: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (10 листопада, м. Запоріжжя). [Електронний ресурс]. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2022. С.217-128.

5. Чорній В. Шляхи відродження економіки України в післявоєнний період із урахування світового досвіду. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022, № 6, Том 2. С. 219-223.

УКРАЇНА: СТРАТЕГІЇ ВІДНОВЛЕННЯ*Гончаренко Ірина, здобувач вищої освіти 4 курсу**Спеціальності «Міжнародний менеджмент»**Державного торговельно-економічного університету**Науковий керівник: канд. екон. наук, доцент І. М. Підкаміний*

За перший рік після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року українська економіка втратила 30-35% ВВП [1]. Це найбільше падіння економічної активності з часів незалежності, і знадобляться роки, щоб відновитися. Навіть після війни Україна відчуватиме серйозну нестачу робочої сили на ринку праці, спричинену масовим потоком біженців. Пам'ять про війну також матиме тривалий вплив на інвестиційну привабливість країни. Але головне те, що Україна здатна відновитися. І мета моєї роботи полягає в тому, щоб проаналізувати можливості та стратегії для відновлення України.

Україна виявила стійкість під час воєнного конфлікту, забезпечивши економічну стійкість за допомогою зниження податків на прибуток, скасування податку на додану вартість і митних зборів на імпорт. Цифрова трансформація, зокрема портал Дія, який надає можливість отримання понад 100 різних документів та послуг дистанційно, сприяла наданню допомоги та уникненню бюрократії. А геополітичне розташування відкрило нові можливості співпраці з ЄС, надаючи Україні шанс отримати фінансову підтримку для відновлення після конфлікту.

Післявоєнна Україна може стати набагато сильнішою та економічно розвиненішою. Щоб це зробити, українські політики повинні, по-перше, підготувати нову інституційну базу, використовуючи успіхи у цифровізації для боротьби з корупцією. По-друге, Україна має зосередитися на підвищенні продуктивності та модернізації виробництва як ключових рушіїв економічного відновлення. Це не лише вирішить проблему нестачі робочої сили, але й сприятиме більшій інтеграції України у світове економічне співтовариство.

Найголовніші заходи, на які повинна зорієнтуватися Україна для післявоєнного відновлення це:

1. Економічний розвиток: Україна повинна створити нову економіку, яка буде стрімко розвиватись та будувати сучасні промисловості. Крім цього потрібно привертати іноземних інвесторів для забезпечення великого економічного стрибка.

Як на мене, по завершенні війни Україну чекає прискорене економічне зростання, яке простимулює притік інвестицій. Частина з

них – це гроші, які даватимуть західні партнери на ліквідацію наслідків бойових дій.

2. Інвестиційна привабливість: Україну чекає великий розвиток логістичної, транзитної, фінансової, наукової та освітньої інфраструктури. А забезпечення інвестиційної привабливості потрібно для повернення зовнішніх інвестицій не тільки на ліквідацію наслідків війни, але й в різного розміру бізнеси.

3. Боротьба з корупцією: Україні терміново потрібно активно боротися з корупцією для побудови довіри в Україні та серед міжнародних партнерів. Для цього може знадобитися створення антикорупційних органів.

4. Безпека та членство в НАТО: Україні потрібно членство в НАТО для забезпечення стабільності та безпеки, як важливий аспект відновлення країни після війни

Це були найголовніші заходи, які потрібно реалізувати у першу чергу, але є і інші важливі заходи для післявоєнного відновлення нашої країни, про які не потрібно забувати. А саме:

1. Економічна стабілізація: впровадження механізмів для стримування інфляції, таких як цільова інфляція та монетарне регулювання; забезпечення стабільного обсягу грошової маси та контроль за кредитуванням; оптимізація системи оподаткування та боротьба з тіньовою економікою для збільшення податкових надходжень.

2. Інфраструктурні проекти: модернізація транспортної системи, наприклад, розвиток шляхів сполучення, модернізація дорожньої мережі, розвиток залізничного та авіаційного транспорту; будівництво нових енергетичних об'єктів, розширення використання відновлювальних джерел енергії, таких як сонячні та вітрові; покращення водовідведення, інтернет-зв'язку та інше.

3. Інноваційна політика: сприяння розвитку технологічних стартапів та інноваційних компаній; збільшення фінансування для досліджень у сфері науки та техніки.

4. Соціальна програма: надання соціальної та медичної допомоги військовим та постраждалим; соціальні програми та програми надання доступного житла для малозабезпечених верств населення.

5. Реформи: зменшення бюрократії, впровадження електронного уряду; збільшення інвестицій у вищу освіту для забезпечення якісного навчання; впровадження сучасних методів навчання та забезпечення доступу до новітніх навчальних матеріалів.

6. Технологічний розвиток: запровадження цифрових технологій у

різні галузі, наприклад, електронна медицина, електронне урядування та інші електронні послуги.

7. Аграрна політика: надання фінансової допомоги та консультацій для розвитку малих аграрних підприємств; покращення інфраструктури в сільських областях та розвиток малих сільських господарств; впровадження передових сільськогосподарських технологій та підтримка аграрного бізнесу.

8. Міжнародна співпраця: Співпраця з міжнародними організаціями та країнами для обміну досвідом; участь у міжнародних програмах та отримання фінансової підтримки від міжнародних фондів; укладення та зміцнення торгових угод з іншими країнами.

9. Інвестиції: створення інвестиційних фондів; запровадження податкових стимулів для повертання іноземних інвесторів.

10. Туризм: повертання туристів через розвиток готельної галузі, курортів та інших туристичних послуг.

11. Національні програми: програми, спрямовані на зміцнення єдності та врегулювання конфліктів суспільства.

Отже, у відповідь на потреби післявоєнного відновлення України, ключові заходи та ідеї мають охоплювати широкий спектр сфер, щоб забезпечити стале економічне відновлення та соціальний прогрес. Зазначені ідеї спрямовані на покращення економічної, соціальної та екологічної ситуації в країні. Реалізація цих заходів може допомогти Україні вибудувати стійке та процвітаюче суспільство, сприяючи розвитку країни та підвищенню якості життя її громадян.

Література

1. Economics Observatory. Rebuilding Ukraine: how will policy-makers shape the country after the war? URL: <https://www.economicsobservatory.com/rebuilding-ukraine-how-will-policy-makers-shape-the-country-after-the-war>

ВІДБУДОВА КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

*Щербак Єлизавета, здобувачка освіти 3 курсу
професія «Оператор з обробки інформації та програмного забезпечення»
Державного навчального закладу «Міжрегіональне вище професійне
училище з поліграфії та інформаційних технологій»
Науковий керівник: майстер виробничого навчання Ірина Аніщенко*

Відбудова інфраструктури після війни з агресором. Повоєнне відродження України, відбудова критичної інфраструктури. Насамперед, перед тим як відбудувати, Україна намагається усіляко мінімізувати

різного роду збитки від війни.

Йдеться про релокацію бізнесів із зони бойових дій у безпечніші регіони, житло для тимчасово переміщених осіб, і загалом усі заходи, спрямовані на те, щоб люди і підприємства продовжували жити та працювати – відповідно, щоб жила економіка.

Другий важливий етап – документування збитків. З одного боку, воно потрібне, щоб притягнути росію до відповідальності за воєнні злочини в міжнародних судах. Однак з іншого – таке документування допомагає зібрати інформацію про всі руйнування і збитки.

Віднесення об'єктів до критичної інфраструктури здійснюється в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Віднесення банків, інших об'єктів, що здійснюють діяльність на ринках фінансових послуг, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Національний банк України, платіжних організацій, учасників платіжних систем, операторів послуг платіжної інфраструктури здійснюється в порядку, встановленому Національним банком України.

Віднесення об'єктів до критичної інфраструктури, що здійснюють діяльність на ринках послуг, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснюють державні органи, здійснюється в порядку, встановленому такими державними органами.

До 2030 року функціонування критичної інфраструктури країни набуде стабільності. Україна сформує державну систему її захисту, враховуючи досвід, передусім Ізраїлю, використовуючи технологічні напрацювання розвинених країн світу, зокрема членів НАТО, щодо поєднання протидії воєнній агресії з проти диверсійним захистом об'єктів енергетики, транспорту та інших стратегічно важливих галузей. Критична інфраструктура країни набуде стійкості до можливої зовнішньої воєнної експансії.

Червоні лінії у розвитку інфраструктури, яких не можна перетинати:

відтермінування реалізації заходів для надійного захисту об'єктів критичної інфраструктури від руйнувань і пошкоджень;

стримування інституціональних змін, необхідних для запровадження безпечного режиму функціонування критичної інфраструктури в державі;

ігнорування необхідності моніторингу, оцінювання ефективності функціонування об'єктів інфраструктури та їх відповідності реальним потребам;

порушення вимог професіоналізму, соціальної відповідальності до

зайнятих у сфері вітчизняної інфраструктури;

повільні темпи реформування інфраструктури за напрямками, пов'язаними із впровадженням новітніх технологій, ігнорування стимулів інноваційного розвитку;

нехтування можливостями територіальних громад щодо диверсифікації джерел постачання енергії, розгалуження транспортної мережі та розвитку локальних ринків;

звуження сфери стратегічного планування розвитку інфраструктурних об'єктів, їх недофінансування, зниження рівня відповідальності управлінських структур у цій сфері;

нехтування можливостями публічно-приватного партнерства, зокрема щодо державної та регіональних стратегій розвитку інфраструктури та залучення зарубіжних партнерів до інвестування в українські інфраструктурні об'єкти;

затягування у часі реалізації заходів, спрямованих на декарбонізацію транспорту;

порушення принципів енергоефективності та екологізації у відновленні і розвитку інфраструктури країни;

обмеження активності громадянського сектора суспільства у визначенні пріоритетів розвитку інфраструктурних об'єктів.

Щоб фінансування отримували справді найкращі і найнагальніші проекти, необхідно, по-перше, затвердити стратегію відбудови, яка визначатиме підходи до відновлення (які об'єкти відбудовуються першочергово в межах швидкої відбудови, а які об'єкти не варто відновлювати до початку великої відбудови). По-друге, визначити вимоги до розробки проектів відбудови, зокрема щодо того, чи варто відбудовувати об'єкти старше 40–50 років, як визначити більш ефективний спосіб відбудови (чи варто відновлювати об'єкт, якщо вартість будівництва нового є меншою), які кроки треба зробити, щоб актуалізувати потребу та скорегувати характеристики потрібного об'єкта. І, по-третє, впровадити моніторинг якості й ефективності запропонованих проектів, щоб пріоритезація і виконання вимог до якості проектів не були формальними.

Україна стоїть перед складним завданням відновлення своєї критичної інфраструктури після війни. Запровадження стратегії відбудови, розробка та втілення ефективних проектів, а також уникнення порушень ігнорування критичних пунктів розвитку інфраструктури є вирішальними для успішного відновлення. Однак важливо уникати стримування реформ, враховуючи реальні потреби та стимули інноваційного розвитку. Правильне фінансування інфраструктурних

проектів разом із системою моніторингу та оцінки допоможуть у забезпеченні ефективного відновлення.

Література

1. Відбудова України після війни: хто, як і за чий гроші *Економічна правда* (pravda.com.ua)
2. Про критичну інфраструктуру від 16.11.2021 № 1882-IX (rada.gov.ua)
3. Візія – 2022.12.05.pdf (nas.gov.ua)
4. Лібанова Е. Академік-секретар Відділення економіки Національної академії наук України, академік НАН України 2022 р. ст. 4-10.
5. Закон України про критичну інфраструктуру Розділ III КРИТИЧНА ІНФРАСТРУКТУРА УКРАЇНИ стаття 8.

ПЕРСПЕКТИВИ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ

*Жулей Віталіна, здобувачка вищої освіти 4 курсу
Спеціальності 073 «Менеджмент»*

*Державного торговельно-економічного університету
Науковий керівник: канд. екон. наук І.М.Підкаміний, доцент кафедри
менеджменту ДТЕУ*

Війна в Україні спричинила порушення роботи великої кількості сільськогосподарських підприємств. В нашій країні загалом працює 40 тисяч фермерських господарств, але багато з них опинилися в окупації та в районах активних бойових дій. Найбільша складність в тому, що їх бізнес насамперед прив'язаний до конкретної території, вони обмежені в мобільності, а роботи в полі чи на фермі не можна відкласти на невизначений термін або перенести. Деякі з підприємств змогли евакуюватися до більш безпечних регіонів, деякі були змушені повністю припинити роботу. Зазнали шкоди також і підприємства, які знаходяться далеко від обстрілів, через проблеми з логістикою[1].

Для безпосереднього розгляду стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств України в умовах повоєнного відродження слід виявити і врахувати проблеми, які негативно впливають на розвиток та обрати спільну стратегію розвитку підприємств, вичисливши і обравши напрями та методи розвитку.

Однією з проблем є нестача робітників, адже багато працівників пішли воювати, а ті хто залишився працювати мають перед собою велику кількість ризиків. Значною мірою вторгнення росії вплинуло на

посівну та збиральну роботу в Україні. Багато фермерів збирають врожай, незважаючи на російські обстріли та заміновані поля, особливо спостерігається на півдні і сході країни.

Спостерігається ще одна велика проблема – основну загрозу якої становить забруднення вибухонебезпечними предметами, адже саме воно блокує діяльність аграріїв, потребуючи дорогого та тривалого очищення. Збитки, яких зазнало українське сільське господарство, оцінюються у \$40,2 млрд. Щоб продовжувати діяльність на деокупованих територіях землі обстежують різними методами: від супутникових та аерофотознімків до технічних. Кожен метод має свою ефективність залежно від ситуації. Чим він простіший, тим дієвіший. Найбільш надійним залишається ручне розмінування, але це найповільніший і найдорожчий метод [2].

Перейдемо до розгляду проблеми матеріально-технічного забезпечення та інвестування. На мою думку, ці проблеми варто поєднати, адже в першу чергу інвестиції для матеріально-технічного забезпечення є недостатніми. Саме сільськогосподарська техніка та обладнання, а також посівні площі зазнали найбільшого негативного впливу в умовах війни, вони були пошкоджені або повністю знищені. Тому для оновлення матеріально-технічного забезпечення потрібні значні інвестиції.

Вирішенням цієї проблеми вже почав займатися український агробізнес, який планує значні внутрішні інвестиції у свій розвиток і зокрема – у нову техніку. Отож планують вкладати інвестиції в техніку вже на довоєнному рівні. Зокрема, середня сума запланованих інвестицій у трактори 2023 року складає 10,2 дол/га. Схожа ситуація із обприскувачами. За планом на 2023 рік сума інвестицій в них дорівнюється 6,10 дол/га. 2022 року у придбання нових обприскувачів вклали 3,2 дол/га. З сівалками така ж історія: план на поточний рік – 6,4 дол/га, у 2022 було 3,8 дол/га, а у 2018-2021 роках в середньому 7 дол/га. [3].

Зазначу, що внаслідок бойових дій було знищено або пошкоджено значну частину інфраструктури, необхідної для експорту сільськогосподарської продукції, зокрема, портів, залізниць та автомобільних доріг. Війна призвела до зміни попиту на сільськогосподарську продукцію в світі, що ускладнило українським виробникам знайти ринки збуту.

Отже, розглянувши всі проблеми, вияснилося, що для сільськогосподарських підприємств підходить напрям стратегічного розвитку – захист і розбудова ринку. Цілями такого розвитку насамперед

є збільшення ринкової частки шляхом проникнення на ринок, відновити свій бізнес та скористатися новими можливостями. Якщо обирати метод стратегічного розвитку – спільний розвиток [4]. Ефективним шляхом вирішення проблем із нестачею продовольства стане пряме партнерство між країнами у сферах розвитку сільського господарства та торгівлі продовольством. На відміну від гуманітарних програм, воно базується на прямій економічній вигоді, тому має значний потенціал до масштабування. Для України пряме партнерство з країнами Африки є особливо важливим у контексті реалізації стратегії післявоєнного відновлення агросектору. Враховуючи потенційну обмеженість бюджету інституційної підтримки, "ринкові" методи відновлення галузі, тобто через прямі інвестиції, мають великий потенціал. Посилення співпраці між країнами, призведе до розширення ринків збуту (зокрема для продукції з доданою вартістю), припливу інвестицій, обміну досвідом та технологіями [5].

Підсумовуючи вищесказане, перспективи стратегічного розвитку досить високі, адже стратегічна позиція підприємства врахована, рівень ризику високий, але він зрозумілий, та доцільність стратегічного вибору насамперед полягає в тому, що підприємства мають ресурси та компетенції для реалізації стратегічного розвитку [4].

Література

1. Рихліцький В. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства. *Економічна правда: проєкт, присв. бізнесу та економіці*. Дата публікації: 23.03.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>
2. Бабенко М. Як очистити сільгоспземлю від мін і забруднення, скільки це коштує і хто за все заплатить. *Економіка України: новини*. Дата публікації: 23.11.2023. URL: <https://thepage.ua/ua/economy/zabrudnennya-gruntiv-i-rozminuvannya-silgospzemli-v-ukrayini-pid-chas-vijni>
3. У 2023 році агробізнес інвестуватиме у нову техніку на довоєнному рівні – дослідження. *Агроном: журнал*. Дата публікації: 14.06.2023. URL: <https://www.agronom.com.ua/u-2023-rotsi-agrobiznes-planuye-investuvaty-v-novu-tehniku-na-dovoyennomu-rivni-doslidzhennya-agrohuh/>
4. Підкамінний І.М. Конспект лекцій з дисципліни «Стратегічне управління та адміністрування». Тема 7. Напрями та методи стратегічного розвитку підприємств.
5. Мартишев П. Зерно для Африки: потенціал експорту для України у найближче десятиліття. *Економічна правда: проєкт, присв. бізнесу та економіці*. Дата публікації: 07.09.2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/09/7/704046/>

ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ: СТРАТЕГІЯ ТА ПРІОРИТЕТИ

Павлюковський Олександр, здобувач вищої освіти 2 курсу спеціальності 051 «Економіка»

Державного торговельно-економічного університету

Науковий керівник: д.е.н., професор Уманців Юрій, завідувач кафедри економічної теорії та конкурентної політики

Повоєнне відновлення України є однією з найважливіших проблем, з якими зіткнеться наша країна після закінчення війни. Йдеться про відновлення як фізичних, так і соціальних, економічних та політичних зруйнованих війною структур. Важливість цієї проблеми визначається масштабами руйнувань, завданих війною. За оцінками Київської школи економіки, загальні втрати, завдані Україні російською агресією, перевищують 600 мільярдів доларів станом на початок 2023 р.[1]. Ці збитки включають руйнування інфраструктури, житла, промислових підприємств, культурних об'єктів тощо. Повоєнне відновлення України потребує значних ресурсів. Йдеться про фінансові ресурси, які потрібні для відновлення фізичної інфраструктури, а також людські ресурси, які необхідні для відновлення соціальних, економічних та політичних структур.

Стратегія відновлення України повинна бути комплексною, яка врахуватиме всі аспекти відновлення країни. Вона повинна бути спрямована на досягнення конкретних цілей. Внаслідок війни було пошкоджено багато об'єктів інфраструктури та населених пунктів, тому передбачено два паралельні етапи відновлення: "відбудова" та "модернізація". Загалом, процес відбудови та реконструкції в Україні передбачає: надзвичайну допомогу для задоволення нагальних потреб; ґрунтовне планування відновлення та модернізації пошкодженої критично важливої інфраструктури; фундаментальний прогрес на шляху інтеграції України до ЄС та НАТО[2]. Слід зазначити, що у сфері стратегічного планування просторового розвитку Україна наближається до інституційних стандартів ЄС. Нашій країні слід активніше впроваджувати практику ЄС щодо поєднання стратегій регіонального розвитку з транснаціональними та галузевими стратегіями. Крім того, кожна з цих стратегій має базуватися на відповідному бюджеті та співфінансуванні в рамках різних міжнародних та європейських програм [3].

Програма відновлення України, оголошена в Луганську в липні 2022 року, передбачає виділення понад 750 мільярдів доларів США на

реконструкцію та розвиток протягом наступного десятиліття. Коаліція з відновлення України об'єднає національні країни-партнери та компанії. Після міжнародної конференції 5 липня 2022 р, яка започаткувала міжнародні зусилля з реструктуризації України, представники понад 40 країн та близько 20 міжнародних організацій схвалили Луганську декларацію, взявши на себе зобов'язання надавати скоординовану політичну, фінансову та технічну підтримку з цією метою.[5] У документі, представленому в Луганю, також йдеться про необхідність посилення антикорупційної політики. Цього питання майже неможливо уникнути, оскільки реструктуризація, яка, безумовно, потребуватиме великих коштів, приваблюватиме корумпованих чиновників та деяких недобросовісних урядовців [4].

У цьому зв'язку основними пріоритетами вирішення експерти відзначають дві складові. Перша – це подальше вдосконалення законодавства про працю України. Другою складовою є вдосконалення фіскальної політики на основі зменшення податкового навантаження, знижуючи податки, розширюючи базу оподаткування та покращуючи ефективність адміністрування податків. Крім того, вона може створити сприятливіший бізнес-клімат, забезпечивши захист прав власності та верховенство права. Іншими немало важливими пріоритетами вирішення експерти також говорять і про ті проблеми, які були притаманні нашій країні і до війни це зміна інституції. Це і система захисту власності, і судова система те про, що вже давно всі знають. На це піде однозначно не один рік, але треба починати зараз, щоб за 7-8 років ми вже отримали видимий результат [4].

Одним з основних пріоритетів, які влада ставила перед собою ще до війни, то це збільшити частку товарів з доданою вартістю, що експортуються. Тож варто планувати кардинальні зміни у структурі економіки шляхом розробки та виробництва високотехнологічної продукції з високою доданою вартістю та її експорту. Основи цьому тренду були закладені у попередні періоди відповідно до Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, яка спрямована на перехід від сировинної економіки до економіки, яка створює високотехнологічні продукти та послуги з високою доданою вартістю [5]. Напрями виробництва продукції з високою часткою доданою вартості може бути реалізована у різних галузях економіки. Ось кілька конкретних прикладів:

Україна має значні ресурси для розвитку агропромислового комплексу. Виробництво високоякісної сільськогосподарської продукції з доданою вартістю. Наприклад, Україна є одним із найбільших

виробників пшениці в світі. Однак більшість пшениці в Україні експортується у вигляді сировини. Розвиток переробної промисловості, зокрема виробництва борошна, макаронних виробів, круп, олії та інших продуктів харчування, дозволить Україні отримувати більшу додану вартість від експорту пшениці; наша країна має значні запаси сировини для розвитку хімічної промисловості. Розвиток виробництва високотехнологічних хімічних продуктів з доданою вартістю, наприклад, фармацевтичних препаратів, може забезпечити зростання економіки та створення в Україні бази для розвитку медичного туризму. Або ж Україна має значні запаси калійних солей. Розвиток виробництва калійних добрив дозволить Україні задовольнити внутрішній попит на ці продукти та експортувати їх на світовий ринок.

Україна має потужний ІТ-потенціал. Розвиток ІТ-індустрії може забезпечити створення високооплачуваних робочих місць та зростання експорту. Наприклад, Україна є одним із найбільших постачальників ІТ-послуг у світі. Розвиток інноваційних ІТ-продуктів та послуг дозволить Україні розширити присутність на світовому ринку ІТ-послуг.

Повоєнне відновлення України є масштабним і складним завданням, яке потребує значних ресурсів і зусиль. Для успішного відновлення Україні необхідно розробити комплексну стратегію, яка враховуватиме всі аспекти відновлення країни. Важливим аспектом відновлення України є також перехід від сировинної економіки до економіки, яка створює високотехнологічні продукти та послуги з високою доданою вартістю. Це дозволить Україні підвищити рівень життя населення, створити нові робочі місця та забезпечити зростання економіки. Україна має всі можливості для успішного відновлення. У країні є значні ресурси, талановита молодь та сильне прагнення до перемоги. Завдяки міжнародній підтримці Україна зможе побудувати нову, сильнішу та більш стійку економіку.

Література

1. Direct damage caused to Ukraine's infrastructure during the war has already reached almost \$63 billion. Global economic losses are about \$543–600 billion. Kyiv School of Economics. URL: <https://kse.ua/about-the-school/news/zbitki-naneseni-infrastrukturi-ukrayini-v-hodi-viyni-skladayut-mayzhe-63-mlrd/> (дата звернення: 22.11.2023).

2. Охріменко О. О., Попов Р. О. Повоєнна відбудова України: потенціал та стратегія перетворень. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1913/1841> (дата звернення: 18.11.2023).

3. Williams, Andrew J. 'Reconstruction' before the Marshall Plan. *Review of International Studies* 31, 2005, № 3, 541-558 p. URL: https://www.jstor.org/stable/40072088?read-now=1&seq=1#page_scan_tab_contents(дата звернення: 20.11.2023)

4. Останній Капіталіст. Як відновлюватиметься Україна – Ігор Петріченко, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=dpliXL4rQdE> (дата звернення: 22.11.2023).

5. Софій О. Стратегія «Європа-2020»: у центрі – людина. *Європейський діалог*. URL: <http://dialog.lviv.ua/strategiya-uevropa-2020-u-tsentrilyudina> (дата звернення: 10.11.2023)

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

*Жук Анюта, здобувач вищої освіти 4 курсу
спеціальності 051 «Економіка підприємства» Ужгородського
національного університету*

*Науковий керівник к.е.н., доцент Сахарнацька Людмила, доцент кафедри
економіки і підприємництва ДВНЗ «УжНУ»*

Дослідження стану економіки України показує те, що подальший економічний розвиток можливий лише з впровадженням інвестицій. Сьогодні вітчизняні підприємства працюють в умовах високої економічної та політичної невизначеності, зумовленої військовим вторгненням росії в Україну, що значно актуалізує врахування новітніх досягнень у багатьох сферах діяльності суб'єктів господарювання в умовах війни.

Проблемам впровадження інвестицій присвячені праці багатьох вчених: Мінкович В.Т., Гейця В. М., Іщенко І. О., Коваленко О. В., Ковпака А., Корогодова О. О., Хаєцької О. П., Дропа Я. Б. та інших.

Україна від початку повномасштабного вторгнення зазнає великих втрат. Війна принесла нові виклики, від яких потерпають усі типи підприємств: руйнування інфраструктури, зниження попиту на товари та послуги, брак фінансування оборотного капіталу та логістичні проблеми. Саме тому, попереду нас чекає не лише важка боротьба за перемогу, а й тернистий шлях відбудови. Для повного відновлення економіки України знадобиться не 1-2 і навіть не 5 років, а набагато більше. Нашій державі потрібна сильна підтримка. Тому розвиток економіки сучасної України зумовлює необхідність підвищення її ефективності, зокрема шляхом залучення приватних вітчизняних та іноземних інвестицій[1]. Звичайно залучити інвестиції у мирний час було набагато легшим завданням, ніж у теперішній ситуації. Але опускати руки не варто.

Інвестиційна привабливість України після початку широкомасштабної війни в усіх сферах значно погіршилась через високі ризики і нестабільність прибутковості. Відбувається ще більш складний етап у залученні іноземних інвестицій. Але починати діяти, для відбудови нашої держави потрібно прямо зараз. В першу чергу інвестиції, а не прямі вливання до бюджету, будуть стрижнем відбудови України. Ділова активність, ініціативність, винахідливість та рішучість генерують "економічне диво".

Сьогодні перспективи можуть видаватися похмурими, проте тривалого падіння можна уникнути, якщо вправно підійти до вирішення ситуації. Післявоєнне відновлення, незалежно від його рівня, може стати «клондайком». Найімовірніше, воно створить значний попит на довгомірний прокат та навіть вимагатиме розгортання додаткових потужностей для виробництва плоского прокату (з огляду на руйнацію «Азовсталі»). Тема «зеленої сталі» залишається спекулятивною, але якщо цей напрямок правильно розвивати, він може стати ще одним рушієм зростання експорту та інвестицій..

Розумна стратегія радше означає не намагатися відновити все зруйноване під час війни (зокрема, інтегровані металургійні комбінати в Маріуполі), а інвестувати в більш гнучкі та інноваційні виробничі потужності та інфраструктуру (транспорт, енергетику, інші технології для створення низьковуглецевого ланцюжка доданої вартості та експорту). Експортний фокус має бути на чистому, а не валовому експорті. Хоча може бути нелегко одразу досягти довоєнного обсягу експорту, розумні інвестиції можуть допомогти замінити імпорт (наприклад, скоротити імпорт залізної руди, запустити місцеве виробництво вітроелектрогенераторів, зменшити імпорт будівельних матеріалів).

Нарешті успіх цієї реструктуризації залежатиме від зниження фундаментальних ризиків інвестиційного клімату. Для цього потрібні стабільна й контрольована військова ситуація, доступ до природних ресурсів (руда, енергоносії, коксівне вугілля), наявність страхування та надійний захист прав власності. Якщо все зазначене реалізувати належним чином, цей сектор може стати магнітом для щорічних інвестицій обсягом до \$10 млрд та швидко стати позитивним фактором впливу на чистий експорт після закінчення війни[3].

Багато країн вже зробили внески у відновлення нашої держави, а саме:

21-22 червня у Лондоні близько 500 компаній з 42 країн світу із загальною вартістю активів понад 5,2 трлн доларів США, що

представляють 21 сектор економіки, підписали Український бізнес-компакт, зобов'язавшись підтримати відновлення та реконструкцію України;

Великобританія оголосила про створення системи страхування військових ризиків, що сприятиме відновленню та відбудові України;

ЄБРР оголосив про намір розробити пілотну схему страхування військових ризиків. Також у партнерстві з ЄБРР країни G7 та європейські фінансові установи розвитку запустили нову Українську інвестиційну платформу для сприяння залученню інвестицій з метою максимізації віддачі від їхньої підтримки [2].

Разом з іноземними країнами та їхніми інвестиціями у розвиток нашої економіки, а також відбудови держави ми впевнено крокуємо до Перемоги і наближаємо її.

Економіка України з 1991 року пройшла довгий шлях. Якщо до війни головними проблемами для малого та великого бізнесу були судова система, корупція та отримання доступу до закордонних ринків товарів та капіталу, нині вони стикаються з набагато більш фундаментальними проблемами на кшталт зруйнованої інфраструктури, відсутності попиту та брак доступу до фінансування та страхування.

Відновлення економіки та створення нових можливостей для бізнесу потребуватимуть вирішення як старих, так і нових проблем. Відбудова може й повинна використовуватися для інвестування в стійкі компанії та інфраструктуру. Збільшення експорту, поглиблення ланцюжків доданої вартості в агробізнесі, налагодження виробництва екологічно чистої сталі та сприяння ІТ-стартапам створять можливості для економічного розвитку.

Література

1. Вийти з туману війни: як Україна зможе залучати іноземні інвестиції у 2023 році. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/viyti-z-tumanu-viyni-yak-ukrajina-zmozhe-zaluchati-inozemni-investiciji-u-2023-roci-novini-ukrajina-amp-12084243.html>
2. Україні потрібні інвестиції вже зараз, щоб пришвидшити економічне відновлення та перемогу у війні. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraini-potribni-investytsii-vzhe-zaraz-shchob-pryshvidshyti-ekonomichne-vidnovlennia-ta-peremohu-u-viini-serhii-marchenko>
3. Як після війни Україна має відновлювати економіку та бізнес. Велике дослідження. URL: <https://forbes.ua/money/yak-pisslya-viyni-ukraina-mae-vidnovlyuvati-ekonomiku-ta-biznes-velike-doslidzhennya-deloitte-15122022-10501>

ФАКТОРИ ВПЛИВУ ТА НАПРЯМИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

*Гейжа Євген, аспірант кафедри економіки, фінансів та обліку
спеціальності 051 «Економіка»*

Європейського університету

Науковий керівник: д.е.н., професор Гривківська О.В.

Повномасштабна війна росії на території України болюче вплинула на кожного українця та зачепила всі галузі нашої економіки. Не виключенням став аграрний сектор України, який також постраждав від російської агресії. Виклики війни відчула кожна сфера сільського господарства нашої країни. Відбулось значне зменшення обсягів виробництва в галузі рослинництва, що зумовлено цілим рядом факторів, основними з яких є: тимчасова окупація частини українських територій; зниження урожайності сільськогосподарських культур порівняно з попередніми роками; збільшення розриву між світовими та внутрішніми цінами; додаткові витрати виробника, пов'язані з логістичними витратами, страхуванням та різного роду ризиками, котрі нині несе українська сторона [1].

Значний вплив на господарську діяльність аграрних підприємств в умовах війни мають такі фактори, як: зниження доступності до ресурсів, таких як паливо, добрива, насіння тощо, що може вплинути на виробничі можливості аграрних підприємств та призвести до зменшення врожайності та прибутковості; зменшення ринкового попиту, оскільки зменшується попитна спроможність населення через загальне зниження економічного благополуччя, що, безперечно, може вплинути на ціни на сільськогосподарську продукцію та прибутковість підприємств; руйнування і пошкодження інфраструктури (дороги, системи зрошення, сховища для зберігання продукції тощо), що ускладнює виробництво і транспортування аграрної продукції та підвищує витрати на відновлення та ремонт інфраструктури; зростання ризику втрати (війна створює загрозу для безпеки працівників аграрних підприємств та може призвести до руйнування або виведення з експлуатації сільськогосподарських земель або тваринницьких ферм, наслідком чого буде зниження врожайності та виробництва продукції; зміна економічної політики, зокрема введення економічних санкцій, квот на застосування імпорту, субсидії тощо, що впливатиме на конкуренцію на ринку і настрої сільськогосподарських підприємств).

Врахування цих факторів впливу на господарську діяльність

аграрних підприємств є необхідним для розуміння викликів, з якими стикається аграрний сектор. Фактори впливу та напрями нейтралізації ризиків господарської діяльності аграрних підприємств в умовах війни представлені в табл. 1.

Таблиця 1 – Фактори впливу та напрями нейтралізації ризиків господарської діяльності аграрних підприємств в умовах війни

Фактори впливу	Напрями нейтралізації
Зниження попиту на сільськогосподарську продукцію: війна може призвести до зменшення населення, економічного занепаду і зниження попиту на продукти харчування.	Аграрні підприємства повинні враховувати цей фактор при плануванні виробництва і реалізації своїх товарів
Руйнування і знищення майна: руйнування сільськогосподарської інфраструктури, включаючи зрештувальні системи, сільськогосподарську техніку, сховища і сільськогосподарські будівлі.	Підприємства повинні мати план дій на випадок такого руйнування і враховувати можливі ризики при встановленні запасів і страхуванні майна
Висока вартість виробництва: війна може призвести до збільшення вартості виробництва сільськогосподарської продукції через зростання цін на паливо, мінеральні добрива і інші витрати.	Підприємства повинні урахувати ці фактори при прийнятті рішення щодо вирощування тих чи інших культур, а також при встановленні цін на свою продукцію.
Ризик втрати робочої сили: збільшення кількості воєнних дій, що в свою чергу може призвести до міграції населення або мобілізації робочої сили.	Виробники повинні бути готові до таких ситуацій і мати плани заміщення втрат робочої сили.
Втрати внаслідок обмеження експорту: можуть бути введені торговельні обмеження і санкції щодо деяких країн. Це може призвести до обмеження експорту сільськогосподарської продукції і зниження прибутковості підприємств.	1. Національні заходи; 2. Дипломатичні переговори; 3. Стимули для експортерів; 4. Розвиток внутрішнього ринку; 5. Підвищення якості продукції.

Джерело: розробка автора

Так, національні заходи передбачають: Уряд може встановити заходи для захисту вітчизняних сільськогосподарських виробників від конкуренції з-за кордону, наприклад, шляхом введення високих митних зборів на імпорту продукцію або обмеження кількості імпортованих товарів.

Дипломатичні переговори: Уряд може використовувати дипломатичні засоби, такі як переговори, угоди і торговельні домовленості з іншими країнами, щоб знизити обмеження на експорт

сільськогосподарської продукції.

Стимули для експортерів: Уряд може надавати фінансові стимули та підтримку експортерам сільськогосподарської продукції, щоб забезпечити їх конкурентоспроможність на зовнішніх ринках.

Розвиток внутрішнього ринку: Уряд може сприяти розвитку внутрішнього ринку шляхом стимулювання попиту на вітчизняну сільськогосподарську продукцію, наприклад, шляхом проведення освітніх кампаній та просування внутрішнього споживача до покупки вітчизняних товарів.

Підвищення якості продукції: Вдосконалення якості сільськогосподарської продукції може бути ефективним способом нейтралізації обмежень експорту. Вітчизняні виробники можуть конкурувати на зовнішніх ринках, пропонуючи високоякісну та безпечну продукцію.

Отже, підприємства аграрного сектора повинні бути готовими до врахування цих ризиків і прийняття відповідних заходів для забезпечення свого функціонування і прибутковості в умовах війни. Врахування цих ризиків і розробка відповідних стратегій мінімізації може допомогти аграрному підприємству в умовах війни вирватися з впливу воєнного конфлікту та зберегти свою стійкість і стабільність.

Література

1. Дяченко, М., Жмуденко, В. Аграрний сектор України: поточний стан та його відновлення в умовах трансформаційних змін. *Економіка та суспільство*, (2023). (56). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-8>

АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ ДО НОВИХ РЕАЛІЙ: ПРИКЛАД НЕЗЛАМНОСТІ НАЦІЇ

Грозян Олександра, здобувач вищої освіти 4 курсу спеціальності 051 «Економіка», Державний торговельно-економічний університет (м. Київ, Україна)

Науковий керівник: Мельник В. В. к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та фінансів

Державний торговельно-економічний університет (м. Київ, Україна)

Бізнес – це така економічна діяльність, яка спрямована на регулярне отримання прибутку за допомогою виробництва або продажу різних товарів, або від надання послуг [1]. Іншими словами – це будь-який вид діяльності з метою отримання прибутку або особистої вигоди. У 2022-2023 рік український бізнес вкотре показав незламність. Попри

нестабільну економіку та ситуацію в державі, українські підприємці продовжують вести свою економічну діяльність.

У наш час підприємництво є потужним фактором сприяння соціально-економічній стабілізації в країні та важливим елементом сучасної моделі господарювання. Саме бізнес визначає темпи економічного зростання, структуру та якість валового внутрішнього продукту, дозволяє в мінімальні терміни здійснити структурну перебудову економіки та сприяє скороченню рівня безробіття, створюючи нові робочі місця для населення. Наприклад, малий бізнес сприяє підтримці високого рівня конкуренції та є гнучким до зміни ринкової кон'юнктури. Завдяки цьому мобільно наповнює ринок новим асортиментом товарів, а також стимулює інноваційні та інвестиційні процеси.

Згідно з дослідженнями аналітичного центру [3] у березні 2022 року лише 40,2% компаній зберегли комерційну діяльність, а 8,8% працювали частково. У травні 2022, результати такого ж опитування були більш позитивними, адже більше половини опитуваних підприємств та організацій зазначили, що їх компанія працює, ще 16% відповіли, що працюють лише в безпечних регіонах.

За останніми даними, на кінець вересня – початок листопада 2023 року про відновлення комерційної діяльності в умовах війни зазначили 93% опитуваних підприємств та організацій. У повному обсязі продовжують працювати 61% підприємств. 30% компаній зберегли діяльність частково, у них працюють лише підрозділи в умовно безпечних регіонах. Релокацію здійснили 2% опитуваних; 1% опитаних компаній повністю припинили роботу та не планують відновлення діяльності.

Ще 4% підприємств поки не працюють, але планують відновлення діяльності у найближчі місяці. 2% українських компаній здійснили релокацію бізнесу в іншу країну. Незважаючи на те, що багато підприємств відновили й продовжують свою роботу, кількість вакансій залишається меншою, ніж до війни. Це означає ще одне опитування від аналітичного центру [3]:

21% зазначили, що зараз здійснюють набір персоналу на всі напрямки бізнес-діяльності;

27% набирають персонал лише на стратегічні напрямки діяльності;

19% здійснюють тимчасовий набір на заміну тим співробітникам, які змінили місце проживання із-за війни, або тим, хто захищає нашу країну у ЗСУ. [3].

Місто, у якому умови для ведення бізнесу є найкращими й

найлегшими серед усіх – Львів. Серед актуальних проблем бізнесу, підприємці західного регіону виділяють труднощі з логістикою, зниження купівельної спроможності населення та труднощі з бронюванням співробітників від мобілізації. Харків і Миколаїв – міста-герої, яким найважче працювати в умовах війни, але вони тримаються й героїчно стоять на економічному фронті держави. [4]

Держава активно підтримує бажання підприємств працювати й спрощує деякі аспекти для ведення бізнесу у військовий час. Наприклад, вносить податкові зміни. Знімаються всі інші обмеження по кількості робітників та видам діяльності, окрім підакцизних товарів та грального бізнесу. Замість ПДВ та податку на прибуток підприємці платитимуть лише 2% від обороту. Також до змін податкових заходів слід віднести такі:

великий бізнес зможе скористатися спрощеною системою оподаткування та сплачувати єдиний податок, – так, як це нині робить малий бізнес. Для цього ліміт річного обігу підприємства чи компанії не повинен перевищувати 10 млрд грн, а обмеження щодо кількості працівників знято:

ФОПи I та II групи можуть платити єдиний податок добровільно. Якщо впродовж воєнного часу вони не отримуватимуть доходу, вони також можуть не сплачувати ЄСВ;

ФОПи II-III груп дозволяється не сплачувати ЄСВ за мобілізованих працівників. Такі суми будуть сплачені коштом держбюджету, з 24 лютого 2022 року до кінця 2022 року власники звільняються від сплати податку за землю, розташовану на територіях, де йдуть бої [1].

Загалом, за понад рік повномасштабної війни, українське підприємництво пристосувалося до абсолютно нового способу життя та ведення бізнесу.

Наприклад, до певних обмежень із-за повітряної тривоги, комендантської години, до нової системи оподаткування, нового законодавства вцілому. Деякі підприємства почали створювати щось додатково для армії. Хтось з кожного проданого товару чи послуги певний відсоток передає на благодійність, багато українських брендів одягу почали шити термобілизну, шарпетки для солдатів, деякі компанії випускають спеціальну лінію продукції, виручка від якої йде на придбання потрібного для ЗСУ. Головним завданням українського підприємництва у 2022 році є підтримка економіки й допомога у відстоюванні незалежності та незламності нашої держави.

Дуже приємним є те, що підприємці в Україні, не дивлячись на всі негативні наслідки військових дій для їх бізнесу, думають про своїх

співвітчизників і не залишають їх у біді. Йдеться про надання притулку для внутрішньо-переміщених осіб, фінансова допомога для них. Також допомога для тих, хто у зв'язку з війною залишився без роботи й доходу. Хочу навести приклад відомих українських підприємств, які викликають неабияку повагу за їх добрі й героїчні вчинки.

Усім відома торгова мережа «АТБ» у своїх магазинах, в яких є підвальні приміщення зробили бомбосховища й відкрили для всіх, кому немає де сховатися під час повітряних тривог. Також в «АТБ» поставили точки прийому речей і медикаментів для армії. Ще торгова марка співпрацює з волонтерськими кухнями й дає безкоштовно продукти.

GoodWine з 24 лютого займається гуманітарною допомогою: доставляє вантажі від постачальників з усіх країн світу, готують та відправляють готову їжу до лікарень, пунктів територіальної оборони та ЗСУ, доставляють продукти та необхідне тим, хто цього найбільше потребує. Також не дивлячись на те, що 4 березня внаслідок бойових дій під Києвом їх склад з продуктами згорів, вони продовжили свою діяльність. А збитків після пожежі було на 15 млн євро [2].

Fozzy Group також активно займаються благодійністю. У «Сільпо» відкрили збір коштів спільно з фондом «Повернись живим». Бали з додатку можна перерахувати на благодійність, їх конвертують у гроші та передають у фонд.

Такі підприємства як Varus, Watsons, Eva допомагають із гуманітарною допомогою. Банки розробили спеціальні програми по допомозі ЗСУ, деякі банківські установи забезпечують солдатів одягом, сплачують податки наперед. Медичні заклади й аптеки не залишаються в стороні й активно допомагають ліками, безкоштовно приймають поранених, консультують онлайн психологічно-постраждалих від воєнних дій. БРСМ-Нафта, Socar, ОККО, WOG, Glusco виділяють великі обсяги пального для транспорту ДСНС, швидкої допомоги, ЗСУ та ТРО. У перші дні повномасштабної війни Volt пожертвував 5 мільйонів євро для неурядових організацій для допомоги українцям. У додатку з'явилася категорія Support, призначена для пересування містом у разі екстреної потреби. [2]

Отже, підсумовуючи, український бізнес продовжує успішно функціонувати, підтримувати економіку держави, і навіть донатити й підтримувати армію. Також слід зазначити, що не дивлячись на екстремальні умови ведення бізнесу, українці відкривають бізнес і впевнено заходять на ринок. Під ракетними обстрілами, відключеннями світла й небезпекою український бізнес продовжує працювати й впевнено крокувати до перемоги.

Література

1. Офіційний сайт «BBC NEWS Україна»
URL:<https://www.bbc.com/ukrainian/features-60757453>
2. Офіційний сайт «МЕДІА ВЕЛИКИХ ІСТОРІЙ»
URL:<https://media.zagoriy.foundation/velyka-istoriya/biznes-tyl-yak-ukrayinski-pidpruyemstva-pidtrymuuyut-zsu-ta-postrazhdalyh-vid-vijny/>
3. Офіційний сайт «Лица» URL:<https://litsa.com.ua/bilshist-ukra%d1%97nskix-pidpriyemstv-vidnovili-robotu-pid-chas-vijni/>
4. Офіційний сайт «Delo UA» URL:<https://delo.ua/business/naikrashhi-umovi-u-lvovi-yaki-golovni-vikliki-dlya-biznesu-v-riznix-regionax-404738/>

ФІНАНSOVA БЕЗПЕКА В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

*Кушнір Діана, здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 072 «Фінанси, банківська справи та страхування», Державний податковий університет, Україна
Науковий керівник: **Пернарівський Олександр**, доцент кафедри економічної кібернетики, фінансів та менеджменту Державний податковий університет, Україна*

Фінансова безпека держави, як складова національної безпеки, є основою економічного розвитку країни, що забезпечує суверенітет та цілісність країни, а також достойний рівень життя громадян. У мирні часи стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України, стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу, кібербезпека, інформаційна безпека тощо, як визначено законодавством, залежить від реальних економічних та фінансових можливостей держави.

Фінансова безпека держави досліджувалась у працях вчених, як категорія юридичної, економічної науки, політології, соціології, науки державного управління тощо, проте законодавчого визначення та одностайного розуміння сутності не отримала. Всебічне висвітлення термінологічного базису поняття «фінансова безпека держави» міститься у праці А. Полторак [1, с. 32]. Як приклад традиційного підходу до сутності, можливо надати висновок О. Мелих «... під фінансовою безпекою держави слід розуміти надійно захищену фінансову систему країни від внутрішніх та зовнішніх загроз, що перешкоджають ефективному використанню її фінансових ресурсів в інтересах окремої людини і суспільства» [2, с. 271]. Фінансова безпека, як правова категорія визначається, як «...узгодженість та збалансованість

фінансової системи, здатність її протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам і забезпечувати в процесі функціонування захист національних фінансових інтересів на всіх рівнях господарювання» [3, с. 222]. Однак, визначення фінансової системи країни, як і видів загроз її існуванню, встановлюються у науковців залежно від мети дослідження вказаного поняття. Вчені приходять до висновку, що до складових фінансової безпеки країни слід віднести: бюджетну безпеку, податкову безпеку, боргову, фінансову безпеку банківської системи, валютну безпеку, грошово-кредитну безпеку, інвестиційну безпеку, фінансову безпеку страхового та фондового ринку [4, с. 230], а також доповнюється безпекою грошового обігу та безпекою фондового ринку [5, с. 156; с. 228], що уточнює зміст поняття, але потребує обґрунтування складу і визначення вказаних видів.

В умовах воєнного стану, що проголошене Указом Президента України від 24.02.2022 р. питання фінансової безпеки держави набувають актуального значення, оскільки оборона країни, армія, функціонування органів оборони та захисту, спирається на достатнє та стабільне фінансове забезпечення, як вітчизняне, так і з залученням міжнародної допомоги. До пріоритетів забезпечення захисту та оборони держави у мирному стані, законодавець відносить «потреби бюджетного фінансування, достатні для досягнення визначених цілей та виконання передбачених завдань, та основні напрями використання фінансових ресурсів» [6].

Отже, пошук джерел фінансування та визначення напрямів використання фінансових ресурсів є основою забезпечення захисту і розвитку виробництва в країні у мирні часи і вкрай важливо, у воєнні. Найважливіші фінансові ресурси, можливість їх акумуляції та стабільного використання на цілі, що забезпечують перемогу над ворогом, усунення загроз державної цілісності Україні та її національних інтересів, захищеність громадян країни, складають елементи фінансової безпеки держави та потребують правового врегулювання.

Література

1. Полторак А. С. Теоретична концептуалізація фінансової безпеки держави. *Фінансовий простір*. 2020. № 4 (40). С.28-42. URL: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/index.php/fp/issue/view/40> (дата звернення: 01.02.23).

2. Мелих О. Фінансова безпека держави: сутність, критерії оцінки та превентивні заходи зміцнення. *Економічний аналіз*. 2013. Випуск 12. Ч. 3. с. 266-272. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/11687/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%202013_1.pdf (дата звернення: 01.02.23).

3. Гетманець О. П. Фінансова безпека, як об'єкт правового регулювання. *Підприємство, господарство і право*. 2020. № 3. С. 218- 223. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/8567/38.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 01.02.23).

4. Романів В.В. Дорошенко Н.О. Фінансова безпека України. Економіка, управління та адміністрування. 2019. №4 (90). С. 230-235. URL: <file:///C:/Users/HP/Downloads/193108%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-430261-1-1020200127.pdf> (дата звернення: 01.02.23).

5. Марченко О. М., Пушак Я. Я., Ревак І. О. Фінансова безпека держави: навч. посібник. Львів, 2020. 356 с. URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2964/1/FinansovaBezpeka_30-04_2020.pdf (дата звернення: 01.02.23).

6. Про національну безпеку України. Закон України від 21.07. 2018. № 2469-VIII в ред. від 24.11.2021. Відомості Верховної Ради України від 03.08.2018. № 31. стор. 5. ст.241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#top> (дата звернення: 01.02.23).

ВПЛИВ МІГРАЦІЇ НА ПОВОЄННЕ ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ

Федотова Ольга, здобувачка освіти 3 курсу

професія «Оператор з обробки інформації та програмного забезпечення»

*Державного навчального закладу «Міжрегіональне вище професійне
училище з поліграфії та інформаційних технологій»*

Науковий керівник: майстер виробничого навчання Ірина Аніщенко

Мільйони людей в Україні покинули свої домівки через війну. Частина з них переїхали в межах країни, а частина – виїхали за кордон. Деякі люди переїжджали на певний час і вже повернулися до місць свого постійного проживання, а для деяких питання виїзду може постати згодом.

Раптове переміщення великої кількості населення внаслідок війни створює нові виклики та збільшує вже наявні – як для приймаючих громад, так і для громад, з яких відбувається відтік людей. Процеси переміщення та їхні наслідки мають бути оцінені та враховані при розробці національних і місцевих політик.

Повернення громадян – головне завдання політики відновлення України. Сьогодні дискусії з проблеми повернення до України українців, які тимчасово перебувають за кордоном, набирають обертів. Хоча проблема повернення українських трудових мігрантів була однією з

центральных ще у передвиборчій програмі Президента В. Зеленського у 2019 р.1, який пообіцяв створити умови, щоб українці, які роз'їхались світом, мали бажання повернутись додому.

Кількісно найбільш болісною, але не такою страшною проблемою вона вважає міграцію. Адже люди, котрі втекли від війни за кордон, живі і є надія, що вони повернуться. А перспектива повернення, передусім, залежатиме від тривалості бойових дій та від умов, що формуватимуться після війни. “Чим довше люди перебуватимуть за кордоном, тим більше вони адаптуються й намагатимуться залишитися там назавжди.

Крім того, що довше триватиме гаряча фаза війни, то сильніше буде зруйновано нашу інфраструктуру – як виробничу, так і соціальну, передовсім житлову. Якщо у людей зруйноване житло і якщо в них немає роботи, їм не буде куди і для чого повертатися.

Майже половина мігрантів вже змогли повернутися додому: 40% українців були змушені покинути своє постійне місце проживання, з них 18% повернулися. Це в більшій мірі стосується жителів північних областей та Києва.

На запитання про наміри перемішатися далі у разі загострення ситуації більшість українців (60%) відповідають, що планують залишатися там, де зараз перебувають.

Серед тих, хто все ж планує в разі ускладнення ситуації їхати далі від епіцентру подій, 21% українців мають намір перемішатися в межах України, і лише 7% планують виїзд за кордон (цей показник є найнижчим за весь період замірів від початку війни). Проте рівень намірів щодо виїзду за кордон серед жителів західних областей майже вдвічі вищий за вибірку загалом.

Для української держави та міжнародної спільноти нагальним завданням стає відбудова національної економіки. Як ми неодноразово підкресливали, людський капітал є найважливішим фактором соціально-економічного розвитку країни, підвищення конкурентоспроможності національної економіки, забезпечення гідного добробуту домогосподарств.

Необхідною умовою розвитку країни, звичайно, є формування міцного економічного потенціалу і його втілення у підтримання реального зростання, що, крім іншого, має базуватись на мінімізації безробіття і спрямуванні суспільства до повної зайнятості. І саме значні втрати людського капіталу ускладнять економічне відновлення України.

Переміщення в межах України. За оцінками Міжнародної організації з міграції (МОМ), кількість осіб, які станом на середину травня вважаються внутрішньо переміщеними особами (ВПО),

становить приблизно 7,1 млн. У Мінсоцполітики на початку травня повідомляли про понад 2,7 млн осіб, які зареєструвалися й отримали довідку ВПО.

ВПО, які прибули зі східних областей, становлять більше половини (55%) від загальної кількості, з південних областей – 13%; їхня частка поступово збільшувалася. Водночас частка ВПО з Києва та північних областей суттєво зменшилася порівняно з першим місяцем повномасштабної війни – нині вона становить 16% і 12% відповідно.

Кількість людей, які повернулися після переміщення в межах країни, за оцінками МОМ становить близько 4,5 млн осіб.

Переміщення за кордон. За даними ДПСУ, протягом 24 лютого – 3 червня 2022 року з України виїхали понад 5,2 млн осіб, переважна більшість яких є громадянами України. За даними Агентства ООН у справах біженців (УВКБ ООН), станом на 9 червня 2022 року у країнах Європи перебувають понад 4,9 млн біженців, які покинули Україну через війну.

Для відновлення економіки важливе саме працездатне населення, яке трудитиметься, сплачуватиме податки та витратиме зароблені гроші в країні. Можливість займатися продуктивною працею, забезпечення зайнятості – основна сполучна ланка між досягненням економічного зростання і створенням можливостей для розвитку людини. У цьому випадку під «зайнятістю» розуміються способи отримання засобів існування, а не лише оплачувана робота.

Перед Україною стоїть складне завдання відновлення і посилення людського капіталу у повоєнний період. Війна знищила тисячі виробничих потужностей і мільйони робочих місць, частина з яких вже не відновиться ніколи.

Та й вимоги конкурентоспроможності вимагатимуть не простої відбудови (старих виробничих потужностей, стандартів і технологій), а формування працівників нової якості, які зможуть результативно впливати на перебіг повоєнного відновлення України.

Працювати в нових інформаційних і технологічних середовищах. Це вимагатиме значного наповнення вітчизняного економічного середовища достатніх трудових ресурсів.

Переміщення населення через війну створює великі виклики для України. Багато людей покинули свої домівки, частину з них вже повернули, але тривалість війни і умови після неї впливатимуть на рішення про повернення. Більшість мігрантів планують залишатися там, де їм зараз. Економічне відновлення України надзвичайно важливе, але втрати людського капіталу ускладнять цей процес. Створення нових

робочих місць та розвиток технологій – ключові завдання для країни. Переселення населення під час війни має серйозний вплив на всі сфери життя, і його потрібно уважно враховувати при формуванні стратегій розвитку.

Література

1. Лиман Д. Ю. Вплив міграційних процесів на економіку України [Електронний ресурс] / Буковинська державно фінансова академія. URL: http://www.rusnauka.com/12_ENXXI_2010/Economics/65385.doc.htm – Назва з екрану.
2. Савка О. І. Міграція України: позитивні та негативні наслідки [Електронний ресурс] / Буковинська державно фінансова академія. URL: http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2010/Economics/66698.doc.htm – Назва з екрану.
3. <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3639057-povoenne-vidrozdenna-ukraini-vizia-viddilenna-ekonomiki-nacionalnoi-akademii-nauk-ukraini.html>.
4. <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-bereznya-10-chervnya-2022/>.
5. https://lb.ua/society/2023/02/02/544550_kozhen_tretiy_ukrainets_stav.html.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

*Барміна Софія, здобувачка вищої освіти 2 курсу спеціальності 053
«Психологія»*

*Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ
України*

*Науковий керівник: доктор філософії (PhD) Амурова Яна, доцент кафедри
психології діяльності в особливих умовах Черкаського інституту пожежної
безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України*

В Україні, де триває воєнний стан, наше населення стикається з тяжкими ситуаціями: постійна загроза життю, втрата близьких, невизначеність в майбутньому. Це може мати значні наслідки для їхнього фізичного та емоційного благополуччя. Тому, проблема полягає в тому, щоб зрозуміти, як саме війна впливає на емоційний стан та загальне психічне здоров'я людей. На сьогоднішній день дослідження психічного здоров'я в умовах війни важливі для розробки програм та підходів, спрямованих на покращення самопочуття та допомогу в адаптації громадян до стресових умов війни.

Відповідно до підходу Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), психічне здоров'я розуміється як стан благополуччя, за якого

людина реалізує власні здібності, може справлятися зі звичайними стресами життя, може продуктивно та ефективно працювати на допомогу своїй громаді. У документах ВООЗ визначено роль психічного здоров'я в життєдіяльності особистості та соціальних спільнот. Зазначається, що психічне здоров'я є фундаментальною основою для нашої колективної та індивідуальної здатності мислити, переживати емоції та взаємодіяти один з одним, заробляти на життя й насолоджуватися ним.

Згідно підходу ВООЗ, психічне здоров'я визначається низкою соціально-економічних, біологічних та екологічних чинників, які впливають на його рівень в будь-який момент часу. Наприклад, насильство та стійкий соціально-економічний тиск є визнаними ризиками для психічного здоров'я, і найбільш чіткі докази цього пов'язані із сексуальним насильством [2].

Згідно з цим можна вважати, що війна є головним негативним чинником з його стресовими та психотравмуючими наслідками для людини через втрати, руйнування та інші загрози, що провокує підвищення рівня тривожності, занепокоєння, чутливості, вразливості, образливості, закритості, ізоляції, виникнення важких психічних станів, посттравматичних стресових розладів [3].

Розлади психіки та поведінки займають особливе місце при воєнних діях у зв'язку з тим, що вони можуть одночасно виникати у значній кількості людей. Військова агресія уже призвела до значної кількості загиблих і поранених, а також осіб, які стали біженцями. Значна кількість людей перебуває у стані постійної тривоги за себе, своїх дітей, родичів, що негативно впливає на стан психічного здоров'я.

Соціологічне дослідження автора щодо впливу війни на стан психічного здоров'я опитаних, вказує на високий рівень негативного впливу війни на стан психічного здоров'я. А саме, основним із них є життя в постійному страху. Це призводить до ментального виснаження та втрати віри в майбутнє. Результатом ментального виснаження є високий рівень підвищеного бажання приймати алкогольні напої (47,8%) та саморуйнівної поведінки (34,3%).

Задача системи громадського здоров'я полягає в забезпеченні населення, особливо вразливих груп, психологічною підтримкою [4]. Тому виділимо основні завдання для збереження психологічного здоров'я населення в умовах війни:

– впровадження кращих зразків психологічної, психотерапевтичної допомоги й ефективних організаційних заходів щодо її надання, включно із формуванням дієвої системи підготовки фахівців у сфері

психічного здоров'я з можливістю надання кваліфікованої допомоги під час військових дій;

– для ефективного надання реабілітаційної допомоги необхідно постійно проводити моніторинг стану здоров'я, задоволеності населення отриманою допомогою та виявлення потреб і проблем даної галузі. Для цього необхідно, зокрема, розробити індикатори, удосконалити існуючу систему збору статистичних даних, провести різномасштабні реабілітаційні дослідження

– створення комп'ютерної мережі як частини загальнодержавної інформаційної системи з поступовим входженням у світовий науково-інформаційний простір у напрямку фізичної терапії, фізичної реабілітації, психологічної, психотерапевтичної допомоги [1].

Отже, вивчення особливостей психічного здоров'я населення в умовах війни в Україні є досить актуальним та важливим. Військові дії внесли значні зміни в емоційний стан суспільства, викликаючи серйозні наслідки для їхнього психічного благополуччя.

Дослідження показують, що травматичні події війни мають глибокий ефект на психічне здоров'я і можуть призвести до стресу, тривоги та інших психічних труднощів серед населення. Тому, є велика потреба в психологічній підтримці та реабілітаційних програмах для всіх потребуючих серед населення. Важливо продовжувати дослідження в цій області, спрямовані на визначення оптимальних методів підтримки психічного здоров'я громадян в умовах війни. Це є кроком до побудови стійкого та здорового суспільства.

Література

1. Довгань. Н. Війна в контенті фізичного та психологічного здоров'я людини. *Фінанси, економіка, право vs війна*: зб. тез Міжнар. конгресу. Ірпінь: Державний податковий університет, 2022. С. 223-228.
2. Карамушка Л., Карамушка, Т. Емпіричне дослідження особливостей психічного здоров'я вимушених «внутрішніх» переселенців в умовах війни. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2022. №2 (26). С. 48-59.
3. Нежинська О. О. Соціальне виключення та психологічне здоров'я особистості в умовах війни в Україні. Abstracts of II International Scientific and Practical Conference. Berlin, Germany. С. 265-268.
4. Слабкий Г. О., Іваць-Чабіна А. Р., Чірка В. З. Вплив війни з РФ на стан психічного здоров'я населення України та місце системи громадського здоров'я в його збереженні. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2023. С. 54-58.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО УМОВ МИРНОГО ЖИТТЯ

*Лаврінченко Ольга, здобувач вищої освіти 2 курсу спеціальності 053
«Психологія»*

*Черкаського інституту пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України*

*Науковий керівник: доктор філософії (PhD) Яна Амурова, доцент кафедри
психології діяльності в особливих умовах Черкаського інституту пожежної
безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України*

У наш складний час значною проблемою є адаптація родин військовослужбовців після повернення із зони бойових дій. Більшість військових після повернення не можуть адаптуватися до умов цивільного життя через посттравматичний синдром. Тому важливо вдосконалити методи роботи адаптації військовослужбовців.

Соціальна адаптація – це формування найбільш адекватних стереотипів поведінки в умовах змінюваного мікросоціального середовища [1]. Під адаптацією військовослужбовців ми розуміємо процес пристосування особистості до нових умов соціального середовища через оволодіння нормами поведінки, пристосування до вимог суспільства: маємо на увазі узгодження розбіжностей між вимогами і очікуваннями соціуму по відношенню до людини та її реальною поведінкою, і між можливостями людини та реаліями соціального середовища, в якому вона перебуває.

Психологічна реабілітація учасників бойових дій має поєднувати кілька напрямків:

Діагностика стану соціально-психологічної дезадаптації у військовослужбовця на підставі результатів психодіагностики індивідуальних особливостей військовослужбовця.

Психологічне консультування (індивідуальне та сімейне). В індивідуальних бесідах необхідно створити умови для висловлення учасником бойових дій власних переживань, виявляючи зацікавленість у розповіді. Потім доцільно роз'яснити, що стан, який він переживає, – тимчасовий, він притаманний всім, хто брав участь у бойових діях.

Психокорекційна робота. Психологічна корекція або психокорекція – це діяльність щодо виправлення (коригування) тих особливостей психічного розвитку, які за прийнятою системою критеріїв не відповідають оптимальній моделі (нормі). Кваліфікована психотерапевтична допомога необхідна тим військовослужбовцям, у яких відмічаються різко виражені й запущені порушення адаптації (депресія, алкоголізм, девіантна поведінка тощо).

Навчання навичкам саморегуляції (прийомам зняття напруженості із допомогою релаксації, аутотренінгу й інших методів).

Соціально-психологічні тренінги з метою підвищення адаптивності військовослужбовця і його особистісного розвитку.

Допомога у професійному самовизначенні, профорієнтація з метою перенавчання та подальшого працевлаштування [2, с.120].

Переживаннях адаптації у військовослужбовців проявляється індивідуально. У разі складного психологічного стану, проявів клінічних симптомів, довготривалого стресового стану, людині необхідна спеціалізована допомога. Але навіть якщо симптоматика не виражена яскраво, або не виражена зовсім, вплив від пережитих травмуючих подій може проявитися згодом, адже «посттравматичний синдром – це бомба уповільненої дії, він може проявитися через півроку, а може і через десять років» [1].

Наслідки невдалої адаптації до умов мирного життя багатьох військовослужбовців (побутова, житлова незабезпеченість, психологічне неблагополуччя, високий відсоток суїцидів тощо), які проходили службу в районах воєнних конфліктів, доводять актуальність цієї проблеми. Вказані аспекти визначають актуальність емпіричного вивчення показників та соціально-психологічної адаптації, можливих проявів дезадаптації як умови пошуку ефективних шляхів реабілітації учасників бойових дій [3].

Отже, психологічна адаптація військовослужбовців до умов мирного життя є складним процесом, оскільки вони звикли до постійного стресу, очікуючи небезпеку. До того ж, повернувшись з військової служби в УБД втрачається мотивація, цілі, а на заміну приходять підвищена тривожність. Для успішної адаптації важливо надати їм підтримку та можливості для професійного та особистісного розвитку. Обов'язково потрібно звернути увагу на їхнє психічне здоров'я та надавати психологічну допомогу у разі необхідності. Потрібно розуміти, що адаптація може зайняти тривалий час, і важливо бути готовим та терплячим до потреб військовослужбовців.

Література

1. Орловська О. Особливості адаптації військовослужбовців до умов цивільного життя. *Молодий вчений*. 2019. №8 (72). С.45-49.
2. Федорчук В. М. Реадаптація учасників бойових дій до умов цивільного життя. профорієнтація: стан і перспективи розвитку. Зб. мат. 2020. С.120.
3. Гасвська М. С. Проблема соціально-психологічної адаптації колишніх учасників бойових дій. Гуманітарні науки: тези доповідей XII міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів. 2012. С. 31.

ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ*Дудник Таїсія, студентка 3 курсу,**факультет міжнародної торгівлі і права, Державного торговельно-економічного університету, м. Київ,**Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, Дараганова Ніна,
професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права
ДТЕУ*

Законодавством України передбачено, що з введенням військового стану набуває чинності тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб. Тому в нинішній ситуації дослідження питання впливу війни на трудові відносини в Україні є актуальним.

В частині 3 статті 1 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» зазначено те, що «особливості трудових відносин працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від їх форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами, регулюються чинним законодавством» і з урахуванням дії цього закону [1]. Тому далі хочеться звернути увагу на деякі особливості, яких зазнали трудові відносини в умовах воєнного стану в Україні.

Основною проблемою для сфери праці, яка виникла під час воєнного стану, став можливий ризик посягання на свободу праці й відповідне порушення принципу свободи праці та заборони примусової праці. Як вказує дослідник О. О. Конопельцева «свобода праці, включаючи право на працю, несумісна з примусовою працею, оскільки в протилежному випадку не може бути й мови про свободу праці та право на працю, яку кожен вільно обирає або на яку вільно погоджується» [2, с. 100]. Тому в умовах воєнного стану важливо вбачати різницю між примусовою працею й необхідною працею, котра може застосовуватись в окремих випадках.

Важливим вважаю і наступне питання, що заключається в праві на справедливу винагороду за працю в теперішніх умовах. Оплата праці в період воєнного стану не повинна прямо залежати від результатів воєнних дій. Слушно зауважив дослідник О. Є. Костюченко, стверджуючи, що «справедлива винагорода, на відміну від заробітної плати, включає не тільки заробітну плату, а й доступ до суспільних благ, які забезпечують достатній життєвий рівень, а цей життєвий рівень з його суспільними благами». [3, с. 97].

Не можна не згадати і про те, що з початком повномасштабного

російського вторгнення, одним із найпоширених варіантів для врегулювання відносин між працівником та роботодавцем під час воєнного стану стало масове переведення працівників на дистанційну роботу. Звідси в Україні питання дистанційної роботи набуло значної актуальності.

Тому науковці Корж М.П. та Гніденко В.І. у запровадженні дистанційної роботи вбачають найпростіший і ефективний спосіб оформлення працівників, які покинули територію бойових дій, і які не мають жодної змоги дійхати на роботу, але все ж таки можуть і бажають працювати віддалено [4, с. 65].

З моменту повномасштабного вторгнення тисячі осіб були змушені залишити своє постійне місце проживання, частина з яких виїхала закордон. Багато хто через війну втратив роботу. І навіть зараз, коли території звільняються від агресора, відновлення робочих місць все ж потребує значних затрат часу та коштів. З огляду на це будь-які заходи, спрямовані на забезпечення захисту трудових прав працівників у період воєнного стану, є важливим елементом відновлення економіки України та забезпечення соціальної стабільності в країні.

Воєнний стан становить виклик для законодавства та суспільства загалом, оскільки вимагає балансу між необхідністю обмежень у зв'язку зі збереженням безпеки та правом на достойні умови праці для кожного громадянина. Важливою стає увага до прав працівників у воєнний час, забезпечення їхньої безпеки, а також можливості продовження праці в умовах, які враховують ризики та обмеження, що виникають внаслідок конфлікту. Організація трудових відносин у період воєнного стану вимагає ретельного розгляду та заходів для забезпечення соціальної стабільності та підтримки тих, хто постраждав через конфліктні обставини.

Література

1. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 року № 2136- IX – (чинний поточна редакція – Редакція від 19.07.2022р., підстава – 2352-IX) / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
2. Конопельцева О.О. Заборона примусової праці як принцип трудового права. *Право та інновації*. 2017. №3 (19). С. 98–104.
3. Костюченко О.Є. Право на справедливий винагороду за працю: міжнародні стандарти та українські реалії. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. Вип. 15. С. 93–100.
4. Міжнародна науково-практична конференція «Взаємодія норм міжнародного і національного права крізь призму процесів глобалізації та інтеграції»: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції викладачів,

співробітників закладів вищої освіти і наукових організацій, магістрантів, аспірантів, докторантів, представників громадських організацій, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств та інших установ (09 листопада 2022 р.) Київ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2022. 216 с.

СПІЛКУВАННЯ ЯК ПОКАЗНИК ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ

Омельченко Євгенія, здобувачка вищої освіти 4 курсу спеціальності 053 «Психологія» Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля

Науковий керівник: Момот Марина, викладач кафедри психології діяльності в особливих умовах ЧПБ імені Героїв Чорнобиля

Спілкування є складною формою взаємодії та взаємовпливу суб'єктів, що породжується потребами спільній діяльності. Найважливішою умовою, яка забезпечує ефективне професійне спілкування є дотримання норм взаємовідносин, закладених у статутах. «Проте статuti не можуть пояснити всі відтінки ситуації спілкування, що виникають у житті військової людини. Найпоширеніша помилка спілкування – це недооцінка встановленого контакту. Адже саме на перших етапах спілкування створюються взаємні установки сприймання та симпатії один до одного. Процеси ці відбуваються на рівні підсвідомості» [3].

Висока культура людських взаємовідносин є гостро необхідною професійною якістю військовослужбовця, який покликаний бути керівником та вихователем доручених йому підлеглих. Характер взаємовідносин військовослужбовців на службі, у побуті, в суспільних місцях – це критерій їх морально-етичного стану, духовної спрямованості. Культурним, морально вихованим може бути лише той військовослужбовець, у якого багатство внутрішнього змісту гармоніює з його поведінкою, ставленням до інших людей.

Військовослужбовець повинен мати якості керівника, «які надають майстерності керуванню і полягають в умінні: виявляти якості лідера, необхідні у вирішенні питань з підлеглими; орієнтуватися в конфліктних ситуаціях і правильно їх розв'язувати; приймати рішення в невизначених ситуаціях; розпоряджатися своїм часом, розподіляти роботу серед підлеглих, надавати їм необхідних повноважень, оперативно приймати організаційні рішення; критично оцінювати ймовірні наслідки своїх рішень.

Формування перелічених умінь можливе за умови оволодіння навичками та прийомами правильного міжособистісного спілкування. Особливо це важливо для військовослужбовця як керівника прикордонного колективу, якому у вирішенні професійних і управлінських завдань недостатньо спиратися тільки на здоровий глузд, досвід і традиції» [2]. Отже, одною з складових професіоналізму військовослужбовця є навички спілкування.

Для забезпечення адекватного професійного спілкування військовослужбовця необхідно, з одного боку, володіти налагодженим, внутрішньо несуперечливим ставленням до інших людей, до оточуючого світу та до самого себе, а, з іншого боку, – вмінням інструментально виражати та змінювати це ставлення в реальному процесі спілкування.

Загально-філософська категорія "взаємодія" відображає процеси впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємну обумовленість і зміну стану, а також породження одним об'єктом іншого. Взаємодія людини з дійсністю є одночасно процесом установлення з нею об'єктивних і суб'єктивно-вибіркових зв'язків.

У фокусі уваги психологічної науки перебуває взаємодія суб'єкта з навколишньою дійсністю як у вигляді об'єктів, так і інших суб'єктів, що може бути позначене як "актуальне відображення", або, точніше, "психічне відображення", як його вищий рівень [1]. Аспект відображення можна подати у вигляді цілісної пізнавально-перетворюючої активності; єдиний взаємозв'язок людини з дійсністю презентується через наявність трьох аспектів – когнітивного, афективного і конативного.

Відповідно до рівня розвитку нервової системи організму відображення ним взаємозв'язків зовнішнього світу може бути більш повним або неповним, адекватним або неадекватним. Загальна схема процесу психічного відображення: "вихідна аферентація → ефektorні процеси, що реалізують контакти з предметним середовищем → корекція і збагачення за допомогою зворотних зв'язків вихідного аферентуючого образу". Наявність другої сигнальної системи дає можливість людині відображати зв'язок зовнішніх явищ за допомогою слів, словосполучень, дій, вчинків і інших матеріальних носіїв. Така взаємодія людини з дійсністю характеризується усвідомленістю.

Таким чином, частина аспектів взаємодії може усвідомлюватися (фіксуватися у свідомості за допомогою знакового інструментарію) у той або інший момент людиною і поставати в якості активних, усвідомлених зв'язків з дійсністю – ставлення до дійсності. Інша неусвідомлена частина взаємозв'язків постає в якості спільного для більшості живих

істот рівня взаємозв'язків з дійсністю. За думкою В.М. М'ясищева, ставлення характеризується свідомою вибірковістю [3].

Усвідомлений взаємозв'язок з дійсністю і з іншими людьми з'являється перед людиною у вигляді ставлень, що інтегрують три аспекти – когнітивний, афективний і конативний. Так, з погляду когнітивного аспекту у ставленні людини, по-перше, міститься усвідомлений взаємозв'язок певних граней дійсності (предметний світ, інші люди, “я сам”); по-друге, у ньому відбувається конкретизація зазначених граней, тобто те, якими саме гранями презентовані ці об'єкти у свідомості. І, по-третє, у ставленні відображається сам характер цього зв'язку граней дійсності, обумовлюючи ролі взаємозалежних граней ситуації, яка відображається: суб'єкт-об'єкт, причина-наслідок, мета-засіб і ін. З боку афективного аспекту ставлення має певне емоційно-оцінне забарвлення. З боку конативного аспекту воно характеризується певною моделлю дій (передбачення перетворення об'єкта в предметній діяльності або досягнення необхідного суб'єктного ефекту в спілкуванні).

Психологічну теорію ставлення особистості розвивав В.М. М'ясищев. Він дав обґрунтування категорії психічних ставлень, обумовлюючи їх як “свідомий, вибірковий, заснований на досвіді, психологічний зв'язок суб'єкта з різними гранями об'єктивної дійсності, що виражається в його діях, реакціях і переживаннях” [4].

Автор мовить про основне значення ставлення людини до дійсності, визначаючи через нього особистість “як систему ставлень людини до навколишньої дійсності”, яка формується в процесі її взаємодії з різними гранями цієї дійсності. Причому, “поняття психічного ставлення являє внутрішній аспект зв'язку людини з дійсністю...”. Але не менш важливої в теорії психічних ставлень В.М. М'ясищева є зовнішній аспект цього зв'язку і, насамперед, – процес взаємодії суб'єктів, тому що, за його словами, “взаємостосунки відіграють істотну роль у характері процесу взаємодії й, у свою чергу, є результатом взаємодії” [4].

Таким чином, можна говорити про те, що: 1) у взаємозв'язку людини з дійсністю виділяють три основних структурних компоненти: пізнавальний, емоційний і перетворювальний; і 2) увесь цей взаємозв'язок у цілому має два плани: внутрішній, свідомо частина якого і називається “ставлення”, і зовнішній – “взаємодія”.

Література

1. Арсентьева Г.О. Спілкування як сумісна діяльність людей: соціально-філософський аналіз: Автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.03 / Запорізький держ. ун-т. Запоріжжя, 2011. 18с.

2. Бондаренко О.І. Аналіз симптомокомплексів некомунікативної поведінки та синдрому міжпрофесійної комунікації в межах нормативної моделі комунікації міжпрофесійної взаємодії. *Збірник наукових праць № 27. Частина II (спеціальний випуск)*. Хмельницький: Вид-во НА ДПСУ, 2014. С. 16–19.

3. Печенізький В.П. Активне соціально-психологічне навчання компетентності у спілкуванні керівників військових колективів: Дис. канд. психол. наук: 20.02.02 / НА ПВУ ім. Б.Хмельницького. Хмельницький, 2001. 168 с.

4. М'ясищев В.Н. Особистість та неврози. Л.: Вид-во ЛГУ, 2009. 426 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

*Бабенко Максим, здобувач вищої освіти 4 курсу
спеціальності 053 «Психологія» Черкаського інституту пожежної
безпеки імені Героїв Чорнобиля
Науковий керівник: Момот Марина, викладач кафедри психології
діяльності в особливих умовах ЧПБ імені Героїв Чорнобиля*

З плином часу змінюються переконання, погляди, досвід сучасної молоді, яка прагне до нових змін, метаморфоз у різних сферах життєдіяльності. На сучасному етапі розвитку й модернізації освітнього простору особистість рятувальника займає першочергове місце і вимагає особливої уваги з боку громадськості та суспільства.

Зарубіжними та вітчизняними науковцями-психологами розроблено концепції та види діяльності, а також розкривається зміст та сутність діяльності як психологічної категорії [2].

Деякі науковці наголошують на тому, що на здатність до діяльності в екстремальних умовах впливають певні фактори, а саме: вид, тривалість та інтенсивність дії екстремального чинника і характеру діяльності; попередній досвід, індивідуально-типологічні особливості особистості (нервово-психічна стійкість, тип темпераменту, домінуючі акцентуації, які призводять до порушення поведінки та психогенних деструкцій) [5].

Однією з найважливіших психологічних якостей рятувальника є мотивація, тобто спонукання що викликає активність організму і визначає її спрямованість на певну діяльність [3].

Мотиваційній сфері присвячено значну кількість досліджень як вітчизняних так і зарубіжних науковців, оскільки вона є однією із центральних проблем психології. Широко розглядається питання професійної мотивації 59 особистості, що дозволяє визначити

професійну спрямованість та прагнення розвиватись у професії. Також визначено, що рівень розвитку професійної мотивації впливає на навчальну діяльність майбутніх фахівців, оскільки чим вищий рівень професійної мотивації, тим вищим буде навчальний показник. Високий рівень професійної мотивації це важлива вимога до фахівців всіх видів діяльності. А особливо в умовах сьогодення коли щодня зростає чисельність надзвичайних подій та катастроф, активно зростає значущість і вимоги до професії рятувальника. Оскільки професійна діяльність рятувальника пов'язана з впливом екстремальних факторів різного характеру, різноманіття службових завдань, значного фізичного та психологічного навантаження, що передбачає високі вимоги до особистості рятувальника і, зокрема, до його професійної мотивації. Під час проведення відновлювальних робіт в осередку надзвичайної ситуації діяльність рятувальників пов'язана з фізичними та нервово-емоційними навантаженнями, а також ускладнена впливом численних несприятливих і небезпечних факторів навколишнього середовища. Ці обставини істотно підвищують ймовірність розвитку негативних змін функціонального стану особистості, що проявляються в зниженні рівня або зриві психічної й психофізіологічної адаптації. Останні неминуче проявляються в професійних помилках і зривах, порушенні соціальної адаптації, у психічних та психосоматичних розладах.

Питанням мотивації та її впливу на професійну діяльність приділялася значна увага в працях таких дослідників, як Л. Божович, Л. Виготський, А. Маслоу, В. Мерлін, О. Тімченко Х. Хекхаузен, П. Якобсон та ін. Аналізуючи погляди науковців на проблему мотивації, можемо стверджувати, що вона чинить суттєвий вплив на діяльність особистості в цілому [4].

Проте цілеспрямованих робіт зорієнтованих на дослідження різних аспектів мотивації, як співробітників Державної служби України з надзвичайних ситуацій так і представників професій ризиконебезпечного профілю не надто багато. Однак, такі науковці як Ю. Безсонова, О. Вавринів, Л. Гонтаренко, О. Євсюков, С. Капушев, Ю. Приходько, В. Романенко, О. Тімченко досліджували професійну мотивацію представників ризиконебезпечних видів діяльності, вивчали групи мотивів притаманні рятувальникам на різних етапах професійного становлення. Професійну діяльність рятувальників відносять до ризиконебезпечних видів професійної діяльності, яка характеризується екстремальним умовами праці, завданнями, виконання яких пов'язано із ризиком для життя та здоров'я як самих рятувальників так і потерпілих, важкістю виконання професійних задач в умовах жорстких обмежень в

часі, підвищеним рівнем відповідальності за професійні помилки, високою ймовірністю нанесення шкоди колегам та потерпілим під час виконання службових завдань. Професійна діяльність сучасних фахівців Державної служби України з надзвичайних ситуацій надзвичайно різноманітна. Нині працівнику служби порятунку недостатньо бути лише фізично розвинутим, він також повинен володіти значним обсягом фахових знань, без яких неможливо професійно експлуатувати спеціальну техніку та здійснювати оперативно-рятувальну діяльність, спрямовану на порятунок майна та життя потерпілих. Діяльність рятувальника відбувається в особливих та напружених умовах, які значно відрізняються від умов праці цивільного населення. Ці умови характеризуються постійною безпосередньою діяльністю у надзвичайних ситуаціях, високою самостійністю й автономністю підрозділів, необхідністю співпраці та взаємодії з населенням [6].

Саме така специфіка діяльності рятувальників підвищує рівень необхідності вивчення їхньої професійної мотивації та викликає інтерес сучасних науковців. Професійна мотивація майбутніх рятувальників це процес та результат формування професійно важливих мотивів, які виникають на основі усвідомлення цінності їхньої майбутньої професії, визначення основних аспектів службової діяльності та виконання службових обов'язків. Оскільки йдеться про майбутніх рятувальників – курсантів вишів із специфічними умовами праці, то відповідальність за формування сприятливої мотивації до служби та усвідомлення специфіки майбутньої діяльності значною мірою лягає на науково-педагогічний персонал [1].

Література

1. Алієва Е.Ю. Психологічні особливості самостійності особистості. К., 2013. С. 17–18.
2. Ковальчук З.Я. Вплив особистісних властивостей на формування професійної деформації працівників ризиконебезпечних професій. *Психологія особистості*. 2018. № 1. С. 35–44.
3. Костюк Г.С. Роль професійного самовизначення в формуванні особистості. *Питання професійної орієнтації учнів*. К.: Педагогіка, 1969. С. 3–14.
4. Максименко С.Д. Структура та особистісні детермінанти професійної самореалізації суб'єкта. *Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Вип. 8. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2010. С. 3–19.
5. Охременко О.Р. Діяльність у складних, напружених та екстремальних умовах. К.: НАОУ, 2014. 210 с.
6. Яремко Р.Я. Формування професійно важливих якостей рятувальників в процесі психолого-педагогічної підготовки. *Нове та традиційне у дослідженнях*

сучасних представників психологічних та педагогічних наук: зб. наук. статей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 22-23 березня 2019 р.). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2019. Ч. 1. С. 66–69.

INCLUSIVE EDUCATION AND SOCIAL GUARANTEES IN THE CONTEXT OF POST-WAR RECOVERY OF UKRAINE

Snihurova Iryna, philologist, senior lecturer of Ukrainian language and philological disciplines at National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”; Master student on specialty 035.01 “Ukrainian language and literature” (group 62 M) at H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University; second-year postgraduate student of specialty 011 “Educational, Pedagogical Sciences” at Kharkiv National University of Internal Affairs.

*Scientific adviser and co-author: **Garnyk Liudmyla**, PhD in Political Science, Advisor on Education and Economic Security at the Center for International Relations “Peace and Security”; Honorary Professor and Researcher at the International Institute of Peace and Religions; Doctoral student, Visiting Research Fellow at the Leibniz-Zentrum Moderner Orient (Germany).*

Scientific adviser and co-author: Garnyk Liudmyla, PhD in Political Science, Advisor on Education and Economic Security at the Center for International Relations “Peace and Security”; Honorary Professor and Researcher at the International Institute of Peace and Religions; Doctoral student, Visiting Research Fellow at the Leibniz-Zentrum Moderner Orient (Germany).

The issue of inclusive education became especially relevant for Ukraine since the beginning of the military confrontation between Ukraine and Russia (2014), when the aggressor country annexed Crimea and tried to establish total control over some territories in the East and South of Ukraine. Thousands of civilians, including children, became victims of Russian aggression in the areas of military maneuvers. Many people from the mentioned above military conflict zones have got mental trauma together with physical disabilities. Thus, thanks to sustained advocacy the conceptual boundaries have shifted from the medical model to social and human rights-based approaches to disability. Anyhow only little attention has been paid to whether this paradigm shift has taken place for those outside the community. Thus, our task is to create appropriate solution for this gap considering current needs of Ukrainian community by means of investigating the approach to disability adopted by the agenda of European Disability

Rights strategy 2021-2030 and working papers of European Parliament's Disability Intergroup [5].

Since 1991 till 2000 in Ukraine, as like as in many others post-soviet countries disabilities are evaluated only from positions of medical model: a person with disabilities usually is distanced from the society, has faced with numerous barriers in access to quality school and university education etc. Anyhow few decades ago Ukraine has shifted this issue from medical model to social ones that has provided more possibilities to change the situation with social perception and law regulation in this sphere. But medical model continues to dominate in the higher education [1, p. 37-38]. Consequently, people with disabilities continue to face numerous barriers in the assessment to quality educational services in procedures regarding to acceptance to university conditions. More advocacy on behalf of people with disabilities has encouraged a shift towards the social and human rights-based approach to disability. Within recent years Ukraine has made significant strides an inclusive society, despite the historical context of Soviet-style segregation and neglect of people with disabilities. Among the key developments on this issue, we may highlight first achievements in relevant areas (see table 1).

Table 1 – Achievements in protecting the educational rights of people with disabilities [2].

#	Area	Description
1	Legislative Framework for Inclusion	In 2017, Ukraine amended the Law “On Education” to protect children with special educational needs. This marked a crucial shift toward inclusion. Former First Lady, Maryna Poroshenko, played a pivotal role in advocating for inclusive education, even without law-making powers. While only 6% of schools currently have inclusive classes, this number is growing steadily.
2	Inclusive Education Resource Centres	To ensure inclusion reaches every village and town, over 580 Inclusive Education Resource Centers have been established across Ukraine in the past three years. These centres address the shortcomings of the previous system, which relied on overloaded regional consultations. The new approach involves a thorough examination process that considers international and national norms. It takes up to 10 days and includes psychological and pedagogical assessments. Importantly, the conclusions from these centers carry legislative weight, allowing parents to advocate for their children's rights.
3	Empowering Parents	Parents can now appeal to educational institutions to organize inclusive classes or groups and assign teaching assistants. Each Inclusive Research Center serves 7,000 to 12,000 children, including those with special educational needs. Despite these positive steps, challenges remain, particularly in higher education. The medical model still dominates, leading to barriers for people with disabilities seeking quality educational services.

Ensuring equal access to quality education for all people, including those

with disabilities, is an important task. Thus, it is required to observe some barriers that people with disabilities face in accessing higher education and possible ways to overcome them (see figure 1).

Figure 1 – Concept of inclusion for education and post-war recovery of Ukraine.

Inclusive education promotes equal opportunities and development for all, regardless of their special needs. Therefore, taking into account the needs of persons who were injured (disabled) [3, p. 290-291] as a result of hostilities on the territory of Ukraine, as well as IDPs and other categories of able-bodied persons who lost their jobs and the opportunity to find employment due to the war, instruct the Ministry of Education and Science and the Ministry of Digital Transformation to develop interactive training materials for preparation for the EIT. Access to them should be free and unhindered [4].

References

1. Evans N.J., Broido E.M., Brown K.R. & Wilke A.K. (2017). Disability in Higher Education: A Social Justice Approach. San Francisco: John Wiley & Sons. 544 p.
2. Global Education Monitoring Report Team, UNESCO (2023). Global Education Monitoring Report: Technology in education: A tool on whose terms? *Political Science*. UNESCO Publishing, 26 July, 2023. 436 p.

3. Paunescu C., Lepik K.L. & Spencer N. (2022). Social Innovation in Higher Education: Landscape, Practices, and Opportunities. *Business & Economics*. Springer Nature. 313 p.

4. Rules for Admission to Higher Education in 2023. Order of the Ministry of Education and Science No. 276 of 15.03.2023. (2023). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/vstup-2023/15.03.2023/Nakaz.MON.276.vid.15-03-2023-yustovanyy.pdf>. (Accessed: 18 November, 2023).

5. UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities (unofficial summary). URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities>. (Accessed: 18 November, 2023).

DEVELOPMENT OF TOURISM IN UKRAINE IN THE POST-WAR PERIOD

*Palamarchuk Violetta, 3rd year higher education applicant
specialty 242 "Tourism and recreation"
State University of Trade and Economics*

*Scientific Supervisor: Senior Lecturer, Liudmyla Vlasenko, Senior Lecturer at
the Department of Foreign Philology and Translation, SUTE*

Tourism is an important branch of the economy of Ukraine. It is a source of income and also actively contributes to the creation of new jobs. The tourism and hotel sectors are one of the most dynamic branches of the Ukrainian economy, which, despite all the difficulties and challenges that Ukrainians have to face, continue to develop in an amazing way.

The decrease in tourist flows began in 2014 due to the occupation of the Autonomous Republic of Crimea and parts of the Donetsk and Luhansk regions of the Russian Federation, as well as the beginning of the war between Russia and Ukraine. In addition, the quarantine restrictions caused by the COVID-19 wind epidemic had a great impact on the tourist sphere. The new challenge for the tourist business was February 24, 2022 – the beginning of a full-scale invasion of Ukraine by Russia. Since then, there has been a dramatic decrease in tourist flows, as a large number of Ukrainians have moved abroad to escape the brutal war, and some tourist enterprises have closed or turned to volunteer activities [1].

Even as the war continues, citizens have started coming back to Ukrainian cities. Ukraine is recording a gradual recovery in domestic travel, which is aiding its war-battered tourism industry, as the nearly two-year conflict with Russia keeps international visitors away.

Despite the enormous difficulties, tourism is gradually recovering.

Efforts are being made to restore and develop the tourist infrastructure. This includes repairing and upgrading roads, railways, and hotels and restaurants to provide comfort and convenience for tourists. The authorities pay attention to the preservation and restoration of historical monuments, theaters, museums, which attracts those interested in history and culture.

Also, due to the beginning of a full-scale invasion, Ukraine attracted the attention of the world's leading countries massively, which led to an increase in the interest of many tourists. Therefore, unfortunately, this situation served as good advertising for Ukraine. A large part of people who did not even know about the existence of our state are now eagerly waiting for the moment to come and get to know Ukraine. Given the fact that there are now quite a few such people, one should expect a rather large flow of tourists. Constant mentions of Ukraine in world newspapers in this situation advertise the country to promote tourist services.

Military-historical tourism, which is closely related to memorial tourism, as it remembers and honors all the sacrifices and events that happened in one or another territory, should become one of the directions of the restoration of the tourism industry in the post-war period. Military-historical memory and the development of tourism should be inextricably linked, which will contribute to a more detailed study of all events and attract as many tourists as possible [2].

Restoring the viability of the tourism industry must begin with the regions least affected by the war. Because of this, it will be possible to form a primary base for attracting tourists. The investment flow should go from west to south. From Uzhhorod and Lviv to Odesa, and after the restoration of all the necessary infrastructure, go further. But such actions depend primarily on the end of the war.

The process of restoring tourism in Ukraine has already begun. It is time to actively promote Ukraine and its tourism potential, develop new initiatives and involve international partners in this process.

References

1. Restoration and directions of tourism business development in Ukraine after the end of the Russo-Ukrainian war. URL: <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2023-1-11>
2. Danchevska I. R. (2022) Bezpeka turyzmu Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Tourism safety of Ukraine under martial law]. *Bulletin of the Kherson National Technical University*, URL: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2022.2.24>

СЛІДАМИ ВІЙНИ – ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ

*Онофрійчук Марія, здобувач вищої освіти 3 курсу
спеціальності 242 «Туризм»*

*Державного-торговельно-економічного університету
Науковий керівник: доцент кафедри туризму та рекреації **Жученко
Валентина***

Україна, країна з багатою історією, природними багатствами та культурним спадком, завжди була привабливим напрямком для міжнародного туризму. Проте, в останні роки в Україні відбуваються важкі події, зокрема війна на сході країни, яка почалася у 2014 році та повномасштабне вторгнення Росії в Україну. Це має серйозний вплив на туристичну галузь. Організація турів міжнародного туризму під час війни в Україні стала складним викликом для туристичної індустрії та вимагає відповідного підходу, розуміння поточної ситуації та врахування ризиків і можливостей.

Аналіз та напрями дослідження: За даними Державного агентства розвитку туризму, приріст надходжень на 46% був лише від діяльності пансіонатів та гуртожитків. Це пов'язано з тим, що у 2022 році їх використовували як тимчасовий прихисток для переселенців, які змушені були покинути свої домівки через бойові дії.

У 2023-му році ситуація не стала кращою. У середньому галузь скоротилася на третину у порівнянні до початку 2022-го року: на 29% менше було сплачено податків за перші 3 місяці 23-го року, а також на 34% зменшилась кількість компаній у туристичній галузі. [1]

У даній доповіді розглянуто, як вплинула війна на туризм та як функціонує туристична сфера у воєнний період. Для аналізу проблеми використано такі методи дослідження: методи статистичного та порівняльного аналізу, теоретико-методичну основу.

Виклад основного матеріалу: Війна зруйнувала не лише життя та домівки мирних українців, вона ще й зробила нас сильнішими та ще більш незламними. Попри всі негаразди ми продовжуємо жити та боротися за нашу країну. І всім українцям хочеться кричати на весь світ, достукатися до кожного жителя нашої планети, розказати про все, що коїть ворог на нашій землі. Саме тому, ми не здаємося, а пропонуємо особливі тури для іноземних туристів. Щоб світ побачив, які болючі події відбувалися та відбуваються.

Громадська організація Visit Ukraine започаткувала dark туризм Україною зруйнованими російськими окупантами містами в Київській

області. Як передають "Коментарі", організатори мають на меті донести світовій спільноті правду про трагічні події війни в Україні.

Організатори воєнного туризму мають плани залучити до співпраці гідів, експертів з туризму та фахівців з пам'яті. Для розробки турів "Visit Ukraine" надихнули візити високопосадовців іноземних країн, акторів, зірок, меценатів та політиків до зруйнованих російськими окупантами Ірпіня, Бучі, Гостомелю та інших постраждалих містечок Київщини.

Керівник Visit Ukraine Антон Тараненко заявив, що в іноземців є попит побачити наслідки сучасної війни в Україні на власні очі, тому вирішили підтримати авторів в розробці турів. В супроводі професійного гіда бажаючі зможуть відвідати Бучу, Ірпінь, Бородянку та Гостомель, де було зупинено навалу російських окупантів на столицю і вчинено найбільші звірства щодо мирного населення. [2]

Підтверджується, що подорожі до міст, які пройшли процес декупації ще весною, є повністю безпечними, оскільки роботи з розмінування та відновлення логістики вже завершені. Туристи під час туру отримують супровід гіда та транспорт, а також страховий поліс, який покриває можливі ризики. Усі зароблені кошти від продажу турів спрямовуються на допомогу українським біженцям. Наразі продовжується розробка концепції воєнного туризму.

Для туристів, які не можуть приїхати до України та побачити все своїми власними очима, український проект 360war.in.ua розробив панорамні фото на 360° з визволених міст Київщини – Бучі, Ірпеня, Гостомеля, Бородянки, Макарова і Горенки. Ці міста київської агломерації від перших днів війни зазнали масованих авіаударів і жорстокостей окупації. Кадри з виконаними стратами в Бучі, розстріляними цивільними в евакуаційних машинах з Ірпеня, найбільш зруйнованим містом Київщини – Бородянкою – облетіли весь світ. Проект дозволяє всім охочим побачити в 3D масштабі, як виглядають звільнені міста, які мужньо захистили Київ за ціною зруйнованих домівок і втрачених життів. На сервісі також доступні кадри руїн вантажного судна "Мрія", найбільшого та найпотужнішого в світі, яке було знищено під час авіанальоту російської авіації на Гостомель. Крім якісних панорамних кадрів фотографа Дмитра Малишева, також надається короткий опис до кожного міста про трагічні події, які відбулися після початку війни. [3]

Через російські бомбардування багато українських міст зазнали руйнувань, але, напевно, жодне з них не постраждало більше, ніж Маріуполь, де більшість будинків було серйозно пошкоджено або зруйновано дощенту.

Маріуполь, розташований на узбережжі Азовського моря, тому є привабливою територією для окупантів, проте для туризму зараз він небезпечний. Морська акваторія України є та буде неможливою для купання, оскільки кількість мін та інших вибухонебезпечних невідома, та ліквідація їх займе багато часу. Тож, акцент все ж буде на проведенні військово-патріотичного туризму. Оскільки, це місто на даний момент є найбільш відомим та постраждалим, туристам буде цікаво побачити наслідки руйнації та способи виживання українців у складні часи.

У світовій історичній пам'яті український Маріуполь став ще одним містом, стертим з лиця землі під час війни. Битва за Маріуполь запам'ятовується шокуючим обстрілом пологового будинку, з якого на ношах виносили закривавлених породіль, а також драмтеатру, у підвалі якого шукали прихисток, а знайшли смерть мирні жителі. Ці кадри неможливо забути. Так Маріуполь став містом російської ганьби. Але після його окупації російськими військами українська історія міста не закінчилася. Маріуполь обов'язково буде звільнений, над ним знову замаюрить український прапор, "Азовсталь" буде відновлено.[4]

На сайті туристичного центру "ХерсON" є тільки один варіант екскурсії на найближчі дати – до Чорнобаївки, славного села на Херсонщині, біля аеродрому, який під час окупації намагалися експлуатувати росіяни. Аеродром став постійною цілью для ЗСУ, які знищили десятки одиниць техніки противника, тому слово "Чорнобаївка" стало мемом. Хоча Чорнобаївку вже звільнили, туроператори почали продавати тури туди ще до її деокупації за ціною 699 грн за квиток. За ці гроші організатори обіцяють можливість побачити розбиту російську техніку, зіграти в іграшкові гвинтокрили з символами Z і V, а також спілкуватися з місцевими щодо подій цього часу. Але є нюанс, про який відразу ж згадується на сайті – тур відбудеться тільки після перемоги України. Організатори не можуть ризикувати життям і здоров'ям людей, тому що правий берег Дніпра постійно обстрілюють. Проте на тури до аеродрому вже продали квитків на 3 тис. доларів. Усі кошти підуть на допомогу ЗСУ.[5]

Висновок: Загальний аналіз ресурсної бази міжнародного військово-патріотичного туризму в Україні свідчить про великий потенціал розвитку цього виду туризму в країні, особливо в контексті воєнної історії та спадщини України. Східні та південні регіони країни, які були та є пов'язані з воєнними подіями, також можуть зацікавити міжнародних туристів, які бажають побачити наслідки війни на власні очі та вивчити воєнну історію України. Столичний регіон, зокрема місто Київ, на даний момент є основним і безпечним об'єктом воєнного

туризму, оскільки він був одним з перших головних центрів подій під час вторгнення.

Література

1. Туризм під час війни. Як галузь виживає та готується до відновлення. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/turyzm-pid-chas-vijny-yak-galuz-vyzhyvaye-ta-gotuetsya-do-vidnovlennya>

2. Ірпінь, Буча, Бородянка: воєнний туризм започаткували в Україні. URL: <https://kyiv.comments.ua/ua/news/life/travels/11688-irpin-bucha-borodyanka-voenniuturizm-zapochatkuvali-v-ukraini.amp>

3. Українці створили 3D-тури зруйнованими Бучею, Бородянкою, Ірпенем та іншими містами Київщини. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/425/ukrainci-stvorili-3d-turi-zruinovanimi-buceyu-borodyankoyu-irpenem-ta-insimi-mistami-kiiвшhini>

4. Маріуполь – місто російської ганьби. URL: <https://amp.dw.com/uk/komentar-mariupol-misto-ukrainskoi-muzhnosti-ta-rosiiskoi-hanby/a-61897718>

5. Dark-тури та екскурсії до Чорнобаївки: яким буде туризм в Україні після перемоги. URL: <https://thepage.ua/ua/business/yakim-bude-turizm-v-deokupovanih-mistah-ukrayini-pislya-vijni/amp>

REBUILDING A NATION'S SPIRIT; THE POST – WAR REVIVAL OF TOURISM IN UKRAINE

*Oshyta Andrii, 3rd year higher education applicant
specialty 242 "Tourism and recreation"*

State University of Trade and Economics

*Scientific Supervisor: Senior Lecturer, Liudmyla Vlasenko, Senior Lecturer at
the Department of Foreign Philology and Translation, SUTE*

Ukraine rises with a tenacity that has captured the attention of the world as the sounds of battle gradually fade and the dust settles over a devastated country. Amidst the destruction, there remains a glimmer of hope—the possibility that tourism may once again flourish in this historically significant and breathtakingly beautiful country. In addition to offering economic potential, Ukraine's post-war tourist boom can mend a nation's emotional wounds. Tourism is an important source of income for Ukraine, which suffered significant losses due to the annexation of Crimea by Russia in 2014 and the subsequent war that started in February 2022. The war led to a decrease in the number of foreign tourists visiting Ukraine, as well as damage to infrastructure and tourism facilities, especially in the south and east of the country. As a result, Ukraine faces the problem of restoring and developing

the tourism industry after the war, which has great potential for increasing the economic well-being and social stability of the country.

According to the World Tourism Organization, until 2010, Ukraine had almost 20 million foreign visitors a year, mostly from Russia and Eastern Europe, making it the eighth most popular country in Europe [1]. However, this figure dropped to around 12 million in 2014 following Russia's annexation of the Crimean peninsula – one of Ukraine's most popular tourist regions – and subsequent support for separatists in the vast eastern region of Donbas [1]. And since Russia's invasion on February 24, 2022, the number of visitors has dropped even further. The tourism sector in Ukraine contributed significantly to the country's Travellers before the conflict, bringing in billions of euros and creating numerous jobs. Travelers from all over the world were drawn to the nation by its many attractions, which included the calm Carpathian Mountains and the energetic capital city of Kyiv. However, the war brought this vibrant industry to a screeching halt, as safety concerns and travel restrictions became paramount.

Despite the prolonged war, citizens began to return to Ukrainian cities, contributing to the revival of domestic tourism, which helped the war-damaged tourism industry survive [2]. For example, in the Carpathians, some domestic tourists seek refuge from the stress and destruction of the war or power outages due to Russian attacks. However, there are no foreign tourists – although a constant stream of international delegations, journalists and NGOs passing through Kyiv and the western city of Lviv means that the hotel industry there “can survive more or less” [1]. This does not apply to places like the southern port city of Odessa, which lies close to the front line. “It was a big tourist place, very dynamic”, but today the situation is “much more complicated”.

Today, as the road to recovery takes form, tourism is becoming an increasingly important component of Ukraine's recovery plan. The government has launched several programs to boost tourism because it recognizes the sector's potential to provide revenue, employment, and worldwide understanding. These initiatives include strengthening security protocols, advocating for safer travel routes, and presenting the resilience and cultural diversity of Ukraine. Beyond the economic rewards, tourism has the tremendous capacity to cure a nation's spirit. Ukraine may exhibit its resilience, convey its tale of strength, and promote a feeling of unanimity and shared humanity by extending a warm welcome to tourists from all over the world. Along with helping local companies grow, communities can be rebuilt and cultural heritage can be preserved through tourism. Before the crisis, tourism accounted for 20 per cent of Ukraine's economy, and getting the

industry back on track will be far from easy, requiring significant investment. “We need time”, admits the head of tourism [1], while insisting that Ukraine has a strong potential to attract visitors with its Black Sea beaches, its historical monuments and its family ski resorts. In recent years, Kyiv has begun to target new markets, such as Saudi Arabia and the Gulf countries, thanks to the abolition of visas and new air routes, a strategy that can be easily expanded.

The post-conflict rebirth of Ukrainian tourism is a voyage of national reconciliation, cultural preservation, and international connectivity rather than just economic recovery. Through tourism, Ukraine has the potential to not only boost its economy but also exhibit its resilient nature and reclaim its status as a lively and hospitable travel destination. As the nation rebuilds, tourism is poised to play a key role in determining its destiny and bringing about a new period of prosperity, peace, and mutual understanding among cultures.

Nevertheless, in addition to investment, Ukraine also needs to overcome the problem of its image, which has suffered from the war and the conflict with Russia. Many potential tourists may perceive Ukraine as a dangerous, unstable or unattractive country for vacation. Therefore, Ukraine needs to develop an effective marketing and promotion strategy that would show its diversity, beauty, culture and hospitality. In addition, Ukraine needs to maintain and develop cooperation with international and regional partners, such as the European Union, NATO, the UN, the OSCE, the World Tourism Organization and others, to receive support, advice and resources for the restoration of tourism

Ukraine is a country with a rich tourism potential that needs to be restored and developed after the war with Russia. To do so, Ukraine needs to implement several measures, such as attracting investment, improving infrastructure, expanding markets, enhancing its image, cooperating with international partners, and supporting domestic tourism. In this way, Ukraine will be able to use tourism as a tool to improve the country's economic well-being and social stability, as well as to maintain its sovereignty and territorial integrity.

References

1. <https://www.straitstimes.com/world/europe/ukraine-sees-tourism-as-crucial-for-post-war-revival>
2. <https://www.rfi.fr/en/business-and-tech/20230117-ukraine-sees-tourism-as-crucial-for-post-war-revival>

СЕКЦІЯ 2
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

**МІЖНАРОДНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА УКРАЇНИ В
УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ**

*Євтушик Софія, здобувачка вищої освіти 3 курсу
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Державний податковий університет*

*Науковий керівник: к.е.н., доцент, **Пернарівський О.В.**
Державний податковий університет*

Україна перебуває в складному геополітичному положенні через військовий конфлікт, який вибухнув з 24 лютого 2022 року. Ця ситуація має суттєвий вплив на економіку країни та потребує прийняття заходів для забезпечення її фінансової стабільності та розвитку. Роль міжнародних фінансових установ стає надзвичайно важливою в даному контексті, зокрема, їхній внесок у забезпеченні фінансової стабільності країни та зменшенні негативного впливу війни на економіку.

Міжнародні фінансові установи представляють собою організації, які забезпечують фінансову допомогу своїм членам і сприяють їхньому економічному розвитку.

Однією з ключових міжнародних фінансових установ, яка надає підтримку Україні в умовах військового конфлікту, є Міжнародний валютний фонд (МВФ). МВФ відіграє роль у забезпеченні фінансової підтримки країнам у ситуаціях економічних криз та допомагає їм реалізувати програми економічних реформ.

У цілому, протягом 2022 року Україна отримала від МВФ 2,715 млрд доларів США. Таким чином, у фінансових відносинах з фондом Київ фактично вийшов на "нуль", оскільки при погашенні попередніх позик уряд витратив близько 2,38 млрд доларів США. Офіційна статистика від МВФ підтверджує ці фінансові операції.

Згідно з поданою діаграмою можна відзначити систематичне збільшення обсягу отриманих фінансових ресурсів з початку 2022 року, а точніше, з моменту розпочаття повномасштабної агресії Росії в Україну. Цей зріст становить чотириразове збільшення порівняно з 2021 роком, а саме 2011.8 мільйонів гривень у 2022 році, в порівнянні з 500 мільйонами гривень у 2021 році. Також відзначено значні зміни в показниках балансу отриманих і повернутих коштів СДР, а саме - 648.6 мільйонів гривень у 2021 році та +242.9 мільйонів у 2022 році. Цей зріст балансу обумовлений рішенням уряду виділити кошти на

погашення позик перед МВФ.

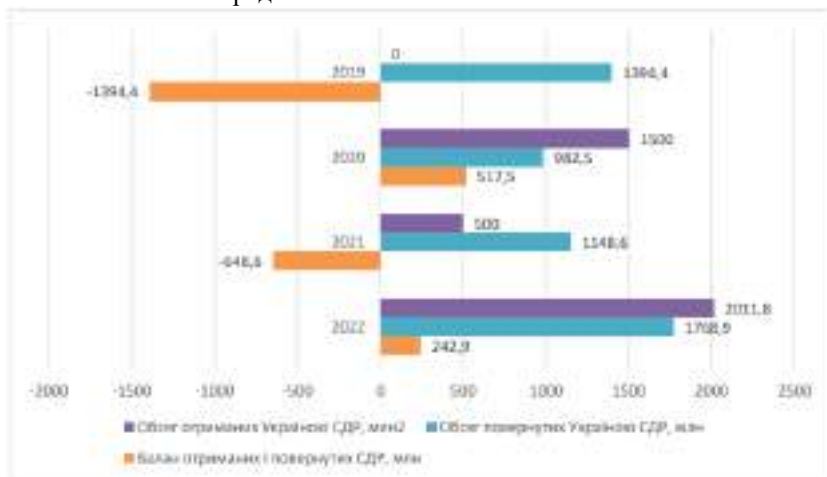

Рисунок 1 – Статистика МВФ отриманих і повернутих Україною коштів

Щодо сучасної ситуації, дефіцит державного бюджету України у 2023 році прогнозується на рекордний рівень у розмірі 1.3 трильйона гривень або 20% ВВП, що є найвищим показником за всю період незалежності. Планується, що цей дефіцит буде покритий коштами від міжнародних партнерів, зокрема, кредитами від МВФ. За словами прем'єр-міністра Дениса Шмигала, вже створена чотиримісячна моніторингова програма, яка може забезпечити залучення понад 20 мільярдів гривень.

Відповідно до цього співпраця України з МВФ має залишатися тісною, оскільки саме від таких світових інституцій ми будемо залежати в найближчому майбутньому. Ще однією ключовою світовою інституцією, з якою Україна плідно співпрацює, є ЄБРР – Європейський банк реконструкції та розвитку. Це міжнародний фінансовий установа, що активно надає допомогу країнам від Центральної Європи до Центральної Азії у проведенні ринкових реформ і активній інтеграції їхніх економік у міжнародні господарські відносини.

Дана організація виділила кошти для допомоги Україні в швидкій відбудові енергомережі на всій території. Було виділено 300 млн. євро до ПрАТ «Національна енергетична компанія «Укренерго»».

Не менш великий вклад робить і ПРООН – Програма розвитку

Організації Об'єднаних Націй. 21 листопада ПРООН і Європейський Союз дали оцінку додатковому виділенню коштів розміром 35 млн. євро на реалізацію Програми ПРООН з підвищення стійкості та відновлення України. Головна мета Програми – допомога Україні в її протистоянні повномасштабному вторгненню Росії, підтримуючи зусилля з раннього відновлення та відбудови в контексті Цілей сталого розвитку. Новий внесок відповідає ключовим перевагам Програми ЄС з екстреної підтримки України і водночас сприятиме практичному втіленню низки реформ, які є передумовою вступу до ЄС. таким, ідеться про зміцнення верховенства права та підтримку структурних економічних реформ.

У межах виключної восьмої ліком програми макрофінансової допомоги (МФД), Україна отримала фінансові кошти у наступних обсягах: 22 листопада – 2,5 мільярда євро, 14 грудня – 500 мільйонів євро. Загальна сума фінансування за даною програмою складає 5 мільярдів євро. Засоби, надані в рамках МФД, спрямовані на фінансування основних витрат державного бюджету, що сприятиме забезпеченню фінансової стабільності в Україні. З початку повномасштабної війни, Європейський Союз надав Україні 7,2 мільярда євро макрофінансової допомоги.

Минулого року, з початку повномасштабної війни 24 лютого, Україні надали 14,3 млрд доларів коштів для державного бюджету, які не потрібно повертати.

Найбільший обсяг допомоги надійшов від США – 11,98 млрд доларів. Німеччина виділила 1,28 млрд безповоротної допомоги, Євросоюз – 743,5 млн.

Країни Балтії та Польща залишаються лідерами з погляду частки допомоги Україні у власному ВВП. Естонія витратила на допомогу Україні 1,26% ВВП (0,54 млрд доларів), Латвія – 1,09% ВВП (0,51 млрд доларів), Литва – 0,95% ВВП (0,76 млрд доларів), Польща – 0,68% ВВП (6,21 млрд доларів).

Понад 0,5% свого ВВП на допомогу Україні витратили також Словаччина (0,63%) та Данія (0,51%).

Найбільшу допомогу з початку повномасштабної війни Україні надали США – 76,84 млрд доларів. Але це лише 0,33% від внутрішнього валового продукту Штатів.

На другому місці за обсягом допомоги знаходиться Німеччина – 19,58 млрд доларів. Це 0,27% ВВП країни.

Велика Британія надала Україні двосторонню допомогу на 11,67 млрд доларів – це 0,37% ВВП.

Щодо інших європейських країн, які активно допомагають Україні:

Франція надала Україні допомоги на 8,11 млрд доларів (0,05% ВВП), Італія – 6,28 млрд (0,07%), Нідерланди – 7,24 млрд доларів (0,44%), Іспанія – 5,21 млрд доларів (0,06% ВВП).

Канада виділила Україні 5,73 млрд доларів військової, гуманітарної та фінансової підтримки – це 0,29% ВВП країни.

Усього 0,01% ВВП на допомогу Україні витратили Нова Зеландія, Туреччина, Тайвань, Кіпр та Мальта.

Крім того, в 2022-му допомогу на безповоротній основі Україні надали Італія – 117,2 млн доларів, Британія – 91 млн, Данія – 23,4 млн, Норвегія – 21 млн, Латвія – 16 млн, Литва – 11,7 млн, Австрія – 11 млн, Бельгія – 5 млн, Албанія – 1 млн, Ісландія – 0,5 млн.

Цього року (до листопада) Україна отримала від партнерів 11,07 млрд доларів грантової допомоги, майже всю (10,9 млрд) – від США.

Німеччина цього року надала Україні 52 млн доларів, які не потрібно повертати, Іспанія – 50,3 млн, Фінляндія – 36 млн, Ірландія – 21 млн, Швейцарія – 10 млн, Бельгія – 3 млн, Ісландія – 2 млн, Естонія – 0,1 млн.

На відміну від минулого року в 2023-му Україна не отримала безповоротної фінансової допомоги від Євросоюзу, Італії, Британії, Данії, Норвегії, Латвії, Литви, Австрії, Албанії.

Підсумовуючи вищезазначені факти, можна прийти до висновку, що роль та значення міжнародних фінансових інституцій на даному етапі війни є надзвичайно важливими. Отримані фінансові ресурси використовуються для підтримання економіки, забезпечення нормального життя для мешканців країни, а також утримання країни на світовому ринку.

Література

1. Як Україна співпрацюватиме з МВФ у 2023 році. URL: <https://finance.ua/ua/goodtoknow/jak-ukraina-spivrasuvatyume-z-mvf>

2. Моніторинг допомоги міжнародних фінансових інститутів та окремих держав України (15 листопада – 20 грудня 2022). URL: <https://niss.gov.ua/en/node/>

3. Фінансування державного бюджету України з початку повномасштабної війни. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435

4. Як Україна співпрацює з МВФ під час війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/31/696522/>

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ЦЕНТРІВ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Евстратенко Анастасія, студентка 4 курсу

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: к.е.н., доцент, Олена Литвин

Розвиток попиту на фінансові послуги, пов'язані з міжрегіональною та міжнародною торгівлею та інвестиціями спричинив створення міжнародних фінансових центрів. Їхнє зростання стимулювалося доступом до численних джерел капіталу, розвитком професійних і технічних навичок, хорошими засобами зв'язку; і, загалом, ділові та особисті зв'язки, необхідні для надання банківських, страхових та інших фінансових послуг, необхідних трейдерам, судноплавним компаніям та інвесторам.

Разом з тим, ці центри мали політичну стабільність, що дозволяло безперешкодну торгівлю та рух капіталу. Діяльність міжнародних компаній, яка зменшилася в роки депресії в 1930-х роках, почала поступово розширюватися після Другої світової війни і отримала великий поштовх з появою ринків євровалют на початку 1960-х років, що значно підвищило їх привабливість, як низька вартість і високоефективні канали для транзакцій з нерезидентами та між ними.

Фінансовий центр – це місце, як правило, місто чи район, де посередники беруть участь у наданні фінансові послуги зосереджені. Існує кілька типів фінансових центрів, які можна виділити за різноманітністю характеристик. Найпоширеніший спосіб розрізнити їх – відповідно до місцезнаходження контрагентів, яких вони обслуговують. Це може ґрунтуватися або на простому географічному розрізненні між резидентами та нерезидентами або географічною мережею контрагентів. Також фінансові центри розрізняють за їхніми бізнес-характеристиками, зокрема за асортиментом або типом послуг, які вони надають, або їхнє правове та податкове середовище. Міжнародні фінансові центри виступають посередником між резидентом і нерезидентом та спрямовують внутрішні заощадження іноземним позичальникам і іноземні заощадження внутрішнім позичальникам. Міжнародні фінансові центри забезпечують низькі транзакційні витрати, легкий доступ до капіталу, кваліфіковану робочу силу, політичну стабільність та динамічну бізнес-екосистему.

Наразі виокремлюють дві широкі категорії міжнародних фінансових центрів: традиційні або класичні, розташовані в Європі та Сполучених Штатах, які розвивалися протягом дев'ятнадцятого та

початку двадцятого століть, а також офшорні фінансові центри, які є відносно недавнім явищем після Другої світової війни.

Отже, міжнародний фінансовий центр – це інтенсивна концентрація широкого спектру міжнародних фінансових операцій і операцій в одному місці, які сприяють функціонуванню економіки, а саме:

- сприяють належному управлінню країною, що в довгостроковій перспективі принесе користь національній економіці;

- це країни та території з податковою та регуляторною політикою, особливо сприятливими для іноземних інвестицій. Міжнародні фінансові центри заохочують нові підприємства сприятливими телекомунікаційними та транспортними можливостями та обмеженими бюрократичними перешкодами;

- приносять користь не лише одній країні, але й усьому регіону, навіть усьому світу. В епоху глобалізації інвестиції, зайнятість та інновації в одному місці сприяють відповідній діяльності в інших місцях;

позитивно впливають на макроекономічні показники, тобто зайнятість, приплив капіталу, швидке створення інфраструктури тощо. Усе це, у довгостроковій перспективі, забезпечить підґрунтя для розвитку національної економіки.

Література

1. Why do Financial Centers Matter? <https://waifc.finance/ko/opinions/why-do-financial-centers-matter/>

ІНВЕСТИЦІЇ В НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

Жудіт Фелікс, здобувач третього рівня освіти (PhD)

спеціальності 073 «Менеджмент»

Дніпровський державний технічний університет, м. Кам'янське

Науковий керівник: д.е.н., професор Плахотнік Олена, професор кафедри менеджменту

Дніпровський державний технічний університет, м. Кам'янське

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що розвиток ринкової економіки України, наявність різноманітних форм власності та фінансових інститутів потребує перегляду та активізації фінансової політики в галузі інвестиційної діяльності. Інвестиційна сфера значно більшою мірою, ніж раніше характеризується дефіцитом фінансових ресурсів, які могли б бути спрямовані на потреби інвестування.

Фінансове забезпечення інвестиційного процесу в країні не відповідає сучасним вимогам щодо динаміки, структури та якості.

В країні відсутній системний підхід щодо інвестування національного господарства, відсутня цілеспрямована політика щодо активізації інвестиційного процесу, залучення фінансових ресурсів для потреб інвестування з метою подальшого стійкого та якісного зростання вітчизняної економіки.

Все вищевикладене зумовило актуальність та необхідність теоретичних та методологічних обґрунтувань підходу до формування фінансової інфраструктури інвестиційного процесу в Україні.

В табл. 1 наведено обсяги прямих іноземних інвестицій в Україну та з України (1).

Таблиця 1 – Обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну та з України за 2013-2023 роки, млн. дол. США

Роки	ППЗ в Україні	Приріст до попереднього року, млн. дол.	ППЗ з України	Приріст до попереднього року, млн. дол.	Сальдо,	
					млн. дол.	%
2013	4499	-3902	420	-786	+4079	-43,3%
2014	410	-4089	111	-309	+299	-92,7%
2015	-458	-868	-51	-162	-407	-236,1%
2016	3810	+4268	16	+67	+3794	+1032,2%
2017	3692	-118	8	-8	+3684	-2,9%
2018	4455	+763	-5	-13	+4460	+21,1%
2019	5860	+1405	648	+653	+5212	+16,9%
2020	-868	-6728	82	-566	-950	-118,2%
2021	6687	+7555	-198	-280	+6885	+824,7%
2022	1152	-5535	529	+727	+623	-91,0%
2023	2468	+1316	19	-510	+2449	+293,1%

Наведені в табл. 1 дані показують, що за десять останніх років прямі іноземні інвестиції в країну скоротилися майже вдвічі.

Актуальність інвестицій в Україні як ніколи висока, але через високі ризики зв'язані з воєнним станом в країні зараз складно залучити іноземні інвестиції, тож доцільним є акцент на внутрішні інвестиції.

Інвестиції в економіку вважаються ключовим фактором для стимулювання економічного росту з кількох причин. Ось деякі з них:

1. Створення нових робочих місць: Інвестиції в різні сектори економіки призводять до розширення підприємств і нових проектів, що забезпечує створення робочих місць.

2. Підвищення рівня виробництва: Інвестиції виробничих

підприємств дозволяють покращити технології, ввести нові обладнання та методи виробництва, що підвищує продуктивність та якість виробництва.

3. Розвиток інфраструктури: Інвестиції можуть бути спрямовані на розвиток інфраструктури, такої як дороги, залізниці, аеропорти, порти та комунікаційні системи. Це сприяє поліпшенню транспортної та логістичної інфраструктури.

4. Збільшення виробничих потужностей: Інвестиції дозволяють підприємствам розширювати виробничі потужності, що сприяє збільшенню обсягів виробництва і відповідно ринкової конкурентоспроможності.

5. Сприяння інноваціям та дослідженням: Інвестиції в дослідження та розвиток сприяють новаторським технологіям та науковим відкриттям.

6. Залучення іноземних інвесторів: Іноземні інвестиції можуть вносити капітал, технології та менеджментовий досвід з інших країн.

7. Підвищення ефективності використання ресурсів: Інвестиції призводять до оптимального використання ресурсів і зменшення витрат.

Механізми, які визначають взаємозв'язок між інвестиціями та економічним зростанням, включають у себе не лише матеріальні, але й соціальні та інституціональні аспекти. Зростання обсягів інвестицій створює позитивний ефект, що може впливати на багато аспектів економічної діяльності та соціального розвитку країни.

Існує кілька факторів, які можуть гальмувати інвестиційний клімат в Україні. Серед них:

- Корупція (Проблема: Високий рівень корупції може відлякувати інвесторів, оскільки вона може призвести до непрозорості, дискримінації та втрати довіри до ділового середовища. Рішення: Ефективна боротьба з корупцією включає в себе створення незалежних антикорупційних органів, удосконалення системи контролю та відкритість у владі).

- Воєнне стан (Проблема: Ризики зв'язані з війною, є важливим фактором сьогодення що перешкоджає інвестиціям в Україні. Рішення: Припинення воєнних дій на території України через перемогу або (та) досягнення політичних угод).

- Надмірне регулювання (Проблема: Завищені обсяги регулювання можуть ускладнювати бізнес-процеси та знижувати конкурентоспроможність компаній. Рішення: Реформи в сфері регулювання, спрощення процедур та введення ефективних механізмів контролю можуть полегшити ведення бізнесу).

- Податкове навантаження (Проблема: Високі податки можуть

впливати на прибутковість підприємств та зменшувати інтерес інвесторів. Рішення: Податкова реформа, спрямована на зменшення податкового навантаження, удосконалення податкової системи та надання податкових пільг для інвестиційно активних секторів, може полегшити бізнес-клімат).

- Нестабільність (Проблема: Політична та економічна нестабільність може викликати невизначеність та ризик для інвесторів. Рішення: Утримання стабільності через ефективне управління економікою, політичні реформи та розвиток інститутів може позитивно вплинути на інвестиційний клімат).

- Відсутність прозорості (Проблема: Недостатня прозорість в управлінні та прийняття рішень може створювати невизначеність для інвесторів. Рішення: Збільшення прозорості в управлінні, відкритість інформації та участь громадськості можуть покращити довіру до системи).

Вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу залучення держави, бізнесу та громадськості. Ініціативи з модернізації та реформування можуть визначити успішний шлях до поліпшення інвестиційного клімату в Україні.

Література

1. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення: 10.11.2023)

ДОСЯГНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОСТУ В УМОВАХ ВІЙНИ

*Самодурова-Монтаніні Римма, здобувачка вищої освіти другого
(магістерського) рівня спеціальності 073 «Менеджмент»*

Східноєвропейського університету імені Рауфа Аблязова

Науковий керівник: д.е.н., професор Чудасва Ія, ректор

Східноєвропейського університету імені Рауфа Аблязова

На сьогоднішній день в умовах війни питання економічного зросту є актуальним, адже саме під час війни країні важко досягати успіху в економіці. Війна становить особливий виклик для стійкості національної економіки через руйнування, притаманні війні: масове руйнування виробничого капіталу та інфраструктури, значні перебої в енергопостачанні, людські та соціальні втрати, безпрецедентне масове переміщення населення (біженці) та різке падіння ВВП, що вимагає значного збільшення витратків на оборону та соціальну допомогу.

На стійкість також негативно впливає динаміка швидких змін політичних, економічних, соціальних та технологічних факторів (наприклад, зростання цін), взаємопов'язаність та взаємовплив (гібридність) на глобальному, національному та регіональному рівнях, пов'язаних з війною. Це робить процес планування економічних процесів неймовірно складним і знижує здатність економіки швидко адаптуватися до вкрай негативних зовнішніх умов. У цій ситуації єдиною вигравною стратегією є налагодження стратегічної співпраці з економічно розвиненими країнами-партнерами з метою покращення ситуації в економічній сфері [1].

Економічна активність України сильно постраждала через знищення виробничих потужностей, збитки, заподіяні сільськогосподарським угіддям, а також зменшення чисельності робочої сили: понад 14 млн. українців були змушені залишити постійне місце проживання.

"Робота бізнесу в Україні абсолютно безпрецедентна. Бізнес показав, що він досить стійкий до шоків, пов'язаних з війною. Компанії сплачують податки, що дозволяє фінансувати насамперед наші військові витрати та підтримувати стабільність макрофінансової ситуації", – зазначив міністр фінансів України Сергій Марченко [2].

Значна шкода, завдана інфраструктурі, а останнім часом і енергетичному сектору, негативно вплинула на економічну ситуацію. Тому МВФ прогнозує, що реальна економіка скоротилася на третину у 2022 році. Найскладнішими були наступні кілька місяців, оскільки з настанням зими продовжились руйнування енергетичної інфраструктури.

Економіка України зросла вперше з початку повномасштабної війни, – Bloomberg. Зростання у другому кварталі відбулося після різкого падіння з 2022 року. Нацбанк очікував, що в цьому році економіка зросте на 2,9%.

На додаток до ефекту бази, ВВП збільшився, оскільки українці адаптувалися до нової післявоєнної ситуації, коли інфраструктура України була зруйнована, а експорт на економіку, включаючи великі обсяги зерна, стагнувала, що призвело до збільшення внутрішнього споживання.

Війна в Україні призвела до зниження економічного зростання та «значного» зростання інфляції в Європі, але гірші наслідки ще попереду.

Як пише Reuters, про це свідчать результати дослідження Національного банку Швейцарії.

Відколи Росія вторглася в Україну в лютому 2022 року, Європа

пережила різке зростання цін на енергоносії, потрясіння на фінансових ринках і різке падіння економік Росії та України", – йдеться у звіті.

Досліджуючи вплив війни на економіку Німеччини, Великої Британії, Франції, Італії та Швейцарії, у дослідженні йдеться, що виробництво було б на 0,1%–0,7% вищим у четвертому кварталі 2022 року, якби Москва не напала на Київ. А інфляція в кожній із країн була б на 0,2-0,4% нижчою [3]

"Негативні наслідки війни, ймовірно, будуть набагато більшими в середньостроковій і довгостроковій перспективі, особливо щодо реальної економіки. Через один-два роки цей ефект, імовірно, буде приблизно вдвічі більшим", – йдеться в дослідженні.

Найбільше постраждала Німеччина. Її ВВП був би на 0,7% вищим, а інфляція була б на 0,4% нижчою в четвертому кварталі 2022 року, якби Росія не напала на Україну.

Особливо сильно постраждала Британія, де економічне виробництво скоротилося на 0,7%, а інфляція зросла на 0,2%.

Без війни інфляція у Франції була б нижчою на 0,3%, а ВВП вищим на 0,1%, у той час як інфляція в Італії була б нижчою на 0,2%, а ВВП – на 0,3% вищим [4].

Країни Європи також постраждали від біженців і додаткових військових витрат.

Отже, війна вона завжди впливає погано на економіку будь-якої країни, це є великим потрясінням для нашої та сусідніх держав, а саме країн Європи. На прикладі нашої держави, ми виявилися стійкими до такого потрясіння та намагаємось підтримувати нашу економіку, хоча б на тому рівні на якому було до війни і підвищити на більш вищий рівень.

Література

1. Онофрійчук А. П., Онофрійчук В. П. Фінансова стійкість України в умовах війни на виснаження. *Економічний розвиток держави та регіонів в контексті сучасних інтеграційних процесів*. 2023.
2. Удовиченко К. А. Щодо політики забезпечення економічного зростання за умов досягнення рівноваги. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2017. Т. 1, № 22. С. 100–107.
3. Чубарь О. Г., Гапак Н. М. Роль держави в процесах переміщення бізнесу в умовах війни. *Економічний розвиток держави та регіонів в контексті сучасних інтеграційних процесів*. 2023.
4. Яковенко В. Г. Залежність стійкого економічного росту держави від розвитку соціально-трудових відносин. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. № 58.

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК ДРАЙВЕР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

*Білаш Олексій, здобувач освіти 2 курсу спеціальності «Економіка»
ВСП «Лубенський фінансово-економічний фаховий коледж Полтавського
державного аграрного університету»*

*Науковий керівник: Людмила Бойко, викладач вищої кваліфікаційної
категорії, викладач – методист*

Якщо говорити загалом про фінансовий ринок України порівняно з іншими ринками, то варто вказати на катастрофічно низьку роль національного фондового ринку та переважно функціонуючу в банку модель функціонування фінансів. Це пов'язано зі зменшенням одночасного внутрішнього та зовнішнього попиту на українські активи через їх високі ризики та недостатню прибутковість, високі ризики країни, через погіршення фінансового стану вітчизняних інвесторів, а також через окремі недоліки самого фондового ринку.

У свою чергу, стагнація фондового ринку стала додатковим фактором того, що вітчизняні компанії, які можуть пройти процедуру лістингу та зацікавити інвестора, віддають перевагу розміщенню власних цінних паперів на зовнішніх фондових ринках. З іншого боку, банківський сектор, незважаючи на свою домінуючу роль у фінансовому секторі національної економіки, також недостатньо ефективний у забезпеченні накопичення внутрішніх фінансових ресурсів. Таким чином, відмінними рисами внутрішнього фінансового ринку є його залежність від припливу іноземних інвестицій, нерозвиненість фондового ринку, недостатня ефективність роботи банківського сектору в накопиченні доступних фінансових ресурсів, високий ризик та непрозорість фінансового середовища, що пов'язані з циклічною причиною та наслідком незаконних фінансових операцій, опортуністичної поведінки отримувачів інвестицій та учасників фінансових операцій загалом.

Ці явища передбачають високий ризик використання фінансового ринку України для відмивання грошей та, відповідно, посилюють вимоги міжнародної спільноти щодо ефективності функціонування системи протидії легалізації злочинних доходів та фінансуванню тероризму. Однак головною проблемою у вирішенні цього виклику є нездатність держави контролювати фінансові потоки та фінансові операції через наявність в Україні великого тіньового, неформального, фінансового сектору, який може характеризуватися терміном "низька фінансова інклюзія".

Фінансова інклюдія – це відносно нове поняття, зміст якого ще не є ustalеним.

На думку деяких експертів, фінансова інклюдія – це рівноправний доступ та використання доступних фінансових продуктів та послуг, які відповідають потребам домогосподарств та підприємств, доступних для всіх верств суспільства незалежно від доходу та місця проживання та забезпечуються відповідально та екологічно всіма представниками фінансового сектору [1].

Фінансова інклюдія сприяє підвищенню доходів, більш ефективному управлінню активами та зменшенню вразливості до економічних криз [3].

Впровадження фінансової інклюдії в країні забезпечує: прибуткові іноземні інвестиції, розвиток експорту та імпорту, продовольчу безпеку, зростання туризму, збільшення доходів, зростання підприємництва та розвитку малого та середнього бізнесу, зростання середнього класу, зменшення корупції, шахрайства та крадіжок [4]. В Україні стрімко зростає популярність безготівкових платежів, адже вони є зручними та безпечними.

Після кризи платіжна інфраструктура розширюється – збільшується кількість активних карток в обігу, збільшується насиченість платіжних терміналів роздрібної торговельної мережі. НБУ здійснює нагляд за платіжними системами для забезпечення надійності безготівкових платежів. Підходи до моніторингу операційних ризиків платіжних систем постійно вдосконалюються для запобігання їх реалізації. Підвищення надійності фінансової, у тому числі платіжної, інфраструктури є однією з ключових цілей НБУ в контексті забезпечення фінансової стабільності [6].

Національний банк також зацікавлений у тому, щоб охопити якомога ширше населення, включаючи мікропідприємництво, малозабезпечених сільських людей, людей з обмеженими можливостями та людей похилого віку [1].

Відповідно до останніх досліджень Світового банку, 37% українців взагалі не мають банківських рахунків. Досі існує значна частина «сплячих рахунків», коли у людей є платна картка, але два рази на місяць вони ходять до банкоматів і знімають ці кошти [7].

Більш високий рівень фінансової інклюдії в Україні стимулює здорову конкуренцію на ринку та сприяє більш повному задоволенню потреб споживачів. Зрештою, фінансово включене українське суспільство допоможе розвинути нову фінансову екосистему, залучивши мобільних операторів, фінтех-компаній та онлайн-платформи.

Однак важливо розуміти, що програма дій щодо фінансової інклюзії в Україні є не лише прерогативою НБУ. У цей рух повинні бути залучені всі зацікавлені сторони, включаючи урядових та прямих учасників ринку. Поширення фінансової інклюзії має забезпечуватися ринковими механізмами, насамперед мотивацією, а не адміністративними важелями [1].

Слід зазначити, що протягом усього періоду незалежності в Україні не вдалося сформувати дієвих механізмів економічного відновлення та підтримки. Натомість низка макроекономічних процесів (падіння економічної активності та офіційної зайнятості, інфляція тощо) та інституційні механізми (посилення інфантилізму та соціалізму, вкорінення у свідомості потреби жити сьогодні через негативні очікування змін у майбутньому, постійні зміни законодавства, саботаж реформи тощо) призвели до зниження довіри до офіційного фінансового обігу, зменшення фінансової інклюзії, виникнення та поширення тіньового сектору в економіці, формування структури поведінки, орієнтованої на витрати, обігу фінансового та економічного зростання.

Це призвело до поширення моделей та практик нерегулюючих дій у всіх видах фінансової поведінки – від доходу, до інвестицій та до зменшення інституційної спроможності системи фінансового моніторингу в Україні вчасно та повно для виявлення незаконних фінансових заходів транзакції або операції з відмивання грошей. За цих умов підвищення ефективності політики протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму повинно базуватися на заходах щодо підвищення рівня фінансових ресурсів, насамперед доступних для населення, в офіційному фінансовому обігу.

Література

1. Степанюк Є. От лозунгов к делу. Зачем нужна финансовая инклюзия [Електронний ресурс]. URL: <https://finance.liga.net/ekonomika/opinion/ot-lozungov-k-delu-zachem-nujnafinansovaya-inklyuziya>.
2. Guidance on Anti-Money Laundering and Terrorist Financing Measures and Financial Inclusion [Електронний ресурс]. URL: <http://www.fatf-gafi.org/publications/financialinclusion/documents/revisedguidanceonamlcftandfinancialinclusion.html>.
3. Фінансова інклюзія // Офіційний веб-сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=3961976&cat_id=3115908.
4. Jan Taylor Financial Inclusion Forum. Kiev. June 2018.
5. The Global Findex Database. 2017. URL: <https://globalfindex.worldbank.org>.

6. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2018 року [Електронний ресурс]. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83816603>

7. Громадське радіо. Фінінклюзія: що це таке і чому це так важливо для всіх українок та українців? [Електронний ресурс]. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/rankova-hvylya/fininklyuziya-shcho-ce-take-ichomu-ce-vazhlyvo-dlya-vsih-ukrayinok-ta-ukrayinciv>.

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК

Монітані Олексій, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 073 «Менеджмент»

Східноєвропейського університету імені Рауфа Аблязова

Науковий керівник: д.е.н., професор Чудасва Ія, ректор

Східноєвропейського університету імені Рауфа Аблязова

Європейська інтеграція – це зближення України з Європейським Союзом як на рівні законів, так і на рівні правил та звичаїв, що існують у суспільстві. Її метою є вступ України до ЄС.

Сьогодні Україна є надійним партнером ЄС і рухається до членства в ЄС. Це не швидкий процес, але ми виконуємо Угоду про асоціацію з ЄС, ухвалюємо необхідні (євроінтеграційні) закони та проводимо реформи. У руслі євроінтеграційного процесу українська влада взяла на себе зобов'язання провести реформи, які дозволять нам остаточно попрощатися з пережитками радянського минулого, бюрократією, зневагою до людей, економічною та технологічною відсталістю. Вони поступово перетворюють Україну на розвинену країну з високим рівнем життя. Цілі євроінтеграції – це дуже практичні речі, які покращують життя українців. Безвізовий режим ЄС; сучасні центри надання адміністративних послуг; державні послуги без черг доступні онлайн через додаток Дія; дороги, побудовані за стандартами ЄС, є першим плодом євроінтеграції та реалізуються за підтримки ЄС [1].

Європейська інтеграція – це реальна користь, яку кожен громадянин України отримує від того, що країна починає жити за новими високими стандартами. Ці можливості дають українським підприємцям, студентам і виробникам можливість навчатися в Європі та постачати туди товари. Він також виготовлений за європейськими стандартами та безпечний для споживачів. ЄС є основним торговим партнером України. Завдяки євроінтеграції українські виробники мають легший доступ до ринку ЄС – одного з найбільших ринків світу. Україна

стала однією з країн-лідерів з експорту сільськогосподарської продукції до ЄС. Лише у 2019 році товарообіг між Україною та ЄС перевищив 20 мільярдів євро. Це означає створення нових робочих місць і підвищення заробітної плати за рахунок експорту нашої продукції до країн ЄС з вищою купівельною спроможністю [2].

Розвиток інфраструктури і євроінтеграція є головними і незмінними пріоритетами Міністерства інфраструктури України, які один без одного неможливі. Подальша розбудова та поглиблення взаємовідносин між Україною та ЄС, що здійснюються на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції, сприятиме впровадженню кращих європейських стандартів у сфері інфраструктури. І зміни на краще на макрорівні відчуеться на мікрорівні кожна людина.

Від самого початку роботи Міністерства у 1992 році одним із головних завдань було налагодження надійних відносин із європейськими колегами і розвиток комфортного та безпечного сполучення. Україна як нова європейська країна повинна була стати надійним трансконтинентальним транзитером і партнером для країн-сусідів і діловим партнером Європейського Союзу. У зв'язку з цим на Міністерство покладалася особливо велика відповідальність – збереження існуючих і побудова нових транспортно-логістичних систем сполучення з країнами Центрально-Східної та Західної Європи [3].

За 25 років зусиль було укладено понад 200 міжнародних угод, переважно з європейськими партнерами. Міністерство завжди було і залишається активним координатором та учасником розвитку та впровадження інфраструктури та транспортної логістики в рамках міжнародних проектів і програм. Зокрема, європейська програма TACIS була спрямована на нові незалежні країни Європи та Азії. Враховуючи гео економічне положення нашої країни, експерти TACIS вважають Україну важливим транзитним пунктом для торгівлі між новими незалежними країнами, Західною Європою та світом через чорноморські порти. Транспорт вважається надзвичайно важливою галуззю[4].

Трагедії й випробування, що випали на долю українців в 2022-2023 роках, прискорили поділ європейського континенту на демократичний захід і деспотичний схід і наблизили наше членство в ЄС. Надалі просування на шляху євроінтеграції вимагатиме від українського суспільства і держави мобілізації всіх зусиль і ресурсів для вирішення багатовекторних задач – отримання військової переваги над ворогом, відновлення економічної діяльності та відбудови втрачених потужностей, виконання зобов'язань перед ЄС щодо реформування національної економіки та посилення демократичних інститутів.

Література

1. Глуховська Б. В. Україна й Європа: цінності та стандарти: thesis. 2020.
2. Гринів І., Чех М. Національне питання: україна як європа. *Дзеркало тижня*. 2017. 17–23 черв. С. 1, 4–5.
3. Степанова Т. М., Корнієнко В. О. Євроінтеграція України: переваги та недоліки: thesis. 2019. Стовпець В. Г., Стовпець О. В. Сценарний підхід до євроінтеграції України. *Євроінтеграційні процеси в Україні: історичні, культурні, політико-правові та психологічні аспекти*. 2023.
4. Яремчук В. Україна і євроінтеграція: четверта спроба. *Євроінтеграційні процеси в Україні: історичні, культурні, політико-правові та психологічні аспекти*. 2023.

ОСОБЛИВОСТІ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Денисенко Ярослав, здобувач вищої освіти 3 курсу
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Державний податковий університет
Науковий керівник: к.е.н., доцент, **Пернарівський О.В.**,
Державний податковий університет*

На сучасному етапі інфляція стала все більш поширеним явищем в економіці країн світу. Із початком повномасштабного вторгнення військ країни-агресора на території України відбулися ряд змін, включаючи сферу економіки держави. Дуже помітними стали інфляційні процеси, коли у березні 2022 року вартість кошика зі споживчими товарами для українців зросла на 4,5% порівняно з лютим місяцем, що складає річну температуру зростання індексу цін [2]. Ураховуючи теперішню ситуацію в Україні, актуальним є дослідження особливостей інфляційних процесів, порівняння змін, що відбулися з початком воєнних дій та за минулі роки, аналіз їх і прогноз можливого розвитку інфляційних процесів в Україні. Інфляція – це знецінення грошової одиниці, процес підвищення цін на товари та послуги протягом тривалого часу. На сьогодні, проблема інфляції є досить поширеною, і для того, щоб зрозуміти її масштаби в Україні за останні роки, важливо розглянути зміни основного показника інфляції – її коефіцієнта або індексу споживчих цін, що вказує на розмір зміни вартості фіксованого набору товарів і послуг для споживачів у звітному періоді порівняно з попереднім періодом. Проаналізуємо зміну індексу споживчих цін за 2012-2022 рр., що подано в табл. 1.

Таблиця 1 – Індекси споживчих цін в Україні у 2012-2022 рр., % [1]

Рік	Міські											Річні дані	
	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад		грудень
2012	100,2	100,2	100,3	100,0	99,7	99,7	99,8	99,7	100,1	100,0	99,9	100,2	99,8
2013	100,2	99,9	100,0	100,0	100,1	100,0	99,9	99,3	100,0	100,4	100,2	100,5	100,5
2014	100,2	100,6	102,2	103,3	103,8	101,0	100,4	100,8	102,9	102,4	101,9	103,0	124,9
2015	103,1	105,3	110,8	114,0	102,2	100,4	99,0	92,2	102,3	98,7	102,0	100,7	144,3
2016	100,9	99,6	101,0	103,5	100,1	99,8	99,9	99,7	101,8	102,9	101,8	100,9	112,4
2017	101,1	101,0	101,8	100,9	101,3	101,6	100,2	99,9	102,0	101,2	100,9	101,0	113,7
2018	101,5	100,9	101,1	100,8	100,0	100,0	99,3	100,0	101,9	101,7	101,4	100,8	109,8
2019	101,0	100,5	100,9	101,0	100,7	99,5	99,4	99,7	100,7	100,7	100,1	99,8	104,1
2020	100,2	99,7	100,8	100,8	100,3	100,2	99,4	99,8	100,5	101,0	101,3	100,9	105,0
2021	101,3	101,0	101,7	100,7	101,3	100,2	100,1	99,8	101,2	100,9	100,8	100,6	110,0
2022	101,3	101,6	104,5	103,1	102,7	103,1	100,7	101,1	101,9	102,5	100,7	100,7	126,6

Аналізуючи представлені у табл. 1 дані, можна помітити, що індекс споживчих цін щороку в Україні зазнавав змін і особливо високе зростання відбулося саме у 2022 році під час військової агресії зі сторони Росії. Для більшого усвідомлення та розуміння, доцільно розглянути динаміку індексу інфляції в Україні за останні 10 років, що відображено на рис. 1. Загалом, згідно з офіційними джерелами, в 2022 році рівень інфляції в Україні становив 26,6%, при цьому базова інфляція (яка враховує вплив монетарних умов) – 22,6%. Варто зауважити, що в період війни монетарні чинники, які впливають на інфляцію та стримують зростання цін, втрачають свою ефективність. Оскільки монетарна трансмісія здійснює свою дію лише при повній функціональності підприємств, великому впливі державного кредитування на бізнес-активність, а також наявності достатнього рівня благополуччя у населення для реакції та коригування змін у відсоткових ставках, враховуючи поведінку споживачів [2].

Варто зазначити, що, з початком воєнних дій неабиякий вплив на інфляційну динаміку в Україні здійснили немонетарні чинники. Проблеми безпеки та логістики призвели до масового зростання цін за рік на продукти харчування (+19,6%), на ліки (+13,0%), на пальне (+30,0%), на транспортні послуги (+20,3%). Зокрема, на початку повномасштабного вторгнення росії, ціни на промислові товари досягли рекордного зростання – на 66%, послуги електропостачання, газопостачання та тепlopостачання подорожчали в 2,5 рази, вартість сирової нафти і природного газу – в 2,1 рази, кам'яного вугілля – в 2,3 рази, залишків нафтового перероблення – в 1,6 рази, продукції хімічної

промисловості – в 1,5 рази [3].

Рисунок 1 – Динаміка індексу інфляції в Україні у 2012-2022 рр. [1]

Вищенаведені дані дають нам змогу зрозуміти, що повномасштабне вторгнення росії на територію нашої країни призвело до суттєвого зниження економічної активності, спаду економіки загалом, що, в свою чергу, стало передумовами прогресування інфляційних процесів в Україні. Натомість Національний банк України розглядає оптимістичний варіант розвитку подій та запевняє, що в цьому році інфляція піде на спад, але все залежить від воєнної ситуації в країні, а саме від тривалості війни. Отож, нами були розглянуті особливості інфляційних процесів в Україні в умовах воєнного стану, а також зазначені основні показники цін, які зазнали істотних змін у 2022 році.

Література

1. Індекс інфляції в Україні 2023. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>.
2. Інфляційні процеси в Україні і світі та їх перспективи. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/513069_inflyatsiyni_protsezi_ukraini_i_sviti.
3. Інфляція в Україні в 2022 році. URL: <https://www.epravda.com.ua/news>.

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

*Метревелі Нана, здобувач освіти 2 курсу спеціальності «Фінанси,
банківська справа та страхування»*

*ВСП «Лубенський фінансово-економічний фаховий коледж Полтавського
державного аграрного університету»*

*Науковий керівник: **Кочерга Тетяна**, викладач вищої кваліфікаційної
категорії*

Податки є визначальним джерелом доходів бюджету і їх значення в динаміці абсолютних показників продовжує зростати. Питання розмежування податків є не лише теоретичним, а значною мірою практичним. Податки – обов'язкові, безумовні платежі, що надходять до відповідного бюджету на підставі нормативно-правових актів (Податкового кодексу, законів). На відміну від податків, збори є обов'язковими, але не підлягають безумовній сплаті. Крім того, податки надходять лише до відповідного бюджету, а збори сплачуються до відповідного бюджету, якщо платник податків отримує спеціальні вигоди. Податки базуються на національному доході країни та її частці у валовому внутрішньому продукті.

Податкова система – це сукупність загальнодержавних податків і зборів, що сплачуються до бюджетів усіх рівнів відповідно до чинного податкового законодавства. Українська податкова система формувалася в складних умовах становлення держави та не мала належного досвіду адміністрування податків, щоб слугувати важливим інструментом регулювання соціально-економічного розвитку країни. Цей процес триває, і сьогодні триває пошук подальших удосконалень і триває процес модернізації податкової системи, оскільки перед нею стоїть завдання стати ефективним інструментом подолання сучасних економічних криз. Те, як розвивалася податкова система в Україні за останні 30 років незалежності, можна поділити на різні періоди, кожен з яких має свої особливості та особливі риси та ознаки. Часто така систематизація містить чотири етапи: перший етап – 1991-1993 рр., другий етап – 1994-1999 рр., третій етап – 2000-2009 рр., четвертий етап – 2010 – наш час.

Із здобуттям незалежності Україна швидко запроваджувала ринкові відносини, що потребувало оновлення податкової системи, яка базувалася на класичній схемі оподаткування з урахуванням рівня економічного розвитку, ринкових відносин, необхідності вирішення конкретних економічних і соціальних проблеми, а також власні національні особливості.

Перший етап становлення податкової системи здійснювався за умов регулятивної дії недосконалого Закону України “Про систему оподаткування” від 25.06.1991 р. та введення нових видів податків, а саме: податку на додану вартість, податку на доходи підприємств і організацій (21.02.1992 р.), акцизного збору (18.12.1991 р.) та дії старих видів податків, таких як прибутковий податок з громадян, місцеві податки і збори.

Значне оновлення податкової системи припало на другий етап. У цей період в нашій країні починають вносити зміни в податкову систему: формуються стійкі, відпрацьовані податкові механізми, нарівні з податками, що діяли, виникають нові. 2 лютого 1994 року був прийнятий Закон України “Про внесення змін та доповнень до Закону Української РСР “Про систему оподаткування”, Закону від 28.12.1994 року “Про оподаткування прибутку підприємств” та Закону від 22.12.1994 року “Про державний реєстр фізичних осіб – платників податків та інших обов’язкових платежів”. У цьому Законі вперше дано визначення податку, збору, обов’язкового платежу, деталізовано елементи податку, такі як платник, об’єкт, база, ставка.

Платники податків, тобто юридичні та фізичні особи, були зобов’язані сплачувати податки, збори та обов’язкові платежі (до Державних цільових фондів). До об’єктів оподаткування відносилися додана вартість, доходи, спеціальне використання природних ресурсів, майно юридичних і фізичних осіб.

На третьому етапі податкової реформи розпочалась підготовка до прийняття Податкового кодексу. На цей час було закінчено прийняття нових податкових законів, оновлено діючі. Декрет КМУ “Про прибутковий податок з громадян” від 26.12.1992 р. мінявся лише в частині ставок оподаткування. Тому 22 травня 2003 року був прийнятий Закон України “Про податок з доходів фізичних осіб”. По перше уточнено перелік платників (резиденти, нерезиденти) та об’єкти оподаткування в цих платників (три джерела – у резидентів, два – у нерезидентів). Замість діючої шкали оподаткування від 10 до 40 відсотків залежно від суми доходу, введено єдину ставку – 15 відсотків і то з відстрочкою до 1 січня 2006 року (у перехідний період застосовувалась ставка 13 відсотків). Це було зроблено з метою підвищення зацікавленості громадян у добровільній сплаті податків та мало позитивно вплинути на формування дохідної частини державного бюджету. Також з’явилися нові поняття, такі як податкові кредити та податкові пільги. Окремими статтями регулюється оподаткування нерухомого та рухомого майна, спадщини та дарування.

На цьому етапі розвитку зміни податкової системи можна характеризувати як податкову реформу. Вона мала не формальний, а скоріше реалістичний характер. Основними завданнями податкової реформи 2010–2014 років були: стимулювання економічної активності шляхом створення сприятливого фіскального клімату для розвитку суб'єктів господарювання та залучення інвестицій, виведення фінансових ресурсів з тіні, а також збільшення доходів бюджету. У податковому законодавстві це проявилось у тому, що кількість податків і зборів зменшилась вдвічі – із 22 до 11. Деякі податки і збори виключили, деякі – трансформували.

Тому провідну роль у забезпеченні виконання державних обов'язків відіграють податки, що сплачуються до державного та місцевих бюджетів. Зі сказаного вище можна зробити висновок, що наша країна постійно знаходиться в пошуку оптимальної моделі податкової системи, правильного співвідношення різних податків і податкових ставок, щоб повною мірою використати її особливості та потенціал.

Нині українська податкова система за складом і структурою схожа на податкові системи розвинутих європейських країн. Проте, на відміну від європейських країн, українська податкова система не є інструментом національної конкурентоспроможності та недостатньо сприяє зростанню економічної активності суб'єктів господарювання.

Література

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Подоляка А. М. Історія податків та оподаткування в Україні. Київ ДП «Видавничий дім «Персонал» 2012. (415)
3. URL: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/istoria_podatkiv_pavlenko.pdf
4. Баранова В. Г. Податкова система. Навчальний посібник, Одеса ВМВ 2014. (343) URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/09/Podatkovaya-systema.pdf>
5. Остапенко Т. М., Кубецька О. М., Кононова І. В., Протопопова Н. А. Оподаткування суб'єктів підприємництва. Навчальний посібник, Дніпро 2022. (147) URL: https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/8000/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82_%D0%9E%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BA%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf

РОЛЬ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Дідик Олександра, Смоляр Ліана, здобувачі вищої освіти 2 курсу спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Вінницького торговельно-економічного інституту Державного торговельно-економічного університету

Науковий керівник: д.е.н., професор Нікітішин Андрій, професор кафедри фінансів ВТЕІ ДТЕУ

У сучасному світі ефективний податковий контроль визначається низкою викликів, які ставлять під сумнів фінансову стабільність держав. Недостатня адаптація до цифрових технологій, низька ефективність збору податків, неефективне регулювання економічної діяльності та недостатня взаємодія з бізнес-середовищем створюють загрози системній стійкості. Водночас, міжнародні виклики, такі як ухилення від сплати податків, додають аспекти складності, вимагаючи комплексних рішень для забезпечення фінансового благополуччя держави.

Дослідженням проблем розвитку податкової системи у напрямі підвищення ефективності податкового контролю займалися такі вітчизняні науковці: В. Головатюк, В. Тарашенко, І. Двогаль, В. Андрущенко, О. Василик, А. Крисоватий, І. Литвинчук, А. Лісовий, В. Мельник та ін. Дослідження цих авторів стосуються не лише ролі податкового контролю, а й важливих аспектів, таких як ефективне адміністрування, соціальне та економічне середовище, та його вплив на загальний стан фінансів держави.

Постійні зміни в податковому законодавстві, рівень тіньової економіки, велике податкове навантаження та низька ефективність адміністрування податків представляють потенційні загрози для економічної та фінансової стабільності країни [3, 4, 5]. Основною проблемою в податковій системі є необхідність чіткого визначення та ефективного забезпечення балансу між свободою та обов'язковістю у поведінці суб'єктів податкових відносин шляхом введення відповідних законодавчих та правових норм. Цей баланс повинен гарантувати захист прав власності окремих платників та враховувати інтереси суспільства у сфері фінансово-податкової діяльності держави. Важливо враховувати, що реалізація податкового контролю та проведення перевірок, включаючи документальні планові та позапланові заходи, породжує конкретні правові наслідки для суб'єктів податкових правовідносин, таких як контролюючі органи та платники податків, у контексті використання своїх прав та виконання обов'язків.

Відповідно до статті 61 Податкового кодексу України, під податковим контролем розуміється система заходів, які здійснюють контролюючі органи з метою перевірки правильності розрахунку, повноти та своєчасності сплати податків і зборів. Ця система також охоплює виконання законодавства щодо обігу готівки, проведення розрахункових і касових операцій, патентування, ліцензування та інших відповідних норм, за виконанням яких відповідають контролюючі органи [1]. Способи здійснення податкового контролю включають ведення обліку платників податків, забезпечення інформаційно-аналітичної підтримки контролюючих органів, проведення перевірок та звірок. Також вони охоплюють моніторинг контрольованих операцій та опитування посадових осіб та працівників платників податків. Згідно з нововведеннями, внесеними Законом № 2970-IX від 20.03.2023, до цих способів додано облік та моніторинг діяльності фінансових агентів [1].

Здійснення обліку платників податків, отримання та аналіз інформації про них, а також проведення перевірок у комплексі мають сприяти ефективній сплаті податкових платежів. Крім того, контроль за суміжними сферами дозволяє виявляти порушення та запобігати ухиленню від сплати податків. Дослідження вітчизняних та зарубіжних праць, розглядаючи сучасні трансформації в Україні, вказує на відсутність комплексного методу оцінювання та системного моніторингу контрольно-перевірочної діяльності податкових органів, а також на потребу поглиблення співпраці між податковими органами та платниками податків. Пріоритетними напрямками підвищення ефективності податкового контролю є поглиблення співпраці податкових органів із платниками, реформування організації роботи податкових органів та підвищення якості та стабільності податкового законодавства [2, с. 123-124].

Важливість контролювання податків в Україні під час воєнного стану важко переоцінити. Бізнес очікує на нові зміни у Податковому кодексі, які передбачають відновлення перевірок усіх платників податків. У той же час, протягом останніх двох місяців податкові органи мають можливість перевіряти окремі категорії підприємств, зокрема ті, що вважаються ризиковими.

Цей закон також надає контролюючим органам право проводити документальні та фактичні перевірки за наявності безпечних умов, включаючи доступ до необхідних об'єктів та документів. Важливим є те, що відновлено проведення документальних планових перевірок для певних категорій платників податків, таких як виробництво, реалізація підакцизної продукції, гральний бізнес та фінансові послуги [4].

Отже, контрольні органи на сьогодні можуть здійснювати різноманітні види перевірок, охоплюючи камеральні, фактичні, документальні позапланові та документальні планові перевірки для визначених сфер діяльності платників податків.

Для підвищення ефективності податкової системи в Україні у контексті податкового контролю слід вживати такі заходи: оптимізувати податкове навантаження для стимулювання розвитку бізнесу, нових робочих місць та запобігання відтоку капіталу; автоматизувати процеси оподаткування з використанням сучасних технологій, удосконалюючи систему електронного документообігу та електронного адміністрування податку на додану вартість; посилити відповідальність за використання тіньових податкових схем та умисну мінімізацію податкових зобов'язань у сфері бізнесу.

Підсумовуючи, слід зазначити, що ефективний податковий контроль виступає ключовою складовою для забезпечення фінансової стабільності держави. Збалансоване використання інструментів податкового контролю є необхідним для захисту прав платників та одночасного здійснення обов'язкових платежів, що сприяє ефективній фінансовій діяльності країни. Нові вимоги, пов'язані із воєнним станом, визначають зміни у проведенні податкових перевірок, підкреслюючи важливість гнучкості та адаптації системи податкового контролю до складних умов.

Література

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755–VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.
2. Довгаль І., Таращенко В. Податковий контроль – важлива складова функціонування податкової системи в економічному і соціальному контексті. Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції. 2020. С. 122-124.
3. Нікітішин А.О. Податковий контроль як складова системи адміністрування податків і зборів. *Ефективна економіка*. 2022. № 12. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/873/882>
4. Про відновлення окремих видів перевірок розповіли в податковій службі. URL: <https://if.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/720160.html> (дата звернення: 20.11.2023)
5. Чугунов І.Я., Пасічний М.Д., Нікітішин А.О. Доходи Державного бюджету України в умовах воєнного стану. *SCIENTIA FRUCTUOSA*. Науковий журнал. 2022. № 5 (145). С. 124-137.

СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО ТА ГАНТАВАНОВАНОГО ДЕРЖАВОВАЮ БОРГУ

Бартош Адріана, Щербата Анна здобувачі вищої освіти 3 курсу спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Донецького університету імені Василя Стуса

Науковий керівник: к.е.н., доцент Козлов Вадим, доцент кафедри фінансів і банківської справи ДонНУ імені Василя Стуса

Державний борг відіграє значну роль в економічній системі будь якої країни. Відносини стосовно формування, обслуговування та погашення державного боргу впливають на грошовий обіг, інвестиційний клімат, державні фінанси. З однієї сторони державний борг виступає як результат формування додаткових ресурсів країни, а з іншого боку, призводить до нових проблем які знижують рівень боргової безпеки.

Метою дослідження є обґрунтування сутності та класифікації державного та гарантованого державною боргу.

Рівень бюджетного дефіциту, як і розмір державного боргу, має значний вплив на фінансово-економічний стан кожної країни.

Під державним боргом прийнято розуміти загальну суму погашення заборгованості за отриманими та непогашеними на звітну дату кредитами (позиками) внаслідок державних запозичень [1]. Держава здійснює запозичення для покриття дефіциту державного бюджету та рефінансування державного боргу.

Гарантований державною борг – сукупна заборгованість суб'єктів господарювання (резидентів України) за отриманими та непогашеними на звітну дату кредитами (позиками), виконання яких гарантовано державною гарантією. Держава може надавати державні гарантії щодо повного або часткового виконання боргів суб'єктів господарювання – резидентів України лише в установленому порядку та дорученням рішенням Ради Міністрів України або на підставі міжнародних договорів [3].

Здійснювати правомірні вольові дії з державним боргом дозволяється лише Міністру фінансів України від імені України. Сюди входять: випуск, купівля, обмін, продаж та викуп державних боргових зобов'язань, згідно з дотримання стандартів щодо граничного обсягу державного боргу [1].

Варто розглянути класифікацію державного та гарантованого державною боргу України, щоб детальніше зрозуміти їх сутність (див. рис. 1).

Класифікація державного та гарантованого боргу України	За строком погашення:	Короткострокові (до 1 року)
		Середньострокові (від 1 до 5 років)
		Довгострокові (від 5 років)
	За типом боргового інструменту:	Кредити
		Цінні папери
	За ринком запозичення:	Внутрішній борг
		Зовнішній борг
	За валютою запозичення:	В національній валюті
		В іноземній валюті
	За типом відсоткової ставки:	За плаваючою відсотковою ставкою
	За фіксованою відсотковою ставкою	

Рисунок 1 – Класифікація державного та гарантованого державою боргу України

Традиційно державний та гарантований державою борг класифікують за такими ознаками, як: строк погашення, тип боргового інструменту, ринком запозичення, валютою запозичення та типом відсоткової ставки.

Кошти державного бюджету України використовуються для обслуговування та погашення певних витрат державного боргу згідно з відповідними кредитними договорами та нормативно-правовими актами.

Загальний обсяг державного та гарантованого державою боргу на кінець бюджетного періоду не повинен перевищувати 60 % річного номінального обсягу ВВП України, про це йдеться в Бюджетному кодексі України. Проте вказане положення не діє у таких випадках: під час воєнного стану в Україні; під час надзвичайного стану в Україні; під час проведення на території України антитерористичної операції [4].

Проаналізуємо динаміку обсягів державного боргу України за останні 2 роки, щоб зрозуміти ситуацію, яка відбувається в державі під час воєнних дій (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Динаміка державного та гарантованого державою боргу України за 2020-2023 рр., млн. грн. [2]

Показники	Станом на 1.01.2020 р.	Станом на 1.01.2021 р.	Станом на 1.01.2022 р.	Станом на 30.09.2023 р.
1. Загальний борг	1 998 275,4	2 551 935,6	2 671 827,6	4 886 128,7
2. Зовнішній борг	1 159 221,6	1 518 934,8	1 560 230,0	3 333 755,2
3. Внутрішній борг	839 053,8	1 033 000,8	1 111 597,6	1 552 373,4

За результатами таблиці 1 видно, що загальний борг України зріс у період з 1 січня 2022 року по 30 вересня 2023 року на 2 214 301,1 млн. грн. Зовнішній борг у 2023 році склав більшу частину загального боргу 68,2%, але внутрішній також зріс на 31,8% протягом цього періоду. Збільшення загального боргу вказує на значні проблеми, з якими зіштовхується українська економіка. Зростання внутрішнього боргу свідчить про погіршення фінансової стійкості країни та збільшення її залежності від внутрішніх боргових зобов'язань. Збільшення зовнішнього боргу підкреслює те, що Україна продовжує покладатися на підтримку зовнішніх фінансових джерел і країн-кредиторів. Вважаємо, доцільним вживати заходи для зниження витрат державного бюджету та залучення інвестицій для розвитку соціальної інфраструктури, розвитку ринку праці та розвитку нових галузей економіки з метою зменшення зовнішнього та внутрішнього боргу України в майбутньому.

Розуміння сутності та класифікації державного та гарантованого державою боргу є важливим для управління фінансовими ресурсами. Державний борг є загальною відповідальністю уряду перед різними кредиторами, тоді як гарантований державою борг створює додатковий шар захисту для інвесторів, оскільки включає гарантію держави щодо виплат. Оцінка та аналіз цих двох понять дозволяють ефективно аналізувати та керувати фінансовим портфелем країни чи конкретного суб'єкта.

Література

1. Міністерство фінансів України. Державний борг та гарантований державою борг. URL: https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovaniy-derzhavju-borg_osn_inf (дата звернення: 20.11.2023).
2. Міністерство фінансів України. Державний борг України (2009-2023). Ставки, індекси, тарифи. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (дата звернення: 20.11.2023).
3. Бюджетний Кодекс України. Стаття 15. Джерела фінансування бюджету. URL: <https://urst.com.ua/bku/st-15> (дата звернення: 20.11.2023).
4. Бюджетний Кодекс України. Стаття 18. Граничні обсяги державного (місцевого) боргу та державних (місцевих) гарантій. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T102456?an=252> (дата звернення: 20.11.2023).

МОЖЛИВОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ДЛЯ ПІДТРИМКИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

*Коваль Руслана, студентка 1 курсу спеціальності 075 «Маркетинг»
Черкаський державний бізнес-коледж*

*Науковий керівник: к.е.н., доцент Олена Сукач, професор кафедри
маркетингу, фінансів, банківської справи та страхування, Східноєвропейський
університет імені Рауфа Аблязова*

У нинішній час, з урахуванням постійних бойових дій на території нашої держави, пов'язаних із тривалою агресією росії, важливим залишається питання всебічної підтримки Збройних Сил України (далі – ЗСУ), як на державному, так і на місцевих рівнях. Про це свідчать численні акції в містах України з вимогою спрямовувати ресурси місцевих бюджетів саме на потреби підрозділів сил оборони.

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України», одним з основних завдань держави в напрямі національної безпеки й оборони є «забезпечення реалізації державної політики в цих сферах шляхом розроблення стратегій, концепцій, програм, планів розвитку органів сектору безпеки й оборони, управління ресурсами та ефективного їх розподілу» [1]. Більш детального розгляду потребує саме питання фінансового забезпечення оборонного сектора.

Також, відповідно до ст. 23 Закону України «Про основи національного спротиву» передбачено, що «для фінансування та матеріально-технічного забезпечення національного спротиву крім коштів Державного бюджету України можуть використовуватись кошти місцевих бюджетів, а також інші джерела, не заборонені законодавством України» [2]. Тобто відповідно до норм чинного законодавства, вільні кошти місцевих бюджетів в умовах воєнного стану доцільно спрямувати на фінансування місцевих програм підтримки оборонної сфери. З урахуванням норм Закону України «Про місцеве самоврядування» [3], місцеві ради можуть, за відповідними зверненнями, виділяти кошти:

- на реалізацію місцевих бюджетних програм, які призначені для фінансування територіальної оборони, мобілізаційної підготовки та підтримки підрозділів сил безпеки і оборони;
- у вигляді міжбюджетних трансфертів для установ, які фінансуються з державного бюджету.

На території Черкаської області основною програмою, спрямованою на підтримку військових підрозділів та частин ЗСУ, є Програма територіальної оборони на 2023–2027 роки, затверджена рішенням обласної ради від 02.12.2022 № 15-20/VIII [4]. Аналіз

змістовної частини цієї програми, яка містить декілька основних розділів, підтверджує можливість використання фінансового ресурсу обласного бюджету на наступні потреби:

- організація підготовки на території області військовослужбовців військових частин ЗСУ та військових підрозділів інших сил оборони;
- підготовка відповідних громад і територій до відсічі збройній агресії;
- обладнання місць розташування підрозділів територіальної оборони та їх матеріально-технічне забезпечення;
- обладнання відповідних інженерних об'єктів системи оборони в області;
- підтримка комплексу заходів з проведення мобілізації та навчання залучених осіб, комплектування військових частин та інших підрозділів сил оборони.

При цьому шляхи реалізації вказаної програми передбачають можливість використання фінансів територіальних громад області та фінансових надходжень від підприємств, організацій та бізнес-установ, навіть громадських організацій чи волонтерських центрів.

Отже, для вчасного реагування та ухвалення управлінських рішень стосовно потреб підрозділів сил оборони може бути використаний, на рівні місцевих рад, програмно-бюджетний метод фінансування, за умови визначення конкретних потреб підрозділів ЗСУ та інших сил оборони, їх відповідності змісту ухваленої місцевою радою програми, та розуміння з боку депутатського корпусу пріоритетності фінансування оборонних потреб.

Література

1. Про національну безпеку України: Закон України 21 червня 2018 року № 2469-VIII (у редакції від 31.03.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
2. Про основи національного спротиву: Закон України від 16 липня 2021 року № 1702-IX (у редакції від 03.08.2023 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>.
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР (у редакції від 03.08.2023 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Про програму територіальної оборони області на 2023–2027 роки. URL: <https://oblradack.gov.ua/files/docs/Rishennja/7/34/34-50-7.zip>

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВІЙНИ НА НАПОВНЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

*Бурець Олександра, здобувач вищої освіти 1 курсу
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий
ринок»*

*Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник: д. е. н., професор Тоцька Олеся, професор кафедри
менеджменту Волинського національного університету імені Лесі Українки*

Війни та збройні конфлікти завжди серйозно впливають на економіку та фінансову стабільність країн, де вони відбуваються. Зменшення обсягів бізнесу, призупинення роботи підприємств призводить до зростання безробіття, а це безпосередньо впливатиме на збір податків. Додатковим навантаженням на місцеві бюджети є витрати, пов'язані з військовою діяльністю, наприклад, на оборону, безпеку та гуманітарну допомогу. Уряди можуть скеровувати ресурси з інших сфер на підтримку військових операцій, що призведе до скорочення фінансування освіти [1], охорони здоров'я, інфраструктури та соціальних послуг.

Проаналізувати вплив війни на наповнення місцевих бюджетів України за січень – серпень 2023 р.

За перші 8 місяців 2023 р. сумарно до місцевих бюджетів України надійшло 260 млрд грн, а видатки склали 198 млрд грн. Деталізація структури доходів і видатків наведена на рис. 1.

Значну частину доходів місцевих бюджетів складають податкові надходження, зокрема податок на доходи фізичних осіб (ПДФО). За період січень-серпень 2023 р. у доходах місцевих бюджетів 117 млрд грн склали зарахування ПДФО. Для порівняння, в 2021-му за аналогічний період було 219 млрд грн [3].

Ситуація з місцевими бюджетами та доходами громадян в Україні дійсно є складною. Однак може здатися дивним, що доходи громадян залишаються на підтримуваному рівні, хоча багато людей втратили роботу. Одним із факторів цього є великі офіційні виплати, зокрема для захисників України та силових структур. Ці виплати оподатковуються, і податки статистично компенсують втрати роботи іншим громадянам. Такий механізм не є довгостроковим рішенням проблеми безробіття. Він лише забезпечує певний стабільний рівень наповнення місцевих бюджетів за рахунок податків із цих виплат.

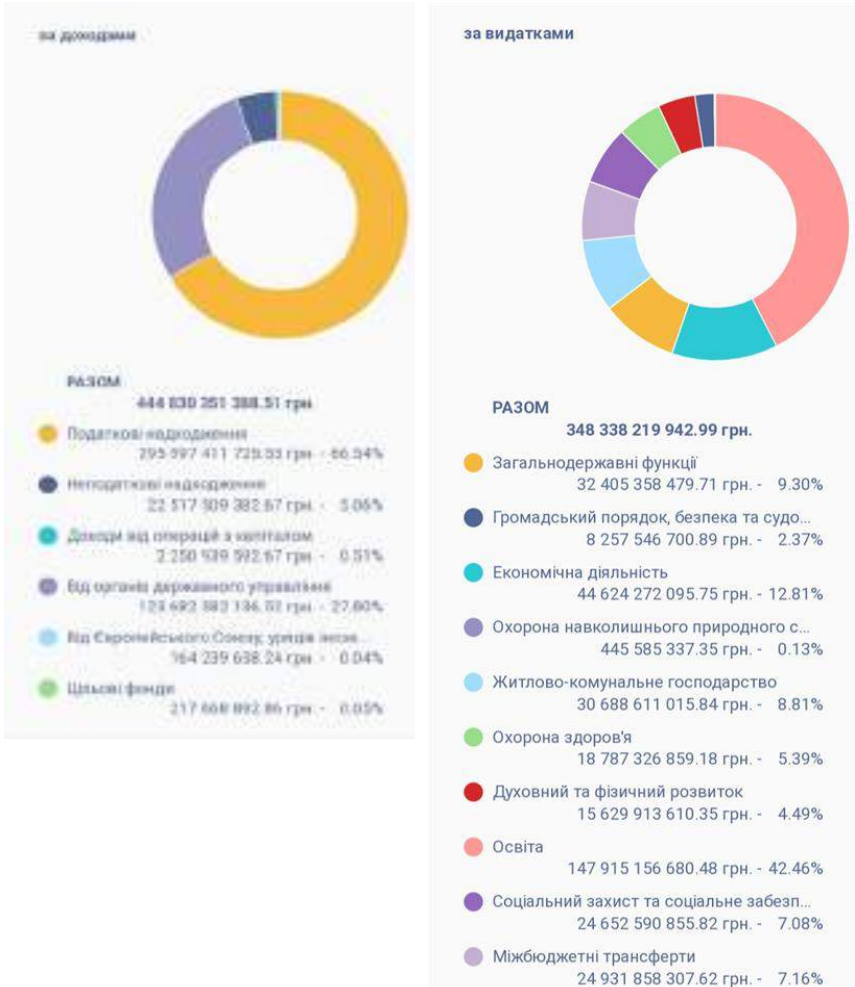

Рисунок 1 – Інфографіка web-порталу «Open budget» Міністерства фінансів України [2]

Іншим інструментом безпосередньої допомоги держави для місцевих бюджетів є субвенції та дотації. За 8 місяців 2023 р. з державного бюджету було перераховано 72 млрд грн, освітня субвенція складала основну частину цієї суми – 31 млрд грн. Варто звернути увагу на

структуру видатків місцевих бюджетів, де 43 % припадає саме на освіту. Однак цей відсоток не можна розглядати як особливий пріоритет освіти для країни або системи місцевого самоврядування, адже питання фінансування вирішується розподілом фінансів між державним і місцевими бюджетами залежно від функцій, які фінансуються з кожного з них.

Треба відзначити, що загальний баланс місцевих бюджетів є не таким критичним, як ситуація із державним бюджетом. Україна звикла до постійної конфронтації центральної влади та місцевого самоврядування, але стартові рішення уряду (парламенту, офісу президента) приймалися саме з урахуванням інтересів місцевих бюджетів [4].

На нашу думку, державі потрібно переглянути свій підхід до бюджетного фінансування. Зокрема, замість уніфікованого підходу, можливо, варто розглянути більш індивідуальний підхід до кожного регіону, врахувавши зони бойових дій. Це може включати створення спеціальних програм і пільг для розвитку господарської діяльності в прифронтових регіонах. Наприклад, держава може надавати пільги підприємствам у цих регіонах, зокрема знижувати податкове навантаження або надавати фінансову підтримку для відновлення після знищення. На можливості проведення податкового експерименту на території окремих регіонів з високою податковою культурою населення вказано в [5].

Також важливо враховувати потреби та можливості місцевих бюджетів при плануванні фінансової підтримки. Якщо бойові дії на території регіону призвели до зменшення доходів місцевого населення та підприємств, то має бути забезпечена додаткова фінансова допомога. Велика увага повинна бути приділена й контролю над використанням виділених коштів у прифронтових регіонах. Такий індивідуальний підхід може допомогти підтримати економіку та соціальну сферу в прифронтових регіонах.

Державі необхідно проводити комплексні реформи та приймати відповідальні рішення, які сприятимуть розвитку місцевих бюджетів і підтримці громадян. Забезпечення стабільних доходів, ефективне використання виділених коштів і створення сприятливих умов для розвитку бізнесу є ключовими факторами, які допоможуть вирішити проблему безробіття та забезпечити економічний розвиток країни в цілому.

Література

1. Тоцька О., Титаренко І. Фінансування освіти України з бюджетів різних рівнів в умовах війни. *Освітня аналітика України*. 2023. № 3 (24). С. 34–44.
2. Open Budget: Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/>
3. Місцеві бюджети в умовах війни: регіональний вимір та джерела наповнення. Аналітичний центр «Обсерваторія демократії»: вебсайт. URL: <https://od.org.ua/uk/miszevi-budgeti-v-umovah-vijni/>
4. Непочатенко О. Актуальні проблеми наповнення місцевих бюджетів та їх видатки в умовах воєнного стану. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/zhpumus_2022_100\(2\)_39](http://nbuv.gov.ua/UJRN/zhpumus_2022_100(2)_39)
5. Тоцька О., Дмитрук І. Податок на доходи фізичних осіб в Україні: загальнодержавний і регіональний вимір. *Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку*. 2023. Т. 1. № 8. С. 30–39.

ДОХОДИ ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ВІЙНИ

Жиденко Роман, здобувач вищої освіти 2 курсу спеціальності 051 «Цифрова економіка»

*Коледж Східноєвропейського університету імені Рауфа Аблязова
Науковий керівник: к.е.д., доц. Коваль Олександр Олександрович*

В умовах сучасної невизначеності та соціально-економічної нестабільності, кризової ситуації в економіці та державі, несприятливого впливу глобальних змін у світовій економіці, четвертої індустріальної революції та війни зростає актуальність постійного моніторингу та аналізу доходів населення України.

Проблеми оцінки та формування доходів населення країни, є предметом досліджень багатьох вітчизняних учених, таких як А. Колот [1], Е. Лібанова, Н. Коваль, Д. Богиня, О. Гришнова, Г. Юрчик, Н. Самолук [2], А. Сидорова, О. Чуприна, К. Вітковська. І. Лаврук, С. Тодорюк, В. Кифяк [3] проводять аналіз причин диференціації доходів населення України та пропонують комплексний підхід до визначення її наслідків. Х. Притула, О. Пастернак та Н. Винар здійснюють компаративний аналіз із соціально-економічного стану регіонів України щодо диференціації умов життя та доходів населення.

Можна визначити, що війна стала причиною системної кризи на ринку праці України за останні 20 років. Це призвело до того, що українці або втратили роботу, або отримують нижчу заробітну плату. Щомісячний дохід багатьох українських домогосподарств відчутно

знизився.

Основною проблемою став дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили на ринку праці. Попит на робочу силу різко зменшився через неможливість працювати у зонах бойових дій, зниження попиту на товари та послуги, проблеми з логістикою та невизначеність майбутнього. Окрім того, в країні має місце значна тінізація ринку праці – багато вакансій пропонуються без оформлення, як підробіток тощо. Зрозуміло, що в таких умовах ні на легальну зарплату, ні на якісь соціальні гарантії (наприклад, лікарняні), ні на стаж, українці не можуть розраховувати. Через війну спостерігається зниження зарплат, оскільки безробітних стає значно більше, ніж вакантних робочих місць. Частка населення з доходами, нижчими за фактичний прожитковий мінімум, який для працездатних осіб у 2022р. становить 2 481 грн., може досягти 70% [4]

Згідно даних статистики, до категорії середнього класу входять громадяни, середньомісячний дохід яких складає суму, не нижчу за п'ять прожиткових мінімумів. З 1 липня 2022 р. прожитковий мінімум в розрахунку на місяць становить 2508 гривень [5]. Отже, середньомісячний дохід кожного з членів домогосподарств середнього класу має становити 12 540 грн. Подібна цифра виходить і за іншими розрахунками. За схемою Світового банку, який розділяє країни за рівнем доходу, в Україні людина, яка витрачає менше USD 5,5 на день, вважається бідною. До середнього класу, за розрахунками Світового банку, входять люди, які витрачають на кожного з членів домогосподарства не менше USD 10 на день. Але, слід відзначити, що нинішня ситуація доводить, ця цифра є надто низькою для того, аби відчувати фінансову впевненість.

Основним шляхом подолання цих проблем можна запропонувати активні заходи на ринку праці. Основної пропозицією є збільшення рівня зайнятості, що має стати центральним питанням повоєнної відбудови, реінтеграції та процесів повернення до умов миру. Для цього можна запропонувати політичний діалог з охоплення поточних та довгострокових потреб ринку праці з застосуванням інтегрованої програми, спрямованої на забезпечення прожиткового мінімуму, мінімальної заробітної плати, підтримку соціального забезпечення тощо.

У післявоєнний період економіка потребуватиме глибокої «реконструкції» за довоєнний, з точки зору економічного розвитку. Значна втрата робочої сили може перешкодити відбудові та розвитку країни, якщо не будуть ухвалені відповідні рішення. Зменшення рівня безробіття та стабілізація на ринку праці має стати ключовим у порядку

денному державної політики.

Потреби України на реконструкцію та відновлення оцінюються в безпрецедентні для світу 411 млрд доларів США. Водночас у 2023 році Україна терміново потребує принаймні 14 млрд доларів на проекти, зокрема на відновлення енергетичної, житлової, критично важливої та соціальної інфраструктури, базових послуг для найбільш вразливих верств населення, розмінування [6].

Основним питанням соціально-економічної політики держави повинно стати вирішення проблеми дефіциту робочих місць у період війни та післявоєнного відновлення. Також держава повинна здійснювати сприяння гідній праці, що є складним завданням, враховуючи соціально-економічний та військово-політичний стан, у якому перебуватиме Україна.

Література

1. Колот А. Розвиток науки про працю і соціально-трудові відносини та її роль у переформатизації та формуванні сучасного економічного мислення. Україна: Аспекти праці. 2012. № 6. С. 3–9.
2. Юрчик Г., Самолюк Н. Оцінювання диференціації доходів населення України з урахуванням їх тіньової компоненти. Демографія та соціальна економіка. 2016. № 3. С. 133–144.
3. Лаврук І., Тодорюк С., Кифяк В. Нерівність доходів населення в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 11. С. 40–44.
4. Пищуліна О., Маркевич К. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/07/18/2022-ANALIT-ZAPIS-PISHULINA-2.pdf>
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua
6. <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/10/17/705238/>

ХАРАКТЕРНІ РИСИ СУЧАСНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

*Мірошниченко Яна, здобувач вищої освіти I курсу магістратури
спеціальності 232 «Соціальне забезпечення»*

*Львівського національного університету імені Івана Франка
Науковий керівник: д.е.н., професор Семів Любов, професор кафедри
соціального забезпечення та управління персоналом ЛНУ*

Соціальна політика та система соціального захисту населення є важливими складовими державної політики в будь-якій країні, включаючи Україну. Соціальна політика є важливим напрямком

діяльності держави, який спрямований на забезпечення соціальної справедливості, захист прав та інтересів громадян, створення умов для їхнього добробуту. Система соціального захисту населення є одним із основних інструментів реалізації соціальної політики.

У 2023 році в Україні було прийнято ряд законодавчих актів, які спрямовані на вдосконалення системи соціального захисту населення. Зокрема, було внесено зміни до Закону України «Про пенсійне забезпечення» щодо підвищення мінімальної пенсії до 3000 гривень. Також було прийнято Закон України «Про соціальні послуги», який передбачає створення нової системи соціальних послуг. В Україні соціальна політика визначається Конституцією України, законами України, нормативно-правовими актами Президента України та Кабінету Міністрів України. Основними принципами соціальної політики України є: соціальна справедливість; соціальна солідарність; соціальна захищеність; соціальна відповідальність держави; соціальна активність громадян.

Незважаючи на певні досягнення, система соціального захисту населення України все ще має низку проблем. Зокрема, рівень пенсійного забезпечення є недостатнім для забезпечення гідного життя пенсіонерів. Також недостатнім є доступ до медичної допомоги в сільській місцевості. Крім того, існує проблема бідності та соціальної нерівності.

Для вирішення цих проблем необхідно впроваджувати такі заходи, як:

- подальше підвищення рівня пенсійного забезпечення;
- розширення доступу до медичної допомоги, особливо в сільській місцевості;
- впровадження ефективної системи соціальної допомоги, яка б забезпечувала адресність.

Забезпечення ефективної системи соціального захисту населення є важливим завданням для держави. Від цього залежить рівень добробуту населення та соціальна стабільність країни.

Важливим напрямком розвитку моделей соціальної політики в Україні є захист основних прав громадян, таких як право на життя, свободу вибору, охорону здоров'я та освіту. З цією метою було прийнято законодавство та реалізовано програми, спрямовані на забезпечення цих прав. З ухваленням Конституції України ключові соціальні права та свободи людини і громадянина в Україні отримали повніше законодавче закріплення та гарантування, проте деякі з них носять все ж декларативний характер. Важливим напрямком розвитку моделей

соціальної політики в Україні є захист основних прав громадян, таких як право на життя, свободу вибору, охорону здоров'я та освіти. З цією метою було прийнято законодавство та реалізовано програми, спрямовані на забезпечення цих прав.

Для їх здійснення необхідний спеціальний механізм, а якісна вітчизняна система соціальних стандартів та гарантій відсутня. Діюче законодавство не дає змогу у повній мірі забезпечити захист соціальних прав громадян, що спричиняє розвиток соціальної напруги в суспільстві [1].

Сьогодні є актуальною модернізація низки форм реалізації державних соціальних гарантій, механізмів їх надання. Невисокий рівень державних соціальних гарантій поєднується з недостатнім ступенем розвитку мотивації трудової діяльності кожної особи, спроможної забезпечувати свій добробут, відсутністю ефективного механізму управління розподілом суспільних благ.

Реформування системи соціального захисту населення є складним та довгостроковим процесом, який вимагає значних зусиль з боку держави та суспільства. Однак успішне вирішення цих проблем є необхідним для забезпечення сталого розвитку України та підвищення рівня добробуту її населення.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>
2. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 14.08.2021 № 1788-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text>
3. Про соціальні послуги: Закон України від 27.04.2022 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Сокуренко Олександр, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Східноєвропейського університету ім. Р.Аблязова

Науковий керівник: к.е.н., Сарана Леся, доцент кафедри маркетингу, фінансів, банківської справи та страхування СУРА

Соціально-економічна ситуація, яка сформувалась на даний момент часу свідчить про досить глибоку кризу, що має негативний вплив на всю життєдіяльність суспільства. Адже ті негативні тенденції, які

спостерігаються в політичному, економічному демографічному та правовому аспектах потребують негайного вдосконалення, переосмислення за рахунок впровадження новітніх підходів до формування якісно нового суспільства. Особливу увагу слід приділити механізму соціального захисту населення, який має бути перерформований за умов глобалізації.

На сьогодні система соціального захисту в Україні є такою, яка не відповідає економічним змінам. Необхідно відмітити, що наявна система пільг сформована спонтанно, соціальні програми здебільшого не узгоджені між собою, має місце їх дублювання, наявний постійний дефіцит фінансових ресурсів для забезпечення пільг. Надмірне розширення кола одержувачів пільг знецінює ідею їх надання тим категоріям населення, які мають найбільші заслуги перед суспільством.

Система пільг посилює соціальну несправедливість серед населення – його найбільш вразливі верстви виявилися менш охоплені чинними пільгами, ніж заможні. Фактична спроможність використати своє право на пільги частіше має небідне населення, а за окремими видами пільг (на санаторне лікування, проїзд у міжміському транспорті та ін.) найменш захищені верстви населення практично повністю позбавлені можливості скористатися своїм правом.

Система соціального захисту має в цілому не захисний характер, працівники соціальних служб не досліджують причини складного матеріального становища.

На думку О. Вольської вирішення проблем соціального захисту необхідно починати з реформування самої системи соціального захисту. На її думку основними напрямками соціальної роботи повинні стати:

соціальна профілактика – форма практичних дій суб'єктів управління соціальними процесами з реалізації своїх прав і функцій у сфері соціального захисту населення й окремих громадян;

соціальна реабілітація – система медичних, психологічних, педагогічних, соціально-економічних юридичних заходів, спрямованих на створення та забезпечення умов для соціальної інтеграції чи реінтеграції особи, яка має обмеження життєдіяльності.

сприяння при вирішенні проблем, пов'язаних зі соціальним забезпеченням.

Основний зміст соціальної роботи – надавати допомогу індивідам і групам у подоланні труднощів особистого, соціального, екологічного й духовного характеру, які негативно впливають на них; сприяти розв'язанню проблем шляхом підтримки, реабілітації, захисту; захищати осіб, які опинились у складних соціально-психологічних, матеріальних,

соціально-побутових та інших життєвих обставинах згідно із законом з використанням влади та необхідних організаційних, матеріальних, технологічних та інших ресурсів; сприяти більш ширшому використанню кожної людиною приватних можливостей для соціального самозахисту; здійснювати адресну соціальну підтримку та захист окремих груп населення (дітей, багатодітних родин, людей похилого віку, інвалідів, безхатченків та ін.); виявляти причини скрутного становища людей, які опинилися за межею бідності [1].

Отже, з метою вдосконалення системи соціального захисту населення необхідно провести ряд модернізаційних заходів:

- створення державних та недержавних агенцій надання соціальних послуг населенню;
- надання прямого бюджетного фінансування соціальних послуг;
- формування нових механізмів обліку вразливих верств населення, які потребують надання соціальних послуг;
- поетапне формування методичних рекомендацій для визначення рівня бідності на всіх рівнях господарювання;
- розробка критеріїв забезпечення адресності соціальних послуг, форм виявлення нужденності сімей і громадян, які опинились в складних життєвих обставинах, визначення наявного в їх майна, визначення рівня доходів;
- запровадження системи соціальних рахунків у сфері надання соціальних послуг;
- створення єдиної інформаційної бази осіб та сімей, яким надаються соціальні послуг в Україні;
- оптимізація кількості надання послуг за рахунок покращення доходів сімей;
- збільшення кількості різновидів форм надання соціальних послуг на основі активного залучення недержавного сектору;
- оцінка ризиків проведення реструктуризації системи надання соціальних послуг із позицій її ефективності в цілому, а також у частині залучення бізнесу та некомерційних недержавних організацій зокрема;
- збільшення фінансування системи компенсації споживачам за соціальні послуги, яких вони не можуть отримати за місцем проживання;
- дотримання принципу громадського контролю за використанням державних коштів на соціальний захист;
- проведення якісного аудиту надання соціального захисту некомерційними установами для запобігання розвитку корупційних схем коли використовуються різні джерела (зокрема державні) фінансування соціальних послуг.

Загалом реалізація цих та інших заходів потребує залучення додаткових коштів, яких в державному бюджеті країни недостатньо. Тому виникає необхідність залучення позабюджетних джерел фінансування сфери соціального захисту населення за рахунок розвитку мережі недержавних соціальних інститутів.

Література

1. Вольська О. Підвищення рівня соціального захисту та підтримки населення України. *Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр.* Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Одес. регіон. ін-т держ. упр. О., 2018. Вип. 1 (53). С. 54-57.
2. Крамаренко Я. В. Аналіз соціального захисту населення України. *Управління розвитком.* 2013. № 22. С. 85-87.
3. Красніцька Г., Чернищук Н. Історичний розвиток соціального захисту населення в Україні. *Гілея: науковий вісник.* 2018. № 73. С. 47-49.
4. Соціальний захист населення України: статистичний збірник / Державна служба статистики України. К., 2019. 123 с.
5. Шаманська Н. Соціальний захист населення в контексті надання соціальних допомог: сучасний стан і пріоритети. *Галицький економічний вісник.* 2017. № 2. С. 43-49.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Дідик Олександра, здобувач вищої освіти 2 курсу спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» Вінницького торговельно-економічного інституту Державного торговельно-економічного університету
Науковий керівник: канд. е.н., доцент Маршук Ліна, доцент кафедри фінансів ВТЕІ ДТЕУ

Соціальний захист та соціальне забезпечення населення є ключовими показниками соціального розвитку країни та якості рівня життя її громадян. В Україні існує серйозна проблема у сфері соціального захисту населення, і це викликано передусім нерациональною структурою суспільства в нашій державі. Найвні кризові явища в Україні перешкоджають забезпеченню належних соціальних стандартів для більшості населення.

Мета цього дослідження полягає в оцінці сучасних викликів та можливостей фінансування систем соціального захисту.

Під соціальним захистом зазвичай розуміють законодавчо встановлену допомогу та соціальні гарантії найбільш вразливим і незахищеним

верствам населенням. До цієї категорії належать пенсіонери, діти, люди з інвалідністю, багатодітні сім'ї тощо. Водночас, соціальне забезпечення означає механізм нейтралізації соціальних ризиків та комплексну систему, яка забезпечує соціальну стабільність у суспільстві для всіх його верств населення [3].

Як видно з даних рис. 1, загальні видатки державного бюджету у 2023 р., згідно з річним планом складатимуть 3742,5 млрд. грн., що на 1037,2 млрд. грн. або на 38,3% більше порівняно з 2022 роком. Розгортання бойових дій призвело до суттєвого збільшення видатків на фінансування національної безпеки і оборони держави, обсяг яких у 2023 році становитиме, відповідно до плану, 1808,2 млрд. грн. Щодо видатків на обслуговування боргу та виплат за державними деривативами, то їх обсяг складає 280,4 млрд. грн. [1].

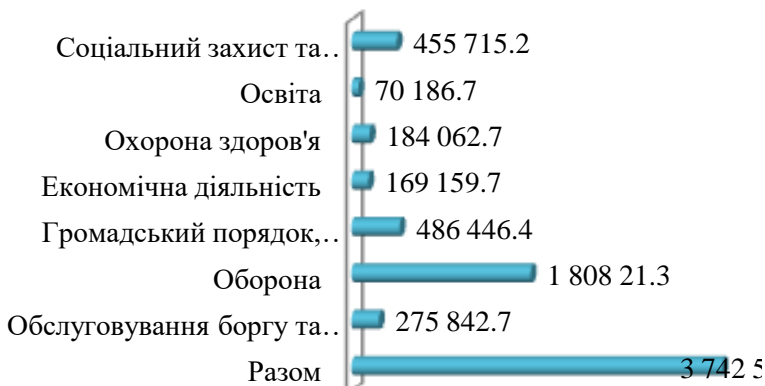

Рисунок 1 – Структура видатків з Державного бюджету України у 2023 р., млн. грн.

Джерело: побудовано автором на основі [1]

Структура фінансування соціальних видатків, представлена на рис. 2 демонструє те, що вагома частка фінансових ресурсів спрямовується на виплату пенсій і покриття дефіциту Пенсійного фонду України – 52,41% за 9 місяців у 2022 році і 57,02% за 9 місяців у 2023 році, що негативним чином позначається на фінансуванні інших соціальних функцій держави, на соціальний захист інших категорій населення – 35,97% за 9 місяців у 2022 році і 31,07% за 9 місяців у 2023 році, а також на допомогу у вирішенні житлового питання – 7,66% і 2,19% відповідно. Незважаючи на зростання обсягів соціальних видатків та їхню схильність до збільшення, багато соціальних програм та допомог в Україні

фінансується вкрай незадовільно. Обсяги державного фінансування не є достатніми для реформування системи соціального захисту та соціального забезпечення населення [2].

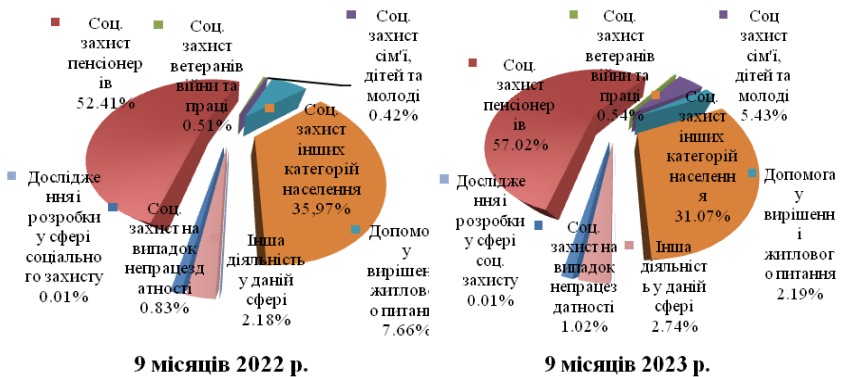

Рисунок 2 – Структура видатків Зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення за 9 місяців 2022 р. та 9 місяців 2023 р., %

Джерело: побудовано автором на основі [2]

Після проведення аналізу сучасного стану, динаміки та структури фінансування соціального захисту та соціального забезпечення в Україні, можна сформулювати наступні висновки та узагальнення.

Загалом, сучасні тенденції у фінансуванні соціального захисту в Україні не відповідають потребам, які виникають у зв'язку з поточним соціально-економічним і демографічним становищем. Недостатні обсяги фінансування та низька ефективність управління справляють негативний вплив на якість надання соціальних послуг. Шлях розв'язання полягає у глибоких структурних змінах, таких як збільшення ролі приватного сектору у фінансуванні соціального захисту та активізація розвитку накопичувального підходу, який забезпечить стійкість системи через створення стабільних фондів. Також важливо підвищити монетизацію та адресність соціальних допомог, щоб передбачити точне врахування потреб різних соціальних груп та запобігти випадкам неправомірного використання коштів. Необхідно впроваджувати реформи у цій галузі з метою забезпечення гідних умов життя для всіх громадян України, що сприятиме створенню справедливого та процвітаючого суспільства.

Література

1. Видатки зведеного бюджету України (2023). Ставки, індекси, тарифи. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/2023/> (дата звернення: 03.11.2023).
2. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 3.11.2023).
3. Урба С. Фінансове забезпечення сфери соціального захисту України. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2022. № 48. С. 77–86. URL: <https://doi.org/10.30970/meu.2022.48.0.4808> (дата звернення: 01.11.2023).

ВПЛИВ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

*Христофорова Поліна, здобувач вищої освіти 2 курсу
спеціальності 051 «Економіка»*

*Державного торговельно-економічного університету,
Науковий керівник: д.е.н., професор Уманців Юрій, завідувач кафедри
економічної теорії та конкурентної політики
Державний торговельно-економічний університет*

Міграція населення є невід’ємною ознакою сучасного суспільства й основою його розвитку. Зовнішньою трудовою міграцією є переміщення громадян, пов’язане з перетинанням державного кордону, з метою здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування. Зовнішня міграція як соціально-економічне явище виникає у результаті бажання українців покращити своє матеріальне становище. Це пов’язано з наявним значним розривом соціально-економічного розвитку між Україною та більш розвиненими країнами світу. Крім обставин соціально-економічного характеру, важливим чинником виїзду населення залишається ведення військових дій на території нашої країни. Отже, український ринок праці потребує систематичного дослідження для визначення перспектив економічного прогресу в країні.

У 2021 році Український інститут майбутнього презентував доповідь, присвячену проблемі трудової міграції в нашій країні, на той момент тимчасово на роботі за кордоном могло перебувати близько 1-3 млн українців, 300–400 тис. із них додому не повернулися, залишившись на чужині назавжди [1]. На сьогоднішній день реальна офіційна інформація щодо наявних людських ресурсів та трудового потенціалу в Україні відсутня. До повномасштабного вторгнення одним із основних джерел даних щодо стану ринку праці була офіційна інформація

Державної служби статистики України, сформована за результатами вибіркового обстеження населення з питань економічної активності (так зване обстеження робочої сили). На час дії воєнного стану проведення обстежень призупинене, тож оцінки зайнятості та безробіття в Україні вимагають використання інших альтернативних джерел даних. Ними насамперед можуть стати різноманітні опитування. Для з'ясування сучасної актуальної ситуації необхідно зіставляти різні джерела інформації.

За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, станом на 20 листопада 2023 року 6 287 500 українських громадян були змушені залишити Україну, майже 5,9 млн з них отримали тимчасовий захист в ЄС [2]. Відповідно до результатів соціологічного опитування 84% українських громадян, які виїхали за кордон, – жінки та діти, 49% дорослих мають вищу освіту, середній вік біженців – 46 років [3].

Виїзд кваліфікованих працівників за кордон із статусом «біженці», насамперед жінок, а також мобілізація до Збройних сил України великої кількості осіб є найважливішими причинами браку трудових ресурсів на українському ринку праці. Очевидним наслідком скорочення робочої сили може бути зменшення виробництва через нестачу персоналу; зниження ефективності праці через брак спеціалістів з необхідним досвідом чи кваліфікацією. Зменшення чисельності населення України призводить до вичерпання трудового потенціалу держави. У світовій економіці людський капітал був для більшості країн поворотним пунктом соціально-економічного розвитку, фактором зростання продуктивності праці та ефективності виробництва. Можна зробити припущення, що втрата працездатного населення не дозволить стрімко зростати українському ВВП. Дефіцит робочої сили через значну кількість мігрантів, які залишатимуться за кордоном, буде суттєвою перешкодою для економічного відновлення України.

Поруч з нестачею кваліфікованих трудових ресурсів в Україні зафіксовано великий рівень безробіття. Так, Нацбанк в Інфляційному звіті за квітень 2023 року оцінює середній рівень безробіття у I кварталі 2023 року близько 20% [4]. Щодо офіційно зареєстрованих осіб у Центрах зайнятості по країні, то станом на 1 жовтня 2023 року мали статус безробітного 103,3 тис. осіб, на відповідну дату у 2022 році – безробітними були 260,5 тис. осіб, у 2021 році – 286,1 тис. осіб [5]. Слід зазначити, що реєстрація меншою кількістю безробітних у 2023 році скоріш не може сприйматись як індикатор дієвої державної політики зайнятості та показник ефективної роботи ринку праці в умовах війни. А

наявна ситуація може бути обумовлена такими чинниками як відтік частини населення за кордон; мобілізацією частини населення. Важливим фактором є військовий облік, без взяття на який також не можна зареєструватися в Центрах зайнятості; зміна кількості територіальних одиниць через тимчасову окупацію частини українських територій.

Кваліфікаційні та регіональні диспропорції на ринку праці, тобто невідповідність між тим, що потрібно роботодавцям, і тим, що можуть запропонувати працівники, залишаються великими. Досить високий попит спостерігається на професії, пов'язані з подальшим пристосуванням бізнесу до воєнних умов. Так, серед нових вакансій переважають робітничі професії, логістика, продажі і закупівлі. Водночас низький залишається попит на працівників гуманітарного та адміністративно-управлінського напрямів, а також у сфері будівництва [5]. Ці тенденції вказують на значні структурні дисбаланси на ринку праці.

З початку 2023 року тривало зростання попиту на робочу силу, підтримане поживаленням економіки. У вересні 2023 року була зафіксована найбільша кількість вакансій з початку повномасштабного вторгнення. Проте ситуація неоднакова по країні: у прифронтових регіонах ситуація на ринку праці залишається складною.

Формування ринку праці – це складний механізм, який має бути побудований на збалансованій системі. Саме баланс попиту і пропозиції робочої сили має значний вплив на соціально-економічний розвиток і тісно пов'язаний з такими явищами, як безробіття, бідність, зайнятість. Тому на сьогоднішній день існує потреба в інформації про стан і перспективи розвитку ринку праці з метою розроблення максимально ефективних заходів стимулювання зайнятості. Іншим важливим аспектом потреби в дослідженні українського ринку праці є планування програм післявоєнної відбудови України. Необхідно знати, чого потребуватимуть економіка, держава, армія, та в яких обсягах потребуватиме для цього людських ресурсів потребуватиме для цього Україна.

Література

1. Боротьба за людей: Україна прогала битву, але має виграти війну. Український інститут майбутнього. URL: <https://uifuture.org/publications/borotba-za-lyudej-ukrayina-prograla-bytvu-ale-maye-vygraty-vijnu> (дата звернення 21.11.2023).
2. Ситуація з біженцями в Україні. Портал оперативних даних про біженців УВКБ ООН. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення 21.11.2023).

3. Ризики та потреби біженців з України. Портал оперативних даних про біженців УВКБ ООН. URL: <https://data.unhcr.org/en/dataviz/293?sv=54&geo=0> (дата звернення 21.11.2023).

4. Інфляційний звіт. Квітень 2023. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q2.pdf?v=4 (дата звернення 21.11.2023).

5. Ситуація на ринку праці та діяльність Державної служби зайнятості у січні-жовтні 2023 року. Державна служба зайнятості України. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67> (дата звернення 21.11.2023).

WAYS TO IMPROVE MIGRATION POLICY IN UKRAINE TAKING INTO ACCOUNT INTERNATIONAL EXPERIENCE

*Wang Zhijie, postgraduate student education specialty 073 «Management»
Sumy National Agrarian University*

*Scientific Supervisor: Olena Slavkova, Doctor of Economic Sciences, professor
Sumy National Agrarian University*

Statement of the problem. To study immigration management issues, we should learn from Merton's "Mid-Range Theory", an American sociologist, to elaborate each special issue through specific empirical research, and conduct specific analysis according to the national conditions and immigration status of different countries. Therefore, this paper studies the immigration management policies of major immigration countries or regions such as the United States and the European Union, and sorts out the immigration management policies of Ukraine, drawing on advanced experience, in order to provide reference for the formulation and improvement of Ukraine's immigration management policies.

Analysis and research directions. Immigration management policies abroad Immigration management policies in the United States In terms of sorting out the US immigration management policies, Dai Chaowu restored the historical process of the US immigration policies towards Asian countries from exclusion to partial loosening and then to revision. Ding Zemin's research focuses on the evolution and positive and negative impacts of US immigration policy. Pan Jun introduced the United States' illegal immigration management policies in the context of globalization, including the political asylum system, employer sanctions regulations and amnesty or special protection orders. Li Xiaorui sorted out the current immigration management in the United States from both domestic and international cooperation. Policy: The domestic side enumerates current laws that apply to immigration control,

such as the Illegal Immigration Reform and Immigrant Responsibility Act and the Immigration Reform and Control Act, and domestic enforcement covers border management, regulation of workplaces such as businesses and factories, Severe punishment and repatriation of illegal immigrants and social policy control and management; at the level of international cooperation, the first is to assist the country of origin of illegal immigrants, and to promote the economic development of the country of origin of illegal immigrants through economic assistance, technical support, personnel training, etc. The second is to strengthen bilateral and Multilateral cooperation, mainly between the United States and Mexico [1].

In terms of reflection on U.S. immigration management policies, the representative book is *The Immigration Solution*, published in 2007. The book includes ten articles with different authors and the same themes, focusing on analyzing the current situation of U.S. immigration policy, Existing problems and reform trends. In "The Right Immigration Policy", Steven Malanga compares the immigration policies of the United States with Canada, Ireland, and Australia, respectively, and proposes reform measures on the existing immigration policy issues in the United States. In 2019, Scholar Liu Mingjuan explores the legalization difficulties of illegal immigrants in the United States under the guidance of multiple management theory and identity theory [2].

He believes that the imbalance of multiple management is the root cause of the immigration problem in the United States, and under the guidance of the theory of multiple management, he proposes countermeasures such as decentralizing management authority, improving management network, and reshaping identity. On the other hand, the United States has a stable political party system, a diverse and relaxed legislative environment, and is influenced by the federal political system, and the immigration issue is fragmented [3].

EU's immigration management policy Chen Zhiqiang used Marx and Engels' theories of population migration and mobility and spillover theory to prove that in the context of European integration, European immigration policies are bound to be integrated in "Research on EU Migration Politics". Books and articles combing the management policies of illegal immigration in European countries. Anthony Ogrini describes the new trends in immigration policy in the article "International Migration and Migration Policy – Focus on Italy and the European Union": From "One Dimension" to "Multidimensional", from "bilateral immigration policy" to "multilateral immigration policy", analyzes the rules and measures of EU illegal immigration management through three levels: national, supra-national and sub-national. In a nutshell, there are three typical policy models for immigration management in the EU: the United Kingdom, under the "tolerant

policy model”, only implements “border control” externally, but does not implement the personal identity card system and the immigration migration hierarchy internally; Germany The "rejection model" has resulted in cumbersome procedures for applying to enter Germany from outside, strict border control, strict identity and residence registration of internal immigrants, and a strict system of foreigner management institutions; the "legalization model" in southern Europe relaxes border controls externally, internally using amnesty or status legalization models for illegal immigrants who have entered.

Conclusions. By analyzing and researching the process of international labor migration, this paper first explores the nature of international labor migration and the significance of international labor migration. Then it divides the types of international labor migration and distinguishes the types of international labor migration. Combined with the methodological principles of international labor migration, the main trends of its flow are analyzed. Then, it evaluates the causes of labor migration and the scale of labor migration. Subsequently, the socio-economic consequences of the migration process are analyzed and elaborated. The impact of labor migration on the main indicators of economic development is evaluated through data comparison and real cases. Based on the above content, the research on the issue of international labor migration in Ukraine is launched. Through the analysis and interpretation of Ukraine's international labor immigration management policy, it discusses how to form effective immigration-related policies. Combined with international experience, Ukraine can learn from others in improving immigration policy. This effectively improves Ukraine's immigration policy.

References

1. Azose J J, Raftery A E. Estimation of Emigration, Return Migration, and Transit Migration between All Pairs of Countries. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 2019. №116(1) P. 116-122.
2. Bauder, H. The international mobility of academics: A labour market perspective. *International Migration Review*. 2015. №53, P. 83–96.
3. Czaika M, De Haas H. The Effectiveness of Immigration Policies. *Population and Development Review*. 2013. №39(3). P. 487-508.

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ РОЗВИТКУ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

*Басич Валерія, здобувач вищої освіти 3 курсу
спеціальності 051 «Економіка»*

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

*Науковий керівник: Басич Ірина, практичний психолог вищої категорії
Опорного закладу «Рокитнівський ліцей №3» Рокитнівської селищної ради*

Протягом усього часу існування економічна теорія змінювалась у процесі своєї еволюції, та економісти повсякчас намагались створити конкретний опис основних якостей і характеристик взаємодії економічних агентів з іншими економічними суб'єктами. На основі цієї взаємодії й можливості застосування методик суміжних соціальних наук задля підвищення ефективності економічних досліджень у класичній економічній теорії постає новий напрям – поведінкова економіка.

У цілому поведінкова економічна теорія є синтезом психологічної та економічної науки, міждисциплінарною галуззю, яка базується на ідеї, що люди не завжди приймають раціональні рішення, а натомість діють на основі ряду психологічних факторів. Напрямок спрямований на надання альтернативи неокласичній економічній теорії, яка базується на припущенні, що всі люди раціональні та що їхні рішення завжди є оптимальними й зваженими[1].

Поряд із цим варто зазначити, що економісти та психологи термін «поведінкова економічна теорія» розглядають по-різному: економісти досліджують дане поняття як вплив людини, зокрема її поведінки, на результати економічної діяльності, натомість психологи розглядають вплив економіки на поведінку й психіку людини в процесі її економічної діяльності, не акцентуючи увагу на зворотній взаємозв'язок. Тому, незважаючи на інтенсивний розвиток поведінкової економічної теорії, немає єдності щодо точної дефініції поняття: воно характеризується багатовекторністю.

Перші ідеї поведінкової економічної теорії були відображені в напрацюваннях А.Сміта та А. Маршалла. Сміт ще у XVIII столітті зауважував, що люди часто надмірно впевнені у власних здібностях, зазначивши, що «кожна людина в тій чи іншій мірі переоцінює шанс отримати вигоду, а шанс програшу більшість людей недооцінює, і навряд чи будь-яка людина, яка має прийнятний стан здоров'я й духу, цінується більше, ніж вона того варта»[5]. У цілому у працях А. Сміта й А. Маршалла відбулось становлення теорії раціональної «економічної людини» або ж «*Homo Economicus*», чия мета діяльності

зосереджувалась на отриманні вигоди. Визначальною рисою концепції постав економічний егоїзм – прагнення до максимізації власної вигоди. Подальший розвиток моделі «*Homo Economicus*» здійснювали маржиналісти – К. Менгер, У. Джевонс та Л. Вальрас. У їхніх теоріях людина постає як максимізатор корисності: основу поведінки становить не так егоїзм, як економічна раціональність, тобто індивід не лише враховує, але й оптимізує свою вигоду, тому моральні якості стали відходити на задній план.

Економісти-неокласики вважали, що модель «економічної людини», якою б нереалістичною вона не була, все ж є найкращою основою для пояснення економічних результатів і розробки економічної політики. Натомість ідею про те, що ірраціональний початок обумовлює хвилі ділового циклу, вперше висловив Дж. Кейнс, і вже пізніше нові кейнсіанці висували положення, у яких повноцінна раціональність індивідів як один із аспектів конструктивної критики не бралася до уваги[1].

Поряд із цим інституціоналісти Т. Веблен та Дж. Коммонс вважали, що раціональний розрахунок зовсім не єдиний мотив, який визначає економічну поведінку, найбільш важливими в порівнянні з ним є інститути, звички і звичаї, які і є основними детермінантами споживчої діяльності домогосподарств.

До кінця ХХ ст. економічна наука не мала доказів систематичних і поширених порушень раціонального вибору, а ідеї недосконалості людської психології Сміта були забуті аж до Великої депресії. І лише тоді Вільфредо Парето та Ірвінг Фішер почали досліджувати «людський» фактор у прийнятті економічних рішень як потенційне пояснення краху фондового ринку 1921 року. Саме І. Фішер дав первинний поштовх для подальшого становлення поведінкового напрямку економіки, адже у праці «Теорія процента» він вказував, що необхідно враховувати не лише раціональні чинники як такі, що формують поведінку людини, а і неекономічні чинники, зокрема моду, звички й уподобання.

На початку ХХ століття починає свій розвиток нова галузь психології – економічна психологія. Одним із її представників є американський психолог Дж. Катона, який закликав використовувати психологію в економіці; науковець був першим, хто ввів у науковий обіг термін «поведінкова економіка».

Варто зазначити, що перехід в другій половині ХХ ст. до епохи постмодерну не лише активізував економічну науку в цілому, а й посприяв розвитку альтернативних до ортодоксальної теорій, зокрема й

поведінкової економічної теорії[2]. У цей час новаторські ідеї пропонував Герберт Саймон, американський економіст та соціолог, який був одним з перших критиків ідеї, що люди мають необмежену можливість обробки інформації, і вперше ввів в оборот термін «обмеженої раціональності». Вчений взявся за возз'єднання психології та економіки – сутність його теорії в тому, що люди не мають нескінченних можливостей приймати рішення. Дана концепція стала теоретичною основою для подальших розробок нового напрямку, при цьому вперше було досліджено поняття «поведінкової економіки»[3].

Поведінкова економічна теорія виокремилась як самостійний напрямок в західній науковій літературі в 1960–70-х рр., її активно розробляли видатні вчені-психологи Д. Канеман, А. Тверські та економісти Дж. Акерлоф, Р. Шиллер, В. Сміт, Д. Аріелі. Власне розпочався період, коли економісти та психологи об'єднали зусилля для аналізу взаємозв'язку економічної та соціальної поведінки.

Поведінкова економічна теорія як окрема сфера економічних досліджень почалась з праць Деніеля Канемана та Амоса Тверські. У 1979 р. вчені видали статтю "Теорія перспектив: прийняття рішень під ризиком", у якій стверджували, що економічні рішення (витрати, заощадження, інвестиції) є не лише логікою, а й емоціями[1]. Спільна робота психологів над «Теорією перспектив» здійснила резонанс в економічній науці, оскільки протиставляла себе домінуючій системі поглядів. Як результат у 2002 році Даніель Канеман та Вернон Сміт отримали Нобелівську премію «за застосування психологічної методики в економічній науці, особливо – при дослідженні формування суджень і прийняття рішень в умовах невизначеності»[2]. Варто підкреслити, що формально так вже було визнано факт формування нової наукової дисципліни – поведінкової економіки.

На нашу думку, апогеєм успіху ідей поведінкової економічної теорії стало отримання американським економістом Річардом Талером Нобелівської премії з економіки з широким формулюванням «за внесок у дослідження поведінкової економіки»[1]. Саме Р. Талер сформулював «ефект власності» та започаткував теорію поведінкового фінансування, а також зробив аналіз і визначив поведінкові ефекти, які відхиляються від раціональної поведінки людини, зокрема зазначив, що люди роблять вибір або раціонально, прорахувавши всі варіанти прийняття рішення, або автоматично, не замислюючись, тому завданням є «підштовхнути» людину зробити правильний вибір.

Отже, поведінкова економічна теорія поєднує в собі елементи економіки та психології задля розуміння, як і чому люди поведуться так,

як вони поведуться в реальному світі, на основі своєї ірраціональності. Глибина трактування сутності поведінкової економіки дає можливість віднайти її основоположні ідеї з часів Адама Сміта й до бурхливого розвитку даної концепції в умовах сьогодення.

Література

1. Історія економіки та економічної думки / ред. В. Базилевич. Київ: Знання, 2018.
2. Нестеренко О. П. Поведінкова економічна теорія: інновації у розумінні економічної поведінки. *Інноваційні ідеї в економічній науці: пошуки вирішення сучасних проблем*: матеріали наук.-практ. конф. Київ: Знання України, 2018. С. 84–87 URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/14568> (дата звернення: 11.11.2023)
3. Саймон Г. Раціональність як процес і продукт мислення. *THESIS: теорія і історія економічних і соціальних інститутів і систем*. 1993. Вип.3. С.16-38.
4. Katona G. *Psychological Analysis of Economic Behavior*. New York et al.: McGraw-Hill Book Co. 1951. 347 p.
5. What Is Behavioral Economics? Theories, Goals, and Applications. URL: <https://www.investopedia.com/terms/b/behavioraleconomics.asp> (date of access: 11.11.2023)

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

*Шишкіна Марина, здобувач вищої освіти 3 курсу
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»*

*Державний торговельно-економічний університет, м. Київ
Науковий керівник: д.е.н., професор **Гордолов Володимир**, професор
кафедри фінансового аналізу та аудиту ДТУ*

В наш час актуальною проблемою є стан безробіття в Україні. Це велика економічна проблема, обумовлена такими чинниками, як зміни в економіці, сповільнення економічного зростання, інфляція, що сприяє скороченню капітальних вкладень, співвідношення цін на фактори виробництва, інфляція, що сприяє скороченню капітальних вкладень, недосконале трудове законодавство, низький рівень професійної підготовки й перепідготовки, неналежний рівень програм зайнятості.

Безробіття – соціально-економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування [1].

Щоб зрозуміти вплив безробіття на економіку, можна проаналізувати переваги та недоліки цього явища (табл. 1) [2].

Таблиця 1 – Переваги та недоліки безробіття

Переваги	Недоліки
Підвищення соціальної цінності робочого місяця;	Збільшення соціального напруження;
Збільшення особистого вільного часу та свободи вибору місця роботи;	Збільшення осіб з психічними захворюваннями;
Зростання соціальної значимості й цінності праці;	Виникнення випадків кримінального характеру;
Створення конкуренції між працівниками;	Зниження трудової активності, а також рівня життя населення;
Стимулювання підвищення інтенсивності і продуктивності праці.	Зменшення ВВП та зростання витрат на допомогу безробітним.

За даними Державної служби статистики України в 2021 р. безробітне населення у віці 15-70 років складало 1 711,6 тис. осіб, 27,1 тис. осіб вивільнено з економічних причин, 32,4 тис. осіб – звільнено за власним бажанням, 9,6 тис. осіб – звільнені у зв'язку з закінченням строку контракту або договору найму, 10,2 тис. осіб – не працевлаштовані після закінчення закладів освіти, 9,4 тис. осіб – робота має сезонний характер, 2,4 тис. осіб – звільнені за станом здоров'я, через оформлення пенсії, 0,6 тис. осіб – демобілізовані з військової строкової служби, 4,2 тис. осіб – мають інші причини безробіття (рис. 1) [3].

Кількість безробітного населення (за методологією МОП) у віці 15-70 років за 9 місяців 2020 року, у порівнянні з 9 місяцями 2019 року, зросла на 182 тис. осіб та становила 1,6 млн осіб. Рівень безробіття населення (за методологією МОП) у віці 15-70 років зріс з 8,1% до 9,3% робочої сили. Зростання рівня безробіття відбулося в усіх регіонах. Найнижчий рівень безробіття спостерігався у Харківській (5,9%), Київській (6,8%), Одеській (6,9%) областях та місті Києві (6,6%), а найвищий – Кіровоградській (12,5%), Волинській (12,4%), Донецькій (14,7%) та Луганській (15,4%) областях. Зростання рівня безробіття відбулося серед громадян усіх вікових груп. Найнижчий рівень безробіття спостерігався серед осіб у віці 30-34 роки (8,0%), в той же час серед молоді до 25 років цей показник становив 19,3% робочої сили відповідного віку (удвічі вище, ніж серед усього населення).

Отже, проблема безробіття є одним із головних питань в Україні. Враховуючи, що цю проблему неможливо повністю усунути, важливо, щоб в Україні проводилася активна державна політика, спрямована на зниження рівня безробіття. Запровадження відповідних заходів дасть можливість покращити ситуацію зі збільшення зайнятості та відповідно зменшення безробіття на національному ринку праці і сприятиме

поліпшенню як економічного, так і соціального рівня розвитку суспільства.

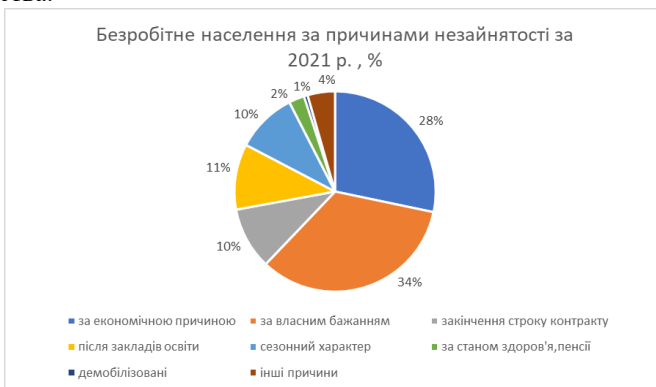

Рисунок 1 – Безробіття в Україні за причинами незайнятості у 2021 році, %

Проте є чинники, які впливають на рівень безробіття і на які вплинути складно, це зокрема COVID-19 та повномасштабне вторгнення росії в Україну. В період військових дій було припинено роботу 5728 бізнесів, понад 6,2 млн українців виїхали за кордон, 1320 тис. працівників середнього, малого та мікробізнесу було скорочено. Для зменшення безробіття в Україні треба вжити низку заходів таких, як: створення нових робочих місць, посилення мотивації до праці, зменшити податковий тиск на малий та середній бізнес та полегшити адміністративне навантаження для підприємницької діяльності, освіта та розвиток робочої сили, політика щодо повернення біженців. Якщо не зменшувати рівень цього показника, то процес старіння буде прискорюватись, буде прискорюватись знецінення людського капіталу, все більше людей будуть виїжджати за кордон, більшість бізнесів припинять свою діяльність.

Література

1. Закон України "Про зайнятість населення" від 05.07.2012 № 5067-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17/ed20120120705#Text> (дата звернення 16.11.2023)
2. Кочума І. Ю. Стан зайнятості та безробіття в Україні на сучасному етапі. *Фінансовий простір*. 2013. № 3. С. 119–126.
3. Безробітне населення (за методологією МОП) за причинами незайнятості у 2010-2021 рр. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 16.11.2023)

РОЗШИРЕННЯ ФУНКЦІЙ ТА ПОСЛУГ НФКУ В УКРАЇНІ

Анастасія Щербанич, здобувач передвищої освіти III курсу спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Лозівської філії Харківського автомобільно-дорожнього фахового коледжу

Науковий керівник: Олена Богач, викладач вищої категорії

Розширення функцій та послуг небанківських фінансово-кредитних установ (НФКУ) в Україні може включати в себе різноманітні ініціативи та нововведення для задоволення зростаючих потреб клієнтів та відповіді на змінюючіться ринкові умови. Ось деякі можливі напрямки розвитку:

Електронні гроші та безготівкові платежі: НФКУ можуть активно розвивати системи електронних грошей та послуги безготівкових платежів. Це може включати в себе розробку мобільних додатків, карток та інших електронних рішень для споживачів та підприємств.

Електронні гроші та безготівкові платежі представляють собою важливий аспект розвитку небанківських фінансово-кредитних установ (НФКУ). Ці технології можуть надавати клієнтам зручні та ефективні інструменти для здійснення фінансових операцій. Ось деякі ключові аспекти електронних грошей та безготівкових платежів, які можуть бути розвинені НФКУ в Україні:

Мобільні додатки та електронні гаманці: НФКУ можуть створювати мобільні додатки та електронні гаманці, які дозволяють клієнтам здійснювати платежі за допомогою смартфонів або інших мобільних пристроїв. Це може включати в себе можливість зберігання електронних грошей та проведення безконтактних оплат.

Інтернет-банкінг та онлайн-платежі: НФКУ можуть розвивати системи інтернет-банкінгу, щоб клієнти могли проводити безготівкові платежі через веб-платформи. Це може включати оплату рахунків, перекази коштів та інші фінансові операції через Інтернет.

Безконтактні картки та NFC-технології: НФКУ можуть випускати безконтактні картки, які дозволяють клієнтам здійснювати швидкі та безпечні платежі за допомогою NFC-технологій на підтримуваних терміналах.

Платіжні шлюзи та API інтеграції: Щоб полегшити інтеграцію з іншими сервісами та технологіями, НФКУ можуть розвивати платіжні шлюзи та надавати API для розробників.

Блокчейн та криптовалюти: Деякі НФКУ можуть досліджувати використання блокчейн-технологій та криптовалют для забезпечення безпечних та швидких глобальних транзакцій.

Захист від шахрайства та кіберзлочинності: Оскільки електронні гроші та безготівкові платежі пов'язані з технологіями, важливо розробляти ефективні заходи безпеки для захисту клієнтів від шахрайства та кіберзлочинності.

Партнерства та інтеграція з іншими фінансовими сервісами: НФКУ можуть укладати партнерські угоди та інтегрувати свої послуги з іншими фінансовими сервісами, такими як платіжні системи, банки та інші фінтех-компанії.

Електронне кредитування: НФКУ можуть надавати ефективні та зручні сервіси для отримання кредитів онлайн. Це може включати швидке прийняття рішень, гнучкі умови кредитування та конкурентоспроможні процентні ставки.

Мікрофінансові послуги: Розширення мікрофінансових послуг для підтримки дрібних підприємств і осіб, які не мають доступу до традиційного банківського сектору.

Інвестиційні послуги: НФКУ можуть розширювати свою діяльність у сфері інвестицій, надаючи клієнтам можливість інвестувати у різні фінансові інструменти, такі як акції, облігації, криптовалюта тощо.

Страховання: Надання страхових послуг може бути одним із напрямків розширення діяльності. Це може включати страхування життя, медичне страхування, страхування майна та інші види страхування.

Фінансова консультація та освіта: НФКУ можуть надавати клієнтам послуги фінансової консультації та освіти, допомагаючи їм приймати інформовані фінансові рішення та підвищуючи рівень фінансової грамотності.

Технологічні інновації: Використання передових технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн, для покращення ефективності та безпеки фінансових послуг.

Співпраця з технологічними компаніями: НФКУ можуть вступати в партнерство з технологічними компаніями для спільного впровадження інновацій та створення нових фінансових продуктів.

Зазначте, що успішність реалізації цих стратегій може залежати від різноманітних факторів, таких як регулятивні умови, конкуренція на ринку, технологічна готовність та довіра споживачів.

Розвиток цих функцій та послуг може сприяти покращенню зручності та доступності фінансових послуг для населення та підприємств в Україні.

Література

1. Бакаєв Л. О., Соколова Е. О., Шиндирук І. П., Грозницька Л. П. Ринок фінансових послуг. Навчальний посібник. К.: ДЕДУТ, 2014. 384 с.
2. Банківська енциклопедія / С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. К.: Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. 504 с
3. Варцаба В.І., Заславська О.І. Сучасне банківництво: теорія і практика: Навч. посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. 364 с.
4. Офіційний сайт Асоціації українських банків [Електронний ресурс]. URL: <http://aub.org.ua>. (дата звернення: 24.11.2023)
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 24.11.2023)
6. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 24.11.2023)
7. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]: URL: <https://www.nssmc.gov.ua/> (дата звернення: 24.11.2023)

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ

Косов Артем, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Східноєвропейського університету ім. Р.Аблязова

Науковий керівник: к.е.н., Сарана Леся, доцент кафедри маркетингу, фінансів, банківської справи та страхування СУРА

Інвестиційна діяльність комерційних банків є найбільш престижним напрямком, який, до того ж, є найбільш прибутковим. Саме тому компанії, що займаються наданням фінансово-кредитних послуг, прагнуть стати учасниками вільних ринків цінних паперів і займатися інвестиційними проектами.

Вкладення коштів в цінні папери є одним з головних видів активних операцій банку після кредитування, оскільки надає йому можливість підвищити рівень ліквідності та прибутковості, мінімізувати ризики, а також забезпечити диверсифікацію банківських вкладень.

Участь банківської установи в інвестиційному процесі на фондовому ринку багатогранна. Комерційний банк на ринку цінних паперів може виступати не тільки в ролі інвестора, а також обслуговувати інвестиційні операції клієнта.

У першому випадку діяльність банку пов'язана з формуванням

інвестиційного портфелю, що складається з різного роду цінних паперів, фінансових інструментів, а також грошових вкладень у статутні фонди підприємств з метою отримання прибутку.

Щодо інвестиційної діяльності комерційних банків з обслуговування потреб клієнта на фондовому ринку, то вона може бути розподілена за такими трьома напрямками:

1) посередницька діяльність (емісія та продаж цінних паперів, брокерські та дилерські послуги, формування оптимального портфелю цінних паперів);

2) довірча (трастова) діяльність – управління цінними паперами та грошовими фондами клієнтів на довірчих правовідносинах;

3) інфраструктурна діяльність (виконання обов'язків реєстратора та зберігача цінних паперів, клірингова діяльність, інформаційно-консультаційні послуги)[1].

На сьогоднішній день існує низка труднощів, що можуть стати перешкодою розвитку інвестиційної діяльності українських банків на фондовому ринку [2]:

- недостатнє законодавче регулювання ринку цінних паперів;
- низький рівень капіталізації банків та фондового ринку;
- відсутність цілісності функціонування інститутів депозитарної системи;
- несуттєва частка цінних паперів у структурі активів банку тощо.

Виходячи з цього необхідно провести комплекс заходів, що дасть змогу збільшити ефективність інвестиційних операцій банківських установ на фондовому ринку України.

Пріоритетним має стати підвищення ступеня прозорості укладання угод на ринку цінних паперів та централізація депозитарної системи, приведення нормативно-правових актів, що визначають діяльність банків та функціонування фондового ринку до міжнародних стандартів.

Також у підвищенні активізації інвестиційних операцій банків необхідне зосередження торгівлі цінними паперами українських емітентів на фондових біржах та удосконалення системи обліку прав власності на цінні папери [3].

Таким чином, за умов сталого розвитку фондового ринку України та пошквального інвестиційної діяльності комерційних банків на ньому, у майбутньому інвестування в цінні папери може стати для банків перспективною альтернативою кредитуванню.

Література

1. Береславська О. І. Діяльність банків на ринку цінних паперів України. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. К., 2016. № 2. С. 21-30.
2. Онищенко Ю.І., Генова О.І. «Аналіз інвестиційної діяльності банків України». *Інфраструктура ринку*. 2016. №2. URL до журналу: <http://www.marketinfo.od.ua/uk/2-2016>
3. Болдова А.А. Інвестиційна діяльність банків України. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. К., 2015. № 1. С. 6–13.
4. Черкасова С. В. Банківська інвестиційна діяльність на вітчизняному фондовому ринку. *Підприємництво і торгівля*. 2019. Вип. 24. С. 51–58.

ДОСТУПНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

*Каліш Іванна, здобувач вищої освіти 3 курсу
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Державного торговельно-економічного університету
Науковий керівник: Котенко Уляна, старший викладач кафедри
банківської справи ДТЕУ*

В умовах війни, банківська система та доступ до банківських послуг для населення зазнали значних випробувань. Окупація, блокади, загроза кібератаки та навіть загроза життю населення може мати серйозні наслідки для банківської системи та економіки вцілому. Тобто, виникла низка специфічних викликів у роботі банківської системи, які потребують врахування нетипових умов сьогодення. Ступінь адаптивності банків потребує постійного моніторингу з метою визначення необхідності втручання регулятора, законодавчої влади, суспільства та інших зацікавлених сторін.

За результатами дослідження вітчизняні банки знаходять вдалі рішення проблем і впевнено функціонують та надають послуги у тих регіонах, де відсутні бойові дії і не відбувається окупація. Об'єктивно на територіях, що зазнали бойових дій, надання послуг є неможливим. Причинами є знищення відділень, обладнання та комунікаційних мереж; тимчасова окупація територій; масова міграція населення, що призвела до зниження попиту на банківські послуги та відсутність працівників. Проте, на звільнених територіях банки швидко відновлюють свою роботу, забезпечуючи доступ до банківських послуг.

Загалом, банкам вдається надавати послуги майже за таких самих

умов, як було до початку повномасштабного вторгнення. Виправдано змінилися правила діяльності банків. Так для забезпечення надійності та стабільності функціонування банківської системи 24 лютого 2022 року Правління Національного банку України (НБУ) прийняло постанову "Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану", якою були встановлені обмеження щодо надання певних послуг. У рамках національної системи можливість зняття готівкових коштів була доведена до максимально можливої суми у 100 тис. грн. щоденно, за винятком окремих випадків [1]. Логічними та виправданими стали обмеження щодо операцій з готівковою іноземною валютою. Так зняття валюти з гривневих рахунків за кордоном було обмежено сумою у 50 тис. грн. на місяць; ліміт зняття готівки з рахунка, відкритого в Україні в іноземній валюті, встановлений в обсязі, що не перевищує еквівалент 100 тис. грн. щоденно. Такі обмеження покликані запобігти відтоку капіталу за кордон.

Ключовим у наданні послуг населенню є забезпечення стабільності та безперебійності обслуговування клієнтів. У разі фізичної присутності клієнта, надання банківських послуг вимагає відсутність фізичної загрози життю та здоров'ю працівникам та його відвідувачам. Багато банків впроваджують різноманітні програми підтримки клієнтів у період воєнного стану. Так зручним для громадян став сервіс з можливістю отримання готівки з карток не тільки у відділеннях банків та банкоматах, а й на касах окремих мережевих магазинів, аптек і АЗС. Також, банки значно знизили тарифи на свої послуги, що робить їх доступними для більшої кількості клієнтів. ІТ-ризиків намагаються максимально знизити з метою забезпечення безперебійної роботи всіх інформаційних систем банків державного сектору та протистоянню кібератак від агресора. Це збільшує довіру населення до банків та запобігає зменшенню кількості клієнтів. Проведене дослідження показало ефективність відповідних кроків з боку банків та НБУ, що підтверджується зростанням клієнтської бази та збільшенням вкладів населення вже з травня 2022 року.

НБУ не запроваджував жодних обмежень на безготівкові платежі у межах України та зміг підтримати їхню стабільність. Виходячи з цього, з першого дня воєнного стану НБУ закликав, за можливістю, розраховуватися картками, а бізнес – приймати безготівкові платежі, щоб обмежити загрозу життя працівників. Нині, 9 із 10 операцій з платіжними картками – безготівкові. Протягом II кварталу 2023 року, згідно зі статистикою використання платіжних карток, які були випущені банками України, 1842,9 мільйона операцій відбулися у формі безготівкових розрахунків [2]. Навіть за умов воєнного конфлікту,

українці залишаються вірними безготівковим операціям, що свідчить про стійкість цього методу платежу. Наведені дані вказують на високий рівень використання безготівкових платежів та їхню популярність серед населення навіть у непростих економічних та соціальних умовах.

Із свого боку держава також посприяла підвищенню доступності до системи BankID. Ця система дозволяє надавати державні публічні послуги, включаючи віддалене відкриття рахунків через мобільний додаток "Дія" та портал ID.gov.ua. Це особливо важливо для громадян, які не можуть відвідати банк внаслідок вимушеного переміщення або умов воєнного конфлікту [3]. Співпраця та підтримка також відіграють важливу роль. Результатом ефективної співпраці банків та НБУ став POWER BANKING. Створена за ініціативою НБУ, об'єднана мережа відділень банків України, відома як POWER BANKING, призначена для надання необхідних послуг клієнтам навіть під час можливого блекауту. POWER BANKING налічує понад 2300 відділень, які забезпечені альтернативними джерелами енергії, резервними каналами зв'язку, посиленням інкасаційним обслуговуванням та додатковим персоналом. Зараз близько 75% всіх відділень мережі POWER BANKING припадає на системно важливі банки, а чверть – на відділення інших банків. Ці відділення зможуть працювати та надавати такі послуги, як отримання готівки (банкомати, каса), платежі, переказ коштів, обмін валют при наявності готівкової валюти в касі, консультації з менеджерами з фінансових питань та банкоматний національний роумінг, що дає можливість зняти збільшену суму готівки [4].

Отже, в умовах війни надання банківських послуг стає складнішим і вимагає від банків адаптації до непередбачуваних обставин. Досі залишається низка невирішених проблем. Наприклад, дистанційне обслуговування українців, які вимушено перебувають за кордоном. Це обумовлено тим, що наразі в країнах Європейського Союзу відсутні представництва українських банків, що ускладнює можливість особистого звернення громадян. Таким чином, єдиним доступним варіантом залишається удосконалення дистанційної взаємодії. Також, важливим є створення достатніх передумов для фінансової інклюзії, у т.ч. через ефективні комунікації з питань підвищення фінансової та технологічної грамотності споживачів різних категорій (наприклад, людей похилого віку, які мало адаптивні до нововведень). Запровадження ефективних заходів резервного фінансового обслуговування, врахування потреб належного забезпечення безпеки обслуговування населення, гнучкість та швидка реакція з боку банків є запорукою успіху у складних умовах сучасності. У будь-якому випадку,

банки не повинні зупинятися у запровадженні інновацій та пошуку рішень, щоб покращити зручність надання послуг.

Література

1. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: затв. постановою Правління НБУ від 24.02.2022 р. № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22> (дата звернення: 24.11.2023).
2. Національний банк України: Картковий ринок у II кварталі 2023 року: частка безготівкових операцій з картками – на високому рівні. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kartkoviy-rinok-u-ii-kvartali-2023-roku-chastka-bezgotivkovih-operatsiy-z-kartkami--na-visokomu-rivni> (дата звернення: 24.11.2023).
3. Національний банк України: Система BankID НБУ має високий попит серед громадян для отримання державних та банківських онлайн-послуг. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/sistema-bankid-nbu-maye-visokiy-popit-sered-gromadyan-dlya-otrimannya-derjavnih-ta-bankivskih-onlayn-poslug> (дата звернення: 24.11.2023).
4. Національний банк України: POWER BANKING. URL: <https://power.bank.gov.ua/> (дата звернення: 24.11.2023).

РОЗВИТОК ПЛАТІЖНИХ ПОСЛУГ БАНКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

*Правник Аліна, здобувач вищої освіти 3 курсу спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» Державного торговельно-економічного університету
Науковий керівник: **Котенко Уляна**, старший викладач кафедри банківської справи ДТЕУ*

Розвиток є закономірним явищем, а його інтенсивність – характерна риса сучасності. Розвиваються всі галузі, у тому числі і банківська сфера. В умовах воєнного стану як ніколи підвищується важливість діджиталізації діяльності банківської системи. Перебування країни у стані війни посилює необхідність забезпечення доступності банківського обслуговування на відстані. У зв'язку з цим банки докладають максимум зусиль щодо запровадження нових схем обслуговування із застосуванням інноваційних технологій.

Інтенсивність запровадження цифрових технологій у різні сфери життєдіяльності людини потребує постійного дослідження та вивчення як економічних, так і соціальних наслідків. Нові можливості тягнуть за собою й нові ризики. І не всі верстви населення мають можливість однаково адаптуватися до нововведень.

Одним із важливих напрямків банківського обслуговування масового споживача є сфера платіжних послуг. Відповідно до проведених досліджень Національним банком України, українці швидко сприймають нові технології, вони стали активніше використовувати цифрові платежі, так як наразі це дуже зручно [1].

Інноваційні продукти банків у цій сфері за останні декілька років багаточисельні. Так у 2020 році ПриватБанк запустив перші в Україні біометричні платіжні POS-термінали з технологією FacePay24, яка дозволяє оплачувати покупки обличчям [2]. Того ж року банк запровадив зручну для клієнтів послугу «Гроші на касі» – отримання готівки на касах магазинів [3]. Банки створили спеціальні картки «Відновлення» та «Підтримка» для громадян України для отримання грошової допомоги та виплат за державними чи благодійними програмами. ПриватБанк та платіжна система Visa наприкінці 2021 року повідомили про запуск в Україні рішення «Термінал» на основі Tap to Phone. Ця технологія дає можливість перетворити смартфон або планшет на POS-термінал [4]. Крім того, в Україні вже протягом кількох років доступний спосіб безконтактної оплати, де оплата здійснюється шляхом сканування QR-коду з мобільного застосунку. Також у воєнний час, щоб забезпечити повноцінне платіжне обслуговування користувачів, банки продовжили термін дії карток.

Діджиталізація платіжних послуг банків має як переваги, так і недоліки. Безконтактні платіжні інструменти стають все більш популярними, як наслідок цього – зростання кількості безготівкових операцій. Використання мобільного додатку значно спрощує життя. Не потрібно йти до банку та витратити багато часу на черги та взаємодію з касиром, оскільки можна провести платіж за кілька кліків самостійно. Також вагомою перевагою онлайн сервісу є те, що операції можна здійснювати у будь-який зручний час (24/7), незалежно від місця перебування. До того ж квитанції та виписки за кожною транзакцією зберігаються у додатку. Саме тому населення активно почало проводити оплату комунальних та інших послуг через онлайн-банкінг.

Разом з розвитком онлайн-банкінгу з'являються і нові ризики. Так в умовах недостатньої обізнаності споживачів з оновленими технологіями обслуговування виникають специфічні ризики кібершахрайства. Більш підготовлені та досвідчені злочинці можуть заволодіти та скористатися конфіденційною інформацією. Загрози можуть мати і внутрішнє походження: не добросчесні працівники банку також можуть використовувати слабкі місця контролю для привласнення найцінніших активів клієнтів. Технологічні збої, які властиві для дистанційних

технологій, можуть виникати через порушення функціонування апаратного та/або програмного забезпечення банків. Внаслідок цього можуть бути проблеми проведення платіжних операцій, наприклад, повторне списання коштів з рахунків.

Масовому впровадженню інноваційних технологій може не сприяти й об'єктивні фактори. Так нерівномірність сприйняття інновацій різними верствами населення повинна бути врахована як на законодавчому рівні, так і при розробці продуктів банками. На початку 2022 року пенсіонери, які вимушено змінили місце проживання та не мали банківських карток, опинилися у скрутному становищі щодо отримання пенсійних виплат. Вирішенням цієї проблеми стала пропозиція банків оформити пенсійну картку для отримання коштів та можливість контролювати витрати та надходження у мобільному додатку. Але суттєвою перешкодою такої інновації може стати недостатня фінансова спроможність мати смартфон та недостатня цифрова і фінансова грамотність пенсіонерів у користуванні як картою, так і мобільним додатком.

Цифровізація увійшла в усі сфери економіки, суспільні процеси та життя кожної людини. Відповідно до цього банки повинні ще більше розвивати і діджиталізувати свої послуги та продукти. Це в свою чергу спонукатиме споживачів банківських послуг до покращення фінансової та цифрової освіченості.

Щоб вирішити проблему безпеки банківської системи потрібно посилити засоби реагування на кіберризики та зовнішнє шахрайство.

Для вирішення серед пенсіонерів проблеми необізнаності у користуванні онлайн-банкінгом у відділеннях банків повинні бути інформаційні брошури з доступним покроковим поясненням алгоритму здійснення онлайн-платежів.

Отже, сфера платіжних послуг в Україні на сьогодні активно розвивається й має стійку тенденцію до зростання, однак подальший розвиток платіжних послуг значною мірою залежить від вирішення проблем, пов'язаних із кібератаками, шахрайством та технологічними збоями. Задля подальшого розвитку сфери платіжних послуг в Україні необхідно здійснювати заходи щодо підвищення фінансової грамотності населення та підвищення кваліфікації працівників з метою швидкого виявлення та реагування на шахрайські дії.

Література

1. Гончаренко А.С. Банківська конкуренція на ринку платіжних послуг в умовах розвитку fintech. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. Одеса. 2021. № 3-4. С. 21-27. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/280-281/pdf/21-27.pdf> (дата звернення:

22.11.2023)

2. ПриватБанк запустив перші в Україні біометричні pos-термінали. URL: <https://privatbank.ua/news/2020/8/10/1270> (дата звернення: 22.11.2023).

3. ПриватБанк запускає "Готівку на касі" в магазинах «Сільпо», «Фора» та VARUS. URL: <https://privatbank.ua/news/2020/7/30/1264> (дата звернення: 22.11.2023).

4. Тарасовський Ю. Касові операції без POS-терміналу. ПриватБанк запустив Tap to Pay на iPhone для підприємців. Forbes. URL: <https://forbes.ua/news/mintrans-slovachchini-proti-blokuvannya-kordonu-z-ukrainouyu-obitsyae-konsultatsii-z-mvs-23112023-17457> (дата звернення: 22.11.2023).

ОПТИМІЗАЦІЯ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ НА ОСНОВІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Пікалов Дмитро, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Східноєвропейського університету ім. Р.Аблязова

Науковий керівник: к.е.н., Сарана Леся, доцент кафедри маркетингу, фінансів, банківської справи та страхування СУРА

Банківська діяльність є однією з найважливіших галузей економіки так, як банки є не тільки провідниками грошово-кредитної політики, але й мають важливе значення для суспільства. Очевидно, що одним із важливих завдань, що постають перед банківською установою є забезпечення фінансової стійкості, на що впливає не тільки платоспроможність, прибутковість та ліквідність комерційного банку, але й ризиковість діяльності. Відповідно, надійність та стійкість банківської установи напряму залежить від рівня та методів управління ризиками.

Управління ризиками є багатоаспектним та багаторівневим процесом, що вимагає чіткої деталізації та розуміння усіх його складників. Правильна побудова та врахування усіх взаємозв'язків між елементами цього процесу є запорукою успіху будьякого економічного суб'єкта. Важливість ефективно впровадженого процесу управління ризиками особливо посилюється для банківських суб'єктів, зважаючи на ті соціальні та економіко-посередницькі функції, які на них покладені.

Оскільки структуризація ризиків на рівні комерційного банку неодмінно пов'язана з вибором класифікаційних ознак, вважаємо, що найбільш доцільним є використання стандартизованого підходу, за якого банківські ризики поділяються на: кредитний ризик, ризик ліквідності,

процентний ризик, валютний ризик (які в подальшому дослідженні можна об'єднати за групою ринкових ризиків), операційний ризик та комплаєнс-ризик (об'єднані за групою функціональних ризиків).

Кредитні ризики є основними ризиками, з якими стикаються вітчизняні банки. Саме тому ми рекомендуємо створити систему оптимізації кредитного ризику на основі зарубіжного досвіду. Так, наприклад, у США і Західній Європі при кредитуванні використовується скоринг – автоматизовані системи на основі статистичних та математичних методів у бізнесі. Скоринг використовується українськими провідними банками такими як Райффайзен Банк Аваль, ПриватБанк, Альфа Банк, але для удосконалення системи управління банківськими ризиками дану систему необхідно запровадити в усіх вітчизняних банках. Для скорингу використовується різноманітна інформація про минулих клієнтів, на основі якої за допомогою різних статистичних і нестатистичних методів класифікації проводиться прогноз про кредитоспроможність майбутніх позичальників.

Перевагами скорингових систем є зниження рівня неповернення кредиту, швидкість і безсторонність в ухваленні рішень, можливість ефективного управління кредитним портфелем та відсутність необхідності тривалого навчання персоналу [1]. Такий інструмент дуже широко використовується в практиці зарубіжних банків. Наприклад, «скорингформуляр» німецького банку складається з дванадцяти показників, по кожному з яких клієнтові нараховується певна кількість балів. Максимальний бал – 20. Аналогічний підхід при аналізі кредитоспроможності позичальників використовують французькі банки. Єдина складність полягає в тому, що бальні оцінки кредитоспроможності позичальника мають бути статистично вивірені й вимагають постійного оновлення інформації, що вимагає додаткових витрат для банку.

Таким чином, з метою безпеки кредитної діяльності банку та подальшого успішного розвитку банків в цілому необхідно впроваджувати рекомендації міжнародних фінансових організацій та Базельського комітету, адже міжнародна практика управління кредитними ризиками є динамічною – вона постійно розвивається та вдосконалюється. Задля отримання належного ефекту необхідно: значно знизити частку кредитування з поєднаними особами в кредитному портфелі банків; здійснити реальне зниження концентрації ризиків на один проект; зменшити рівень галузевої концентрації в найбільш ризикових сферах, таких як будівництво, ринок нерухомості та фінансові операції.

Література

1. Аврамчук Л. А. Ризик-менеджмент як метод управління кредитним портфелем банку [Електронний ресурс] URL до ресурсу: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/5.1/3.pdf>.

2. Вовчак О.Д., Сениць П.М., Канцір І.А. Системні ризики банківського та реального секторів національної економіки в контексті забезпечення фінансової стабільності. *Європейські перспективи*. 2017. № 2. С. 5–15.

3. Жердецька Л.В. Концептуальні засади системного ризику в банківському секторі. Науковий вісник *Ужгородського національного університету*. 2017. № 14(1). С. 94–99.

4. Прасолова С.П. Системний ризик банківського сектору України: оцінка основних джерел, чинників, наслідків та напрямів регулювання. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2019. № 1(92). С. 54–64.

6. Швець Н.Р. Визначення величини економічного капіталу як метод управління інтегральним фінансовим ризиком банку. *Вісник причорноморських економічних студій*. 2016. № 6. С. 168–174.

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ БАНКУ

Стогній Зоряна, здобувач вищої освіти 2 року магістратури спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування» Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця Науковий керівник: д.е.н., професор Внукова Наталія, професор кафедри митної справи і фінансових послуг

У теперішній час головною умовою функціонування банківської системи є підтримка на достатньому рівні фінансової стійкості установ. Банківський сектор зазнає значний негативний вплив кризових явищ, тому питання забезпечення та підвищення рівня фінансової стійкості банків є актуальним.

Висновки щодо оцінки стійкості банків у 2023 році є оптимістичними: прогнозується, що лише кілька установ може виявити помірну потребу в капіталі. З урахуванням цього та сучасного стану банківського сектору Національний банк України (НБУ) відновлює раніше призупинені та вводить нові регуляторні вимоги. У вересні 2023 року були відновлені ряд вимог щодо оцінки кредитного ризику, а також вдосконалено підходи до оцінки платоспроможності юридичних осіб, які банки повинні були впровадити до 1 листопада 2023 року [5].

Для забезпечення подальшого гармонійного розвитку банківського сектору важливо, щоб фінансові установи враховували результати оцінки стійкості та включали плани впровадження регуляторних вимог у

свої стратегії діяльності. Також доцільно періодично оновлювати ці стратегії з урахуванням актуальних обставин [5].

Фінансова стійкість – це здатність банківської установи ефективно управляти фінансовими ресурсами, забезпечувати стійкість у випадку економічних труднощів. Це включає в себе комплекс інтегральних характеристик, які визначають здатність банківських установ ефективно функціонувати в системі трансформації фінансових ресурсів.

Існують основні підходи до визначення поняття «фінансова стійкість банків»: мікроекономічний, макроекономічний, комплексний та рейтинговий.

Відповідно до мікроекономічного підходу поняття «фінансова стійкість банків» трактується як спроможність окремих банків утримувати платоспроможність, ліквідність і адекватність капіталу на рівні, який є безпечним для їх діяльності, а критерієм оцінки фінансової стійкості є критичні значення зазначених показників [3].

Згідно з другим підходом фінансова стійкість банків розглядається як результат зміни показників, що характеризують стан банків, під впливом макроекономічного середовища.

Основною цього підходу є те, що напрями діяльності та ризики банківської системи в першу чергу залежать від впливу макроекономічного оточення. В цьому контексті фінансовий стан окремих банків, хоча важливий, не є головним аспектом. Ця думка обґрунтовується тим, що банківська система є складовою більш великої фінансово-економічної системи [3].

Згідно з третім підходом, поняття "фінансової стійкості банків" визначається як результат синтезу макро- та мікроекономічних факторів. Цей підхід характеризує фінансову стійкість як динамічну інтегральну характеристику, яка оцінює здатність банку, як системи для трансформації ресурсів та управління ризиками, виконувати свої функції, відстоюючи вплив зовнішніх та внутрішніх факторів [3].

До основоположних засад рейтингового підходу необхідно віднести спробу визначити фінансову стійкість на основі системи рейтингів банків та комплексних індикаторів, які б характеризували їх фінансову стійкість [3].

Збереження фінансової стійкості є ключовим для збереження конкурентоспроможності банку на кредитному ринку. Проте досягнення цієї мети є дуже складним завданням. На сучасному етапі фінансову стійкість банків України найчастіше загрожують такі негативні фактори:

економічні та фінансові кризи, можуть суттєво підірвати фінансову стійкість банків;

кредитний ризик – надмірний обсяг неплатоспроможних позик та недооцінений кредитний ризик можуть призвести до значних втрат для банку;

ліквідність – нееквівалентна ліквідність може призвести до проблем у здійсненні платежів;

зміни в інтересах клієнтів та їхня втрата довіри можуть призвести до втрати вкладів та клієнтів;

зміни в банківському законодавстві та регулюванні можуть вплинути на умови діяльності банку та вимоги до фінансової стійкості;

валютний ризик – зміни в обмінних курсах та економічні нестабільності на світовому ринку можуть вплинути на фінансову стійкість банку.

репутаційний ризик – негативна публічність та репутаційні проблеми можуть вплинути на довіру клієнтів та інвесторів [1].

Також фактори, що впливають на фінансову стійкість банку, можна поділити на ендегенні та екзогенні, що зображено на рис.1.

Рисунок 1 – Фактори впливу на фінансову стійкість банку [1]

Економічні та глобалізаційні фактори є серед важливих екзогенних впливів. Загальна економічна ситуація визначається за такими показниками, як баланс платежів країни, інвестиційний клімат, стан реального сектору економіки, розміри тіньової економіки, рівень модернізації виробничих потужностей. Глобалізація у світовій економіці призвела до появи глобального фінансового ринку. Внаслідок цього поширення кризових явищ відчутно прискорилося, і існує висока ймовірність того, що такі явища можуть суттєво вплинути на фінансову стабільність банків в Україні. Вплив фінансових чинників визначається

попитом і пропозицією грошової маси, швидкістю інфляції та інфляційними очікуваннями, обсягом і розкладом обслуговування державного боргу, рівнем доходів на ринку цінних паперів, обмінним курсом національної валюти, грошовою емісією та монетарною політикою центрального банку. Політичні фактори мають важливе значення в створенні сприятливого середовища для розвитку банківського сектору та встановленні рівних правил функціонування на фінансовому ринку у законодавстві та нормативному регулюванні. Неможливо досягти фінансової стійкості банківського сектору без соціальної стабільності та відповідної соціальної політики уряду [2,4].

Між ендогенними факторами фінансової стійкості можна виділити фінансово-економічні, пов'язані з ефективним управлінням активами і пасивами банку, ліквідністю та належним рівнем капіталізації, і організаційно-функціональні, до яких належать рівень управління банком, якість банківської стратегії, рівень професійної підготовки персоналу та інші аспекти. Також важливі юридичні аспекти, пов'язані з дотриманням банком чинних регулятивних вимог і законодавства, зокрема в галузі протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму. Інформаційно-технологічні фактори, такі як програмне забезпечення, наявність платформи для інтернет та мобільного банкінгу, системи захисту даних, які відіграють пріоритетну роль у забезпеченні фінансової стійкості сучасного банку [2,4].

Ці чинники є загальними для всіх банків і мають суттєвий вплив на досягнення ними фінансової стійкості. Отже, при розгляді напрямів підвищення стійкості банків є підстави враховувати весь комплекс цих факторів.

Фінансова стійкість банківської установи виявляється у здатності ефективно виконувати всі свої зобов'язання перед вкладниками, кредиторами, власниками, державою тощо та забезпечувати сталий розвиток, враховуючи вплив зовнішніх та внутрішніх факторів середовища. Фінансова стійкість визначається досягненням певного стану рівноваги, що включає оптимальне співвідношення ризиків, доходів і прибутків.

При вивченні факторів, які впливають на рівень фінансової стійкості банків, встановлено, що ці фактори можна класифікувати на ендогенні і екзогенні. Екзогенні фактори стосуються ситуації в країні в цілому, тоді як ендогенні фактори пов'язані з діяльністю конкретного банку. Важливо відзначити, що неможливо виділити конкретні фактори, які мають найбільший вплив на фінансову стійкість банку, оскільки всі фактори впливу підлягають дослідженню.

Література

1. Баянт Г.Р. Забезпечення фінансової стійкості банків. Збірник наукових праць I Всеукраїнської нп конференції: *Фінансова політика України: реалії та перспективи розвитку*» Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ С.13-15.
2. Гарбар Є.С. Фактори впливу на фінансову стійкість банку в умовах нестабільного економічного середовища. *Науковий вісник Ужгородського університету Серія "Економіка"*. 2015. Випуск 1 (45). Т.1 С. 184-187.
3. Звєряков М. І., Коваленко В. В., Сергєєва О. С. Управління фінансовою стійкістю банків. Київ: Центр учбової літератури, 2016.520 с.
4. Корженко, К. А. Підходи до класифікації факторів, що впливають на стійкість банківської установи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2015. 12 (1). С.191-195.
5. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-listopad-2023-roku>

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКОСТІ БАНКУ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Манченко Вікторія, здобувач вищої освіти I курсу магістратури спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

*Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця
Науковий керівник: д.е.н., професор **Внукова Наталія**, професор кафедри банківської справи і фінансових послуг*

Однією з сучасних проблем є забезпечення стійкого розвитку економіки, зокрема її важливої частини – банківської системи. Нестабільні фінансові ринки і економічні коливання можуть спричинити фінансові кризи, які позначаються на банках. Своєчасний аналіз фінансової стійкості є ключовим для уникнення більшості проблем, пов'язаних з операціями банківських установ, і сприяє не лише зміцненню та стабільності окремого банку, але й узагальненій стабільності банківської системи [2].

Національний банк України використовує практику моніторингу фінансової стійкості банків на основі різних показників та нормативів, що стосуються фінансової діяльності банків [4]. Індикатори фінансової стійкості це інформаційні показники, що оцінюють поточний фінансовий стан та стійкість фінансових установ в країні та їхніх контрагентів за такими аспектами, як достатність капіталу, якість активів, прибуток та рентабельність, ліквідність і вразливість до

ринкового ризику.

В Україні для оцінки фінансового стану банків використовується набір певних показників, що відображають їхню діяльність, тоді як у світовій практиці, в основному, застосовується рейтингова система для оцінки фінансового стану банків.

Фінансова стійкість банку визначається його здатністю функціонувати ефективно в умовах впливу як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Аналіз фінансового стану банку є досить важливим для ефективної діяльності банку. Адже за допомогою своєчасного аналізу можна запобігти вирішенню багатьох проблем.

Кожен науковець досить по різному трактує поняття «фінансова стійкість». Деякі економісти пояснюють це поняття, розглядаючи його виключно на макрорівні, вказуючи на здатність банку забезпечувати фінансову стійкість. У той час як інші вчені визнають фінансову стійкість банківської системи як її здатність оптимально перетворювати банківські ресурси та мінімізувати ризики при виконанні своїх функцій, залишаючись невразливою перед впливом макроекономічних і мікроекономічних факторів.

Нестабільні фінансові ринки і економічні коливання можуть спричинити фінансові кризи, які позначаються на банках. Аналіз фінансової стійкості банків у цих умовах є важливим для забезпечення їхньої життєздатності та стабільності. Незважаючи на значну кількість досліджень і наукових статей, присвячених цій темі, багато аспектів забезпечення фінансової стійкості банків залишаються недостатньо вивченими. Різні аспекти фінансової стійкості часто розглядаються окремо, і недостатньо удосконалюється комплексний підхід до управління фінансовою стійкістю.

Підвищення фінансової стійкості банку в умовах фінансової нестабільності може бути досягнуто за допомогою інноваційних підходів та стратегій. Розроблено піраміду вдосконалення фінансової стійкості банків України, яку наведено на рис. 1. [3,5]. Пропозиції вдосконалення у вигляді піраміди виглядають більш структуровано та зрозуміліше.

На даний час банки підвладні великим ризикам. Адже ситуація в країні не є стабільною. Але незважаючи на це, банки й надалі працюють злагоджено попри всі складнощі. Стійкість фінансової системи банку базується на механізмах та процесах регулювання, спрямованих на зовнішній вплив на банк та управління з боку банківського менеджменту. За останні роки банківська система України була систематично тестована на відповідність вимогам стійкості до різноманітних загроз та викликів. По-перше, це стосувалося наслідків

пандемії COVID-19, а потім приєдналися виклики, пов'язані з повномасштабною війною, ініційованою російською федерацією проти України. Ці події негативно вплинули на стан ресурсної бази та рівень прибутковості банківських установ через структурні зміни у ресурсній базі банків та збільшення ризиків банківської діяльності[1].

Рисунок 1 – Піраміда вдосконалення фінансової стійкості

Джерело: [узагальнено автором на основі джерел 3;5]

Інноваційні підходи можуть допомогти банку зберегти стійкість та адаптуватися до змін у фінансовому середовищі, покращити ризик-менеджмент та збільшити конкурентоспроможність. Також дуже змістовним буде звертати увагу на роботу закордонних світових банків та брати досвід у них.

Літератури

1. Горбунова Ю.Р., Шевцова О.І. Управління фінансовою стійкістю банку. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2022. № 4 (80) С. 104-111. URL: <http://212.1.86.13/jspui/handle/123456789/5228>

2. Майорова Т.В., Шуплат О.М. Банківське проектне фінансування: глобальний ринок та проблеми розвитку в Україні. *Фінанси, облік і аудит*. К.: КНЕУ, 2017. Вип. 2. С. 110–125
3. Миненко Л. М. Трансформація підходів до оцінки ризику банківської ліквідності. *Ефективна економіка*. 2020. № 1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7573>
4. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-listopad-2023-roku>
5. MacDonald, C., & van Oordt, M. R. Using market-based indicators to Assess banking System Resilience. *Bank of Canada Financial System Review*. 2017. p. 29-41.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСІВ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Данилюк Андрій, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Східноєвропейського університету ім. Р.Аблязова

Науковий керівник: к.е.н., Сарана Леся, доцент кафедри маркетингу, фінансів, банківської справи та страхування СУРА

Питання ресурсного забезпечення функціонування комерційних банків, залежності між об'ємом, будовою ресурсів та досягнутими наслідками функціонування актуалізовані нинішніми процесами піднесенню економіки та в умовах кризових явищ, функціонуванням суб'єктів господарювання. Банківська система вважає володіти сукупністю ресурсів, достатніх для кредитування знадоб суб'єктів господарської діяльності, формування належних резервів, допомоги власної ліквідності. Зміцнення ресурсного потенціалу комерційних банків є передумовою поживлення інвестиційної активності та забезпечення звичного економічного зросту.

Динамічний розвиток сфери банківських послуг на протязі останніх років, а також підсилене суперництво комерційних банків за клієнта вже нині з усім напруженням встановлює проблему розширення операцій комерційних банків по відкриттю різного роду депозитних внесків. У даному взаємозв'язку цікавий досвід банків індустріально розвинутих країн у проведенні депозитної політики.

Вагомість власних ресурсів банку збиратиметься передусім у тім, щоб підтримувати його стійкість. На первинному етапі створення банку саме власні засоби покривають першочергові розходи, без яких банк не може відкрити свою роботу. За рахунок власних коштів банки

виробляють необхідні їм резерви. Зрештою, власні ресурси є вирішальним джерелом вкладень у довгострокові активи.

Перед комерційним банком існує вагома задача – обрати такий порядок формування власного капіталу, що при мінімумі затрат на устаткування і функціонування забезпечити розрахунок достатніх дивідендів акціонерам, виготовляючи тим самим умови для подальшого розвитку комерційного банку.

Питання надлишку або недостатчі резервів впливає із проблеми прибутковості або ліквідності банку і є обумовлена тим, що використовуваний у нас нормативний показник ліквідності обернено пропорційний рентабельності банку.

Справи погіршення фінансового стану банків пов'язані не тільки з погіршеннями в керуванні банками. Сьогодні головна проблема складається в спосібності банків підходити до нових макроекономічних умов діяльності. Пристосування до ведення свого господарства в умовах падіння прибутковості на всіх секторах активних операцій підштовхне банки або поєднуватися у великі фінансові структури, або сходитися з промисловими угрупованнями.

В умовах глобалізації фінансових ринків та рухливого піднесенню фінансових інновацій впродовж останніх років грандіозного розмаху склали нинішні форми фінансових інструментів, які досить збільшили й поширили наявний інструментарій фінансових аналітиків. Розріст цього сегменту фінансового ринку за рахунок новітніх структурованих фінансових продуктів виникає досить швидшими ритмами, відносно з іншими секторами світового фінансового ринку. Такі тенденції зумовлені не тільки транснаціоналізацією ринку капіталу та глобалізацією інформаційного простору, але й бажанням інвесторів одержати більші прибутки з рівночасною мінімізацією фінансових ризиків. Використовування структурованих фінансових продуктів при формуванні інвестиційних портфелів розкриває перед інвесторами нові шанси, допускає активніше управляти фінансовими ризиками й ухвалює ряд фінансово-економічних завдань.

Структуровані фінансові продукти покривають повернення інвестованого капіталу із збереженням великою дохідності, можуть утворювати вищий дохід навіть в умовах падіння фондового ринку, установлюють перспективи брати участь в становленні фондових ринків інших країн. З'ява і використання структурованих фінансових активів вчиняє похвальний вплив на ринок похідних фінансових продуктів, збільшує ліквідність фінансового ринку в цілому, допомагає розширенню фінансового інструментарію, що значною мірою

зацікавлює у фінансову систему певних країн нові інвестиції зі сторони індивідуальних та інституційних інвесторів.

Проте, неуміле використання цього фінансового інструментарію може заподіяти істотні фінансові витрати не тільки для поодинокого інвестора, але підбурити певні негативні економічні результати для країни й світової фінансової системи в цілому.

Література

1. Бодрецький М. В. Управління власним капіталом банків. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 23. С. 66-68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2013_23_15

2. Бойко Ю. Теоретичні та практичні аспекти вдосконалення фінансово-кредитного механізму [Електронний ресурс]. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vtneu/2010_1/1_2010/01Bojko.pdf.

3. Прасолова С. П. Банківські операції: навч. посіб. на практ. К.: «Центр учбової літератури», 2013. 568 с

4. Сокиринська Ю. І. Фінансовий менеджмент у банку. Навч. посібник. / за ред. І.Г.Сокиринської, Т.О.Журавльової Дніпропетровськ: Пороги, 2016. 192 с.

5. Торконяк Н. М. Стратегічний аспект управління фінансовими ресурсами банку. *Фінанси, грошовий обіг і кредит*. 2012. № 3 (37).136

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ДЕПОЗИТНИХ ПОСЛУГ

*Лупко Дар'я, здобувач вищої освіти 3 курсу
спеціальності 072 « Фінанси, банківська справа та страхування »
Державного торговельно-економічного університету
Науковий керівник: **Котенко Уляна**, старший викладач кафедри
банківської справи ДТЕУ*

Сучасний світ тісно пов'язаний з появою сучасних технологій, тому традиційний банкінг вже втрачає популярність. Інтернет дозволяє банкам залучати клієнтів і взаємодіяти з ними, покращувати свої позиції на ринку та проникати у ненасичені ніші. Орієнтація на мобільність і зручність для клієнта (індивіда) є пріоритетом у всіх сферах. Ключова мета сучасних фінансових установ – зробити фінансові послуги та операції широкодоступними у будь-який час та з будь-якої країни. Клієнтам надається можливість самостійно обирати просторові та часові рамки для отримання обраних банківських послуг у спосіб, який їх найбільше влаштовує. Передумовою до розвитку цифрових технологій у роботі банківської сфери стала пандемія коронавірусу. Дослідження The Harvey Nash / KPMG CIO Survey 2020 стверджують, різке зростання інвестицій (а це 47%) у цифрові технології на фінансових ринках сталося

під час першої хвилі пандемії, оскільки міжнародні фінансові інституції витрачали близько 15 млрд. доларів США щотижня [1]. Як наслідок – майже половина лідерів фінансового сектору пришивдили цифрову трансформацію та впровадження нових технологій. [2]

Найчастіше запровадження цифрових технологій можна спостерігати при наданні платіжних послуг. Проте, є суміжні напрямки діяльності банків, які відіграють важливу роль та потребують оновлення. Серед таких – депозитна дисципліна. Проблема адаптивності цифрових депозитних послуг зачіпає інтереси і населення, і бізнесу, і держави. Саме тому ця проблематика потребує постійного дослідження, особливо у сучасних умовах непередбачуваних ризиків.

Зростання конкуренції на фінансових ринках вимагає від банків швидкої адаптації до цифрових технологій у депозитному секторі. Класичні методи зберігання та управління депозитами вже не відповідають потребам теперішніх клієнтів, які очікують миттєвості та зручності у всіх фінансових операціях. Діджиталізація депозитних послуг відкриває нові можливості для банків з точки зору швидшого залучення та якіснішого управління ресурсами. Використання технології штучного інтелекту та аналізу даних дозволяє ефективно прогнозувати та оптимізувати потреби клієнтів, підвищуючи прибутковість та стабільність банківського бізнесу.

Оцифрування депозитної дисципліни дозволить користувачам банківських послуг забезпечити:

дистанційне подання заявки на відкриття депозитного рахунків, замовлення депозитної картки та обрання умов;

швидке поповнення депозитарного рахунку;

негайний доступ до інформації по депозитному рахунку та можливість відслідковування стану депозитного рахунку та історію платежів у будь-який час;

зменшення тарифів та комісій за користування послугами;

отримання необхідних консультацій у реальному часі від спеціаліста з банку. [2]

Дослідження практики діючих банків України показало, що такі банки як Монобанк, ПроКредит Банк, Піреус Банк Україна та Глобус Банк активно використовують діджиталізацію у сфері депозитного обслуговування. Такі продукти користуються високим попитом серед клієнтів, оскільки такі онлайн-депозити виправдовують очікування сучасних користувачів щодо зручності та швидкості обслуговування. Що стосується умов депозиту, багато з цих продуктів мають гнучкі варіанти вибору валюти, терміну та суми. Крім того, паралельне застосування

мобільних додатків та онлайн-платформ дозволяє клієнтам легко керувати своїми фінансами.

Проаналізувавши відгуки клієнтів, робимо висновок, що більшість користувачів склали позитивне враження про цифрові депозитні продукти. Вони оцінили зручність, гнучкість умов і доступність онлайн-сервісів. Однак слід зазначити, що деякі користувачі можуть мати труднощі з розумінням усіх аспектів цифрових послуг. У таких випадках може виникати необхідність активного супроводу. У таких випадках має значення наявність можливості швидкої та якісної комунікації з банком, що не завжди доступно. Так перехід деяких банків переважно на обслуговування інформаційних потреб населення переважно через чат-боти, дратує більшість клієнтів. Це може призвести до відкладання бажання відкрити депозит у даному банку або вибір іншого банку, який не ускладнює доступу до безпосередньої консультації з фахівцем.

Зацікавленість банків в оцифруванні депозитних та інших послуг також пов'язано й з іншими можливостями, що додають конкурентних переваг, а саме:

- оптимізація ресурсів, у т. ч. за рахунок скорочення потреб в оренді приміщень;
- зниження операційних витрат;
- зменшення безпосереднього контакту з клієнтами (важливо при пандеміях);
- швидке задоволення потреб клієнтів дистанційно і як правило цілодобово;
- розширення спектру послуг, а відповідно і клієнтської бази;
- надання фінансових, інформаційних та консультаційних послуг у реальному часі.

Перешкодами на шляху тотальної цифровізації банківських послуг можуть стати:

- недостатня освіченість клієнтів: деякі клієнти можуть не мати достатнього розуміння особливості та переваг цифрового депозитного обслуговування;
- безпека та конфіденційність: можливе побоювання з боку клієнтів щодо збереження їхніх даних, безперешкодної доступності до управління своїми коштами, тощо;
- складність у розумінні умов продукту: користувачі можуть мати труднощі у розумінні категорій, пов'язаних з валютними операціями та умовами депозитів, наприклад, "термін вкладу", "відсоткова ставка", "капіталізація відсотків";
- труднощі у виборі умов продукту: клієнти можуть відчувати

складність у визначенні оптимальних валют та термінів депозиту відповідно до своїх фінансових досягнень.

Шляхи вирішення проблем: запровадження онлайн-калькуляторів для розрахунку приблизних доходів та витрат; проведення інтерактивних вебінарів чи консультацій для визначення оптимальних варіантів обслуговування; використання персоналізованих повідомлень та сервісів, аналіз даних для надання індивідуалізованих пропозицій та підтримки; вдосконалення системи кіберзахисту, шифрування даних та впровадження двофакторної аутентифікації; проведення інформаційних кампаній з наголосом на заходи безпеки.

Підсумовуючи, можна сказати, що цифровізація має значний вплив на Україну та весь світ. Вплив лих, таких як пандемія та війна, став рушійною силою цифрової трансформації. Перехід на оцифрування довів свою ефективність у протистоянні соціальним та економічним змінам під час кризи. Цифровізація депозитної діяльності банків є невід'ємною тенденцією сучасного банкінгу та стає запорукою забезпечення конкурентоспроможності банків, ефективного управління ресурсами та оптимального задоволення потреб клієнтів. Досвід провідних банків України свідчить про успішну імплементацію цифрових депозитних продуктів, які користуються попитом серед клієнтів. Їхні переваги відповідають викликам сучасності. Проте, завжди важливо контролювати баланс нових можливостей та нових ризиків.

Література

1. Дослідження Harvey Nash / KPMG CIO Survey 2020 URL: <http://surl.li/nnmku> (дата звернення: 23.11.2023).
2. Болдова А.А., Болдов А.О. Діджиталізація банківських сервісів, як передумова подальшого розвитку фінансового простору України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. С. 1-6.

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОГО ФАКТОРИНГУ В УКРАЇНІ

*Тимофієва Дарія, здобувач вищої освіти 3 курсу спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» Державного торговельно-економічного університету Науковий керівник: **Котенко Уляна**, старший викладач кафедри банківської справи ДТЕУ*

Електронний факторинг є важливою складовою сучасної фінансової системи, яка дозволяє підприємствам ефективно управляти своїм оборотним капіталом та забезпечує легкий доступ до фінансування через

використання електронних технологій. Електронний факторинг (EDI-факторинг, цифровий факторинг, онлайн-факторинг) – різновид факторингових операцій, за яких процедура фінансування контрактів з постачання товарів або послуг з відтермінуванням платежу здійснюється з використанням високотехнологічних сервісів і систем електронного документообігу [1]. Іншими словами, електронний факторинг – технологія, за якої відомості про грошові вимоги, підтверджені електронним цифровим підписом клієнта, надходять фактору в електронному вигляді захищеними каналами зв'язку.

Запровадження нових технологій – процес, що потребує значних витрат та фахового супроводу. Тому завжди є необхідність досліджувати ефективність нововведень, наявність попиту з боку кінцевих споживачів інноваційних продуктів, потреби у специфічних маркетингових заходах з боку фінансової установи, тощо.

В Україні розвитку електронного факторингу передував розвиток електронних платформ, які сприяють автоматизації процесів факторингу. Перші електронні факторингові майданчики та інструменти з'явилися на ринку в 2014-2015 роках. Вони досить сильно відрізняються один від одного за функціоналом і широтою поширення. Як правило, більшість подібних інструментів прив'язані лише до одного фактора, який пропонує своїм клієнтам послуги факторингу в електронному вигляді. Але логічним розвитком напряду стала поява мультибанківських і мультипровайдерних електронних факторингових майданчиків, де в режимі «одного вікна» могли укласти угоди відразу безліч постачальників з різними факторами, які працюють з кількома провайдерами. Яскравими прикладами електронних платформ для факторинг можуть бути: FactorPlat, GetFinance, Edin, COMARCH, FactorEx. Однією з перших, хто підключився до електронного факторингу стала компанія-постачальник ТОВ «Стор Фуд Дистриб'юшн», яка є ексклюзивним імпортером європейських брендів продуктів харчування в Україні та співпрацює з найбільшими торговельними мережами – як регіональними так міжнародними [2].

Протягом останніх років банки виявляють все більший інтерес до сервісів електронного документообігу. Головна причина цього – позитивні зрушення в українському законодавстві. Усі процеси, що відбуваються в банківських установах, регламентовані постановами Національного банку України. Тому тривалий час багато ініціатив, що мали на меті покращити клієнтський сервіс, впровадити було неможливо. Використання сервісів електронного документообігу (ЕДО) в роботі банків стало можливим із впровадженням у 2021 році режиму

paperless у галузі публічних послуг. Загалом на сьогодні в Україні склалося сприятливе законодавче підґрунтя для електронного документообігу між банками та їхніми клієнтами.

Електронний факторинг в Україні, як і в інших країнах світу, стає все популярнішим. Цей інструмент фінансування став у пригоді малому та середньому бізнесу. Одним з українських банків, які надають своїм клієнтам послуги з електронного факторингу через платформу EDIN, є АТ «Таскомбанк», він став одним з перших банків, які почали приймати електронні накладні на фінансування [3]. Перший Український Міжнародний Банк (АТ «ПУМБ») також приєднався до онлайн-платформи «Факторинг Хаб», створеної спеціально для швидкого і зручного погодження фінансування постачальників на умовах відстрочки платежу для участі у тендерах. Однією ж з переваг факторингу від АТ «ПУМБ» є електронний формат роботи, за якого підписання документів відбувається за допомогою кваліфікованого електронного підпису (КЕП) через сертифіковані платформи. Загалом до сайту онлайн-платформи «Факторинг Хаб» доєдналось 5 українських банків. Серед яких: АТ «УКРСИБАНК», АТ «КРИСТАЛБАНК», АТ «КРЕДОБАНК», АТ «АБ РАДАБАНК», а також вже названий АТ «ПУМБ» [4]. Вітчизняні банки поступово розширюють асортимент цифрових послуг.

Електронний факторинг в Україні вже набуває свого користувача. Це переважно малий та середній бізнес, який поступово відновлюється та адаптується до ризикових умов сучасності. Ця категорія бізнес-суб'єктів орієнтується на збільшення обсягу транзакцій за рахунок відстрочки платежу. Багато провайдерів пропонують своїм клієнтам таку відстрочку, що збільшує потребу у фінансуванні. Розвиток електронного документообігу спрощує і сприяє автоматизації процесу факторингу, роблячи його привабливим для постачальників. Згідно з дослідженням компанії «Український фінансовий портал», обсяг факторингового бізнесу в Україні у 2022 році зріс на 42%, сягнувши 116,5 млрд. грн. При цьому частка електронного факторингу у загальному обсязі факторингових операцій становила всього 25% [5]. Однак впровадження електронного факторингу може супроводжуватися новими, раніше мало відомими ризиками. Серед них можливість збільшення кібератак, тобто збільшитись спокуса отримати несанкціонований доступ до інформації про фінансові операції. Також можливий нестабільний доступ до мережі, що ускладнює проведення електронних операцій. У наш час це досить велика проблема із-за вимкнення світла. Відсутність загальної стандартизації може ускладнити взаємодію учасників ринку з різними

платформами електронного факторингу.

Отже, за результатами дослідження електронного факторингу можна зробити висновок, що цей фінансовий інструмент відіграє ключову роль у сучасній економіці, допомагаючи підприємствам ефективно управляти своїм оборотним капіталом та забезпечуючи полегшений доступ до фінансових ресурсів. Переваги електронного факторингу, такі як швидкість та ефективність операцій, зручність для учасників і зниження ризиків, підтверджують перспективність його застосування. Автоматизовані електронні платформи дозволяють зменшити час та зусилля, необхідні для здійснення фінансових транзакцій, що робить факторинг доступним для різних типів підприємств. Однак дослідження також підкреслило виклики, які стоять перед розвитком електронного факторингу, такі як потреба в стандартизації процесів і належне врахування питань кібербезпеки. Розвиток технологій та удосконалення правового регулювання можуть вирішити ці проблеми та забезпечити стабільний розвиток даного фінансового інструменту. У цілому, електронний факторинг стає необхідною ланкою в сучасній фінансовій системі, сприяючи покращенню фінансової стійкості підприємств та забезпечуючи ефективний обіг їх оборотного капіталу. Перспективи розвитку цього напрямку обумовлюють важливість надалі зосереджувати увагу на оптимізації та вдосконаленні його технологій.

Література

1. Електронний факторинг. UDL: <https://ru.wikipedia.org/> (дата звернення: 17.10.2023).
2. Електронний факторинг в один клік від COMARCH. URL: <https://trademaster.ua/articles/313046> (дата звернення: 17.10.2023).
3. Електронний факторинг: як отримати оборотні кошти для бізнесу без застав і зайвих паперів. URL: <https://itc.ua/ua/articles/elektronnyj-factoryng-yak-otrymaty-oborotni-koshty-dlya-biznesu-bez-zastav-i-zajvyh-paperiv/> (дата звернення: 18.10.2023).
4. Нові можливості для бізнесу з ПУМБ та ФАКТОРИНГ ХАБ. URL: <https://about.pumb.ua/presscenter/news/item/5998-nov-mozhliivost-dlya-bznesu-z-pumb-ta-faktoring-hab> (дата звернення: 18.10.2023).
5. Що таке факторинг і чи потрібен він в Україні? URL: <https://fintechinsider.com.ua/shho-take-factoryng-i-chy-potriben-vin-v-ukrayini/> (дата звернення: 24.10.2023).

**МОДЕЛЮВАННЯ ВАЛЮТНОГО КУРСУ НА ВАЛЮТНОМУ
РИНКУ**

*Коновалов Олександр, здобувач вищої освіти 6 курсу
Спеціальності 051 Економіка*

*Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова, м. Черкаси
Науковий керівник: к.е.н., доц. **Олександр Коваль**, доцент кафедри
економіки, обліку і оподаткування*

В сучасних умовах дуже важливим є моделювання курсу валюти з урахуванням зміни базових економічних важелів, якими є попит та пропозиція. Відповідно до цього потрібно розглянути можливість адекватного опису валютного ринку на основі концептуальних положень теорії систем.

Функціональне призначення валютного курсу та його вплив на всі сегменти економіки розглядали такі дослідники, як А. Сміт, Д. Рікардо, Л. Монтеск'є, А. Лаффер, Г. Касселт. Значний внесок у дослідження валютного ринку та валютного регулювання зробили такі українські науковці, як С. Арбузов [1], А. Баронін [2], Я.В. Белінська, О. Береславська, В.І. Міщенко, Е. Найман, І.Б. Хома [3] та ін

Валютний ринок розглядається як динамічна система у вигляді «чорної скриньки», коли дослідник не має інформації про внутрішню структуру системи, а вхідний $x(t)$ та вихідний сигнал $y(t)$ у кожен момент часу t фіксується під час спостереження.

При розгляді такої моделі до економічної системи висуваються три вимоги:

- стаціонарність, тобто форма її реакції на довільну вхідну послідовність не залежить від вибору початку відліку часу;
- лінійність (вихідна реакція на лінійну комбінацію вхідних послідовностей співпадає з лінійною комбінацією вихідних реакцій на кожен окрему вхідну послідовність);
- причинно обумовленість (значення вихідного ряду у довільний момент часу залежить від значень вхідного ряду у більш ранні моменти часу до поточного моменту включно).

За даних умов динаміку валютного ринку можна описати інтегральним рівнянням згортки:

$$y(t) = \int_0^{\infty} h(t - \tau)x(\tau)d\tau, \quad (1)$$

де $y(t)$ – обмінний курс;

$x(\tau)$ – обсяг продажу в моменти часу включно із значенням в точці

$\tau = t$.

Імпульсна перехідна функція $h(t - \tau)$ відбиває реакцію системи на одиничну зміну грошової пропозиції на вході. Рівняння (1) дозволяє врахувати пам'ять ринку за τ минулих періодів.

Перевагою використання в якості вхідних даних обсягу продажу та обмінного курсу є однакова частота надходження інформації про них на ринок.

Такий підхід принципово відрізняється від існуючих методик, оскільки описує зміни ринкових тенденцій на базі визначеної первинної економічної інформації, а не історичних (ретроспективних) даних результуючого показника. Крім того, як було наголошено раніше, модель враховує пам'ять валютного ринку.

Таким чином для моделювання динаміки обмінного курсу на базі інтегральних рівнянь потрібно вирішити задачу визначення імпульсної характеристики системи «обсяг продажу-валютний курс».

Зважаючи на неможливість застосування до визначення імпульсної характеристики економічної системи детермінованих методів, обґрунтовано, що розв'язання інтегрального рівняння згортки стосовно $h(\tau)$ виконується шляхом переходу до інтегрального рівняння Вінера-Хопфа:

$$R_{xy}(t) = \int_0^{\infty} h(\tau) R_{xx}(t - \tau) d\tau, \quad (2)$$

де $R_{xx}(\tau) = E[x(t)x(t - \tau)]$ – автокореляційна функція економічної системи;

$R_{xy}(\tau) = E[x(t)y(t - \tau)]$ – взаємнокореляційна функція економічної системи.

Для економічної системи «обсяг продажу-валютний курс» рівність нулю нижньої границі в інтегральному рівнянні (2) означає, що зміни валютного курсу завжди передують зміні попиту та пропозиції на біржі.

Застосування чисельних методів дозволяє перейти до матричної форми:

$$R_{xy} = H \cdot R_{xx}, \quad (3)$$

де R_{xy} – вектор взаємно кореляційної функції розміром $N \times 1$;

R_{xx} – автокореляційна квадратна матриця порядку N вхідних відліків ряду;

H – вектор оптимальних коефіцієнтів імпульсної перехідної функції динамічної системи «обсяг продажу-валютний курс» за критерієм мінімальної суми квадратів відхилень.

Результатом розв'язку системи (3) є значення імпульсної характеристики економічної системи «обсяг продажу-валютний курс» у рівновіддалених вузлах $\{0, 1, \dots, N\}$:

$$H = R_{xy} \cdot R_{xx}^{-1} \quad (4)$$

Проте вихідне інтегральне рівняння (2) є поганообумовленим: невеликі варіації у первинних значеннях кореляційних функцій призводять до великих відхилень імпульсної характеристики. Цінність такого розв'язку є дуже низькою, бо він не відповідає економічному змісту процесів, котрі протікають у системі. Економічний сенс матимуть лише гладкі розв'язки інтегрального рівняння Вінера-Хопфа. За цих умов виникає задача використання спеціальних методів регуляризації.

Відповідно до цього, обґрунтовано необхідність застосування кубічних ермітових сплайнів для регуляризації імпульсної характеристики системи.

В загальному випадку, сплайном порядку m , ($m = 1, 2, \dots$) називається функція $s(x)$ визначена та неперервна на проміжку $[a, b]$ з вузлами x_i ($i = 1, 2, \dots, n$; $a < x_1 < x_2 < \dots < x_n < b$), якщо на кожному з відрізків (фрагментів) $[a, x_1] \dots [x_i, x_{i+1}] \dots [x_n, b]$, $i = 1, 2, \dots, n-1$, $s(x)$ є алгебраїчним багаточленом порядку, що не перевищує m , а в кожній з точок x_i визначена похідна $s^{(v)}(x)$ ($1 \leq v \leq m$) може мати розрив. Множину $\{x_1, x_2, \dots, x_n\}$ називають сіткою вузлів сплайна, а точки x_i вузлами або точками стикування чи склеювання сплайна.

Для кубічного ермітового сплайну неперервною у вузлах є лише перша похідна, проте вона відповідає економічному сенсу даних (для валютного ринку, відповідно до обраних параметрів моделювання, перша похідна імпульсної перехідної функції може бути інтепретована як реакція системи на одиничну зміну грошової пропозиції на вході), а розрив другої похідної є візуально не помітним, і її неперервність, у загальному випадку, не продиктована природою походження даних. Ще однією перевагою кубічного ермітового сплайну є відсутність обмежень

на кількість фрагментів.

Ермітовий сплайн третього порядку дозволяє достатньо ефективно наблизити початкову функцію, не потребуючи великих обсягів обчислень. Збільшення порядку сплайн-функції вимагає значного зростання обсягів розрахунків, але надає незначне покращення властивостей апроксимації. Підвищення якості наближення, в разі необхідності, досягається шляхом збільшення кількості фрагментів сплайна.

Література

1. Арбузов С. Стан і перспективи грошово-кредитного ринку України. *Вісник НБУ*. 2012. № 6. С. 3–8.
2. Сучасна валютна політика та особливості її реалізації в Україні / *Наук. ред. В. Юрчишин*. Київ: Заповіт, 2016. 120с.
3. Хома, І., Онишак, Л. (2018). Основні проблеми та тенденції валютного ринку України в умовах нестабільності валютного курсу. *Економічний простір*, (129), 56-65. URL <http://www.prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/167>

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Шиятий Олег, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

Науковий керівник: к.е.н., доцент Олена Сукач, професор кафедри

маркетингу, фінансів, банківської справи та страхування

Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

Іпотека – вид кредиту, який використовується для купівлі або утримання житла, земельної ділянки чи інших видів нерухомості [1]. Іпотечні кредити мають різні форми. Найпоширенішими видами є 30-річна та 15-річна іпотека з фіксованою ставкою. Деякі терміни іпотеки становлять лише п'ять років, тоді як інші можуть тривати 40 років і більше. Розтягнення платежів на більше років може зменшити щомісячний платіж, але це також збільшить загальну суму відсотків, які позичальник сплачує протягом усього терміну кредиту.

У разі іпотеки з регульованою ставкою процентна ставка є фіксованою на початковий термін, після чого вона може періодично змінюватися залежно від переважаючих процентних ставок. Початкова процентна ставка часто є нижчою за ринкову, що може зробити іпотеку більш доступною в короткостроковій перспективі, але, можливо, менш

доступною в довгостроковій перспективі, якщо ставка суттєво зросте. Вони зазвичай мають ліміти або ліміти щодо того, наскільки відсоткова ставка може підвищуватися щоразу, коли вона коригується, і в цілому протягом терміну дії позики.

Іпотечні кредити є важливою частиною процесу купівлі житла для більшості позичальників, які не сидять на сотнях тисяч доларів готівки, щоб відразу купити нерухомість. За будь-яких обставин доступні різні види кредитів на житло. Різні програми, які підтримує держава, дають змогу більшій кількості людей отримати іпотечні кредити та втілити в реальність свою мрію про володіння житлом.

У другій половині жовтня Уряд запускає програму доступної іпотеки "єОселя", модернізовану та адаптовану до потреб воєнного часу. Її мета – допомогти українцям отримати гідне житло.

Реалізація програми відбуватиметься в два етапи:

1. З жовтня 2022 року – іпотечний кредити під 3% отримували військові, правоохоронці, педагогічні і медичні працівники, науковці.

2. З початку 2023 року – доступна іпотека стала відкритою для всіх українців, які можуть взяти кредит на придбання житла під 7% річних.

За програмою отримати кредит на житло під 7% можуть:

українці, які не мають власного житла, або воно менше, ніж 52,5 кв. метра для сім'ї з однієї особи (одинок особа) та додатково 21 кв. метр – на кожного наступного члена сім'ї;

ветерани та члени їх родин;

учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, сім'ї загиблих ветеранів та Захисників і Захисниць України;

ВПО.

Фіксована річна ставка за іпотекою у гривні становитиме 7%, перший внесок – від 20%, а термін кредитування – до 20 років. За програмою "єОселя" можна придбати квартиру у будинку, що будується, або не старшому за три роки на момент укладення договору [2].

Так, за перше півріччя 2023 року частка кредитів на первинному ринку в банківській системі складала всього 1,1% від загальної кількості виданих іпотечних кредитів. Такі результати обумовлені не тільки високими ставками, але й загальним зниженням попиту на первинному ринку. Сьогодні найбільш вигідна ціна фіксується в об'єктах на стадії будівництва – вартість таких квартир на 30-35% менша за житло після введення будинку в експлуатацію. Саме тому механізм спільних іпотечних програм банків та девелоперів є вагомим джерелом збільшення попиту: з одного боку, банк акредитує девелопера (тобто фактично підтверджує його спроможність будувати та завершити

об'єкт), а з іншого – потенційний покупець отримує кредит на оселю за більш доступною вартістю.

Наразі, комерційні банки України знизили ставки іпотечного кредитування – вперше з початку широкомасштабного вторгнення. В середньому ставка знизилася відразу на 3%. Зниження облікової ставки стало поштовхом до активізації кредитування, в першу чергу іпотеки, яка не може розвиватись в умовах високих відсоткових ставок, що дозволили збільшити кількість наданих позик [3].

Література

1. Julia Kagan What Is a Mortgage? Types, How They Work, and Examples. URL: <https://www.investopedia.com/terms/m/mortgage.asp>
2. Жарикова А. Програму "еОселя" розширили: хто може взяти іпотечний кредит. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/08/1/702783/>
3. Жирій К. Банки різко знизили іпотечні ставки: що відбувається на ринку нерухомості. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/ipoteka-v-ukrajini-banki-rizko-znizili-stavki-za-kreditami-12429516.html>

СУЧАСНІ СТРАХОВІ ІНСТРУМЕНТИ МІНІМІЗАЦІЇ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ

Кінаш Олена, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

Науковий керівник: д.е.н., доцент Людмила Гордієнко, завідувачка кафедрою маркетингу, фінансів, банківської справи та страхування Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

Ризики виникають у зв'язку з рухом фінансових потоків і виявляються на ринках фінансових ресурсів в основному у вигляді процентних, валютних, кредитних, комерційних, інвестиційних ризиків

Кредитний ризик – це ймовірність фінансових втрат у результаті неспроможності позичальника повернути кредит. Кредитори можуть зменшити кредитний ризик, проаналізувавши фактори кредитоспроможності позичальника, такі як його поточне боргове навантаження та дохід. Хоча неможливо точно знати, хто не виконає зобов'язання, правильна оцінка та управління кредитним ризиком може зменшити тяжкість збитку [1]. У непередбачуваному економічному середовищі банкам важливо ретельно керувати своїми кредитними ризиками та застосовувати сучасні фінансові інструменти.

Кредитне страхування може бути цінним інструментом для

управління ризиками та сприяння кредитній та інвестиційній діяльності. Надаючи кредиторам альтернативний канал розподілу кредитного ризику, кредитне страхування може допомогти банкам збільшити кредитні можливості, дотримуючись внутрішніх кредитних лімітів.

Використання кредитного страхування спрямоване на:

збільшення кредитних можливостей при дотриманні внутрішніх кредитних лімітів;

звільнення від регулятивного капіталу;

зменшення ризику концентрації.

Сучасна практика страхування кредитів в Україні має три основні форми:

- страхування ризику непогашення кредиту. Так, банк після укладення кредитного договору може самостійно застрахувати наданий кредит, підписавши зі страховою компанією договір про добровільне страхування його непогашення. У цьому разі сума страхових внесків враховується при встановленні ставки позикового процента;

- страхування позичальником відповідальності за неповернення кредиту. Це форма забезпечення повернення кредиту і сплати відсотків лише у разі, коли страхова компанія спроможна здійснити виплату страхової винагороди;

- страхування позичальником предмета застави. Найбільш розповсюджена на практиці форма. Цьому сприяють такі два чинники: менша в порівнянні з двома попередніми формами ризиковість страхування, точніше, краща контрольованість ризику і наявність законодавчого забезпечення у вигляді Закону України «Про заставу». Майно, передане у заставу, піддається ризику знищення або пошкодження, що загрожує платоспроможності позичальника і може призвести до втрати ним можливості повернення боргу. Отже, предмети застави вимагають страхового захисту. Стаття 10 Закону «Про заставу» заставляє заставодавця страхувати заставлене майно, яке залишається у його володінні, і ця ж стаття визначає, що при настанні страхового випадку кредитор має першочергове право задоволення своїх вимог з суми страхового відшкодування. Цим самим в законі закладена база страхового захисту. Вона, зокрема, покладає на заставодавця обов'язок страхування нерухомих об'єктів та предметів іпотеки, переданих ним у заставу [2].

Страхування кредитного ризику банків може відбуватися з використанням методів зовнішнього страхування та самострахування, а саме:

забезпечення зобов'язань;

резервування коштів на покриття можливих збитків, резерви на відшкодування втрат по активних операціях;

лімітування, причому йому підлягають як обсяги активних операцій, так і конкретні клієнти. Ліміт описує, яку суму коштів і на яких умовах банк може в справжній період часу, при виконанні певних умов позичальником, надати в його розпорядження;

сек'ютеризація боргових зобов'язань;

хеджування за допомогою кредитних похідних інструментів (опціонів, свопів та ін.);

страхування кредитного ризику за допомогою страхової організації.

Отже, кредитне страхування – це комплексний та економічно ефективний інструмент управління ризиками, який захищає позичальників від збитків, що виникають через неспроможність позичальника виконати свої зобов'язання. А вибір правильної стратегії розподілу ризиків вимагає, щоб фінансові установи співпрацювали з консультантом з ризиків, який розуміє їхній бізнес і глобальний ландшафт ризиків.

Література

1. Credit Risk Management. URL: https://www.federalreserve.gov/supervisionreg/topics/credit_risk.htm

2. Про заставу: Закон України від 2 жовтня 1992 року, № 2654-XII (у редакції від 10.10.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12#Text>.

ВІЙСЬКОВІ РИЗИКИ – НОВИЙ ІНСТРУМЕНТ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ

Щепак Олександр, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

*Науковий керівник: к.е.н., доцент **Олена Сукач**, професор кафедри маркетингу, фінансів, банківської справи та страхування*

Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

Сьогодні Україна намагається залучити приватні інвестиції у свою економіку ще до закінчення війни. Проте військові дії на території нашої країни негативно впливають на настрої інвесторів, які бояться втратити свої активи. Відтак, необхідно запровадити комплексне страхування військових ризиків як для іноземних, так і для вітчизняних підприємців. Адже чинні поліси страхування мають винятки щодо війни. З цими виключеннями поліс не покриватиме збитки від подій, пов'язаних з

війною. Оскільки стандартний страховий поліс може спеціально виключати воєнний ризик, іноді можна придбати окреме страхування воєнного ризику.

Страхування військових ризиків – це страховий поліс, який забезпечує фінансовий захист страхувальника від збитків від таких подій, як вторгнення, повстання, заворушення, страйки, революції, військові перевороти та тероризм [1].

Сьогодні у світі існують поліси страхування від воєнних ризиків, які включають акти тероризму, але інші вважають тероризм і війну двома окремими категоріями небезпеки. Деякі країни можуть вимагати від авіакомпаній страхування воєнних ризиків, перш ніж вони зможуть працювати в їхньому повітряному просторі або використовувати їхні аеропорти.

Складність зі страхуванням воєнних ризиків полягає в нездатності страхової компанії точно оцінити можливий результат збитків і, отже, розрахувати відповідні премії для стягнення. Більше того, збитки від війни чи пов'язаної з нею діяльності можуть бути настільки великими та непередбачуваними, що навіть високих премій може бути недостатньо для покриття збитків, за які несуть відповідальність страхові компанії. Це робить страхування від війни невідомою величиною для страхових компаній з високим ризиком того, що поліс страхування від війни може привести їх до банкрутства.

Наразі в Україні ухвалено Закон України, який набере чинності з 1 січня 2024 року, «Про внесення змін до Закону України «Про фінансовий механізм сприяння експортній діяльності» щодо страхування інвестицій в Україну від військових ризиків. Зараз таку послугу можуть отримати іноземні компанії через міжнародні фінансові організації такі як MIGA чи DFC. Законом передбачено розширення повноваження Експортно-кредитного агентства України яке отримало повноваження здійснювати такі дії:

страхування та перестрахування кредитів українських комерційних структур, пов'язаних з інвестиціями в об'єкти та інфраструктуру, необхідні для розвитку переробної промисловості та експорту товарів (робіт, послуг) українського походження від військових та/або політичних ризиків;

страхування та перестрахування прямих інвестицій в Україну від військових та/або політичних ризиків [2].

Закон допоможе поставити у рівні умови українських інвесторів із зарубіжними. А також спростить і пришвидшить процес відбору проєктів, тому що MIGA і DFC, які заявили про подібні наміри, не

мають представництво в Україні.

Крім того, завдяки новим нормам доступ до страхування отримують середні компанії, які навряд чи зацікавлять міжнародних страховиків, натомість повністю відповідають профілю Експортно-кредитної агенції України.

Отже, створення внутрішнього механізму страхування воєнних ризиків має ключове значення в національних зусиллях щодо підтримки відбудови економіки України. На поточному етапі критичним є фінансове забезпечення цього механізму, зважаючи на спричинені війною бюджетні обмеження країни. Розв'язання цього завдання може бути досягнуто в такий спосіб:

використання частини коштів, які надходять у Фонд відновлення та трансформації економіки, для фінансування національної програми страхування інвестицій від воєнних ризиків через Експортно-кредитне агентство;

спрямування частини коштів за програмою страхування ризиків інвесторів в Україні для субсидування частини страхових премій для приватних страховиків, які можуть здійснювати страхування інвестиційних проєктів у регіонах країни з нижчими воєнними ризиками. Це потребуватиме категоризації регіонів за рівнем воєнних ризиків та визначення цільових видів діяльності для такого страхування;

запровадження урядом України випусків суверенних облігацій під гарантії урядів країн-партнерів для цілей страхування інвестицій, фінансування витрат страхових компаній на страхування інвестицій від воєнних ризиків та компенсації ймовірних збитків;

визначення (під час запровадження механізму страхування інвесторів від воєнних ризиків через розширення мандату Експортно-кредитного агентства) чітких критеріїв внесення видів діяльності до сфери охоплення програмою страхування, зокрема: запровадження нового обладнання; створення додаткової кількості робочих місць; упровадження інноваційних технологій; розв'язання завдання щодо забезпечення економіки України критично потрібними ресурсами; створення новітніх виробництв; упровадження енерго- та ресурсоощадних технологій; виробництво електроенергії з нових джерел тощо [3].

Література

1. Julia Kagan War Risk Insurance: What it is, How it Works. URL: <https://www.investopedia.com/terms/w/war-risk-insurance.asp>

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення ефективного функціонування експортно-кредитного агентства: Закон України від 22.11.2023 N 9015. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ЛІ08776І?an=3>

3. Страхування інвестицій від воєнних ризиків в Україні. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/strakhuvannya-investitsiy-vid-voennykh-ryzykiv-v-ukrayini>

КІБЕРСТРАХУВАННЯ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Сун Веньцзюнь, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

Підприємства будь-якого розміру можуть постраждати від кібератак і витоку даних, тому як ніколи важливо стежити за своєю кібербезпекою та вживати заходів для керування кіберризиками, з якими стикаєтесь ви та ваш бізнес. Кіберстрахування є важливою частиною шляху, коли ви покращуєте свою безпеку. Страховики розуміють кіберризики та підтримують компанії будь-якого розміру. Кіберстрахування допоможе вам покрити витрати на кібератаку та покращити кібербезпеку, допомагаючи вчасно виявляти проблеми, запобігати кібератакам, а також реагувати та відновлюватися, якщо станеться найгірше. Страхування кібербезпеки є новою галуззю, що розвивається. Компанії, які сьогодні купують страхування кібербезпеки, вважаються першими. Політика кібербезпеки може змінюватися з місяця в місяць, враховуючи динамічний і мінливий характер пов'язаних з цим кіберризиків. На відміну від добре налагоджених страхових планів, андеррайтери страхових полісів кібербезпеки мають обмежені дані для формування моделей ризику для визначення страхового покриття, ставок і премій.

Кіберстрахування – це спеціальний страховий продукт, призначений для захисту бізнесу від ризиків, пов'язаних з Інтернетом, і загалом від ризиків, пов'язаних з інфраструктурою та діяльністю інформаційних технологій. Ризики такого характеру зазвичай виключаються з традиційних комерційних полісів загальної відповідальності або, принаймні, конкретно не визначені в традиційних страхових продуктах. Покриття, яке надається за полісами кіберстрахування, може включати покриття першої сторони від втрат, таких як знищення даних, вимагання, крадіжка, хакерство та атаки на

відмову в обслуговуванні; покриття відповідальності, що відшкодовує компанії збитки, завдані іншим особам, спричинені, наприклад, помилками та упущеннями, нездатністю захистити дані або наклепом; та інші переваги, включаючи регулярні перевірки безпеки, витрати на зв'язки з громадськістю після інциденту та витрати на розслідування, а також фонди винагород у кримінальних справах.

Оскільки ринок кіберстрахування в багатьох країнах відносно малий порівняно з іншими страховими продуктами, його загальний вплив на нові кіберзагрози важко оцінити кількісно. [1] Оскільки вплив кіберзагроз на людей і бізнес також є відносно широким порівняно зі сферою захисту, що надається страховими продуктами, страхові компанії продовжують розвивати свої послуги. Згідно з опитуванням, [2] 46% усіх порушень стосуються компаній із кількістю співробітників менше 1000 осіб. У цьому випадку можуть знадобитися жорсткі заходи безпеки та страхування кібервідповідальності.

У міру того як страховики виплачують кіберзбитки, а кіберзагрози розвиваються та змінюються, страхові продукти все частіше купуються разом із існуючими послугами ІТ-безпеки. Дійсно, критерії андеррайтингу для страховиків, щоб пропонувати продукти кіберстрахування, також знаходяться на ранній стадії розробки, і андеррайтери активно співпрацюють з компаніями з ІТ-безпеки для розробки своїх продуктів.

Крім безпосереднього підвищення безпеки, кіберстрахування є надзвичайно корисним у разі масштабного порушення безпеки. Страхування забезпечує плавний механізм фінансування для відновлення великих збитків, допомагаючи підприємствам повернутися до нормального життя та зменшуючи потребу в державній допомозі. [3]

Кіберстрахування покриває наступні витрати першої сторони та витрати після порушення:

- Адвокат з питань конфіденційності
- ІТ-криміналістичне розслідування
- Відповідність державним законам про сповіщення
- Кредитний моніторинг для порушених фізичних осіб
- PR-фірма для управління кризою
- Нормативні штрафи
- Групові позови внаслідок порушення

Кіберпокриття має важливе значення для підприємств будь-якого розміру та різних галузей. Ось кілька прикладів підприємств, які можуть отримати вигоду від кіберстрахування, зокрема стартапи та малі підприємства:

Стартапи та технологічні компанії: стартапи та технологічні компанії часто обробляють конфіденційні дані клієнтів, розробляють інноваційні технології та значною мірою покладаються на цифрові системи. Вони особливо вразливі до кіберзагроз через свою цифрову інфраструктуру та можуть зіткнутися зі значними фінансовими та репутаційними ризиками, якщо станеться кіберінцидент. Кіберпокриття може допомогти зменшити ці ризики.

Фінансові установи: банки, кредитні спілки, страхові компанії та інші фінансові установи обробляють великі обсяги конфіденційних даних клієнтів і фінансових операцій. Вони стикаються з такими ризиками, як несанкціоновані перекази коштів, викрадення особистих даних і атаки програм-вимагачів. Кіберстрахування може допомогти зменшити фінансові втрати та допомогти у дотриманні нормативних вимог.

Фірми, що надають професійні послуги: юридичні фірми, бухгалтерські фірми, консалтингові компанії та інші фірми, що надають професійні послуги, часто мають справу з конфіденційною інформацією про клієнтів. Вони можуть бути цілями для кібератак, спрямованих на викрадення даних клієнтів або інтелектуальної власності. Кіберстрахування може забезпечити покриття судових витрат, спричинених витоком даних, порушенням конфіденційності або претензіями клієнтів.

Малі та середні підприємства (МСП): малі підприємства можуть помилково вважати, що менш імовірно, що вони стануть ціллю кібератак. Однак МСП все частіше стають цілями, оскільки вони часто мають менше ресурсів кібербезпеки та розглядаються як точки входу до більших мереж. Кіберпокриття може допомогти малому бізнесу оговтатися від фінансових наслідків кіберінцидентів.

Постачальники медичних послуг: галузь охорони здоров'я є основною мішенню для кібератак через велику кількість цінних медичних записів пацієнтів і конфіденційної особистої інформації. Постачальники медичних послуг, включаючи лікарні, клініки та приватні практики, повинні розглянути кіберстрахування, щоб захистити від витрат, пов'язаних із порушенням даних, регуляторними санкціями та можливими судовими позовами.

Юридичні фірми: кіберстрахування дає змогу юридичним фірмам успішно врегулювати складні наслідки кібератаки та зменшити шкоду для своєї діяльності та репутації шляхом зменшення фінансових ризиків і надання професійних рекомендацій. Він може оплатити витрати на потенційні судові процеси, послуги кредитного моніторингу, юридичні

витрати, реагування на порушення даних, судові дослідження, повідомлення постраждалим сторонам і судові витрати. Крім того, кіберстрахування може покривати платежі за програмне забезпечення-вимагач, регулятивні штрафи та збитки від перерви в бізнесі.

Як побічна перевага, поліси кіберстрахування можуть вимагати від суб'єктів господарювання, які намагаються придбати поліси кіберстрахування, брати участь в аудиті IT-безпеки, перш ніж страховий оператор зобов'язує поліс. Це допоможе компаніям визначити їх поточну вразливість і дозволить страховому оператору оцінити ризик, який вони беруть на себе, пропонуючи поліс організації. Після завершення аудиту IT-безпеки суб'єкт, який закуповує поліс, у деяких випадках повинен буде внести необхідні покращення вразливості своєї IT-безпеки, перш ніж можна буде придбати поліс кіберстрахування. Це, у свою чергу, допоможе зменшити ризик кіберзлочинності проти компанії, яка здійснює кіберстрахування.

Література

1. Торегас, Костіс. «Страхування від кібератак: питання встановлення премій у контексті» (PDF).
2. «Кіберстрахування» – DundasLife".
3. BIGS (2017)
4. Cyber Liability Insurance URL: <https://www.embroker.com/coverage/cyber-insurance/>

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЗИЦІЇ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ ТА ПАРАМЕТРІВ ЇЇ ОЦІНКИ

Шірінян Артур, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» Східноєвропейського університету імені Рауфа Аблязова Науковий керівник: д.е.н., професор Лада Шірінян

У реаліях сучасної світової економіки конкуренція є невід'ємною складовою будь-якого розвинутого ринку. Конкурентоспроможність страхової компанії можна визначити як потенційну або реалізовану здатність фінансової установи до ефективного довготривалого функціонування у релевантному внутрішньому та зовнішньому середовищі [1].

Конкурентоспроможність страхової компанії:

- ґрунтується на конкурентних перевагах страхової компанії, а саме

на здатності максимально використовувати всі можливі конкурентні переваги, забезпечені відповідними економічними чинниками;

- визначає спроможність страхової компанії витримувати конкурентний тиск на страховому ринку шляхом повного врахування усіх економічних чинників (як ендогенних, так і екзогенних), що обумовлені формуванням конкурентного середовища ринку, з метою встановлення довготривалого рівноважного функціонування компанії;

- відображає позицію цього фінансового інституту щодо конкурентів [2, с. 170].

Конкурентна позиція визначає місце страхової компанії на страховому ринку у порівнянні з конкурентами як результат реалізації обраної конкурентної стратегії та досягнутого рівня конкурентоспроможності.

Оцінка рівня конкурентоспроможності є дуже складним та багатофакторним процесом, оскільки не всі чинники формування конкурентних переваг підлягають кількісній оцінці. Приміром, під час здійснення якісної оцінки окремих чинників може виникнути проблема їх математичної формалізації. Водночас інші чинники, що забезпечують формування конкурентних переваг страхової компанії, підлягають кількісній оцінці та є основою проведення оцінки конкурентної позиції страхової компанії.

У світі для визначення конкурентної позиції компанії на ринку широкого розповсюдження отримали рейтингові системи оцінки. Найпростішим способом визначення стану справ конкретного професійного учасника страхового ринку є ренкінг – упорядкований за певною ознакою список суб'єктів того чи іншого ринку. Найчастіше страхові компанії впорядковують за наступними фінансовими показниками: активи, капітал, обсяги страхових платежів і страхових виплат, страхові резерви та фінансовий результат діяльності [3, с. 45].

Рейтингова оцінка страховика – це процес незалежного оцінювання, який здійснюється за визначеними правилами і методиками. Рейтингові показники є досить складними та неоднозначними. Практично всі методики базуються на аналізі як кількісних, так і якісних показників діяльності, одночасно використовуючи як точні методики обчислень, так і експертні оцінки фахівців.

Література

1. Базилевич В. Д., Базилевич К. С. Страхова справа. К.: Знання, 1997. 216 с.
2. Левченко В. П. Теоретико-прагматичні підходи до формування конкурентоспроможності страховика. Світ фінансів. 2013. №1. С. 169-174.
3. Дьячкова Ю. М. Страхування: навчальний посібник. К.: ЦУЛ, 2008. 240 с.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ

Троян Юрій, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Східноєвропейського університету ім. Р.Аблязова

Науковий керівник: к.е.н., Сарана Леся, доцент кафедри маркетингу, фінансів, банківської справи та страхування СУРА

Несформована цілісність комплексного підходу до реформування сучасного механізму фінансування галузі охорони здоров'я є головною проблемою, яка не дозволяє внести корективи та забезпечувати медицину на засадах медичного страхування. Так як медичне страхування тісно пов'язане з усією галуззю охорони здоров'я, потрібно звернути увагу на її реформування. В країні потрібно створити умови, які б допомогли безболісно впровадити ОМС. Стаття 49 Конституції України суперечить умовам впровадження ОМС, адже вона стосується «безкоштовної медицини». Водночас, за статистикою найбільшу частку витрат на охорону здоров'я займають власні витрати громадян [4].

У сучасних ринкових умовах медицина не може бути повністю безкоштовною, а радянська система Семашка уже вичерпала свою ефективність. Ця система фінансується лише з державного бюджету, базується на загальних податках, контролюється децентралізовано, тому й ефективно працює лише за достатності коштів. Наразі українська медицина є недофінансованою.

Держава об'єктивно не зможе забезпечувати її безкоштовність повністю лише за рахунок усього бюджету, тому пропозиції щодо збільшення фінансування бюджету не можуть надати результат без якісної системи охорони здоров'я. За рахунок державних коштів мають фінансуватись стратегічні програми, тобто як уже зазначалось – програми першого рівня або життєзберігаючі, решта медицини має підпадати під обов'язкове та добровільне медичне страхування. Для того аби така система фінансування почала успішно імплементуватися в Україні, для початку уряду потрібно чітко визначити, які види медичних послуг будуть надаватись абсолютно безкоштовно та які види будуть покриватись медичним страхуванням, а ті медичні послуги, що не підпадають під перший і другий рівень фінансування, будуть покриватись за допомогою добровільного виду страхування. Впровадження в Україні моделі страхової медицини дозволить покращити усю галузь в цілому, а саме: підвищити якість медичних послуг, сприяти розвитку науки та медичної інфраструктури,

збільшувати розміри фінансування закладів охорони здоров'я, надавати доступ до якісних медичних послуг громадянам з низьким рівнем доходів.

Проте наразі є низка проблем, які перешкоджають впровадженню медичного страхування в Україні, серед яких:

- недостатня проінформованість громадян щодо можливостей страхової медицини;

- недостатня підготовка спеціалістів у даній сфері, низькі зарплати лікарів, зниження престижності професії медика;

- застаріла матеріально-технічна база;

- уникнення страховими компаніями зобов'язань щодо оплати медичних послуг, адже страховики часто відмовляють покривати витрати за різними причинами;

- небажання страховиків здійснювати страхування осіб з низькою платоспроможністю та високими ризиками, що є основною частиною населення України;

- недопрацьована до кінця законодавча база, яка б регулювала медичне страхування;

- різне бачення механізму функціонування моделі чиновниками, медиками та страховиками;

- відсутність конкуренції на ринку медичних послуг [4];

- оподаткування страховиків, відсутність будь-яких податкових пільг.

З початку 2015 року український страховий ринок перейшов на змішану систему оподаткування, а це означає, що страхові компанії крім 3% податку з доходу почали сплачувати ще 18% податку від розміру прибутку, тобто отримали подвійний податок. Як це зазначено у Податковому кодексі України, страховики сплачують податок на прибуток 18%. Водночас тільки для страховиків Кодекс додатково визначає поняття дохід (об'єкт), яким є страхові премії нараховані за договорами страхування і співстрахування. До такого доходу (об'єкту) страховиків застосовується ставка податку у розмірі 3 %. Перехід на подвійну систему наклав на страхові компанії податковий тягар, адже крім цього страховики змушені сплачувати й інші податки, наприклад, податок на додану вартість, який становить 20%, 22% податку, як ставки до сплати єдиного соціального внеску [2].

Забезпечення ефективності функціонування медицини та впровадження до неї страхового механізму на основі обов'язкового та добровільного медичного страхування потрібно здійснювати наступним чином: скористатись методикою надання платних медичних послуг не

тільки у приватних медичних закладах, а й державних та комунальних установах, що сприятиме зменшенню кількості тіньових платежів лікарям. Для того, щоб запропонована модель медичного страхування почала працювати, передбачається, що кожна послуга має коштувати певну суму грошей, відповідно до прайс-листу, що повинен сформувати кожен заклад.

Керуючись принципом «гроші йдуть за пацієнтом», лікарні отримуватимуть повну фінансову автономію та забезпечуватиметься конкуренція як між приватними, так і державними закладами; підвищення рівня розвитку інфраструктури на науки в галузі медицини; надання доступу до якісних медичних послуг населенню з мінімальним рівнем доходів; акцентування уваги громадян на первинному медичному обслуговуванні та на профілактиці захворювань; вдосконалення контролю над якістю надання медичних послуг; створення чіткої нормативно правової бази для здійснення медичного страхування; заохочення страховиків здійснювати діяльність обов'язкового медичного страхування за допомогою податкових пільг; підвищення страхової культури населення.

Таким чином, медичне страхування в Україні й досі знаходиться на етапі становлення і його розвиток тісно пов'язаний із тим, якою буде система охорони здоров'я. Подальші кроки до реформування галузі медицини разом із впровадженням бюджетно-страхового принципу фінансування охорони здоров'я дасть можливість забезпечити якісні медичні послуги для широких верств населення, не перенавантажуючи таким способом державний бюджет.

Література

1. Волохова Л. Ф., Остапенко Д. О. Медичне страхування та його розвиток в Україні. *Фінансові послуги*. 2017. № 1. С.35-39.
2. Податковий кодекс України. Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я: Закон України від 06.04.2017 № 2002 – VIII. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2002-19>
4. Ткачова Н. М. Напрями реформування державної політики у сфері охорони здоров'я. *Інвестиції, практика та досвід*. 2018. № 8. С. 83-86.
5. Федорович І. М. Теоретичні та практичні засади реалізації медичного страхування в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 23. С. 76-80.

ПІДХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Костирський Дмитро, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

Науковий керівник: д.е.н., доцент Людмила Гордієнко, завідувачка кафедрою маркетингу, фінансів, банківської справи та страхування Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

Бізнес зацікавлений у своїй фінансовій безпеці, під якою розуміється його фінансова стійкість, незалежність від зовнішніх і внутрішніх загроз, і насамперед його фінансова платоспроможність, тобто здатність відповідати за своїми боргами як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. Отже, важливою умовою фінансової безпеки підприємства є визначення загроз його діяльності. Адже, саме фінансова безпека підприємств є однією з основних складових економічного розвитку будь-якої країни, позаяк підприємства є платниками податків, які формують дохідну частину бюджету та створюють робочі місця.

Фінансова безпека підприємства має забезпечувати його розвиток і стабільність. Відтак, зростання його ринкової вартості відображає ступінь розвитку; рівновагу бізнесу в короткостроковій перспективі та стійкість. Фінансова безпека сприяє сталому розвитку шляхом оптимізації витрат підприємства, наданням економічних і соціальних переваг, кращий доступ до ресурсів.

Під фінансовою безпекою суб'єкта господарювання слід розуміти рівень і структуру фінансових активів підприємства, стан захищеності фінансових активів підприємства від реальних і потенційних загроз, які дозволяють йому досягти стану економічної безпеки, стійкого економічного розвитку. діяльності та ефективного розвитку. Стан фінансової безпеки може бути досягнутий шляхом попередження потенційних зовнішніх і внутрішніх загроз, а також шляхом ефективного усунення наслідків згубної дії реалізованих загроз.

Отже, «фінансова безпека підприємства» ключовий компонент економічної безпеки, який є інтегрованим процесом управлінських дій та рішень, спрямованих на досягнення бажаного або очікуваного фінансового стану, залежно від пріоритетів фінансових інтересів підприємства, ключовою діяльністю якого є визначення викликів і нейтралізація ризиків, загроз і небезпек, що впливають із запровадження та здійснення фінансової політики та стратегії, заснованих на запровадженні сучасних інформаційних технологій [1].

Отже, ураховуючи, що фінансова безпека бізнесу є стабільною системою, доцільно виокремити елементи її забезпечення, зокрема:

- стійкість системи фінансової безпеки підприємства досліджується як її динамічна характеристика. Це означає, що за параметрами статичного стану можна охарактеризувати стійкі тенденції та їх зміни в розвитку;

- стійкість системи фінансової безпеки підприємства не є абсолютною. Це означає, що значення певних параметрів у розвитку системи фінансової безпеки підприємства може мати циклічний або ситуативний характер. Проте, коливання окремих параметрів системи фінансової безпеки підприємства підтримує необхідний рівень захисту фінансових інтересів;

- на різних етапах розвитку система фінансової безпеки підприємства може змінюватися і виходити на новий рівень стабільності його параметрів (такі перехідні періоди можна віднести до нового життєвого циклу підприємства, який переживає фінансову кризу, її реорганізація).

Література

Anzhela Lelechenko, Vladyslava Iyzefovych and at. Formation of a Financial Security Management Mechanism Based on the Introduction of New Information Technologies *Universal Journal of Accounting and Finance* 9(3): 487-497, 2021.

ЗМІСТ КОНЦЕПЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Авдєєв Нікіта, здобувач вищої освіти 2 курсу спеціальності 076 «Підприємцтво та торгівля» Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

Науковий керівник: д.е.н., доцент Лохман Наталія, завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування ДонНУЕТ

Сучасність функціонування підприємств характеризується швидкими змінами зовнішнього середовища, появою нових запитів споживачів, зростанням конкуренції за ресурси, створенням нових можливостей для виробництва, що забезпечуються досягненнями науки та техніки, розвитком світових інформаційних мереж, технологій, зміною ролі людських ресурсів; це, а також інші причини зумовили зростання значення стратегічного управління, що проявляється у підвищенні уваги менеджерів до вивчення практичних аспектів даного

поняття як у вітчизняній практиці, так і у зарубіжній [1].

В останні роки стратегічне управління виступає головним каталізатором успішного функціонування підприємства, що дає підстави для розуміння його важливої ролі у розвитку бізнесу в умовах ринку.

Проблема розуміння змісту концепції стратегічного розвитку для вітчизняних підприємств обумовлена умовами їхньої діяльності, що кардинально змінилися в нинішній час, високим рівнем турбулентності зовнішнього середовища, євроінтеграційними процесами, глобалізацією бізнесу.

Головна ідея стратегічного управління розвитком підприємства полягає у створенні необхідних умов для кількісно-якісних перетворень та координації дій, спрямованих на попередження формування й усунення протиріч, які виникають як у внутрішньому середовищі підприємства, так і внаслідок його взаємодії з зовнішнім середовищем, передбачає проходження ряду етапів [2].

Концепція стратегічного розвитку підприємства включає:
суб'єкт – коло осіб, які реалізують стратегічне управління,
об'єкт – підприємство в умовах ринку,
ціль – успішна діяльність об'єкта,
пріоритетні вектори та стратегічні можливості,
принципи – правила і норми стратегічного розвитку,
функції – певний вид управлінської діяльності впливу на об'єкт.

Визначальним драйвером зазначеної концепції є ціль розвитку підприємства, яку необхідно розглядати як основний інструмент контуру регулювання управління розвитком системи.

Пріоритетним вектором функціонування підприємства можуть бути як можливості так і загрози функціонування підприємства, що є, «з одного боку, результатом сукупного впливу різноманітних факторів життєдіяльності підприємства, з іншого – джерелом протиріч як основи управління його розвитком» [2].

Деякі автори [3, 4] розглядають такі можливості розвитку підприємства: «вплив міжнародної конкуренції і поділу праці; державна інноваційна політика; загальні тенденції розвитку економіки; тенденції НТП; характер конкуренції на певних ринках; платоспроможний попит на інновації; соціально-економічна ситуація в країні і в регіоні; якість освіти; розвиненість інноваційної інфраструктури; тенденції розвитку конкретної сфери економіки; стійкі зрушення в структурі споживання; науково-технічний потенціал; інноваційні здатності; кадровий потенціал; інформаційні ресурси; маркетинговий потенціал; управлінський потенціал; фінансові ресурси».

Якщо мають місце позитивні фактори впливу, то їх можна віднести до можливостей розвитку підприємства.

В сучасних умовах невизначеності зовнішнього середовища та турбулентності внутрішнього середовища підприємство має реалізувати стратегічний розвиток на основі наступних принципів: рефлексія, самоорганізація, самопосилення, обмежена раціональність, самовизначення, диверсифікація, резервування ресурсів, резервування ресурсів, безупинна адаптація.

Якщо характеризувати функції розвитку підприємства (прогнозування, організація і координація, стимулювання і активізація, аналіз і оцінювання), то слід відмітити їх циклічність, спадковість та результативність (рис. 1).

Рисунок 1 – Функції стратегічного розвитку підприємства
Складено автором на основі джерела [2, 4]

Отже, можливо відмітити, що стратегічний розвиток залежить від ефективного управління ним як процесом, а управління, в свою чергу, спирається на стратегічні можливості, як на позитивні риси зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства і представляє собою динамічний процес, який передбачає отримання довгострокових конкурентних переваг на ринку.

Література

1. Беляєва Н.С. Стратегія підприємства як елемент механізму стратегічного управління. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. Випуск 15. Частина 5. 2015. С. 54-56.

2. Пащенко О. П. Сучасна парадигма стратегічного управління розвитком підприємства в контексті управління змінами. Менеджмент суб'єктів господарювання в умовах міжнародної інтеграції: кол. монографія / за заг. ред. Г. М. Тарасюк. Житомир: ЖДТУ, 2016. С.104–202.

3. Згурська О. М., Сьомкіна Т. В. Сучасний стан та стратегічні можливості підприємств агропродовольчого комплексу України. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8394> (дата звернення: 04.11.2023).

4. Рябенко Л.М. Аналітичне забезпечення розробки і реалізації управлінських стратегічних рішень. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 13. С. 1400-1407.

ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Ма Цзіччен, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 051 «Економіка»

Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

Інвестиції в інновації є важливим компонентом підтримки підприємницької діяльності. Державна підтримка інновацій сприяє створенню та підтримці високоцінних робочих місць, а також сприяє залученню інвестицій і розвитку бізнесу

Інноваційна активність є індикатором руху підприємства до формування конкурентних переваг, оскільки саме впровадження інновацій в умовах швидкозмінного зовнішнього світу та обмежених ресурсів визначає подальший корпоративний розвиток. Інновації на сучасному етапі стають одним із найважливіших системних факторів економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції та забезпечення національної економічної безпеки. Інновація – це використання нових ідей, продуктів або методів там, де вони раніше не використовувалися.

За словами Шумпетера, інновація – це створення нових можливостей для додавання вартості не лише для типових інновацій продуктів і процесів у виробництві, але й для впровадження ринку, організації та ресурсів.

Інновації базуються на результатах нових технологічних розробок, нових технологічних комбінацій або використання інших знань, отриманих підприємством. Інновації можуть бути розроблені підприємством-інноватором або іншим підприємством. Проте чистий продаж інновацій, повністю вироблених і розроблених іншими

підприємствами, не вважається інноваційною діяльністю, а також впровадження продуктів із суто естетичними змінами.

Ефективність розвитку підприємств значною мірою залежить від інноваційної стратегії розвитку підприємства. Інноваційні стратегії відносяться до плану або підходу, який організація розробляє та впроваджує для заохочення та сприяння створенню, розробці та впровадженню нових продуктів, послуг, процесів або бізнес-моделей. Стратегія інновацій окреслює кроки, ресурси та цілі, необхідні для досягнення успіху в інноваціях.

Інноваційна стратегія зазвичай передбачає:

Визначення потенційних сфер для інновацій.

Встановлення процесів генерації та оцінки нових ідей.

Виділення ресурсів для підтримки досліджень і розробок.

Створення культури, яка заохочує експерименти та ризик.

Інновації можуть приймати різні форми:

Поступові інновації	Поступові інновації включають в себе невеликі, поступові вдосконалення існуючих продуктів, послуг або процесів. Хоча це може не призвести до створення нового продукту чи нової концепції, воно може посилити створення цінності та справити позитивний вплив.
Радикальна інновація	Радикальна інновація зазвичай включає в себе великий прорив або винахід, який створює новий ринок або суттєво змінює існуючий ринок. Ці інновації є більш помітними та представляють собою гонитву з вищим ризиком і вищою прибутковістю.
Проривні інновації	Проривні інновації створюють новий ринок або мережу цінностей, яка витісняє існуючий ринок або мережу цінностей. Замість впровадження нового продукту для обслуговування існуючого ринку, руйнівні інновації представляють собою створення абсолютно нового ринку, який руйнує статус-кво.
Архітектурні інновації	Архітектурні інновації вносять значні зміни в архітектуру продукту чи послуги, щоб залучити нові ринки та споживачів. Іншими словами, він перепаковує існуючий продукт, послугу чи ідею, щоб задовольнити нову потребу або залучити нову клієнтуру.

Інноваційні стратегії можуть допомогти організаціям залишатися конкурентоспроможними, створювати нові джерела доходу та задовольняти потреби ринку, що розвиваються. Вони також можуть допомогти організаціям виділитися серед конкурентів і підвищити цінність свого бренду.

Структура інноваційної стратегії – це набір керівних принципів і принципів, які використовує організація для розробки та впровадження

своїї інноваційної стратегії. Ось деякі ключові компоненти основи інноваційної стратегії:

Бачення та місія: визначте бачення та місію організації щодо інновацій, включаючи її цілі, цінності та призначення.

Аналіз навколишнього середовища: проведіть ретельний аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища організації, щоб визначити можливості та проблеми, які можуть вплинути на інновації.

Портфоліо інновацій: створіть портфоліо інноваційних проєктів та ініціатив, які відповідають загальній стратегії та цілям організації.

Розподіл ресурсів: розподіліть ресурси, включаючи фінансування, персонал і технології, для підтримки портфоліо інновацій.

Інноваційні процеси: розробка та впровадження процесів і систем, які підтримують інноваційний портфель, включаючи генерацію ідей, оцінку, відбір і впровадження.

Показники інновацій: визначте показники, які вимірюють успіх інноваційних зусиль організації, включаючи фінансові та нефінансові показники.

Організаційна культура: розвивайте культуру інновацій, сприяючи ризику, творчості та експерименту.

Співпраця та партнерство: розвивайте партнерства та співпрацюйте із зовнішніми зацікавленими сторонами, такими як клієнти, постачальники та дослідницькі установи, щоб покращити інноваційні можливості організації.

Постійне вдосконалення: постійно оцінюйте та вдосконалюйте структуру стратегії інновацій, щоб переконатися, що вона залишається ефективною та актуальною.

Дотримуючись цих ключових компонентів основи інноваційної стратегії, організації можуть розробити та впровадити комплексну та ефективну інноваційну стратегію, яка дозволить їм залишатися конкурентоспроможними та досягати своїх довгострокових цілей.

Інновації мають бути новими для відповідного підприємства: для інновацій продукту вони не обов'язково повинні бути новими для ринку, а для інновацій процесу підприємство не обов'язково має бути першим, хто запровадив процес.

Література

1. Innovation Strategies: Explained with examples and framework URL: <https://thestrategystory.com/blog/innovation-strategies-explained-with-examples-and-framework/>

2. Chapter 4. Measuring business innovation activities URL: https://www.oecd-ilibrary.org/measuring-business-innovation-activities_5j8jr639rz8p.pdf

ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВ НА МІКРОРІВНІ

Бак Андрій, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Східноєвропейського університету ім. Р.Аблязова

Науковий керівник: к.е.н., Сарана Леся, доцент кафедри маркетингу, фінансів, банківської справи та страхування СУРА

Інноваційні рішення є надзвичайно важливими для існування і динамічного розвитку підприємств. Вони мають бути зорієнтовані на потреби та преференції відповідного класу споживачів, аналізуючи які, можна визначити тенденції змін попиту і перспективи продукту, який випускає підприємство, напрями його модифікації та можливості подальшого розвитку з урахуванням техніко-технологічного потенціалу підприємства.

Реалізація інноваційних рішень на мікрорівні можлива за умови виваженої інноваційної політики, яка формує умови залучення до інноваційної діяльності певних функціональних служб підприємства. Так, своєчасне розпізнавання нових вимог забезпечується кваліфікованими маркетинговими дослідженнями, за результатами яких визначають напрями інноваційних змін і окреслюють завдання у сфері науково-технічних та конструкторсько-технологічних робіт. Належне виконання їх можливе за умов наявності висококваліфікованого персоналу відповідної спеціалізації та продуманої системи мотивації. Роботи, що виконуються слід фінансувати у розмірах, достатніх для їх проведення на сучасному рівні, що потребує значних інвестицій як на стадії розроблення новації, так і на стадії її впровадження.

Завдяки високому інноваційному потенціалу на мікрорівні підприємство може оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища, вести інноваційний пошук і здійснювати організаційні зміни. Низький потенціал не забезпечує такої можливості; новації за цих умов вводяться рідко і лише тоді, коли підприємство починає відчувати труднощі зі збутом своєї продукції. Однак розроблення інноваційних рішень у відповідь на виникнення проблеми є неефективним. Інноваційна політика підприємства має бути результатом глибокого дослідження ринку, постійного моніторингу дій конкурентів, повинна опиратися на сучасні науково-технічні досягнення у відповідній галузі та ефективно використання інтелектуального й творчого потенціалу працівників.

Для цього необхідно врахувати досвід багатьох зарубіжних країн в

цій галузі. Головною метою державної інноваційної політики на макrorівні в Україні є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентноздатної продукції замкнутого циклу.

Пріоритетними напрямками інноваційної діяльності в Україні є науково і економічно обґрунтовані та визначені відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» напрями впровадження інноваційної діяльності, спрямовані на забезпечення економічної безпеки держави, створення високотехнологічної конкурентоспроможної екологічно чистої продукції, надання високоякісних послуг та збільшення експортного потенціалу держави з ефективним використанням вітчизняних та світових науково-технічних досягнень.

Важлива умова динамічного розвитку країни – прискорене впровадження сучасних інноваційних технологій у економічну, соціальну та інші сфери з широким використанням досягнень науки та техніки [1].

Всі сфери суспільного і державного життя країни, що стрімко розвиваються, вимагають пильного супроводу реформ на основі сучасних інноваційних ідей, розробок та технологій, що забезпечують швидкий та якісний прорив країни у цієї сфері діяльності.

Безперечно, запорукою успішної трансформації економіки держави на макrorівні є здатність відстежувати результати взаємодії елементів інноваційного середовища, що розвивається, аналізувати набутий досвід, щоб своєчасно вносити корективи. Такий моніторинг вимагає універсального механізму оцінки заходів, що вживаються державою, та за результатами аналізу, дозволяє спрямовувати національні кошти на підтримку лише тих інноваційних ініціатив, які можуть вивести економіку країни на новий рівень конкурентоспроможності.

Література

1. Зянько, В. В. (2005). Інноваційна політика як важіль розвитку інноваційного підприємництва. *Економіка розвитку: наук. журнал ХНЕУ*. Харків, № 2 (34), 13–15.
2. Мартієнко, А. І. & Бондаренко, С. А. (2015). Екологічні інновації в регіональній інноваційній системі. *Ефективна економіка*, № 8. [online]. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4232>.
3. Осадча, Н. В. (2015). Шляхи активізації інноваційної діяльності в Україні. *Економічний вісник Донбасу*, 3(41), 161–172.

4. Полякова, Ю. В. (2016). Ефективність регіональних інноваційних систем. *Економіка і суспільство*, № 6, 272–276.

5. Федулова, Л. І. (2014). Формування регіональних інноваційних систем у контексті принципів Європейської інноваційної політики. *Академічний огляд*, 1 (40), 144–155.

ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Панасенко Володимир, здобувач освітнього ступеня «магістр» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Східноєвропейського університету імені Рауфа Аблязова
Науковий керівник: к.е.н., доцент *Сукач Олена*, професор кафедри маркетингу, фінансів, банківської справи та страхування

На сучасному етапі розвитку вітчизняні підприємства змушені функціонувати в особливих умовах, які мають властивість постійно змінюватися. На ефективність підприємства впливає чимало факторів, проте основною ж запорукою успіху підприємства можна відзначити високий рівень його фінансової стійкості. Фінансова стійкість становить собою підґрунтя для ефективного функціонування підприємства і підвищення його потенціалу у майбутньому.

Фінансова стійкість підприємства, з одного боку, характеризує ефективність управління фінансовою діяльністю підприємства, а з іншого боку, його спроможність протидіяти зовнішнім негативним факторам. Для забезпечення задовільного рівня фінансової стійкості підприємству треба забезпечити постійний моніторинг факторів зовнішнього середовища і оцінювати їх вплив на діяльність підприємства. Фінансово стійким вважається такий суб'єкт господарювання, який, у разі несприятливих змін умов зовнішнього та внутрішнього середовища, здатен повернутися до стану рівноваги за допомогою власних ресурсів[4].

Управління фінансовою стійкістю підприємства це процес прийняття управлінських рішень для забезпечення такого стану фінансових ресурсів, які б дозволили його розвиватися на основі зростання прибутку та протидії факторів зовнішнього середовища. Від ефективності фінансового управління залежить рівень фінансової стійкості підприємства[3].

Новим напрямом в управлінні фінансово-економічною діяльністю підприємств є розробка процесу управління їх фінансовою стійкістю,

який би забезпечував прийняття оперативних та стратегічних управлінських фінансових рішень. Його сутність можна визначити як специфічну, упорядковану сукупність взаємопов'язаних елементів управління фінансовою стійкістю, що існує у рамках інформаційних зв'язків, закріплених існуючою організаційною структурою промислового підприємства; комплекс цілеспрямованих, послідовних дій, необхідних для забезпечення бажаного стану його фінансової стійкості у різні моменти часу[2].

Схематично послідовність здійснення процесу управління фінансовою стійкістю підприємства наведено на рисунку 1.

Рисунок 1 – Етапи процесу управління фінансовою стійкістю підприємств

Ефективність процесу управління фінансовою стійкістю підприємств, в першу чергу, залежить від системи його інформаційного забезпечення. Її формування забезпечує обґрунтування альтернативних варіантів рішень і здійснення на цій основі безперервного цілеспрямованого підбору відповідних інформативних показників, необхідних для здійснення аналізу, прогнозування та підготовки оперативних управлінських рішень за всіма напрямками та цілями

управління фінансовою стійкістю на промисловому підприємстві. До складу системи інформаційного забезпечення процесу управління фінансовою стійкістю підприємств повинні входити: інформаційна база; методологічне забезпечення; програмне забезпечення.

Ключовим елементом стратегії управління фінансовою стійкістю підприємства є етап діагностування та структуризації проблеми, на якому здійснюється перетворення стратегічних цілей у систему довгострокових і короткострокових цілей, через які намагатимуться впливати на рівень стійкості фінансового стану підприємства. Тобто проводиться ланцюгова структуризація цілей: стратегічні цілі; тактичні цілі; оперативні цілі.

Зміцнення рівня фінансової стійкості підприємства залежить від повноти досягнення тактичних цілей. Основними тактичними цілями є:

- усунення неплатоспроможності підприємства;
- відновлення фінансової стійкості підприємства;
- зміна фінансової стратегії з метою прискорення економічного зростання.

Усунення неплатоспроможності підприємства можливе тільки за рахунок досягнення оперативних цілей, серед яких найважливішими є: зменшення суми поточних зовнішніх фінансових зобов'язань підприємства; зменшення суми поточних внутрішніх фінансових зобов'язань підприємства; збільшення величини грошових активів, які забезпечують покриття поточних зобов'язань.

Відновлення фінансової стійкості підприємства можливе лише за умови досягнення таких оперативних цілей: збільшення обсягу позитивного грошового потоку; зниження обсягів споживання інвестиційних ресурсів підприємства у поточному періоді.

Зміна фінансової стратегії з метою прискорення економічного зростання підприємства залежить від досягнення таких оперативних цілей: збільшення темпів приросту обсягів реалізації продукції та перегляду окремих напрямків фінансової стратегії підприємства.

Однією з найпоширеніших причин зниження рівня фінансової стійкості вітчизняних підприємств є втрата управлінським персоналом контролю за цільовою структуризацією стратегії управління нею.

Організація контролю має ґрунтуватися на засадах побудови системи моніторингу за повнотою досягнення цілей стратегії управління фінансовою стійкістю підприємства. Основною метою розробки системи моніторингу є: виявлення відхилень фактичних показників від передбачуваних; виявлення причин, які генерують ці відхилення, і розробка пропозицій щодо коригування окремих напрямків управління з

метою нормалізації показників[1].

Отже, можна зробити висновок, що організація цільового стратегічного управління фінансовою стійкістю на підприємстві допоможе зміцнити рівень стійкості фінансового стану, створити ефективне підґрунтя для системи заходів політики управління фінансами підприємств.

Література

1. Базилінська О. Я. Фінансова стійкість у системі стратегічного управління підприємством. *Проблеми економіки*. 2019. № 1. С. 89–94.
2. Басюк Т. П. Забезпечення фінансової стійкості підприємства в умовах нестабільного економічного середовища. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 6. С. 79–81.
3. Белялов Т. Е. Управління фінансовою стійкістю підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2018. № 1. С. 87–93. 123
4. Фінанси підприємств: навч. посіб. / за ред. Г. Я. Аніловської, І. Б. Висоцької. Львів: ЛьвДУВС», 2018. 440 с

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

*Григор Вікторія, здобувач вищої освіти б курсу спеціальності 073
«Менеджмент»*

*Східноєвропейського університету ім. Рауфа Аблязова
Науковий керівник: д.е.н., професор Колодинський Сергій кафедри
менеджменту і адміністрування СУРА*

На ефективність й продуктивність виробничих процесів підприємства особливий вплив здійснює раціональне управління фінансовими, матеріальними, технічними, кадровими ресурсами в цілому. Основою готового продукту виробництва й важливою складовою виробничих процесів є матеріальні ресурси.

Управління матеріальними ресурсами необхідно розглядати як певну сукупність механізмів і процесів впливу апарату управління (керуюча підсистема) на матеріальні ресурси (керована підсистема), що взаємодіють в межах певної організаційної структури підприємства.

Основним призначенням процесу управління матеріальними ресурсами є вибір оптимального (найкращого) варіанту їх використання. Тобто, при розподілі матеріальних ресурсів постає питання доцільності застосування методів управління проектами.

В сучасних умовах господарювання підприємства забезпечені

електронною обчислювальною технікою за допомогою якої стає можливим моделювання матеріальних потоків з врахуванням впливу різноманітних факторів внутрішнього за зовнішнього середовища організації, а також розробка з урахуванням вказаних принципів системи управління матеріальними ресурсами.

Досить інтенсивного використання методів і принципів управління матеріальними ресурсами в господарській діяльності підприємств набуло нещодавно. Виробники та споживачі до початку 1970-х років великого значення не надавали формуванню певних аналітичних систем, які дозволяли впливати на процеси оптимізації управління матеріальними ресурсами.

Основна мета управління матеріальними ресурсами закладів охорони здоров'я полягає у формуванні керівників теоретичних знань та практичних навичок стосовно управління фінансовими, матеріальними, технічними потоками, тобто організації управління забезпеченням та розподілом ресурсами, їх розміщенням, транспортуванням, кінцевої реалізації надання медичних послуг населенню.

З практичної точки зору процес управління матеріальними ресурсами підприємства потрібно розглядати в організаційному та технологічному аспектах. Організаційний полягає в організації управління просуванням матеріальних потоків, що забезпечує збут виготовленої продукції або послуг. Технологічний напрямок направлений на вдосконалення логістичних шляхів (перевезення, складування, інформатизації, контролю, планування та оптимізації витрат на ефективну роботу відповідних підрозділів).

Впровадження економічних реформ в Україні сприяли розвитку ринку медичних послуг та зумовили переглянути наявні механізми забезпечення закладів охорони здоров'я матеріально-технічними ресурсами, предметами та виробами медичного призначення, сучасних інформаційних технологій.

Управління матеріальними ресурсами в певній організації чи підприємстві має втілюватися централізовано або децентралізовано. Контроль і відповідальність розподіляється в залежності від структури управління, тобто концентрується в одного керівника чи навпаки між певними підрозділами.

В практичній діяльності розроблено та втілено низку методів, стратегій та прийомів управління запасами. В залежності від особливостей виробничих процесів, цілей та стратегій управління, логістики й комунікації з постачальниками матеріальних ресурсів, налаштуванні каналів збуту виробленої продукції, підготовки та

кваліфікації кадрового складу апарату управління, інформаційно-технічного забезпечення управлінської діяльності обирають відповідні методи управління запасами.

Отже, в умовах переходу до системи ринкової економіки постає необхідність наукового підходу до залучення матеріальних ресурсів в галузі охорони здоров'я. Фактично базою для їх розрахунків постають проекти соціально-економічного розвитку, науково обґрунтовані стандарти та нормативи, сформовані плани медичних закладів та галузі охорони здоров'я в цілому й відповідно на цій основі визначаються обсяги фінансових, матеріальних, технічних ресурсів та норми зазначених витрат.

Література

1. Менеджмент. Скібіцький О.М. Навч. посібник К.: ЦУЛ, 2007. 480 с.
2. М. Шортел, Арнольд Д. Калюжний Менеджмент в охороні здоров'я. Київ: Основи, 1998. 542с.
3. Шаповал М. І. Менеджмент якості: системи управління якістю, стандартизація, метрологія, сертифікація, акредитація, аудит: підр. для ВНЗ. К.: Знання, 2003. 475с.
4. Голяченко О.М., Сердюк А.М., Приходський О.О. *Соціальна медицина, організація та економіка охорони здоров'я*. 1997. 328 с.
5. Пашенко В. М. Підприємницька діяльність та управління фінансами в охороні здоров'я. Київ, 2002. 476с.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ СКЛАДОВИХ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ОРГАНІЗАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛАХ ПП «ДЖЕРЕЛО»)

*Вавдіюк Наталія, здобувач вищої освіти 4 курсу
спеціальності 073 «Менеджмент»*

*Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник: д.е.н., професор Тоцька Олеся, професор кафедри
менеджменту*

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Аналіз складових та оцінювання ефективності управління ризиками є невід'ємною частиною стратегічного управління будь-якою організацією. Ризики можуть бути пов'язані з різними аспектами діяльності, включаючи фінансові, операційні, репутаційні тощо. Проведення аналізу дозволяє ідентифікувати потенційні небезпеки, визначити їхні наслідки та ймовірність виникнення. Ефективне управління ризиками допомагає організації приймати обґрунтовані

рішення, запобігати можливим проблемам і забезпечувати стійкість в умовах невизначеності. Такий аналіз сприяє збереженню репутації, фінансовій стійкості та здатності організації адаптуватися до змін в динамічному бізнес-середовищі.

Розглянемо детальніше основні методи оцінки ризиків у діяльності промислових підприємств:

1) статистичний метод: визначає рівень певного ризику за допомогою аналізу статистичних даних діяльності підприємства;

2) експертний метод: базується на аналізі даних діяльності підприємства експертами в досліджуваній галузі, здійснюється оцінка вірогідності виникнення певних подій і витрат;

3) розрахунково-аналітичний метод: передбачає використання прикладних математичних моделей під час оцінки ризику;

4) метод доцільності витрат: проводиться розподіл витрат підприємства;

5) аналітичний метод: під час оцінки ризику будуються діаграми залежності підприємства від чинників ризику та визначаються критичні значення;

6) економіко-статистичний метод: дає змогу визначити рівень фінансового ризику, дисперсію, середньоквадратичне відхилення та коефіцієнт варіації;

7) метод аналогів: дозволяє визначити рівень ризику за окремими наймасовішими операціям підприємства, використовуючи як власний досвід, так і досвід конкурентів;

8) аналіз чутливості: полягає у зміні ефективності проекту за певної зміни одного з параметрів проекту;

9) метод «сценаріїв»: розроблення сценарію розвитку проекту в декількох альтернативних варіантах;

10) метод Монте-Карло: ґрунтується на використанні імітаційних моделей для розроблення багатьох сценаріїв. Під час застосування цього методу використовують такі величини: чистий дисконтований дохід, інтегральний ефект [1].

Досліджуючи ризики підприємства, необхідно враховувати такі аспекти системи управління ризиком:

багатофункціональність і універсальність, тобто здатність боротися з ризиками різної природи і їх наслідками;

модульність, тобто можливість використання різних сукупностей процедур управління ризиком у різних ситуаціях;

багаторівневість, тобто забезпечення відповідної ієрархічної структури прийняття рішень, яка забезпечує адекватний розподіл

повноважень і відповідальності [2].

Задля оцінки ризику банкрутства підприємства «Джерело» проведемо розрахунок моделі Альтмана станом на 2022 р. (формула 1):

$$Z_A = 1,2X_1 + 1,4X_2 + 3,3X_3 + 0,6X_4 + 0,999X_5 \quad (1)$$

де X_1 – відношення робочого капіталу до вартості активів;

X_2 – відношення чистого прибутку до вартості активів;

X_3 – відношення прибутку до оподаткування до вартості активів;

X_4 – відношення власного капіталу до зобов'язань;

X_5 – відношення чистого доходу від реалізації до вартості активів.

$$X_1 = (108,3 - 207,4) / 783,8 = -0,13;$$

$$X_2 = 55,5 / 783,8 = 0,07;$$

$$X_3 = 55,5 / 783,8 = 0,07;$$

$$X_4 = 108,3 / 237,0 = 0,46;$$

$$X_5 = 4147,6 / 783,8 = 5,29.$$

$$Z_A = 1,2 * (-0,13) + 1,4 * 0,07 + 3,3 * 0,07 + 0,6 * 0,46 + 0,999 * 5,29 = 5,7.$$

Оскільки коефіцієнт Альтмана більший за 2,99, то ймовірність банкрутства ПП «Джерело» є дуже низькою. Загалом, діяльність ПП «Джерело» характеризується позитивними економічними результатами та дозволяє спрогнозувати ефективні показники у подальшій перспективі функціонування.

Задля забезпечення високої ефективності системи ризик-менеджменту на ПП «Джерело», на нашу думку, постійно має відбуватися моніторинг індикаторів ризиків підсистем підприємства (табл. 1).

Отже, ефективність системи управління ризиками підприємства забезпечується за рахунок постійного моніторингу, аналізу й оновлення стратегій управління ризиками. Тільки завдяки цьому підприємство може визначити оптимальний баланс між ризиками та можливостями, що є основою стійкого та успішного управління в умовах постійної зміни.

Таблиця 1 – Індикатори ризиків підсистем для ПП «Джерело»

Підсистема	Індикатори ризиків
Виробничо-технічна	Рівень завантаженості виробничих потужностей, фондovіддача, ступінь переробки сировини, коефіцієнт зносу обладнання, виробничі втрати, коефіцієнт оновлення обладнання та інші.
Фінансова	Коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт фінансової незалежності, коефіцієнт маневрування власних коштів, коефіцієнт заборгованості, коефіцієнт оборотності оборотних коштів, рентабельність активів тощо.
Комерційна	Частка підприємства на ринку, темп росту цін на сировину, темп росту цін на продукцію підприємства, коефіцієнт забезпечення сировиною, співвідношення темпів росту доходу від реалізації та темпів росту дебіторської заборгованості тощо.
Кадрово-інтелектуальна	Темпи росту продуктивності праці, рентабельність персоналу, частка співробітників, які підвищили кваліфікацію, співвідношення темпів росту продуктивності праці та фонду оплати праці, плинність кадрів, коефіцієнт виконання обов'язків, коефіцієнт трудової дисципліни, інші.
Інформаційна	Коефіцієнт вірогідності документації, коефіцієнт використання інформації, коефіцієнт якості управлінської документації, інші.
Інноваційно-інвестиційна	Коефіцієнт інвестування, ступінь інноваційного розвитку підприємства, рівень виконання планів зі впровадження інновацій тощо.

Примітка. Побудовано автором на основі [3].

Література

1. Швець Ю.О. Ризики в діяльності промислових підприємств: види, методи оцінки та заходи подолання ризику. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 17. С. 131–135.
2. Горго І. О. Оцінка ефективності управління ризиками в системі менеджменту аграрних підприємств. *Агросвіт*. 2019. Вип. 5. С. 92–98.
3. Рішук Л. І. Методичний підхід до оцінки внутрішніх ризиків підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 16. С. 442–446.

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЕНЧУРНОГО
ПІДПРИЄМНИЦТВА СЕРЕД МОЛОДІ УКРАЇНИ**

Погоріла Марія, здобувач вищої освіти 4 курсу
Погоріла Олександра, здобувач вищої освіти 4 курсу
спеціальності 073 «Менеджмент» спеціалізації «Управління бізнесом»
Державний торговельно-економічний університет
Науковий керівник: к.е.н., доцент Підкаміний Ігор, доцент кафедри
менеджменту ДТЕУ

Україна, з її багатозаровою історією та гострими сучасними викликами, розвивається із справжньою енергією. Одним із ключових чинників, який може визначити економічне майбутнє країни, є розвиток венчурного підприємництва серед молоді. Воно дозволяє молодим підприємцям здійснювати інноваційні ідеї та втілювати їх у життя. Це – шлях до розвитку нових технологій, продуктів та послуг, що можуть виходити за межі традиційних галузей. Втім, цей шлях є не лише перспективним, але й повний викликів.

Однією з основних проблем, які перешкоджають розвитку венчурного підприємництва в Україні, є відсутність фінансування. Молоді підприємці, незважаючи на свої інноваційні ідеї, часто зіштовхуються із складністю залучення інвестицій. Найчастіше це пов'язано із стереотипами та ризиками, які інвестори вбачають в українському ринку.

Для подолання цього виклику необхідно створити сприятливу інвестиційну атмосферу та розвивати механізми грантів та підтримки від держави для молодих стартапів. Проект "Western NIS Enterprise Fund"[4] – яскравий приклад ініціативи, яка намагається вирішити цю проблему. Фонд надає фінансову підтримку стартапам на ранніх етапах розвитку, щоб допомогти їм реалізувати свої ідеї та залучити інвесторів. Однак для подолання цієї проблеми необхідно розширювати грантові програми та залучати більше приватних інвесторів для розширення фінансової бази фонду.

Другою значущою проблемою є відсутність необхідного досвіду та знань у молодих підприємців. Багато із них, захоплені своєю ідеєю, можуть потрапити в пастку неефективного управління чи неуспішного маркетингу. Для розв'язання цього, важливим кроком є запуск освітніх ініціатив, таких як проект "Youth Business Accelerator"[5]. Ця ініціатива надає молодим підприємцям можливість розвивати практичні навички та отримувати підтримку досвідчених менторів. Запропоноване розширення онлайн-платформ для доступу до навчальних ресурсів та співпраця з бізнес-школами можуть значно поліпшити ситуацію. Але ми

потребуємо ще більше освітніх програм, які акцентують на розвитку практичних навичок та поділі досвіду успішних підприємців.

Третій важливий аспект – потреба молодих підприємців у партнерствах та менторській підтримці. Адже, венчурне підприємництво не лише про ідеї та капітал, але і про взаємодію та підтримку. Молодим підприємцям часто не вистачає правильних контактів. Розвиток системи менторства та створення платформ для обміну досвідом може виявитися ключовим для стартап-спільноти. Проєкт "Startup.Network"[6] вже відповідає цій потребі, створюючи платформу для знаходження партнерів та обміну досвідом. Однак для максимального ефекту, необхідно залучати великі компанії для організації менторських програм та розширювати функціональність платформи для створення спільних проєктів та бізнес-партнерств.

Незважаючи на ці виклики, є численні можливості для розвитку венчурного підприємництва в Україні. Важливо підтримувати ініціативи держави у сфері стартапів, створювати інфраструктуру для спільної роботи та підтримки, а також залучати іноземних експертів та інвесторів. Тож, щоб забезпечити сталий розвиток венчурного підприємництва в Україні, необхідно:

Розвивати фінансові інструменти: Розширення спектру фінансових інструментів, таких як створення нових фондів та програм підтримки стартапів на різних етапах розвитку, для максимізації фінансової стійкості та стимулювання інновацій.

Поглиблювати освітні ініціативи: Запуск широкомасштабних освітніх ініціатив, спрямованих на розвиток практичних навичок, які враховують сучасні вимоги ринку та сприяють підготовці молодих підприємців до викликів підприємницького середовища.

Підтримувати мережу партнерств: Створення сприятливого середовища для партнерств між стартапами та великими компаніями, сприяючи обміну ресурсами та досвідом, що сприяє взаємодії молодих підприємців з досвідченими гравцями на ринку, створюючи тим самим умови для ефективного вирішення сучасних викликів венчурного підприємництва в Україні.

Світові тренди показують, що венчурне підприємництво може стати двигуном інноваційного розвитку. Україна, з усією своєю молодістю та енергією, може стати лідером венчурного підприємництва. Проте для досягнення цієї мети важливо докладати спільних зусиль у вирішенні конкретних проблем та розвитку інфраструктури для молодих підприємців. Якщо Україна зможе подолати ці внутрішні виклики та використати свій потенціал, ми можемо очікувати новий етап розвитку

української економіки, заснований на креативності та підприємництві молоді.

Література

1. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 526-р.
2. Гарбар Ж. В. Венчурний капітал у контексті фінансування інноваційної діяльності. *Агросвіт*. 2019. № 19. С. 3-11.
3. Кочура Т. О. Глобальні тренди розвитку венчурного капіталу та їх вплив на інвестування високотехнологічних проєктів. *Бізнес Інформ*. 2020. № 4. С. 118-126.
4. Western NIS Enterprise Fund [Електронний ресурс]. URL: <https://wnisef.org/uk/>
5. Youth Business Accelerator [Електронний ресурс]. URL: <https://www.startupcourse.com/pages/Youth-Entrepreneurship-Accelerator-Program>.
6. Startup.Network [Електронний ресурс]. URL: <https://startup.network/how-does-it-work/>
7. Сайт Українській Асоціації Інвестиційного Бізнесу [Електронний ресурс]. URL: http://www.uaib.com.ua/analituuib/publ_ici_quart.html

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Хватов Єгор, здобувач вищої освіти 2 курсу спеціальності 076 «Підприємство та торгівля» Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
Науковий керівник: д.е.н., доцент Лохман Наталія, завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування ДонНУЕТ

На сучасному етапі розвитку суб'єктів господарювання проблема уникнення кризи, підвищення їх життєздатності стає все більш гострою та актуальною. Нині перед вітчизняними підприємствами стоїть ключове завдання, яке полягає в можливості функціонувати та мати позитивні результати діяльності в досить складних умовах: політична нестабільність (військовий стан в країні), високий рівень інфляції, наявність економічної кризи, нестабільність податкового законодавства, висока конкуренція на ринках збуту, і, відповідно, значний рівень ризику втрати прибутку [1].

Наявність у підприємства достатньої величини прибутку вважається необхідним посилом для його нормального функціонування на ринку. Збільшення ефективності механізму формування та

використання прибутку підприємства представляє собою один із головних факторів збільшення економічної ефективності виробництва у нинішніх умовах.

Система управління прибутком повинна бути логічно пов'язана із загальною системою управління підприємством, тому що прийняття управлінських рішень у всіх сферах діяльності підприємства прямо або опосередковано буде впливати на рівень прибутку, який надає нові можливості і джерела фінансування для розвитку підприємства, що дасть змогу збільшити не тільки доходи підприємства, а й доходи його власників і працівників [2].

Задля більш глибокого розуміння сутності системи управління прибутком підприємства доцільно визначити концептуальні засади цієї системи, які мають охоплювати цілі, завдання, елементи, пріоритети, етапи, принципи, функції, фактори впливу, методи аналізу та планування (рисунок 1). Процес застосування і взаємодія зазначених елементів системи управління прибутком дають можливість казати про механізм управління прибутком на підприємстві.

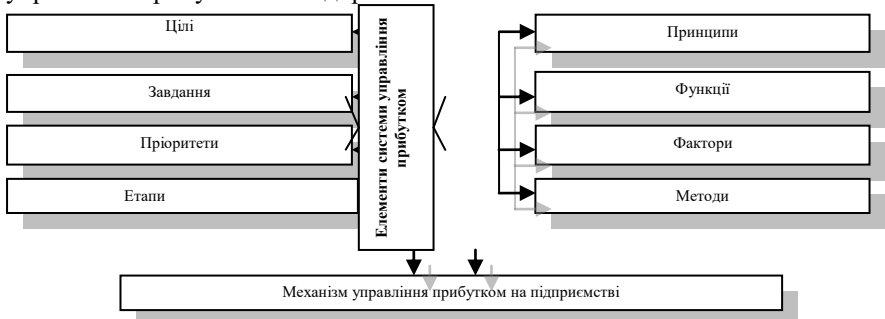

Рисунок 1 – Концептуальні засади системи управління прибутком на підприємстві

Джерело: складено автором

В комплексі механізмів управління прибутком підприємства слід виокремити механізми управління формуванням, розподілом та використанням прибутку (рис. 2).

Серед напрямків розвитку механізму управління прибутком підприємства виокремлено такі:

оптимізація зовнішніх і внутрішніх, вхідних і вихідних грошових потоків;

вдосконалення методів оцінки і планування обсягу прибутку на

поточний і перспективний періоди;

встановлення обґрунтованих пропорцій між частками прибутку, що спрямовуються на споживання та накопичення;

виваженість дивідендної політики;

вдосконалення системи страхування фінансових ризиків;

якісний фінансовий контроль за виконанням завдань щодо використання та розподілу прибутку;

раціональне використання нерозподіленого прибутку тощо [4].

Вважаємо, що управління прибутком на підприємстві є процесом підготовки та прийняття відповідних управлінських рішень з питань його формування, розподілу та цільового використання. Основною ціллю управління прибутком є забезпечення оптимізації його формування, розподілу та використання як у поточному, так і в стратегічному періоді.

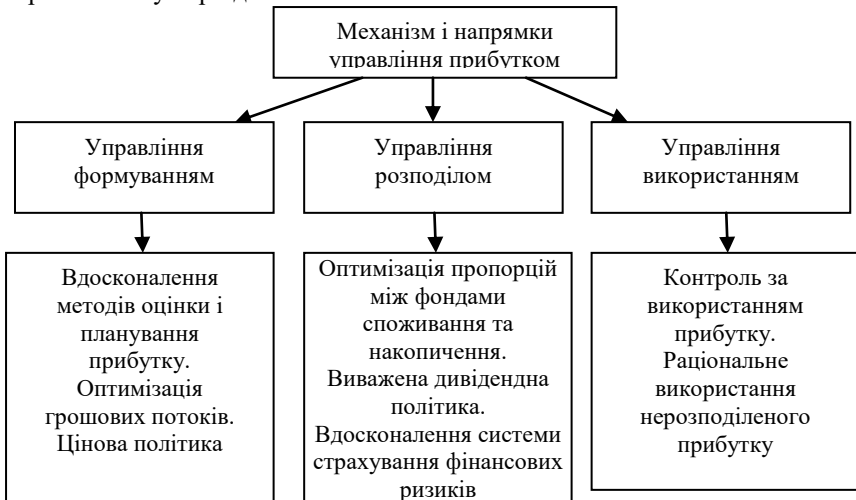

Рисунок 2 – Комплекс механізму і напрямків управління прибутком підприємства [3]

Література

1. Кушик І.Л., Мартиненко В.П. Управління процесом формування прибутковості на підприємстві. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/22592> (дата звернення 11.11.2023).

2. Бондаренко Н.С., Тюленева Ю.В. Удосконалення управління прибутком на підприємстві. *Збірник наукових праць молодих вчених факультету менеджменту та маркетингу КПІ ім. І. Сікорського «Актуальні проблеми економіки та управління»*. 2017. Вип. 11. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/102586>. (дата звернення 11.11.2023).

3. Гладка Л.І., Ковальова М.В, Домащенко М.О. Управління прибутком в сучасних умовах. *Економіка і регіон: Науковий вісник Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка*. 2012. № 1(32). С. 195–198.

4. Куцик В.І., Бовсуновська В.О. Удосконалення управління прибутком на підприємстві. URL: [http://www.nbu.gov.ua/ Portal/Soc_Gum/Torg/2009_10/04.pdf](http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Torg/2009_10/04.pdf). (дата звернення 12.11.2023).

ВАЖЕЛІ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

Хіміч Дар'я, здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

Науковий керівник: д.е.н., доцент Людмила Гордієнко, завідувачка кафедрою маркетингу, фінансів, банківської справи та страхування Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

У сучасних умовах метою діяльності кожного підприємства є отримання прибутку. Сааме за цих умов підприємство може стабільно існувати та забезпечувати собі основу для зростання. Проблема прибутковості діяльності підприємства залишається дуже актуальною.

У фінансовому менеджменті прибуток розглядається у таких основних аспектах:

прибуток як вираження результату фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання та винагорода за ризик підприємницької діяльності;

прибуток як вираження ефективності управління діяльністю підприємства;

прибуток як джерело самофінансування діяльності підприємства [1].

З огляду на це управління прибутком – це окремий функціональний блок, який, проте пов'язаний з іншими функціональними блоками – такими як управління грошовими потоками, інвестиціями, фінансовим плануванням тощо.

Управління доходами базується на оптимізації ресурсів шляхом продажу потрібного продукту чи послуги потрібному клієнту в потрібний час, що є основними важелями управління прибутком. Будь-який бізнес має як кількісні, так і якісні важелі прибутку.

Важелі прибутку – це всі елементи, які створюють дохід або витрати, якими, якщо ними маніпулювати, можна вплинути на

прибутковість [2].

Кількісними важелями прибутку є такі фактори, як ціна продукту, собівартість продукту та обсяг продажів. Іншими словами, все, що можна виміряти та кількісно визначити.

Оскільки рівень прибутку містить лише чотири змінні, є лише чотири важелі, які мають значення, і всі вони багаті можливостями. Щоб максимізувати прибутковість, необхідно прагнути продавати більше, за правильною ціною, за правильною вартістю придбання, водночас керуючи витратами. Основними важелями управління прибутком є:

- база ціноутворення – встановлення цін залежно від того, як клієнтські сегменти сприймають конкретну цінність продукту чи послуги, а не на основі витрат чи реакції на ціни конкурентів;

- розподіл запасів – розгортання можливостей підприємства щодо товарів або послуг залежно від умов попиту та цін, прийнятих сегментами клієнтів;

- конфігурація продукту – ефективне налаштування або інноваційні пропозиції товарів і послуг, щоб відповідати очікуванням різних сегментів клієнтів, одночасно оптимізуючи цінові точки в кожному сегменті;

- контроль тривалості – оптимізація ресурсних обмежень для задоволення попиту сегментів клієнтів шляхом внутрішнього управління вузькими місцями або зовнішнього впливу на поведінку клієнтів.

Основна увага має бути зосереджена на ціновій базі та розподілу запасів або обсягу доходу, що надходить в організацію, шляхом сегментації та оптимізації груп клієнтів, тоді як конфігурація продукту та контроль тривалості зосереджені на позиціонуванні ресурсів та інвестицій для підтримки обсягу потоку доходів. Основним принципом чотирьох важелів управління доходами є сегментація клієнтів, тобто практика визначення різних типів клієнтів, яких обслуговує компанія, з точки зору товарів або послуг, які вони купують, ціни, яку вони готові заплатити, кількість, яку вони потребують, і будь-які додаткові дії, необхідні для обслуговування їхніх потреб [2].

Література

1. Завидівська О. І. Управління прибутком URL: https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/28179/1/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F%20%E2%84%963-4_%D0%A4%D1%96%D0%BD.%D0%BC%D0%B5%D0%BD._2020.pdf
2. The Four Levers of Revenue Management. URL: <https://www.sfmagazine.com/articles/2021/november/the-four-levers-of-revenue-management/?pso=true>

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА УКРАЇНИ

*Кирик Валентина, здобувачка ОКР «Магістр»
спеціальності 051 «Економіка підприємства» ДонНУ імені Василя Стуса
Науковий керівник: к.е.н., доц. Ахновська Інна, доцент кафедри
підприємництва, корпоративної та просторової економіки*

Сьогодні мале та середнє підприємництво (МСП) України конче потребує підтримки на державному та регіональному рівнях. Основними видами державної підтримки малого та середнього підприємництва у світі є: юридична, фінансова, бухгалтерська, організаційна, технічна, навчальна, маркетингова, податкова та інформаційна. Теоретичні засади розвитку малого і середнього підприємництва розкрито у наукових працях Р. Кантільйона, А. Сміта, Д. Рікардо, А. Маршалла, Дж.М. Кейнса, Р. Хізріча та інших вчених. Україна має не лише вивчати зарубіжний досвід підтримки МСП, а й робити оцінку регіональних програм розвитку по всіх областях України. Проведений порівняльний аналіз регіональних програм розвитку МСП та обласних стратегій розвитку дозволяє зробити наступні висновки. По-перше, діяльність МСП має великий позитивний вплив на соціально-економічні процеси в кожному регіоні. По-друге, регіональні програми розвитку МСП спрямовані на досягнення виконання принципів «Акту з питань малого бізнесу для Європи». По-третє, всі регіональні програми розвитку МСП базуються на принципах об'єктивності, гласності, прозорості, доцільності, ефективності, орієнтації на інтереси регіону. По-четверте, майже в усіх програмах значна увага приділена створенню належної інфраструктури підприємства, отже, це вважаємо ключовим аспектом. П'яте – у регіональних програмах значне місце займає аналіз стану і проблем МСП. Звісно, проведений аналіз не є вичерпним і охоплює лише певні аспекти з метою виокремлення найкращих практик і напрацювань стосовно регіональної підтримки МСП. Стратегії розвитку областей містять результати SWOT-аналізу, проте у більшості програм розвитку МСП такий аналіз відсутній. Шосте – не всі програми розглядають проблеми МСП у регіоні. Варто зазначити, що процесу формування механізму розвитку МСП має передувати вивчення проблем і потреб основних бенефіціарів програми – представників сектору малого і середнього підприємництва. З цією метою розроблено анкету для виявлення основних проблем підприємців та опитано 166 підприємців Вінницької області. Найбільшою віковою категорією у даному аналітичному дослідженні є підприємці віком 30-35 років та 23-

30 років. Основними проблемами є неможливість збільшити кількість працівників та низька інноваційна діяльність (рис. 1).

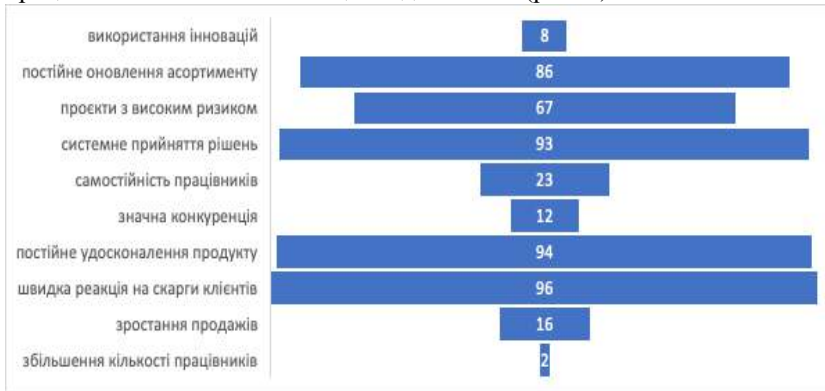

Рисунок 1 – Аналіз відповідей респондентів для виявлення проблем сектору підприємництва у Вінницькій області, %

Мінливі умови сьогодення (криза, пандемія, війна) вимагають постійної адаптації суб'єктів господарювання, які потребують не лише державного регулювання, а й порад та обміну досвідом. У нагоді стає гнучка неформальна організація в якості бізнес-спільноти (бізнес-клубу, бізнес-об'єднання, бізнес-ком'юніті, підприємницької спільноти, бізнес-співтовариства, клубу підприємців). Стислу характеристику українських бізнес-спільнот наведено у табл. 1.

Таблиця 1 – Характеристика деяких українських бізнес-спільнот

Назва	Основні характеристики
Європейська мережа підприємств (Міжнародна, 70 країн)	Учасники відповідають на запити європейських учасників; роблять вибірку оцінку проектів комерційних і технологічних профілів; навчають користуванню усіма можливостями системи; надають підтримку потенційним учасникам у пошуку партнерів на території країн ЄС та країн-партнерів програми; забезпечують безпосередній контакт між зацікавленими у кооперації сторонами, виступаючи, по суті, контактним центром у процесі перемовин. Членський внесок відсутній
Торгово-промислова палата України	Об'єднує не лише малі і міропідприємства, а й середні підприємства. Членського внеску немає. Недержавна неприбуткова самоврядна організація. Об'єднання на добровільних засадах
Дія. Бізнес (Міністерство цифрової трансформації)	Онлайн-спільнота для досвідчених і майбутніх підприємців. Онлайн і офлайн консалтингові зони для підприємців. Єдиний каталог з безкоштовними можливостями для навчання, грантами і програмами підтримки від держави і фондів

Назва	Основні характеристики
Young Business Club (Київ-Лондон)	Вступити в клуб можуть власники екологічних бізнесів з хорошою репутацією на ринку. Щоб стати частиною спільноти, учасник повинен відповідати таким критеріям: вік – до 39 років; мінімум два роки володіти бізнесом; мати оборот від 100 000\$ у рік. Вступний внесок – 1800\$ на рік
Спілка українських підприємців	Лобювання і захист незалежного прозорого бізнесу, не пов'язаного з політикою та олігархічним капіталом. 4 представництва у містах-мільйонниках. Членський внесок – 200-2000\$ на рік
Клуб ділових людей	Має 5 представництв. Об'єднує представників готельної, торгової, банківської, будівельної, ресторанної, консалтингової сфер. Інформації щодо розміру членського внеску немає
Board	Спільнота менторів та наставників для початківців. Відкриті заходи у 4 містах. Членський внесок – 1200\$
CEO Club	Частина глобальної мережі CEO Clubs International. Умова – бути власником або директором середнього чи великого бізнесу з оборотом від 10 млн \$ на рік та мати позитивну репутацію. Членський внесок – 4000-5000\$ на рік
JCI Ukraine	Українська філія Міжнародної Молодіжної Палати для підтримки і вирішення глобальних і регіональних проблем. Умови: підприємці та активісти від 19 до 40 років. Членський внесок – 50-100\$ на рік
Holders	Умова: власники бізнесу, які навчалися на програмі «Власник бізнесу 2.0» від Школи системного бізнесу «Бізнес-конструктор» Кирила Куницького. Членський внесок – 2000-2500€
Community Business and communications	Об'єднання підприємців і активістів з метою нетворкінгу. Членський внесок – 5000 грн на рік
Призма	Закритий клуб для активного відпочинку і закордонних бізнес-турів. Умови: підприємці з доходом від 10000\$ на місяць і бізнес-стажем від 3 років. Інформація щодо членського внеску невідома

Все наведене вище дозволяє окреслити основні напрями розвитку МСП в Україні: мінімізація обмежень та стимулювання розвитку бізнес-спільнот. Кількісними індикаторами розвитку МСП мають бути як кількісні (зростання частки інноваційних МСП, збільшення кількості МСП), так і якісні (зростання частки МСП регіону у валовій доданій вартості, обсязі реалізації, прибутку, позицій у рейтингах). Всі ці рекомендації сприятимуть розвитку малого та середнього підприємництва, соціально-економічному розвитку та підвищенню рівня життя населення регіону, консолідації зусиль усіх зацікавлених сторін для створення відповідної підприємницької інфраструктури та поширенню підприємницької культури у країні.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

Кобка Карина, здобувачка вищої освіти 2 курсу спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного
Науковий керівник: к.е.н., доцент Голуб Наталія, доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування

За останні роки в Україні та в усьому світі спостерігається стрімкий розвиток електронних платежів і використання електронних грошей. Це стало можливим завдяки зростанню Інтернет-аудиторії та розвитку технологій, які спрощують здійснення безготівкових розрахунків. Однією з головних особливостей обліку електронних грошей є їх безготівкова форма. Замість використання фізичних готівкових коштів, люди мають можливість здійснювати платежі за допомогою різних електронних засобів.

На сьогодні завдяки пластиковим карткам можна отримувати заробітну плату, субсидію, допомогу або пенсійні виплати. Використовуючи особистий кабінет, на банківському інтернет ресурсі користувачі можуть здійснювати безліч фінансових операцій: купівля квитків, поповнення мобільного телефону, оплачувати покупки в інтернеті, тощо.

Ще однією з причин, що становить вплив на збільшення використання електронних грошей є те, що Україна продовжує свій шлях інтеграції до міжнародних спільнот, саме дана політика зумовлює стрімкий перехід українців на використання електронні гроші. Національний банк підтримує рух економіки України до безготівкових розрахунків і сприяє розвитку платіжної інфраструктури.

Електронні гроші слід відрізнити від таких засобів платежу, як дисконтні карти, подарункові картки, електронні квитки для проїзду в транспорті, які приймаються для оплати винятково їхніми емітентами.

Електронні гроші, згідно з Законом України № 1591-IX «Про платіжні послуги», є одиницями вартості, що зберігаються в електронному вигляді, випущені емітентом електронних грошей для виконання платіжних операцій (у тому числі з використанням наперед оплачених платіжних карток багатоцільового використання), які приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж їх емітент, та є грошовим зобов'язанням такого емітента електронних грошей. Вони приймаються іншими особами, крім емітента, і представляють грошове зобов'язання емітента [1].

Електронні гроші певною мірою можуть залежати від курсу валют,

але їх існування обмежується мережею Інтернет. При розрахунках за допомогою електронних грошей діють загальні правила податкового обліку згідно з п. 137.1 Податкового Кодексу України [2].

Раніше українці могли робити всі вищезгадані розрахунки через такі великі платформи як: WebMoney, «ЯндексДеньги», RBK Money, E-Gold, PayPal, Z-Payment та інші. Але деякі з них як, наприклад, WebMoney, наприкінці травня 2018 року були заблоковані через антиросійські санкції РНБО [3].

Сучасні види електронних платежів мають ряд переваг: подільність, мінімальна ціна емісії, портативність і мобільність, простота в процесі розрахунків та ще багато чого. Крім того, електронні гроші неможливо підробити завдяки захисту криптографічними алгоритмами та іншими електронними засобами. Але говорячи про переваги, не забуваємо, що ще існують і недоліки. Наприклад, їх правовий статус ще до кінця не визначився, держава ще не прийняла остаточного закону, який зможе регулювати особливості взаєморозрахунків через інтернет. Інформаційна безпека електронних гаманців працює до тих пір, поки не потрапить в руки хакерів й ті не знімуть гроші, такий ризик теж не варто виключати [4].

Електронні гроші стали популярним засобом платежу в сучасному світі і вимагають специфічного підходу до бухгалтерського обліку. Перш за все, для належного обліку електронних грошей необхідно визначити їх класифікацію. Електронні гроші можуть бути класифіковані як електронні платіжні засоби, електронні гроші-депозити або електронні гроші-зобов'язання. Класифікація залежить від того, яку функцію вони виконують у системі платежів. Після класифікації електронних грошей необхідно створити відповідний бухгалтерський запис.

Основним обліковим записом для електронних грошей є рахунок «Електронні гроші», який відображає суму грошей, яка знаходиться в електронному форматі. Цей рахунок включається до розділу «Грошові кошти» балансу підприємства. Крім того, для кожного виду електронних грошей (платіжні засоби, гроші-депозити, гроші-зобов'язання) можуть бути встановлені окремі рахунки для обліку. Наприклад, для електронних платіжних засобів може бути створений рахунок «Електронний гаманець», на якому обліковуються зарахування та списання коштів. Для забезпечення точного обліку електронних грошей необхідно регулярно проводити звірку даних між системою електронних платежів та бухгалтерським журналом. Це дозволяє виявляти та виправляти будь-які розбіжності у балансі. Також важливо забезпечувати належне документування операцій з електронними

грошима. Кожен платіж, зарахування або списання коштів повинні бути відображені в бухгалтерських документах, таких як акти виконаних робіт, розрахункові відомості тощо.

Таким чином, для належного обліку електронних грошей слід визначити класифікацію, створити відповідні облікові записи та регулярно звіряти дані з системою електронних платежів. При цьому важливо також дотримуватись вимог до документування операцій з електронними грошима. Тільки так можна забезпечити точний бухгалтерський облік електронних грошей.

Отже, облік електронних грошей має свої особливості, які потрібно враховувати, аби забезпечити надійність та безпеку фінансових операцій. Це включає точний облік та контроль за грошовими потоками, безпеку інформації та захист від кіберзлочинності, а також міжнародний облік та конвертацію валют.

Вагомим недоліком варто вважати те, що безліч авторів та вчених не можуть дійти спільної думки щодо сутності електронних грошей і відповідно способу і місця їх обліку. Багато з них віддають перевагу думці, що дані кошти потрібно відносити до дебіторської заборгованості, так як не вважають їх грошима, а лише борговими зобов'язаннями.

Література

1. Про платіжні послуги: Закон України від 30 червня 2021 року № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>

2. Клас 3. Кошти, розрахунки та інші активи. URL: <https://i.factor.ua/ukr/law-90/section-536/article-12821/2015-06-18/>

3. Без WebMoney. Хто залишився на ринку електронних грошей України. URL: https://www.google.com.ua/amp/s/ampbiz.censor.net.ua/resonance/3073358/bez_web_money_hto_zalishivsia_na_rinku_elektronnih_grosheyi_ukrani.

4. Види і особливості електронних грошей. URL: <https://obmen.kharkov.ua/ua/blog/vidy-i-osobennosti-elektronnyh-deneg>

ФОРМУВАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЗА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

Михаськів Мар'ян, здобувач фахової передвищої освіти 3 курсу спеціальності 071 «облік і оподаткування» Відокремленого структурного підрозділу «Бережанський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України»

Науковий керівник: Андрусяк Олег, викладач циклової комісії спеціальних економічних дисциплін ВСП Бережанський фаховий коледж НУБіП України»..

Впровадження бухгалтерського обліку за Міжнародними стандартами фінансової звітності на підприємствах України є одною із складових інтеграції її в світову економіку. В сучасному світі МСФЗ поступово стають своєрідним ключем до міжнародного ринку капіталу. Якщо компанія має відповідну звітність, то вона отримує відповідний доступ до джерел засобів виробництва, які необхідні для розвитку. Перехід на міжнародні стандарти фінансової звітності – це необхідний елемент ділової культури та управлінського процесу в усьому світі.

Міжнародні стандарти фінансової звітності – це сукупність інформації бухгалтерського обліку, яка призначена для представлення підприємствам та особам, які зацікавлені в результатах діяльності та фінансовим станом складової звітності. На сьогоднішній день звітність, яка відповідає міжнародним стандартам фінансової звітності, обов'язково надається організаціями та підприємствами, які виходять на фондові біржі. Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV, публічні акціонерні товариства, банківські установи, страхові компанії зобов'язані складати та опубліковувати фінансову звітність за МСФЗ, а решта українських підприємств можуть самостійно приймати рішення про використання МСФЗ для складання звітності.

В умовах інтеграції України до ЄС виникає підвищений інтерес західних інвесторів щодо капіталовкладень в економіку нашої держави. Для залучення іноземних інвестицій впровадження МСФЗ відіграє важливу роль, бо збільшує можливості притоку іноземного капіталу в економіку. Тому українські компанії стикаються з необхідністю представляти результати своєї діяльності згідно міжнародних стандартів. Аналізуючи фінансову звітність підприємства згідно міжнародних стандартів фінансової звітності, інвестор може адекватно оцінити вигоди від капіталовкладень в підприємство, тому що МСФЗ забезпечують прозорість фінансової звітності та результатів діяльності підприємства. Питання переходу на МСФЗ може цікавити вітчизняного суб'єкта тим, що створюється можливість раціонального та адекватного порівняння

рівня ефективності українського підприємця з іноземним. Тобто сучасний український менеджер може, вільно володіючи відкритою інформацією, порівнювати результати своєї діяльності, а точніше діяльності свого об'єкта, з будь-яким іноземним. У цій ситуації існують як плюси, так і мінуси. По-перше, суб'єкт, таким чином, може створювати вигідну для себе рекламну кампанію. По-друге, приймати найбільш ефективні рішення, спостерігаючи результати і досвід подібного іноземного суб'єкта. Так само ця інформація може створити й антирекламу українській економіці в цілому, оскільки сучасний стан вітчизняного господарства бажає кращого. Отже, обов'язковість впровадження МСФЗ підприємствами України обумовлена рядом причин: вимога іноземних інвесторів; доступ до міжнародних банківських ресурсів; отримання інформації нового рівня про фінансове положення компанії, яку національна система звітності не дає.

Впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності супроводжується виникненням ряду проблем:

1) відсутність вимоги стосовно обов'язковості застосування МСФЗ на українських підприємствах;

2) відсутність повного тлумачення та пояснень стосовно заповнення, що приводить до розбіжностей в думках;

3) П(С)БО не відображають усіх підходів до обліку та моделей оцінки статей фінансової звітності, вимог до розкриття інформації, всіх пояснень, які містять міжнародні стандарти фінансової звітності. Наприклад, у МСФЗ є такі стандарти, які в українських стандартах відсутні та навпаки. Один з таких П(С)БО № 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва»;

4) необхідність впровадження нової нормативної бази бухгалтерського обліку на національному рівні;

5) прагнення українських бухгалтерів застосовувати в фінансовому обліку підходи податкового законодавства. Це робиться для скорочення різниці між фінансовим та податковим обліком;

6) виникнення додаткових витрат внаслідок потреби у придбанні нового програмного забезпечення, за допомогою якого складання звітності значно полегшило б роботу персоналу та зменшило можливість допущення помилок;

7) складання фінансової звітності за МСФЗ здійснюється одночасно з веденням обліку за національними стандартами. Це значно збільшує навантаження на бухгалтерів компанії чи організації. Така ситуація призводить до відтоку професійних кадрів, а у нових кадрів рівень професійності не завжди вище, ніж у попередніх. При цьому нові кадри

встановлюють дуже високі вимоги до заробітної плати;

8) українські бухгалтери звикли до чіткого регламентування облікових рішень та процедур, тому розуміння МСФЗ бухгалтерами нашої країни пов'язано з деякими труднощами, наприклад, широке використання професійного судження для признання, оцінки та розкриття інформації у фінансовій звітності. Ця проблема виникає тому, що українських бухгалтерів вчили суворо дотримуватися чітких правил та стандартів;

9) перехід на міжнародні стандарти фінансової звітності також є проблемою для вітчизняних аудиторів, тому що складання звітності за МСФЗ передбачає подальшу її перевірку та отримання аудиторського висновку. Зарубіжні інвестори не дуже довіряють українським аудиторам, тому будуть звертатись до більш великих світових аудиторських компаній, а це, в свою чергу, неминуче збільшує витрати підприємства.

Не зважаючи на особливості та труднощі процесів впровадження МСФЗ в Україні, слід констатувати: цей процес є об'єктивною реальністю і необхідністю для переважної більшості підприємства, діяльність яких пов'язана зі світовими ринками; рано чи пізно, а краще раніше, щоб вітчизняні підприємства впроваджували прозорі облікові процедури та могли використати власну звітність як додатковий аргумент інвестиційної привабливості. Питаннями впровадження МСФЗ поступово переймаються і в Україні. Однак відмінність між українськими та міжнародними стандартами полягає у принципах обліку, звітності й розкритті фінансової інформації.

Отже, МСФЗ – це нова фінансова мова, якою спілкуються компанії провідних країн світу. Вивчення цієї мови допоможе Україні активніше брати участь в процесах інтеграції та глобалізації і дозволить наблизитися до могутніх світових фінансових інституцій.

Література

1. Закон України „Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” від 16.07.1999 р. № 996 – XIV.
2. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ, МСФЗ для МСП, включаючи МСБО та тлумачення КТМФЗ, ПКТ)
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності”.
4. Пархоменко В. М., Малюга Н. М. Облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами: навчальний посібник. Київ 2019 120с.

**ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА НАПРЯМКІВ ФОРМУВАННЯ
ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ**

Есик Володимир, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Східноєвропейського університету ім. Р.Аблязова

Науковий керівник: к.е.н., Сарана Леся, доцент кафедри маркетингу, фінансів, банківської справи та страхування СУРА

Сьогодення вносить суттєві корективи у діяльність підприємств. Впровадження систем внутрішнього контролю на підприємстві стає надвисокою.

Методи контролю, які використовувались донедавна вже не дають належних результатів. Першочерговими стають інтереси власників підприємств, їх акціонерів, колективу.

Практичний досвід вказує на те, що найкращими на сьогодні інструментами перебудови діяльності підприємств є впровадження системи внутрішнього контролю.

Враховуючи те, що за впровадження внутрішнього контролю відповідають керівники всіх організаційних підрозділів, вони повинні розуміти природу внутрішнього контролю, цілі, досягнення яких покликані забезпечити заходи контролю.

Практика свідчить, що на тих підприємствах, де налагоджений поточний контроль забезпечується ощадливість, збереження цінностей, високі показники використання робочого часу та продуктивність праці.

Іноді керівники структурних підрозділів навіть не вникають у суть рішень і попередньо не оцінюють їх ефективність. Тому з метою посилення контролю особливу увагу необхідно приділити перевірці економічної ефективності і доцільності здійснення тих чи інших операцій

Аналіз діючої практики реалізації контрольної функції вказує на низький рівень технічного озброєння контролерів. За допомогою комп'ютерних програм здійснюють формування контрольних даних, прийоми документального контролю. Не можна вважати поширеним використання комп'ютерних засобів навіть при проведенні інвентаризацій товарно-матеріальних цінностей.

Результати досліджень свідчать, що можливості контролю як функції менеджменту використовуються сьогодні недостатньо. У зв'язку з цим виникає потреба розробки методів оптимізації контрольної системи підприємства. Серед методів підвищення ефективності функціонування системи внутрішнього контролю пропонується

застосування наступних: метод розподілу повноважень і відповідальності між працівниками, ротація кадрів, здійснення контролю за окремими напрямками діяльності, удосконалення контролю при плануванні продажу, збору інформації та формування справи-досьє на покупців і замовників, діагностики і прогнозування проблем.

Найважливішим методом оптимізації контрольної системи підприємства є бюджетний контроль. Бюджетний контроль забезпечує своєчасне виявлення відхилень фактичних показників від запланованих, причин появи таких явищ та забезпечує відповідну реакцію на них. Результати здійснення контролю повинні мати представлення у відповідних контрольних звітах.

Важливе місце в системі контролю посідає його стратегічна спрямованість. Для того, щоб бути ефективним, контроль повинен мати стратегічний характер, тобто відображати спільні пріоритети всіх організаційних одиниць.

Ефективно діючі менеджери роблять контроль гнучким, щоб уникнути неточності чи деспотичності слабкого положення. Вони пам'ятають, що якщо результати значно відрізняються від стандартів, то проблема може полягати як у стандарті, так і в способі здійснення роботи. Ефективно діючі менеджери завжди перевіряють і знову досліджують стандарти, коли виявляється значне відхилення. Також можливо, що вибір «стилю контролю», найкращого за даних обставин, може допомогти в подоланні опору людей контролю.

Найбільш розповсюджені помилки при оцінці результатів діяльності:

Ефект Німба. Має місце тоді, коли працівник настільки добре справляється з однією частиною своїх обов'язків, що проблеми, які виникають при виконанні іншої частини задач просто ігноруються.

Ефект Камертона. Він виникає тоді, коли окремі випадки поганої роботи несприятливо відображаються на загальній оцінці результатів роботи працівника.

Стереотип має місце тоді, коли керівник дозволяє своїм переконанням відносно працівника диктувати оцінку, яку слід йому поставити.

Порівняння. Часто, коли оцінюється діяльність двох чи більше працівників одночасно, у керівників виникає бажання порівняти результати їхньої праці, не враховуючи досягнутого ними особистого результату.

Віддзеркалення. Має місце тоді, коли одна людина симпатизує іншій, значною мірою схожій на неї (у поведінці). Тому оцінщик може

потрапити у пастку, високо оцінюючи тих працівників, чия поведінка схожа на його, і занижуючи оцінки тим, хто не схожий.

Відмінність. Оцінюючі результати діяльності своїх працівників, керівники змушені виявляти недоліки в роботі підлеглих, а потім розповідати про це всьому колективу. Але багато керівників бояться проводити подібні оцінки. У той же час отримувати погані новини паралельно з хорошими дуже важливо для самих працівників. Інакше вони не можуть дізнатися, що їм слід покращити в процесі своєї роботи. А якщо вони цього не будуть знати, то й нічого покращувати не стануть.

Література

1. Барановський М. Удосконалення механізму реалізації контрольної функції в організації. *Інноваційні технології в менеджменті та публічному управлінні*: зб. тез доп. загальноунів. наук. конф. [м. Тернопіль, квіт. 2016 р.] / відп. за вип. М. М. Шкільняк. Тернопіль: Тайп, 2016. С. 317-319.

2. Ботвіна Н. Фінансовий контроль за функціонуванням системи та механізму фінансової політики держави. *Economic Analysis*, Volume 30. №1.2020.

3. Вербещук С.М., Кириченко О.С. Удосконалення процесів контролювання роботи працівників. Тези. Конференції «Сучасний менеджмент організації: витоки, реалії та перспективи розвитку» <https://conf.krok.edu.ua/ММО/ММО/paper/view/579>

4. Камінська Т.Г. Управлінський облік, аналіз і контроль в системі менеджменту на підприємстві. *Облік і фінанси АПК*. [Електронний ресурс] URL: <https://magazine.faaf.org.ua/upravlinskiy-oblik-analiz-i-kontrol-v-sistemi-menedzhmentu-na-pidpriemstvi.html>

5. Павленчик А.О. Управлінський контроль. Лекція з навчальної дисципліни «Менеджмент організацій» Для студентів спеціальності 073 «Менеджмент» Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського.

ОРГАНІЗАЦІЯ КОНТРОЛЮ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

Ван Кань, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

Основний засіб – це матеріальна частина майна, заводу або обладнання (ЗІО); основний засіб також відомий як необоротний актив. Актив є постійним, оскільки це об'єкт, який підприємство не буде споживати, продавати чи перетворювати на готівку протягом звітного календарного року.

Управління основними активами – це процес відстеження, моніторингу та загального управління фізичними активами підприємства. У цей процес входить керування протоколами технічного обслуговування активів, рівнями запасів і обліком. Внутрішній контроль є життєво важливими процесами, які допомагають захистити організацію та підвищити ефективність. Основні активи загалом мають нижчий ризик шахрайства через труднощі, пов'язані з їх крадіжкою, але все ж доцільно запровадити внутрішній контроль за основними активами.

Внутрішній контроль за основними активами стосується політики, процедур і практик, які впроваджуються в організації для ефективного захисту та управління основними активами. Основні засоби зазвичай включають довгострокові матеріальні активи, такі як земля, будівлі, машини, транспортні засоби та обладнання, які використовуються в бізнес-операціях. Метою внутрішнього контролю є забезпечення належного придбання, використання, обліку та утилізації основних засобів, мінімізуючи ризик крадіжки, втрати, неправильного управління або шахрайства.

Інтеграція з фінансовими системами: технологія забезпечує бездоганну інтеграцію між системами управління активами та фінансовими системами. Ця інтеграція гарантує, що дані про активи, включаючи витрати на придбання, амортизацію та вибуття, точно записуються у фінансових звітах. Це полегшує спрощену фінансову звітність, дотримання стандартів бухгалтерського обліку та зменшує зусилля, пов'язані з ручним введенням даних і звіркою.

Кроки для встановлення надійних процедур внутрішнього контролю

Оцінка ризиків: Визначте та оцініть ризики, які можуть вплинути на цілі організації, включаючи ризики, пов'язані з фінансовою звітністю, відповідністю, операціями та управлінням активами. Це передбачає аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів, які можуть вплинути на організацію та її контрольне середовище.

Встановіть цілі контролю: визначте чіткі та конкретні цілі контролю на основі ідентифікованих ризиків. Цілі контролю окреслюють те, на що спрямовані процедури внутрішнього контролю, і забезпечують основу для розробки ефективних засобів контролю. Вони повинні бути узгоджені з цілями організації та відповідними правилами чи стандартами.

Проектні контрольні дії: проектні контрольні дії, які зменшують виявлені ризики та досягають цілей контролю. Ці дії можуть включати

процеси авторизації та затвердження, розподіл обов'язків, заходи фізичної безпеки, процедури документування та ведення записів, процеси узгодження, а також механізми перевірки та затвердження.

Запровадити контрольну діяльність: запровадити розроблену контрольну діяльність на практиці. Це передбачає створення офіційної політики та процедур, які окреслюють кроки, яких слід дотримуватися для кожної контрольної діяльності. Навчіть працівників процедурам та їхнім обов'язкам щодо впровадження та дотримання заходів контролю. Впровадити будь-які необхідні технологічні рішення для підтримки контрольної діяльності.

Призначити відповідальність: Чітко покладіть відповідальність за виконання заходів контролю на конкретних осіб або відділи. Переконайтеся, що ролі та обов'язки чітко визначені та повідомлені. Це допомагає встановити підзвітність і гарантує ефективне здійснення контролю.

Забезпечення нагляду та моніторингу: Встановіть механізми для нагляду та моніторингу ефективності контрольної діяльності. Це може включати регулярні внутрішні аудити, перевірки керівництва та постійний моніторинг. Моніторинг і перегляд контрольної діяльності для виявлення будь-яких недоліків або прогалин і життя коригувальних дій за необхідності.

Спілкуйтеся та навчайте: ефективно повідомляйте про процедури внутрішнього контролю всьому відповідному персоналу. Проведіть навчання для працівників, щоб переконатися, що вони розуміють цілі контролю, свою роль у впровадженні засобів контролю та важливість відповідності. Регулярно повідомляйте про оновлення, зміни або нагадування, пов'язані з процедурами внутрішнього контролю, щоб підтримувати обізнаність і дотримуватися їх.

Документування та перевірка: задокументуйте процедури внутрішнього контролю в офіційному посібнику чи документі. Це служить довідковим посібником для працівників і аудиторів і надає докази прихильності організації внутрішньому контролю. Регулярно переглядайте та оновлюйте процедури контролю, щоб переконатися, що вони залишаються актуальними та ефективними для вирішення мінливих умов ризиків.

Зовнішнє запевнення: шукайте зовнішнє запевнення, таке як зовнішні аудити або сертифікація, щоб перевірити ефективність процедур внутрішнього контролю. Зовнішні аудитори можуть надати незалежну оцінку засобів контролю та запропонувати рекомендації щодо покращення. Зовнішні сертифікати, такі як стандарти ISO або галузеві

сертифікати, також можуть надати впевненість зацікавленим сторонам щодо середовища контролю в організації.

Постійне вдосконалення: Постійно оцінюйте та вдосконалюйте процедури внутрішнього контролю. Регулярно оцінюйте ефективність засобів контролю, відстежуйте нові ризики та враховуйте уроки, отримані з інцидентів або недоліків у контролі. Активно шукайте відгуки від співробітників і зацікавлених сторін, щоб визначити сфери для покращення та впровадження необхідних покращень.

Дотримуючись цих кроків, організації можуть створити надійні процедури внутрішнього контролю, які допомагають зменшити ризики, забезпечити відповідність, захистити активи та підвищити операційну ефективність. Це безперервний процес, який вимагає регулярного моніторингу, оцінки та адаптації до мінливих обставин.

ДОРЕЧНІСТЬ МЕТОДІВ РОЗРАХУНКУ РЕЗЕРВУ СУМНІВНИХ БОРГІВ В КОНТЕКСТІ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Кукудяк Марта, здобувач вищої освіти ступеня магістра спеціальності 071 «Облік і оподаткування» Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу Науковий керівник: к.е.н., Чучук Юрій, доцент кафедри обліку і оподаткування ІФНТУНГ

24 лютого 2022 року російською федерацією розпочато повномасштабне військове вторгнення в Україну, що збільшило вірогідність того, що певні дебітори не зможуть розрахуватися за боргами. Загалом, це спричинено окупацією територій, де контрагент впроваджує власну діяльність. Також, з початком війни, в Україні перевірка контрагентів, яка зазвичай передуює укладенню з ними договорів, набула нового значення. Якщо раніше основні ризики зводилися до того, що контрагент може не поставити товар чи не оплатити його і таким чином створити негативні фінансові наслідки, то сьогодні такий перелік негативних наслідків значно розширився. Так, наприклад, співпраця з резидентом російської федерації не лише несе безліч репутаційних ризиків, а й може бути підставою для застосування санкцій чи притягнення до кримінальної відповідальності. При таких обставинах, істотного значення набуває коректність проведення процедури створення резерву сумнівних боргів та застосування доречного методу його розрахунку, що, в свою чергу, забезпечує

принцип обачності та запобігає викривленню фінансової звітності.

Згідно національних стандартів, резерв сумнівних боргів регулюється НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та є обов'язковим для підприємств. Створення резерву сумнівних боргів можна описати як можливість компанії збільшити кількість клієнтів, залучаючи до співпраці нових покупців, що у свою чергу дозволить розширити ринок збуту та збільшити доходи від реалізації продукції. Хоч і дебітори можуть не повернути частину заборгованості, проте цей ризик є незначним у порівнянні із отриманими вигодами. Також, стандарт надає перелік методів формування резерву сумнівних боргів, до яких входять [1]:

Метод застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості (експертний) – резерв визначається на підставі аналізу платоспроможності окремих дебіторів, тобто підприємство аналізує поточну дебіторську заборгованість на предмет виявлення сум сумнівної заборгованості;

Метод застосування коефіцієнта сумнівності (статистичний) – резерв розраховується множенням суми залишку дебіторської заборгованості на початок періоду на коефіцієнт сумнівності. Коефіцієнт сумнівності може розраховуватися такими способами:

визначення питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході;

класифікація дебіторської заборгованості за строками непогашення;

визначення середньої питомої ваги списаної протягом періоду дебіторської заборгованості у сумі дебіторської заборгованості на початок відповідного періоду за попередні 3-5 років.

Можна зробити висновок, що у період воєнного стану, коли економічна та фінансова стабільність може бути під загрозою, вважаємо, що доречнішим методом розрахунку резерву сумнівних боргів для підприємства є застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості, оскільки дозволяє краще врахувати непередбачувані ризики та зміни в економічному середовищі. в умовах воєнного стану. Коефіцієнт сумнівності базується на відсотку суми сумнівної заборгованості від загального обсягу кредитного портфеля, проте, у таких непередбачуваних умовах важко точно визначити відсоток, оскільки ситуація може швидко змінюватися. Застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості дозволяє підприємству більш точно оцінити свої фінансові ризики і встановити резерв на покриття можливих збитків. Цей метод не залежить від загального обсягу кредитного портфеля та дозволяє більш гнучко реагувати на ситуацію, що змінюється. Отже, у період воєнного стану застосування абсолютної

суми сумнівної заборгованості може бути більш доцільним, оскільки воно дозволяє краще врахувати непередбачувані ризики та зміни в економічному середовищі.

Література

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: наказ Міністерства фінансів України від 08.10.2099 № 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99> (дата звернення: 29.05.2023).

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОГО АУДИТУ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ

*Черевань Анастасія, здобувачка вищої освіти 4 курсу
спеціальності 071 «Облік та оподаткування»*

*Державного торговельно-економічного університету
Науковий керівник: к. е. н., доцент **Овчарик Роман**, доцент кафедри
фінансового контролю та аудиту ДТЕУ*

У сучасних умовах кожне підприємство намагається досягти фінансової стабільності та стійкості, що в загальному сприятимуть відновленню економіки України та її розвитку. У цьому контексті величезну роль відіграють сплачені бізнесом податки, які є основним джерелом доходу, за рахунок якого відбувається фінансування державних потреб. Так, згідно даних Державної податкової служби України за 2022 рік до Зведеного бюджету України надійшло 1,1 трлн гривень податкових надходжень (сальдо), що становлять 60% його загальної дохідної частини [1]. Звідси актуальним на підприємстві є проведення аудиту податків і зборів, що не лише допомагає керівникам перевірити належність ведення податкового обліку та коректність складення податкової звітності з метою уникнення порушень та зменшення впливу їх наслідків, а і сприяє отриманню державою в повному обсязі коштів, що необхідні для виконання нею своїх зобов'язань.

Теоретичні та практичні особливості проведення аудиту податків і зборів досліджувались багатьма вченими, серед яких можна виділити Ф. Бутинця, В. Гладуна, С. Голова, О. Малишкіна, Т. Меліхову, Є. Мниха, В. Сопко, Т. Фоміну та інших. Однак недостатня урегульованість даного виду аудиту, неповна нормативно-правова база, постійні законодавчі зміни зумовлюють проведення подальших досліджень у цій галузі з метою формування уніфікованої методології та

організації процесу аудиту і його удосконалення.

Аудитом податків та зборів є незалежна перевірка даних податкового обліку й показників податкової звітності об'єкта з метою вираження незалежної думки аудитора щодо достовірності та відповідності законодавчим вимогам процесу нарахування податків та зборів, їх сплати та відображення у звітності. Об'єктом цього виду аудиту є податкова звітність і пов'язані з нею первинні документи та реєстри бухгалтерського обліку підприємства, зокрема податкові декларації, накладні й розрахунки коригування, відомості з нарахування заробітної плати, платіжні документи тощо, а суб'єктом – компанія, яка безпосередньо є платником податків і зборів.

За наявності певних передумов, аудит податків і зборів є в переважній більшості ініціативним та проводиться на договірних засадах між суб'єктом господарювання й аудиторською фірмою. У договорі чітко прописується обсяг перевірки, що залежить від потреб замовника в отриманні незалежної думки щодо стану всього процесу податкового обліку чи щодо конкретного виду податку й збору за визначений період, та метод організації перевірки – вибіркової чи суцільної, серед яких більш доцільно застосовувати останній.

Основними завданнями аудиторів під час проведення аудиту податків і зборів є:

- оцінка правильності нарахування, повноти та своєчасності сплати до бюджету податкових платежів;
- оцінка відповідності нормам податкового законодавства податкової звітності;
- виявлення та аналіз порушень у частині нарахування та сплати податкових платежів;
- висловлення незалежної думки про достовірність обліку та звітності у системі оподаткування;
- профілактика порушень у податковій сфері (за вимогами користувачів) [2].

Першочергово при ознайомленні з бізнесом клієнта аудитор має з'ясувати, платником яких податків та платежів той є, а також ознайомитися з відповідними нормативними документами, які їх регулюють.

Аудит податків, зборів, обов'язкових платежів проводиться за такими основними етапами та передбачає перевірку:

- наявності та якості складання первинної документації, пов'язаної з визначенням бази оподаткування певним видом податків, зборів, платежів;

- правильності визначення платника податків, зборів, платежів (чи дійсно даний суб'єкт господарювання повинен сплачувати певні податки, збори, платежі);
- правильності визначення бази оподаткування, дати виникнення податкових зобов'язань за певним видом податків, зборів, платежів;
- повноти і своєчасності сплати окремих видів податків, зборів, платежів;
- правильності відображення інформації на рахунках обліку, в регістрах аналітичного та синтетичного обліку;
- дотримання вимог законодавства щодо складання усіх видів звітності підприємства;
- взаємоузгодженості показників фінансової, статистичної та податкової звітності [3].

Уся основна інформація щодо розрахунків компанії за податками та платежами накопичується на рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами» на відповідних субрахунках згідно аналітичного обліку. Але також дані податкового обліку містяться на рахунках 17 «Відстрочені податкові активи», 54 «Відстрочені податкові зобов'язання», 79 «Фінансові результати», 98 «Податок на прибуток».

У процесі перевірки особливу увагу аудиторю необхідно звернути на джерела нарахування податків і платежів, включення їх до первісної вартості активів, визнання податкового зобов'язання та податкового кредиту з ПДВ на умовах передплати й післяплати, податкові утримання із заробітної плати, податок на прибуток. Проведення аудиту відбувається з використанням як загальнонаукових методів, так і специфічних, зокрема формальної перевірки, перевірки по суті, арифметичної та зустрічної перевірки тощо.

Після завершення перевірки замовнику надається письмовий Звіт, в якому висвітлені усі зауваження та рекомендації щодо їх виправлення, можливі податкові ризики для компанії та варіанти їх уникнення; аудиторський висновок та акт виконаних робіт.

Наразі аудит податків та зборів є дуже актуальною послугою, яка надається незалежними аудиторами з метою вираження їх думки щодо ведення податкового обліку на підприємстві та складання податкової звітності. Дана перевірка важлива як для підприємства, адже допомагає виявити можливі облікові відхилення й ідентифікувати податкові ризики з метою запобігання отриманню штрафів та налагодження наявної системи обліку, так і для держави, що потребує своєчасної та повної сплати податків і зборів. Процес аудиту розрахунків з бюджетом своєю організацією та методологією схожий на інші види аудиту, але

вважається більш складнішим, зокрема через відсутність уніфікованої та затвердженої системи, яка б враховувала усі особливості проведення саме цього виду аудиту.

Література

1. Податкова служба України: веб-сайт. URL: <https://tax.gov.ua/>
2. Кругла Н. М. "Податковий аудит" – це напрямок аудиторської діяльності чи процесуальні дії контролюючих органів? *Фінансовий простір*. 2016. № 3. С. 25-32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2016_3_6.
3. Фоміна Т. В. Основні етапи проведення аудиту податків, зборів, обов'язкових платежів. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2010. Вип. 18(2). С. 228-233. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npknku_e_2010_18\(2\)_40](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npknku_e_2010_18(2)_40).

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В УКРАЇНСЬКОМУ БІЗНЕСІ

*Хіщін Володимир, здобувач фахової передвищої освіти 2 курсу спеціальності 051 «Економіка», Черкаського державного бізнес-коледжу
Науковий керівник: Цибань Анжела, викладач кафедри економіки, управління та адміністрування ЧДБК*

Однією із проблем сучасності є рівноправ'я між чоловіком і жінкою у різних сферах життя, зокрема в бізнесі. Не менш актуальною залишається дана тема сьогодні, в умовах російсько-української війни. По-перше, війна призводить до збільшення числа внутрішньо переміщених осіб та розрух у соціальній структурі. У таких умовах гендерна рівність стає ключовим фактором для ефективного відновлення економіки та стабілізації суспільства. По-друге, в умовах військового конфлікту жінки часто змушені взяти на себе нові ролі і відповідальності, що може призвести до переосмислення їхнього місця в бізнес-середовищі. Розвиток гендерної рівності в цей період може сприяти включенню жінок у вирішенні економічних та соціальних завдань, сприяючи збалансованому та стійкому розвитку.

В Україні, принцип гендерної рівності закріплені в Конституції України та Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Згідно статті 1 ЗУ «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», рівність прав жінок і чоловіків – це відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі. [1]. А відповідно до статті 24 Конституції, «рівність прав жінок та чоловіків забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній та культурній діяльності, у здобутті освіти та

професійній підготовці, у праці та винагороді за неї...» [2].

Отже, гендерна рівність в бізнесі визначається створенням рівних можливостей та умов для чоловіків і жінок у сфері праці та включає у себе забезпечення рівного представництва на всіх рівнях управління, а також виявлення та подолання стереотипів, що обмежують кар'єрний розвиток особистостей незалежно від їхньої статі. Реалізація гендерної рівності сприяє стійкості та інноваційності в бізнес-середовищі. Однак, навіть в умовах підвищеної уваги до питання гендерної рівності, декларування даної проблеми в різних нормативних актах, прояви гендерного дисбалансу є помітними як у світі, так і в Україні.

Проаналізуємо позиції України в світовому рейтингу за індексом гендерної нерівності за 2020-2023 роки. За індексом гендерної нерівності, позиція України протягом 2020-2023 років значно змінювалась. У 2020 році Україна розташувалася на 59-му місці серед 153 країн. У 2021-2022 роках позиція України погіршилась, країна опинилась на 74 та 81 місцях відповідно. Проте, в 2023 році спостерігається позитивна динаміка, і Україна піднялася на 15 позицій, займаючи 66-е місце серед 146 країн. Найменше нерівності між статями в Україні спостерігається у сфері здоров'я та освіти, найбільше – в економічних можливостях та політичній участі жінок і чоловіків. Загалом, за результатами звіту Всесвітнього економічного форуму у 2023 році глобальний гендерний розрив досяг 68,4%, а для його повного скорочення знадобиться ще 131 рік. [3]

Дослідимо гендерний баланс в українському бізнесі аналізуючи статистичні матеріали Державної служби статистики України щодо гендерного розподілу керівників фізичних-собі підприємств та керівників юридичних осіб (рис.1.). [4] За аналізований період 2022-2023 років загальне співвідношення чоловіків і жінок серед керівників організацій та підприємств становить 62% до 38%. Приватне підприємництво в Україні є наближеним до гендерного балансу, оскільки серед фізичних-осіб-підприємців 46% становлять жінки. Однак протягом 2021-2023 років відзначається зменшення частки жінок серед фізичних осіб-підприємців, що свідчить про труднощі, які зазнають жінки в умовах економічної нестабільності та війни. В ролі керівників підприємств, жінок набагато менше – 29%. Помітно, що частка жінок серед керівників юридичних осіб майже не змінилася з 2020 по 2023 рік, що свідчить систематичні перешкоди або стереотипи, які перешкоджають жінкам досягти високих посад у вітчизняному бізнесі. Таким чином, сфера підприємницької діяльності в Україні залишається переважно чоловічою. [4]

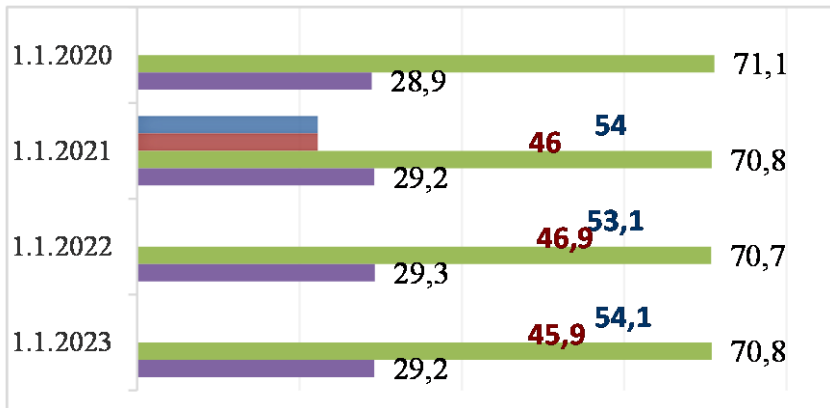

Рисунок. 1 – Частки жінок і чоловіків серед керівників ФОП та юридичних осіб за 2020-2023 роки. [4]

Найбільш поширеними галузями підприємницької діяльності в Україні, де жінки становлять більшість, є роздрібна торгівля одягом, торгівля з лотків на ринках харчовими продуктами, текстильними виробами та взуттям, пошиття одягу, надання в оренду майна, а також ресторанний бізнес, послуги у сфері краси. Отже, цей перелік відзеркалює стереотипи щодо традиційно жіночих видів діяльності, які пов'язані з домогосподарством. [5]

В Україні також є помітним розрив в оплаті праці між чоловіками та жінками, що станом на 2022 рік становить 18,6%. Цей показник у нашій країні є нижчим за світовий, але більшим, ніж в багатьох країнах Європейського союзу. Таким чином ми бачимо, що на сьогоднішній день основною проблемою українського суспільства є декларативний характер гендерної рівності та формальність прав жінок. В Україні жінки отримують меншу заробітну плату, їм рідше віддають перевагу при влаштуванні на роботу тощо.

Отже, питання гендерної нерівності в бізнесі залишається актуальним та вимагає уваги з боку суспільства та бізнес-середовища. Тому, важливо вживати заходів для зменшення гендерної нерівності, сприяти участі жінок в підприємництві та підтримувати рівний доступ до керівницьких посад для обох статей. Основними шляхами вирішення проблеми гендерної нерівності можуть стати: стимулювання підприємництва серед жінок, через впровадження програм та ініціатив для підтримки жіночого підприємництва, включаючи фінансову

підтримку, навчання та консультації; збільшення прозорості та відкритості щодо гендерних показників на різних рівнях керівництва в компаніях та сприяння відкритій дискусії щодо гендерної рівності; проведення інформаційних та освітніх кампаній, спрямованих на свідоме ставлення до гендерних питань та стереотипів в бізнес-середовищі.

Література

1. «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» Закон України від 08.09.2005 №2866-IV. Дата оновлення: 03.08.2023 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Global Gender Gap Report 2023. World Economic forum. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf
4. Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців за регіонами України з розподілом за ознакою статі керівника. Державний комітет статистики. URL:https://ukrstat.gov.ua/edrpo/ukr/EDRPU_2022/kfor_reg/arh_kfor_reg_22_u.htm
5. Работіна І. Дослідження гендерної рівності в Україні. Національна платформа малого та середнього бізнесу. URL: <http://platforma-msb.org/doslidzhennya-gendernoyi-rivnosti-vukrayini/>

ПРИНЦИПИ ТАЙМ МЕНЕДЖМЕНТУ В РОБОТІ УПРАВЛІНЦІВ

Пісоцький Роман, здобувач другого (магістерського) рівня ВО спеціальності 073 «Менеджмент»

Херсонського державного аграрно-економічного університету

Науковий керівник: Капліна Анастасія, к.е.н., доцент

кафедри менеджменту, маркетингу та інформаційних технологій

Херсонського державного аграрно-економічного університету

Ефективне управління робочим часом співробітників підприємств різних сфер діяльності потребує обґрунтування теоретичної цілісності щодо підходів до технологій управління робочим часом з урахуванням сучасних тенденцій зовнішнього середовища. Слід дослідити принципи, якими керуються при розробці ефективної політики тайм-менеджменту на підприємстві.

Значну увагу проблемам управління робочого часу приділили зарубіжні вчені, такі як Л. Зайверт, С. Кові, Б. Трейсі та багато інших. Різні аспекти тайм-менеджменту розкриті у роботах таких українських

вчених, як Буняка Н. М. [1], Євдокимова В. О., Писаревської Г. І. [2], Черненко Н. М. [3] та ін.

Вклад основного матеріалу. Суть тайм-менеджменту можна сформулювати як ефективність роботи, досягнення поставлених цілей за короткий проміжок часу. Варто зазначити, що тайм-менеджмент полягає не тільки в ефективному розподілі самого часу, але й у управлінні факторами, які на нього впливають, тобто робочою обстановкою, стосунками з колегами, організацією відпусток, способом життя тощо. Для створення, функціонування та зростання організації необхідно виконати низку певних базових вимог (рис. 1).

Принципи менеджменту – основні правила, основні положення та нормативи, які регулюють процес управління організацією незалежно від сфер її діяльності та її організаційно-правових форм господарювання.

В наукових роботах широко використовують наступні підходи до розуміння поняття «управління»:

- як процес ефективного розподілу та руху ресурсів;
- як ціленаправлена дія;
- як елемент, певна функція організаційних систем;
- як процес ефективного планування, організації, мотивації й контролю.

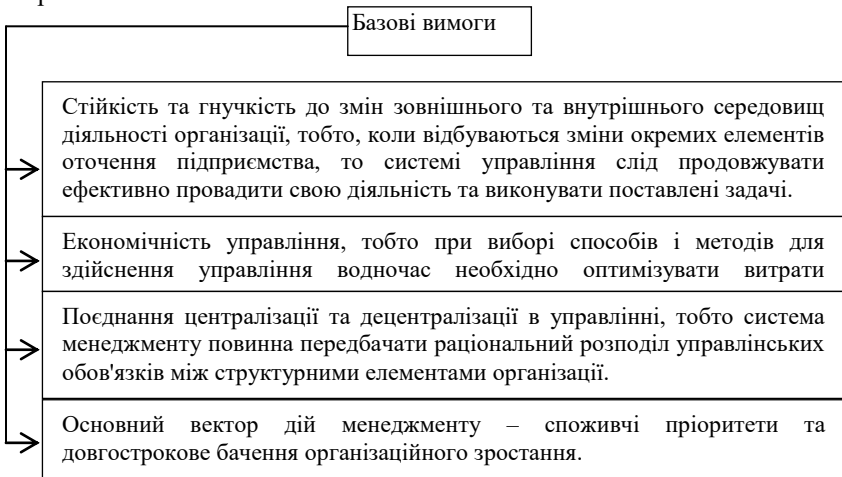

Рисунок 1 – Базові принципи управління

Складено автором за [3]

Відповідно до цього підходу управління розглядається як процес розподілу та руху ресурсів, який є законним, але розподіл ресурсів

найкраще визначити як процес, який йде рука об руку з управлінням, а не як значну частину самого управління. Так само в цьому сенсі тайм-менеджмент розглядатиметься більше як інструмент впливу на такий ресурс, як час.

Протягом періоду роботи керівник повинен переглянути виконану роботу, майбутні роботи, внести корективи та розробити подальший план роботи. Допоможуть основи тайм-менеджменту. Виходячи з основних норм та правил тайм-менеджменту, можна визначити основні принципи тайм-менеджменту (рис. 2).

Менеджмент як процес планування, організації, мотивації та контролю зводить суть управління до переліку чітко визначених функцій управління, водночас висуюючи на перший план важливість управління часом, тобто тайм-менеджменту. Тому, на нашу думку, інструменти тайм-менеджменту в практиці менеджменту краще описати в контексті цієї концепції.

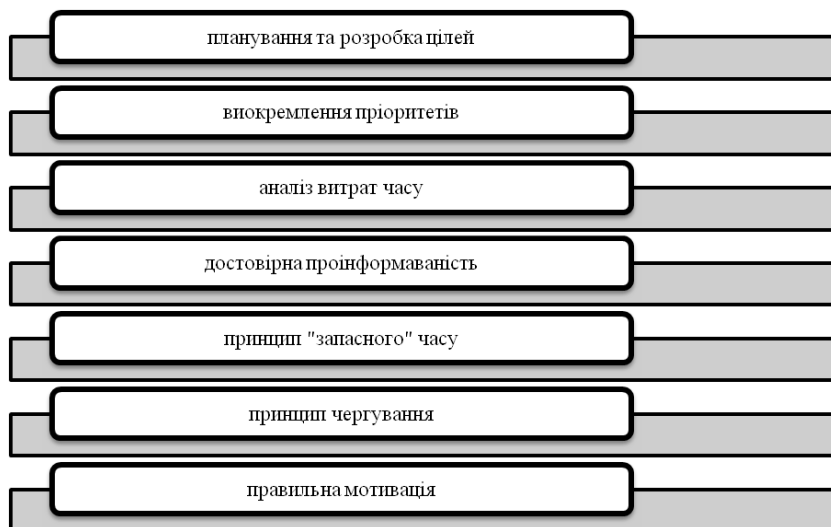

Рисунок 2 – Основні принципи тайм-менеджменту
Складено автором за [3]

Отже, опанування та свідоме застосування технічного тайм-менеджменту, завдяки раціональному розподілу часу, дозволяє значно підвищити продуктивність та професійний потенціал. Зокрема, застосування сучасних принципів тайм-менеджменту допомагає

покращити робоче середовище не лише керівника, а й усієї команди компанії як такої. Такі покращення відбуваються, насамперед, завдяки використанню політики виконавчою владою, наприклад, шляхом делегування повноважень.

Література

1. Буняк Н. М. Тайм-менеджмент як інструмент підвищення ефективності діяльності підприємства. *Економіка і суспільство*. 2018. № 14. С. 279-283.
2. Писаревська Г. І. Використання тайм-менеджменту для підвищення ефективності управління персоналом. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2016. № 20(1). С. 148-153.
3. Черненко Н. М. Тайм-менеджмент як засіб удосконалення професійної діяльності державних службовців. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2011. Вип.2(6). URL: [www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11cnndds.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11cnndds.pdf) (дата звернення: 13.11.2023).

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Новікова Дар'я, здобувач вищої освіти 4 курсу
спеціальності 073 «Менеджмент»

Державного торговельно-економічного університету
Науковий керівник: доцент *Підкамінний Ігор*, доцент кафедри
менеджменту ДТЕУ

У сучасному динамічному бізнес-середовищі підприємства постійно стикаються з викликами та необхідністю адаптації до нових умов. Потрібно розглянути ефективні підходи до управління, які б забезпечували стабільність та розвиток.

Стратегічне управління: аналіз і реорганізація стратегічних цілей підприємства для відповідності сучасним ринковим умовам та змінюючимся потребам споживачів. Наприклад, компанії, регулярно переглядаючи свою стратегію, можуть визначити ринкові та технологічні тенденції, що дозволяє їм успішно впроваджувати інновації та забезпечувати стабільний ріст. (Apple)

Технологічна інноваційність: дослідження впливу впровадження нових технологій на ефективність управління та конкурентоспроможність підприємства. Наприклад, впровадження системи штучного інтелекту для аналізу даних в компаніях дозволило їм знизити витрати на обробку та аналіз даних, підвищити точність прогнозування попиту та оптимізувати виробничі процеси. (Tesla)

Гнучкі методи управління: аналіз можливостей використання

гнучких методів управління для швидкого реагування на зміни в середовищі та вдосконалення виробничих процесів. Наприклад, компанії використовують гнучкі методи управління, такі як групові проекти та крос-функціональні команди, щоб прискорити виробничі процеси та реагувати на зміни в ринкових умовах. (Zappos – дочірня компанія Amazon)

Людський капітал та лідерство: роль ефективного управління персоналом та лідерських якостей керівництва у створенні успішного підприємства. Наприклад, підприємства, зосереджуючись на розвитку лідерських якостей серед керівництва, можуть створювати стійку корпоративну культуру, що сприяє залученню та утриманню талановитих співробітників. (Google)

Сучасне управління підприємством вимагає постійного аналізу, адаптації та інноваційних підходів. Використання цих напрямів може сприяти зміцненню позицій підприємства на ринку та досягненню стабільності й успіху.

Література

1. Мінцберг Х., Алстранд Б. та Лампель Дж. (2009). «Стратегічне сафарі: екскурсія крізь нетрі стратегічного менеджменту».
2. Портер М. Е. (2008). «Про конкурс».
3. Коттер, Дж. П. (2012). «Провідні зміни».
4. Коллінз, Дж. (2009). «Від хорошого до чудового: чому одні компанії роблять стрибок... а інші ні».
5. Друкер, П. Ф. (2006). «Практика менеджменту».

АСИМІЛЯЦІЯ МОДЕЛЕЙ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК НАСЛІДОК МІЖКУЛЬТУРНОЇ СПІВПРАЦІ СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ

Філатова Марія, здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня I курсу спеціальності 073 «Менеджмент» Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Науковий керівник: д.е.н., професор Тюхтенко Наталія, професорка кафедри менеджменту та інновацій ОНУ імені І.І. Мечникова

Сучасний світ характеризується значною динамікою зовнішніх та внутрішніх викликів явищ, що безпосередньо впливають на діяльність компаній. Бізнес-середовище адаптується до глобалізаційних трендів, включаючи автоматизацію та роботизацію, переживає цифрову трансформацію, враховуючи при цьому важливість соціокультурних чинників, поширення міжкультурної співпраці і соціальної

відповідальності бізнесу.

Особливістю сучасного етапу соціально-економічного розвитку суспільства виступають процеси формування і розвитку людського капіталу, що, в першу чергу, вимагає розвитку нових форм професійної системи менеджменту [1]. Тому менеджмент як наука повинен бути націлений на використання інноваційних підходів, інструментів та методів, як наслідок – адаптується система менеджменту.

В сучасних умовах глобалізації можна простежити як різні культури змішуються і чіткі рамки між ними стають розмитими. Відповідно до цього виникає необхідність в більш глибокому аналізі моделей менеджменту. Якщо раніше навіть поверхневі відмінності між умовами роботи та специфікою діяльності у різних країнах давали змогу виокремлювати різні моделі менеджменту, то сьогодні особливості управлінських систем різних країн стає все складніше ідентифікувати, а міжкультурна комунікація при цьому набуває нових ознак. Наприклад, все частіше науковці говорять саме про європейську модель менеджменту, тим самим нівелюючи значення окремих моделей, таких як німецька, скандинавська, французька та інші. Більш того, здавалося б, американська та японська моделі менеджменту є зовсім протилежними, проте навіть дані моделі сьогодні адаптуються до мінливого світу та обмінюються власними особливостями, стаючи більш гнучкими та реалістичними. Отже, можна говорити, що сьогодні відбувається асиміляція моделей менеджменту на основі, в першу чергу соціокультурних аспектів управління в контексті знаходження шляхів ефективної комунікації представників різних культур і країн світу.

Базовою передумовою міжкультурної взаємодії господарюючих суб'єктів є, з нашої точки зору, прагнення управлінців і працівників до безперервного зростання, набуття нового професійного та загальнолюдського досвіду, опанування різних аспектів ділового партнерства як в середині країни, так і за її межами. Сьогодні в Україні все більших обертів набуває концепція LLL («Life-Long Learning»), яка багато десятиріч використовується розвиненими ринковими країнами і передбачає навчання та розвиток людини протягом усього життя, незалежно від її віку чи етапу кар'єри. Відповідно традиційні форми управління для тих працівників, які знаходяться у процесі постійного саморозвитку, суттєво застарівають, а система кадрового менеджменту, в свою чергу, не здатна ефективно забезпечувати їм подальший професійний розвиток. Для вітчизняних підприємств це обумовлює необхідність пошуку шляхів формування інноваційної професійної системи менеджменту на засадах асиміляції її існуючих моделей для

забезпечення конкурентних переваг господарюючого суб'єкта на реальному ринку товарів і послуг [2].

Одне з найперших та найцікавіших визначень терміну асиміляція дали Р. Парк та Е. Берджес, які трактували асиміляцію як процес взаємопроникнення і змішування, в ході якого індивіди або групи набувають історичну пам'ять, почуття та установки інших індивідів і, поділяючи їхній досвід та історію, інкорпорується разом з ними у спільне культурне життя [3]. Якщо розглянути саме вплив міжкультурної співпраці на моделі менеджменту, то можна інтерпретувати поняття асиміляції як процес змішування особливостей різних культур, в ході якого моделі менеджменту втрачають свої характерні риси, наділяючи одну спільну модель менеджменту різними культурними вимірами.

Звичайно, неможливо говорити про одну універсальну модель менеджменту для компаній географічно різних регіонів, адже культура кожної країни залишає слід у мотивах, намірах і цінностях працівників, які надалі не можна ігнорувати навіть при управлінні міжкультурною командою. Проте для кожної команди міжнародної компанії, яка складається з представників різних культур, треба створювати одну спільну модель менеджменту, яка буде включати поєднання і змішування різних культурних особливостей та умов праці.

Наприклад, якщо на підприємстві взаємодіють представники японської та американської культур, то наслідування лише американській чи японській моделі менеджменту призведе до демотивації представників іншої культури. Як наслідок, такі працівники будуть менш ефективними, а всередині команди може виникнути конфлікт, що негативно вплине на результативність діяльності підприємства в цілому.

Крім того, за культурними вимірами, які запропонував Г. Хофстеде [4] сьогодні достатньо важко однозначно класифікувати більшість країн та їх громадян. Все це свідчить про активний процес глобалізації та поширення міжкультурної взаємодії. Тобто культурне середовище сьогодні рухається до повної інтеграції в одну глобальну культуру. Перш за все, на це вплинула цифровізація, яка стирає географічні кордони майже у всіх сферах людського життя. Проте, кожна культура є окремою складною системою зі своїми цінностями, традиціями та ідентичністю. Тому все більше досліджень присвячується міжкультурним конфліктам та неможливості взаємодії між представниками глибоко різних культур.

Отже, на даному етапі еволюційного розвитку світу і кожної країни

процес асиміляції моделей менеджменту спостерігається у більш схожих культурах. Специфічні культури, які вирізняються своїми абсолютно унікальними установками важко інтегруються у загальне культурне середовище, або взагалі залишаються осторонь даного процесу. Проте бізнес-середовище для досягнення конкурентних переваг вимагає ефективної міжкультурної взаємодії, а спеціалісти усього світу вимушені «проникати» у культури інших країн та співпрацювати з представниками різних культурних вимірів. Це, в свою чергу, обґрунтовує пошук моделей менеджменту на основі глибшої ідентифікації і ґрунтовного паралельного дослідження особливостей різних культур. При цьому повне взаємопроникнення деяких культур стає підґрунтям для розширення існуючих та перспективних моделей менеджменту та їх інтеграції.

Література

1. Кузнецов Е.А. Управлінський капітал: майстер-клас: матер. магістер. семінару. Одеса: Фенікс, 2020. 118 с.
2. Тюхтенко Н.А. Управління конкурентоспроможністю в інноваційній стратегії підприємства. *Науковий журнал «ECONOMIC SYNERGY»*, випуск 4 (6), 2022. С.118-128
3. Park, R. E. Race and Culture. The Free Press, Glencoe, Illinois. 1950. 403 p.
4. Hofstede G. Culture`s Consequences. International Differences Work-Related Values. Beverly Hills etc., 1980. (1984).

УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ МЕДИЧНИМ ЗАКЛАДОМ

Розкидана Вікторія, здобувач вищої освіти I курсу освітнього ступеня магістр спеціальності 073 «Менеджмент» ОП «Адміністративний менеджмент»

*Сумський національний аграрний університет
Науковий керівник: Славкова Олена, д.е.н., професор, завідувач кафедру
публічного управління та адміністрування СНАУ*

З початку існування нашої держави в системі охорони здоров'я домінували адміністративні методи управління, що стало основою для екстенсивного розвитку закладів охорони здоров'я в контексті фінансування. В епоху ринкової економіки цей шлях розвитку вичерпав свої можливості, оскільки така система практично не використовує економічні важелі, інструменти та стимули для пошуку нових організаційно-правових типів лікувальних закладів, інноваційних

методичних форм допомоги та покращити якість медичного обслуговування, надання спеціалізованих медичних послуг що є основою для поглиблення диспропорційності та збільшення медичних, соціальних і, як наслідок, економічних втрат. Тому назріла необхідність впровадження медичної реформи та внесення змін в управління медичним закладом.

Питання, пов'язані з діяльністю сфери охорони здоров'я, детально і всебічно розглядаються в різноманітних наукових дослідженнях. Законом України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" визначено, що заклади охорони здоров'я – це підприємства, установи та організації, завданням яких є задоволення широких потреб населення в охороні здоров'я шляхом надання медичної допомоги, яка охоплює широкий спектр профілактичної та лікувальної діяльності та медичних послуг, а також виконання інших завдань, що впливають із професійної діяльності медичних працівників [1]. На думку Л. Баценко та С. Дубовик, метою управління медичними закладами є створення необхідних умов для успішної діяльності закладу охорони здоров'я, основою чого може бути те, що прибуток не завжди є метою існування закладу, а результатом діяльності закладу охорони здоров'я є надання якісних медичних послуг і нових умовах визначається ринком. Авторами був проведений аналіз роботи медичного закладу та виявлено наступні недоліки:

- проблеми з якістю та доступністю медичних послуг;
- управління недофінансуванням та фінансовими ресурсами безпосередньо в закладі охорони здоров'я;
- низький рівень довіри громадян до системи охорони здоров'я;
- нестача висококваліфікованих медичних кадрів та їх відтік;
- нечіткість опису функцій медичних менеджерів [2].

Проте, враховуючи постійний пошук нових механізмів управління та їх практичне застосування в умовах реформ, сучасної економічної нестабільності та зміни у відсотковому співвідношенні характеру захворюваності, для подальшого розвитку заохочується розвиток адміністративних підходів до управління медичних послуг в Україні, підвищення їх якості та доступності.

Основними чинниками конкурентоспроможності медичного закладу С. О. Назарко вважає: медичну ефективність, тобто здатність якомога повніше задовольнити потреби споживачів повним спектром якісних медичних послуг; адміністративну ефективність, насамперед ефективність адміністративного, фінансового, кадрового, інформаційно-комунікаційного менеджменту в управлінні закладом, його секторами та

ресурсами; економічна ефективність – надання медичної допомоги таким чином, щоб максимально використовувати ресурси та уникнути зайвих витрат; безпека – надання медичної допомоги, яка мінімізує ризик заподіяння шкоди пацієнту, включаючи шкоду, якої можна уникнути, і обмежує можливість лікарських помилок; ефективність – досягнення найкращих результатів шляхом надання послуг на основі наукових знань та принципів доказової медицини; своєчасність – скорочення часу очікування та затримок як для постачальників медичних послуг, так і для отримувачів; забезпечення рівності – надання медичної допомоги, яка не відрізняється за якістю внаслідок особистих ознак: статі, раси, національності, місця проживання чи соціально-економічного статусу; людський центр – надає медичні послуги з урахуванням індивідуальних цінностей пацієнтів, уподобань, очікувань та культури їх спільноти [3].

На думку деяких авторів, система управління медичними закладами має базуватися на сучасних інформаційних технологіях, зокрема електронної системи охорони здоров'я eHealth, яка є основою для документування медичних послуг і автоматизації управління медичною інформацією. Запровадження електронної системи охорони здоров'я (eHealth) супроводжується системними змінами в управлінні закладами охорони здоров'я, фінансуванні медичних послуг та системі обслуговування пацієнтів. Завданням комп'ютеризації, широко розповсюдженої електронної охорони здоров'я, є покращення потоку інформації за допомогою електронних пристроїв, які підтримують надання медичних послуг, управління системами охорони здоров'я на рівні лікаря та пацієнта, а також швидкий доступ лікаря до всієї доступної інформації про пацієнта у будь-якому медичному закладі [8].

Управління медичною організацією є ключовим питанням ефективної роботи системи охорони здоров'я. Основними напрямками покращення роботи закладу охорони здоров'я вважаємо: раціональне використання наявних кадрових ресурсів та організація їх роботи; навчання та підвищення кваліфікації персоналу; удосконалення управління фінансовими ресурсами закладу; запровадження ефективної системи оплати праці працівників закладів охорони здоров'я та визначення нормативів навантаження; підвищення якості та доступності медичних послуг; підвищення якості обслуговування пацієнтів та іміджу закладу охорони здоров'я; нормування, стандартизація та адміністрування лікувальних процесів.

Література

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я. Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 23.11.2023).
2. Баценко Л.М., Дубовик С.Г. Вдосконалення управління та адміністрування медичним закладом. *Економіка і управління: Збірник наукових праць*. Випуск 51. 2022. С,6-13.
3. Назарко С. О. Ефективне управління медичним закладом в умовах реформування системи охорони здоров'я. *Ефективна економіка*. 2020. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7574> (дата звернення: 23.11.2023).
4. Продовження медичної реформи: що зміниться у 2019 році? URL: <http://yur-gazeta.com/prodovzhennya-medichnoyi-reformi-shcho-zmitsya-u-2019-roci.html>. (дата звернення: 23.11.2023).

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЛІКУВАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

*Миколаєнко Ярослав, здобувач вищої освіти 1 курсу освітнього ступеня
магістр спеціальності 073 «Менеджмент» ОП «Адміністративний
менеджмент»*

Сумський національний аграрний університет

*Науковий керівник: Фігурна Марія, асистент кафедри публічного
управління та адміністрування СНАУ*

Із початку реформи в Україні кожен із адміністративних підрозділів у закладах охорони здоров'я мав би імплементувати сучасні концепції у принципах управління та реформування підпорядкованих структур для забезпечення безперервного розвитку свого закладу; такі зміни дали б можливість досягти якості надання медичних послуг суспільству рівня світових стандартів. Натомість проблеми розвитку та реформування закладів охорони здоров'я, які виникають з практичної точки зору, вказують на те, що переважна більшість цих закладів залишила основні принципи управління без змін, що призвело до неефективного впровадження нових методик лікування, зниження якості наданих послуг та економічно неефективного розподілу коштів.

На меті даного дослідження є розробка нових стратегій, методів управління, які сприятимуть підвищенню ефективності, доступності та якості медичного обслуговування в умовах реформування охорони здоров'я. Це включає оптимізацію поточних процесів, впровадження

новітніх технологій, поліпшення координації та комунікації всередині системи охорони здоров'я, а також підбір найбільш адаптивної стратегії управління на випадок критичної економічної та соціальної ситуації внаслідок війни в Україні – усе це направлено на створення ефективної, прозорої та конкурентоспроможної системи охорони здоров'я. Наукові праці, які зосереджені на проблематиках управління в сфері охорони здоров'я та медичного права, були розроблені такими дослідниками, як Н.Б. Болотіна, Ю.В. Вороненко, В.І. Борщ, В.О. Галай, М.Ф. Герасименко, З.С. Гладун, І.Ю. Григор'єв, Л.М. Дешко, Д.В. Карамішев, О.Ю. Кашинцева, М.С. Малєїн, Я.Ф. Радиш, Г.Б. Романовський, А.М. Савицька, І.М. Солоненко, Р.О. Стефанчук, В.Ю. Стеценко, С.Г. Стеценко, М.М. Тищенко, Я.Ф. Радиш, Г.Б. Романовський, А.М. Савицька, І.М. Солоненко, Р.О. Стефанчук, В.Ю. Стеценко, С.Г. Стеценко, М.М. Тищенко. Проте враховуючи постійний пошук та впровадження на практиці нових механізмів управління в умовах реформування, в сучасних реаліях економічної нестабільності та змін відсоткового відношення характеру захворювання спонукає до удосконалення підходів адміністративного менеджменту для подальшого розвитку медичних служб в Україні та підвищення їх якості і доступності.

Вирішення цих проблем потребує послідовного виконання наступних завдань: аналізу поточної стратегії адміністративного менеджменту, стандартизації процесів, розробки нової стратегії розвитку. Для визначення можливих варіантів зміни підходів адміністративного менеджменту необхідно окреслити обов'язки управлінської складової, а саме – розробка стратегій, забезпечення якості медичних послуг, оптимізація внутрішніх процесів, управління ресурсами, контроль і моніторинг, інновації та технологічний розвиток, управління ризиками, керування змінами, залучення та утримання персоналу, взаємодія із зацікавленими сторонами, дотримання законодавчих та етичних норм, неперервне навчання та розвиток

Отже, враховуючи вищезазначене, можемо запропонувати наступні шляхи вдосконалення системи адміністративного управління в закладах охорони здоров'я:

Сконцентрувати зусилля на управлінській координації, включаючи прогнозування та розробку актуальних напрямків діяльності, вдосконалення процесу ухвалення рішень, забезпечення ефективної взаємодії між різними відділами, а також на впровадження автоматизованої системи управління.

Організація інноваційних процесів у закладі, та мотивація

працівників до виявлення ініціативи, заохочення активної участі у реалізації новітніх підходів у робочому процесі

Застосування управлінських засад та контроль якості для підвищення рівня в усіх аспектах роботи та процесах установи.

Реорганізація принципів роботи медичного закладу з метою забезпечення послуг вищої якості або із застосуванням нових методів, що призведе до зниження собівартості послуг без компромісу щодо їх якості.

Управління перерозподілом наявних ресурсів зважаючи на зміну відсоткового співвідношення характеру захворювання

Заохочення безперервного удосконалення персоналу медичного закладу та сприяння переходу установи до моделі організації, заснованої на самоосвіті.

Розробка моделей взаємодії між лікарями та установою, переосмислення цих відносин, а також посилення впливу лікарів на управління організацією, оскільки без їх активної участі неможливо ефективно займатися такими питаннями, як контроль за вартістю, покращення якості медичних послуг, зростання продуктивності праці та оптимальне використання ресурсів, а також стратегічне планування.

Використання принципів та методів управління ризиками для поліпшення роботи та збільшення ефективності бізнес-процесів у медичній установі.

Своєчасне та повне впровадження вищезазначених принципів забезпечить створення ефективної та конкурентоспроможної моделі адміністративного управління в сфері охорони здоров'я.

Література

1. Долгіх М. Теоретичні засади реформування механізмів публічного управління системою охорони здоров'я: дис. ... д-ра філософії в галузі держ. упр.: 281. Київ, 2021. 255с.

2. Борщ В. І. Особливості імплементації механізмів стратегічного менеджменту в закладах охорони здоров'я України. *International Scientific Journal "Internauka"* URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15731214044337.pdf> (дата зверення 10.11.23).

3. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ: станом на 27 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата зверення 10.11.23).

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

*Сліпченко Сергій, здобувач вищої освіти 2 курсу освітнього ступеня
магістр спеціальності 073 «Менеджмент» ОП «Адміністративний
менеджмент»*

Сумський національний аграрний університет

*Науковий керівник: Славкова Олена, д.е.н., професор, завідувач кафедрою
публічного управління та адміністрування СНАУ*

Безперечно, медичні працівники та пацієнти по-різному оцінюють якість послуг. Працівники зазвичай приділяють більше уваги професійній компетентності, ефективності та безпеці. На їхню думку, якість медичної допомоги – це навички, ресурси та умови, необхідні для покращення здоров'я пацієнтів, а також знання та навички, необхідні для виконання професійних завдань. Для пацієнтів забезпечення якості оцінюється не тільки з точки зору кваліфікованої медичної допомоги, а й з точки зору оцінки взаємопов'язаних процесів обслуговування, які разом складають поняття «медична послуга». Важливими складовими якості надання медичних послуг є: зручне розташування клініки та дата відвідування лікаря, чистота та безпека в медичному закладі, відсутність черг, ввічливість персоналу, компетентні відповіді персоналу клініки на запитання, нове обладнання, комфортне перебування в палаті, наявність аптеки та кафе і, звичайно, кваліфікована медична допомога, відсутність ускладнень, можливість консультації лікаря після виписки зі стаціонару..

Аналіз та напрямки досліджень. Якість медичного обслуговування можна визначити як здоров'я допомога, що відповідає професійним стандартам, а також відповідність медичної допомоги, що надається, принципам очікувань пацієнтів. Поняття якості є глобальним і всеосяжним. Фахівці зазвичай виділяють кілька основних якісних характеристик [1]:

Професійні компетенції: відносяться до рівня умінь і навичок, які реалізуються в діяльності постачальників медичних послуг, керівників і персоналу, що надає послуги.

Доступ до медичної допомоги: це ступінь надання медичної допомоги без перешкод, незалежно від географічних, економічних, соціальних, культурних, організаційних чи мовних факторів.

Ефективність: стосується ступеня, до якого лікування пацієнта покращує його або її стан або бажаний результат.

Міжособистісні стосунки: цей фактор відноситься до якості взаємодії між постачальниками та споживачами, а саме: взаємодії між керівництвом і персоналом, медичними працівниками та пацієнтами.

Ефективність: це постійне протиріччя між попитом на послуги та

наєвними ресурсами для їх надання. Проект забезпечення якості визначає ефективність як оптимальне медичне обслуговування населення, тобто оптимальний обсяг медичної допомоги, якого можна досягти за допомогою використаних ресурсів.

Безперервність: ступінь, до якої пацієнт отримує необхідну йому допомогу без перерви, припинення чи надмірного повторення діагнозу чи лікування.

Безпека: стосується ступеня, до якого система охорони здоров'я знижує ризик травм, інфекцій, несприятливих побічних ефектів та іншої шкоди, спричиненої наданням медичної допомоги.

Комфорт: відноситься до характеристик медичної допомоги, які безпосередньо не пов'язані з клінічною ефективністю, але можуть позитивно вплинути на задоволеність пацієнтів якістю медичної допомоги. Комфорт – це зовнішній вигляд і чистота всіх приміщень, обладнання та персоналу, що використовується, а також рішення для забезпечення комфорту пацієнта.

Діяльність, спрямована на забезпечення якості закладів охорони здоров'я, має бути зосереджена як на клінічних, так і на організаційних аспектах надання медичних послуг.

В основному будь-який вид медичної діяльності, спрямований на створення певної системи якості медичного обслуговування, складатиметься з трьох елементів: створення, вдосконалення та контролю якості, що включає всі види діяльності та контролю якості (розробка стандартів, заходи управління, аудит, самооцінка, моніторинг системи, оцінка якості, зворотній зв'язок, процес змін) [2].

Таким чином, можна рекомендувати наступні напрямки розвитку впровадження державних механізмів управління системою якості медичних послуг в Україні: політичний механізм формування стратегії, певне бачення майбутнього, участь державних організацій у сфері поліпшення якості; нормативно-правових та організаційно-методичних механізмів реалізації державної політики на всіх рівнях у межах повноважень, розвитку ресурсів медичної галузі та соціального механізму, пов'язаного з удосконаленням управління медичними закладами.

Література

1. Управління якістю в медицині. URL: <https://www.trush.com.ua/blog/upravlinnya-yakistyu-v-medicini-princip/> (дата звернення 23.11.2023).

2. Вовк С. М., Половян Н. С., Вовк Т. В. Особливості трансформації механізмів управління якістю надання медичних послуг. *Публічне управління та митне адміністрування*, № 3 (26), 2020. С. 33-37.

**ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ПІДХОДІВ ДО УПРАВЛІННЯ
ЗАКЛАДАМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

*Харченко Наталія, здобувач вищої освіти 6 курсу
спеціальності 073 «Менеджмент»*

Східноєвропейського університету ім. Рауфа Аблязова

Науковий керівник: к.е.н., Лозова Тетяна,

доцент кафедри менеджменту і адміністрування СУРА

Управління змінами є ключовим принципом сучасного менеджменту і важливим чинником успішного розвитку організацій чи систем взагалі. В громадському секторі, який охоплює більшість медичних установ, управління змінами може розглядатися як інноваційний процес, в межах якого організації впроваджують нові практики, технології, а також створюють нові товари або послуги.

Після оголошення незалежності головні напрямки діяльності уряду України та Міністерства охорони здоров'я, як центрального виконавчого органу влади у сфері охорони здоров'я, були спрямовані на уникнення розпаду вже сформованої системи охорони здоров'я та забезпечення мінімального рівня соціальних гарантій для населення у сфері медичної допомоги. Отже, в цей період не планувалися або не здійснювалися значущі зміни в системі, за винятком пошуку можливостей для мобілізації додаткових коштів для підтримки функціонування системи. Під час цього періоду були впроваджені платні послуги, розвивалося добровільне медичне страхування та лікарняні каси. Треба відзначити, що ці форми законного фінансування не мали суттєвого впливу на фінансування системи в цілому.

Основні напрями реформування системи охорони здоров'я України були визначені лише на рубежі віків та закріплені у затвердженій «Концепції розвитку охорони здоров'я населення України».

Наразі необхідність реформування системи охорони здоров'я України не викликає сумніву.

Управління в галузі охорони здоров'я повинно обов'язково зазнавати змін на фоні розвитку самої системи медичного обслуговування та врахування нових підходів і принципів фінансування. Оскільки система охорони здоров'я представляє собою вкрай складну структуру, її нормальне функціонування неможливе без належного управління. Принципи управління в системі охорони здоров'я, хоча у багатьох відношеннях схожі на принципи управління в інших галузях економіки, мають свою унікальну специфіку. Використання сучасних, специфічних підходів до менеджменту надає можливість підвищити

ефективність діяльності як в галузі охорони здоров'я взагалі, так і в окремих медичних закладах і медичних колективах.

У свою чергу, прийняття обґрунтованих управлінських рішень та ефективне керування медичним закладом в умовах конкуренції повинно ґрунтуватися на достовірних статистичних, бухгалтерських, економічних та аналітичних даних. Отримання та обробка цих даних можлива лише при якісному впровадженні медичних інформаційних систем.

Згідно з вимогами Національної служби здоров'я України та Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я" відбулася автономізація закладу, який надає медичні послуги. Іншими словами, заклади охорони здоров'я піддаються реорганізації шляхом перетворення на комунальні некомерційні підприємства.

Комунальні некомерційні підприємства, по суті, є неприбутковими організаціями.

Неприбуткова організація – це самостійний суб'єкт господарювання, що має статус юридичної особи та здійснює діяльність, визначену своїми установчими документами. Вона має власний баланс, веде поточні рахунки в банках та володіє печаткою. Неприбуткові організації зобов'язані спрямовувати свої доходи (прибутки) виключно на фінансування витрат, пов'язаних із збереженням їхнього функціонування, виконанням завдань та досягненням мети, визначених їхніми установчими документами.

З 1 квітня 2020 року вступив в дію другий етап змін у формі фінансування закладів охорони здоров'я у вигляді «медичної реформи». Тобто фінансування відбувається у вигляді реімбурсації за надані медичні послуги. Медичні заклади, перебуваючи у комунальній власності і маючи статус некомерційних підприємств, входять у ринкові відносини з державою.

Основним замовником медичних послуг є Національна служба здоров'я України, яка встановлює конкретні вимоги та обмежує перелік послуг, які підлягають відшкодуванню. Враховуючи інтерес пересічних громадян до отримання якісних медичних послуг та усвідомленням відміни територіальної приналежності до певних закладів, всі медичні установи вступають у конкурентну боротьбу з приватними клініками в сфері надання медичних послуг на національному рівні. Таким чином, можна визначити показники економічної ефективності діяльності закладу, навіть якщо рентабельність наближається до нуля. Але негативні показники рентабельності підприємства можуть викликати потребу в його реорганізації та навіть ліквідації.

Отже, для забезпечення стабільності підприємства та збереження робочих місць в умовах передкризового стану, керівництво закладу охорони здоров'я, так само як й інших підприємств, повинно вжити заходів щодо реструктуризації діяльності. Враховуючи обставини, ключовим аспектом реструктуризації в умовах адаптації до змін ринку буде перегляд переліку послуг, які надає заклад, з адаптацією до майбутніх ринкових вимог, визначених Національною службою здоров'я України. Ці питання є важливим етапом для подальших трансформацій як у функціонуванні закладу, так і в його структурі.

Література

1. Про Концепцію розвитку охорони здоров'я населення України: Указ Президента України від 7 груд. 2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1313/2000#Text>.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я: Закон України від 6 квіт. 2017 р. № 2002-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2002-19#Text>.

СКЛАДОВІ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

*Близнюк Олександр, здобувач вищої освіти б курсу спеціальності 073 «Менеджмент» Східноєвропейського університету ім. Рауфа Аблязова
Науковий керівник: к.т.н., доцент Козловська Світлана,
доцент кафедри менеджменту і адміністрування СУРА*

Комплексною характеристикою спроможності підприємства до інноваційної діяльності є його інноваційний потенціал.

Інноваційний потенціал слід розглядати як складну динамічну систему генерування, накопичення і трансформування наукових ідей та науково-технічних результатів в інноваційні продукти, процеси. Інноваційний потенціал підприємства – це підсистема цілісної системи, в якій він взаємодіє з іншими потенціалами підприємства (кадровим, науково-технічним, виробничим, технологічним тощо).

Інноваційний потенціал є системою факторів і умов, які необхідні для здійснення інноваційного процесу. Щоб оцінити інноваційний потенціал, слід врахувати всі можливості, які є в розпорядженні підприємства і потрібні для здійснення інноваційної діяльності [1].

За допомогою оцінки інноваційного потенціалу менеджери

підприємств можуть визначити відповідність наявного інноваційного потенціалу стратегії розвитку підприємства. Адже недоцільно нарощувати інноваційний потенціал, якщо це не сприяє досягненню поставлених цілей. Можливі ситуації, коли достатньо застосувати певні організаційні заходи для забезпечення більшої віддачі наявного інноваційного потенціалу.

Оцінка інноваційного рівня виробництва показує потенційні можливості виробничої сфери підприємства. Оцінка інноваційного рівня виробництва дає можливість визначити необхідність техніко-технологічних нововведень та ступінь готовності виробництва до їх впровадження.

Аналіз інноваційного рівня виробництва доцільно структурувати за такими елементами: продукція; обладнання; сировина та матеріали; технологія.

Оцінка параметрів продукції та виробництва передбачає аналіз виробництва та реалізації продукції, аналіз асортименту продукції, її якості та конкурентоспроможності. Якщо продукція конкурентоздатна, то це певною мірою свідчить про високий інноваційний рівень виробництва. Якщо продукція не конкурентоздатна, то це є сигналом для її зняття з виробництва або для запровадження програми інноваційних заходів щодо підвищення рівня конкурентоздатності продукції.

Наступний параметр – обладнання – передбачає вивчення використання основних засобів. При оцінці інноваційного рівня виробництва необхідно проаналізувати обсяг, структуру та технічний стан основних виробничих фондів (ОВФ).

Для аналізу стану ОВФ доцільно використовувати такі показники: коефіцієнт оновлення (характеризує частку нових фондів в загальній їх вартості на кінець року); строк оновлення основних фондів; коефіцієнт приросту; коефіцієнт вибуття; коефіцієнт зносу; коефіцієнт придатності.

Аналіз сировини та матеріалів охоплює аналіз забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами та аналіз ефективності використання матеріальних ресурсів.

В рамках оцінки інноваційного рівня виробництва розраховують всі загальні показники, що характеризують ефективність використання ресурсів на підприємстві: матеріалоемність, енергоємність виробництва тощо.

На основі розрахованих показників експерти можуть оцінити якісний аспект технологій за критерієм новизни.

Другою складовою оцінки інноваційного потенціалу є аналіз фінансового стану підприємства. Для точної та повної характеристики

фінансового стану достатньо порівняно невеликої кількості фінансових коефіцієнтів. Важливо лише, щоб кожний з них відображав найбільш суттєві сторони фінансового стану. Тому вибір та обґрунтування вихідних показників фінансово-господарської діяльності повинні виходити з цілей дослідження.

Наступною етапом оцінки інноваційного потенціалу є аналіз кадрової та організаційної складової. Інноваційна сприйнятливість організації є певним інтегральним показником інноваційної сприйнятливості кадрів підприємства та інноваційної сприйнятливості організаційної структури.

Оцінка кадрової складової інноваційного потенціалу передбачає в першу чергу аналіз якісних характеристик стану людських ресурсів на підприємстві. Для цього аналізується динаміка таких показників, як загальна чисельність, чисельність працівників з вищою освітою тощо.

Аналіз науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт на підприємстві передбачає дослідження сфери техніко-технологічних рішень, спрямованих на розвиток та вдосконалення виробництва.

Аналіз сфери НДДКР передбачає оцінку наявності власних наукових досліджень, вивчення динаміки обсягів фінансування сфери НДДКР та їх частки, динаміки якісного та кількісного складу зайнятих в НДДКР, динаміки кількості впроваджених нових продуктів та технологій.

Остання складова в оцінці інноваційного потенціалу передбачає аналіз системи маркетингу на підприємстві, яка при даній ситуаційній оцінці носить інфраструктурний характер. При аналізі системи маркетингу на підприємстві варто визначити: підтримує вона всі вищевизначені і описані складові інноваційного потенціалу чи ні, є сильною системою або слабкою. Визначити це можна на основі об'єктивних результатів діяльності, таких як доля ринку підприємства, на основі аналізу ринків збуту, ефективності проведених маркетингових заходів, якщо вони взагалі мали місце.

Від ринків збуту залежить обсяг продукції, виручка від реалізації, рівень цін, сума отриманого прибутку.

Очевидним є те, що рівень інноваційного потенціалу визначається не тільки ресурсами, можливостями та здатностями, а й безпосереднім та опосередкованим впливом середовища господарювання. Підприємства мають концентрувати увагу не тільки на внутрішніх справах, але й виявляти та враховувати у своїй діяльності можливі зміни зовнішнього середовища [2].

На основі виділених структурних складових інноваційного

потенціалу та визначених показників в рамках кожної складової можна зробити висновок про стан інноваційного потенціалу на підприємстві.

Література

1. С. Андрос, Сі Цо Чан. Інноваційний потенціал підприємства як фактор забезпечення конкурентоспроможності. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/201165>.

2. Яненкова І. Г., Бабкова-Пилипенко Н. П. Інноваційний потенціал підприємства: складові та фактори впливу. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/217450122.pdf>.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ТЕПЛОЕНЕРГЕТИЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

*Шестак Віталій, здобувач вищої освіти 6 курсу
спеціальності 073 «Менеджмент»*

*Східноєвропейського університету ім. Рауфа Аблязова
Науковий керівник: к.т.н., доцент Козловська Світлана,
доцент кафедри менеджменту і адміністрування СУРА*

На сучасному етапі розвитку народного господарства країни, кожний самостійно господарюючий суб'єкт економіки піддається впливу багатьох політичних, соціальних, економічних, екологічних та ін. факторів навколишнього середовища. Ці фактори є основним джерелом визначення умов функціонування підприємств, організацій та установ на етапі розвитку ринкових відносин країни. Поступова зміна цих умов потребує одночасного пристосування до них усіх суб'єктів господарювання. Тому, дуже важливого значення в цей час набуває система заходів, спрямованих на удосконалення та розвиток діяльності підприємств, організацій, установ у будь-якій галузі народного господарства. Ці удосконалення потребують постійного впровадження нових наукових досягнень: у системі управління, системі виробництва, технології, якості, збуту продукції та ін.

Для того, щоб вірно обрати шляхи удосконалення діяльності підприємства, слід визначити найбільш важливі фактори, що позитивно чи негативно впливають на нього. Це дозволить вчасно передбачити та уникнути небажаних наслідків впливу середовища на ефективну діяльність підприємства в цілому. Важливу увагу слід приділяти розробці та вибору стратегії удосконалення і подальшого розвитку діяльності, ухваленню вірних і обґрунтованих управлінських рішень щодо впровадження цієї стратегії.

Перспективи розвитку паливно-енергетичного комплексу України та проблеми охорони навколишнього середовища зумовлюють необхідність пошуку напрямків реалізації концепції еколого-збалансованого виробництва. Найбільш екологічно небезпечною галуззю у складі паливно-енергетичного комплексу є теплоенергетичне виробництво. На нього припадає більш ніж 70% викидів у атмосферу усього паливно-енергетичного комплексу. Щорічно у навколишнє середовище потрапляє понад 16 млн. тон твердих відходів, парникових газів, відбувається теплове забруднення, споживається 3,5 млрд. м³ води, витрачається кисень атмосфери.

Очевидно, що задачі розвитку енергетики і збереження рівноважного природного функціонування природного середовища мають об'єктивне протиріччя. Взаємодія енергетики з зовнішнім середовищем відбувається на всіх стадіях ієрархії паливно-енергетичного комплексу: видобутку, переробки, транспортування, перетворення і використання енергії.

Теплові електростанції суттєво впливають на стан повітряного басейну в районі їх розташування.

Характерні забруднення ТЕС: золіві поля, теплові та хімічні забруднення водних басейнів, шумовий вплив на найбільш житлові райони (особливо у великих містах), електромагнітне випромінювання та інше [1].

Проблема запобігання забрудненню навколишнього середовища продуктами згорання органічних палив ускладнюється процесом урбанізації, який сприяє економічному розвитку. Санітарне законодавство, яке обмежує викиди шкідливих домішок у навколишнє середовище при виробництві електроенергії, у різних країнах різне. У промислово розвинутих країнах встановлені гранично допустимі концентрації (ГДК) речовин, які забруднюють повітря та водоюми.

Знизити викиди шкідливих речовин від котельних установок можна зменшенням вмісту їх у паливі; зниженням кількості шкідливих речовин, що утворюються в процесі горіння палива; очищення продуктів згорання від шкідливих домішок перед викидом в атмосферу.

Пошуки шляхів і практичне здійснення заходів по зниженню викидів в навколишнє середовище забруднюючих речовин є надто актуальною задачею в розвитку енергетики і для існуючих установок по виробництву енергії, і для знов створюваних.

Можна виокремити два підходи до рішення проблеми зниження викидів сполучень сірки при згорянні органічних палив:

- 1) очистка від сполук сірки продуктів згорання палива

(сіркоочистка димових газів);

2) вилучення сірки з палива до його згоряння.

Перспективним напрямком є комплексна екологізація теплоенергетичного виробництва. Це стосується використання екологічних видів палива, технологій, високоефективного очисного обладнання. Здійснення цих заходів потребує значних обсягів капітальних вкладень та термінів реалізації. Іншим напрямком може бути екологізація системи управління об'єктами теплоенергетичного комплексу. Практика показує, що діюча на підприємствах теплоенергетики система управління природокористуванням не забезпечує комплексного та системного підходів до питань охорони навколишнього середовища, інтеграції виробничої та природоохоронної діяльності. Потребують подальшого розвитку дослідження щодо екологізації, відносин підприємств із суб'єктами зовнішнього середовища, впливу екологічного фактора на процеси формування та ефективного використання економічного потенціалу, інвестиційну діяльність [2].

Екологізація системи управління зумовлює відповідні зміни у системах планування, ціноутворення, мотивації праці та інших. Корпоратизація теплоенергетичного комплексу потребує розробки механізму регулювання еколого-економічних відносин між підприємствами та їх структурними підрозділами.

Література

1. Хилько М. І. Екологічна безпека України: навч. посіб. К., 2017. 267 с. URL:

<http://www.philosophy.univ.kiev.ua/uploads/editor/Files/Vykladachi/Hylko/%D0%A5%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D0%BE%20%D0%9C.%D0%86.%20%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B0%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.%20%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87.%20%D0%BF%D0%BE%D1%81..pdf>.

2. Екологізація виробництва та зелені технології: Курс лекцій: навч. посіб. для студ. всіх спеціальностей всіх освітніх програм / Н. С. Ремез, А.О. Дичко, Т. В. Гребенюк, В. О. Бронницький. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 209 с. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/48002/1/Ekolog.pdf>.

**ОБҐРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ
СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПІДПРИЄМСТВІ**

*Побиванець Тетяна, здобувач вищої освіти 6 курсу
спеціальності 073 «Менеджмент»*

*Східноєвропейського університету ім. Рауфа Аблязова
Науковий керівник: д.е.н., професор Колодинський Сергій
кафедри менеджменту і адміністрування СУРА*

У наше сьогоденне життя міцно увійшло поняття «менеджмент» й стало звичним для ділового українського спілкування. Проте необхідно враховувати, що мова йде про сучасну філософію, де діють інші критерії цінностей і пріоритетів.

Українське слово «управління» і англійське слово «менеджмент» ототожнюють як синонімами, однак насправді їх істинний зміст вельми розрізняється. Вживаючи термін «менеджмент», ми слідуємо сталій в міжнародній практиці традиції, тобто мається на увазі цілком визначене коло процесів та явищ. Насправді термін «управління» не є задовільним заступником терміну «менеджмент» тому, що в даному випадку йдеться лише про одну з форм управління, про управління соціально-економічними процесами за допомогою і в рамках підприємницької організаційної структури. Зауважимо, що адекватною економічною основою менеджменту є ринковий тип господарювання, здійснюваний на базі індустріальної організації виробництва або комерції.

Таким чином, термін «менеджмент» вживається відповідно до управління господарською діяльністю, тоді як для інших цілей застосовуються інші терміни.

На сьогоднішній день доцільно вживати термін «організація», «управління» і «адміністрування». Однак, державні, громадські і інші організації також повинні впроваджувати принципи і методи менеджменту, якщо прагнуть досягнути своїх цілей при мінімумі затрат.

Для того щоб з'ясувати поняття менеджменту, необхідно зупинитися на деяких вхідних в нього положень, передусім цільовий зміст. Задачами менеджменту як науки є розробка, експериментальна перевірка і впровадження на практиці наукових підходів, принципів і методів, що забезпечують стійку, надійну, ефективну і перспективну роботу колективу (індивідуума) шляхом випуску конкурентоспроможного товару.

Поняття «рішення» в сучасних умовах господарювання багатозначні. При цьому необхідно завжди пам'ятати, що навіть ретельно продумані рішення можуть виявитися неефективними, якщо

вони не зможуть передбачити можливих змін у ситуації, стані виробничої системи.

У той же час кінцевою метою менеджменту як практики ефективного управління є забезпечення прибутковості підприємства шляхом раціональної організації виробничого (торгового) процесу, враховуючи управління виробництвом (комерцією) і розвиток техніко-технологічної бази.

Найбільше повно значення менеджменту розкривається в його функціях. А орієнтація на нові умови і чинники економічного розвитку безпосередньо знайшла відображення в принципах менеджменту. Проте ефективність управління залежить не тільки від функцій і принципів менеджменту. Крім цього, виникає потреба в застосуванні арсеналу засобів, що забезпечують досягнення цілей, тобто новітніх методів управління. Методи постають як важливий та основний елемент процесу управління. Наявність прогресивних методів управління та вміле їх застосування є передумовою ефективності управління організаціями та господарських процесів.

Методи управління покликані забезпечити високу ефективність діяльності колективів, їх злагоджену роботу, допомагати максимальній мобілізації творчої активності кожного члена. Таким чином, управління відрізняються від усіх інших технічних та технологічних методів, які застосовуються у ході вирішення стратегічних складних господарсько-виробничих завдань.

Особлива роль методів управління полягає у тому, щоб створити умови для чіткої організації процесу управління, впровадження сучасної техніки і прогресивної технології організації праці та виробництва, забезпечити їх максимальну ефективність при досягненні поставленої мети.

Таким чином функції, методи та принципи управління спрямовані на вирішення головної мети – виробництво і забезпечення конкурентоспроможної продукції з мінімальними затратами з метою отримання заздалегідь визначеної долі прибутків. В результаті зазначених заходів досягнення намічених цілей, тобто одержання максимального і стійкого прибутку, вихід на нові ринки, закріплення на існуючому ринку, і є основними критеріями менеджменту.

Таким чином, ефективне управління підприємства значною мірою визначається рівнем розвитку менеджменту. Це питання є особливо актуальним сьогодні, коли відбуваються докорінні зміни в області фінансових відносин, ускладнення ринкової ситуації, постійної зміни зовнішніх і внутрішніх чинників.

Література

1. Менеджмент в охороні здоров'я: Структура та поведінка організацій охорони здоров'я / За ред. Шортгела. К.: Основи, 1998.
2. Колот А.М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу: Навч. посібник / КНЕУ К.: 1998 228 с.
3. Крушельницька О.В. Управління персоналом: навч. посібник / О. В. Крушельницька, Д. Л. Мельничук. К.: Кондор, 2003. 296 с.
4. Корецький М.Х. Стратегічне управління: навч. Посібник / М.Х. Корецький. К.: ЦУЛ, 2007. 240с.
5. Балабанова Л. Управління персоналом: навчальний посібник / Людмила Балабанова, Олена Сардак, ; Мін-во освіти і науки України, ДонДУЕТ ім. М. Туган-Барановського. К.: Професіонал, 2006. 511 с.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ

*Габро Григорій, здобувач вищої освіти б курсу
спеціальності 073 «Менеджмент»*

*Східноєвропейського університету ім. Рауфа Аблязова
Науковий керівник: д.е.н., професор Колодинський Сергій
кафедри менеджменту і адміністрування СУРА*

При характеристиці категорій «менеджмент» та «управління» використовують тотожні теоретичні поняття: об'єкт, суб'єкт, методи, системи, структури, середовище, функції, тощо. Проте реалізація на практиці зазначених категорій істотно відрізняється за змістом, що полягає в елементах менеджменту й управлінні та процесах, які практичними засобами впливають на реалізацію управлінських рішень та відносин.

Керівництво також вважають менеджментом, тобто діяльність організації орієнтується та скеровується на зовнішнє середовище, яке впливає на комунікації з органами державної влади, громадськими організаціями, суб'єктами ринку, волонтерським рухом.

Таким чином, ефективне управління діяльністю підприємства значною мірою визначається рівнем розвитку менеджменту. Це питання є особливо актуальним сьогодні, коли відбуваються докорінні зміни в області фінансових відносин, ускладнення ринкової ситуації, постійної зміни зовнішніх і внутрішніх чинників.

Ступінь досягнення поставлених цілей у короткостроковому та довгостроковому періодах безпосередньо впливає на оцінку ефективності управління й визначає якість функціонування

запропонованих систем та стратегій.

Отже, управління розглядається як доволі динамічний і складний процес, який здійснюють та керують управлінці на різних рівнях, основним завданням яких постає досягнення поставленої перед ними цілі. Коли визначено мету, потрібно обрати найбільш оптимальні методи, засоби й шляхи для її досягнення. Перед виконанням будь-якого завдання в першу чергу необхідно відповісти на запитання «що потрібно зробити?», «яким чином ефективніше діяти?». Тобто, постає необхідність застосування низки засобів, які гарантовано дозволять забезпечити досягнення поставленої мети.

Зклади галузі охорони здоров'я – це складна соціально-економічна система, яка має в своєму розпорядженні матеріальні, грошові, трудові ресурси для задоволення потреб в медичних послугах. Управління означає здійснення певного типу взаємозв'язаних дій з формування і використання ресурсів ЛПУ для досягнення поставлених цілей. В умовах ринкової економіки в ході управління досягається не тільки медична, соціальна, але і економічна ефективність за допомогою порівняння доходів з витратами і отримання прибули.

Діяльність закладів охорони здоров'я в сучасних умовах на ринку медичних послуг повинна зважати на зміни та ризики зовнішнього та внутрішнього середовища організації, що безпосередньо пов'язано з проведенням реформ у галузі охорони здоров'я, тобто впровадження й застосування сучасних методів управління закладами охорони здоров'я; нових форм оплати медичних послуг та зміною системи їх контролю; оновлення форм організації та планування роботи лікувально-профілактичних закладів; диференціацію та децентралізацію надходжень фінансових та матеріально-технічних ресурсів; підвищення професійного рівня медичних кадрів; автоматизацію, інформатизацію та забезпечення інноваційними цифровими електронними системами галузі (E-Health); впровадження міжнародних норм та протоколів оцінки якості та рівня надання медичних послуг; постійного здійснення моніторингу конкурентоспроможності та аудиту якості надання медичних послуг відповідно до встановлених міжнародних стандартів.

Отже, при визначенні ефективності застосування тих чи інших методів менеджменту в закладах охорони здоров'я, було з'ясовано безпосередню залежність рівня кваліфікації управлінських кадрів та їх вплив на досягнення поставленої мети, що обумовлює потребу цілеспрямованої й систематичної підготовки кваліфікованих фахівців різних рівнів управління в галузі охорони здоров'я.

Література

1. Стадник В.В. Йохна М.А Менеджмент. Навч. посібник. К.: Академвидав, 2019. 464 с.
2. Хміль Ф.І. Основи менеджменту. К.: Академвидав, 2015. 608 с.
3. Федоренко В. Г. Основи менеджменту. К.: «Алтера», 2010. 420 с.
4. Кузьмин О.Є. Сучасний менеджмент Львів, 2005 р.
5. Шипунов В. Г., Кишкель Е. Н. Основи управлінської діяльності. М.: Вища школа, 2000.

СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Ярмоленко Вячеслав, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 075 «Маркетинг»

Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

Науковий керівник: к.і.н., доцент Світлана Лишко, доцент кафедри маркетингу, фінансів, банківської справи та страхування

Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

Маркетингова комунікація – це процес, в якому використовуються численні інтегровані інструменти для спілкування з цільовою аудиторією, поєднання різноманітних програм і різноманітних засобів комунікації для збільшення циклу продажів.

Наразі дослідники виокремлюють наступні інструментів маркетингової комунікації що дозволяють посилити інформацію про бренд та стимулювати продажі.

Найбільш комунікаційним інструментом, який використовують маркетингові команди є реклама. Вона має широке охоплення та чудово підходить для невеликих компаній або стартапів, у яких незначний маркетинговий бюджет.

Стимулювання збуту призначено для просування продукту завдяки прямій взаємодії з клієнтами. Це створює лояльність до бренду та допомагає йому розвиватись. Стимулювання збуту відбувається у всіх формах, таких як безкоштовні зразки, подарункові ваучери, знижки, пропозиції тощо. Наразі онлайн-маркетинг є прямим маркетингом. Пряма поштова розсилка для залучення потенційних клієнтів має більше переваг, ніж звичайний маркетинг. Завдяки інструментам персоналізації споживачам легше обробляти пряму поштову розсилку та каталоги. Крім того, прямий онлайн-маркетинг дає високий рівень відгуків порівняно з традиційним маркетингом.

Електронний маркетинг – це тактика маркетингової комунікації, яка дозволяє бренду залучати більше потенційних клієнтів і потенційних клієнтів, залучаючи трафік на свій офіційний веб-сайт. Крім того, цей маркетинговий інструмент є процесом самокваліфікації.

Інформаційні бюлетені є ефективним способом заохочувати потенційних клієнтів. Якщо у вас є потужний список одержувачів, ви можете надсилати персоналізований вміст просто в їхні папки вхідних повідомлень. Ця тактика дозволяє перетягнути їх на сторінки воронки продажів. Отже, підтримувати їх взаємодію з вашим брендом.

Особистий продаж – інструмент комунікації, за допомогою якого продавець сам звертається до потенційних клієнтів і рекламує продукт через його переваги та особливості. Незважаючи на те, що особисті продажі вимагають багато наполегливої роботи, результати зазвичай позитивні.

Зв'язки з громадськістю дозволяють покращити імідж і місце свого бренду на ринку. Підтримка зв'язків з громадськістю з впливовими людьми в галузі є доречним інструментом для розвитку вашого бізнесу. Використання цього інструменту в потрібний час і перед потрібними людьми може допомогти збільшити продажі. Однією з найбільших переваг цього інструменту є те, що вам не потрібно витратити багато на публічні PR-кампанії, оскільки публічність не є важливою частиною зв'язків з громадськістю.

Соціальні медіа дозволяють брендам охопити широку базу цільової аудиторії, одночасно просуваючи свої продукти та цінності компанії за допомогою відео, реклами, фотографій, відео та чудового контенту. Сьогодні потенційні клієнти люблять спілкуватися з брендами за допомогою платформ соціальних мереж. Основне використання каталогів – оголошення про запуск нового продукту. Однак ключ до успіху полягає в утриманні справжньої ціннісної пропозиції. Каталоги в поєднанні з маркетингом електронною поштою є гарним способом донести інформацію до потенційних і існуючих клієнтів.

Виставки стають все більш популярними. У зв'язку з пандемією значної популярності отримали онлайн-виставки. Багато брендів приймають і проводять виставки, щоб представити новий продукт або послугу.

Семінари, форуми та вебінари можуть створити або зруйнувати бренд у галузі. Вони мають потенціал для того, щоб утвердити бренд/компанію як успішного лідера галузі. Насправді це місце, де споживачі можуть дізнатися більше про цінності, переконання та цілі бренду.

Опитування чудово підходять для отримання цінних відгуків і покращення бізнесу. Створення мобільного додатку для бренду для покупок в Інтернеті – сучасний інструмент охоплення широкої бази споживачів. За допомогою подкастів можна обговорити з відвідувачами нову тему або модний тренд. Це допомагає підтримувати зацікавленість клієнтів. Спонсорство допомагає охопити клієнтів у всьому світі.

Маркетинг, заснований на подіях, є чудовим інструментом для збільшення кількості конверсій, що зрештою призводить до зростання продажів. Це, як правило, сприяє залученню аудиторії та зворотному зв'язку від цінних клієнтів. Окрім цього, успішний інтерактивний маркетинговий план може змусити вас стати вірусним у соціальних мережах.

Отже, використання та поєднання зазначених інструментів маркетингової комунікації, дозволяє донести повідомлення про бренд чітко, голосно та з більшою прозорістю. Спілкування з аудиторією допоможе створити свій бренд у майбутньому. Таким чином, спрощені маркетингові комунікаційні кампанії та рішення безперечно можуть покращити ваші продажі та імідж бренду.

Глобальна інтегрована маркетингова комунікаційна стратегія допоможе визначити цільову аудиторію, поінформувати її про продукти та послуги та розповісти про бачення та цінності вашого бренду.

Література

1. Danni White Best Marketing Communication Tools to Boost Your Business. URL: <https://www.techfunnel.com/martech/essential-marketing-communication-tools-good-marketing-campaign/>

2. Akshat Biyani The Ultimate Guide To Marketing Communication Strategies URL: <https://blog.gaggleamp.com/marketing-communication-strategies>

МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Перебийніс Юлія, здобувач вищої освіти I курсу Магістратури спеціальності 075 «Маркетинг»

*Національного університету харчових технологій
Науковий керівник д.е.н., професор Петухова О.М.*

З початку ХХ століття дослідження ринку допомагають підприємствам зрозуміти потреби клієнтів, перемогти конкуренцію та збільшити прибуток. А з появою нових технологій і зміною споживчих тенденцій потреба в дослідженні ринку тільки зростає.

Маркетингові дослідження – це процес збору та аналізу інформації

для виявлення ринкових можливостей і загроз, вивчення конкурентного середовища та потреб споживачів, а також покращення стратегій бренду.

Маркетингові дослідження допомагають компаніям отримати цінну інформацію про характеристики, поведінку, уподобання та настрої цільової аудиторії. Основні гравці ринку маркетингових досліджень залишаються лідерами, зміцнюючи свої позиції шляхом злиття з іншими дослідницькими організаціями.

Здавалося б, без розуміння ефективності дій бізнесу, неможливо планувати будь-які активності, а без розуміння потреб аудиторії, заснованого на знанні про досвід споживача, ризику будь-яких нововведень зростають до небес. Однак більшість українських компаній не використовують маркетингові дослідження в своїй діяльності. Основною причиною невикористання інструменту “МД” є найчастіше низький рівень знань і недовіра менеджменту до досліджень. На щастя, останнім часом ситуація почала змінюватися і все більше українських компаній звертають увагу на ресурс досліджень. Вони націлені на прості недорогі дослідження, чекають, що їм пояснять, що і як пораховано, чому саме так, а не інакше правильно вчинити [1].

Реалії життя змусили бізнес адаптуватися, а світ досліджень сильно постраждав від COVID-19. По-перше, онлайн-дослідження, які активно розвиваються в останнє десятиліття, з появою епідемії практично витіснили інші методи. Ця тенденція стосується не лише кількісних, а й якісних досліджень. По-друге, оскільки споживачі проводять більше часу в Інтернеті, а компанії починають приділяти більше уваги цифровим технологіям і тестувати зручність використання своїх веб-сайтів і додатків. По-третє, криза змусила компанії оптимізувати бюджети та мінімізувати маркетингові інвестиційні ризики, залишаючись інноваційними. Тому дизайн послуг, який допомагає знаходити справді прості рішення та досягати успіху на насичених ринках, стає все більш популярним. Замість того, щоб звертатися за допомогою до дослідників, прогресивні компанії вбудовують у свої структури відділи дизайну послуг, залишаючи дослідницьким фірмам лише набір респондентів.

Індустрія маркетингових досліджень складається з внутрішніх і зовнішніх постачальників: внутрішнім постачальником є відділ досліджень всередині компанії. Наприклад, компанія L'Oréal має власний дослідницький відділ, в якому фахівці вивчають споживацький досвід, тестують нові продукти, пакування та рекламу; зовнішні постачальники – окремі компанії, які проводять повноцінні дослідження на замовлення або надають частину послуг. Досліджують сфери

телебачення, торгівлі, технологій, охорони здоров'я, банківських послуг, страхування [2].

Дослідження ринку необхідні для функціонування будь-якої компанії. Постійні соціальні, політичні та економічні виклики тільки посилять цю потребу. Маркетингове дослідження є абсолютно необхідним, якщо вашій компанії потрібно: прийняти важливі ділові рішення; оцінити ринкові ризики та можливості; вивчити характеристики, поведінку, потреби та переваги споживачів; покращити взаємодію з користувачем; визначити сильні та слабкі сторони бренду порівняно з конкурентами; звернути увагу на тенденції галузі; тестувати маркетингові повідомлення та кампанії.

Пандемія коронавірусу справила величезний вплив як на світову економіку в цілому, так і на майже всі сектори української економіки зокрема. У зв'язку з неодноразовим введенням карантинних обмежень багато компаній були змушені тимчасово призупинити свою діяльність, відбулося скорочення сукупного попиту і збільшилася частка безробітних. Не став виключенням і ринок маркетингових досліджень. Незважаючи на той факт, що більшість українських дослідницьких компаній сподіваються на майбутнє відновлення ринку, ми всі розуміємо, що зміни, які спіткали ринок маркетингових досліджень України, мають довгостроковий та інколи, нажаль, незворотний характер. Безумовно, пандемічна ситуація та неодноразові та довготривалі локдауни не сприяють розвитку бізнеса загалом, а відтак, і фінансуванню досліджень попри те, що і клієнти і дослідники розуміють особливу актуальність даних про сучасного споживача, ринок та подальші перспективи. Проте, це чудова нагода для перевірки на професіоналізм та людяність, багатовекторність та взаємовиручку. В цей непростий для галузі час необхідно об'єднати зусилля дослідників та замовників: розвивати партнерські взаємини, ретельно продумувати методологію проведення досліджень, розуміти необхідність передоплати [2].

Загалом маркетингові дослідження можна розділити на дві категорії: проблемне дослідження та дослідження вирішення проблеми. Кожна категорія містить певний вид маркетингових досліджень.

Ідентифікація проблеми: сегментування ринку. Цей тип дослідження використовується для ідентифікації різних сегментів ринку або груп споживачів зі схожими характеристиками. Його часто використовують для визначення найкращого цільового ринку для певного продукту чи послуги; аналіз потреб споживачів – дослідження, яке допомагає виявити потреби споживачів, а також будь-які проблеми,

які впливають на користувацький досвід. Такий аналіз корисний для поліпшення характеристик товару, або для впровадження інновацій; аналіз конкурентів: Маркетингові дослідження конкурентів грають важливу роль у зростанні компаній. Аналіз конкурентів надає інсайти про переваги і недоліки продуктів чи послуг, рівень лояльності споживачів, ціноутворення і стратегії просування; аналіз дотичного до ринку середовища: на певних етапах розвитку компанії постає необхідність дослідити зовнішні фактори впливу на бізнес. Наприклад, економічні умови чи демографічні тенденції. Такий аналіз допомагає визначити потенційні загрози і можливості; SWOT-аналіз: виявляє сильні і слабкі сторони, можливості і загрози для бізнесу, бренду, або проекту. Виявляє проблеми стратегічного планування й визначає напрямки розвитку; прогнозування: допомагає передбачати споживчий попит, тенденції та зміни на ринку на основі даних про минуле або теперішнє. Допомагає у плануванні стратегічних рішень щодо розробки продукту, ціноутворення і просування. Розв'язання проблеми: дослідження продукту. Стає у нагоді для збору інформації про потреби й уподобання споживачів, щоб отримати інформацію для розробки нових продуктів або вдосконалення існуючих; моніторинг здоров'я бренду: допомагає компаніям проаналізувати, якими є впізнаваність і сприйняття бренду клієнтами, наскільки аудиторія готова рекомендувати, чи є загрози для репутації і чи викликає бренд довіру.

Отже, якщо компанія прагне наблизитись до своїх споживачів і розуміти їх потреби – обов'язково треба додати маркетингові дослідження у стратегічне планування. Різноманітність дослідницьких методів і технік допоможе прийняти важливе рішення, оцінити ризики і можливості ринку, слідкувати за трендами.

Література

1. Маркетингові дослідження. URL: <http://surl.li/njeho> (дата звернення 20.11.2023).
2. Маркетингові дослідження: потужний інструмент пошуку інсайтів. URL: <http://surl.li/lujon> (дата звернення 21.11.2023).

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ БРЕНДИНГУ НА УКРАЇНСЬКОМУ РИНКУ

Романчук Кіріл, здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Східноєвропейського університету ім. Р.Аблязова

Науковий керівник: к.е.н., Сарана Леся, доцент кафедри маркетингу, фінансів, банківської справи та страхування СУРА

Україна є наразі активним суб'єктом глобальної торгівлі та об'єктом міжнародного інвестування. Вітчизняний ринок стає середовищем безпосередньої діяльності глобальних компаній, користувачів глобальних брендів, а відтак адаптером новітніх глобальних брендингових програм, спрямованих безпосередньо на вітчизняного споживача та опосередковано – на вітчизняного виробника. Аналіз вітчизняної практики дає можливість говорити про готовність міжнародних компаній до придбання локальних національних брендів, які отримали всеукраїнське визнання та мають потенціал як внутрішнього, так і міжнародного розвитку. Це посилює значимість теоретико-методологічних розробок у галузі бренд-менеджменту, які надають відповідне методичне забезпечення, по-перше, для розроблення та просування конкурентоспроможних вітчизняних торгових марок (брендів) на світові ринки, а по-друге, – адекватної оцінки вартості нематеріальних активів вітчизняних компаній. Перед вітчизняним бізнесом стоїть нелегке завдання – утримання власних ринкових сегментів, боротьба як на власному, так і на міжнародному конкурентному середовищі з компаніями, які мають потужний арсенал найсучасніших брендингових технологій, що власне і зумовлює необхідність активізації наукових і прикладних досліджень зазначеного спрямування [1].

Сьогодні в Україні, зважаючи на наслідки світової фінансової кризи, у зв'язку зі зменшенням реальних доходів населення відбуваються процеси зменшення обсягів продажу продукції як на промисловому, так і на споживчому ринках. Велика кількість компаній стикаються не лише із проблемами, пов'язаними із втратою клієнтів і відповідної частки ринку, а й навіть із проблемою неможливості діяльності на ринку через нерентабельність виробництва та реалізації продукції. Вітчизняним виробникам для формування власних брендів потрібні великі зусилля і засоби, щоб "перехопити ініціативу" у закордонних конкурентів, що давно почали рекламну обробку населення України. Використання західних технологій брендингу передбачає

проведення постійних маркетингових досліджень купівельних переваг, мотивів здійснення покупок. Саме специфіка купівельної поведінки українців визначає особливості застосування концепції брендингу на вітчизняному ринку.

Освоюючи цю концепцію, необхідно враховувати, що:

- загальний рівень розпізнання брендів в українських споживачів не великий, але він постійно росте, тому Україна – країна, де можна досить швидко створити і просунути новий бренд;

- внаслідок стрімкого насичення вітчизняного ринку споживачі не встигають формувати лояльність до визначеної товарної марки в зв'язку з постійною появою нових товарів, раніше не відомих;

- у споживачів спостерігається зростання недовіри до якості закордонних товарів, особливо продовольчих, і однозначна перевага вітчизняних марок продуктів харчування (за деякими одиничними винятками);

- бренд в Україні в набагато більшому ступені, ніж на Заході, сприймається як символ "автентичності товару" (відсутність підозр у незаконній підробці марки);

- для створення бренду в Україні необхідні потужна рекламна кампанія в засобах масової інформації й активне використання зовнішньої реклами;

- у свідомості вітчизняного споживача поняття "бренд" складається з трьох факторів: країна-виробник, привабливість упакування і товарна марка, тому назва марки повинна доповнюватися відомостями про країну виробника.

Варто зазначити, що винятково важливе значення для формування бренду у свідомості українського споживача має словесний товарний знак (brand name), так як він є найбільш сильним і незабутнім "ідентифікатором" конкретного товару. І.В. Крилов у книзі "Маркетинг (соціологія маркетингових комунікацій)" пише: "Найбільш ефективний для України шлях створення сильного бренду на основі особистого імені, оскільки він дозволяє не тільки забезпечити 100-відсоткову впізнаваність, але й надати імені символічне значення якості і престижності товару" [2, с.112-113].

На думку різних експертів в Україні прихильність до іноземних назв зникає, і більшість виробників вважає за краще давати українські імена своїм товарам. Опитування споживачів підтверджують стабільне збільшення популярності вітчизняних брендів, особливо продуктів харчування, причому орієнтація споживача на той чи інший бренд залежить від його соціального стану.

В Україні виникла позитивна тенденція зростання кількості фамільних брендів, які до того ж увійшли до числа найдорожчих. Вони зосереджені, як правило, на ринку споживчих товарів або надання різноманітних послуг. Такі компанії успішно розвивають бренди не тільки на внутрішньому, але й на зовнішніх ринках. Найвагомими ринками у вітчизняному рейтингу українських компаній сьогодні є: мобільний зв'язок, гірничо-металургійний комплекс, автомобілебудування, промислова хімія, машинобудування і телекомунікації. Загалом, даний розподіл відповідає світовим стандартам, за винятком гірничометалургійного комплексу і промислової хімії, але це ключові галузі саме української економіки.

З огляду на постійне збільшення кількості різноманітних брендів, представлених в Україні, можна зробити висновок, що брендинг на українському ринку активно розвивається. Успішність розвитку бренду як маркетингового інструменту і об'єкта бренд-менеджменту в Україні безпосередньо залежить від роботи організації у напрямі бренд-менеджменту. Незважаючи на те, що більшість українських брендів перебувають на початковому етапі життєвого циклу, їхня вартість щорічно зростає. Головний чинник, що сприяє зростанню вартості бренда, – динаміка розвитку ринків, адже наявність бренду дозволяє будь-якій компанії мати конкурентну перевагу. Керівництво компаній сьогодні особливу увагу приділяє брендингу, оскільки саме вартість бренду є істотною частиною ринкової капіталізації, особливо у разі продажу бізнесу, і навіть визначає подальші перспективи його розвитку.

Література

1. Міжнародний маркетинг – Барановська М.І. URL:http://pidruchniki.com/1584072052273/marketing/mizhnarodn_uy_marketing
2. Махнуша С. М. Наукові засади та практичні аспекти оцінки ринкових позицій бренда (на прикладі галузі шоколадних і кондитерських виробів України) *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2012. № 1. С. 105-113 URL: <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/>
3. Chernatony L. Brand Management Through Narrowing the Gap Between Brand Identity and Brand Reputation *Journal of Marketing Management*, 2014. P. 157-179.
4. Сутність і цілі бренду: URL: <http://marketing-helping.com/kontroln-roboti/441-sutnst--czl-brendumarketingove-cznoutvorennya-testi.html>
5. Брендинг по Українському, що далі: URL: http://www.rusnauka.com/9_DN_2010/Economics/61579.doc.htm

РОЛЬОВИЙ ПІДХІД В МЕНЕДЖМЕНТІ

Голиборода В'ячеслав, здобувач вищої освіти І курсу спеціальності 073 «Менеджмент»

*Східноєвропейського університету ім. Рауфа Аблязова
Науковий керівник: к.т.н., доцент **Козловська Світлана**,
доцент кафедри менеджменту і адміністрування СУРА*

Рольовий підхід в менеджменті є одним з найважливіших підходів до управління організацією. Він дозволяє зрозуміти, які функції та завдання виконують менеджери в організації, і як ці функції взаємопов'язані. Рольовий підхід базується на тому, що менеджери виконують певні ролі в організації. Ролі – це певні очікування, які висуваються до менеджерів з боку організації, його членів та інших організацій. Існує кілька підходів до класифікації ролей менеджерів. Один з найпоширеніших підходів – це класифікація ролей, запропонована Р. Белбіном [1]:

Генератор ідей – винахідник та новатор. Як правило, це керівник команди. Корисний на початкових стадіях проекту або коли робочий процес застопорився і необхідний драйвер для продовження руху.

Аналітик-стратег – об'єктивний та проникливий. Аналізує можливості щодо проекту, рідко помиляється в оцінці ситуації. Прохолодний, часто інтроверт. Корисний на стадії стратегічного планування.

Фахівець – цілеспрямований експерт. Ділиться необхідними знаннями з командою, професіонал у своїй галузі. Корисна роль на початку проекту, коли потрібно перевірити технічні нюанси.

Душа команди – м'який та дипломатичний. Найпопулярніша людина в команді. Має емпатію, створює в колективі дружню атмосферу, допомагає вирішити конфлікти між колегами.

Дослідник ресурсів – харизматичний ентузіаст, екстраверт. Вміє налагоджувати стосунки, грамотно вести переговори та домовлятися про вигідні умови з підрядниками чи новими клієнтами.

Координатор – впевнений організатор. Зазвичай, це лідер команди. Він розподіляє завдання, встановлює термін виконання, контролює результат. Він добре знає свою команду та вміло користується можливостями кожного співробітника.

Мотиватор – енергійний та орієнтований на успіх. Такий співробітник сам має високий рівень мотивації та мотивує інших. Йому подобається вести за собою команду і він непогано справляється з цим. Чи не терпить невдач і чутливо на них реагує.

Реалізатор – дисциплінований та працелюбний виконавець. Справжній солдат. На таку людину завжди можна покластися, вона виконає завдання вчасно і зробить те, що від нього просять, консервативний. За виконання завдань завжди керується здоровим глуздом.

Педант чи контролер – сумлінний та тривожний. Цей співробітник зазвичай завершує проект, «причісує» роботу всієї команди. Він акуратний і уважний, вимогливий до деталей, не любить делегувати, перфекціоніст. На вигляд спокійний інтроверт, але всередині часто переживає, іноді більше, ніж потрібно. Педант душею вболіває за результат та відповідально підходить до своєї роботи.

Рольовий підхід в менеджменті є ефективним інструментом для підвищення ефективності роботи менеджерів. Він дозволяє зрозуміти, які функції та завдання виконують менеджери в організації, а також розробити систему підготовки та розвитку менеджерів, яка б сприяла розвитку їхніх навичок та знань [2].

Рольовий підхід має ряд переваг:

допомагає зрозуміти, які функції та завдання виконують менеджери в організації. Це дозволяє менеджерам краще розуміти свою роль в організації, а також взаємовідносини з іншими менеджерами та працівниками.

сприяє розробці системи підготовки та розвитку менеджерів. Рольовий підхід може бути використаний для визначення необхідних знань та навичок для менеджерів на різних рівнях управління.

сприяє оцінці роботи менеджерів. Рольовий підхід може бути використаний для розробки системи оцінки роботи менеджерів, яка б враховувала їхні обов'язки та очікування, які до них висуваються.

Однак, рольовий підхід має і деякі недоліки:

може бути занадто формальним. Рольовий підхід може призвести до того, що менеджери будуть виконувати свої ролі формально, не враховуючи індивідуальні особливості та ситуацію в організації.

не враховує індивідуальні особливості менеджерів. Рольовий підхід не враховує індивідуальні особливості менеджерів, такі як їхні здібності, особистісні якості та стиль управління.

Для того, щоб мінімізувати недоліки рольового підходу, необхідно враховувати наступні фактори:

рольовий підхід повинен бути адаптований до конкретних умов організації.

менеджери повинні бути ознайомлені з рольовим підходом і розуміти його переваги та обмеження.

Застосування рольового підходу в менеджменті дозволяє [3]:

зрозуміти, які функції та завдання виконують менеджери в організації. Це дозволяє менеджерам краще зрозуміти свою роль в організації, а також взаємовідносини з іншими менеджерами та працівниками.

розробити систему підготовки та розвитку менеджерів. Рольовий підхід може бути використаний для визначення необхідних знань та навичок для менеджерів на різних рівнях управління.

сприяти оцінці роботи менеджерів. Рольовий підхід може бути використаний для розробки системи оцінки роботи менеджерів, яка б враховувала їхні обов'язки та очікування, які до них висувуються.

Застосування рольового підходу в сучасній практиці управління в Україні може сприяти підвищенню ефективності роботи менеджерів. Для цього необхідно розробити систему підготовки та розвитку менеджерів, яка б враховувала рольовий підхід, а також впровадити систему оцінки роботи менеджерів, яка б базувалася на рольовому підході.

Література

1. Белбін Р.М. Команди менеджерів: Стиль управління, ефективність і розвиток. К.: Основи, 2002.
2. Менеджмент: Підручник / С.Ю. Бірюченко, К.О. Бужимська, І.В. Бурачек та ін.; під заг. ред. Т.П. Остапчук. Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка». Житомир: Вид-во «Рута», 2021. 856 с. URL: <https://eztuir.ztu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8068/1/%D0%9C%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%B6%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82.pdf>.
3. Розподіл ролей в команді за Р. Белбіном: як сформувати ефективну робочу команду. URL: <https://britishmba.in.ua/rozpodil-rolei-v-komandi-za-r-belbinom-iak-sformuvaty-efektyvnu-robochu-komandu/>.

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

*Толок Єлизавета, студентка 4 курсу, спеціальності 073 «Менеджмент»
Державного торговельно-економічного університету
Науковий керівник: д.е.н., професор Жуковська Валентина,
професор кафедри менеджменту ДТЕУ*

Людський фактор є найбільшим капіталом для компаній. Нові виклики в умовах військового стану вимагають змін в стратегії управління персоналом, адже надважливо утримати працівників та

вчасно закривати вакансії кваліфікованими кадрами. Актуальними є проблеми введення швидких змін до класичних систем менеджменту персоналу, пошук та запровадження інноваційних HR процесів, які направлені на збереження та розвиток потенціалу кадрового забезпечення підприємств.

Під час військового стану виникають проблеми відтоку кадрів, нестачі кваліфікованого персоналу, небезпеки для трудового резерву, що потребує зміни стилю управління кадрами на більш адаптивний. Методи впливу на кадри різних рівнів повинні залежати від професійних обов'язків та «цінностей» працівника в компанії. Актуальним є пошук нових шляхів для утримання й розвитку персоналу, а також широке запровадження діджиталізації HR-процесів для пошуку кваліфікованих кадрів, впровадження заходів запобігання ризикам безпеки та ефективної системи мотивації працівників.

Серед сучасних проблем компаній у сфері управління персоналом виокремлюють такі: відтік кадрів працездатного віку (еміграція та внутрішня міграція у зв'язку з війною); зростання кількості вакансій та збільшення конкуренції за працівника; нестача кваліфікованого персоналу (особливо не вистачає представників чоловічих професій, так як велика частина чоловіків вступила до лав ЗСУ чи тероборони); незадоволеність працівників низьким рівнем заробітної плати; емоційний стан працівників, низька продуктивність; пошук методів мотивації та способів утримання працівників у компанії в умовах нестабільності.[5]

Через те, що дуже велика частина потенційних працівників виїхала за кордон (зазвичай жінки), помітна частка чоловічого населення – на фронті або поранені, то відбирати підходящих кандидатів стало важче, а процес закриття вакансій відбувається в рази повільніше, а деякі місця так і залишаються відкритими. Щоб покращити пошук та збільшити вірогідність того, що кандидати на вакансії будуть компетентними важливо керуватись такими правилами: оцінювати та перевіряти ресурси (перш ніж розміщувати вакансію, слід поцікавитись у команди, чи може хтось тимчасово чи фрілансом закрити це завдання чи вакансію); оцінити вартість пропозиції, звіривши з вартістю на ринку праці на сьогодні; оцінити різницю між зарплатами в команді та середньостатистичною на ринку праці; оцінити важливість наразі такого спеціаліста та закриваючи вакансію, варто звертати увагу на відповідність рівня та кількості скілів заробітній платі. Підготовка плану першого етапу співбесіди-онлайн полягає у підборі переліку питань як загальних, так і під кожного окремого спеціаліста. Важливо обов'язково

запропонувати взяти на виконання тестове завдання для перевірки знань у професійній галузі людини.[4]

В умовах воєнного часу, потік грошових коштів на підприємствах зменшується, тому потрібно шукати нові джерела на фінансування та оптимізацію для утримання та розвитку персоналу. Надважливо автоматизувати всі можливі процеси пошуку кваліфікованих кадрів. Переваги оптимізації та діджиталізації: можливість зменшити кількість ручної роботи HR-процесів та витрат на зарплату працівників, скоротити час на аналіз даних кандидатів, коли резюме надходить багато (так у Великій Британії більшість чималих компаній для перегляду резюме на вакансію застосовують спеціальну програму-робот). Автоматизація більшості HR-процесів забезпечує більш оперативну інформацію про кандидатів. Варто застосовувати VR/AR технологій для тренування працівників, вирішення питань безпеки на робочому місці та онлайн-платформ для моніторингу та управління проектами, що зменшить час на розподіл завдань та забезпечить ефективне спілкування між учасниками проекту. Діджиталізація може забезпечити доступ до онлайн-навчання та інструкцій з безпеки для всіх працівників підприємства.[1] Наразі навіть невеликі компанії можуть успішно застосовувати Zoom, Teams, Google class та інші доступні програми.

Також варто подбати про безпеку працівників. Це підвищить імідж роботодавця і допоможе утримати цінних співробітників. Заходи запобігання ризикам небезпеки: розробка та систематичне оновлення регламентів у сфері екологічної та пожежної безпеки відповідно до норм законодавства; моніторинг HR менеджером професійного навчання й атестації працівників; стажування керівників щодо компетенцій управління безпекою підприємства в умовах війни; професійне навчання працівників щодо надання первинної допомоги в разі нещасного випадку та поранень; наявність попередньої фахової підготовки та спеціальних знань кандидатів при призначенні на посади, що вимагає відповідальності за трудові ресурси підприємства. [3] Надважливо в умовах військового стану забезпечити працівників надійним сучасним сховищем та призначити за ним відповідальну особу.

Також мотивування працівників в умовах воєнного стану забезпечить належну підтримку працівникам. В даних умовах додатковими стимулами для працівників можуть стати: психологічна підтримка, гнучкий графік, додаткові грошові виплати, надання корпоративного житла або оплата оренди (особливо підійде людям, які втратили дім через війну). [2] Якщо можливо, особливо для офісних працівників, було б доцільно ввести змішаний графік роботи, наприклад,

день- два працювати в офісі, а інші дні робочого тижня віддалено. Наразі такий режим роботи успішно використовують в країнах Європи.

В умовах воєнного часу актуальним є утримання персоналу, впровадження оптимальних методів мотивації працівників, вчасне закриття вакансій. Роль HR стане ключовою у розробці стратегій компанії. HR-менеджерам необхідно вчасно впроваджувати заходи щодо безпеки своїх співробітників та покращення їхніх робочих умов. В нових реаліях керівництво компаній повинно бути гнучким в управлінні персоналом, оптимізувати HR процеси, широко запроваджувати діджиталізацію, адже розвиток потенціалу працівників, їх утримання є ключовим елементом для досягнення цілей бізнесу.

Література

1. Воржакова Ю. П., Музикоришко В. О. Діджиталізація бізнес-процесів промислових підприємств: переваги та недоліки
2. Дергачова В. В., Зіма Д. І. Стратегія забезпечення кадрового потенціалу підприємства та його розвиток в умовах військового стану
3. Жуковська В. М. Безпека праці та здоров'я персоналу в умовах війни: розробка HR проєкту
4. Рекрутинг під час війни URL: <https://hrliga.com/index.php?module=news&op=view&id=24311>
5. Тимошенко В.Б. Тенденції у сфері управління персоналом компаній в умовах трансформацій URL: https://www.researchgate.net/publication/372387761_TENDENCIJ_U_SFERI_UPRAVLINNA_PERSONALOM_KOMPANIJ_V_UMOVAN_TRANSFORMACIJ

МОДЕЛІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Березенко Марина, здобувач вищої освіти I курсу спеціальності 073 «Менеджмент»

*Східноєвропейського університету ім. Рауфа Аблязова
Науковий керівник: к.т.н., доцент Козловська Світлана,
доцент кафедри менеджменту і адміністрування СУРА*

Емоція – це психологічна реакція факторів на певний стимул або подію, яка супроводжує певний стан свідомості та виявляється у фізичних емоційних проявах, таких як радість, гнів, смуток, страх. Емоції можуть виникати внаслідок зовнішніх подій або внутрішніх думок і відчуттів. Вони є важливою частиною людського досвіду і грають важливу роль у взаємодії з навколишнім світом.

Інтелект – це властивість або здатність системи (наприклад, людини, машини чи тварини) розуміти, усвідомлювати, вивчати,

мислити, розв'язувати проблеми та приймати рішення. Це також може включати здатність до творчого мислення, адаптації до нових ситуацій та ефективного використання знань. Інтелект може виявлятися в різних формах, таких як лінгвістичний, логічний, просторовий та інші види інтелектуальної активності.

Важливий аспект емоційного інтелекту, де акцент робиться на здатність до оптимальних результатів у відносинах із собою та іншими людьми. В контексті інтелекту взагалі, і емоційного інтелекту зокрема, пояснюється розуміння того, що когнітивні та емоційні аспекти можуть взаємодіяти та впливати один на одного.

Первісно в інтелектуальних дослідженнях акцент робився на когнітивних здібностях, таких як логічне мислення і розумові здібності. Проте, з часом виникло розуміння важливості емоційного аспекту, особливо в контексті взаємодії з іншими та успішного функціонування в соціальному середовищі. Це привело до розвитку концепції душевного інтелекту, яка охоплює здатність розпізнавати, розуміти та ефективно використовувати емоції, власні, такі як і інші люди, у різних ситуаціях.

Такий підхід визнає, що успіх в особистому і професійному житті часто вимагає не лише високих когнітивних здібностей, а й емоційної інтелектуальності для досягнення гармонії в міжособистісних відносинах і ефективного керівництва собою.

Ця модель включає в себе:

точність оцінки і вираження емоцій (здатність визначити емоції по фізичному стану і думкам, по зовнішнім виглядом та поведінкою; здатність максимально точно виражати свої емоційні потреби іншим людям);

використання емоцій в розумовій діяльності (здатність до ефективного мислення за допомогою залучення емоцій; рефреймінг сприйняття за допомогою емоцій; можливість бачення світу під різним кутом);

розуміння емоцій (навич визначення джерела емоцій; розуміння складних, амбівалентні почуттів; розуміння емоційних переходів; прогнозування подальшого розвитку емоцій);

управління емоціями (емоції містять інформацію і впливають на мислення, тому має сенс брати їх до уваги при вирішенні різного роду завдань).

Бізнес-сфера відрізняється тим, що успіх організації тут і зараз має визначальне значення. Неспроможність адаптуватися до сучасних тенденцій, використовувати нові можливості та завдавати лише збитків призводить до швидкого ліквідації. Лідеру в бізнесі слід не лише нести

відповідальність за свої рішення, але й виявляти креативність і гнучкість. Це вимагає глибокого розуміння можливостей та особливостей підлеглих. Недостатній контакт з командою може негативно впливати на атмосферу і призводити до емоційних і фінансових проблем.

Розвинений емоційний інтелект дозволяє бізнес-лідеру:

- знаходитися в гармонії з власними намірами та переживаннями;
- забезпечувати довіру підлеглих і впевненість в успішності власного майбутнього;
- створювати унікальний психологічний клімат, що спонукає підлеглих ділитися;
- своїми ідеями та способами вирішення конкретних завдань;
- майстерно керувати мотивацією підлеглих;
- підтримувати у підлеглих високий рівень креативності та готовності до прийняття здорового ризику;
- підтримання в колективі спрямованості на неперервний розвиток та навчання;
- підвищувати продуктивність праці за рахунок раціонального управління;
- емоційними станами в колектив;

Моделі емоційного інтелекту є теоретичними конструкціями, які визначають та описують різні аспекти здатностей особистості в управлінні емоціями та їх використанні для досягнення успіху у соціальних та професійних взаємодіях. Декілька ключових моделей включають [1]:

Модель Деніела Гоулмана:

- акцентує п'ять основних компонентів емоційного інтелекту: самосвідомість, саморегуляція, мотивація, емпатія та соціальні навички;
- зосереджується на важливості емоційного інтелекту.

Модель Пітера Саловея та Джона Майєра: ґрунтується на чотирьох ключових навичках емоційного інтелекту: перше – розпізнавання емоцій, друге – розуміння емоцій, третє – регуляція власних емоцій, і четверте – управління емоціями у взаємодії з іншими.

За моделлю Р. Бар-Она емоційний інтелект розглядається як комплекс некогнітивних здібностей, компетенцій і навичок, які впливають на здатність особи успішно протистояти викликам зовнішнього середовища. В межах структури EI, визначеного як емоційно-соціальний інтелект, виділяються п'ять основних субкомпонентів: внутрішньоособистісний, міжособистісний, регулятивний, адаптивний і загальний (переважальний) настроїв або

самотивація (оптимізм, щастя або задоволення від життя).

Модель емоційного інтелекту Р. Купера схожа на змішану модель ЕІ Д. Гоулмана, включає в себе різні компоненти. У цій моделі, на якій ґрунтується методика вимірювання «EQМар» або так звана «карта» вимірювання ЕІ, виділяються наступні елементи: зовнішнє оточення, емоційне самопізнання, емоційна компетентність, емоційні цінності й позиції, а також емоційні результати.

В галузі емоційного інтелекту особистості Е. Носенко та Н. Коврига впровадили інформаційно перероблену модель ЕІ, де розглядається поняття «емоційний інтелект» через призму «емоційної розумності». Зазначений підхід авторів виявляє схожість із змішаними моделями ЕІ.

Розуміючи значущий вплив емоційного інтелекту на функціонування підприємства, важливим завданням в сучасній науці є розгляд сутності цього концепту та оцінка його впливу. Недостатня здатність контролювати власні емоції не лише спотворює отриману інформацію, але також обмежує можливість прийняття правильних рішень, призводить до зниження продуктивності праці та збільшує ризик вчинення непоправної помилки.

Література

1. Августюк Марія Основні аспекти характеристики моделей емоційного інтелекту. URL: http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/8_2021/3.pdf.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЛІДЕРСТВА

Бобрик Анастасія, здобувач вищої освіти I курсу спеціальності 073 «Менеджмент»

*Східноєвропейського університету ім. Рауфа Аблязова
Науковий керівник: к.т.н., доцент Козловська Світлана,
доцент кафедри менеджменту і адміністрування СУРА*

У сучасному глобальному середовищі наявність чіткої та зрозумілої стратегії управління, використання інформаційних технологій, дотримання високих стандартів якості праці, а також компетентність працівників та відповідна організаційна культура є обов'язковими елементами. Однак ці умови, хоча і є необхідними, але не достатніми для відповіді на вимоги сучасного суспільства. У цьому контексті особливу роль відіграє лідерство [1].

Основна мета лідерства полягає в тому, щоб максимально використовувати можливості персоналу; свідомо керувати організацією (тобто самовизначатися); переборювати зовнішні обставини як на роботі,

так і в особистому житті

Актуальність лідерства визначається численними факторами, які впливають на сучасне суспільство та бізнес-середовище. До ключових аспектів, що підкреслюють актуальність лідерства, можна віднести:

Зміна умов: в умовах постійних змін у технологіях, економіці, та соціокультурному середовищі, лідерство стає критичним фактором успіху. Лідерам потрібно бути гнучкими та адаптивними для ефективного керівництва в нинішніх умовах.

Комплексність завдань: сучасні виклики, які ставляться перед організаціями, часто є складними та багатогранними. Лідерство допомагає розбиратися в складних ситуаціях та розв'язувати проблеми з позиції стратегічного бачення.

Етика та соціальна відповідальність: споживачі та працівники стають все більше зацікавленими в етичному та соціально відповідальному керівництві. Лідери, які демонструють ці цінності, зазвичай мають більше успіху та підтримки.

Розвиток та утримання талантів: лідерство включає в себе вміння розвивати та утримувати талановитих працівників. Здатність вдихнути і мотивувати команду є ключовою для досягнення високих результатів.

Глобалізація: у світі глобальних зв'язків лідерам доводиться працювати з різноманітними культурами та групами. Ефективне лідерство вимагає розуміння різноманітності та керівництва в глобальному контексті.

Інновації та технології: Сучасні лідери повинні розуміти і використовувати нові технології, сприяти інноваціям та стимулювати креативність в своїй команді.

Кризові ситуації: у випадку кризових ситуацій, таких як епідемії, природні катастрофи або економічні коливання, лідерство є визначальним для керівництва та спільного подолання труднощів.

З урахуванням цих факторів, лідерство залишається важливою та актуальною складовою для досягнення успіху в сучасному світі.

Лідер – це людина, яка вміє збирати потрібну команду, розуміти її потреби і сприймати їх як власні. Діє активно, завжди зберігаючи позитивний настрій і віру в успіх. Він знає, як переконати кожного, як знайти підхід до того чи іншого послідовника, як вказати на його помилки, не образивши при цьому людину.

Щоб стати лідером, треба багато вміти. У кожній ситуації треба вміти зорієнтуватись, зробити правильний вибір, ухвалити правильні рішення, подумати про інших. Розуміючи взаємозв'язок, лідер чітко бачить мету і згуртовує людей, створює команду, в якій індивідуальності

розкриваються і доповнюють одна одну [2].

Сучасне лідерство визначається рядом особливостей, які відображають зміни в підходах до управління та взаємодії в організаціях. Основні особливості сучасного лідерства включають:

визнання різноманітності: сучасні лідери розуміють і визнають різноманіття в команді, враховуючи різні культури, гендерні, етнічні та інші аспекти різності серед членів команди.

гнучкість і адаптивність: лідери повинні бути гнучкими та адаптивними до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Вони вміють швидко реагувати на нові обставини та змінювати свої стратегії.

емпатія та співпраця: сучасні лідери визнають важливість емпатії та співпраці. Вони розвивають взаєморозуміння, сприяють створенню позитивного робочого середовища та вдосконалюють комунікацію в команді.

цифрові навички: у зв'язку з швидким технологічним розвитком, сучасні лідери мають бути орієнтовані на цифрові технології, розуміти їх вплив на бізнес-процеси та бути здатними впроваджувати нові технології.

лідерство за прикладом: сучасні лідери виступають в якості прикладу для інших, проявляючи високий рівень моральності, етики та професіоналізму. Вони спонукають команду до досягнення високих стандартів.

акцент на розвиток та навчання: лідери визнають важливість навчання та постійного розвитку команди. Вони стимулюють навчання та підтримують особистий та професійний розвиток своїх підлеглих.

спрямованість на результат: сучасні лідери фокусуються на досягненні конкретних результатів та виконанні стратегічних цілей. Вони вміють створювати ефективні команди та керувати процесами для досягнення поставлених завдань.

Ці особливості відображають необхідність лідерів адаптуватися до сучасних викликів та враховувати різноманіття в організаційному середовищі.

Література

1. Чернов С.І., Гайдученко С.О. Вплив лідерства на формування та розвиток організаційної культури в публічному управлінні. URL: https://mmgh.kname.edu.ua/images/Gayduchenko/influence_of_leadership_on_forming_and_development_of_organizational_culture.pdf.

2. Сергєєва Л. М., Кондратьєва В. П., Хромей М. Я. Лідерство: навч. посіб. / за наук. ред. Л. М. Сергєєвої. Івано-Франківськ. «Лілея-НВ». 2015. 296 с. URL: http://umo.edu.ua/images/content/depozitar/navichki_pracevlasht/liderstvo.pdf.

ВПЛИВ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ

*Бовк Богдана, здобувач вищої освіти 1 курсу
спеціальності 073 «Менеджмент»*

*Східноєвропейського університету ім. Рауфа Аблязова
Науковий керівник: к.т.н., доцент Козловська Світлана,
доцент кафедри менеджменту і адміністрування СУРА*

Важливою передумовою для успішного розвитку сучасного підприємства є виявлення ефективних методів впливу на персонал через управлінські практики. Один з ключових інструментів для забезпечення такого впливу – це формування та розвиток організаційної культури. Це підтверджується успіхами підприємств у різних країнах світу, які активно визначають основні норми, принципи та правила своєї організаційної культури, розглядаючи її як ключовий фактор розвитку та конкурентоспроможності. За умов посилення конкуренції та підвищення ефективності підприємницької діяльності менеджери виявляють зростаючий інтерес до організаційної культури та її впливових факторів. Вивчення цих чинників є необхідним, оскільки вони впливають на систему управління підприємством. Організаційна культура взаємодіє з основними компонентами менеджменту та впливає на них. Таким чином, можна стверджувати, що рівень організаційної культури визначається елементами системи управління. Організаційна культура виступає як ключовий фактор, що визначає організаційну поведінку та корпоративний розвиток [1].

Організаційна культура – це сукупність цінностей, переконань, норм, звичаїв, символів і поведінкових моделей, які характеризують спосіб функціонування та взаємодії в межах конкретної організації. Це своєрідний «дух» або «тон» організації, який визначає її ідентичність і впливає на те, як співробітники сприймають свою роботу та один одного.

Організаційна культура включає різноманітні елементи та складові, які взаємодіють між собою і формують характер робочого середовища. Основні складові організаційної культури включають:

1. Цінності:

- Ядро цінностей: основні переконання, які визначають основний характер організації.

- Декларовані цінності: офіційно визначені цінності, які висловлюються у місії, візії, кодексі поведінки тощо.

2. Норми:

- Формальні норми: офіційні правила та процедури, які регулюють поведінку працівників.

- Неофіційні норми: неписьмові правила та стандарти, що формуються в результаті спілкування та взаємодії.

3. Символи та обряди:

- Символи: специфічні об'єкти, знаки або події, які представляють важливі аспекти культури.

- Обряди: традиційні обряди, ритуали та обставини, які підкреслюють ключові цінності.

4. Система комунікації:

- Внутрішня комунікація: типи та засоби комунікації всередині організації.

- Зовнішня комунікація: способи, якими організація взаємодіє зі своєю зовнішньою аудиторією.

5. Структура та система управління:

- Організаційна структура: розподіл влади, обов'язків та відповідальності всередині організації.

- Система управління: способи прийняття рішень, стиль управління та підходи до керівництва.

6. Практики з найму та утримання персоналу:

- Процес найму: які критерії використовуються при відборі нових співробітників.

- Бенефіти та стимули: система компенсації, яка визначається організаційною культурою.

7. Ставлення до ризику та інновацій:

- Ставлення до ризику: схильність до прийняття ризиків та експериментів.

- Інноваційність: здатність до впровадження нововведень та змін.

Ці складові взаємодіють та формують унікальну культуру кожної організації, яка може впливати на її успіх, продуктивність та взаємовідносини між працівниками.

Організаційна культура має значний вплив на колектив організації і визначає спосіб, яким працівники сприймають свою роботу та взаємодіють один з одним. Ось деякі способи, які організаційна культура впливає на колектив:

1. Мотивація та залученість:

- позитивна культура: культура, що стимулює і підтримує співробітників, може збільшити рівень їх мотивації та замученості;

- визнання та нагороди: Культура, яка визнає та винагороджує досягнення працівників, сприяє позитивному розвитку колективу.

2. Співпраця та комунікація:

- відкритість та довіра: культура, спрямована на відкритість та довіру, стимулює ефективну комунікацію та співпрацю в колективі;
- комунікаційні звичаї: стиль комунікації, прийнятий в культурі, визначає, наскільки ефективно працівники обмінюються інформацією.

3. Ставлення до ризику та інновацій:

- інноваційна культура: організації з інноваційною культурою сприяють творчості та високим технологічним рішенням;
- ставлення до помилок: культура, що приймає навчання з помилок, може сприяти розвитку та ризикам в колективі.

4. Лідерство та стиль управління:

- співвідношення лідерства: тип лідерства, який прагнуть встановити в організації, впливає на сприйняття та підтримку працівниками;
- орієнтація на співпрацю чи автократичний стиль: Це може визначити, наскільки ефективно команда співпрацює.

5. Ідентичність та приналежність:

- спільна ідентичність: культура, яка надає відчуття приналежності та спільної мети, може зміцнювати згуртованість колективу;
- культурні символи та традиції: вони можуть формувати відчуття спільності та ідентичності.

6. Ставлення до роботи та етика праці:

- робочий ентузіазм: культура може визначити, наскільки працівники відносяться до своєї роботи та чи дотримуються етики праці;
- баланс між роботою та особистим життям: Це може впливати на задоволеність праці та стійкість колективу.

Організаційна культура визначає обстановку в організації та може створювати позитивне або від'ємне середовище для працівників. Вона є ключовим елементом формування корпоративної ідентичності та успіху організації в цілому. Позитивна організаційна культура може сприяти підвищенню ефективності роботи, залученості персоналу та досягненню стратегічних цілей компанії. Наприклад, деякі підприємства акцентують на стимулюванні інновацій та управлінні ризиками, у той час як інші наголошують на збереженні стабільності та збереженні традицій.

Література

1. Мінчак Н. Д., Слімаковська І. І. Організаційна культура підприємства як складник ефективного управління. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2018/28_9/14.pdf.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМ КОЛЕКТИВОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

*Плюта Максим, здобувач вищої освіти 1 курсу
спеціальності 073 «Менеджмент»*

*Східноєвропейського університету ім. Рауфа Аблязова
Науковий керівник: к.т.н., доцент **Козловська Світлана**,
доцент кафедри менеджменту і адміністрування СУРА*

Управління трудовим колективом є складним та багатограним процесом, який вимагає від керівників спеціальних знань та навичок. У сучасному світі цей процес має свої особливості, обумовлені різними факторами, такими як:

1. Глобалізація економіки: Підприємства зі всього світу взаємодіють, що потребує від керівників розуміння міжкультурних відмінностей та уміння працювати в такому середовищі.

2. Швидкі зміни технологій: Технологічний прогрес швидко змінюється, тому керівництво повинно адаптуватися до нових умов і навчати персонал новим технологіям.

3. Розвиток людського капіталу: Успіх підприємства залежить від його працівників, отже, керівництво повинно створювати умови для їхнього розвитку.

Однією з ключових особливостей управління трудовим колективом є потреба у застосуванні демократичних принципів управління. Це означає залучення працівників до процесу прийняття рішень, що стосуються їхньої роботи, що сприяє підвищенню їхньої мотивації та залученості до діяльності.

Ще однією важливою особливістю є потреба у використанні ефективних методів мотивації персоналу. Сучасні працівники очікують не лише матеріальної винагороди, але й можливості розвитку та кар'єрного зростання. Тому керівництво повинно застосовувати різні методи мотивації, включаючи матеріальні та нематеріальні заохочення.

Управління трудовим колективом у сучасних умовах є складним завданням. Керівництво повинно враховувати особливості сучасного світу та застосовувати ефективні методи для забезпечення ефективної діяльності підприємства та високої мотивації працівників.

Трудовий колектив підприємства утворюють усі громадяни, які своєю працею беруть участь у його діяльності на основі трудового договору (контракту, угоди), а також інших форм, що регулюють трудові відносини працівника з підприємством [1]. Трудовий колектив має свої особливості, які відрізняють його від інших соціальних груп.

Однією з основних особливостей трудового колективу є його

професійна спільність. Усі працівники трудового колективу мають однакову трудову діяльність, пов'язану з виробництвом товарів або наданням послуг. Це об'єднує їх спільними інтересами, цілями та завданнями.

Іншою особливістю трудового колективу є його корпоративність. Працівники трудового колективу об'єднані в єдине ціле, яке має свою структуру, порядок діяльності та систему управління. Це дозволяє колективу ефективно вирішувати поставлені перед ним завдання.

Трудовий колектив має також правосуб'єктність. Це означає, що він може виступати в якості суб'єкта права, вступати в правові відносини з іншими суб'єктами права, зокрема з роботодавцем.

Чинним законодавством про працю передбачено повноваження трудового колективу у встановленні колективних умов праці, укладенні колективного договору, встановленні робочого часу, забезпеченні трудової дисципліни, затвердженні правил внутрішнього трудового розпорядку, в забезпеченні охорони праці, утворенні комісії з трудових спорів на підприємстві.

Законодавство встановлює повноваження трудового колективу щодо ухвалення колективного договору, адже взаємні зобов'язання власника підприємства і трудового колективу щодо умов праці, у тому числі й участі трудового колективу у формуванні, розподілі і використанні прибутку підприємства (якщо це передбачено статутом), встановленні додаткових порівняно з чинним законодавством і угодами гарантій, соціально-побутових пільг закріплюються саме у колективному договорі підприємства [2].

Трудовий колектив відіграє важливу роль у житті підприємства, установи, організації. Він є основою для ефективного управління, сприяє підвищенню продуктивності праці та якості продукції або послуг.

Особливості трудового колективу можна узагальнити в такий спосіб: професійна спільність; корпоративність; правосуб'єктність. Ці особливості визначають роль трудового колективу в житті суспільства.

Отже, ринкові умови, вплив глобалізаційних процесів та міжнародної конкуренції обумовили постановку нових складних завдань щодо формування трудового колективу та взагалі до управління персоналом.

Література

1. Кодекс законів про працю України (КЗПП). URL: <https://jobs.ua/kzot/part-16a>.
2. Болотіна Н.Б. Трудове право України: підручник. 4-те вид., стер. К.: Вікар, 2006. 725 с. URL: https://pidru4niki.com/1948032758289/pravo/povnovazhennya_trudovogo_kolektivu.

ПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СИСТЕМІ АДМІНІСТРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

*Бондаренко Євген, здобувач вищої освіти І курсу освітнього ступеня
магістр спеціальності 073 «Менеджмент» ОП «Адміністративний
менеджмент»*

Сумський національний аграрний університет

*Науковий керівник: Славкова Олена, д.е.н., професор, завідувач кафедри
публічного управління та адміністрування СНАУ*

Адміністративне управління персоналом в органах місцевого самоврядування є однією з актуальних проблем сьогодення. Управління персоналом в організаціях державного сектору – це сукупність принципів, методів і засобів цілеспрямованого впливу на персонал, що забезпечує максимальне використання його кваліфікації при виконанні робочих завдань для досягнення організаційних цілей і вимагає оптимальної кількості та якості персоналу, складу кадрів, організацію їх професійного та соціального розвитку, досягнення мобільності та ефективного використання їх кваліфікації. В основі цих відносин лежать принципи, методи і форми впливу на діяльність персоналу. Без мотивованих і навчених працівників жодна організація не зможе добре функціонувати. Управління персоналом є особливо важливою сферою діяльності в умовах сучасної глобальної конкуренції та бурхливого науково-технічного розвитку, коли продукти, технології, методи роботи і навіть організаційні структури застарівають, а знання та вміння співробітників стають основним джерелом довгострокової зайнятості та процвітання організації.

Аналіз та напрямки досліджень. Управління персоналом – це система взаємопов'язаних організаційних, економічних і соціальних заходів, які створюють умови для нормального функціонування, розвитку та ефективного використання кадрового потенціалу на рівні підприємства [1]. Враховуючи об'єктивну необхідність роботи органів місцевого самоврядування в сучасних умовах, зрозуміла важливість її оцінки з точки зору виконання функцій та надання якісних послуг суспільству. Оцінка управлінської праці оцінює не тільки особистісні характеристики працівників управління, а й якість виконання ними своїх функцій, а також їхній внесок у роботу з формування результатів.

При цьому слід враховувати, що чинне законодавство декларує такі цілі державної кадрової політики: створення механізмів залучення до сфер державного управління висококваліфікованих спеціалістів; відновлення технології підбору кадрів на керівні посади серед

працівників з досвідом роботи на нижчих посадах у певній сфері діяльності; впровадження сучасних технологій управління персоналом для ефективного вирішення завдань управління державним сектором економіки; підготовка та підвищення кваліфікації вищого керівного складу державної служби, який може забезпечити ефективність державної політики у сфері державного управління, а також лідерство у здійсненні державного управління та економічних реформ [2]. Практична реалізація вищезазначених завдань вимагає використання відповідних, сучасних технологій управління персоналом. При цьому варто враховувати, що сучасні технології ефективного управління персоналом розробляються та використовуються переважно у приватному секторі, а для державного сектору існує проблема пошуку наукового обґрунтування та напрямів адаптації [3].

Кепко В.М. вважає, що для підвищення ефективності системи управління персоналом необхідно більше уваги приділяти економічним і соціально-психологічним методам управління, вдосконаленню економічного аналізу економіки, використанню моральних і матеріальних стимулів праці, створенню приємної соціально-психологічної атмосферою. Особливу увагу слід приділити також підвищенню рівня освіти та підвищення кваліфікації працівників [1].

Березянюк Т. В. вважає, що стратегічне управління персоналом, як науковий напрям, пройшло значний шлях розвитку. Кожен етап розвитку супроводжувався змінами та розвитком адміністративних методів і моделей управління. Рівні влади змінювалися один за одним, від стратегічної держави до стратегічної корпоративної держави, стратегічної держави та соціально відповідальної держави. При цьому суттєво змінився підхід до розуміння сутності стратегічного управління людськими ресурсами, особливо від рівня управління роботою до планового розвитку людських ресурсів, як одного з найцінніших ресурсів органів державного управління та місцевого самоврядування. Ці зміни сприяли розвитку системи управління персоналом, яка базується на чітко визначеному стратегічному підході до розвитку та підготовки висококваліфікованої робочої сили як основи суспільного розвитку [4].

Використання окресленого сучасного менеджменту персоналу в органах місцевого самоврядування дозволяє забезпечити їх ефективне функціонування в умовах реформування та модернізації.

Література

1. Кепко В.М. Удосконалення системи управління персоналом в аграрних формуваннях. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. №4(28), 2014. С.202-206.
2. Стратегія державної кадрової політики на 2012-2020 роки, схвалена Указом Президента України від 1 лютого 2012 року № 45/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/45/2012> (дата звернення: 23.11.2023).
3. Чикало І., Луцок Н. Сучасні технології управління персоналом в системі адміністративного менеджменту організацій публічного сектору. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38675/1/202.pdf> (дата звернення: 23.11.2023).
4. Березяно, Т., Осадчук, О. Удосконалення методів менеджменту, адміністрування та стратегічного управління розвитком людського ресурсу. *Економіка та суспільство*, (43). 2022. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-5> (дата звернення: 23.11.2023).

УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЮ КУЛЬТУРОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Куропятник Дмитро, здобувач вищої освіти I курсу освітнього ступеня магістр спеціальності 073 «Менеджмент» ОП «Адміністративний менеджмент»

Сумський національний аграрний університет

Науковий керівник: Славкова Олена, д.е.н., професор, завідувач кафедурою публічного управління та адміністрування СНАУ

Сучасні труднощі багатьох компаній пов'язані з низьким рівнем впровадження організаційної структури і тільки розвиток орієнтованої на інновації організаційної культури може підвищити активність співробітників компанії, тим самим підвищивши ефективність компанії.

Аналіз та напрямки досліджень. Питанням організаційної культури присвячені роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних учених, серед яких можна виділити Ватермен Р., Галчинський А., Лукінов І., Мілнер Б., Пітерс Т., Суряк А., Співак В., Шейн Е. та інші.

В умовах зростання конкуренції зростає роль іміджу компанії в ефективності її діяльності, тому формуючим фактором вважається характер відносин компанії зі споживачами, які сьогодні вимагають підвищення якості продукції та послуг. Важливим чинником формування організаційної культури, орієнтованої на інновації, є науково-технічний розвиток, який потребує відповідного розвитку матеріальної культури, переорієнтації персоналу на активне сприйняття

інноваційних технологій, ініціювання раціональних пропозицій, потребує цілеспрямованого розгляду.

Слабко Я.Я. вважає що організаційна культура є ефективним інструментом підвищення корпоративної ефективності. В сучасних економічних умовах для активізації інноваційної діяльності необхідним є створення організаційної культури, орієнтованої на інновації. Розвиток організаційної культури є засобом заохочення працівників до творчої та громадської активності в процесі професійної діяльності, покращує морально-психологічну атмосферу, підвищує задоволеність працею, і як наслідок, є чинником збільшення у трудовому колективі продуктивності праці. Управління розвитком організаційної культури є багатоетапним процесом, який базується на принципах і методах управління організаційною культурою. Для здійснення змін організаційної культури керівництво компанії має розробити заходи, спрямовані на зниження опору персоналу у результаті чого створюється організаційна культура, орієнтована на інновації [1].

Механізм формування організаційної культури підприємства включає виділення етапів реалізації та принципів функціонування, особливості яких бажано перевіряти на кожному етапі життєвого циклу. Впровадження ефективної організаційної культури в компанії можна звести до п'яти етапів:

аналіз внутрішніх організаційних процесів компанії;

аналіз психологічного клімату компанії;

створення моделі корпоративної культури (визначення місії та основних цінностей);

встановлення правил поведінки співробітників, заснованих на основних цінностях, опис традицій і символів; реалізація моделі, підтримка моделі [2].

У цьому контексті важливе місце посідає керівник підприємства, вироблена ним модель лідерської поведінки, здатність до саморозвитку та вміння використовувати набуті компетенції під час адаптації до змін, зацікавленість у розвитку та збереження системи інтересів. учасники соціально-професійних відносин.

Ареф'єва О. В. досліджуючи соціально-психологічний підхід до вивчення організаційної культури дійшла до висновку, що він базується на трактуванні функціонування малих груп як продукту та особливості. Тому в цьому підході велика увага приділяється дослідженню атмосфери та психологічного клімату колективу, а сама організаційна культура вважається важливим інструментом соціалізації індивідів і впливу на їх організаційну поведінку. При цьому вони вважають, що головну роль у

формуванні організаційної культури відіграють загальнолюдські, національні, професійні та особистісні цінності. Основною концепцією соціально-психологічного підходу є висновок про те, що соціальна поведінка індивіда в організації пояснюється не тільки особистісними характеристиками цієї людини, але насамперед ситуативними та міжособистісними факторами внутрішнього середовища організації. Взагалі кажучи, психологічний підхід створює передумови для оцінки, прогнозування та адаптації поведінки людини в організації [3].

При формуванні організаційної культури керівництво компанії має зосередитись на:

- підборі потенційно лояльного персоналу;
 - навчанні персоналу для набуття необхідних навичок;
 - делегуванні повноважень і розширенні сфери відповідальності, розвитку менеджменту як необхідної умови створення організації.
- організаційна культура;
- створення відповідної системи оцінки результатів, особистої праці та системи оплати праці [3]

В сучасному світі зростає інтерес до питань організаційної культури та можливостей її використання як важеля підвищення ефективності компанії. Тому необхідно розробити науково-практичні засади формування та оцінки організаційної культури підприємств, що працюють в різних галузях економіки, що забезпечить їм додаткову конкурентну перевагу та дозволить покращити показники економічної ефективності.

Література

1. Слабко Я. Я. Управління організаційною культурою підприємства: інноваційний аспект. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2009/8.pdf (дата звернення: 23.11.2023).
2. Харчишина О. В. Концепція організаційної культури підприємств: ретроспективний аналіз та перспективи практичного застосування. URL: <https://core.ac.uk/reader/12087060> (дата звернення: 23.11.2023).
3. Ареф'єва О. В., Ареф'єв С. О., Управління організаційною культурою та розвитком як основа стабільної діяльності підприємства. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2020/3/EV20203_109-117.pdf (дата звернення: 23.11.2023).

**ОГЛЯД СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ МОНІТОРИНГУ ТА
КОНТРОЛЮ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ**

*Каплун Владислав, аспірант 1 курсу
спеціальності 073 «Менеджмент»*

Сумського національного аграрного університету

*Науковий керівник: д.е.н., професор Соколов Микола Олександрович,
професор кафедри публічного управління та адміністрування Сумського
національного аграрного університету.*

Виробничі підприємства прагнуть удосконалити моніторинг та контроль процесів підприємства з метою збереження конкурентних переваг та досягнення вищого рівня гнучкості та адаптивності процесів підприємства. Таким чином, в даній роботі розглядаються методи моніторингу та контролю людськими ресурсами на підприємстві. Управління людськими ресурсами – це підхід до ведення бізнесу, який розглядає своїх працівників як найцінніший ресурс. Термін "людський капітал" описує цінність робочої сили на підприємстві. Основна мета Human Resources Management (HRM) – систем – сприяти менеджерам організації вирішувати свої нагальні проблеми та досягати довгострокових цілей, зменшуючи ризики та збільшуючи рентабельність інвестицій з використанням програмного забезпечення по контролю і моніторингу діяльності підприємств.

Найбільш поширеним методом контролю людських ресурсів є паперовий метод обліку. Для контролю відвідуваності або поіменному обліку ведеться журнал, в якому відповідальна особа робить необхідні записи. Зазвичай журнал ведеться на прохідній, і в ньому щодня відмічаються прибуття та вибуття працівника. Облік також може вестися відповідальною особою. Цей метод є не лише простим, але й економічно ефективним і легким у використанні. Однак, він може ефективно вестися лише в невеликих підприємствах. У великих – він не може бути ефективно застосований, оскільки недоліки даного методу контролю по обліку робочого часу підривають забезпечення достовірності, необхідної для відділів калькуляції витрат. Ймовірність виникнення суперечок є більшою, і примноження помилок знову ж таки є справедливим. Тим не менш, незважаючи на всі ці недоліки, метод обліку робочого часу працівників використовується відносно часто на великій кількості комерційних і промислових підприємствах.

На підприємствах також використовується методом контролю, коли кожен працівник отримує чек, жетон або диск з ідентифікаційним номером. Для обліку відвідуваності з метою контролю на підприємстві встановлюється скринька або стенд. Працівники заходячи на територію,

кладуть свій жетон у відповідне місце з метою підтвердження своєї присутності на підприємстві. У разі несвочасної явки на робоче місце встановлюється окремо скринька або стенд. Відповідальна особа за допомогою жетонів, чеків або дисків фіксує в журналі обліку відвідуваність працівників. Ця система є покращенням порівняно з системою паперового обліку. Однак, вона не може бути впроваджена на великих підприємствах. Наприклад, одна з проблем полягає в тому, що працівники можуть використовувати жетони своїх колег. Інша проблема полягає в тому, що потрібно багато паперової роботи, яка не дає жодної виразної переваги. При використанні чеків, жетонів і дисків також нелегко уникнути помилок викликаних людським фактором.

В сучасному світі, де триває процес глобальної цифровізації всіх аспектів виробництва, багато науковці, таких як: Biswas, Malay[1], Valle-Sabrega, R.[2], та багато інших[3], приходять до висновку, що ефективним методом контролю персоналу може бути HRM-система. Це система, яка забезпечує управління операціями, контроль продуктивності та моніторинг за допомогою безперервного зв'язку між усіма залученими компонентами (робітниками, програмним забезпеченням та обладнанням) в межах підприємства. HRM використовується в різних галузях: в агропромисловому комплексі, в сфері послуг тощо. HRM – це веб-рішення, легко доступне через настільні або мобільні пристрої. Вона забезпечує структуровану комунікацію між декількома командами в різних точках підприємства, забезпечуючи прозорий процес створення подій, маршрутизацію подій за допомогою попередньо визначеного робочого процесу, перепризначення подій та можливості звітування.

Незважаючи на переваги, які з'являються при активному застосуванні HRM-системи, звичайно, існують і недоліки вибору цього типу контролю і моніторингу людськими ресурсами. А саме: вищі загальні витрати, пов'язані з впровадженням та обслуговуванням, що дещо компенсується (надійним та безпечним веденням розрахунків і обліку). Підвищена потреба в навчанні співробітників і складність впровадження системи, яка зачіпає кілька відділів.

Результати вказують на те, що застосування HRM- систем менеджерами загалом має позитивний ефект для підприємств. Це пов'язано з інноваційним інструментарієм, що надає можливість з використанням мобільного телефону чи планшету отримувати результати моніторингу і контролю за виконанням поставлених завдань, в реальному часі приймати сповіщення про збої та приймати рішення, проводити різні навчальні тренінги, брати участь у відеоконференціях та багато іншого. Крім того зводить до мінімуму ризик виникнення

помилки спричинених людським фактором, забезпечує точність обліку робочого часу, та оперативність прийняття рішень. Ці результати дадуть кращі орієнтири для вибору оптимальних програмних рішень для подальшої імплементації їх в онлайн застосунку по управлінню організацією програмного контролю і моніторингу діяльності підприємств.

Література

1. Biswas, Malay and Bandyopadhyay, Nirmalya (2023) "Configuring HRM Practices for Open Innovation: But Can It Deliver?," *American Business Review*: Vol. 26: No. 2, Article 15. DOI: 10.37625/abr.26.2.601-634
2. Díaz-Fernández, M., López-Cabrales, A., & Valle-Cabrera, R. (2023). Strength of HRM systems and perceived organizational support as determinants of employment relationships: The perspective of HR managers and workers' representatives. *BRQ Business Research Quarterly*, 26(2), 121-135. DOI:10.1177/2340944420977506
3. Kim, S., Kwon, J. & Jung, D. (2023). Going beyond the firm perspective: what do employees think of high-performance work systems (HPWS)? *Asian Bus Manage* DOI:10.1057/s41291-023-00243-4

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MEASURES TO IMPROVE CORPORATE CULTURE AT THE ENTERPRISE

Liu Jiren, postgraduate student education specialty 073 «Management»
Sumy National Agrarian University

Scientific Supervisor: Olena Slavkova, Doctor of Economic Sciences, professor
Sumy National Agrarian University

The human nature of culture is reflected in that cultural construction should attach great importance to a series of work that guides human nature, seeks truth, seeks beauty, and is realistic, and exerts the positive role of cultural construction in correctly guiding or transforming human nature; It relies on the wisdom and strength of various people in the enterprise to strengthen and promote the in-depth and continuous development of cultural construction. In this regard, Alibaba has done a lot of work. For example, give employees a career growth route, tailor-made career planning, and adjust to their personal best for personal growth. "Centennial Series" activities – two-week cultural training for new employees, crisis education on May 10 every year, company anniversary on September 10 every year, etc. All of them fully reflect the human nature of the company's cultural construction, which also well conveys the company's culture and forms distinctive features.

Culture not only needs a carrier or medium to preserve and spread, but also needs to be expressed by human behavior. This kind of behavior is also multi-faceted. The cultural awareness and cultural self-confidence of employees is a manifestation, and it is also a manifestation of the company's behavioral norms for employees. Employees are self-awareness, self-reflection, and self-creation of themselves and the company's culture. It is also difficult to form in a short period of time. Once formed, the cultural confidence generated will play an extremely positive role in the development and growth of the company. Alibaba employees do not change jobs, love their work, stick to their posts, and are good at innovation. The essence is that Alibaba's better corporate culture is recognized and approved by employees and shows a high degree of cultural awareness and self-confidence. The concept of doing what he says is true. Jack Ma fights for integrity. For example, in 2002, he made a decision in the company that Alibaba would not give rebates when doing business. For the sake of serious discipline, he fired many so-called excellent salespeople at that time. Institutionalized communication, regular communication with newcomers, regular exchange meetings, etc. Alibaba guides the corporate culture to the specific behavior of employees through institutional charters, management decisions, role models, publicity channels, ceremonies, and outreach training, so that corporate philosophy, goals, values, responsibility and other cultural content are reflected in employee behavior. The form has been implemented and taken effect, and the behavior of cultural construction is very obvious [1].

Shared innovation of culture: In the traditional economic model, companies are just individual individuals who only interact with customers and suppliers in a simple way to gain maximum benefits, that is, closed and inefficient. Alibaba is committed to promoting the construction of a new business civilization of openness, transparency, sharing and responsibility, and firmly believes that the Internet will create a new business model. Alibaba relies on the Internet to solve the problems of small and medium-sized enterprises in procurement, sales, management and financing for a long time. The circulation of information allows small enterprises around the world to cooperate in real time, allowing them to have the opportunity to connect with large enterprises. Share the benefits of economies of scale with large corporations.

Alibaba believes that in the new commercial civilization, different people in the value chain, such as manufacturers, suppliers, distributors and customers, have a closer relationship, which can be described as interlinked. The Internet brings more opportunities for them to share the results and create a win-win situation. Those short-sighted businessmen, companies in

monopoly industries, intermediaries who control information resources, and producers without ethical bottom lines will eventually be eliminated by the market; only those who are far-sighted, willing to share and cooperate in the business ecosystem, and know how to serve customers, employees and the environment envisaged for success. This is how Alibaba has been working hand in hand with small businesses, entrepreneurs and consumers to jointly promote a new business civilization through the Internet and the multiple platforms they have set up [2].

The sustainability of corporate culture construction is inseparable from the long-term goals and plans of cultural development and construction, and it is inseparable from letting all employees understand cultural goals and plans as soon as possible. Only the corporate culture recognized by all employees can play its due guiding role, cohesion role and motivating role. Alibaba's corporate culture construction attaches great importance to the impact on the team. Jack Ma has injected passion and vitality into the team from the very beginning. He believes that lasting passion is the most profitable. In the process of corporate culture construction, Jack Ma does not take the usual path. He believes that business operation and development must be good at innovation in order to win. From 1999 to 2000, its strategy was obvious. To do business all over the world, its starting point was that positioning determines its position. Alibaba has also written down its corporate vision, mission and values, actively carried out the strategic construction of corporate culture, and continuously clarified work ideas, development directions, and enthusiasm for work.

References

1. Chi6n, S.J., Charles, V., Morales, J. The impact of organisational culture, organisational structure and technological infrastructure on process improvement through knowledge sharing, *Business Process Management Journal*, 2020. Vol. 26 No. 6, pp. 1443-1472.
2. Ignatieva I., Serbenivska A., Havrylenko T. Leadership potential impact on performance of small and medium-sizes business. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2020: 120-128. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/18866> (date of application 20.11.23).

SOCIAL-PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF PERSONNEL MANAGEMENT

*Liu Shaohua, postgraduate student education specialty 073 «Management»
Sumy National Agrarian University
Scientific Supervisor: Olena Slavkova, Doctor of Economic Sciences, professor
Sumy National Agrarian University*

Statement of the problem. Human resource management plays an important role in the enterprise, it is very important for the development of the enterprise. To achieve the success of the enterprise, not only the manager needs to have a strong leadership ability, but also the entire organization needs every member to play their potential, cooperate and collaborate with others. Therefore, understanding people's psychology and behavior habits can better manage human resources in enterprises. This paper discusses human resource management from the perspective of social psychology.

Analysis and research directions. Group identity refers to a sense of belonging and identity among members, believing that they share similar characteristics and common values. Group identity can enhance cohesion and team consciousness within an organization, and in human resource management, it can be used to reduce employee turnover and increase employee loyalty.

In actual work, if employees can feel the culture and vision of the organization, they will have a greater sense of belonging and identity. Enterprises can increase the sense of group identity between employees and organizations through organizational culture construction and staff training. For example, the company can establish some labor norms and standards to strengthen employees' sense of belonging to the organization, or provide free vocational training to make employees have a sense of growth and satisfaction, thereby increasing employee loyalty and reducing turnover [1].

Communication is an important link in an organization. Good communication can be used to relieve employees' tension, obtain information from multiple angles, increase mutual understanding, and prevent misunderstandings and contradictions. In human resource management, organizations can enhance the trust and satisfaction of employees by strengthening the communication with employees.

Communication can play a role in many ways, for example, an organization can understand the opinions and needs of employees through employee meetings or employee satisfaction surveys to give more comprehensive feedback on employee demands. In addition, communication can also play a role in teamwork, for example, organizations can foster trust

and collaboration among employees through team building to improve team effectiveness and employee satisfaction.

Psychological contract refers to the employee's understanding of the organization's expectations and work content, as well as the organization's expectations and commitments to the employee. In human resource management, psychological contract can be used to enhance employee performance and loyalty to the organization, prevent employee turnover and reduce employee unethical behavior [2].

In practical applications, managers should consider the psychological contract of employees, because different employees have different expectations, and if the expectations of employees are inconsistent with the organization's commitment, it will lead to dissatisfaction of employees, resulting in a lack of motivation and loyalty. Organizations can improve career planning, strengthen training and other ways to meet employees' expectations and psychological contracts, increase employee satisfaction and loyalty.

Cross-cultural human resource management refers to a way of managing human resources under different cultural backgrounds. In cross-cultural human resource management, managers need to consider the cultural differences of employees, otherwise employees may be dissatisfied with the organization and affect their performance. In the cross-culture human resource management, the identification is very important [3]. Managers should understand the cultural background of their employees and their expectations and values for the organization. In addition, organizations should strengthen cultural communication and understanding among employees through cross-cultural training and other ways to avoid misunderstandings and conflicts.

Conclusions. The perspective of social psychology is of great significance to human resource management, and human psychology and behavior are crucial to the success of an organization. Organizations can enhance the performance and tolerance of employees by strengthening their group identity, strengthening communication, satisfying their psychological contract, and improving the ability of cross-cultural human resource management, so as to promote the development of the organization.

References

1. Zhai Minquan. Application and Exploration of Management Psychology in Human Resource Management. *Rural Economics and Science and Technology*, 2020. 31(04). P.345-346.
2. Meng Xianglu. Application analysis of Psychology in Human Resource Management. *International Public Relations*, 2019. 09. P.227-229.
3. Hu Zhenyi. Analysis on the application of psychology in enterprise Human resource management. *Marketing Field*, 2019. (32). P. 133-134.

СТВОРЕННЯ ЦИФРОВОЇ ВАЛЮТИ ПІДПРИЄМСТВА

Нечипоренко Світлана, здобувач вищої освіти б курсу

Спеціальності 051 Економіка

Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова, м. Черкаси

Науковий керівник: д.е.н., професор Галина Ус, завідувач кафедри економіки, обліку і оподаткування

Цифрова валюта – особливий тип цифрового активу з кількома варіантами використання. Насамперед, вона необхідна для здійснення обмінних транзакцій, включаючи грошові кошти, право власності або навіть право голосу. Цифрова валюта відрізняється від інших цифрових платіжних систем тим, що ґрунтується на технології блокчейну. Це дозволяє забезпечити її незалежність від єдиного органу управління, такого як уряд або банк [1].

Проблемні питання передумов виникнення та розвитку цифрових валют розглядали як зарубіжні науковці, зокрема Ю.А. Шувалова, Д.І. Шнейдерова, А.А. Ситник, Д.А. Губанов, Н.Ю. Шлюндт, Н.М. Суворкова, А.Д. Заточная та інші, так і вітчизняні вчені, а саме Н.М. Пантелєєва, Р.А. Дименко, А.І. Шкляр, О. Синиця, С.В. Науменкова, В.І. Міщенко та інші. Незважаючи на те, що останніми роками криптовалюти (цифрової валюти) приділяється підвищена увага в наукових публікаціях, проте багато аспектів розвитку цифрової валюти залишаються досі фрагментарно вивченими.

При створенні нової цифрової валюти необхідно визначитися з її форматом. Існує два підходи – створення монети та створення токєну. Відмінності між ними полягають в тому, що монети розробляються на власному блокчейні, а токєни – на вже існуючому. Закономірно, що для створення токєну потрібно менше досвіду та знань, ніж для випуску монети (зазвичай для цього потрібна команда розробників та експертів). Весь процес створення токєну можна оптимізувати, якщо використовувати такі блокчейни, як Ethereum, Binance Smart Chain, Solana або Polygon, що мають власні фреймворки для розробки. Монети мають нативний блокчейн, як, наприклад, Bitcoin або Ethereum [2]. Також слід зазначити, що монети зазвичай реалізують у мережі будь-який додатковий функціонал, наприклад, оплату комісій за транзакції, стейкінг чи участь в управлінні.

Для створення монети потрібна розробка та успішна експлуатація блокчейну. Власники можуть створити fork (розгалуження або копію) існуючого ланцюжка, але це не вирішить проблему пошуку користувачів та валідаторів, які допоможуть новій мережі вижити. Проте потенціал

успіху нової монети, як правило, вищий, ніж у токена. Порівняльний огляд обох варіантів представлено в таблиці 1.

Таблиця 1 – Порівняльна характеристика монет та токенів

	Монета	Токен
Платформа для запуску	Запускається у власній блокчейн-мережі	Запускається на існуючому блокчейні з наявною базою користувачів
Потрібні навички для розробки	Вимагає від розробників знання мов програмування та досвіду роботи з блокчейном	Створюється за допомогою загальнодоступних інструментів та існуючого коду
Складність розробки	Потребує значних затрат часу та грошових ресурсів на запуск	Розробка швидша, простіша та відносно дешевша

Вибір між токеном та монетою залежить від вимог до кастомізації та варіантів використання активу. Загалом витрати на створення цифрової валюти залежать від обсягу роботи, витрат на зовнішніх розробників та необхідного часу.

Розробка надійного проєкту потребує серйозної роботи та довгострокової зацікавленості. Успіх проєкту буде залежати від залучення нових користувачів у блокчейн-мережу. Блокчейн, на якому створюється токен, може підвищити репутацію та безпеку нового проєкту. Незважаючи на те, що у власників за даного підходу не буде повного контролю над усіма характеристиками токена, у них все ж залишиться певний простір для кастомізації.

Одними із найпопулярніших рішень для створення цифрових валют є BSC, Ethereum і Solana. Ці мережі надають засоби та інструменти для створення токенів на основі вже існуючих стандартів. Провідні стандарти токенів BEP-20 (відноситься до Binance Smart Chain, тобто BSC) та ERC-20 (відноситься до блокчейну Ethereum) підтримуються значною кількістю провайдерів криптовалютних гаманців. Обидві мережі дозволяють створювати та налаштовувати смарт-контракти, завдяки яким можна випускати власні токени та децентралізовані програми (DApps). За допомогою DApps можна створити екосистему, яка буде реалізовувати більше варіантів використання та функціональних можливостей токена [3]. Також можна розглянути сайдчейни, які використовують безпеку більшого ланцюжка (наприклад, Ethereum або Polkadot) та надають деякі можливості для кастомізації. Для прикладу, Polygon Network – це прив'язаний до Ethereum сайдчейн, що забезпечує таку ж функціональність, але при цьому є значно

дешевшим і швидшим у використанні.

В таблиці 2 запропоновано алгоритм для створення власної цифрової валюти. У тому випадку, якщо створюється токен, а не монета, деякі кроки з алгоритму можуть не використовуватись.

Таблиця 2 – Етапи створення цифрової валюти

Етап розробки
Вибір відповідної блокчейн-платформи
Вибір механізму консенсусу
Дизайн архітектури блокчейну
Розробка блокчейну
Аудит валюти та її коду
Повторна перевірка нормативної відповідності
Мінтинг криптовалюти

Після вибору блокчейну необхідно визначитися з методом створення токена. Якщо планується використовувати BSC або інші блокчейни, що базуються на віртуальній машині Ethereum, цей процес відносно простий. Крім того, можна знайти готові інструменти, які створюють токени на основі наданих параметрів та правил. Зазвичай вони платні, але це найзручніший варіант для користувачів, не знайомих зі смарт-контрактами.

Якщо необхідно створити власний блокчейн та монету, швидше за все, знадобиться команда розробників блокчейну та галузевих експертів. Навіть якщо обрати форк такого блокчейну, як Ethereum або Bitcoin, для налаштування мережі, потрібний значний обсяг роботи. Для підтримки блокчейну необхідно буде продумати нагороди валідаторам мережі та тримати активні ноди.

Література

1. Яцик Т.В. Сутність криптовалюти та етапи її розвитку у фінансовому обліку // Молодий вчений. 2018. № 3. с. 385-390.
2. Катуніна О. С. Застосування динамічного факторного аналізу для моделювання ринку віртуальних активів України // Науковий вісник Ужгородського університету. 2021. №. 1. с. 18-29.
3. Галушка Є.О. Сутність криптовалют та перспективи їх розвитку // Молодий вчений. 2017. № 4 (44). с. 634–638.
4. Жерліцин Д.М. Моделювання портфеля криптовалют: теоретичні та практичні засади // Приазовський економічний вісник. 2019. № 5(16). с. 401-405

ОЦИФРУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВОГО ІНЖИНІРИНГУ НА ОСНОВІ ЗАСТОСУВАННЯ NFT ТЕХНОЛОГІЇ

*Нудьга Олена, здобувач вищої освіти б курсу
Спеціальності 051 Економіка*

*Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова, м. Черкаси
Науковий керівник: д.е.н., професор Галина Ус, завідувач кафедри
економіки, обліку і оподаткування*

Завдяки розвитку блокчейну фондовий ринок у традиційному вигляді незабаром може трансформуватись в повністю цифровий формат. Цінні папери оцифровуються, відкриваючи шлях до використання криптоактивів у вигляді токенизованих акцій.

Вивченням інституційного середовища фінансових технологій, фінансових інновацій та інжинірингової діяльності займалися присвячено значну увагу у працях зарубіжних науковців, таких як Дж. Фіннерті, П. Кудре, Дж. Гідді, Р. Кох, а крім того вітчизняних вчених: О. М. Сохацька, Б. М. Рапопорт, Ю. С. Масленченков, А. М. Мороз та ін.

Токенізація – це процес заміни фізичних чи юридичних активів на цифрові токени, що зберігаються в розподіленому реєстрі (блокчейні).

На даний момент використовуються три основні види токенів:

Utility Tokens – токени, що дають доступ до активів;

Security Tokens – токени, що дають право власності на актив;

Payment Tokens – токени, які використовуються для купівлі та обміну активів.

Токенізація активів підприємства – це по суті оцифрування частки будь-якого бізнесу для подальшого продажу чи обміну. Даний вид токенізації є перспективним, оскільки здатний сформувати новий ринок залучення інвестицій. Токен може бути еквівалентом багатьох активів – цифрової або фіатної валюти, акції, права власності, авторських прав, клієнтських бонусів, тощо. Зростання та масове застосування цього інструменту прогнозується в найближчі 6-8 років, оскільки великі фінансові корпорації, а в деяких країнах і державні органи, вже активно впроваджують і тестують рішення на базі блокчейну. Так, до 2030 року ринок токенізації на базі блокчейну може досягти вартості в 5 трильйонів доларів згідно прогнозам компанії Citi GPS у звіті «Money, Tokens and Games: Blockchain's Next Billion Users and Trillions in Value» [1].

Перевага використання токенізації полягає в тому, що будь-який об'єкт власності або інвестицій можна розділити на велику кількість токенів. Це відкриває нові можливості для ринку інвестицій, особливо

для дрібних інвесторів, адже дозволяє їм брати участь в процесі інвестування, не вступаючи в інвестиційні фонди, а також торгувати активами на вторинному ринку за спрощеною схемою. Токенізація також дозволяє монетизувати неліквідні активи, такі як мистецтво або нерухомість, надає нові способи фінансування інфраструктури та дозволяє малим та середнім підприємствам залучати фінансування через канали прямого децентралізованого фінансування (DeFi) [2].

Одним із інструментів токенизації активів підприємства є процес випуску токенів як посвідчення прав на реальний актив. Загалом можна виділити чотири основні сегменти, які можна використати для оцифрування (табл..1) [3]

Таблиця 1 – Перелік сегментів для токенизації

Назва сегменту	Характеристика
Нерухомість	Специфіка інвестицій у нерухомість полягає в тому, що існує відчутний бар'єр на вхід, так як нерухомість продається заданими площами. За допомогою токенизації площа, що продається, ділиться на кількість токенів, які планується випустити, що дозволяє інвестору придбати лише певну невелику частку. Таким чином, власники активу суттєво підвищують його ліквідність, закриваючи попит, який раніше було технічно неможливо закрити за рахунок високої вартості.
Товари	Найчастіше для токенизації використовуються біржові товари. В результаті проведеної токенизації утворюється аналог ф'ючерсу – цінного паперу, що забезпечує безумовний обмін на задану кількість товарів. Інвестори подібних проєктів одержують прибуток від подальшої реалізації як самих токенів компанії (які на етапі реалізованого проєкту цінуються в рази вище, ніж на етапі первинної емісії), так і обміну безпосередньо на ресурс, що отримується за ці токени.
Послуги	Власник токена отримує право на безумовне користування послугами компанії-емітента. Найбільш активним дослідником токенизації у сфері послуг є логістична галузь, де оцифровуються обсяги транспортних поставок, а токен може бути одиницею, наприклад, 1 кубометра площі контейнера. Компанія-емітент не лише підвищує ліквідність своїх послуг, а й робить повністю прозорими власні бізнес-процеси.
Акції компанії	Як і у випадку з іншими прикладами токенизації, власник токена має безумовне право отримати акції компанії, еквівалентні кількості його токенів. При цьому відсутність необхідності розміщувати акції на фондовій біржі істотно знижує витрати компанії, дозволяючи проводити відносно просте STO замість комплексного процесу IPO.

Non-fungible token (NFT) – це криптографічний токен, основна відмінність якого від інших токенів полягає в тому, що один NFT не можна замінити іншим. Кожен NFT являє собою повністю унікальну

структуру даних, що приєднується до цифрового файлу, і, відповідно, робить файл унікальним.

Технологія NFT може слугувати перспективним рішенням щодо захисту інтелектуальної власності та регулювання обігу і ціноутворення на цифрові товари. Це досягається тим, що NFT не лише здатні підтвердити оригінальність файлів, але й несуть в собі інформацію про їх властивості, що також не піддається розподілу чи копіюванню.

Технічно NFT нічим відрізняється від інших криптографічних токенів. У його роботі також приймають участь блокчейн, смарт-контракти, кодування та адреси. Найчастіше у своїй роботі NFT покладається на смарт контракти. Виходячи з цього, можна стверджувати, що пов'язані з NFT дії (купівля, продаж, торгівля, аукціон) повинні оброблятися відповідно до аналогічної базової процедури обробки смарт-контрактів.

Література

1. Money, Tokens, and Games. Blockchain's Next Billion Users and Trillions in Value. Матеріали сайту Citi GPS: Global Perspectives & Solutions. URL: https://www.citifirst.com.hk/home/upload/citi_research/rsch_pdf_30143792.pdf
2. Іващенко А.І. Using Cryptocurrency in the Activities of Ukrainian Small and Medium Enterprises in order to Improve their Investment Attractiveness. Проблеми економіки. 2016. № 3. С. 267-273
3. Morkunas V.J., Paschen J. How blockchain technologies impact your business model. Business Horizons. 2019. №62 (3). P. 295-306.

РОЗГОРТАННЯ БЛОКЧЕЙН-МЕРЕЖІ ДЛЯ ОБМІНУ ЦИФРОВИМИ АКТИВАМИ

Скубій Олег, здобувач вищої освіти б курсу

Спеціальності 051 Економіка

Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова, м. Черкаси

Науковий керівник: д.е.н., професор Галина Ус, завідувач кафедри економіки, обліку і оподаткування

Блокчейн-мережа надає програмним додаткам доступ до розподіленого реєстру та забезпечує виконання смарт-контрактів всередині чейнкоду. Смарт-контракти насамперед використовуються для створення транзакцій, які поширюються мережею та записуються в копіях реєстру, розміщених у всіх пів-вузлах мережі. Програми можуть використовуватись як кінцевими користувачами, так і адміністраторами блокчейн-мережі. Найчастіше, деяка кількість організацій формує

консорціум для створення мережі, а їх ролі, відповідно, визначаються набором політик через конфігурацію мережі, прийняту консорціумом.

Питанням цифрових активів присвячено спеціальні дослідження фахівців банківського та фінансового секторів, інформаційних технологій. При цьому особлива увага приділяється нормативному забезпеченню операцій з цифровими активами та висвітлена у працях вчених: Т.Л. Дмитренко [1-2], О.С. Катуніна [3], А.А. Кудь, О.І. Кулик, В.С. Мілаш, В.І. Нагнибіда, В.Я. Новицький, Д.І. Погрібний та ін.

Ключові властивості архітектури Hyperledger Fabric, які дозволяють платформі бути готовим, проте здатним до конфігурування промисловим блокчейн-рішенням – це активи, чейнкод, реєстр, засоби підтримки конфіденційності, служби захисту членства та механізми консенсусу [5].

Смарт-контракт (smart contract) – це комп'ютерний алгоритм, призначений для формування, управління та надання інформації про володіння активами. Найчастіше смарт-контракти реалізуються із застосуванням технології блокчейну. Для роботи смарт-контракту описуються всі умови і зобов'язання і в подальшому їх виконання забезпечується незалежною розподіленою обчислювальною системою. Смарт-контракт самостійно виконує описані дії (наприклад, надає цифровий товар, відправляє гроші, відкрито чи закрито публікує інформацію), якщо виконані умови, закладені в ньому (рис.1). Смарт-контракти розробляються однією з мов, спроектованих для трансляції в байт-код віртуальної машини – Solidity, Vyper, Serpent, LLL або Mutan.

Сторони підписують розумний контракт, використовуючи методи, аналогічні підписанню відправки коштів у криптовалютних мережах. Після підписання сторонами контракт та набирає чинності та зберігається у блокчейні. Задля більш автоматизованого виконання зобов'язань договору обов'язково потрібне середовище існування (вузли блокчейна Ethereum), яке дозволяє повністю автоматизувати виконання пунктів договору. Взаємодіяти із зовнішніми системами смарт-контракти можуть через блокчейн-оракули, які здатні порівнювати умови смарт-контрактів та зовнішню інформацію. Умови розумного договору повинні мати повний математичний опис, який можна запрограмувати в середовищі існування смарт-контракту. Умови та інструкції діють за логікою «якщо → тоді», наприклад:

Якщо смарт-контракт отримав об'єкт А (наприклад, 1 біткоїн), тоді той, хто віддав смарт-контракту об'єкт А, отримає об'єкт Б (наприклад, 16 одиниць ЕТН);

Рисунок 1 – Схема роботи смарт-контракту

З точки зору розробника додатків смарт-контракти є основою блокчейн-мережі Hyperledger Fabric. У той час як реєстр зберігає факти про поточний та минулий стан набору бізнес-об'єктів, розумний контракт визначає логіку, що виконується, згідно з якою генеруються нові факти для додавання до реєстру. Чейнкод зазвичай використовується адміністраторами для об'єднання пов'язаних смарт-контрактів перед розгортанням, але також може використовуватися для засобів системного програмування нижнього рівня мережі Fabric.

Для можливості здійснення транзакцій організації спочатку повинні визначити загальний набір контрактів, що охоплюють загальні умови, дані, правила, визначення концепцій і процеси. Спільно ці контракти визначають бізнес-модель, яка регулює всі взаємодії між сторонами.

Література

1. Дмитренко Т.Л. Особливості регулювання операцій із віртуальними активами щодо протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Фінанси України*. 2020. № 3. С. 112-126.
2. Дмитренко Т.Л., Любіч О.О. Упровадження міжнародних стандартів регулювання ринку віртуальних активів в Україні. *Фінанси України*. 2020. № 9. С. 65-79.
3. Катуніна О.С. Застосування динамічного факторного аналізу для моделювання ринку віртуальних активів України. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2021. Вип. 1. С. 18-29.
4. Кудь А.А. Феномен віртуальних активів: економіко правовий аспект. *International journal of education and science*. 2020. Vol. 3, № 3. С. 30-42.
5. Learn Hyperledger Foundation. Матеріали офіційного сайту Hyperledger. URL: <https://www.hyperledger.org/learn>

ВИКОРИСТАННЯ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СМАРТ-ТЕХНОЛОГІЙ В СУЧАСНОМУ ЖИТЛОВОМУ МАСИВІ

Соколова Жанна, здобувач вищої освіти 6 курсу

Спеціальності 051 Економіка

Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова, м. Черкаси

Науковий керівник: д.е.н., професор Галина Ус, завідувач кафедри економіки, обліку і оподаткування

Із зростанням і розширенням міст виникає потреба в нових гнучких підходах для підвищення оперативної компетенції та продуктивності забезпечення базових потреб населення, а також зменшення управлінських витрат. Поступово мешканці житлових масивів збільшують кількість пристроїв Інтернету речей, якими вони користуються в повсякденному житті. До подібних пристроїв можна віднести розумні замки, термостати, розумні сигналізації, інтелектуальні голосові помічники, системи клімат-контролю, засоби для відеоспостереження, тощо. Для новозабудов виникає питання у впровадженні смарт-технологій та пристроїв IoT ще на ранніх етапах проектування, що приводить до створення смарт-житлових комплексів.

Дослідженням інноваційного розвитку країни, регіону та підприємства займалась низка закордонних та вітчизняних вчених, зокрема О.І. Амоша, С.М. Ілляшенко, М.П. Рудь, О.В. Комеліна, Ю.Е. Губені, Л.І. Федулова, Д.К. Воронков, Ю.С. Погорелов.

Інтернет речей може впливати на різноманітні аспекти організації суспільства, як, наприклад, забезпечення здорових умов для проживання та підтримку комутації [1]. Смарт-пристрої можуть відігравати важливу роль у забезпеченні кращої ефективності управління житловим комплексом, розробці політик менеджменту, забезпечення постійного моніторингу, дотримання енергетичної політики, вимірювання рівню забруднення, тощо [2].

У міру зближення управління будівлями та Інтернету речей (IoT) ідеальним рішенням для оптимізації витрат і споживання енергії стають системи автоматизації розумних будівель (BAS) [3]. Ключовою характеристикою BAS на основі Інтернету речей є моніторинг і контроль середовища будівельних об'єктів на одній платформі. За допомогою налаштованого та керованого даними контрольного обладнання платформа забезпечує робочі характеристики та безпеку і комфорт мешканців будинку. Залежно від типів датчиків Інтернету речей, які використовуються в управлінні об'єктами, можна виділити наступні сфери для контролю та моніторингу (рисунок 1):

- клімат-контроль, включаючи температуру, вологість, вібрацію тощо;
- моніторинг вуглекислого газу; використання електроенергії;
- виявлення пожеж; управління системами опалення, вентиляції та кондиціонування повітря (HVAC);
- контроль освітлення;
- заповненість;
- прогнозне обслуговування техніки;
- охорону та контроль доступу;
- засоби підтримки здоров'я;
- моніторинг якості води та її використання.

Рисунок 1 – Аспекти внутрішнього середовища житлового масиву, що можуть контролюватись пристроями IoT

Для забезпечення зв'язку між пристроями інтернету речей та об'єднання їх в мережу можуть використовуватись різні протоколи та технології, серед яких WiFi, ZigBee, Z-Wave, Powerline, Ethernet, BACnet.

Узагальнено можна виділити два основні компоненти BAS-системи:

1. Сенсори та датчики Інтернету речей, які забезпечують моніторинг внутрішнього середовища будівлі. Завдяки даним сенсорам адміністрація житлового комплексу може контролювати загальну роботу будівлі за допомогою інформаційної панелі.

2. Розширена аналітична система, яка аналізує дані, зібрані за допомогою сенсорів і датчиків. Результати моніторингу дають практичну інформацію для прогнозованого технічного обслуговування

та запобігання неочікуваним простоям. Завдяки такій інтеграції адміністратори житлових комплексів можуть отримувати цінну інформацію, щоб відповідним чином налаштувати операції та досягти високої рентабельності інвестицій.

Література

1. Patrascu M. Integrating Services and Agents for Control and Monitoring: Managing Emergencies in Smart Buildings. Service Orientation in Holonic and MultiAgent Manufacturing and Robotics. Patrascu. 2014. 544 p.

2. Супер М.Е. Практичні поради та рішення щодо створення «Розумного дому». М: НТ Прес, 2007. 432 с.

3. Тесля Є.А. Розумний будинок своїми руками. Будуємо інтелектуальну цифрову систему у своїй квартирі. С-Пб.: НТ Прес, 2008. 224 с.

ВЕНДІНГ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ІННОВАЦІЇ ТА МНОЖИННІСТЬ СЕГМЕНТІВ

Мироненко Вікторія, здобувач освіти 3 курсу спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» ВСП «Лубенський фінансово-економічний фаховий коледж Полтавського державного аграрного університету»

Науковий керівник: Пономаренко Вікторія, викладач вищої кваліфікаційної категорії

Сучасний розвиток вендінгу полягає в використанні передових технологій для поліпшення функціональності автоматів з продажу. Це включає в себе використання штучного інтелекту для аналізу попиту та оптимізації асортименту товарів, а також інноваційні методи оплати, такі як безконтактні платежі та оплата мобільними пристроями. Розвиток IoT (інтернету речей) також впливає на вендінг, дозволяючи віддалено контролювати запаси товарів, відстежувати технічний стан автоматів та забезпечувати взаємодію з клієнтами через мобільні додатки. Крім того, у вендінгу зростає увага до екологічних аспектів, зокрема, використання біорозкладних матеріалів та зменшення впливу на навколишнє середовище. [1]

Вендінговий бізнес в Україні є досить розвиненим і включає в себе різноманітні аспекти. У нашій країні існують наступні типи вендінгу: [2]

Харчовий вендінг – це один з найпоширеніших видів вендінгу, який спеціалізується на автоматизованому продажу їжі та напоїв. Цей вид вендінгу охоплює широкий асортимент продуктів, включаючи напої різних видів (газовані, безалкогольні, кава), снеки, кондитерські вироби,

шоколад, жувальну гумку та інші ласощі. Харчовий вендінг постійно розвивається, використовуючи нові технології для поліпшення обслуговування та розширення асортименту продуктів, щоб задовольнити зростаючі потреби споживачів.

Основні риси харчового вендингу:

Різноманіття продуктів – вендингові автомати заповнені різними видами їжі та напоїв, що задовольняють різні смаки та потреби споживачів.

Доступність та зручність – автомати знаходяться в різних місцях: офісні приміщення, торговельні центри, вуличні зони тощо, що робить доступ до їжі швидким та зручним.

Технологічні новачки – відображення каталогу продукції на екрані, можливість безконтактної оплати, використання для моніторингу запасів та технічного стану автоматів – все це покращує користувацький досвід.

Економічна вигода – для власників бізнесу це може бути ефективним способом заробітку, оскільки вендингові автомати працюють цілодобово без необхідності великого штату працівників.

Нехарчовий вендінг – це сегмент вендингового бізнесу, який спеціалізується на продажі товарів, що не є харчовими, через автоматизовані пристрої. Цей вид вендингу охоплює широкий спектр товарів, які можуть бути великими або малими за розміром, але не є харчовими продуктами. Нехарчовий вендінг стає все популярнішим через свою універсальність та здатність задовольнити потреби споживачів у різних категоріях товарів, надаючи їм можливість здійснювати покупки у зручний спосіб, навіть коли вони поза магазином чи торговельним центром. [4]

Основні особливості нехарчового вендингу:

Різноманіття товарів – автомати цього типу продають різноманітні товари, такі як косметика (лаки для нігтів, помади), товари для дому (побутова хімія, засоби для прибирання), мобільні аксесуари (зарядні пристрої, навушники), одяг, іграшки та інші нехарчові товари.

Розташування автоматів – подібно до харчового вендингу, автомати нехарчового вендингу можуть бути розташовані у великих торговельних центрах, вуличних зонах, аеропортах, готелях, офісах та інших місцях, де люди можуть швидко придбати потрібний товар.

Технологічні інновації – автомати нехарчового вендингу також використовують передові технології, такі як безконтактні платежі, екрани з інтерактивним каталогом товарів та IoT для моніторингу запасів.

Медичний вендінг – це специфічна галузь вендингу, яка

спеціалізується на наданні медичних та здоров'язберігаючих товарів через автоматичні пристрої, що знаходяться в різних місцях громадського користування. Даний вендінг відіграє важливу роль у забезпеченні доступу до медичних засобів та продуктів для здоров'я в ситуаціях, коли швидкий доступ до них може бути критично важливим. Медичний вендінг сприяє покращенню доступності медичних товарів у різних місцях і може бути корисним для ширшого кола людей. [3]

Основні риси медичного вендінгу:

Постачання медичних засобів – аптечні автомати медичного вендінгу пропонують широкий асортимент товарів, таких як ліки без рецепта, пластири, засоби для особистої гігієни, термометри, перев'язочні матеріали та інші медичні потреби.

Розташування – ці автомати часто розміщуються в різних локаціях, таких як лікарні, медичні центри, аеропорти, вокзали, торгові центри, що дозволяє швидко та зручно отримати необхідні медичні засоби там, де це потрібно.

Специфіка продукції -товари, які пропонуються в медичних автоматах, часто є необхідними в нагальних випадках або для підтримання загального здоров'я, тому це надзвичайно важливий елемент забезпечення доступу до медичних засобів у випадках, коли аптеки можуть бути недоступними.

Технологічні інновації – деякі медичні автомати використовують технології для нагадування про прийом ліків, взаємодію з мобільними додатками для зручності користувачів, а також для моніторингу запасів товарів та підтримки інвентаризації.

В Україні цей бізнес суттєво регулюється законодавством, зокрема щодо реклами, продажу алкоголю та тютюнових виробів через автомати. Вендінг користується попитом серед населення, особливо в місцях великого скупчення людей: торговельних центрах, вокзалах, університетах, офісах тощо.

Не зважаючи на сучасний економічний та військовий стан, Україна має перспективи для розвитку вендингового бізнесу через зростаючий інтерес споживачів до автоматизованих послуг та швидкого доступу до товарів.

Література

1. Головні тренди на карантині: що змінилось в поведінці українців. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/04/14/659337/> (дата звернення: 20.11.2023).

2. Кочових О. Торговельні автомати як стартап: як і за скільки увійти у вендинговий бізнес. Bankchart. Рейтинги банківських послуг. URL: https://bankchart.com.ua/biznes/biznes_start/statti/torgovelni_avtomati_yak_startap_ya

k_i_za_skilki_uviyti_u_vendingoviy_biznes (дата звернення: 20.11.2023).

3. Нестеренко М. Торговельні автомати: організаційні моменти. Податки та бухгалтерський облік. 2015. № 66. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2015/august/issue-66/article-10803.html>.

4. Офіційний сайт Всесвітньої вендингової асоціації. URL: <http://www.worldvet.org> (дата звернення: (20.11.2023))

ПОБУДОВА МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСУ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАЛЬНОГО ПРОСТОРУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗВО

Солонько Діана, здобувач вищої освіти 6 курсу

Спеціальності 051 Економіка

Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова, м. Черкаси

*Науковий керівник: д.е.н., професор Галина Ус, завідувач кафедри
економіки, обліку і оподаткування*

Термін «інклюзія» (inclusion) в загальному розумінні означає процес включення, залучення чи входження у щось, як частину цілого. Інклюзивна освіта – це форма навчання, при якій кожній людині, незалежно від фізичних, соціальних, емоційних, ментальних, мовних, інтелектуальних та інших особливостей, надається можливість навчатися в загальноосвітніх закладах [1]. При цьому для людей з інвалідністю та обмеженими можливостями здоров'я (ОМЗ) створюються спеціальні умови: перепланування навчальних приміщень, нові методики навчання, адаптований навчальний план, змінені методи оцінки. Інклюзію слід відрізняти від інтеграції, за якої люди з ОМЗ, інвалідністю або особливими освітніми потребами навчаються у звичайних навчальних закладах та адаптуються до системи освіти, яка залишається незмінною.

Широка проблематика інклюзивної освіти є предметом наукових розвідок багатьох учених (В. І. Бондар, І. В. Дмитрієва, В. В. Засенко, А. А. Колупаєва, Т. В. Сак, В. М. Синьов, М. К. Шеремет, А. Маслоу, К. Роджерс та ін.). Педагогічний феномен «освітнє середовище» досліджували у своїх працях А. Артюхіна, І. Бех, Є. Бондаревська, Т. Браун, О. Гора, Г. Горська, С. Максимова, Л. Ориніна, О. Пехота, С. Пімонова, І. Подольська, В. Рибалка, В. Семиченко, Н. Сенченко, С. Сисоєва, М. Турвей та інші.

Таким чином інклюзивна система освітніх послуг базується на принципі забезпечення основного права людей на освіту та права

навчатися за місцем проживання, які передбачають навчання в умовах закладу вищої освіти, з розвитком відповідного інклюзивного освітнього середовища.

Для повноцінного залучення студентів з особливими потребами до навчального процесу і колективу їм потрібна певна додаткова допомога. Також кваліфікована допомога потрібна викладачам, у чиїх групах навчаються такі студенти. Тому психолог, соціальний педагог або соціальний працівник, спеціальний або корекційний педагог, логопед, фізичний терапевт, а також усі працівники і структурні підрозділи закладу вищої освіти мають працювати як одна команда, сприяючи вирішенню викликів, які можуть з'явитися. Супровід інклюзивного навчання слід розглядати як цілісну діяльність, командну взаємодію, у якій виділяється три компоненти [2]:

систематичне дослідження психолого-педагогічного стану та динаміки психічного розвитку в процесі навчання;

створення умов для розвитку студентів та їх успішного навчання;

забезпечення сприятливого середовища, в тому числі усунення фізичних, організаційних та психологічних перешкод.

Новий порядок формує нову філософію надання освітніх послуг для осіб із особливими освітніми потребами. Індивідуальна модель підтримки та тісна взаємодія з ІРЦ має позитивно вплинути на якість інклюзивного навчання та допомогти закладам вищої освіти покращити процес їх організації.

Для того, щоб побудувати модель управління бізнес-процесу інклюзивного навчального простору в освітньому середовищі Східноєвропейського університету, можна скористатись методологією моделювання бізнес-процесів за нотацією IDEF0. Діаграма верхнього рівня описує функціонування інклюзивного навчального простору в цілому (рисунок 1). За допомогою ICOM-стрілок зображені вхідні матеріали та інформація (input), матеріали, що одержуються на виході (output), засоби управління (control), та ресурси, що виконують роботу (mechanism) інклюзивного навчального простору в освітньому середовищі ЗВО

Специфіку моделі відображають функції модернізації матеріально-технічної бази та ІТ-інфраструктури, обліку кадрів та підготовки персоналу до впровадження інклюзивних методів, організації допоміжних заходів та власне проведення інклюзивного навчального процесу. Процес модернізації матеріально-технічної бази та ІТ-інфраструктури розкладається на підпроцеси вдосконалення матеріально-технічної бази, захисту інформації та розмежування

доступу, розробки та інтеграції системи підтримки інклюзивної освіти, а також налаштування засобів моніторингу інклюзивного навчання

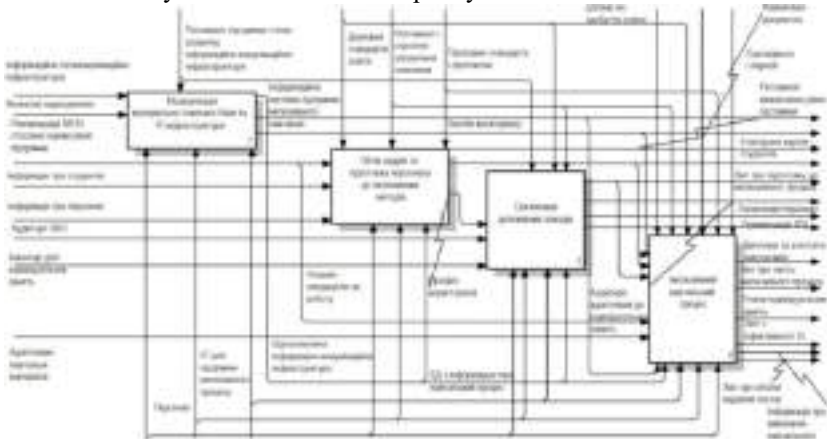

Рисунок 1 – Діаграма декомпозиції A0 – Управління бізнес-процесом інклюзивного навчального простору в освітньому середовищі ЗВО

Література

1. Волкова В. В. Дослідження педагогічних умов реалізації інклюзивної освіти у вузах. *Психологічна наука та освіта*. 2015. Т. 20, № 2. С. 5-14..
2. Назарова Н. М. Інклюзивне навчання: історична динаміка та перспективи. *Педагогіка*. 2015. № 9. С. 55-63..
3. Олешко Л.Д. Особливості впровадження інклюзивного навчання в освітній простір. *Безпека життєдіяльності*. 2016. № 12. С. 7–8.

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРИМОРСЬКИХ ДИСТАНЦІЙ

*Гогунська Олена, аспірант 3 курсу, спеціальності 051 «Економіка»
Бердянського державного педагогічного університету
Науковий керівник- доктор, екон. наук, професор, завідувач кафедри
економіки та фінансів Захарченко Павло*

Усвідомлення фундаментальної залежності життя і діяльності людства від якості довкілля, яке найбільш чітко виражене в доаналітичній, базовій моделі екологічної економіки, призводить до зміни стратегії і тактики сучасного бізнесу, мобілізації економіки для врахування нових реалій [1]. Приморські дистанції, такі як узбережжя та

прибережні зони, також стикаються з рядом еколого-економічних проблем. Ці проблеми часто виникають через взаємодію між людською діяльністю, природним середовищем та соціально-економічними факторами. Ось деякі з основних проблем:

Забруднення водних ресурсів: Приморські райони можуть стикатися зі збільшеним забрудненням водних ресурсів внаслідок викидів промислових стоків, відходів від судноплавства та інших джерел забруднення.

Затоплення та ерозія берегів: Зміни клімату можуть спричинити підняття рівня моря, що призводить до затоплення та ерозії берегів. Це може негативно впливати на інфраструктуру, житло та екосистеми.

Втрата біорізноманіття: Розширення людської діяльності в прибережних зонах може призводити до втрати біорізноманіття через втрату природних середовищ, які є життєважливими для багатьох видів.

Перенаселеність та конфлікти використання землі: Приморські області часто стають об'єктом інтенсивного туризму та забудови, що може призводити до конфліктів використання землі та перенаселеності.

Зміни використання ґрунтів: Розвиток промисловості та інфраструктури може впливати на природні ландшафти та змінювати використання ґрунтів, що може мати негативний вплив на екосистеми.

Забруднення повітря: Промислові викиди, транспортні викиди та інші джерела забруднення можуть впливати на якість повітря в прибережних районах, що може негативно впливати на здоров'я мешканців та екосистеми.

Недостатність водних ресурсів: Збільшена експлуатація водних ресурсів для промисловості, сільського господарства та іншої діяльності може призводити до недостатності водних ресурсів в цих регіонах.

Для вирішення цих проблем важливо впроваджувати сталі підходи до управління прибережними зонами, зокрема збалансовані стратегії розвитку, які враховують екологічні та соціально-економічні аспекти. Управління прибережними регіонами повинно включати заходи з охорони навколишнього середовища, сталого використання землі та водних ресурсів, а також залучення громадськості та стейкхолдерів до прийняття рішень.

Розвиток приморських дистанцій може бути важливим для створення сталого та ефективного економічного, соціального та екологічного середовища в цих регіонах. Ось деякі аспекти, які можуть бути враховані для сприяння розвитку приморських дистанцій:

Стале управління прибережними ресурсами:

Розробка та впровадження сталих стратегій управління

прибережними зонами для забезпечення збереження природних ресурсів, біорізноманіття та якості води.

Екологічно чисті технології та інфраструктура:

Сприяння використанню екологічно чистих технологій та практик у будівництві, енергетиці, транспорті та інших сферах для зменшення впливу на природу.

Розвиток екотуризму:

Сприяння розвитку екотуризму як сталого джерела доходів для приморських регіонів, зберігаючи при цьому навколишнє середовище та приваблюючи туристів, які цінують природні краси.

Сприяння місцевому підприємництву:

Підтримка місцевого підприємництва та розвиток малих та середніх підприємств, зокрема тих, що пов'язані з використанням місцевих ресурсів та виробництвом екологічно чистих товарів та послуг.

Збереження традицій та культури:

Підтримка збереження та відновлення традицій та культурних особливостей приморських регіонів, щоб забезпечити унікальність та привабливість місцевих спільнот.

Розвиток транспортної та енергетичної інфраструктури:

Забезпечення доступності та ефективності транспортних засобів для зручного переміщення між приморськими регіонами та іншими районами.

Розвиток сталої та інноваційної енергетичної інфраструктури для зменшення використання традиційних джерел енергії.

Залучення громадськості та участь громади:

Включення місцевих жителів у прийняття рішень та планування розвитку, щоб забезпечити врахування їхніх потреб та думок.

Збереження морського середовища:

Проведення заходів для боротьби з забрудненням морського середовища, включаючи сміттєзбір, контроль рівня забруднення води та інші ініціативи.

Ці аспекти можуть допомогти створити збалансовану та сталу модель розвитку для приморських дистанцій, що враховує як економічні, так і екологічні аспекти, а також соціокультурні потреби місцевих спільнот. Ефективне управління можливе при умові об'єктивної економічної оцінки водних ресурсів (поверхневих і підземних вод), використання рентних підходів, налагодженої системи водообліку тощо, а також лише в тому випадку, коли орган, який займається раціоналізацією природокористування і охороною водних ресурсів як виробничою діяльністю, буде нести відповідальність за управління

водними ресурсами і їх стан, задовольняючи соціальні, екологічні і економічні потреби суспільства [2]

Література

1. Загвойська Л.Д. Філософсько-економічний дискурс проблеми «ЛюдинаПрирода». Сталий розвиток та екологічна безпека: теорія, методологія, практика / ред. Є.В. Хлобистова. Сімферополь: ВД «АРІАЛ», 2011. С. 12-41.
2. Левковська Л. В., Мандзик В. М., Митрофанова О. М. Теоретичні засади формування системи сталого водозабезпечення в умовах екологічних обмежень. *Економіка природокористування і сталий розвиток*. К.: ДУ ІЕПСР НАН України. 2020. № 7 (26). С. 32-39
3. Євтушенко О.В. Аналіз туристичного попиту в Україні: сучасний стан і перспективи. *Бізнес Інформ*. 2021. № 2. С. 152–160.
4. Сардак С.Э. Международные конфликты и туризм: характеристика, взаимосвязь, развитие. *Инфраструктура рынка*. 2019. Вип. 38. С. 53–60.

МІЖНАРОДНЕ ІНВЕСТУВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

*Луговський Станіслав, аспірант 1 курсу
спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
Науковий керівник: к.е.н., доцент Мороз Наталія, доцент кафедри
фінансів Національного університету «Львівська політехніка»*

Повномасштабна війна в Україні призвела до значних руйнувань багатьох медичних установ, втратою медпрацівників та проблеми з їх безпекою. Відбувається зростання собівартості медичних послуг при падінні платоспроможності значної частки їх споживачів. Хоча багато людей виїхали з країни, потреби у медичних послугах зростають, зокрема екстрена медична допомога, реабілітація та допомога людям із психічними захворюваннями, тощо. Значна кількість людей не мають доступу до усіх необхідних медичних послуг та ліків. Сфера охорони здоров'я зазнає постійних атак з боку агресора. Для вирішення цих проблем є необхідними значні обсяги інвестицій.

Станом на травень 2023 р. втрати від війни у сфері охорони здоров'я оцінено відомством на суму 2,5 мільярди доларів США. Потреби на відновлення медичного сектору та його подальший розвиток оцінено на суму 16,4 мільярди доларів США, з яких 3,6 млрд є необхідними у коротко- та середньостроковому періодах [1].

Важливість міжнародної допомоги і її масштаби потребують запровадження спеціальних механізмів управління залученням

міжнародного капіталу для медичних установ. При цьому важливим є створення єдиного незалежного агентства, через яке спрямовуватимуться міжнародні кошти. Діяльність цього агентства як центрального органу управління міжнародною допомогою у сфері охорони здоров'я має бути чітко скоординована та узгоджена із урядом та МОЗУ для спільного досягнення цілей України.

Потрібно сформувати державну стратегію розвитку системи охорони здоров'я, яка має бути логічним продовженням розпочатого у 2016 році реформування, враховуючи при цьому нові виклики сьогодення. Державна політика має встановити пріоритетним для інвестування надання основних медичних послуг, без одержання яких існує загроза значної втрати здоров'я і життя громадян [2].

Інвестування у технології та обладнання має супроводжуватися також і інвестиціями у людський капітал. Модернізація медичних установ потребує удосконалення практики медичного персоналу. Доцільно ввести зміни до трудового законодавства щодо питань підготовки і підвищення кваліфікації працівників охорони здоров'я та приведення практик управління медичними установами до рівня європейських. Реформування системи охорони здоров'я є важливим аспектом у прагненні України до європейської інтеграції та вступу до ЄС. Ефективна боротьба із корупцією, максимальна прозорість і підзвітність мають бути невід'ємними елементами інвестиційного процесу на усіх його етапах проведення, оскільки від цього залежить бажання інвесторів співпрацювати з Україною.

Отже, вплив війни на сферу охорони здоров'я в Україні є вражаючим. Власних коштів наша держава немає для вирішення цих проблем, тому міжнародні інвестиції є необхідними для підтримання та розвитку охорони здоров'я. Міжнародну допомогу потрібно спрямовувати на реформування системи охорони здоров'я у відповідності до європейських цінностей.

Література

1. Через війну пошкоджено майже 1,5 тисячі об'єктів медичної інфраструктури – МОЗ <https://suspilne.media/473092-cerez-vijnu-poskodzeno-majze-15-tisaci-obektiv-medicnoi-infrastrukturi-moz>

2. Пріоритети у відновленні системи охорони здоров'я в Україні – спільний документ до обговорення <https://www.who.int/ukraine/uk/publications/priorities-for-health-system-recovery-in-ukraine-joint-discussion-paper>

ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У ВІДБУДОВУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ

*Богданчук Іван, здобувач вищої освіти 1 курсу
спеціальності 051 «Економіка»*

Національного транспортного університету

*Науковий керівник: к.е.н., доцент **Бойко Вікторія**, доцент кафедри
економіки НТУ*

Розвиток транспортної галузі відіграє особливе значення не лише для суспільного виробництва, а й для забезпечення національної безпеки та обороноздатності країни в сучасних умовах. Ефективність реалізації інвестиційних проєктів з розбудови транспортної системи має позитивний вплив на загальний стан країни та її регіонів. У 2014-2021 рр. транспортний сектор в середньому становив 6,2% ВВП, хоча ця частка знизилась до 3,94% у 2022 р. транспорт залишається в десятці видів економічної діяльності, які мають найбільші питому вагу в структурі формування ВВП країни. Тому дослідження процесів інвестування в розвиток транспортного сектору України, виявлення основних проблем, обґрунтування основних напрямів та перспектив відбудови й подальшого розвитку транспортної галузі є актуальним.

Останніми роками (2014—2022 рр.) спостерігалася стійка тенденція до зниження обсягів перевезень вантажів та пасажирів, вантажо- та пасажирообігу на всіх видах транспорту. В той же час частка капітальних інвестицій у ВЕД «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність» в загальному обсязі капітальних інвестицій за аналізований період зросла з 7,1% у 2014 р. до 12,1% у 2022 р. і становила 49532,9 млн.грн [1]. Отже, процеси інвестування в розбудову та оновлення транспортної галузі розглядаються як важливий чинник розвитку економіки країни в цілому.

У загальному обсязі капітальних інвестицій в транспортну сферу найбільша частка припадає на наземний і трубопровідний транспорт (6%) і зокрема на вантажний залізничний транспорт (3,6%), у 2022 р. вони склали відповідно 24726,2 млн.грн та 14863,1 млн.грн. Частка авіаційного та водного транспорту й поштової та кур'єрської діяльності у сукупності складає менше 10% від загального обсягу капітальних інвестицій за всіма видами діяльності. Згідно з [2] у 2021 р. транспортний сектор отримав \$1,6 млрд. інвестицій, з яких близько 7% надійшли з державного та місцевого бюджетів, 8% кредитних коштів, 3% від іноземних інвесторів і майже 80% власні кошти підприємств.

Починаючи з лютого 2022 року транспортний сектор України

заснав непередбачуваних руйнівних змін. Внаслідок воєнних дій, що ведуться на території України, транспорт і транспортна інфраструктура зазнали суттєвих руйнувань та пошкоджень. Загальний збиток транспортного сектору оцінюється в \$35,7 млрд., з яких найбільша концентрація пошкоджень приходить на місцеві обласні, сільські та комунальні дороги (32%); автостради, шосе та інші національні дороги (21%); залізничну інфраструктуру, рухомий склад, обладнання та інші активи (19%) [3].

За оцінками Світового банку загальні потреби в реконструкції та відновленні транспортного сектору України на протязі 2023-2033 рр. становлять \$92,1 млрд. З них у короткостроковій перспективі потрібні \$14,1 млрд, у середньостроковій \$78 млрд. [2].

Складні та непередбачувані умови функціонування економіки України викликають підвищений інтерес суб'єктів господарської діяльності до пошуку додаткових джерел фінансування інвестицій для відновлення матеріально-технічної бази, активізацію залучення інвестицій з усіх можливих джерел. Обмеженість внутрішніх інвестицій робить принципово важливим залучення зовнішніх фінансових ресурсів і, перш за все, іноземних інвестицій. Можливості залучення іноземних інвестицій нерозривно пов'язані зі значними ризиками. До основних ризиків фінансування підприємств транспортної галузі належать [2, 3]: політичні, які можуть суттєво впливати на стимулювання або заборону транспортування певних видів вантажів; загальноекономічні, пов'язані з невизначеністю шляхів розвитку економіки і суспільства, зі зниженням темпів економічного розвитку країни та кризовими явищами; інфляційні, викликані певними очікуваннями серед вантажовласників та населення; валютні ризики, які виникають в процесі фінансування інвестиційних проєктів в іноземній валюті; корупційні, пов'язані з хабарництвом та бюрократичною тяганиною; непрогнозовані та непередбачувані зміни у податковому законодавстві, які можуть суттєво вплинути на фінансові результати діяльності підприємств.

На щорічному галузевому заході «Інфраструктурний день», який проводить Європейська Бізнес Асоціація було зазначено, що у наступні роки розраховувати на державні кошти для розвитку інфраструктурних проєктів не доводиться, зважаючи на пріоритетність витрат на безпеку та оборону країни [4]. А отже, у 2024 та 2025 роках проєкти транспортної галузі фінансуватимуться за рахунок кредитів, гарантій та приватних інвестицій. Відповідно, залучені кошти мають бути використані максимально ефективно.

З метою координації національних та міжнародних планів

інвестування у транспортну галузь України, визначення пріоритетності та послідовності реалізації проєктів потрібно переглянути Національну транспортну стратегію України до 2030 року та скоригувати План дій до неї, враховуючи при цьому наявні руйнування та зміни в територіальному розміщенні споживачів транспортних послуг. Доцільно також розробити дорожню карту відбудови транспортної галузі й залучити інвестиції до неї, щоб вирішити проблеми, спричинені війною.

Враховуючи загальний стан економіки України, фінансові можливості підприємств транспортної галузі та державного бюджету, пріоритетним джерелом фінансування капітальних інвестицій стають зовнішні фінансові ресурси. Важлива роль у залученні інвестицій від міжнародних фондів та приватних інвесторів належить державі, яка шляхом надання гарантій за кредитами може впливати на рішення інвесторів. Головною умовою залучення коштів міжнародних стейкхолдерів є максимальна прозорість та цифровізація всіх процесів, покликані компенсувати недоліки високого рівня невизначеності, а також посилити довіру міжнародних партнерів та громадськості.

Література

1. Статистичний збірник «Транспорт України» за 2022 рік. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Дата звернення: 20.10.2023).
2. Private Sector Opportunities for a Green and Resilient Reconstruction in Ukraine Synthesis. *Report The World Bank*. October 2023. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ifc.org/content/dam/ifc/doc/2023/synthesis-report-private-sector-opportunities-for-a-green-resilient-reconstruction-ukraine.pdf> (Дата звернення: 23.11.2023).
3. Лоза С. Інвестування транспортної галузі як основа відновлення економіки країни. *Modeling The Development Of The Economic Systems*, (1), 200–211. [Електронний ресурс]. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-28>
4. Інфраструктурна галузь: яким був 2023 рік та чого чекати далі. [Електронний ресурс]. URL: <https://eba.com.ua/infrastrukturna-galuz-yakym-buv-2023-rik-ta-chogo-chekaty-dali/> (Дата звернення: 23.11.2023).

**ВПЛИВ КОРУПЦІЇ НА УГОДИ ТА ДОГОВОРИ:
НЕДІЙСНІСТЬ ТА ЇХНІ НАСЛІДКИ**

*Анохіна Крістін, курсант 3 курсу Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів*

*Національної поліції Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ рядовий поліції*

*Науковий керівник: **Нагорна Олена**, старший викладач кафедри цивільного
права та процесу*

Корупційну злочинність сьогодні з упевненістю можна назвати традиційним та досить поширеним видом злочинності існуючим не тільки в нашій державі, а й у багатьох інших цивілізованих країнах світу. Корупція – використання посадовою особою своїх владних повноважень та довірених йому прав з метою особистої вигоди, що суперечить встановленим законом та правилам. У сучасній економічній науці прийнято відзначати множинність причин корупції, виділяючи економічні, інституційні та соціально-культурні фактори. Економічні причини корупції – це насамперед низькі заробітні плати державних службовців, а також їх високі повноваження впливати на діяльність фірм та громадян. Особливо це помітно в тих, що розвиваються і в перехідних країнах, але проявляється і в розвинених країнах [1].

Корупція впливає на всі сфери суспільного життя і зачіпає інтереси усіх громадян. Ефективна боротьба з корупцією можлива тоді, коли кожен громадянин обізнаний із своїми можливостями викривати корупцію, впевнений у належному захисті його прав від можливих заходів негативного впливу, а у суспільстві сформована повага до викривачів корупції як відповідальних громадян.

Одним із способів досягнення таких результатів є запровадження усіма установами механізмів заохочення та формування культури повідомлення. Для визнання правочинів (або їх частин) дійсними або недійсними кожна особа може звернутися до суду. Нікчемний правочин є недійсним через невідповідність його вимогам закону та не потребує визнання його таким судом [2].

Вплив корупції на угоди та договори обумовлюють права та обов'язки так, щоб жодна сторона не могла: платити, пропонувати, вимагати чи отримувати хабарі; змовлятися з конкурентами для отримання контракту; чи брати участь у таких зловживаннях під час виконання контракту. Відправною точкою є домовленість про виконання договору між урядом та громадською організацією, відповідальною за моніторинг договору. Ця домовленість підтверджує політичну волю виконати договір, визначає договірний процес і описує дії, ролі та

обов'язки всіх задіяних сторін. На всіх етапах цього процесу необхідна прозорість. Зміст договору про добросесність мають узгодити громадські організації та уряд [3-4].

Отже, корупцію складають такі діяння, що вчинені особою, наділеною владою чи посадовими повноваженнями, з метою задоволення корисливих власних або інтересів інших осіб. Корупція впливає на всі сфери суспільного життя і зачіпає інтереси усіх громадян. Ефективна боротьба з корупцією можлива тоді, коли кожен громадянин обізнаний із своїми можливостями викривати корупцію, впевнений у належному захисті його прав від можливих заходів негативного впливу, а у суспільстві сформована повага до викривачів корупції як відповідальних громадян.

Література

1. Економічна безпека: [навч. посіб.] / О.Є. Користін, О.І. Барановський, Л.В. Герасименко [та ін.]; за ред. О. М. Джужі. К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2019. 368 с. [Електронний ресурс]. URL: http://pidruchniki.com/10560412/ekonomika/korupsiya_naslidki_vplivu_ekonomiku_ukrayini.
2. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/kontrolno-perevirchna-robot/>.
3. Ахтирська Н.М. Міжнародний досвід боротьби з корупцією як вектор формування національної антикорупційної політики: огляд законодавства Румунії. Київ: Віче, 2018. № 18. URL: <http://www.viche.info/journal/4910/>
4. Корупційні ризики в кримінальному процесі та судовій системі / [М.В. Буроменський, О.В. Сердюк, І.М. Осика та ін.]; Інститут прикладних гуманітарних досліджень, МАККонсалтинг. К. Москаленко О.М. ФОП, 2019. 220 с

СЕКЦІЯ 3
ДЕРЖАВА ТА СУСПІЛЬСТВО**ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В ПЕРІОД
ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ**

*Сидоренко Артем, здобувач вищої освіти 5 курсу
спеціальності 081 «Право»*

*Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Кузнецова Людмила,
т.в.о. декана факультету права та гуманітаристики*

Становлення інформаційної цивілізації потребує докорінної зміни ставлення не лише до формування інформаційної політики, а в її межах політики інформаційної безпеки. Державна інформаційна політика є важливою складовою зовнішньої і внутрішньої політики країни та охоплює всі сфери життєдіяльності суспільства.

У ст. 17. Конституції України зазначено, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу [3].

Інформаційну безпеку слід розуміти як сукупність засобів забезпечення інформаційного суверенітету України, захист інформаційної сфери від зовнішніх і внутрішніх інформаційних загроз. Ця безпека має включати ефективну протидію сукупності інформаційних загроз. Інформаційна безпека – це комплекс заходів, стратегій та політик, спрямованих на забезпечення захисту інформаційних ресурсів, даних та інфраструктури від загроз, які можуть призвести до несанкціонованого доступу, втрати, пошкодження чи некоректного використання інформації [1, с.45]. Інформаційна безпека також охоплює заходи щодо забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності інформації, зокрема запобігання кібератакам, витокам даних та іншим загрозам, які можуть спричинити серйозні наслідки для організацій, держав та особистостей.

Головна інформаційна загроза національній безпеці – це загроза впливу іншої сторони на інформаційну інфраструктуру країни, інформаційні ресурси, на суспільство, свідомість, підсвідомість особистості, з метою нав'язати державі бажану (для іншої сторони) систему цінностей, поглядів, інтересів і рішень у життєво важливих сферах суспільної й державної діяльності, керувати їхньою поведінкою і

розвитком у бажаному для іншої сторони напрямку. Власне, це є загрозою суверенітету України в життєво важливих сферах суспільної й державної діяльності, що реалізовується на інформаційному рівні [2].

Під системою інформаційної безпеки країни зазвичай розуміють об'єднання органів державної влади, які виконують свої задачі на основі закону, в умовах постійного контролю судової влади. Метою відповідної системи є: діагностика та прогнозування інформаційних загроз та ризиків, що впливають на стан життєво важливих інтересів суспільства; реалізація ряду довготривалих заходів, які спрямовані на попередження відповідних загроз; підтримка готовності до забезпечення інформаційної безпеки.

Етапами формування системи інформаційної безпеки виділено: ідентифікацію джерел загроз і ризиків; оцінювання ступеня серйозності загрози; вибір і застосування оптимального алгоритму локалізації загроз (побудову системи захисту). Проблемами інформаційної безпеки є такі: розпорошеність у численних нормативно-правових актах; низький рівень правової реалізації; наявність численних бланкетних чи відсильних норм права понять, базових дефініцій.

В Стратегії інформаційної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021 зазначено, що першочерговими завдання реалізація Стратегії є:

створення системи раннього виявлення, прогнозування та запобігання гібридним загрозам, зокрема, створення системи протидії дезінформації та інформаційним операціям, спрямованої на запобігання, максимально швидке виявлення та реагування держави і суспільства на інформаційні загрози; ужиття заходів щодо запобігання та протидії поширенню дезінформації та деструктивної пропаганди стосовно європейської та євроатлантичної інтеграції України; розвиток спроможностей складових сил оборони щодо протидії загрозам в інформаційному просторі; підготовка та проведення складовими сил оборони інформаційно-психологічних операцій та інших заходів, спрямованих на запобігання, стримування та відсіч збройної агресії Російської Федерації проти України; посилення відповідальності за поширення недостовірної інформації (дезінформації); запровадження дієвих механізмів виявлення, фіксації, обмеження доступу та/або видалення з українського сегмента мережі Інтернет інформації, розміщення якої обмежено або заборонено законом; ефективна взаємодія державних органів, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства при формуванні та реалізації державної політики в інформаційній сфері [4].

Серед головних складових інформаційної безпеки держави виділяють: обсяг інформаційного продукту, що виробляється в державі і державою; здатність мереж витримувати зростаюче інформаційне навантаження; можливість держави керувати розвитком вироблення та розповсюдження інформації; можливість доступу народонаселення до усіх можливих інформаційних джерел, а також відкритість більшості з них.

Таким чином, одним із основних елементів реалізації державної політики в інформаційній сфері є інформаційна інфраструктура, що є невід'ємною частиною стратегічних інформаційних ресурсів і має велике значення для обороноздатності держави і її інформаційного ринку.

Література

1. Богданович В. Ю., Ворович Б. О., Марко Є. І. Інформаційна безпека як основа воєнної безпеки держави та суспільства. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень *Національного університету оборони України імені Івана Черняховського*. 2018. № 3. С. 44-48.

2. Бондар І. Р. Інформаційна безпека як основа національної безпеки. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/141443493.pdf>

3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>

ФАЛЬСИФІКАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ У ПОЛІТИЦІ ЯК ВИД ЗЛОЧИНУ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Вірун Юлія, здобувачка вищої освіти 2 курсу
спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник: к.і.н., доцент Панишко Галина, доцент кафедри
політології та публічного управління*

Особи, які наділені владними повноваженнями і зобов'язані діяти в інтересах громадськості, не завжди дотримуються норм законодавства. Підроблення документів у політиці є однією із форм правопорушень із серйозними наслідками. Це явище здатне підірвати довіру громадськості до політичних інституцій та сили закону, що в свою чергу є потенційною перешкодою для розвитку як демократичного суспільства так і

політичних та економічних процесів країни в цілому.

Розглянуто мотиви вчинення службового підроблення, види фальсифікації документів у політиці та наслідки їх реалізації.

Злочини у сфері службової діяльності – це дії, вчинені посадовими особами умисно або з необережності, що завдають шкоди суспільству, порушують нормальну діяльність державних органів, управління підприємствами, установами та організаціями тощо та заподіюють істотної шкоди правам, свободам та інтересам громадян або державним чи громадським інтересам, що охороняються законом. Саме цей вид правопорушень найбільш латентний, органи правоохоронної діяльності виявляють невеликий відсоток злочинів у сфері службової діяльності.

Небезпечним явищем є службове підроблення (– фальсифікація офіційного документа службовою особою), яке може бути використане як спосіб реалізації різних злочинів, зокрема корупції, впливу на результати виборів, ухилення від сплати податків, отримання певних політичних вигод тощо [2]. Фальсифікація документів також є поширеним способом приховування посадовцями правопорушень. Задля уникнення адміністративної чи кримінальної відповідальності здійснюють повне або часткове підроблення документів, які можуть бути використані як доказ незаконних дій службової особи [3].

Для отримання фінансової вигоди потенційно можливою стає викривлення звітності, тобто цілеспрямоване неправдиве відображення та представлення даних фінансового обліку. До викривлення цієї інформації відносять вуалювання звітності та безпосередню фальсифікацію. У першому випадку дані звітності не повністю достовірні, але встановлені законодавчо-нормативними актами країни вимоги дотримані і фінансова звітність відповідає фактичному стану. При фальсифікації дані подані як із відхиленням від законодавчих норм так і не висвітлюють об'єктивно фінансово-майновий стан [1].

Службове підроблення сприяє корупції, причому на різних рівнях влади. До так званих "корупціонерів по сусідству" відносять голів та секретарів сільських рад, депутатів міських рад тощо. Прикладом службового підроблення на нижчих рівнях влади може бути фальсифікація заповіту секретарем сільської ради. Результатом цих дій стало присвоєння майна померлого іншій людині. Також злочин у сфері службової діяльності полягав у тому, що секретар підписала "новий" заповіт як особа, уповноважена на вчинення нотаріальних дій у сільській раді й свідомо поставила печатку сільської ради на підробленому документі [4].

Бажання отримати посаду в органах влади здатне спонукати до

підроблення результатів виборів, яке можуть реалізовувати як без участі окремих виборців (фальсифікація документації) так із їхнім залученням (підкуп). До першої категорії відносять заповнення виборчих скриньок підробленими бюлетенями, голосування «мертвих душ» та голосування «за пацієнтів приватних клінік». Уже на етапі формування списків виборців шахрайство є потенційно реальним. Сприятли отриманню більшої кількості бюлетенів для використання у власних цілях може внесення даних уже померлих людей («мертвих душ»). Бюлетені осіб, які не проголосували, чи бюлетені для заочного голосування також можуть використовувати з цією метою.

Підроблення має місце й на етапі підбиття підсумків голосування. «Укидання» полягає в підкиданні додаткових бюлетенів одразу перед закриттям дільниці для підрахунку голосів. Однак є вірогідність того, що кількість бюлетенів у цьому випадку буде більшою за кількість людей, які брали участь в голосуванні. Зумисне псування бюлетенів із голосом за «не того» кандидата називають методом «хитрого пальця». Якщо певну кількість бюлетенів підміняють іншими, заповненими на користь «потрібного» кандидата, або пачки із порохованими голосами переплутують, то це – «солянка». Також певна кількість бюлетенів із голосами за різних кандидатів може бути замінена на ту ж кількість бюлетенів бажаного кандидата. Схожим є спосіб перестановки, який полягає в приписуванні голосів кандидата А кандидату Б і навпаки [5].

Незалежно від мети та способу фальсифікації підроблення документів посадовими особами здатне спровокувати серйозні наслідки. Сфальсифіковані виборчі документи можуть спричинити неправдиве визначення результатів виборів, порушуючи справедливість та демократичні принципи. Фальсифікація документів, пов'язаних із заявами та фінансовими деклараціями політиків, може вести до корупції тощо. Усе це негативно впливає на нормальний розвиток економічних та політичних процесів в країні та підриває довіру громадськості не лише до конкретної особи, а й до інституту влади в цілому [3].

Фальсифікація документів посадовими особами є одним із злочинів у сфері службової діяльності, який може бути здійснений різними способами для задоволення власних цілей та потреб службовців. Реалізація підроблення може призвести до різних негативних наслідків, тому розуміння серйозності цього злочину та прийняття ефективних заходів для запобігання фальсифікації документів є важливими елементами забезпечення правопорядку та довіри в сфері службової діяльності.

Література

1. Антоненко Н. В., Безрук Ю. І. Проблема достовірності фінансової звітності. *Вісник Національного транспортного університету*. 2014. № 29. С. 3–10. URL: <http://surl.li/njior> (дата звернення: 20.11.2023).
2. Карпенко М. І., Москаленко О. М. Кримінальна відповідальність за службове підроблення, передбачене ст. 366 Кримінального кодексу України. *Юридична наука*. 2012. № 9. С. 28–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2012_9_3 (дата звернення: 20.11.2023).
3. Ліховіцький Я. О., Довба Т. В. Приховування адміністративного правопорушення посадовою (службовою) особою: ознаки та форми. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Т. 2, № 79. С. 82–87. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/289471/283014> (дата звернення: 18.11.2023).
4. Підробка документів і махінації з землею: найбільш розповсюджені корупційні порушення в органах місцевого самоврядування. Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/pidrobka-dokumentiv-i-mahinatsiyi-z-zemleuy-najbilsh-rozprovysyudzheni-koruptsiyni-porushennya-v-organah-mistsevogo-samovryaduvannya/> (дата звернення: 21.11.2023).
5. Чумак С. П. Особливості способів учинення злочинів, пов'язаних із фальсифікацією результатів виборів. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2017. Т. 19. С. 429–436. URL: <http://surl.li/nihgh> (дата звернення: 19.11.2023).

ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Перець Світлана, здобувачка вищої освіти 2 курсу
спеціальності 051 «Економіка»*

Державного торговельно-економічного університету

*Науковий керівник: д.е.н., професор Уманців Юрій, завідувач кафедри
економічної теорії та конкурентної політики*

Війна, безперечно, є важливим фактором, що має серйозний вплив на економіку країни. Цей вплив охоплює різноманітні аспекти, включаючи економічні втрати, знищення інфраструктури, зміни виробництва та торгівлі, а також соціально-економічні наслідки. Військове вторгнення агресора завдало потужного удару по всіх ланках економічної системи нашої держави. Зменшилося виробництво основних видів продукції, зокрема тих, що становлять основу експортного потенціалу України. Крім того, порти були заблоковані, що призвело до значного обмеження зовнішньої торгівлі. Зазнала руйнації транспортно-логістична, соціальна, маркетингова та інженерна інфраструктура в

цілих регіонах. Спостерігається відтік кваліфікованих кадрів за кордон та їхнє часткове переміщення на захід держави, що тимчасово виводить з активного економічного життя сотні тисяч, а то й мільйони осіб. Все це ставить під загрозу можливість надійного та довготривалого закріплення усіх Збройних сил України на фронтах нинішньої війни [1].

Найбільший вплив на економіку України має реальний сектор, ринок праці та інфляція. Реальний сектор економіки України під час повномасштабної війни відчуває багато викликів та можливостей. Тимчасова окупація територій призводить до втрати контролю над важливими виробничими ресурсами та ринками. Пошкодження виробничих потужностей та інфраструктури призводить до збитків виробництва. Втрати можуть бути значними через припинення роботи підприємств та втрату продуктивності. Це може призвести до збільшення безробіття та погіршення економічної ситуації для населення. Воєнні дії призводять до перерв у транспортних мережах, що може ускладнити переміщення товарів та послуг, а також виробництво та обіг товарів на ринку. Проте для реального сектору також відкрилися нові можливості, як-от підтримка з боку бюджетних видатків, уряд може вести активну бюджетну політику, направлену на підтримку підприємств та населення в умовах воєнного конфлікту. Неочікувані обставини можуть стимулювати бізнес та населення до швидкої адаптації до нових умов та пошук інноваційних рішень. Також важливим елементом може бути висока стійкість енергетичної системи, що дозволяє забезпечити електроенергією роботу виробничих підприємств та побутових споживачів [2, с. 4-12].

Ринок праці під впливом масштабної війни стикається з рядом викликів. Загострення конфлікту може призвести до масової міграції населення та втрати робочої сили, що може вплинути на різні галузі економіки. Зниження виробництва та економічна нестабільність можуть призвести до значного збільшення безробіття. Зокрема, люди, які втратили роботу через зниження активності підприємств або знищення виробничих об'єктів, стають частою реальністю. Зменшення чисельності працездатного населення у певних регіонах призводить до дисбалансів на ринку праці. А перевантаження праці у тих регіонах, куди направляється міграція, може викликати напругу на ринку праці та підвищення конкуренції. Це викликає потребу в ефективних стратегіях управління ринком праці, включаючи рекваліфікацію працівників, соціальні заходи для підтримки безробітних та створення нових робочих місць для підтримки сталого економічного відновлення [2, с. 20-24].

Інфляція має виклики, як-от зниження пропозиції товарів та послуг,

збільшення тиску витрат бізнесу та девальваційного тиску. Внаслідок війни спостерігається обмеження виробництва та постачання товарів та послуг. Це призводить до підвищення цін на ринку через дефіцит певних товарів. Зростання витрат на виробництво та надмірні збитки для бізнесу можуть призвести до перенесення цих витрат на споживачів через підвищення цін. Початковий девальваційний тиск та корекція курсу в середині року можуть спричинити інфляційний тиск через зростання вартості імпортованих товарів. Проте для уникнення цих проблем проводяться певні заходи, як-от фіксація курсу та інші заходи НБУ. Для стримування девальваційного тиску, Національний банк України може вживати заходів, таких як фіксація курсу, щоб зберегти стабільність національної валюти. А також фіксація тарифів та впровадження податкових змін, які використані для контролю цін на різних рівнях економічної системи [2, с. 25-28].

Завдяки послідовній монетарній політиці та фіксації курсу НБУ вдалося зберегти контроль за інфляційною динамікою, попри повномасштабну війну та високу світову інфляцію. З початку 2023 р. інфляція сповільнювалася швидше, ніж очікувалося. Зниженню інфляції сприяли зокрема достатня більша пропозиція продовольства та пального, а також стабільна ситуація на валютному ринку та покращення інфляційних очікувань завдяки вчасним ефективним заходам НБУ [2, с. 29].

Існує відоме висловлювання, що «битви виграє армія, а війну – економіка», яке відображає сутність того, як важливо вже зараз турбуватися про стан економіки. Потрібно докладати максимум зусиль для відновлення роботи вітчизняного бізнесу в усіх можливих формах. Сприяти створенню сприятливого середовища для розвитку внутрішніх підприємств та стартапів. Зниження бюрократії, підтримка інновацій, та надання фінансових стимулів можуть сприяти виникненню нових бізнес-ідей. Оперативна дерегуляція та оновлення державної політики у податковій та митній сферах також можуть бути важливими кроками для покращення бізнес-середовища та стимулювання економічного розвитку. Не варто розраховувати лише на західну підтримку, адже все залежить саме від нас. Основний аспект полягає в об'єднанні для досягнення перемоги [3].

Важливо усвідомлювати, що надійне та стабільне функціонування економіки є вкрай важливим. Це означає, що вже сьогодні має формуватися стратегія повоєнного економічного розвитку України. Для успішного відновлення необхідно поєднувати масштабні проекти національного та регіонального значення з невеликими місцевими

проектами. А також розробити комплексну стратегію, яка враховуватиме всі аспекти відновлення країни. Потрібно думати про відбудову з точки зору майбутніх потреб, для запобігання інвестуванню в об'єкти і споруди, які не будуть потрібні в майбутньому або можуть незабаром застаріти [4].

Література

1. Українська економіка під час війни. Що далі? European Business Association. URL: <https://eba.com.ua/ukrayinska-ekonomika-pid-chas-vijny-shho-dali/> (дата звернення: 23.11.2023)
2. Погарська О. Економіка України в умовах війни. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Poharska_pr_01-02.06.2023.pdf?v=4 (дата звернення: 23.11.2023)
3. Економічна правда. Українська економіка під час війни. Що далі?. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/15/685810/> (дата звернення: 23.11.2023).
4. Юрчишин В. Українська економіка почала відновлюватися навіть на тлі війни. Хто і що цьому посприяли? URL: <https://mind.ua/openmind/20250301-ukrayinska-ekonomika-pochala-vidnovlyuvatisya-navit-na-tli-vijni-hto-i-shcho-comu-pospriyali> (дата звернення: 23.11.2023).

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ У ПОВОЄННИЙ ЧАС

*Лишко Дарина, здобувачка вищої освіти 1 курсу
спеціальності 081 “Право”*

*Східноєвропейського університету імені Рауфа Аблязова
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Дюжолос Сергій*

Формування соціальної держави в Україні у повоєнний час є важливим питанням сьогодення, яке потребує визначення, вивчення та аналізу, передусім, проблемних питань, які можуть виникнути на шляху її становлення. Це, зокрема, проблемні питання щодо формування та розбудови соціальної держави в післявоєнній Україні. Процес формування соціальної держави залежить від багатьох чинників, серед яких в першу чергу рівень захисту прав, свобод та інтересів людини і громадянина, соціального захисту і забезпечення населення та соціальної політики держави. Формування соціальної держави в Україні є важливим етапом на шляху до європейської інтеграції. Соціальна держава має прагнути до забезпечення кожному громадянину гідних умов існування, соціальної захищеності, участі в державному управлінні

на надання можливостей для самореалізації. Головною проблемою в Україні є забезпечення в суспільстві соціальної справедливості, що втілює досягнення в суспільстві соціальної рівності та свободи. Вихідною нормою й одночасно базовим конституційним принципом, який закладає основу регулювання соціальних відносин, є проголошення України соціальною державою у ст.1 Конституції України [1]. Як відомо, соціальні відносини є чи не найважливішою складовою суспільних відносин, тому становлення України як демократичної держави безпосередньо залежить від того, наскільки ефективно здійснюватиметься конституційне регулювання соціальних відносин, наскільки захищеними та забезпеченими будуть ті конституційні принципи й норми, які наразі визначають основи соціальних відносин в Україні. Про широкий вплив конституції на соціальні відносини пише відомий український юрист О. Скрипнюк: «Якщо ми ставитимемо питання не просто про ті чи інші інститути конституційного права, а спробуємо дещо розширити до меж загального визначення ролі конституції як Основного Закону в житті суспільства, то тоді проблеми визначення та реалізації соціальних функцій конституції логічно виходитимуть на перший план і становитимуть чи не основну частину наукового дослідження» [2].

Соціальна держава у кожній країні формується, виходячи із специфіки історичних, національних, етнічних та культурно-духовних основ суспільства, географічних умов і традицій, рівня політичної свідомості та соціальної самобутності, відповідальності один перед одним і власне перед собою.

Під час війни Україна переживає великі руйнування і потрясіння. Вони каталізують проблеми та дають «зелене світло» тим реформам, які за інших обставин викликали б опір суспільства. Наразі, як всередині країни, так і на міжнародній арені починаються розмови про повоєнну відбудову. Від курсу повоєнної відбудови залежить подальший розвиток суспільства [3].

Сьогоднішня ситуація в країні вимагає вирішення нових задач пов'язаних із повоєнною відбудовою. 4 липня 2022 року на конференції у швейцарському місті Лугано було презентовано план післявоєнного відновлення України. Учасники процесу особливо наголосили на тому, що успіх роботи з відновлення буде залежати від таких факторів як «чесність, прозорість і підзвітність». Вони підкреслюють «важливість справедливого та прозорого фінансування, кредитування та запозичення у відповідності з міжнародними правилами, стандартами та визнаними принципами» [4].

Володимир Даценко в статті «В очікуванні відбудови: п'ять запитань, на які досі немає відповідей» окреслив проблемні питання відбудови України, які мають першочерговий характер, і які кореспондуються із питанням соціальної справедливості. На думку дослідника, для того, щоби виробити єдину стратегію повоєнної відбудови України, необхідно дати відповідь на низку питань:

1. Де компенсація, а де відбудова?
2. Регіональна чи централізована модель відбудови?
3. Державна чи міжнародна інституція відновлення?
4. Хто і як обиратиме проєкти для відбудови?
5. Хто і як контролюватиме кошти? [5]

Від того, які концепції соціальної справедливості будуть покладені в основу державної ідеології соціальної справедливості буде залежати те, які рішення будуть прийматися, та як буде будуватися стратегія та тактика повоєнної відбудови. З огляду на це, актуальним вбачається дослідження оцінки можливостей правового забезпечення утвердження ідеології соціальної справедливості із використанням висновків наукових шкіл економіко-правового профілю. Формуючи план відбудови України, важливо враховувати економічні, геополітичні, соціальні, культурні особливості держави та вимоги сучасної урбаністики. Недостатньо відновити пошкоджене – маємо нагоду переосмислити свій простір.

Президент України Володимир Зеленський виділив такі пріоритети у повоєнному відновленні країни: цифровізація, безпека та оборонний потенціал у синергії з доведеними до кінця судовою, антикорупційною й іншими реформами. Відбудова України здійснюватиметься кількома силами – і внутрішніми ресурсами, і з допомогою інших країн, і з коштів спеціальних фондів.

Післявоєнна відбудова країни має здійснюватися на засадах сталості та справедливості. При цьому, підходи до визначення поняття «справедливість», а також до механізмів справедливого розподілу порізному вбачаються прихильникам різних політичних доктрин. Наявність різних, часто протилежних один одному підходів робить неможливим їх застосування в умовах сьогодення. Утвердження ідеології соціальної справедливості в суспільстві на засадах правового регулювання економіки базуватиметься на здобутках наукових шкіл економіко-правового профілю.

Формування плану відбудови України потребує уважного врахування усіх перелічених вище аспектів, оскільки від цього залежить подальший розвиток суспільства. Утвердження ідеології соціальної

справедливості в суспільстві та впровадження зазначених принципів у чинне законодавство стане важливим кроком у післявоєнній відбудові країни.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. с. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Скрипнюк О. В. Конституція України та її функції: проблеми теорії та практики реалізації. Київ, 2005. С.97.
3. Справедлива відбудова. Якою буде Україна після війни. Конференція 21-22 жовтня 2022 р. Спільне. URL: <https://commons.com.ua/conference-reconstruction-justice-post-war-ukraine/>
4. Представники влади 42-х країн підписали декларацію конференції щодо відновлення України в Лугано. Текст. URL: <https://mig.com.ua/predstavniki-vladi-42-h-krain-pidpisali-deklaraciju-konferencii-shhodo-vidnovlennja-ukraini-v-lugano-tekst/>
5. Даценко В. В очікуванні відбудови: п'ять запитань, на які досі немає відповідей. URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/v-ochikuvannividbudovi-pjat-zapitan-na-jaki-dosi-nemaje-vidpovidej.html>

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК УКРАЇНСЬКА КОНСТИТУЦІЙНА ЗАСАДА

*Прокурник Христина, здобувачка освіти I курсу спеціальності
076 «Підприємництво та торгівля»*

ВСП «Бережанський фаховий коледж НУБіП України»

*Науковий керівник: Костів Ірина, спеціаліст II категорії, викладачка
суспільних дисциплін ВСП «Бережанський фаховий коледж НУБіП України»*

Ідея принципу верховенства права є інтегруючим ідеалом сьогоднішнього політичного світу, зокрема юридичної та політичної діяльності у світі, побудови правової держави. Принцип верховенства права посідає особливе місце в системі джерел права. Однак сьогодні точиться дискусія серед науковців щодо визначення місця принципу верховенства права і закону в системі джерел права.

Верховенство права і закону є основоположним принципом побудови правової держави. Верховенство права і закону проєктується через визнання природних прав людини, свободи особи, реалізації ідей правової держави, наявності політичного плюралізму та поширення правової культури в суспільстві.

Принцип верховенства права є одним із провідних елементів

загальних засад конституційного ладу будь-якої сучасної демократичної, правової держави. Він являє собою похідну всіх загальних засад права; як ціннісний сплав ідей справедливості, рівності, свободи і гуманізму, верховенство права формує відповідний образ правової системи і визначає ті умови, що дозволяють перетворити цей образ на реальність. Відданість принципу верховенства права – загальноприйнята в усьому світі міра легітимності уряду [5, с. 10; 14].

Сьогодні принцип верховенства права розглядається, на думку українського правознавця О.В. Петришина, у двох аспектах.

По-перше, в широкому значенні – як принцип правової організації державної влади в суспільстві, так би мовити, в сенсі «верховенства права над державою». Саме так цей принцип тлумачиться за межами континентальної моделі правової держави за посередництвом англомовної конструкції верховенства (панування) (Rule of law). Як результат – англомовне «верховенство права» за основним змістом ототожнюється з континентальною «правовою державністю».

По-друге, у вузькому розумінні, а саме в контексті співвідношення однорідних правових категорій – права та закону в системі регулювання суспільних відносин, їх ролі та місця в забезпеченні правопорядку, тобто в сенсі «верховенства права над законом» [3, с. 24].

Мета верховенства права – це не просто формальне забезпечення порядку, передбаченого законами та іншими нормативними актами, встановленими державою, а утвердження такого правопорядку, який обмежує абсолютизм державної, передусім виконавчої, влади, ставить її під контроль суспільства, створюючи для цього відповідні правові механізми. Інакше кажучи, навіть бездоганний, з точки зору юридичної техніки, закон не завжди є панацеєю верховенства права. Звідси впливає перший і загалом таки майже безперечний висновок: самостійного значення, відмінного від принципу верховенства закону, принцип верховенства права набуває тоді, коли право розглядається як явище, яке не міститься виключно в законах та інших нормативних актах, тобто коли має місце теоретичне і практичне розуміння права і закону [4].

Принцип верховенства права – це юридично обов'язкова норма сучасного українського правопорядку. Уперше його було узаконено в тексті Конституційного Договору від 8 червня 1995 р. (ст. 1 якого визначила, що «в Україні діє принцип верховенства права») [2] з наступним Perezatвердженням його в самому тексті Конституції 1996 р. (ст. 8).

Верховенство права – це панування права в суспільстві.

Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема в закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості свободи, рівності тощо. Одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України.

Саме на такий підхід орієнтує ст. 8 Конституції України [1], яка декларує визнання і дію принципу верховенства права, роз'яснюючи його зміст, зокрема, як:

1) найвищу юридичну силу Конституції, яка уособлює найвищі правові цінності та передбачає, що закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції і повинні відповідати їй;

2) пряму дію норм Конституції, яка передбачає гарантування звернення до суду для захисту конституційних прав безпосередньо на її підставі.

Таким чином, Конституція, проголошуючи Україну правовою демократичною соціальною державою (ст. 1), виключає тавтологічне «правовій державі» широке розуміння «верховенства права». Такий більш спеціальний підхід до розуміння принципу верховенства права дає змогу розглядати питання панування права в суспільних відносинах і більш загальні проблеми організації державної влади як відносно самостійні, сконцентрувати увагу правознавців на власне правовій складовій частині як першій, так і другій проблематики, зокрема ролі судових органів як остаточного арбітра з правових питань, насамперед, щодо захисту прав та свобод людини і громадянина [3, с. 24].

Отже, верховенство права насамперед визначається наявністю законів із правовим змістом (правових законів) та пов'язаністю державної влади із правовими законами, тобто правом. Саме принцип верховенства права наповнює реальним змістом закріплене у Конституції положення про те, що Україна є правовою державою, тобто державою, що підкоряється праву. Визнання принципу верховенства права є неocenним надбанням України як демократичної держави, який має неухильно забезпечуватись усіма гілками влади. По суті, закон є владою держави, а право є владою народу через управління державою. Ці ж принципи мають велике значення для правової реальності, оскільки забезпечують відповідність правових явищ суспільним вимогам та

інтересам, сприяють взаємодії елементів правової системи та забезпечують її єдність.

Література

1. Конституція України: офіц. текст. Київ: КМ, 2013. 96 с.
2. Конституційний Договір між Президентом України та Верховною Радою України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України (від 8 червня 1995 року). Відомості Верховної Ради України. 1995. № 18. Ст. 133.
3. Петришин О.В. Верховенство права в системі правового регулювання суспільних відносин. *Право України*. 2010. № 3. С. 24–34.
4. Правова система України: історія стан та перспективи: у 5 т. X.: *Право*, 2008. Т.1. С. 151.
5. Таманага Б. Верховенство права: історія, політика, теорія. Київ: Вид дім «Києво-Могиляк. акад.», 2007. 208 с.

ДО ПИТАННЯ ПОНЯТТЯ «ПОЛІТИЧНИЙ КОНФЛІКТ»

Левченко Юлія, здобувачка вищої освіти 2 курсу спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Волинського національного університету імені Лесі Українки Науковий керівник: к.і.н., доцент кафедри політології та публічного управління ВНУ Панишко Галина

У контексті розгляду даної теми виникає необхідність ретельного аналізу та визначення ключових аспектів політичних конфліктів, зокрема їхнього суттєвого поняття, причин і наслідків, а також впливу на сучасне політичне середовище.

Аналіз та напрями дослідження теми включають вивчення різних теоретичних підходів до розуміння політичних конфліктів. Дослідження охоплює аналіз визначень та тлумачень терміну на думку зарубіжних вчених, вивчення причин виникнення конфліктів, аналіз впливу на суспільство та ефективні стратегії управління та розв'язання політичних конфліктів.

Поняття «політичний конфлікт» виникло на тлі взаємодії різних інтересів, цінностей, поглядів та прагнень в сфері політики. Конфлікти в політиці виникають з різноманітних причин і можуть мати різний характер, включаючи ідеологічні, етнічні, економічні, соціальні тощо. Термін "політичний конфлікт" допомагає вченим, політологам та

соціологам систематизувати та розуміти складні відносини в політиці, а також розробляти стратегії врегулювання конфліктів та створення стабільних політичних систем.

Одне з найкращих визначень «політичного конфлікту» можна знайти в «Політологічному словнику»: «Політичний конфлікт – прояв взаємодії політичних суб'єктів, обумовлений взаємним виявом різних політичних інтересів, поглядів, цілей; різновид (і результат) конкурентної взаємодії двох і більше сторін (груп, держав, індивідів), що претендують на владні повноваження або ресурси» [5, с. 313].

Вивченню даної теми приділяло увагу багато різних зарубіжних та вітчизняних вчених. Серед зарубіжних дослідників, які аналізували поняття «політичний конфлікт» варто зазначити: Л. Коузера, Р. Дарендорфа, Г. Зіммеля, Г. Моска.

Відомий американський соціолог Льюїс Козер у своїй праці «Функції соціального конфлікту» відзначив, що конфлікт – застережний клапан системи, який дозволяє через реформи та інтегративні зусилля на новому рівні приводити соціальний організм у відповідність зі зміненими умовами. Вчений зазначає, що політичні конфлікти в сучасному світі часто виникають через розподіл владних ресурсів або внаслідок відмінностей у політичних ідеалах і цінностях, зміни соціального статусу і визначення громадянської та етнічної приналежності [1, с. 20].

На його думку, не всі типи конфліктів є сприятливими для політичної системи. Конфлікти, які стосуються інтересів різних політичних суб'єктів, як правило, сприятливі для політичної системи і дозволяють коригувати вимоги до політичної системи. Ціннісні конфлікти є більш небезпечними, їх важко вирішити і вони завжди пов'язані з ризиком падіння режиму [1, с. 20]. «Джерело політичного конфлікту – в почуттях і емоціях, які псують взаємовідносини сторін, це у природі цих взаємовідносин» (Л. Козер).

Ральф Дарендорф, німецький соціолог і політичний теоретик, розглядав політичні конфлікти як невід'ємну частину суспільства. Він підкреслював, що конфлікти виникають з різниці інтересів і владних структур у суспільстві. На думку вченого, конфлікти є необхідною складовою соціальної динаміки і можуть служити стимулом для змін та розвитку.

Р. Дарендорф стверджував, що суспільство, породжуючи нерівність, породжує конфлікти, насамперед політичні. Також при цьому підкреслював, що предметом політичного конфлікту є життєві блага, а саме – їх нерівномірний розподіл [4, с. 210]. Він вважав, що якщо

демократичне суспільство і має конфлікти, то регулює їх раціональними методами. «Той, хто вміє справитись із конфліктами шляхом їх визнання і регулювання, той бере під свій контроль ритм історії. Хто упускає таку можливість, отримує цей ритм собі у противники» (Р. Дарендорф).

Засновником конфліктології вважають німецького філософа та соціолога Г. Зіммеля. Він зробив значний внесок у розвиток створення основ соціології та ввів у науковий обіг термін "соціологія конфлікту". З його точки зору, конфлікт у суспільстві є неминучим і невідворотним та виникає на основі інстинкту ворожості. Він зазначав, що "конфлікт, призначений для вирішення будь-якого дуалізму, – це спосіб досягнення своєрідної єдності, навіть якщо вона досягається ціною знищення однієї зі сторін, що бере участь у конфлікті"[2, с. 62].

На сьогодні теоретико-методологічні обґрунтування сутності конфлікту Г.Зіммеля і його функцій є досить актуальними для розробки конфліктологічних концепцій і дають значний матеріал для створення технологій попередження і керування конфліктними ситуаціями.

Г. Моска, як італійський соціолог і політолог, розглядав політичний конфлікт як невід'ємну частину суспільного життя і визначав його роль у формуванні структури та функціонуванні політичних систем. Він називав причиною політичних конфліктів неоднорідну структуру суспільства[3, с. 17 політ конфлікти].

Моска вважав, що конфлікти є необхідною складовою суспільства і можуть виникати через різноманітні соціальні, економічні та політичні причини. Конфлікти між різними соціальними групами можуть визначати динаміку суспільства та його розвиток. Вчений вбачав конфлікт як каталізатор соціальної зміни. Він висував тезу, що конфлікти між соціальними групами можуть визначати напрямок розвитку суспільства та його інститутів.

Отже, зіставивши різноманітні погляди вчених на поняття "політичний конфлікт", можна зробити висновок, що це явище є складним і багатограним. Вчені розглядають його як необхідний аспект політичної дійсності, визначаючи його роль у формуванні та зміцненні суспільства. Важливо розуміти, що політичні конфлікти можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на суспільний прогрес, і розробляти стратегії їх вирішення для досягнення стабільності та розвитку. Політичні конфлікти є неодмінною частиною суспільного життя і можуть виникати внаслідок різноманітних різниць у поглядах, інтересах чи цінностях. Їхній характер може бути різноманітним – від конфліктів між індивідами до широкомасштабних суспільних рухів.

Література

1. Жекало Г. В. Політико-інституційні механізми регулювання політичних конфліктів в Україні: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Івано-Франківськ, 2016. 225с.
2. Заваріка Г. Історичні віхи дослідження конфлікту та його міждисциплінарний характер. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія*. 2018. Вип. 3 (72). С. 60–65.
3. Політичні конфлікти та кризи: мобілізаційні чинники громадянської активності: монографія / Г.П. Щедрова, Г.В. Щолокова, Р.М. Ключник, А.О. Перфільєва, В.Ю. Медяник / за ред. Г.П. Щедрової. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. 200 с.
4. Політологія: Підручник / За ред. М.М. Вегеша. К.: ПІ50 Знання, 2008. 556 с. (Вища освіта ХХІ століття).
5. Політологія: сучасні терміни і поняття. Короткий навчальний словник-довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації. 4-те видання, виправлене і доповнене / укладач В. М. Піча, наук. редакція Л.Д. Климанської, Я.Б. Турчин, Н. М. Хоми. Львів: Новий Світ –2000, 2015. 516 с

ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СУДОВИХ СПРАВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Бичок Софія, здобувачка вищої освіти 3 курсу

Спеціальності 081 «Право», Державного торговельно-економічного університету

Науковий керівник: Риженко Наталія, к.ю.н., адвокат, доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права ДТЕУ

У зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ на територію України, 24.02.2022 р., відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», було введено воєнний стан. Згідно з 10 статтею вищезазначеного Закону України, повноваження судів не можуть бути припинені у період воєнного стану, що вказує на той факт, що конституційне право на судовий захист не обмежено. Оскільки здійснення судочинства вважається єдиним способом гарантії законності та справедливості у державі, в Україні повинна діяти на постійній основі єдина система забезпечення функціонування судової влади.

З метою максимально ефективного регулювання суспільних

відносин, законодавство активно адаптується до вимог воєнної реальності. Таким чином, положення про здійснення судочинства в період воєнного стану визначено в статтях 12-2 та 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1]:

суди діють виключно на підставі та в спосіб, які визначені законами України та Конституцією України;

- заборона обмежень повноваження судів, які визначені чинним законодавством України;

- повторно закріплене виключне повноваження судів на здійснення правосуддя;

- забороняється створювати надзвичайні та особливі суди;

- забороняється прискорення та скорочення будь-яких форм судочинства;

- передбачена в законний спосіб зміна територіальної підсудності справ у разі неможливості здійснення правосуддя, а також можливість зміни місцезнаходження судів.

Зміни до статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 03.03.2020 року встановили процедуру зміни територіальної підсудності судових справ у випадках, якщо правосуддя не може бути здійснено через об'єктивні підстави, такі як воєнний стан або активні бойові дії [2]. Своїми розпорядженнями голова Верховного Суду вирішує питання про зміну територіальної підсудності, відповідну інформацію доводять до відома на офіційному сайті судового органу, а на Державну судову адміністрацію України (ДСУ) покладено завдання складати та оприлюднити перелік судів, які тимчасово не працюють.

У зв'язку з тим, що процесуальні кодекси України не містять окремого розділу або комплекс норм, які регулюють процедури судочинства в умовах воєнного стану, судді змушені адаптовувати чинне законодавство до нових вимог часу. У Верховній Раді зареєстровано законопроекти за номером 7315 від 26.04.2022 «Про внесення змін до Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану» [3] та за номером 7316 від 26.04.2022 «Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України (щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану)» [4]. Проте вони досі не прийняті, що залишає питання про відкладення розгляду справи, зупинення провадження по справі, дистанційної участі осіб у судовому розгляді, повідомлення учасників про час та місце розгляду справи, поновлення/подовження строків все

ще є актуальними.

Як свідчить аналіз судової практики, процесуальний строк у справі не може бути поновлений лише на підставі згадки про воєнний стан в Україні. Верховний Суд звернув увагу на те, що рішення про поновлення процесуального строку у випадках, коли він був пропущений у зв'язку з введенням воєнного стану в Україні, приймається в кожному конкретному випадку індивідуально, з урахуванням наведених у заяві доводів про поновлення такого строку. Тому саме по собі введення воєнного стану в Україні не може бути підставою для поновлення процесуального строку.

Стрімка адаптація системи правосуддя до умов воєнного стану у відповідь на вимоги часу призвела до збільшення кількості нюансів у судочинстві. З урахуванням таких особливостей, у роз'ясненнях Верховного Суду та рекомендаціях Ради суддів України щодо роботи судів в умовах воєнного стану сформульовані наступні положення: за можливості відкладати або знімати справи з розгляду через неможливість прибуття учасниками справи на судові засідання у зв'язку із небезпекою для життя або аналогічної загрози для працівників суду; право учасників судового процесу подати заяву про відкладення розгляду справи у зв'язку з активними бойовими діями, а також право на розгляд справи у online-режимі (відеоконференції) на підставі відповідної заяви; пріоритетний розгляд невідкладних справ; необхідність брати на себе відповідальність у напрацюванні відповідної судової практики, виходячи із реалій воєнного часу; розгляд справ, які не є невідкладними, здійснюється лише за письмової згоди на це всіх учасників справи; керівництво судів обмежує особистий прийом громадян та допуск сторонніх осіб на судові засідання; для організації безпечних умов відвідувачів судів та учасників судових процесів обмежено доступ до деяких е-ресурсів, які дозволяють відстежувати стан розгляду справ; при визначенні графіку та умов роботи судів слід керуватися поточною обстановкою та оперативно реагувати на її зміну [5].

Повідомлення учасників справи, які перебувають за кордоном, на тимчасово окупованій території або місцезнаходження яких невідоме, наразі є проблематичним, оскільки більшість з них не мають електронного кабінету в системі "Електронний суд". З урахуванням положень Закону України "Про доступ до судових рішень" такі учасники справи повідомляються про ухвалення відповідного судового рішення шляхом або розміщення інформації на офіційному веб-сайті судової влади України з посиланням на адресу веб-сторінки такого судового

рішення в Єдиному державному реєстрі судових рішень, або шляхом розміщення тексту відповідного судового рішення на офіційному веб-сайті судової влади України.

Забезпечення функціонування судової системи в умовах воєнного стану значною мірою пов'язане з уже сформованим режимом, запровадженим під час пандемії Covid-19. Зокрема, це простежується в питанні діджиталізації внесення змін до законодавства, які дозволяють учасникам брати участь у судових засіданнях дистанційно в режимі відеоконференції, а окремі процесуальні дії (подача заяв, отримання процесуальних документів, ознайомлення з матеріалами справи) можуть здійснюватися через Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему "Електронний суд". Але не всі регіони України наразі мають доступ до надійного електронного зв'язку, а багато судів не підключені до системи "Електронний суд". Слід зазначити, що чинне законодавство не окреслює процедуру здійснення судового провадження дистанційно в цілому, але дозволяє дистанційно здійснювати окремі процесуальні дії.

Виходячи з вищевикладеного, в умовах воєнного стану роз'яснення Верховного Суду та рекомендації Ради суддів України забезпечують пріоритет безпечного функціонування суду та учасникам судового процесу; можливість проведення судових засідань у режимі відеоконференції; можливість зміни підсудності у разі загрози життю чи здоров'ю учасників судового процесу або працівників суду; а також, зокрема, розширення використання засобів діджиталізації та електронних систем.

Таким чином, ми можемо спостерігати, що воєнний стан та активні бойові дії на території України не зупиняють процес цивільного судочинства та правосуддя загалом, однак створюють труднощі в забезпеченні нормального й сталого функціонування судових органів та дотримання всіх засад судочинства.

Література

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 22.11.2023 р.)

2. Про судоустрій і статус судів: Закон України від 02.06.2016 №1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення 22.11.2023 р.)

3. Про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Проект Закону № 7315 від 26.04.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39495> (дата звернення 22.11.2023 р.)

4. Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України (щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану). Проект Закону № 7316 від 26.04.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/3948> (дата звернення 22.11.2023 р.)

5. Рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану. Рада суддів України. URL: <https://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu> (дата звернення 22.11.2023 р.)

ЩОДО ОБЧИСЛЕННЯ СТРОКІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ДО ПОВІДОМЛЕННЯ ОСОБИ ПРО ПІДОЗРУ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

*Рубльова Вікторія, здобувач вищої освіти 3 курсу
спеціальності 081 «Право»*

Державного податкового університету

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент Яцик Тетяна, доцент кафедри
кримінальних розслідувань Державного податкового університету*

Процес досудового розслідування під час воєнного стану є одним із ключових аспектів правової системи в умовах кризи та загрози національній безпеці. Встановлення чітких і точних вимог, щодо строків досудового розслідування до оголошення особі про підозру, є важливим аспектом для забезпечення правосуддя, захисту прав громадян та забезпечення ефективного функціонування правоохоронних органів у складних умовах.

У період воєнного стану, де діють особливі законодавчі умови, строкові рамки досудового розслідування до повідомлення особі про підозру є вкрай важливим елементом процесу забезпечення правосуддя та дотримання прав громадян. Законодавство може передбачати зміни чи специфічні вимоги, спрямовані на підвищення ефективності та швидкості розгляду кримінального провадження у таких умовах. [1]

У той час як у звичайних умовах встановлені строкові рамки для завершення досудового розслідування до оголошення підозри, воєнний стан може вносити коригування до цих строків. Зазвичай, в умовах кризових ситуацій, коли оголошений воєнний стан, законодавство може передбачати збільшення строків для проведення досудового розслідування до оголошення підозри. [2]

29 вересня група депутатів з різних фракцій зареєструвала законопроект №10100 щодо забезпечення ефективності кримінальних

проваджень та притягнення до відповідальності за корупційні правопорушення. Цей законопроект нарешті скасує суперечливу систему обчислення строків досудового розслідування, запроваджену так званою "поправкою Лозового" у 2018 році, та скасує строки давності для притягнення до відповідальності за корупційні злочини. Запропонований закон обґрунтовується "необхідністю посилення боротьби з корупцією", що є спільною рекомендацією ЄС та США щодо сприяння євроатлантичній інтеграції України.

Варто процитувати, що «ідея повернення до системи обчислення строків давності у кримінальних провадженнях до 15 березня 2018 року (до набрання чинності поправок Лозового) є не лише своєчасною, але й давно перезрілою». [3]

15 березня 2018 року було змінено систему обчислення строків у кримінальних провадженнях. Запроваджено строк розслідування для "фактичних" проваджень, тобто проваджень, у яких про ймовірне правопорушення ще нікому не повідомлялося, та для "інституційного захисту". Якщо раніше цей строк обчислювався лише з моменту повідомлення про ймовірне втручання в права і свободи людини, то тепер він обчислюється з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР). Найпростішим прикладом є справи про вбивства, які повинні продовжуватися кожні півроку протягом строку давності (15 років) і де провадження має бути обґрунтованим. Водночас, не кажучи вже про те, що можуть минути роки або навіть десятиліття, перш ніж в процесі розслідування будуть виявлені докази, які тривалий час вважалися безнадійними. Відповідно до «поправки Лозового», строк досудового розслідування не був продовжений, а судовий розгляд завершився у стислі строки.

Також, варто помітити, що змінено порядок розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу щодо затриманої особи.

Таким чином, під час воєнного стану та у разі коли певні обставини об'єктивно не дозволяють слідчому судді розглянути клопотання про обрання запобіжного заходу особі, яка тримається під вартою, клопотання розглядається із застосуванням наявних технічних засобів відеозв'язку для забезпечення затриманої особи. Якщо протягом 72 годин затримана особа не може бути доставлена до слідчого судді чи суду для розгляду клопотання про обрання щодо неї запобіжного заходу або неможливо забезпечити її дистанційну участь у розгляді такого клопотання, затриману особу негайно звільнити. [2]

Варто нагадати, що «поправки Лозового» припускають, що будь-яка (не лише корупційна) справа може бути закрыта, якщо суд визнає, що

до пред'явлення підозри конкретним особам слідчі чи детективи вели розслідування довше за певний період. Починаючи з 2018 року розслідувати складні корупційні провадження до вручення підозри можна лише 18 місяців. Під час війни цей термін було збільшено до 30 місяців.

Законопроектом № 10100 пропонується запровадити заходи для забезпечення ефективності кримінального переслідування та судового розгляду корупційних злочинів:

1) скасування строків досудового розслідування до повідомлення особі про підозру та зміна порядку продовження строку досудового розслідування після повідомлення особі про підозру;

2) скасування строків давності за тяжкі й особливо тяжкі корупційні злочини, вчинені в період воєнного стану, та призупинення перебігу строків давності для тяжких і особливо тяжких злочинів на період воєнного стану;

3) інші положення щодо запобігання зловживанню процесуальними правами, обумовлені положеннями Державної антикорупційної програми. [5]

Отже, як висновок можна сказати, обчислення строків до пред'явлення підозри в період воєнного стану є комплексним питанням, яке потребує збалансованого підходу та урахування інтересів всіх сторін. Це означає, що необхідно враховувати і потребу в оперативному розслідуванні та забезпеченні національної безпеки, і права громадян на оборону та справедливий судовий розгляд. Тому законопроект №10100 може внести позитивні зміни щодо забезпечення ефективності здійснення кримінального провадження та притягнення до відповідальності за корупційні злочини. Правопорушники не мають уникати злочинів, зокрема і за корупційні злочини. Тому, поняття воєнного стану не повинно ставати приводом для систематичного порушення прав і свобод громадян, включаючи право на захист та справедливий судовий процес.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 01 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 18.11.2023)

2. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 18.11.2023).

3. Антонюк Н. Строки досудового розслідування: актуальна судова практика ВС. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/navch_suddiv_praciv_aparativ_2021/1377236/ (дата звернення: 18.11.2023).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076- VI // Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 18.11.2023).

5. Демчук П. Строки у кримінальному процесі під час війни: у чому проблема? JustTalk. 22 березня 2022 року. URL: <https://justtalk.com.ua/post/stroki-u-kriminalnomu-protsesi-pid-chas-vijni-uchomu-problema> (дата звернення: 16.04.2022).

ДОКАЗИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

*Векленко Роман, здобувач вищої освіти 3 курсу спеціальності 081 «Право» Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Нагорна Олена**, старший викладач кафедри цивільного права та процесу ДДУВС*

Докази в цивільному процесі являє собою складне, комплексне явище, яке у тому мірою застосовується у сфері юриспруденції. Поняття доказів закріплено у ст. 76 ЦПК України. Вивчення спеціалізованої літератури свідчить, що різні складові докази досліджуються у філософському, логічному, у загальнонауковому аспектах. Доказ є найважливішим правовим інститутом будь-якої процесуальної галузі права. Без нього процес розгляду та дозволу конкретних справ у суді неможливе. Якість доказу на пряму впливає на можливість винесення правильних, обґрунтованих рішень суду, містять остаточні висновки про реальність взаємовідносинсторін, їх правовий статус.

Ці данні встановлюються такими засобами:

- 1) письмовими, речовими і електронними доказами;
- 2) висновками експертів;
- 3) показаннями свідків.

Доказування у цивільній справі є центральним елементом у цивільному процесі. Він покликаний забезпечувати вирішення головного завдання цивільного судочинства вирішення цивільних справ та вчинення інших процесуальних дій з метою забезпечення, захисту порушених чи оспорюваних права і свободи, охорони інтересів держави та суспільства, забезпечення правопорядку та законності, а також запобігання правопорушенням.

Доведення як процес складається із послідовних дій. Кожне з них

характеризується певними особливостями та має свою форму, передбачену цивільно-процесуальним законодавством. Як і будь-яка інша діяльність, доведення покликане вирішувати певні цілі та завдання, що розвиваються в ході всього розгляду в суді.

Залежно від змісту та стадій цивільного процесу мети доказування поділяються на певні види: загальна та проміжна, безпосередня та віддалена цілі, цільова установка окремих суб'єктів доказування. Загальна мета доведення це суспільно необхідний результат процесуальної діяльності суду та інших суб'єктів доведення закріплені цивільно-процесуальними нормами та покликаний забезпечувати правильне та своєчасне встановлення фактичних обставин громадянської справи. Проміжні цілі покликані забезпечити досягнення основної (Спільної мети).

На стадії підготовки справи до судового розгляду метою доказування є виявлення наявності умов забезпечення правильного та своєчасного встановлення фактичних обставин справи у суді першої інстанції. Проміжними завданнями у цьому випадку є: визначення кола фактичних обставин цивільної справи; які підлягають встановленню, а також тих доказів, які цього необхідні; забезпечення взаємної поінформованості осіб, що беруть участь у справі, та суду про фактичні обставини справи та докази. На стадії судового розгляду мета доведення збігається з загальною метою доведення у цивільному процесі.

Критерії яким мають відповідати докази відповідно до ЦПК України:

- належність доказів (ст. 77 ЦПК України);
- допустимість доказів (ст. 78 ЦПК України);
- достовірність доказів (ст. 79 ЦПК України);
- достовірність доказів (ст. 80 ЦПК України).

У суді апеляційної інстанції метою доведення є виявлення судових помилок, допущених у процесі встановлення фактичних обставин цивільної справи у першому суді інстанції. Таким чином, завдання доказової діяльності полягає у здійсненні перевірки правильності та своєчасності встановлення фактичних обставин справи судом першої інстанції. При цьому встановлення нових обставин у справі як мета доведення в суді другий інстанції, виконує допоміжний характер.

Мета доведення на стадії перегляду справ за нововиявленими обставини та нових обставин виявлення наявності фактичних даних, що свідчать про можливість перегляду справи заново обставинам, що відкрилися. Завдання доказування правильне та своєчасне встановлення фактичних обставин справи, які свідчать про наявність або відсутність

нововиявлених обставин, а також дотримання умов звернення до суду із заявою про перегляд справи за нововиявленими обставинами.

Під доказом слід розуміти врегульовану процесуальними нормами права діяльність суду, осіб, які беруть участь у справі, та їх представників, яка утворює процес, що динамічно протікає з виявлення, збору, дослідженню та оцінці доказів. Він дозволяє встановлювати ті, що мають значення для справи факти та обставини, необхідні для правильного дозволу судом справи по суті. Якщо доказ не може бути поданий у встановлений законом строк з об'єктивних причин, учасник справи повинен про це письмово повідомити суд та зазначити: доказ, який не може бути подано; причини, з яких доказ не може бути подано у зазначений строк; докази, які підтверджують, що особа здійснила всі залежні від неї дії, спрямовані на отримання вказаного доказу.

Література

1. Чорний О. С., Антонюк О. І. Електронні докази в цивільному процесі: проблеми застосування на практиці. URL: jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/download/5468/5495 (дата звернення: 18.01.2019).

2. Гусев О. Класифікація електронних доказів у цивільному процесі України. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 8. С. 18–22.

3. Руда Т. В. Співвідношення ролі суду та сторін у процесі доказування / Т. В. Руда // Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих учених: зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих учених Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка (Київ, 23 квітня 2010 р.). К., 2018. Ч. II. С. 3242325.

4. Лежух Т. І. Загальна характеристика доказів у цивільному процесі України. *Національний юридичний журнал: теорія та практика* (Jurnalul juridic national: teorie și practică). 2019. С. 99–104

5. Постанова Верховного Суду від 2 лютого 2022 року у справі No 554/4715/20 про визнання недостовірною інформації, зобов'язання вчинити дії, відшкодування майнової та моральної шкоди. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103056572> (дата звернення: 22.12.2022).

ПОЧАТОК ТА ЗАКІНЧЕННЯ ДІЗНАННЯ

*Світлана Гончарова, Андрій Гуртовий, курсанти 3 курсу
факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

На даний момент в Україні спостерігається підвищення рівня кримінальних проступків. Формою досудового слідства яка відноситься до розслідування кримінальних проступків є дізнання. Дізнання це форма попереднього розслідування злочинів, що включає невідкладні

слідчі дії зі встановлення і закріплення слідів злочину. Воно здійснюється оперативно-розшуковими і процесуальними методами з метою виявлення, запобігання, припинення і розкриття злочинів. Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України досудове розслідування кримінальних правопорушень здійснюється у формі досудового слідства та дізнання.

Як випливає із змісту статті 215 КПК України, досудове розслідування злочинів здійснюється у формі досудового слідства, а кримінальних проступків у формі дізнання в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом. У відповідності до частини третьої статті 38 КПК України дізнання здійснюють, підрозділи дізнання або уповноважені особи інших підрозділів: органів Національної поліції; органів безпеки; органів Бюро економічної безпеки України; органів Державного бюро розслідувань; Національного антикорупційного бюро України. Кримінальні проступки це менш тяжкі правопорушення, які не становлять значної загрози для суспільства і караються менш суворо, ніж важкі злочини. Це можуть бути такі дії, як крадіжки без ускладнюючих обставин, невелике насильство, обман, хуліганство, незаконне володіння наркотиками без наміру продажу та інші подібні порушення. Згідно зі статтею 12 Кримінального кодексу України, кримінальний проступок карається штрафом у розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або іншим покаранням, що не передбачає позбавлення волі. Згідно з пунктом 5 частини першої статті 3 Кримінально-процесуального кодексу України, досудове розслідування починається з моменту реєстрації відомостей про правопорушення і завершується закриттям справи або передачею до суду обвинувального матеріалу чи поданням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, а також клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності[2,с.47]. Дізнання є формою проведення розслідування кримінальних проступків і здійснюється дізнавачем. Дізнавач службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції України або уповноважена особа іншого підрозділу поліції, яка уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків.

Дізнання визначено як частина досудового розслідування, що спрямована на розкриття кримінальних проступків, та регламентується Главою 25 КПК України під назвою «Особливості досудового розслідування кримінальних проступків». Вона передбачає, що проведення дізнання здійснюється відповідно до загальних правил

досудового розслідування, враховуючи відповідні вимоги цієї глави. Що стосується початку дізнання, відзначимо, що окремих виключень Главою 25 КПК України не передбачено. Виходячи з цього, можна говорити про аналогію закону: дізнання починається з моменту внесення відомостей про кримінальний проступок до ЄРДР, яке здійснюється не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинений кримінальний проступок або після самостійного виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального проступку. Початок дізнання відіграє важливу роль у встановленні фактів проступку. Це початковий етап, коли правоохоронні органи збирають докази, опитують свідків, проводять слідчі дії для встановлення обставин проступку та визначення підозрюваних. Керівник органу дізнання визначає дізнавача, який здійснюватиме досудове розслідування у формі дізнання. Досудове розслідування кримінальних проступків (дізнання) здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими цим Кодексом, з урахуванням положень 25 глави.

Закінчення дізнання передбачається статтею 301 Кримінального Процесуального Кодексу України. Дізнавач зобов'язаний у найкоротший строк, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298-2 цього Кодексу, подати прокурору всі зібрані матеріали дізнання разом із повідомленням про підозру, про що невідкладно письмово повідомляє підозрюваного, його захисника, законного представника, потерпілого. Закінчення дізнання в кримінальному процесі відбувається після завершення збору доказів. Це момент, коли зібрана інформація аналізується, та приймається рішення про відповідальність винної особи. Прокурор зобов'язаний не пізніше трьох днів після отримання матеріалів дізнання разом з повідомленням про підозру, а в разі затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298-2 цього Кодексу, протягом двадцяти чотирьох годин прийняти рішення[3,с.295]. У випадку, коли прокурор вирішує звернутися до суду з обвинувальним актом або клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, він зобов'язаний, у встановлені строки, забезпечити доступ до матеріалів дізнання для особи, яка вчинила кримінальний проступок, її захисника, потерпілого або його представника. Цей доступ забезпечується шляхом особистої вручення копій матеріалів дізнання. Якщо це неможливо зробити, застосовуються способи вручення, передбачені Кримінально-процесуальним кодексом, такі як відправлення копій матеріалів за останнім відомим місцем

проживання або перебування цих осіб. Якщо зазначені особи відмовляються або зволікають з отриманням цих матеріалів, вони вважаються такими, хто має доступ до матеріалів дізнання.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України документ 4651-VI, чинний, поточна редакція Редакція від 06.11.2023, підстава 2690-IX, url: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n2668>

2. Досудове розслідування: навчальний посібник / О.М. Гумін, В.О. Кучер / Львів 2019, с. 47.

3. Дізнання: Б.В. Щур, А.В. Баб'як / Львів 2021, с.294-300.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПЛАТНИХ КАМЕР У СЛІДЧИХ ІЗОЛЯТОРАХ

*Масоха Владислава, здобувач вищої освіти 4 курсу спеціальності 081
«Право»*

Науковий керівник: Хашев Вадим, доцент кафедри кримінального права та кримінології Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

У будь-якій сфері суспільства існують кращі умови та гірші. Кожен з нас має змогу та повне право обрати ту сферу, в якій би він хотів провести певний відсоток свого життя. Але існує певна частина суспільства чиї права обмежені та вільний вибір місця перебування і проживання не завжди покладений на них. Такими людьми є ув'язнені та засуджені. Але як ми вже зазначили, що навіть незважаючи на це, всі ми є людьми, права яких захищені певними законами.

Згідно Конституції України всі особи наділені правами та свободами. Даний документ не розділяє людей на добрих чи злих, поганих чи ні. Всі ми люди, але, на жаль, серед нас є такі, які можуть вчинити помилки, за які в обов'язковому порядку понесуть відповідальність. У Кримінально-виконавчому кодексі зазначено, що ув'язнені мають ті ж права що і інші люди згідно Конституції України, якщо їх обмеження не передбачено цим Кодексом, іншими законами України і встановлених вироком суду.

У 2020 році в Україні розпочалося функціонування платних камер з поліпшеними умовами розміщення. Таке нововведення спричинило масу невдоволення в суспільстві, оскільки деякі з людей вважають, що всі люди, котрі знаходяться у місцях позбавлення волі винні. Але в цьому

питанні слід ще розібратись, адже є особи, щодо яких суд ще не виніс вирок, а лише обрано запобіжний захід.

Запровадження таких камер є загальноукраїнською ініціативою Міністерства юстиції. Вперше вони з'явилися у слідчому ізоляторі (далі – СІЗО) в м. Києві. Зазначалось, що кошти, які отримувались за оренду таких камер будуть направлені на покриття собівартості цих камер та на краще утримання інших ув'язнених у безкоштовних камерах.

Метою запровадження таких камер було викорінення корупції з установ виконання покарань та поповнення бюджету держави. Деякі опоненти цієї ініціативи говорили що таке нововведення буде порушувати права людини, в особливості тих осіб, які не можуть собі дозволити таку послугу. На що очільник Мін'юсту Денис Малюська повідомив, що у таких камерах не буде нічого незвичайного, а лише більша площа ніж в звичайних ізоляторах та базові обладнання [1]. Права людини, завдяки платним камерам, не будуть порушуватись, а лише покращуватимуться, адже кошти за утримання таких камер будуть спрямовуватись також на покращення життя ув'язнених у безкоштовних камерах СІЗО.

Позитивні аспекти даного впровадження були обґрунтовані інфраструктурними проблемами, а саме: погані камери та інженерне забезпечення, перебої водопостачання та ряд інших причин. І звісно ключова проблема нашої держави відсутність достатніх коштів на утримання. Тому платні камери є великим плюсом для держави, і саме так можна зменшити тиск на бюджет, створюючи власний фонд, який зможе через кругообіг коштів задовольняти базові потреби всіх ув'язнених людей. Так, наприклад, правопорушники, які ймовірно «накрали» кошти з державного бюджету, тепер зможуть повернути їх, забезпечуючи себе кращими умовами під час відбування покарання [1]. Олена Висоцька зазначає, що протягом 2020-2022 років проект «Платні камери в СІЗО» приніс до бюджету 21 мільйон гривень за оренду платник камер. Слід додати, що немає жодного вільного місця у таких камерах, всіх їх орендують [2].

Також варто зазначити що представники Офісу Омбудсмена України проінспектували лікарні на територіях СІЗО, де надається допомога засудженим. Таким чином було виявлено суттєві порушення прав засуджених. Останні живуть у лікарнях, де температура повітря значно нижче норми, палати є занедбаними і на стінах пліснява. Перелічені нами проблеми є мізерними із всього переліку встановлених у приміщенні недоліків[3]. На жаль, така ситуація є гіршою ніж просто перебування у камері з поганими умовами, і потребує негайного

реагування зі сторони Міністерства. Можливо у подальшому дохід з оренд платних камер буде виділятися на поліпшення і лікарень, які підпорядковуються кримінально-виконавчій службі. Цей проєкт є новим, тому потрібно слідкувати за зміною ситуації на краще.

Звісно альтернатива поповнення бюджету була знайдена, тепер потрібен лише час для порівняння «до» та «після». На жаль, люди живуть в часи, коли будівлі, у яких вони мешкають, будувались далеко до їхнього народження. Всі вони потребують реставрації та ремонту. Права будь-якої людини, незалежно чи то в'язень, чи вільна людина, не можуть бути порушені у демократичній державі, яка прямує до гуманних європейських стандартів.

Література

1. Львівський портал: В Українських СІЗО з'явилися платні камери з підвищеним комфортом: ціни та фото. URL: <https://portal.lviv.ua/news/2020/05/08/v-ukrainskykh-sizo-z-iavylysia-platni-kamery-z-pidvyshchenym-komfortom-tsiny-ta-foto> (дата звернення 14.11.2023 року)

2. Міністерство юстиції: Олена Висоцька: 21 млн грн для слідчих ізоляторів. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/olena-visotska-21-mln-grn-dlya-slidchih-izolyatoriv-prinis-proekt-platni-kamery-v-sizo-za-dva-roki> (дата звернення 14.11.2023 року)

3. Львівський портал: Без медикаментів, у холоді і зі щурами: як живуть засуджені у лікарні львівського СІЗО. URL: <https://portal.lviv.ua/news/2020/01/12/bez-medykamentiv-u-kholodi-i-zi-shchuramy-iaak-zhyvut-zasadzheni-u-likarni-lvivskoho-sizo> (дата звернення 14.11.2023 року)

SOCIO-POLITICAL ANALYSIS OF THE IMAGE OF A CIVIL SERVANT

*Chosta Kostiantyn, Master's degree student in the educational program «Civil Service»
Donbass State Engineering Academy*

The image of a civil servant is a necessary criterion for evaluating the effectiveness of management activities. It records the degree of compliance of the actions of state bodies with the requirements and expectations of specific social groups and society in general. Therefore, the formation of a positive image of civil servants is a mandatory condition for optimizing the activities of state bodies and the civil service system as a whole.

The image of a civil servant within the framework of political science perception can be imagined, firstly, in the form of a certain set of qualitative

characteristics that form its status image, secondly, in the form of image advantages compared to other social categories of society, thirdly, in the context of the specifics of the implementation of functions delegated by state bodies authorities.

The problem of the image of the political civil service is the problem of the perception of the civil servant not only by society, but also by his colleagues and higher officials. In addition, in our opinion, this is also a problem of associative ties, which the image of a civil servant in general evokes in the majority of citizens. Thus, the issue of positioning civil servants in modern society is primarily related to their professional and human quality.

The personal characteristics of a civil servant should include physical and psychological features, character, personality type, individual decision-making style of a civil servant. At the same time, the effectiveness of personal characteristics, in our opinion, is determined by the degree of allocation of the leading political positions of the civil servant.

The institutionalization of management functions of a civil servant is reflected in the possibility of priority influence on members of society, established in its norms and rules and based on the position in the social hierarchy, place in role structures, possession of resources of state influence.

Since the improvement of the civil service system cannot be considered outside the context of the competence approach in professional activity, the effectiveness of the work of the state apparatus is largely determined by the professionalism and competence of civil servants, who are directly related to the development and implementation of state policy. Competence presupposes perfect knowledge of one's business, the nature of the work performed, possible ways and means of achieving the goal, and the availability of knowledge in the field of management science.

It is equally important to have such qualities as business acumen, sociability, organization, the ability to manage and communicate with people, to have an administrative "vein", which allows competence to be fully manifested as a collection of knowledge, skills and experience.

Social characteristics of the image of a civil servant are largely related to the current situation, which requires the development of an adequate model of role behavior. Symbolic characteristics correspond to the image. They are related to the culture of managerial work and the culture of personal behavior. In other words, there is a certain set of qualities that characterize the "reference" type of civil servant. The point is whether this standard corresponds to the real reality. Knowing this makes it necessary to constantly monitor the reaction of the population to certain actions of public officials.

The most important condition for the effectiveness of business

communication of a civil servant is the possession of communication technologies, increasing the level of communication competence. We fully share this opinion, and are convinced that the training of civil servants requires not only deep creative knowledge and certain practical skills in solving various management tasks and situations, but also the ability to communicate, behave in society, hold meetings, business conversations, have communication skills, with the press, etc.

The analysis of scientific literature allowed us to imagine a system of characteristics of the image of a civil servant in the region, which includes the following main components:

1. Ethnographic, historical, social and cultural characteristics of an individual (gender, nationality, physiological characteristics, level of cultural education, family continuity, observance of traditions, psychological health, past experience, etc.).

2. Economic opportunities (labor potential, availability of necessary qualifications, financial opportunities, level of business activity).

3. Information features as a system of natural and acquired qualities (sociability, stress resistance, reputation, set of communication technologies, empathy (ability to empathize), reflexivity (ability to understand others), eloquence) (author's development based on the systematization of existing classifications).

Thus, the positive image of civil servants can significantly increase the degree of trust of the population in the government, ensure dialogue interaction with citizens, and significantly influence the state of professionalism and competence of civil servants. The political image should become the main condition for the effectiveness of public administration in the region.

References

1. Dubytskyi V.V.. Formation of a positive image of the state institute services *University scientific notes*. No. 2 (50). 2014. P. 379-387.

2. Encyclopedic dictionary of public administration / edited by Yu. V. Kovbasyuk, V. P. Troshchinsky, Yu. P. Surmin. Kyiv: National Academy of Sciences, 2010. 820 p.

3. Krynychna I.P. Modern approaches to the formation of the state image employee *Public administration: theory and practice*. Vol. 1. 2013. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2013_1_22 (date of application: 24.11.2023).

4. Larina N. Image as a communicative basis of power positioning. *Herald civil service of Ukraine*. No. 2. 2013. P. 20–23.

5. Melnychuk T.P. The principle of professionalism in the implementation of public services in European countries. *Public management and administration in Ukraine*. Vol. 8/12. 2018. P. 80–84.

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Расторгусь Нікіта, курсант 4 курсу Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції*

*Тінін Дмитро, старший викладач кафедри ТСП, майор поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

В умовах воєнного стану ключовим аспектом поліцейської служби є робота з людьми. Від уміння поліцейського вибудувати конструктивну взаємодію з цивільними особами та колегами по службі залежить не лише успішність його професійної адаптації, а й загалом ефективність роботи. Важко недооцінити значення комунікативних навичок для поліцейського, які виявляються на різних рівнях взаємодії. [1].

Українці через війну знаходяться у стресовому стані, і дуже важливо поліцейському тримати під контролем емоційний стан людини, з якою веде бесіду поліцейський, не вживаючи зайвих слів.

Поліцейський, виконує професійні обов'язки у формі, несе у собі потужну соціально регулюючу функцію, навіть не вступаючи у пряму взаємодію з будь-ким. Нерідко просто присутність у полі зору співробітника НПУ значно впливає на характер поведінки громадян, причому як у позитивну, так і у негативну сторону. В одних випадках співробітники поліції у формі викликають у людей почуття безпеки і порядку, спонукають стримувати і контролювати себе (у соціальній психології цей феномен називається ефектом присутності), в інших надають протилежний, провокуючий вплив, ніби змушуючи людей робити демонстративні вчинки, що викликають, нерідко загрожують громадському порядку та безпеці інших громадян. Цей ефект часто проявляється в умовах масової стихійної поведінки, але може бути індивідуальною реакцією [2].

Специфіка роботи поліцейського передбачає дуже близьке, довірче спілкування. Для ефективного забезпечення захисту правопорядку та інтересів слідства співробітники поліції потребують добровільної допомоги населення. Така допомога не просто є сприятливим чинником, а є й необхідною умовою здійснення професійної діяльності поліцейського. Інакше кажучи, якщо населення не готове звертатися за допомогою до поліції, співпрацювати та сприяти, це значно знижує можливості та якість поліцейської служби. Проте готовність населення допомагати поліції передбачає близькі та довірчі відносини між громадянами та співробітниками. Очевидно, що такі відносини

виникають не самі собою, а складаються завдяки спеціальним знанням поліцейського в галузі психології спілкування

Складові комунікативної компетентності працівників поліції відрізняються від комунікативної компетентності посадових осіб інших державних органів за рахунок того що:

- діяльність поліції носить виконавчо-розпорядчий характер. Діючи від імені держави, поліцейські при виконанні службових обов'язків із забезпечення правопорядку застосовують превентивні поліцейські заходи та поліцейські заходи примусу. Комунікація поліцейського залежатиме від виду поліцейського заходу;

- у повсякденній діяльності працівників поліції присутні різноманітні ситуації конфліктної взаємодії різного рівня, переважно агресивного за своєю формою спілкування;

- відбувається комунікація з особами, які мають різні національність, вік, психо-емоційний стан; структурні підрозділи національної поліції мають свою специфіку діяльності, яка обумовлена їх призначенням.

Не випадково у програмі підготовки оперативних співробітників поліції не останнє місце займають курси з практичної психології спілкування, спрямовані саме на формування цих навичок. Без цієї складової підготовка поліцейських буде неповною та не зможе відповідати сучасним вимогам. На сьогоднішній день існує велика кількість різних програм, що представляють тренінги та навчання комунікативним навичкам, багато з них дуже ефективні та значно змінюють можливості учасників. Однак навички, яким навчають у рамках цих курсів, не завжди придатні для поліцейських через їхню професійну специфіку, яка характеризується наявністю конспіративного, екстремального та конфліктного чинників. Виявленню специфіки комунікативної взаємодії поліцейських присвячено цю статтю [2]

Спілкування явище комплексне і багатоаспектне, що включає різні сторони і елементи. На наш погляд, саме ця навичка досить рельєфно демонструє специфіку спілкування поліцейських, будучи одним із центральних для вирішення професійних завдань з багатьох аспектів професійного спілкування.

На важливу роль комунікації поліції при проведенні масових заходів звернув увагу провідний радник КМЕС з питань охорони громадського порядку Патрік Йохансон. Серед чотирьох складових скандинавської моделі охорони громадського порядку під час проведення масових заходів він акцентував увагу на необхідності постійного діалогу з організаторами заходу та власне учасниками

масових зборів

Під соціальним позиціонуванням ми розуміємо комплекс навичок, що дозволяють займати та презентувати партнеру зі спілкування певну соціальну роль. Соціальна роль цьому випадку може задаватися як ставленням до партнера зі спілкування, і до самої соціальної ситуації взаємодії. Головна її особливість у тому, що вона передбачає як певні якості та функції людини, яка зайняла її, так і сценарій соціальної взаємодії [3].

Умови воєнного стану висувають високі вимоги до працівників Національної поліції України. Щоб відповідати цим вимогам, необхідна організація спеціального навчання, яке враховуватиме характер професійної діяльності.

Література

1. Косаревська, Ольга Віталіївна, Анастасія Вікторівна Боксгорн. Роль комунікативної компетентності в професійній діяльності працівника Національної поліції України. 2022.
2. Шаповаленко, Надія Миколаївна. Звертання різної тональності у комунікації правоохоронців. 2022.
3. Кулакова, Аміна і Василь Вербовий. Комунікація в професійній діяльності поліції. *Збірник наукових праць ЛОГОС* 2021.

ЧИ ВИТІСНИТЬ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ПРАЦЮ ЮРИСТІВ?

*Хубулов Ігор, здобувач вищої освіти 1 курсу
спеціальності 081 «Право»*

Національного авіаційного університету

*Науковий керівник: к.і.н., доцент Головка Світлана, доцент кафедри
теорії та історії держави і права НАУ*

Штучний інтелект (ШІ) це технологічні інструменти і алгоритми, завдяки яким ми отримуємо прогнози, рекомендації та рішення щодо змін цифрового й реального середовища, базуючись на різних даних. Загалом, він повинен виконувати завдання, які, як вважалося раніше, може виконати тільки людина [1]. Якщо порівнювати свідомість людини (мислення, розумові здібності) та ШІ, можна виділити певні переваги останнього. По-перше, на відміну від людини, штучний інтелект здатний дуже точно обробляти інформацію, однак сприймає її буквально і, в залежності від інтерпретацій запиту, може давати різні відповіді на поставлене питання. Тому результат взаємодії напряму залежить від точності і правильності поставленого запитання [2]. По-друге, штучний

інтелект здатен із високою швидкістю аналізувати великі обсяги інформації. Це є беззаперечною перевагою штучного інтелекту над людським розумом, адже для обробки інформації він не потребує ні сну, ні відпочинку і не може допустити помилки через неуважність або втому. Використання ШІ в цьому аспекті потенційно може значно полегшити працю юристів. Аналіз інформації штучним розумом дав би змогу виділяти ключові поняття і моменти, що значно зекономило б час фахівця. Наразі ШІ можна використовувати для онлайн-консультування громадян із правових питань.

На сьогодні популярності набуває ChatGPT (Generative Pre-trained Transformer). Це чат-бот зі штучним інтелектом, створений лабораторією OpenAI, який 2023 року став доступний і в Україні. Деякі юристи вже користуються перевагами даної розробки у своїй діяльності. Так, до прикладу, чат-бот дає змогу не витратити час на пошук необхідної норми у законодавстві. Натомість при чіткому грамотному запиті штучний інтелект швидко віднайде необхідний розділ, статтю, частину необхідного нормативно-правового акту, що регулює конкретну життєву ситуацію. Однак таке застосування штучного розуму, крім зручності використання, несе за собою низку ризиків, основними з яких є зниження рівня правосвідомості як юридичних працівників, так і населення в цілому, оскільки в такому разі можна у будь-який момент звернутись до ШІ-консультанта. Тобто особа стає фактично залежною від нього.

Юрист, на відміну від штучного розуму, здатний до гнучкості і творчого підходу у своїй роботі [3]. Він має змогу враховувати деталі і особливості справи, що розглядається, її зв'язки та обставини в кожному окремому випадку. Професійний український адвокат володіє професійно-особистісними якостями, що дозволяє йому якісно здійснювати свої повноваження. Він володіє майстерністю слова, тобто ораторським мистецтвом, за допомогою якого правильно підібраними словами, в правильній інтонації, з добре розставленими акцентами він може переконати, закласти сумнів чи викликати потрібну йому емоцію, ставлення до себе чи певної ситуації. Особливо цей вплив відчутний у суді присяжних, де мораль відіграє вагомую роль. Натомість штучний розум захищений від зовнішнього впливу і тим самим забезпечує об'єктивність у своїх рішеннях, однак ігнорує обставини, на які здатна звернути увагу людина. Штучний інтелект, на нашу думку, не може замінити професійного юриста через постійну потребу в комунікації з людьми. У спілкуванні з клієнтами юрист має вміння взаємодіяти з ними та розуміти їх потреби задля вирішення питань саме в інтересах клієнтів.

То чи може штучний інтелект витіснити працю професійного юриста на даному етапі розвитку інформаційних технологій? Однозначно дати відповідь на це питання не можна. З одного боку, механізм із чітко заданим алгоритмом дій має бездоганно виконувати свої функції, формулювати відповіді на основі чинного законодавства, заповнювати документацію з відсутністю смислових і граматичних помилок і з правильною структурою. З іншого боку, на відміну від професійного юриста, техніка не здатна керуватись іншими нормами, окрім конкретно заданих. В основу штучного інтелекту покладено складне програмне забезпечення, яке використовує алгоритми-інструкції, що чітко описують порядок дій. Професійні правники дуже часто керуються нормами моралі у вирішенні питань з правовими прогалинами. Так само мораль відіграє дуже важливу роль у здійсненні правосуддя як професійними суддями, так і присяжними засідателями, які, керуючись власними моральними переконаннями, колегіально вирішують питання винуватості чи невинності особи. На нашу думку, не варто розглядати штучний інтелект як потенційного повноцінного працівника юридичної сфери. Механізми на основі ШІ потребують постійного живлення для виконання своїх функцій, тому для України на даний момент їх використання в юридичній практиці не є вигідним. В умовах війни часто страждає критична інфраструктура, що негативно впливає на постачання електроенергії та енергопостачання в цілому.

Література

1. Пристай Д. Частіше, ніж здається. Де та для чого використовують штучний інтелект. URL: <https://prjctr.com/mag/aicases> (дата звернення: 20.11.2023).
2. Сидорович Р. Штучний інтелект: нова ера чи кінець юридичної професії? URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/shtuchniy-intelekt-nova-era-chi-kinec-yuridichnoyi-profesiyi.html> (дата звернення: 19.11.2023).
3. Приходько А.А. Штучний інтелект чи юрист хто кращий? URL: <https://prikhodko.com.ua/my-i-zmi/my-i-zmi/stattya/shtuchniy-intelekt-chy-yuryst-hto-krashhyj/> (дата звернення: 19.11.2023).

ПРАВО В ЖИТТІ ЛЮДИНИ І СУСПІЛЬСТВА

*Ходаковська Владислава студентка групи 115 спеціальності 081 "Право"
ВСП "Фаховий коледж МНУ ім. В.О.Сухомлинського"*

Науковий керівник: викладач правознавства Рукінова Світлана

Наше людство пройшло довгий період еволюції, близько сорока тисяч років тому, свої перші кроки зробила Homo sapiens (людина розумна). Не зважаючи на невелику кількість, вже у цьому суспільстві існувала потреба регулювання відносин. З'явилися початкові норми моралі, звичаї, традиції, все в сукупності це природне право. З цього погляду природне право має загально соціальне, людське походження. Врешті з процесом розвитку суспільства, виникає таке поняття, як юридичне право. Тому в юридичній літературі можна побачити поділ права на загальносоціальне (походить із соціального життя) і юридичне (є наслідком державної діяльності).[1].

Зараз ми ознайомимося з правом, його важливу роллю в житті кожної людини і суспільства, ще здавніх часів і до сучасності. Адже, право є складною і багатогранною системою, яка відіграє важливу роль у житті суспільства. Його ефективне функціонування є запорукою справедливості, порядку та безпеки. У цій статті ми розберемося з такою важливою правовою доктриною, як природне право. Обміркуємо верховенство юридичного права, як основу ладу в державі. Закріпимо зацікавлення правом, вміння свідомо застосовувати та дотримуватися правових норм, які закріплені на законодавчому рівні.[4].

Нам відомо, що з давніх часів людські співтовариства впорядковуються на основі процесів регулювання поведінки людей, суспільних відносин, у яких чітко виражені початки самоорганізації систем, що діють в умовах зростання факторів свідомості й суб'єктивності.[2].

Стан речей у світі довгий час асоціювався у людей з природним правом, джерелами ненормативних, а потім нормативних вимог до суспільства.[2].

Люди й досі мають віру у те, що суспільні закони, такі як: дотримання норм моралі, релігії, норм права та інших установок, являє собою "правову матерію". І ця матерія ніби проходить крізь нашу свідомість та конверсується в рамках благого досвіду.[2].

Дослідження соціальних норм пов'язано з взаємодією кожного індивіда та аналізом суспільних відносин.[4].

Особливу рису історичного процесу, що виявляє його внутрішню закономірність удосконалення, є багаторазова

повторюваність актів людської поведінки її діяльності, або подій у житті.[1].

Розглянемо початкові норми моралі і в чому полягає їх відмінність. Але спочатку дамо роз'яснення взаємодії права і норм моралі.

З оглядом на норми моралі, створюються норми права, що панують у суспільстві, виступають як формально визначена міра справедливості, і тому право в своєму широкому розумінні є явищем моральним.[4]. Наприклад: заборона убивства насамперед заборона моральна, а потім правова. Законом передбачена кримінальна відповідальність за давання неправдивих показань, наклеп, підробку документів, шахрайство, які у своїй основі мають неправду як аморальне явище. Існує конституційна норма, ст. 63 Конституції України, відповідно до якої особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, є насамперед моральною нормою.[8].

Звичай це не правова норма, а правило поведінки. Особливістю є те, що він не встановлюється рішенням органів держави, а виникає в результаті багаторазового застосування протягом століть, закріплює людський досвід у свідомості людей і входить в звичку. [6]. Сторонами правового звичаю є компетентні органи світової спільноти, конкретної держави, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності. Звичаї називають "пердзаконодавчим правом". [9]

Правові традиції є конкретними проявами історичності у праві, які зумовлюють особливості існування якогось правового явища чи правової системи у цілому. Вивчення правових традицій дає можливість побачити, чому в суспільстві або групі суспільств, об'єднаних у цивілізацію, сформувалися саме такий образ права, таке суспільне значення права, така правова система.[7]

Ми вже частково розглянули загальносоціальне право, тому можна перейти до основної інформації, стосовно юридичного права, тобто права, що є наслідком державної діяльності. Юридичне право ще називають "законодавчим правом".

Тезу про те, що "творцем права є держава" було сформульовано у вченнях Томаса Гобса, Ганса Кельзена, а в радянський період Андрія Вишинського.[6]

Щоб зрозуміти, що таке право потрібно розкрити його функції. Функції права - основні напрямки правового впливу на суспільні відносини з метою їхнього упорядкування.[10]

Регулятивна: функція упорядкування суспільних відносин, визначення лінії поведінки людей, наділення їх певними правами та обов'язками; функція встановлення та гарантування державою заходів

юридичного захисту та юридичної відповідальності, порядку їх покладання та виконання, яка має на меті витиснення шкідливих для суспільства відносин та охорону позитивних. Охоронна: визначення заборон на вчинення протиправних діянь; встановлення юридичних санкцій за вчинення таких діянь; безпосереднє застосування юридичних санкцій до особи, яка вчинила правопорушення.[10]

Всім правникам відомі вислови “верховенство права” і «верховенство закону» досить часто в юридичній літературі обмірковують як ідентичні або схожі за змістом. Поняття «верховенство права» лексично близьке до одного з базових складників позитивістської доктрини права у вигляді поняття “верховенство закону”, що і призвело до ототожнення цих понять.[4]

Українські законодавці закріпили юридичне визначення верховенства права в ст. 6 Кодексу адміністративного судочинства України: суд під час вирішення справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого, зокрема, людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини.[4].

Отже, з цієї статті ми можемо зробити висновок, що право має важливу роль для кожної людини, а особливо взаємин із соціумом. Дотримуючись норм моралі у людини відбуваються формування фундаментальних цінностей та життєвої позиції. А юридичне право допомагає забезпечити стабільність у суспільстві. Право включає в себе такі регулятори норми, які зумовлені історично досягнутим культурним рівнем та легітимовані суспільством, зокрема це звичаї, традиції, норми моралі та права, які затверджені на законодавчому рівні. Права людини, гарантовані Конституцією та міжнародними угодами нашої країни, мають бути реалізовані.[4].

Література

1. <https://yak-perekladayetsya.in.ua/homo-sapiens>
2. <https://www.youtube.com/watch?v=VzkDFa2R3Sc>
3. http://megalib.com.ua/content/8375_85_Pravovi_zvichai.html
4. https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/monodrupadmin_214.pdf
5. <http://politics.ellib.org.ua/pages-1646.html>
6. http://megalib.com.ua/content/8375_85_Pravovi_zvichai.html
7. https://pravoua.com.ua/ua/store/porivnyalne/poriv_1-2_13/Vovk-por_1_13/

8. <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii#:~:text=%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%2063.,%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BC%D0%B0%D1%94%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82.>
9. <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pravo/article/viewFile/4093/3732>
10. <http://politics.ellib.org.ua/pages-1628.html>

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

*Летків Ростислав, здобувач вищої освіти 1 курсу
спеціальності 081 «Право»*

Національного авіаційного університету

*Науковий керівник: к.і.н., доцент Головка Світлана, доцент кафедри
теорії та історії держави і права НАУ*

У силу геополітичної ситуації, яка склалася у всьому світі, захист прав людини під час збройного конфлікту набирає неабиякої актуальності, а російське вторгнення в Україну та війна на Близькому Сході додає обертів у виявленні проблем функціонування механізму захисту прав людини. Фактично стан справ у світі створює преамбулу для зміни, удосконалення або повного переформатування механізму захисту прав людей. Твердження щодо недосконалості механізму захисту прав людини під час збройного конфлікту не є безпідставними. Апатія світового суспільства щодо захисту цих прав суттєво виражається у діях представників самого суспільства. Організація Об'єднаних Націй фактично є символічною організацією, тому що не здійснює жодних заходів примусу, а формальне визнання геноциду того чи іншого народу перетворюється у довгий пролог, який не призводить до якогось результату. ООН мало чим відрізняється від Ліги Націй, яка теж здійснювала політику умиротворення, а також бездіяльність щодо країн агресорів. Тому цілком ймовірно, що ООН знаходиться на тій стадії, що призведе до її реорганізації [2].

24 лютого 2022 року, коли нога російського солдата ступила на українську землю, ворожа авіація та ракети наносили удари по об'єктах критичної інфраструктури, цивільних та військових об'єктах України. У цей момент ворожа артилерія була по мирних містах, руйнуючи будинок за будинком, забираючи життя цивільних, тим самим порушуючи

Конвенцію про захист цивільного населення під час війни. 12 серпня 1949 року СРСР підписав цю конвенцію в Женеві, а росія вважає себе правонаступницею СРСР. Виникає логічне питання, як у XXI ст. країна, яка брала участь у створенні цієї Конвенції та підписала її, здатна порушувати її та отримувати тільки дипломатичні застереження. У перший день повномасштабного вторгнення росія порушила першу статтю Конвенції, у якій йдеться про зобов'язання договірних сторін дотримуватися та забезпечувати дотримання цієї Конвенції за всіх обставин [1].

9 березня 2022 року відбувся один із тисячі військових злочинів росії в Україні: обстріл пологового будинку у Маріуполі, кадри якого облетіли весь світ. Тоді 17 людей отримало поранення, троє загинуло, серед них маленька дитина. Окупанти знову порушили статтю 18 Женевської конвенції, що забороняє вчиняти будь-які військові дії щодо медичних закладів. Кількість злочинів росіян у Маріуполі дотепер не встановлена. Це і блокада Маріуполя, коли закінчувалася їжа, вода, засоби гігієни тощо, що можна порівняти із блокадою Ленінграду. Це і розстріли гуманітарних конвоїв, цивільних колон, і так звана фільтрація. Ми не можемо навіть знати приблизну кількість загиблих цивільних, тому що не можливо порахувати кількість тіл, захованих під тонами бетону, кількість похованих людей на подвір'ях біля будинків, точну кількість розстріляних цивільних, а найгірше те, що рештки деяких людей ніколи не будуть знайдені. Яку реакцію світу ми отримали? Тільки дипломатичне засудження росії та порівняння її із нацистською Німеччиною.

Наступним доказом недосконалості системи захисту прав людей під час збройних конфліктів слугують події, які розгорталися на Київщині з 27 лютого, коли рашистські війська увійшли до Бучі, та до 31 березня, коли з Бучі російські війська були вибиті. 33 дні жаху та 28 днів окупації, у якій прожила Буча, назавжди будуть вписані в історію людства кривавими літерами. Перші цивільні жертви у Бучі були у перший день окупації, коли російська ракета влучила у житловий будинок. Коли ж українські війська повернулися у Бучу, то виявили факти масових убивств цивільного населення. Цивільних вбивали із неабиякою жорстокістю, із зав'язаними за спиною руками, зав'язаними очима. Окремо потрібно визначити велику кількість звалтувань дівчат, жінок та чоловіків, що порушує статтю 27, у якій визначено, що жінки потребують особливого захисту від будь-якого зазіхання на їхню честь, і, зокрема, захисту від наруги, примушування до проституції чи будь-якої іншої форми посягання на їхню моральність. За свідченнями

правоохоронців, коли вони зайшли у місто, тіла цивільних лежали просто на дорогах, тротуарах, на територіях будинків. За час окупації Бучі російські війська вбили більше 400 цивільних осіб. За даними мера Бучі Анатолія Федорчука 419 осіб, за даними Міністерства внутрішніх справ 461 особа [3].

Внаслідок деокупації практично всієї території Харківської області людству відкрилися факти нових військових злочинів. Балаклія, Ізюм, Шевченкове, Куп'янськ, Вовчанськ, Липці. Саме у цих населених пунктах велися ексгумаційні дії правоохоронними органами. Найбільша катівня була у друкарні Балаклії. Людей катували електричним струмом, молотками, удавками, плоскогубцями та іншими засобами. Потрібно додати, що росіяни катували не тільки українців, а й громадян інших держав. Так, російськими військами було затримано сім студентів зі Шрі-Ланки, яких утримували у катівні Вовчанська на території агрегатного заводу. Після деокупації Ізюму було знайдено поховання більше ніж на 400 могил [4].

Зазначені дії окупаційних військ заборонені статтями Конвенції: 31 жодний примус фізичного чи морального порядку не може застосовуватися до осіб, які перебувають під захистом, зокрема з метою отримання від них або від третіх осіб якихось відомостей; 32 Високі Договірні Сторони спеціально дають згоду на те, що їм забороняється застосування будь-яких заходів, які можуть завдати фізичних страждань або призвести до знищення осіб, що перебувають під захистом, які є під їхньою владою; 33 жодну особу, що перебуває під захистом, не може бути покарано за правопорушення, якого вона не вчинила особисто. Колективні покарання, так само як і будь-які залякування чи терор, забороняються; 34 забороняється захоплення та утримання заручників; 49 забороняється, незалежно від мотивів, здійснювати примусове індивідуальне чи масове переселення або депортацію осіб, що перебувають під захистом, з окупованої території на територію окупаційної держави або на територію будь-якої іншої держави, незалежно від того, окупована вона чи ні.

Це тільки частина доказів, що демонструють порушення статей Конвенції про захист цивільного населення під час війни. Дивно виглядає те, що світове товариство, знаючи про факти вчинення військових злочинів військами росії, так неохоче і байдуже ставиться до захисту прав людей під час збройних конфліктів. На жаль, ООН не побачила факту геноциду українського народу. Виходячи з цього, на нашу думку, світ потребує створення більш дієвої міжнародної організації, яка б забезпечувала дотримання прав людини всіма

наявними засобами. А поки світова спільнота демонструє занепокоєння та дипломатичне засудження росії, виявляє бажання «зберегти путіну та росії обличчя», не хоче приймати той факт, «що не можна домовлятися з тигром, коли твоя голова у його пащі», під час збройних конфліктів права людей забезпечуватися не будуть.

Література

1. Конвенція про захист цивільного населення під час війни. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (звернення: 19.11.2023).

2. Прохоренко В. ООН «закрила очі» на геноцид в Україні, але це не сподобалося медведеву. URL: <https://www.unian.ua/russianworld/oon-zakрила-ochi-na-genocid-v-ukrajini-i-narvalasya-na-reakciyu-medvedyeva-novini-rosiji-amp-12382836.html> (звернення: 19.11.2023).

3. Собенко Н. Злочини рф у Бучі й Ірпені назавжди залишаться у колективній пам'яті Європи генсек РС. URL: <https://suspilne.media/431589-zlocini-rf-u-buci-j-irpeni-nazavzdi-zalisatsa-u-kolektivnij-pamati-evropi-gensek-re/> (звернення: 19.11.2023).

4. Шепелева А. Катівні й масові поховання: «спадок» окупації Харківщини. URL: <https://amp.dw.com/uk/kativni-j-masovi-pohovanna-strasnij-spadok-okupacii-harkivini/a-63153796> (звернення: 19.11.2023).

ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНО- ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Владислав Федоров, здобувач вищої освіти ОС «Бакалавр» 14-І гр.

Навчально-наукового інституту філології та історії Глухівського НПУ ім.

О. Довженка

Науковий керівник: викладач кафедри історії, правознавства та методики навчання Ігор Федоров, Глухівського НПУ ім. О. Довженка

Відновлення конституційного ладу України на тимчасово окупованих територіях є тривалим і складним процесом, який передбачає застосування різних правових, політичних, економічних і соціальних механізмів. Оскільки внутрішньо переміщені особи є новим для України явищем, то політика держави щодо вимушених переселенців не може бути реалізована без нових державних інститутів, діяльність яких була б спрямована на забезпечення прав і свобод цієї категорії громадян.

Людям, які покинули свої домівки, рятуючись від небезпеки, що їм загрожує, зазвичай наражаються на підвищену небезпеку в цілому ряді областей країни. У переміщених осіб, в порівнянні з іншим населенням

держави, спостерігається підвищений рівень смертності. Їм майже постійно загрожує небезпека фізичного нападу, викрадення і зазіхань сексуального характеру. Крім того, вони часто позбавлені доступу до адекватного житла і харчування, медичних послуг. Отже, проблема удосконалення правового механізму для забезпечення прав і свобод вимушених переселенців постала досить актуально на сьогодні і вирішувати її потрібно негайно[1].

Значна більшість людей, які втікають зі зон конфлікту, це жінки та діти. Вони особливо уразливі перед різними формами насильства, які порушують їхні основні права. Багато біженців, що опинилися поблизу конфліктів, стають заручниками цих суперечок, де вони опиняються під стрілами обох сторін і ризикують бути використаними ворогуючими силами як живий щит чи мішень. Внутрішньо переміщені особи, так само як і всі інші верстви населення України, користуються правами людини, основи яких закладені як в міжнародних документах з прав людини, так і традиційному праві. Крім того, в разі збройного конфлікту вони мають поряд з іншими групами громадянського населення право на різні форми захисту в рамках міжнародного гуманітарного права.

Біженці та переселенці в Україні вважають, що головними причинами своїх проблем є складнощі з документами та процедурами, а також відсутність рішучості, співпраці й розуміння зі сторони владних установ. Багато з них відчують відмежування від українського суспільства та вважають, що влада не робить достатньо для гарантування повного дотримання прав цих людей.

Так, Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [2] передбачається реалізація гарантованих Конституцією України прав і свобод громадян України, зокрема створення належних умов соціальної адаптації, забезпечення тимчасовим житлом, сприяння в працевлаштуванні, продовження здобуття освіти внутрішньо переміщеним особам. Крім того, передбачено їх захист від дискримінації та примусового повернення, а також надання допомоги в разі добровільного повернення.

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» підтверджує та доповнює існуючі норми міжнародного права в галузі прав людини і міжнародного гуманітарного права, що стосуються внутрішньо переміщених осіб, а також в них робиться спроба роз'яснення основних проблем і недоліків різних інструментів в частині положень, безпосередньо зачіпають інтереси внутрішньо переміщених осіб.

Органам державної влади необхідно вибудувати власну чітку

систему моніторингу та обслуговування внутрішньо переміщених осіб, що буде одним з елементів загальної політики де-окупації. Адже підтримка з боку держави вимушених переселенців, які постраждали через окупацію Криму та анексію Донбасу, є запорукою підтримки державної політики України громадянами, які залишилися проживати під окупаційною владою.

Конституція України гарантує захист прав і основних свобод її громадян в державі і за його межами при будь-яких внутрішньополітичних, соціально-економічних та інших обставин. Однак ситуація, що склалася на сьогодні, не дозволяє відповідним державним органам виконувати ці зобов'язання перед населенням, яке проживає на окупованих територіях. Реальне забезпечення громадянських прав і їх захист України зараз можливі тільки на території, фактично перебуває під юрисдикцією держави.

Дотримання міжнародних стандартів, встановлених у керівних принципах ООН з питань переміщення осіб всередині країни, ось що має гарантувати держава. Відповідно до цих стандартів, внутрішньо переміщені особи не можуть піддаватись довільному арешту та затриманню, катуванням, поганому ставленню або будь-якій іншій формі порушення їх прав.

Важливо, щоб держава і надалі продовжила прийняття загальних законів, які стосуються внутрішньо переміщених осіб. Правова база, що вже існує на сьогодні створює певний дисбаланс у ставленні до переміщених осіб з окупованого Донбасу та анексованого Криму. Тому необхідна активізація допомоги переміщеним особам, які не мають документів, що підтверджують реєстрацію актів цивільного стану та самої особи. Розробити та затвердити комплексну програму перепідготовки та працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, активізувати інформаційні кампанії, зробивши акцент на їхніх правах і обов'язках.

Література

1. Солодько А. Головна Cedos. URL: https://cedos.org.ua/system/attachments/files/000/000/045/original/CSR_IDP.pdf?1400493355 (дата звернення: 16.11.2023).

2. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1207-VII> (дата звернення: 16.11.2023).

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ТА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ

*Мормуль Юлія, здобувачка освіти 3 курсу
професії «Оператор з обробки інформації та програмного забезпечення»
Державного навчального закладу «Міжрегіональне вище професійне
училище з поліграфії та інформаційних технологій»
Науковий керівник: майстер виробничого навчання Ірина Аніщенко*

Сучасна політична реальність свідчить про важливість вивчення взаємодії публічної політики та формування громадської думки у контексті розвитку демократичних суспільств. На прикладі України можна виявити ключові виклики та проблеми, що виникають у цьому процесі, враховуючи динаміку політичних подій, інформаційний вплив та взаємодію влади з громадськістю.

Сучасна політична ситуація в Україні, визначена геополітичними викликами та внутрішніми перетвореннями, наголошує на необхідності глибокого аналізу впливу публічної політики на формування громадської думки.

Розгляд аспектів публічної політики та громадської думки є стратегічно важливим для побудови демократичного суспільства та ефективного управління.

Переходи до демократичних засад та конструктивний діалог є важливим етапом в розвитку українського суспільства.

Періоди масових протестів та реформ, такі як Революція Гідності, виокремлюють активну роль громадської думки у формуванні політичного курсу.

Роль громадськості у визначенні пріоритетів публічної політики та контролі за владою.

Роль українських ЗМІ як країнотворчого інструменту, формуючого образи політичних лідерів та впливаючого на сприйняття громадськістю їхньої діяльності.

Завдання забезпечення незалежності та об'єктивності інформаційних ресурсів для забезпечення достовірності інформації та підвищення рівня медіаграмотності.

Потреба впровадження стратегій, спрямованих на зміцнення національної єдності та врегулювання конфлікту.

Активна участь громадських організацій та ініціатив у формуванні та впровадженні публічної політики.

Потреба у сприянні розвитку громадянського суспільства для підтримки демократичних процесів.

Зовнішній вплив на громадську думку через медіа та соціальні мережі, що вимагає розвинутої системи захисту від інформаційного втручання.

Перспективи розвитку публічної політики в контексті зміцнення національного єднання та створення стійкої моделі суспільного розвитку.

Сприяння відкритому та прозорому обміну інформацією між владою та громадськістю як ключовий фактор забезпечення легітимності та прийняття рішень.

Підтримка механізмів залучення громадян до процесів прийняття рішень для більшого врахування їхніх потреб та думок.

Забезпечення рівноправ'я та представлення інтересів обох статей в розробці та реалізації публічної політики.

Розвиток гендерної чутливості серед громадськості для формування толерантного та рівноправного суспільства.

Аналіз взаємозв'язку економічних трансформацій, соціальної стабільності та публічної думки.

Розробка економічних політик, які враховують потреби громадськості та сприяють сталому економічному зростанню.

Взаємодія публічної політики та формування громадської думки в українському контексті є складним та важливим аспектом політичного процесу. Громадська думка виступає каталізатором змін, а публічна політика повинна відповідати потребам суспільства, враховуючи його диверсифікованість та особливості. Роль ЗМІ, громадського суспільства, комунікаційних технологій та інших факторів визначає динаміку цієї взаємодії.

Необхідно вдосконалювати механізми взаємодії влади та громадськості, підвищувати медіаграмотність, розвивати інноваційні підходи до формування громадської думки, а також акцентувати увагу на важливості відкритості в політичних процесах. Врахування економічних та гендерних аспектів, а також управління інформаційними викликами та зовнішніми впливами є ключовими для створення стійкого та демократичного суспільства в Україні.

Література

1. Дунасва А. Роль міжнародної інформації у створенні позитивного іміджу держави. *Український інформаційний простір*. 2013. Число 1, ч. 2. С. 310–314.

2. Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб.: у 15 ч. / за заг. ред. А.І. Семенченка, В.М. Дрешпака. К., 2017.

3. Частина 3: Електронна демократія: основи та стратегії реалізації / [Н.В. Грицяк, А.І. Семенченко, І.Б. Жил'яєв]. К.: ФОП Москаленко О. М., 2017. 84 с

4. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд / Іванов В., Волошенюк О., Кульчинська Л., Іванова Т., Мірошніченко Ю. 2-ге вид., стер. К.: АУП, ЦВП, 2012. 58 с.

5. Шмигаль Д. Концепт посилення стійкості демократії в Україні рамковий документ, який стане основою дорожньої карти реформ. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/denys-shmyhal-kontsept-posylennia-stiikosti-demokratii-v-ukraini-ramkovyi-dokument-iakyi-stane-osnovoiu-dorozhnoi-karty-reform>.

ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

*Кошельник Дар'я, учениця 10-В класу Черкаської гімназії №31
Науковий керівництво: **Сергій Воробійов**, учитель економіки,
правознавства та громадянської освіти*

Українське законодавство лише відносно нещодавно долучилося до європейської та світової практики захисту авторських прав учених, письменників і митців. Це і не дивно, адже понад 70 років комуністичні ідеологи державного експерименту у вигляді СРСР переконували, що всі здобутки різних авторів (у науці, літературі, мистецтві) не можуть належати комусь індивідуально, а тільки колективам, а значить і суспільству, що у випадку тоталітарного режиму означало державі. Все, що прагнуло бути оригінальним, особисто вираженим і обходило диктат комуністичної партії, советська влада оголошувала «буржуазним» або «капіталістичним» та шкідливим для суспільного поступу та своєї держави.

Починаючи з 1990-х років, із розпадом СРСР і всієї т. зв. «соціалістичної системи» світу до України дісталася і проблема захисту авторських прав, зокрема й у тому вигляді, як її знають та «вирішують» у цивілізованих країнах. Спочатку державні гарантії захисту авторських прав регулювалися Законом України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р., підписаним ще першим президентом незалежної України Леонідом Кравчуком [1]. Утім за 30 останніх років у світі та в нашій країні настільки розширилися види творів та того, до чого можна застосовувати поняття «авторства», що український законодавець навіть в умовах війни спромігся на голосування за новий профільний закон у цій сфері [2], щоб припинити безкінечні внесення змін до застарілого і врешті оновити правову базу захисту авторських прав у сучасній Україні.

Новий закон вступив у силу 1 січня 2023 р. і значно розширив наші уявлення про те, що таке «авторські права», хто такий «автор» і які існують державні гарантії захисту його прав в Україні станом на сьогодні. Потрібно зауважити, що охорона авторських (та суміжних) прав є частиною більш широкої царини правового регулювання права інтелектуальної власності. Крім того, що університетами нашої держави активно шириться відкриття відповідних кафедр, курсів і навіть спеціальностей, помітним є і постійне вдосконалення юридичної бази захисту прав інтелектуальної власності, ухвалення досконалих законів та підзаконних нормативно-правових актів.

Українські дослідники стверджують, що «наявність сучасної, міжнародно визнаної системи інтелектуальної власності є необхідним елементом для досягнення високого економічного та соціального розвитку будь-якої держави. Охорона інтелектуальної власності сприяє використанню та подальшому розвитку винахідницьких і творчих талантів та досягнень, підтримує та зберігає національний потенціал у сфері інтелектуальної діяльності та залучає інвестиції, стабілізуючи економічний стан» [3]. Отже, дуже важливо на високому рівні оберігати права авторів, причому і внутрішніх громадян України, і зовнішніх іноземців та їхні компанії. В обставинах останнього часу це актуально для будь-яких інвестицій в нашу державу і в наше суспільство, в кожного автора!

Кожен громадянин України має право на художню, наукову та технічну творчість, а також на захист своєї інтелектуальної власності (далі ІВ), моральних і матеріальних інтересів, які є результатом різних видів інтелектуальної діяльності. Це регламентує навіть Основний Закон України. Широке трактування ІВ передбачає право людини на результати своєї діяльності в науковій, художній, виробничій та інших сферах. У цьому плані людина має право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї розумової діяльності, бо ж вони є об'єктом цивільно-правових відносин. Коли результати ІВ є благом нематеріальним (як це часто буває), то держава повинна подбати про те, щоб навіть у нематеріальному виразі (наприклад, відео-лекція історика) такий результат (виріб) був збережений за його автором, а його використання іншими особами має здійснюватися лише за погодженням із творцем, окрім інших випадків, визначених законодавцем.

Авторським правом в Україні законодавство регулює стосунки, що виникають у ході створення та використання літературних, художніх і музичних творів, наукових робіт, стрічок кінематографії тощо. Останнім часом велика увага приділяється захисту авторських прав на

комп'ютерні програми та бази даних. Суміжні права виникають при використанні нематеріального блага не тільки автором, а коли твір через його підтверджений дозвіл відтворюють (наприклад, пісню) вже і без його присутності (треки на радіо, виконання на концерті іншим артистом тощо).

Із 1967 р. у світі існує Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), про що підписана відповідна Стокгольмська конвенція. Крім визнання права на ІВ, обов'язків держав його захищати, вона містить дуже важливі пункти в частині захисту від недобросовісної конкуренції. Крім названих вище старого і нового законів авторське право в Україні відтак гарантують також інші закони: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про охорону прав на зазначення походження товарів», «Про захист від недобросовісної конкуренції». Аналогічно з охоронної позиції (зокрема і через процедури судового захисту) підходить до гарантій авторського права Цивільний кодекс України 2004 р. (Кн. IV). А ще наша держава практикує застосування в разі потреби міжнародних договорів сфери ІВ, які, після погодження українським парламентом, викладено, до прикладу, в Інформаційному листі Вищого Господарського суду України від 8 жовтня 2003 р. «Про нормативно-правові акти, що регулюють питання, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності» [3].

Авторські і суміжні права в Україні це передовсім права на літературні та художні твори, комп'ютерні програми, копії даних (бази даних), виконання, фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення, наукові, науково-популярні, науково-методичні праці різних наукових галузей (від філософії і богослов'я до фізики твердого тіла). Цікаво відзначити, що поняття «наукове відкриття» і все, що під нього підпадає, не має для його автора виключного авторського права. Наукові відкриття вважаються настільки корисними, що оголошуються надбанням усього людства. Тобто вчений може зробити наукове відкриття у якійсь своїй статті (або через певний витвір, технологічну розробку), і тоді сама ця стаття (чи витвір) ще перебувають у його авторстві (його справді повинні зазначати принагідно всі), але користуватися ним можуть фактично всі. У таких випадках свої наукові відкриття важливо своєчасно патентувати, і тоді виникають деякі можливості також отримувати за їхнє використання грошову або іншу винагороду.

Порушення, які найчастіше зустрічають в авторському праві: плагіат (оприлюднення повністю чи частково чийогось твору під іменем

особи, яка не є автором твору), зміна інформації у творах автора, піратство (стосується фонограм, відеограм, програм організації мовлення тощо). Цікаво, наприклад, що під плагіат може підпадати навіть давня шкільна та університетська традиція списування в однокласників або з іншого джерела. При цьому зрозуміло, що коли така «культура» й досі не врегульована остаточно через популяризацію академічної доброчесності в закладах освіти, то якого страху від санкцій законодавства можна чекати від дорослих організаторів плагіативних робіт у науці, засновників піратських веб-сайтів, сфальшованих комп'ютерних програм та платформ тощо. Насправді судова практика за порушення авторських прав в Україні лише набирає обертів, а ефективність від таких спорів ще не набула економічно вигідного або просвітницьки помітного ефекту.

Література

Закон України “Про авторське право і суміжні права”, №3792-ХІІ
від 23.12.1993 р. [Електр. ресурс]:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>

1. Закон України “Про авторське право і суміжні права”, №2811-ІХ
від 01.12.2022 р. [Електр. ресурс]:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855>

Костюченко О. Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні // Сайт Міністерства юстиції України. [Електр. ресурс]:
https://minjust.gov.ua/m/str_4487

БУДУВАННЯ СВІДОМОСТІ СУЧАСНИХ УКРАЇНЦІВ ЧЕРЕЗ ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

(на прикладі Молодіжної ради при Харківському міському
голові)

*Храпатова Марія, здобувачка ступені молодший бакалавр 2 курсу спеціальності 192 «Будівництво та цивільна інженерія» освітньої програми «Опорядження будівель і споруд, будівельний дизайн» Харківського фахового коледжу будівництва, архітектури та дизайну
Науковий керівник: Радченко Владислав, викладач української мови та літератури.*

Мета дослідження полягає у висвітленні значення для сьогодення громадських організацій (на прикладі Молодіжної ради при Харківському голові), їх вклад у формування свідомих громадян нашої країни, активну волонтерську діяльність та громадську ініціативність.

Дослідження прагне окреслити специфіку роботи, схарактеризувати становлення громадської організації та її вклад у наближення перемоги України.

Актуальність дослідження полягає у тому, щоб спонукати активну, творчу молодь долучатися до різноманітних громадських та волонтерських ініціатив, пропагувати патріотизм, заохотити до вступу у громадські організації.

На даний момент в Україні діє численна кількість молодіжних громадських організацій, таких як: ГО «Молодіжна Альтернатива», ГО «Let's Do It Ukraine», ГО «ІНСАЙТ», ГО «Феміністична майстерня», ГО «Молодіжний центр Компас», Центр екоініціатив «Екодія», «Молодіжна рада при Харківському міському голові» та інші.

Першочергово слід розібратися, що таке громадська організація (ГО)? За специфікою своєї діяльності ГО дуже схожі на благодійні організації, відмінність полягає у тому, що вони займаються не лише адресною допомогою, а намагаються вирішувати соціальні проблеми, розробляють проекти покращення становища громадськості. Загалом громадські організації можуть діяти як адресно так і системно, головне, щоб це сприяло розвитку суспільства, допомагало нужденним.

Досить часто громадські організації є ініціаторами змін у політичному середовищі країни, вони розробляють проекти щодо створення нових інституцій або покращують вже існуючі. Яскравим прикладом такої діяльності на всеукраїнському рівні є кейс «Прозоро».

Більшість громадських організацій діє на загальнодержавному рівні, але і на локальному у містах вони теж активно працюють та утворюються. Яскравим представником таких організацій у місті Харків є Молодіжна рада при Харківському міському голові (далі Молодіжна рада). Вона є постійно діючим консультативно-дорадчим органом з питань реалізації молодіжної політики у місті, метою діяльності якого є сприяння взаємодії органів місцевого самоврядування та молоді міста Харкова, забезпечення узгодженості дій у вирішенні питань, пов'язаних із життям молоді та участю молоді в усіх сферах життя суспільства в місті, проведення інформаційної, консультативної та роз'яснювальної роботи серед молоді та консолідація молодіжного руху міста Харкова [2].

Молодіжна рада була заснована 17 грудня 2015 року, її головою наразі є Анатолій Бессонов. У структурі даної організації наявні три відділи PR, HR, фінансів та партнерств; 6 постійних комісій з питань розвитку студентства та освіти, розвитку підприємництва та працевлаштування, розвитку міжнародного співробітництва та туризму,

розвитку культури, розвитку публічного управління, розвитку волонтерства.

PR відділ працює з соціальними мережами Молодіжної ради, відповідає за імідж. Звітує про проведення заходів, майстеркласів, волонтерських ініціатив. Спрямований на досягнення взаємопорозуміння та згоди між соціальними групами та окремими людьми.

Діяльність HR відділу спрямована на основні події Молодіжної ради. Він обробляє анкети та приймає нових, ініціативних людей в Молодіжну раду. Сприяє розвитку учасників організації.

Відділ фінансів та партнерств займається пошуком нових партнерів та комунікує з потенційними спонсорами, грандодавцями щодо створення та фінансування нових громадських проєктів.

Постійна комісія з питань розвитку студентства та освіти опікується освітніми проєктами та забезпечує розвиток студентського життя. Наприклад, комісія регулярно проводить форум «OCC level up», на якому експерти покращують організаційні навички, лідерські якості представників студентського самоуправління.

Постійна комісія з питань розвитку підприємництва та працевлаштування проводить масштабні проєкти, такі як ярмарок вакансій «DreamJob». Їхня задача, аби молоді підприємці ставали все більш обізнаними у своїй справі, а молодь мала змогу простіше та швидше знаходити роботу своєї мрії.

Постійна комісія з питань розвитку міжнародного співробітництва та туризму працює з покращенням напрямку міжнародних зв'язків міста, зокрема серед молоді. Крім того займаються розвитком туристичної складової Харкова. Яскравим прикладом роботи комісії є міжнародний форум Молодіжної ради при Харківському міському голові (Україна) та Молодіжної ради міста Познань (Польща) під назвою «YUP! FORUM».

YUP! це перший українсько-польський форум на рівні молодіжних рад різних міст двох країн. Онлайн-захід, який дозволив об'єднати зусилля у розвитку молоді [3].

Постійна комісія з питань розвитку публічного управління займається вдосконаленням відносин міської ради з громадськістю, формування відповідальних та свідомих мешканців Харкова. Комісія реалізувала проєкт «Leader of change». Це перший комплексний проєкт у Харкові з елементами гейміфікації, який спрямований на формування та розвиток відповідального лідерства в публічній сфері. Метою ініціативи було створити і об'єднати молодих лідерів, які бажають розвивати своє місто та країну, роблячи це свідомо та

відповідально [4].

Постійна комісія з питань розвитку волонтерства дбає про волонтерську діяльність та допомагає мешканцям Харкова з гуманітарною допомогою, допомагає захисникам та захисницям та займається проєктною діяльністю. Гуманітарний напрям Молодіжної ради активно підтримує харків'ян разом із надійними партнерами благодійною організацією «Сильна Родина Вільна Україна». Організація влаштовує заходи для підтримки ментального стану: розважає малечу й надає простір для відпочинку батьків [1].

Постійна комісія з питань розвитку культури працює над популяризацією культурного життя Харкова та робить культурну сферу нашого міста доступною для всіх. Представники комісії організували виставку «Харків: мистецтво в серці міста», в ТРЦ «Нікольський» на якій були представлені художники різного віку, які відобразили, у своїй творчості, бачення міста Харків.

Молодіжна рада при Харківському голові це суттєво важлива громадська організація міста Харків. Вона формує свідомих громадян, патріотів, лідерів нашої країни. Відстоює європейські цінності, залучає активну молодь до проєктної та творчої діяльності, а головне вчить молодь підтримувати харків'ян та Збройні Сили України.

Література

1. ЗВІТУЄМО: Адресна доставка. URL: <https://www.instagram.com/p/Cz85gaNEb1/?igshid=MzRIODBiNWFIZA==>
2. Про затвердження Положення про Молодіжну раду при Харківському міському голові. URL: <http://kharkiv.rocks/reestr/664359>
3. YUP! FORUM. URL: https://www.instagram.com/p/ClrSnglTt_Q/?utm_source=ig_web_copy_link&igshid=MzRIODBiNWFIZA==
4. LEADER OF CHANGE. URL: https://www.instagram.com/p/COVz53wMf4G/?utm_source=ig_web_copy_link&igshid=MzRIODBiNWFIZA==

ГРОМАДСЬКА АКТИВНІСТЬ ЯК ПРІОРИТЕТНА СКЛАДОВА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

*Грідчина Анна, здобувачка вищої освіти 3 курсу
спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія, право та суспільствознавчі
дисципліни)*

*Харківського національного педагогічного університету імені
Г.С.Сковороди*

*Науковий керівник: к.і.н., доцент Солошенко Олена, доцент кафедри
теорії і методики викладання суспільно-правових дисциплін ХНПУ імені
Г.С.Сковороди*

Українська держава виборює свою незалежність у повномасштабній війні. В складних умовах не припиняється процес становлення демократичної, правової та соціальної держави, який напряму пов'язаний зі становленням громадянського суспільства. В свою чергу, громадська активність людини є важливою складовою на шляху розвитку громадянського суспільства.

Характеризуючи громадську активність людини в житті соціуму, варто наголосити, що громадянське суспільство складається з соціальних інститутів (незалежні медіа; громадська думка; добровільні асоціації та об'єднання громадян; структурована та інституалізована політична опозиція; система зовнішнього громадського контролю за владою); соціальних практик (суспільна, громадянська активність населення, що не обмежується участю у виборах; громадські рухи; ініціативні групи; громадянська залученість до добровільних суспільних об'єднань; поінформованість про суспільно-політичне життя; правова культура та вміння використовувати правозахисну та судову систему; діяльність незалежних правозахисних недержавних організацій; лобювання суспільно значимих ініціатив); суспільних цінностей та чеснот (плюралізм, толерантність, довіра до співвітчизників та суспільних інститутів, здатність до компромісів, самоповага, ввічливість, громадська солідарність та взаємодопомога) [1, с. 135]. Громадська активність є не лише важливим показником адекватної чи здорової громади, але й визначає можливості для здійснення позитивних змін у різних сферах життя.

Першочергово варто дати дефініцію терміну «громадська активність». Для початку це «громада» люди, які об'єднані спільними інтересами; «соціум» соціальна система, яка склалась історично; «суспільство» сукупність людей, які об'єднанні певними відносинами. Тобто маємо, що громадська активність це характеристика особистості, що виявляється у її здатності впливати на громадське життя;

задовольняти власні потреби та інтереси, реалізовувати інтереси та цілі певної спільноти, вирішувати громадсько значущі завдання, ініціювати зміни в процесі взаємодії з навколишнім світом; бажання діяти на користь громади; повага і прийняття прав та обов'язків у якості члена громади[2]. Прикладом громадської активності є прибирання території навколо річки для загального користування в майбутньому, в процесі діяльності якого відбувається залучення активних громадян, яким не байдужа проблема або які можуть вести медійну роботу з цим об'єктом, в результаті це призводить до вирішення загальної суспільної проблеми, яка об'єднала коло небайдужих осіб.

Активне залучення громадян до розв'язання суспільних проблем і участь у громадсько-політичному житті є невід'ємною частиною демократичного суспільства і свідчить про високий рівень розвитку держави. Громадяни мають можливість брати активну участь у формуванні державної політики та прийнятті рішень, а також контролювати їх втілення в життя владою це призводить до створення ефективних державних інститутів, спрямованих на загальний добробут та процвітання суспільства [3]. Громадська активність заснована на свідомому бажанні людини брати участь у суспільному житті. Громадська активність особистості розглядається як вияв діяльної природи людини та представляє собою ініціативний вплив на оточуюче середовище, на інших людей і на саму себе. Вона має тісну взаємодію з громадянською позицією, яка свідчить про ступінь зрілості людини, рівень розуміння себе як свідомого громадянина і своєї ролі у процесах державотворення.

Громадська активність виступає, як форма соціальної активності суб'єктів, що має на меті вплив на прийняття соціально-політичних рішень та реалізацію власних інтересів. Поняття, такі як діяльність, поведінка, участь, представляють зовнішній, поведінковий аспект активності, тоді як внутрішній рівень включає інтереси, мотиви, потреби, настанови, переконання та цінності. Активність може проявлятися виконанням певних правил або бути спрямованою на мобілізацію та солідаризацію навколо конкретної мети чи ідеї.

Основними елементами громадянської активності є зацікавленість у суспільній та громадській справі, здатність до організації, ініціативність, високі стандарти вимогливості до себе, відповідальність за виконання громадських обов'язків та готовність надавати допомогу іншим.

Функції громадської активності можна поділити на: 1) вплив на прийняття рішень у суспільстві: громадянська активність включає в себе можливість громадян впливати на прийняття різноманітних рішень в

суспільстві та формування його політичного та соціального ландшафту. 2) розробка законів або розпоряджень: громадяни, активно взаємодіючи з правовою системою, можуть приймати участь у розробці та вдосконаленні законодавства, сприяючи створенню більш справедливих та ефективних норм. 3) зміна або відхилення правових актів: громадянська активність може виявлятися у зміні чи відхиленні нормативних актів, які не відповідають загальним інтересам або порушують права та свободи громадян. 4) артикуляція групових та суспільних інтересів: громадянська активність дозволяє ефективно висловлювати інтереси різних груп та суспільства в цілому, сприяючи створенню різностороннього обґрунтування рішень. 5) самовдосконалення: активна участь в громадянському житті сприяє особистісному та колективному самовдосконаленню, формує відповідальність і свідомість громадянства [3].

Зараз громадську активність потрібно виховувати. Вчителі в школах повинні залучати дітей до формування ініціатив, проводити патріотичне виховання і пояснювати дітям навіщо це нам треба і на що треба розраховувати, якщо не вивчати базові елементи громадської активності. Ми хочемо бути самодостатніми громадянами-патріотами України, які в будь-яку хвилину зможуть залучитись до громадянських обов'язків заради об'єднання для єдиного українського народу. Усвідомлення важливості активної участі громадян в різних сферах життя сприяє формуванню відповідальної громадянської позиції та зміцнює демократичні інститути. Розвиток громадянського суспільства ґрунтується на взаємодії та співпраці між громадянами, владою та неурядовими організаціями. Тому посилення громадської активності стає необхідною умовою для забезпечення сталого розвитку, захисту прав людини і формування справедливого суспільства. Створення світу у якому хочеться жити, це наше право та бажання.

Вивчення активності як особливої форми взаємодії громадянського суспільства з його громадянами, виявило, що це є важливою складовою соціальної динаміки, ключовим чинником для забезпечення сталого розвитку. Активність громадян виявляється в їхньому бажанні та готовності брати участь у вирішенні суспільних проблем, у формуванні громадських цінностей та сприянні розвитку громадянського суспільства, активність виявляється не лише на рівні індивіда, але й на рівні груп, організацій та громад.

Література

1. Остапенко М. Громадянська активність як основа формування громадянського суспільства. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. К., 2011. Вип. 22. С. 135-143.

2. Равчев О. Громадська активність особистості як особлива форма суспільної взаємодії. URL: <http://surl.li/hfneu> 3. КУ «Одеський обласний центр патріотичного виховання та організації дозвілля дітей та молоді». URL: <http://surl.li/frire>

СКАНДИНАВСЬКА МІСІЯ ДІТЕЙ ТА ЇЇ БЛАГОДІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ВОЛИНІ

*Цуман Діана, здобувачка вищої освіти 2 курсу
спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник: к.і.н., Панишко Галина, доцент кафедри політології
та публічного управління*

Дослідження благодійної діяльності Скандинавської місії дітей на Волині є актуальними в контексті визначення впливу цієї організації на соціально-економічний розвиток регіону. Зважаючи на складні соціальні умови та потреби місцевого населення, зокрема під час війни, вивчення цієї теми підкреслює важливість благодійних заходів. Скандинавська місія дітей на Волині та її благодійний внесок є прикладом висвітлення аспектів міжнародної співпраці, обміну досвідом та взаємодії між скандинавськими країнами та українськими партнерами.

Розглянуто роль благодійної діяльності Скандинавської дитячої місії на Волині, включаючи аналіз впливу не лише матеріальної, але й ефективної допомоги на соціальний розвиток регіону. Також висвітлено значення волонтерської діяльності та системи спонсорства у реалізації освітніх та реабілітаційних програм для дітей та інших соціальних груп.

Скандинавська дитяча місія була заснована в 1983 році. Це християнська організація, метою діяльності якої є покращення умов життя соціально незахищених дітей у всьому світі. Скандинавська дитяча місія займається медичним обслуговуванням, освітою, забезпеченням продуктами харчування та одягу для дітей з бідних районів. Наразі вони працюють у наступних країнах: Україна, Молдова, Філіппіни, Замбія та ін. [1]

Оскільки Скандинавська дитяча місія є приватною християнською організацією, її діяльність фінансується за рахунок коштів приватних

осіб чи з благодійних заходів у Данії, Швеції та Норвегії.

В Україні Скандинавська дитяча місія працює над покращенням умов життя для дітей з малозабезпечених сімей та дітей з інвалідністю, які так чи інакше постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Скандинавська дитяча місія розпочала свою діяльність в Україні у 1992 році. Організація насамперед фінансує дороговартісні операції у Швеції для дітей, які народилися з вродженими вадами, спричиненими радіоактивним опроміненням. Скандинавська дитяча місія також забезпечує навчання українських медичних фахівців у сфері надання лікування дітям, які потребують спеціалізованої медичної допомоги. Окрім навчання, місія спрямовує фінансові ресурси на закупівлю медикаментів для дитячої лікарні в місті Луцьк. Організація також надає фінансову підтримку для проведення ремонтних робіт у цій лікарні. [1]

Єдине українське представництво Скандинавської дитячої місії зареєстроване у Луцьку як Волинський обласний благодійний фонд «Дитяча місія. Україна» (далі Дитяча місія) З початку 2008 року Лонюк Людмила Віталіївна була обрана головою благодійного фонду. [2]

Одним з напрямів благодійної діяльності є програми підтримки в'язнів, створені спільно з місцевими церквами та громадами. У рамках цих програм відбуваються регулярні візити до в'язниць і слідчих установ для надання підтримки, морального заохочення та біблійського навчання.

Дитяча місія забезпечує в'язнів матеріальною підтримкою у вигляді продуктів харчування, одягу, взуття та інших необхідних речей. Крім того, здійснюється надання реабілітаційних послуг та навчання, спрямованих на підготовку ув'язнених до повернення в суспільство. Дитяча місія також співпрацює з місцевими церквами для організації біблійних шкіл у в'язницях, сприяючи духовному розвитку та підтримці в'язнів.

У Нововолинську Дитяча місія підтримує реабілітаційний будинок для колишніх ув'язнених, де надають підтримку та допомогу в їхньому переході до життя після звільнення. Ця ініціатива допомагає багатьом людям отримати новий початок, забезпечивши їх необхідними ресурсами та навичками для успішного відновлення у суспільстві. [3]

Починаючи з 2010 року, Скандинавська дитяча місія співпрацює з Луцьким міським центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Завдяки активній діяльності Дитячої місії при цьому центрі було запроваджено Кабінет екстреної допомоги. Сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах, мають можливість регулярно отримувати допомогу у вигляді речей, продуктів харчування, а також

користуватися послугами надання психологічної, юридичної та педагогічної консультацій. Щороку приблизно 300 тисяч осіб користуються підтримкою, яку надає благодійний фонд. [2]

Через мережу з близько 300 партнерів, таких як соціальні органи, церкви та інші організації, щороку близько 300 тон одягу, взуття та медичного обладнання надають для лікарень, дитячих будинків, в'язниць і малозабезпечених сімей. [3]

Проведення дитячих літніх таборів також є одним із проєктів, які реалізує Дитяча місія. У 2023 році в Дубечно щодня у дитячому перебувало близько сотні дітей. Програмою передбачено вивчення біблійних принципів, духовний розвиток, спортивні та творчі заняття, а також формування позитивних міжособистісних відносин. [4] Щороку близько 1600 дітей приїжджають до табору на один або кілька тижнів. Результатом цієї ініціативи є позитивний вплив на фізичний, емоційний та духовний розвиток дітей.

Після початку війни діяльність Дитячої місії не було припинено. Організація надає допомогу внутрішньо переміщеним особам зі східних регіонів України, зокрема надаючи необхідні ресурси: продукти харчування, одяг, взуття, ліжка, ковдри, посуд, меблі, реабілітаційне обладнання, ліки та медичне обладнання. Дитяча місія також пропонує психологічну підтримку дітям, які постраждали від війни.

Протягом першого року війни Дитяча місія відправила в Україну понад 40 вантажів допомоги з 800 тон гуманітарної допомоги з північних країн. Загалом допомога надійшла майже до півмільйона жителів країни. «Ми не підведемо. Поки у нас є можливість допомагати цим пораненим людям, ми будемо робити все, що в наших силах, щоб допомогти», зазначає президент Скандинавської дитячої місії Бо Валленберг. [3]

Вивчення діяльності Скандинавської дитячої місії вказує на комплексність її благодійних ініціатив, охоплюючи медичний сектор, освіту, гуманітарну допомогу тощо. Різноманітність проєктів підкреслює багатоаспектний підхід місії до розв'язання проблем соціально незахищених категорій людей. Загалом дослідження благодійної діяльності Скандинавської місії дітей дозволяє краще зрозуміти її внесок в українське суспільство, підкреслюючи необхідність подальшого розвитку та підтримки подібних благодійних ініціатив в умовах сучасних викликів та криз.

Література

1. URL: https://www.chernobyl-25.eu/wp-content/uploads/2011/04/Soli2_JulianeDybkjaer_ScandinavianChildren'sMission.pdf (дата звернення: 20.11.2023).

2. Біографія Лонюк Л.В на сайті Луцької міської ради. URL: https://www.lutskrada.gov.ua/sites/default/files/u107/lonyuk_lyudmila_vitaliyivna.doc (дата звернення: 20.11.2023).

3. Ukraina Barnmissionen. Barnmissionen En värld där alla kan leva ett värdigt liv. URL: <https://barnmissionen.se/ukraina/> (дата звернення: 21.11.2023).

4. Lonyuk L. Сьогодні в Дубечно за сприяння ВОБФ «Дитяча Місія. Україна» запрацював денний християнський дитячий табір. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/share/p/AYozG57AWWdmCquR/?mibextid=WC7FNe> (дата звернення: 21.11.2023).

ВОЛОНТЕРСТВО В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

*Калишук Ірина, здобувачка вищої освіти 2 курсу спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник: к.і.н., Панишко Галина, доцент кафедри політології та публічного управління ВНУ*

Одним з актуальних питань сучасності є волонтерство, яке стало невід'ємною частиною життя кожного українця. Сьогодні волонтерство в Україні вважається унікальним явищем, яке охоче обговорюється в усьому світі. Його розквіт припав на період Революції Гідності та початку війни на Донбасі. Саме цей рух об'єднав суспільство у надзвичайно складні часи та створив ефективну структуру, що складається з громадських організацій та груп людей, готових вирішувати найактуальніші та найскладніші проблеми держави.. [1] В цілому тема волонтерства є досить актуальною, оскільки підкреслює важливість громадського активізму та нагадує про те, як волонтерська діяльність може допомагати у вирішенні викликів, які постають перед країною.

Метою дослідження виступає зображення значущості волонтерської діяльності в Україні, саме в умовах війни, розпочинаючи з 2014 року і до сьогоденних днів.

Результат дослідження. Волонтери це фізичні особи, які добровільно здійснюють соціальну неприбуткову діяльність. Волонтерами можуть бути громадяни України, іноземці, які перебувають в Україні на законних підставах і є дієздатними, особи без громадянства та неповнолітні. Однак особи, які не досягли 18 років, можуть бути волонтерами за згодою батьків.[3]

З початком війни на сході ще у 2014 році в Україні виникла потреба

в ефективній підтримці для військових, внутрішньо переміщених осіб та мирного населення на зоні конфлікту. Цей контекст створив ситуацію, коли волонтерство стало життєво важливим. Волонтерський рух в Україні виявився надзвичайно потужним і різноманітним. Волонтери взяли на себе безліч функцій, починаючи від збору гуманітарної допомоги та закінчуючи психологічною підтримкою для військових та їхніх сімей. Волонтери в Україні виявили неймовірну витримку та відданість своєму завданню. Вони забезпечили важливими ресурсами, включаючи медичне обладнання, засоби зв'язку та навіть бронезилети. Їхні зусилля стали ключовим чинником успіху в утриманні морального духу військових та населення. Волонтерство в умовах війни не лише забезпечило необхідні ресурси, але й відіграло роль посередника між армією та громадою. Волонтери стали своєрідним ланцюжком довіри, який об'єднав громаду та допоміг зберегти її єдність. Волонтерство в Україні стало не лише важливим аспектом громадянського суспільства, але й справжнім символом об'єднання та солідарності, не зважаючи на умови воєнного конфлікту.

Після початку повномасштабної війни в Україні від 24 лютого 2022 року волонтерський рух почав діяти з новою силою. Найбільше коштів зібрав фонд «Повернись живим». З моменту свого заснування у 2014 році Фонд професійної підтримки армії зібрав понад 5,2 мільярда гривень на потреби Збройних Сил України. За період повномасштабної війни загалом було зібрано понад 5 мільярдів гривень та 29 мільйонів доларів США у криптовалюті. Головна спеціалізація фонду технічні засоби. Мова, зокрема, про коптери, тепловізори, приціли та рації. Також організація закупує для війська автівки та бронеавтомобілі. Фонд «Повернись живим» першим в Україні отримав дозвіл на ввезення з-за кордону товарів подвійного призначення, що допомогло благодійникам придбати за 16,5 мільйонів доларів комплекс Bayraktar TB2. Фонд також має кілька інструкторських напрямків навчає бійців саперній справі, аеророзвідці, стрільбі з закритих позицій та снайпінгу. За перші три тижні повномасштабного вторгнення спостерігався справжній «бум» донатів. Адаже тут збрали приблизно у 100 разів більше ніж за весь 2021 рік. [2]

Завдяки підтримці небайдужих, Фонд «Повернись живим» з 24 лютого витратив на одні-тільки військові проєкти понад 2,8 млрд грн. Для Сил оборони України організація, зокрема, закупила: 11 бронеавтомобілів за 2,3 млн євро, що стали ротним комплектом для 36-ої бригади МП, що брала участь в обороні Маріуполя; 25 безпілотних комплексів «Лелека-100»; байрактар TB2 з трьома ударними

безпілотниками, системою розпізнавання "свій-чужий", мобільним комплексом наземного управління та іншими складовими; 10 комплексів БПЛА PD-2. [2]

Також варто згадати Благодійний фонд Сергія Притули. У 2014 році, коли Росія почала окупацію Криму та Донецька, Сергій Притула почав допомагати армії як приватний волонтер. Спочатку допомагав бронетехнікою, спорядженням та продуктами харчування. Згодом почав забезпечувати війська безпілотниками, високоточною технікою та обладнанням для командного центру. Благодійний фонд Сергія Притули був створений у 2020 році, під час пандемії. На той час він зазвичай займався невійськовим сектором. Однак сам Притула продовжував надавати підтримку військовим як цивільна особа. [2]

Після 24 лютого 2022 року фонд одразу ж розширив свою діяльність, відкривши військовий штаб для підтримки військових і гуманітарний штаб для підтримки цивільного населення. Найпомітніші фандрейзингові заходи фонду включали: збір коштів на легендарний безпілотник Bayraktar, який турецька компанія на півдорозі погодилася безкоштовно передати українцям, а кошти були використані на супутники ICEYE. [2]

Волонтерство в умовах війни в Україні стало важливою рушійною силою, що допомагає відновити та утримати єдність суспільства в найважчі часи. Історії волонтерів стали символами сили, солідарності та волі до перемоги. У цьому контексті волонтерство не лише надає конкретну допомогу, але й вкладається в фундаментальні цінності громадянського суспільства. Майбутнє волонтерства в Україні, ймовірно, буде пов'язане з подоланням викликів, адаптацією до нових реалій та розширенням спектру функцій. Збереження живого громадянського суспільства та підтримка армії залишаються ключовим завданням.

Література

1. Михайло Матяш «Українське волонтерство явище унікальне» 2017 URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2324579-ukrainske-volonterstvo-avise-unikalne-jomu-zavdacuemo-suverenitetom.html> (дата звернення 12.11.2023)
2. Тетяна Малезик «Українські волонтери та фонди, які найбільше допомагають країні під час війни». Київ, 2022. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/top-volonteriv-ta-fondiv-yaki-zaluchili-naybilshe-groshey-dlya-shvidshoyi-peremogi-ukrayini-2181787.html> (дата звернення 12.11.2023)
3. Юлія Матвєєва та Марія Остапович «Волонтерство: основні нюанси». 2022 URL: <https://law-in-war.org/volonterstvo-osnovni-nyuansy/> (дата звернення 12.11.2023)

**ЗАВДАННЯ ЮРИДИЧНИХ СЛУЖБ СУБ'ЄКТА
ГОСПОДАРЮВАННЯ**

*Гуменюк Вікторія, здобувачка вищої освіти 1 курсу магістратури
Спеціальності 081 "Право"*

*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
Науковий керівник: к.ю.н, доцентка **Тараненко Л.С.** доцентка кафедри
трудового, земельного та господарського права ХУУП*

Юридична служба це основа законності і правильності функціонування організації, підприємства тощо. Вона, по факту, розпочинає діяльність підприємств, організацій, через її створення у правовій площині, реєстрації і офіційної діяльності, за допомогою закону.

Уся робота та завдання юридичних служб регламентується Загальним положенням про юридичну службу міністерства, іншого центрального органу державної виконавчої влади, державного підприємства, установи, організації, яке затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 26.11.2008 р. № 1040.[3], також були видані Рекомендації Міністерства юстиції України від 15.01.1996 р. «Про порядок ведення претензійної та позовної роботи на підприємстві, в установі, організації»[2] та іншими нормативними актами. Окремі напрямки функціонування служби можуть бути прописані в посадових інструкціях, які мають відповідати Загальному положенню про юридичну службу і базуватися на кваліфікаційних характеристиках, викладених у Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників, затвердженому наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 29 грудня 2004 року №336 [1] та локальних актах конкретного підприємства.

Також в разі наявності юридичної служби на підприємстві може бути розроблено положення про юридичну службу (відділ, сектор, групу, управління), що в свою чергу має відповідати вимогам чинного законодавства.

Юридична служба -це організатор правової роботи суб'єкта господарювання, який є складовою апарату управління виробництвом.

Основні завдання юридичної служби прописані у пункті 4 Загального положення про юридичну службу, це організація правової роботи, спрямованої на правильне застосування, неухильне дотримання та запобігання невиконанню вимог законодавства, інших нормативних актів органом виконавчої влади, підприємством, їх керівниками та працівниками під час виконання покладених на них завдань і

функціональних обов'язків, а також представлення інтересів органу виконавчої влади, підприємства в судах[3, п.4].

Пункт 11 положення, висвітлює покладені на юридичну службу підприємства завдання:

забезпечує правильне застосування на підприємстві нормативно-правових актів та інших документів, подає керівникові пропозиції щодо вирішення правових питань, пов'язаних з діяльністю підприємства;

розробляє та бере участь у розробленні проектів актів та інших документів з питань діяльності підприємства;

проводить юридичну експертизу проектів актів та інших документів, підготовлених структурними підрозділами підприємства, погоджує (візує) їх за наявності віз керівників заінтересованих структурних підрозділів або осіб, що їх заміщують[3].

У разі виявлення невідповідності проекту акта чи іншого документа вимогам законодавства подає пропозиції щодо приведення його у відповідність із законодавством[2];

проводить разом із структурними підрозділами підприємства роботу з перегляду згідно з її компетенцією актів та інших документів з метою приведення їх у відповідність із законодавством;

інформує керівника підприємства про необхідність вжиття заходів для внесення змін до актів та інших документів, визнання їх такими, що втратили чинність, або скасування;

організовує роботу, пов'язану з укладенням договорів (контрактів), бере участь у їх підготовці та здійсненні контролю за виконанням, дає правову оцінку проектам таких договорів (контрактів).

бере участь у забезпеченні захисту майнових прав і законних інтересів підприємства в разі невиконання чи неналежного виконання договірних зобов'язань;

організовує претензійну та позовну роботу, проводить аналіз її результатів; Позовна робота, включаючи підготовку матеріалів для пред'явлення позовів та відзивів на них, здійснюється юридичною службою підприємства або відповідним структурним підрозділом у разі відсутності такої служби. Вона дає правову оцінку документів, переданим їй відповідним структурним підрозділом, щодо їх обґрунтованості та законності. У процесі підготовки позовної заяви має право вимагати від структурних підрозділів додаткові матеріали, які підтверджують вимоги підприємства позивача. Якщо переданих документів виявляється недостатньо чи вони будуть неправильно оформлені, юридична служба зобов'язана у письмовому висновку встановити строк для усунення недоліків[2, п.4].

здійснює контроль за дотриманням структурними підрозділами встановленого на підприємстві порядку пред'явлення і розгляду претензій;

сприяє своєчасному вжиттю заходів до усунення порушень, зазначених у судових рішеннях, відповідних документах правоохоронних і контролюючих органів;

подає керівникові підприємства:

пропозиції щодо удосконалення правового забезпечення діяльності підприємства;

висновки стосовно правомірності списання матеріальних цінностей, дебіторської заборгованості, непродуктивних витрат та правову оцінку фактам нестач, крадіжок, безгосподарності, випуску недоброякісної продукції, псування майна;

розглядає матеріали про відшкодування матеріальної шкоди за рахунок винних осіб, що готуються відповідними структурними підрозділами на основі економіко-правового аналізу даних бухгалтерського обліку і статистичної звітності, інших документів фінансово-господарської діяльності підприємства та матеріалів перевірок, проведених правоохоронними і контролюючими органами;

сприяє дотриманню законності у реалізації прав трудового колективу підприємства під час вирішення виробничих та соціальних питань;

разом із заінтересованими структурними підрозділами підприємства бере участь у підготовці заходів щодо зміцнення трудової дисципліни, забезпечення охорони праці на виробництві;

надає правову допомогу працівникам підприємства, які потребують соціального захисту;

забезпечує правильне застосування норм трудового, житлового, пенсійного та іншого законодавства, що стосуються прав і законних інтересів працівників підприємства, подає пропозиції керівникові підприємства щодо поновлення порушених прав;

веде облік актів законодавства і міжнародних договорів України, забезпечує підтримання їх у контрольному стані та зберігання;

збирає інформацію про офіційне оприлюднення актів законодавства в друкованих виданнях;

організовує і проводить роботу, спрямовану на підвищення рівня правових знань працівників підприємства, роз'яснює практику застосування законодавства, надає консультації з правових питань;

надає правову допомогу в процесі створення, освоєння та впровадження науково-технічних розроблень, новітніх технологій, а

також у здійсненні заходів щодо поліпшення якості продукції, робіт, послуг[3, п.11].

Не допускається покладення на юридичну службу (крім юридичних служб місцевих держадміністрацій) обов'язків, що не належать або виходять за межі її компетенції.

Отже, беручи до уваги нормативно-правові акти, які регулюють діяльність юридичної служби, ми можемо стверджувати, що вона чітко регламентована. У Положенні прописані загальні завдання служби, деякі завдання прописуються в інших документах, що певним чином розширює їх завдання і можливості. Юридична служба це структурний підрозділ, який є важливим для діяльності суб'єкта господарювання. Вона має мати ключові компетентності у різних сферах діяльності підприємства, як економічній так і соціальній, для захисту, регулювання та коригування їх діяльності.

Література

1. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 29.12.2004 р. № 336 « Про затвердження Випуску 1 "Професії працівників,що є загальними для всіх видів економічної діяльності" Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників».[Електронний ресурс]// Міністерство праці та соціальної політики України. 2004. URL до ресурсу:<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0336203-04#Text>.

2. Рекомендації Міністерства юстиції України від 23.01.2007 р. № 35-14/7 «Про порядок ведення претензійної та позовної роботи на підприємстві, в установі, організації».[Електронний ресурс]// Міністерство юстиції України. 2007. URL до ресурсу:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v14_7323-07#Text.

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2008 р. №1040 «Про затвердження Загального положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи, організації».[Електронний ресурс]// Кабінет Міністрів України. 2008. URL до ресурсу:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1040-2008-%D0%BF#Text>

**ІМІДЖЕВА СКЛАДОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ**

*Тараненко Катерина, здобувач вищої освіти другого (магістерського)
рівня спеціальності 073 «Менеджмент»*

*ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського»*

*Науковий керівник д. політ. н., професор Музиченко Ганна, професор
кафедри політичних наук і права Університету Ушинського*

Війна в Україні змусила усі соціальні, економічні, політичні і освітню сферу перейти в стан екстреної роботи. На конкурентоспроможність в закладах вищої освіти впливає багато чинників, які прямо або опосередковано залежать від зовнішніх факторів, таких як: економічний, політико-правовий, військовий стани. Такі виклики в умовах сьогодення вимагають задіяння додаткових ресурсів для забезпечення конкурентоспроможності закладу вищої освіти, серед яких підтримка іміджу є одною з найважливіших.

Поняття «іміджу», «конкурентоспроможності» закладу вищої освіти з'явилося із переходом України на ринкові економічні відносини, де ринок освітніх послуг став основною сферою функціонування закладів вищої освіти з усіма притаманними йому рисами: конкуренцією, попитом та пропозицією, освітніми послугами та боротьбою за споживача (абітурієнта). Для виживання в умовах ринкових відносин кожен заклад має подбати про власну конкурентоздатність, в структурі якої одне із центральних місць відводиться іміджу закладу. Для поняття іміджу в системі надання освітніх послуг закладами вищої світи використовують такі терміни, як-то: образ, репутація, довіра. Правильно сформований позитивний імідж закладу вищої освіти дозволяє мінімізувати вплив конкурентів [2].

При цьому варто зазначити, що під час формування іміджу слід враховувати і інші показники, що впливають на конкурентоспроможність закладу вищої освіти. Показники, які відіграють значну роль у творенні іміджу традиційно поділяють на економічні, споживчі, організаційні. Економічні розуміють під собою вартість навчання, матеріально-технічний рівень, використання інноваційних технологій; споживчі якість освітніх послуг, затребуваність випускників серед роботодавців, відповідність навчальних планів державним вимогам. Організаційні показники, в свою чергу, включають імідж закладу освіти, якість науково-педагогічного персоналу, медіа-активність закладу, його позиції в рейтингах тощо [1].

Сам імідж має ряд компонентів, які допомагають визначити його

рівень, а саме: територіальне розташування, матеріально-технічна забезпеченість закладу вищої освіти, імідж освітніх послуг, до якого відносять форми навчання, вартість контракту, престижність, авторитетність та імідж наукового-педагогічного складу, якість науково-методичного забезпечення, наявність винаходів, патентів тощо[1].

Підвищенню конкурентоспроможності закладу вищої освіти сприяє наявність певної унікальності, особливості, яка відрізняє його від інших на ринку надання освітніх послуг. До прикладу такою особливістю може бути наявність унікальної освітньої послуги, інноваційність, наявність значних наукових здобутків, прозорість закладу вищої освіти, культура доброчесності. Створення позитивного іміджу звісно вимагає вкладень та задіяння багатьох ресурсів.

Розглядаючи питання іміджу закладу вищої освіти варто зазначити, що політика доброчесності та антикорупційні заходи так само мають вплив на конкурентоспроможність закладу вищої освіти, адже від цього залежить, по-перше, рівень довіри до університету. Якщо рівень довіри є низьким, то у відповідності до цього кількість абітурієнтів буде значно меншою, по друге, окрім довіри знизиться якість освітніх послуг, по-третє, відбудеться зниження корпоративної культури як серед працівників, так і поміж здобувачів освіти. Тому, при підвищенні рівня конкурентоспроможності закладів вищої освіти за допомогою іміджевих маркерів, варто звертати свою увагу і на культуру доброчесності та антикорупційні заходи, зокрема на мінімізацію проявів недоброчесності в закладах вищої освіти.

Навіть в умовах війни, коли більшість здобувачів вищої освіти працюють дистанційно, питанням дотримання академічної доброчесності та протидії корупційним ризикам під час здійснення освітньої діяльності, слід приділяти багато уваги. До викликів військового стану доєднується поява штучного інтелекту, який додає ризиків доброчесності та знижує потребу в індивідуальній та якісній підготовці академічних текстів. В результаті, довіра до освіти, до отриманих знань, а загалом і до закладів вищої освіти, які їх надають, знижується. Останні вимушені запроваджувати запобіжники недоброчесному виконанню навчальних завдань, написанню кваліфікаційних робіт тощо. Заклади освіти, які зможуть продемонструвати дієву політику запобігання недоброчесних практик під час навчання, поставлять штучний інтерес на користь, а не як заваду якісним знанням та дослідження, стануть найбільш затребуваними закладами вищої освіти.

Отже, імідж є складовою формування конкурентоспроможності

сучасного закладу вищої освіти. Умови невизначеності, в яких сьогодні функціонують заклади вищої освіти, можуть як с підвищувати, та і знижувати рівень конкурентоздатності університету за рахунок іміджевих маркерів. Серед таких викликів найбільшу вагу необхідно зосередити на питанням дотримання високих стандартів доброчесності освітньої діяльності, які унеможливають прояви корупції, плагіату, фальсифікації, а також недоброчесного використання штучного інтелекту при створенні кваліфікаційних робіт та інших академічних текстів учасниками освітнього процесу.

Література

1. Василенко В. Ю. Сучасний стан дослідження процесу формування іміджу закладу вищої освіти: теоретичний аспект. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціальні комунікації»*. Вип. 13. Стаття. Харків, 2019 рік. С. 20-27.

2. Долгальова О., Бутко К. Формування іміджу ЗВО як фактор конкурентоспроможності та шляхи його удосконалення (на прикладі Донбаської Національної академії будівництва і архітектури). *Галицький економічний вісник*. Вип. 6. 2021. С. 55-63.
URL:https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/37514/2/GEB_2021v73n6_Dolgalova_O-Formation_of_the_image_55-63.pdf

THE INFLUENCE OF SPORTS ON THE MENTAL HEALTH OF PEOPLE DURING THE WAR

*Victoria Panchenko, 3rd year student of higher education
specialty 242 "Tourism and recreation"
State University of Trade and Economics
Scientific supervisor Liudmyla Vlasenko*

War is something that traumatizes and destroys, and it can have very serious consequences for everyone's mental health. Seeing violence, death, destruction can lead to various mental health issues. These problems include stress, anxiety, depression and post-traumatic stress disorder. In the future, it can affect people's quality of life and work, relationships and general well-being. Of course, veterans and military personnel who have experienced combat directly experience the most mental health problems.

The full-scale war in Ukraine affects the psychological state of all Ukrainians without exception. Even, people are in conditional security, or have gone abroad, the emotional state can be very unstable. According to the WHO, every fifth person during military operations has mental disorders.

Even more people experience constant stress and emotional distress. It is noted that even after the end of the war, it will take at least 5-6 years to deal with the consequences. These are depressions, anxiety disorders, phobias, post-traumatic syndrome, etc. [1].

The main thing is to keep a healthy mind, it is worth staying focused, and focused not on fear or anxiety, but on the goal. Despite the terrible events, you need to maintain your ability to think and analyze the situation. For this, you can use various techniques, such as meditation, deep breathing, yoga and others. It is important to find a way to keep your mind calm and focused so that you do not become a victim of constant tension and stress. It is very important to learn to control your thoughts, which will help maintain a positive attitude and, accordingly, mental health.

One of the factors of maintaining mental health is finding various entertainments or hobbies. At first it may seem that there is nothing that can improve your condition, but in fact there are many activities that help you relax and forget about everything that is happening. This can include reading books, playing board games, sports, hanging out with friends and family, or any other activity that helps you take your mind off the war. It relieves the nervous system. Try to communicate with relatives not only on the topic of war and news exchange, but also on neutral topics, discuss plans for the near future.

The next tip is to maintain a normal routine, meaning it's important to stick to a normal daily schedule, including eating, sleeping, and exercising. A regular routine has a positive effect on mental health. Regularly dividing time between activities helps reduce the risk of depression, anxiety and stress. In addition, pre-planned time for rest and entertainment helps relieve stress and improve mood [2].

Dosing news during wartime is an important element in maintaining the psychological state of people. Information about war can cause anxiety, fear, and other negative emotions, especially if it is presented in large quantities and incessantly. On the one hand, people have the right to information about what is happening in their country and in the world. However, an excessive amount of news about the war can cause emotional overload and negatively affect the psychological state. Therefore, it is important to observe a certain measure and dose the amount of news about the war.

And the final advice is to help and support those around you, while not being shy to ask it from others. You can receive it from your loved ones and relatives, friends and colleagues, as well as from social services that provide evacuation from dangerous areas, food and medical assistance. In addition, there are various communities that have been formed during martial law,

which provide support to people who have suffered as a result of war, help them recover and find new acquaintances and friends. And, of course, you can turn to professional psychologists. They can help reduce stress and anxiety by providing individual counseling and psychotherapeutic support.

References

1. (02.12.22). Психічне здоров'я під час війни: чому важливо піклуватися про себе. <https://dityvmisti.ua/blog/7180-psykhichne-zdorov-ia-pid-chas-viiny-chomu-vazhlyvo-pikluvatysia-pro-sebe/>

2. Аліна Неволіна (19.02.23). 5 причин, чому людині потрібен регулярний режим дня. URL: <https://pixelinform.com/home/5-prychyn-chomu-lyudyni-potriben-regulyarnyj-rezhym-dnya/#:~:text=Регулярний%20режим%20дня%20має%20позитивний,зняти%20на пругу%20та%20покарати%20настрій>

ВПЛИВ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ НА СВІТОВУ КУЛЬТУРУ

*Чудновська Олена, здобувач вищої освіти 2 курсу спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа»
Донецького національного університету економіки та торгівлі імені
Михайла Туган-Барановського
Науковий керівник: Романуха Олександр*

Українське мистецтво є частиною світової культури, яка активно взаємодіє з нею та піддається її впливу. На сьогоднішній день в українській культурі можна відзначити багато запозиченості зі світової культури в живописі, архітектурі, проте необхідно зазначити що українська культура формує тренди. Це можна побачити майже в усіх аспектах.

Культурна спадщина України зростає з кожним роком відомі українські художники продають свої роботи на всесвітніх аукціонах, таких як Phillips та Sotheby's, беруть участь у Венеційській бієнале, їхні картини виставляються у провідних галереях Європи та світу. Культурний внесок у розвиток українського мистецтва деяких з них зуміли оцінити лише роки опісля, інші здобули визнання за життя.

Серед відомих митців варто згадати Івана Марчука відомого художника, патріарха авангарду, легенди українського живопису, генія, який створив близько 5 000 робіт, відкрив понад 150 монографічних та 50 колективних виставок і придумав свій власний стиль "пльонтанізм". Його роботи знаходяться у музеях на п'яти континентах. Марчук

потрапив до списку "100 найкращих живих геніїв", складеного британською газетою Daily Telegraph. Міжнародна академія сучасного мистецтва в Римі прийняла його до Золотої гільдії (до якої входить 51 художник зі всього світу) та обрала почесним членом наукової ради академії.

Анатолій Криволап український живописець, майстер нефігуративного живопису та пейзажу. Один із найвідоміших і найдорожчих (за версією журналу Forbes) художників українського сучасного мистецтва.

Його роботи можна побачити у найкращих музейних та приватних колекціях світу. У 2013 році картину Криволапа "Кінь. Вечір" було продано в Лондоні за \$186 тис. У 2016 році Анатолій Криволап заснував іменну премію для молодих художників у розмірі \$5 тис. (стипендіати отримують не гроші, а квиток на літак, оплату готелю та вхідних квитків у найкращі музеї світу).

Ілля Чичкан епатажний український художник, чії роботи виставлялися у Музеї сучасного мистецтва у Нью-Йорку, а також у галереях та музеях Європи, Південної та Північної Америки. Найдорожчу картину Чичкана "IT" ("Воно") продали на аукціоні Philips de Pury за \$70 тис.

Роботи художника виставлялися у провідних галереях та музеях Європи, США та Південної Америки, а також брали участь у престижних міжнародних форумах та фестивалях сучасного мистецтва бієнале у Сан-Паулу (1996), бієнале сучасного мистецтва в Йоганнесбурзі (1997), Празькій бієнале (2003), Белградській бієнале (2004), європейській бієнале Manifesta (2004), а також Венеційській бієнале (2009).

Олег Тістол один із найуспішніших українських митців на світовому арт ринку, чії роботи неодноразово представлялися на провідних світових бієнале сучасного мистецтва та таких знаменитих аукціонах як Bonhams, Christie's, Phillips, Sotheby's. Представляв країну на бієнале мистецтв у Сан-Паулу у 1994 році та 49-й Венеційській бієнале у 2001 році.

Оксана Мась художниця, філософиня, гуманістка, урбаністка, теоретикиня та популяризаторка сучасного мистецтва. Народилася 1969 року в Україні. Наразі проживає та працює в Іспанії у місті Фігейрасі. Брала участь у 54-ій Венеційській бієнале (з сольним проєктом, представляла Україну), у 55-ій Венеційській бієнале, у 65-му Фестивалі кіномистецтва в Локарно, на бієнале "Жінки та мистецтво" у Шарджі, ОАЕ, та у численних Art Basel Miami (Маямі, США), Frieze (Лондон,

Великобританія), FIAC (Париж), ARCOmadrid (Мадрид, Іспанія), The Armory Show (Нью-Йорк, США), Art Dubai (Дубай, ОАЕ). Роботи Оксани продаються на аукціонах Sotheby's, Christie's та Phillips і перебувають в музейних та приватних колекціях, таких як Stella Art Foundation, Фонд BREUS, колекція Joerg Bongartz, Сімейний художній музей Sorelouzos, Capital Group Art Фонд, Фонд, колекції Віктора Пінчука та Віктора Бондаренка.

Нікіта Кадан автор скульптур та інсталяцій, живописних та графічних робіт. Член групи художників Р.Е.П. та кураторського й активістського об'єднання "Худрада". Живе та працює у Києві. Участь у великій груповій виставці, New Ukrainian Painting, художник вперше взяв у 2007 році (White Box Gallery, Нью-Йорк, США), відтоді участь у групових виставках він брав щороку. Зокрема представляв Україну на Венеційській бієнале у 2015 році.

Першу значну персональну виставку "Місце дії" було підготовлено спільно з колективом "Група предметів". Вона відбулася у 2009 році у київській галереї "Колекція".

На Sotheby's у 2009 році Мась виявилася рекордсменкою її роботу купили за 55, 2 тисячі доларів, тобто вдвічі дорожче за естимейт.

Олександр Ройтбурд представник української нової хвилі та один із найдорожчих сучасних митців України, який здійснив революцію в Одеському художньому музеї. Один із найдорожчих сучасних українських художників (стартова ціна на картини в Україні від \$15 до \$30 тисяч), його творчість охоплює живопис, графіку, відео, інсталяцію та перформанс.

Його роботи зберігаються у Музеї сучасного мистецтва Нью-Йорку, Одеському художньому музеї, PinchukArtCentre, Художньому музеї Циммерлі при Рутгерському університеті (Нью-Джерсі). Найвища задокументована ціна на роботи Ройтбурда 97 тисяч доларів "Прощавай, Караваджо" на аукціоні Phillips de Pury & Comranu у червні 2009 року. Наразі це найдорожчий офіційно задокументований аукціонний продаж картини сучасного українського художника.

Максим Мамсіков-київський художник, виставлявся закордоном Німеччині, Франції. Непогано продається на зарубіжних аукціонах, прикрашає стіни офісів і спалень багатьох українських колекціонерів.

У червні 2009 на аукціоні Phillips de Pury & Comranu Максима Мамсікова "Морський бій" купили за 35 тисяч доларів. У червні 2009 на Sotheby's картину "Морський пейзаж" продали за 16,4 тисяч доларів.

На українському ринку роботи Мамсікова коштуватимуть від 10

тисяч доларів.

Отже, творчість українських художників слугує як мова, яка може спілкуватися з глядачами та переносити різні почуття та ідеї. Вони створюють образи, які можуть викликати емоції та викликати думки. Художники впливають на естетичні уявлення суспільства, створюючи нові стилі та тенденції. Вони розвивають мистецтво, вносять свої унікальні підходи до використання кольору, форми, та технік. Участь українських художників у різноманітних виставках, проєктах та ініціативах сприяє формуванню мистецької спільноти. Це стимулює обмін ідеями, взаємодію та розвиток творчого середовища в Україні.

Література

1. Сучасні українські художники та скульптори: Kyiv Gallery. URL: <https://kyiv.gallery/hudognyki-skulptory>

2. 10 геніальних українських художників, яких знає увесь світ: Суспільне Культура. URL: <https://suspilne.media/181929-10-genialnih-ukrainskih-hudoznikiv-akih-znae-uves-svit/>

3. Сучасне українське мистецтво: Історична пам'ять та світовий контекст: Korydor. URL: <https://korydor.in.ua/ua/stories/suchasne-ukrayinske-mystetstvo.html>

РОЗВИТОК ПРИВАТНОЇ МЕДИЦИНИ НА ХАРКІВЩИНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

*Євгенія Бударіна здобувач вищої освіти 3 курсу
спеціальності 223 «Медсестринство»*

КЗОЗ «Харківський обласний медичний фаховий коледж» ХОР

Науковий керівник: викладач Подгорна Олена

КЗОЗ «Харківський обласний медичний фаховий коледж» ХОР

Приватна медицина на Харківщині перед війною була досить популярною. Багато людей надавали перевагу приватним клінікам і лікарям, оскільки вони могли забезпечити високий рівень особистого обслуговування та професійної допомоги.

До основних конкурентних переваг приватних медичних закладів належать: доступність, достатній час прийому, відповідальність і організоване відношення до процесу лікування, якісна діагностика і лікування за рахунок наявності в штаті і серед консультантів практично всіх необхідних лікарів, які працюють у команді, вічливість і уважність персоналу, зручний і приємний інтер'єр у самому закладі.

Розвиток приватного сектору може стати важливим фактором підвищення ефективності всієї системи охорони здоров'я й доступності

якісної медичної допомоги населенню. Тому особливого значення набуває здійснення активної державної політики, спрямованої на створення умов із метою ефективного функціонування приватних медичних організацій.

Ринок приватної медицини під час війни скоротився утричі. Зменшилася кількість звернень до лікарів, не лише через нестачу в українців часу, грошей чи бажання слідкувати за здоров'ям. Через війну вимушені переселенці опинилися далеко від знайомих клінік та спеціалістів, а натомість приватні медзаклади втратили значну кількість своїх постійних клієнтів.

Нажаль, війна негативно вплинула на стан приватної медицини на Харківщині. Багато медичних закладів зазнали збитків та знищень в результаті бойових дій. Також відчутно зменшилась кількість пацієнтів через економічну складову війни. Приватні медичні заклади під час війни зіштовхнулись так само з новими викликами. Для більшості наріжним каменем залишається збереження колективу та оплати зарплати медпрацівникам. Законтрактовані НСЗУ приватні медичні заклади та лікарі-ФОП є рівноправними учасниками медичного простору та мають рівні права у забезпеченні надання пацієнтам медичних послуг за договором з НСЗУ. Пацієнт вільно обирає медичний заклад, в якому хоче отримати меддопомогу, а НСЗУ платить за надання такої допомоги закладу, незалежно від його форми власності. Найчастіше пацієнти обирають приватні медичні заклади для оплачених НСЗУ таких пакетів, як рання діагностика онкозахворювань, амбулаторна допомога, медична реабілітація та ведення вагітності в амбулаторних умовах.

Серед топ 3 найбільших за розміром оплат приватним медзакладах та лікарям ФОП залишаються пакети:

- первинна медична допомога;
- лікування пацієнтів методом гемодіалізу в амбулаторних умовах;
- реабілітація дорослих та дітей до 3 років з ураженням опорно-рухового апарату.

У нинішній непростий воєнний час, приватні медичні заклади можуть оцінити переваги трансформації системи охорони здоров'я, яка передбачила можливість для приватного сектору лікувати пацієнтів за державні кошти. І таким чином, приєднатися до збереження людського потенціалу країни, яка у війні. І це основна мета відновлення країни в майбутньому.

Приватна медицина, у сучасному понятті, це не тільки частина медичної сфери, а і бізнес, і як кожний бізнес у процесі війни він відчуває і зазнає великих труднощів, швидких змін та незрозумілих

перспектив у майбутньому.

Основними причинами цього є:

Великий % людей (цільова аудиторія, клієнти) виїхали з регіону

Великий % лікарів (працівників) виїхали з регіону

Люди що залишилися в регіоні (великий % дійсних та потенційних клієнтів) не платоспроможні

Періодичні проблеми з енергетичним ресурсом

Проблеми з своєчасним отриманням необхідних медичних засобів захисту, ліків та медичного обладнання

Зростання цін на медичні матеріали.

Нестача фінансових коштів на утримання та ведення діяльності.

На ринку приватної медицини найскладніше зараз почувають себе невеликі приватні клініки. Значно впав попит на послуги приватних медзакладів, зокрема, через вимушене переселення українців всередині країни та за кордон. У таких умовах клініки мають бути гнучкими та запропоновувати своїм клієнтам способи, які дозволять залишатися на зв'язку зі своїми лікарями навіть на відстані. Для цього лікарням варто впроваджувати хоча б базові елементи телемедицини. Телемедицина це передусім віддалена консультація пацієнта з лікарем за допомогою технологій. Найпростіше налагодити віддалену комунікацію за допомогою телефонного зв'язку та спеціального кол-центру.

Наприклад, під час війни подібну онлайн-послугу для клієнтів запустила медична лабораторія ДЛА. Її співробітники тепер у телефонному режимі консультують пацієнтів та лікарів щодо інтерпретації результатів досліджень та з інших суміжних питань у сфері ендокринології, гінекології, терапії тощо.

Спілкуватися з постійними пацієнтами, консультувати їх у разі потреби, направляти на додаткові обстеження лікарям допоможе корпоративний зв'язок.

Попри війну учасники ринку лабораторної медицини розширюють мережі приймальних пунктів та будують нові лабораторні комплекси, адаптують свої франчайзингові програми та перебудовують логістику, беруть активну участь у волонтерському русі та надають допомогу армії.

Найбільші приватні медичні лабораторії продовжують роботу в умовах бекаутів, оснащують свої відділення генераторами та автономними системами життєзабезпечення.

Війна дуже сильно вплинула на приватну стоматологію Харківщини. Найбільшими проблемами якої стали енергетичний та людський (професійний) ресурси.

Можливими шляхами розвитку приватної медицини під час війни є:

закриття (зменшення мережі) для економії ресурсів та перенаправлення фінансових потоків;

безповоротні гранти від благодійних організацій для повного або часткового утримання мережі;

робота з державною програмою НСЗУ;

телемедицина.

Наразі, ситуація в приватному секторі медицини на Харківщині, звісно не в кращому стані, але все одне поступово відновлюють роботу багато приватних кабінетів, стоматологічних клінік та медичних центрів, які працюють на благо тих людей, які залишились в регіоні, іноді навіть у збиток собі.

Тому розвиток приватної медицини на Харківщині під час війни є надзвичайно важливим для забезпечення належного рівня медичної допомоги населенню. Незважаючи на серйозні виклики та перешкоди, приватні медичні заклади на Харківщині зуміли зберегти свою роботу та надавати медичну допомогу на високому рівні.

Література

1. kharkivoda.gov.ua
2. <http://apmi.com.ua>
3. <https://interfax.com.ua/>
4. <https://kharkivoda.gov.ua/news/116375>
5. <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/ohorona-zdorovyja-na-vizvolenij-harkivshini-postaye/>
6. <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2022/05/9/686803/>

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ОСІБ НА ОБ'ЄКТАХ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

*Прис Мар'яна, здобувачка вищої освіти 3 курсу
спеціальності 081 «Цивільне право і процес»*

Державного торговельно-економічного університету

*Науковий керівник: д. ю. н., професор, доцент Даряганова Ніна, професор
кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права ДТЕУ*

Зміни до трудового законодавства щодо працівників, задіяних на об'єктах критичної інфраструктури під час воєнного стану, є важливим кроком для забезпечення безперервності роботи цих об'єктів та підтримки життєдіяльності країни. Тим не менш, ці зміни також можуть

привести до певних проблем та ризиків, що напряду впливатимуть на життя та здоров'я вищезгаданих категорій осіб, тож викликають певні дискусії в суспільстві. З одного боку, вони є необхідними для забезпечення безперервної роботи критичної інфраструктури. Однак це може привести до порушення прав працівників, зокрема права на безпечні умови праці та відпочинок.

Згідно із Законом України «Про критичну інфраструктуру» до об'єктів критичної інфраструктури належать об'єкти інфраструктури, системи, їх частини та їх сукупність, які є важливими для економіки, національної безпеки та оборони, порушення функціонування яких може завдати шкоди життєво важливим національним інтересам [1].

Таким чином, сьогодні для того, щоб оцінити критичну необхідність діяльності відповідних працівників варто переглянути вичерпний перелік основних функцій та послуг, які по суті надаються об'єктами критичної інфраструктури та містяться у ст. 9 Закону України «Про критичну інфраструктуру». Відповідно, на сьогоднішній момент ми як ніколи відчуваємо, що будь які втручання у їхню діяльність з боку країни агресора призводять до негативних наслідків для національної безпеки України.

Основні зміни, які були впроваджені щодо працівників, які зайняті на об'єктах критичної інфраструктури були внесені у Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». передбачає особливості реалізації їхніх трудових прав.

На період дії воєнного стану вводяться обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина передбачених статтями 43, 44, 45 Конституції України.

Перш за все, необхідно зазначити, що для працівників об'єктів критичної інфраструктури, **нормальна тривалість робочого часу у період дії воєнного стану може бути збільшена до 60 годин на тиждень.** Таким чином ми можемо помітити перші відмінності від передбаченого у ст. 1 Конвенції МОП про скорочення тривалості робочого часу до сорока годин на тиждень та ст. 50 Кодексу Законів про Працю України, за якими чітко встановлено, що нормальна тривалість робочого часу працівників не може перевищувати 40 годин на тиждень.

Окрім цього, необхідно зазначити, що для тих працівників, до яких встановлюється скорочена тривалість робочого часу, тривалість робочого часу у період дії воєнного стану не може перевищувати 40 годин на тиждень невідмінну від (стаття 6 цього Закону). Проте ця зміна стосуватиметься лише працівників, зайнятих на роботах з шкідливими умовами праці, скорочений час роботи яких до змін

становив не більше 36 годин на тиждень, а от до праці неповнолітніх норми частин першої, другої та п'ятої (стосується скорочення часу відпочинку, про яку зазначено буде далі) статті 6 не застосовуються.

При цьому, важливо відмітити, що згідно з інформацією, наданою Державною службою з питань праці, збільшення тривалості робочого дня для робітників, які працюють на вищезазначених об'єктах не є обов'язковою та відбувається за рішенням керівника у разі потреби [2].

Якщо працівник залучений до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури, то **роботодавець може відмовити такому працівнику у наданні будь-якого виду відпусток** (крім відпустки у зв'язку вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку), що зазначається у ч. 2 ст.12 цього Закону. Також п.6. ст. 6 не застосовуються численні норми КЗпП України, зокрема заборона роботи у вихідні дні, скорочений робочий день напередодні святкових, неробочих і вихідних днів та інші.

Окрім цього, важливі зміни стосуються і порядку розірвання трудового договору. Згідно з статтею 4 Закону якщо працівник залучений до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури, то **така особа не може розірвати трудовий договір за власною ініціативою у строк, зазначений у його заяві**, навіть, якщо в районі, у якому розташовано підприємство, установа, організація ведуться бойові дії, та існує загроза для життя і здоров'я працівника. Отже, не дивлячись на можливі загрози, у працівника відсутня можливість ініціювати спрощений порядок розірвання трудового договору за власним бажанням.

Говорячи про уповноважений орган у сфері захисту критичної інфраструктури України, а саме про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України, то на неї покладено обов'язок здійснювати формування та реалізацію державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури, координацію діяльності суб'єктів національної системи захисту критичної інфраструктури. Більш того, діяльність уповноваженого органу спрямовує, координує та контролює Кабінет Міністрів України.

Таким чином, проаналізувавши впровадженні зміни до нормативно-правових актів, які регулюють трудові відносини в період воєнного стану, є можливість виділити декілька основних категорій ризиків.

Перш за все, варто звернути увагу на значне збільшення навантаження на працівників. Окрім змін, які стосуються регламентації робочого часу та часу відпочинку, існує можливість залучення працівників до інших видів роботи, що не обумовлені трудовим

договором, наприклад за певних умов, а саме відсутності протипоказань, ведення бойових дій на території та оплаті такої роботи не нижче середньої за попередньою роботою, роботодавець може без попередження і згоди працівників перевести їх на іншу роботу та в іншу місцевість для відвернення чи ліквідації наслідків бойових дій, обставин, що загрожують життю чи критичним потребам людей. Звичайно, це може призвести до збільшення навантаження на працівників, особливо якщо така робота є більш важкою, шкідливою чи небезпечною. Більш того, не можна забувати, що подібні зміни напряму вплинуть на зниження рівня безпеки праці.

Таким чином, з огляду на вищезазначене, можна помітити серйозні обмеження конституційних прав, проте варто не забувати, що запровадження таких змін до трудового законодавства щодо працівників задіяних на об'єктах критичної інфраструктури під час воєнного стану є складним завданням. Необхідно знайти баланс між забезпеченням безперервності роботи цих об'єктів та захистом прав працівників.

Література

1. Про критичну інфраструктуру: Закон України від 16.11.2021 р. № 1882-IX: станом на 5 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>
2. Трудові відносини під час воєнного стану в Україні: що змінилося? Державна служба України з питань праці. Державна служба України з питань праці Державна служба України з питань праці. URL: <https://dsp.gov.ua/podolannia-nelehalnoi-zainiatosti/trudovi-vidnosyny-pid-chas-voiennoho-stanu/trudovi-vidnosyny-pid-chas-voiennoho-stanu-v-ukraini-shcho-zminylosia/>
3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX: станом на 19 лип. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
4. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК ОСНОВА ПАРТНЕРСТВА І СПІВРОБІТНИЦТВА ТА СКЛАДОВА КРОС-КУЛЬТУРНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Левицька В.С., викладач вищої категорії іноземної мови циклової комісії економіко-гуманітарного та загальноосвітнього напрямку підготовки,

*Коробкова О.М., студентка I курсу спеціальності «Право»
ВСП « Фахового Коледжу Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського»*

У формуванні сучасного спеціаліста важливу роль відіграє іноземна мова як один із важливих компонентів його професійної підготовки, що передбачає здатність брати участь у діловій комунікації. Використання методу проектів для навчання іноземної мови професійного спрямування це розв'язання студентом або групою студентів поставленої задачі, що передбачає використання різноманітних методів і засобів навчання та інтегрування знань та умінь із фахових дисциплін. Одним із способів розширити мислення є комплексний підхід до вирішення конкретної проблеми, коли для її розв'язання до уваги беруться різні аргументи (культурні, економічні, політичні фактори). Таким чином, посилюється розуміння людей з різних культур. Слід також відмітити, що в процесі вирішення поставленої мети студенти набувають нових знань та вмінь. Досягнення кінцевого результату стає важливим показником продуктивності навчальної діяльності. На етапі обговорення результатів виконаного завдання студентам надається можливість обговорити свій досвід та враження з іншими у навчальній групі. Основні положення та ідеї зв'язку між культурою та комунікацією були ґрунтовно розглянуті відомим американським лінгвістом та антропологом Е. Холлом. Е. Холл, який займався вивченням знакової теорії спілкування, у монографії «The Silent Language» стверджує, що культура це комунікація, а комунікація це культура [5]. На думку вчених навчання спілкуванню між людьми різних націй стає можливим завдяки розумінню та врахуванню соціокультурного чинника, зокрема національних специфічних особливостей різних компонентів культур-комунікантів. До останніх належить:

традиції, звичаї, обряди;
побутова культура;
художня культура;
«національні картини світу» особливості мислення.

Наприклад, щодо особливості мислення: на заняттях з англійської мови, ми періодично запитуємо у студентів: Do you understand me? тобто

Ви мене розумієте?. Граматично запитання є правильним, але британський студент це зрозумів би як натяк на неспроможність усвідомити сутність запитання, оскільки фраза має прихований зміст, що можна витлумачити як Чи Ви взагалі розумієте про що йде мова? В окремій ситуації доцільно поставити запитання Have you caught the idea?, дослівно Чи усвідомили ви ідею? тобто Чи Ви розумієте поставлене запитання? Саме тому програма навчання іноземної мови має знайти новий фундамент, який би допоміг реалізувати мовний потенціал у багатокультурному суспільстві повною мірою.

Зазначимо, що метод проектів як засіб крос-культурної підготовки майбутніх фахівців становить певну систему, ефективність якої обумовлюється наступними чинниками:

- обізнаність про культурні розбіжності;
- вміння виражати свої думки та почуття щодо цих розбіжностей;
- вміння оцінювати свій досвід та робити висновки щодо того, як можуть змінитися власна поведінка та очікування;
- планувати, як можна застосувати ці зміни у майбутній професії.

Наприклад, крос-культурна підготовка передбачає не просто ознайомлення з певними нормами поведінки представників інших культур. Вправа на розвиток ділового спілкування, де студенти розпочинають дискусію, в якій викладач може загострити їхню увагу на значенні зорового контакту, виразу обличчя, різноманітних жестів. Щоб визначити, чи відвертий і чесний у розмові співбесідник, варто подивитися на його долоні. Коли людині нічого приховувати, долоні найчастіше відкриті (повністю чи частково).

Для досягнення успіху при спілкуванні важливо, щоб долоні були відкритими. Це стимулюватиме інших довіряти вам і бути ширим. Крім того, завдання такого типу дають можливість більше дізнатися про культуру країни, мова якої вивчається, а також підвищити власний рівень мовної компетенції.

Отже, для студентів, які вивчають іноземну мову, важливим є вміння здійснювати міжкультурну іншомовну комунікацію відповідно до нормам спілкування цієї лінгвокультурної спільності, адекватно запропонованій комунікативній ситуації. Викладач іноземної мови має націлити студентів на розвиток перцептивних умінь, спрямовуючи їх на ідентифікацію культурних елементів як в усному так і письмовому мовленні. Важливо допомогти студентам говорити та писати відповідно вимогам даної культури, а також реагувати у випадку прагматичних помилок.

Саме тому одним із аспектів програми навчання іноземної мови є

використання методу проектів як засобу крос-культурної підготовки майбутніх фахівців. Опановуючи тему «Харчування» студентам, що вивчають італійську слід пояснити, що потрібно відмовлятися від першого запрошення за стіл. А звичною нормою поведінки за столом для американців є закладання ноги на ногу так, що чобіт однієї ноги з'являється на коліні іншої, в той час коли в країнах західної Європи не є до пустими покласти лікті на стіл.

Вивчаючи тему «Набір відповідних тактичних та мовних засобів у межах конкретного виду усного вербального спілкування у сфері ділового життя» важливо звернути увагу, що у Великобританії прийнято бути пунктуальним, але якщо ви прийдете зачасно це сприймається як неповага. В руслі фемінізму в Америці чоловікам слід остерігатися прояву надмірної галантності. У зв'язку з швидким темпом введення справ на переговорах з американцями можна почути запитання *What are we waiting for?, Please, hurry up!* що є нормою в цій культурі, але в певній мірі неприйнятним для нашої.

Практика показує, що такий метод навчання є великим стимулом у роботі студентів, призводить до активного вивчення іноземної мови, здійснюється обмін досягненнями культур, реалізація крос-культурної компетенції і, нарешті, навчання не має сенсу без застосування своїх попередніх знань з іноземної мови та фахових дисциплін у кожній конкретній ситуації.

Зрештою, проектна методика як засіб крос-культурної підготовки майбутніх фахівців не тільки стимулює інтерес до пізнавальної діяльності чи усвідомлення власної культурологічнозумовленої поведінки; усвідомлення культурологічнозумовленої поведінки інших та здатність пояснити власну точку зору стосовно своєї культурної приналежності, але й формує у студентів свідомий підхід до власної освіти.

Література:

1.Коваленко О. Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформації іншомовної освіти // Іноземні мови в навчальних закладах. Педагогічна преса, 2003.

2.Кашук, М. Г. Особливості використання інноваційних методик у процесі навчання іноземної мови / М.Г.Кашук/[Електроннийресурс].Режимдоступу:http://ito.vspu.net/upload/zbirniku/imad/z_30/r5/osoblivosti_vucorustania_inovacinuh.pdf

3. Нагач М. Застосування методу проектів у вивченні іноземних мов / М. Нагач [Електронний ресурс]. URL до журн.:

http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2012_101/Nagach.pdf

4. Hall E. T. *The Silent Language*/ E. T. Hall. New York: Doubleday, 1999.

ОСНОВНІ ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ В ЧИННІЙ МОЛОДІЖНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

Нечваль Євгенія, Ковальчук Анастасія, здобувачки вищої освіти 4 курсу спеціальності 075 «Маркетингу» ФТМ

Державного Торговельно-економічного університету

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансового аналізу та аудиту – Гордополов Володимир, гарант освітньої програми 2 рівня вищої освіти (магістр) "Фінансова аналітика"

Постановка проблеми. Молодіжна політика в Україні характеризується відсутністю системності, навіть при існуванні значної кількості різних державних документів та позитивних змін у цій області. Ключові показники та тенденції в молодіжному середовищі залишаються далекими від оптимальних значень, як свідчать дані Аналітичного звіту "Становище молоді в Україні", підготовленого Робочою групою ООН у справах молоді. Це підкреслює необхідність вдосконалення національної молодіжної політики, з урахуванням європейського досвіду. Особлива відповідальність за цей процес покладена на Міністерство молоді та спорту України, яке було відновлене в 2020 році. [1]

Частина проблем у молодіжній сфері, так само як і в гуманітарній сфері загалом, обумовлена об'єктивними факторами і має складний характер, що робить їх швидке вирішення важким, якщо не неможливим завданням. Серед цих факторів варто визначити:

гібридну війну з боку РФ;
особливості загальних соціально-економічних та суспільно-політичних процесів в Україні;
пандемію коронавірусної інфекції COVID-19;
загальноєвропейські та світові тренди, такі як міграція та глобалізація. [3]

Аналіз. Проте багато з цих проблем є наслідком недостатньої нормативно-правової бази, обмеженого фінансування молодіжної та гуманітарної сфери, відсутності системної роботи відповідних органів, застарілих форм і методів взаємодії держави з молодіжною аудиторією тощо. Тому ці проблеми можуть бути вирішені у середньостроковій перспективі при наявності політичної волі, адекватного фінансового та організаційного забезпечення.

Слід зауважити, що в 2020 році закінчується термін дії кількох програмних документів у сфері молодіжної політики, зокрема Державної цільової соціальної програми "Молодь України". Це створює можливість

для оновлення нормативно-правової бази з урахуванням актуального національного та міжнародного досвіду, гармонізації з новітніми європейськими практиками та документами (такими як Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті та Молодіжна стратегія ЄС на 2019–2027 роки). Це важливо з точки зору виконання загальних і секторальних зобов'язань України в рамках Угоди про асоціацію з ЄС та реалізації євроінтеграційних інтенцій, закріплених у Конституції України. [2]

Створення сприятливих умов для розвитку та самореалізації української молоді, формування її активної громадянської позиції та національно-патріотичної свідомості є основною метою молодіжної політики в Україні. При цьому, у процесі нормотворчої діяльності важливо уникати додавання нових ідеологічних або декларативних норм, які не мають реального змісту та не містять ефективних механізмів для їх практичного втілення. [4]

Висновки. Молодіжна політика, як складова гуманітарної політики, повинна мати аксіологічне ядро, засноване на цінностях держави. Важливо не примітивізувати національно-патріотичну складову, не зводячи її виключно до ритуально-церемоніальних практик чи формального етнографізму, а забезпечити гармонійне поєднання аксіологічних національно-просвітницьких та прагматичних організаційно-економічних аспектів молодіжної політики.

Окрім того, в контексті поточних реформ у судово-правоохоронній та пенітенціарній системах в Україні, важливим завданням видається вдосконалення та гуманізація національної системи ювенальної юстиції. Це включає в себе адаптацію до міжнародно-правових стандартів, таких як Конвенція ООН про права дитини, Пекінські правила та Ер-Рядські керівні принципи. Нині ювенальна юстиція має недостатню методичну та інфраструктурну базу, що призводить до низької ефективності механізмів превенції серед молоді та сприяє реалізації стратегій російської федерації з маргіналізації та криміналізації української молоді.

Література

1. bila-knyga.pdf (niss.gov.ua)
2. II Міжнародна н.-п. конф. «Молодіжна наука заради миру та розвитку» - Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (chnu.edu.ua)
3. Derzhavna_dopovid___pro_stanoviische_molodi.pdf (decentralization.gov.ua)
4. Молодіжна наука (suem.edu.ua)

СЕКЦІЯ 4
МОЛОДІЖНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

**ДОТРИМАННЯ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС
ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ**

*Тонкопряд Наталія, здобувач 4 курсу, спеціальності 081 «Право»
Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Кузнецова Людмила,
т.в.о. декана факультету права та гуманітаристики*

Впродовж всього періоду формування державності Україна як територіальна одиниця страждала від жорстоких війн, під час яких потерпали як люди так і їхні права. До яскравих прикладів воєнних конфліктів на території наших земель були: Громадянська війна у Великому князівстві Литовському (1381-1384), Русько-візантійська війна (970-971), Повстання під проводом Северина Наливайка (1594-1596), Національно-визвольна війна під керівництвом Богдана Хмельницького (1648-1657). Нікому б на думку не спало, що така негативна історія повернутися до нас у XXI столітті у вигляді російсько-української війни, яка була розпочата ще в 2014 році і триває до тепер. Протягом цього періоду нам часто доводиться спостерігати порушення прав військовослужбовців в частині прав та свобод. І, це дуже прикро, адже відбувається порушення права людей, що боронять нашу країну і мирних мешканців. Саме тому, актуальним є питання захисту порушених прав військовослужбовців.

Наші захисники та захисниці найбільше зустрічаються із порушенням їх прав у вигляді ненадання відпусток, відсутність потрібної амуніції, відмова у лікуванні та реабілітації після поранення. Права військовослужбовців чітко прописані в Законі України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», в якому також зазначено, що кожен військовий має право на соціальний захист, визначені законом пільги, гарантії та компенсації [1]. Особливо наші військові стикаються з проблемою грошового забезпечення, яке повинно забезпечувати нормальні умови, але часто трапляється, що військові витрачають свої власні кошти на своє комплектування, лікування, продовольче та речове забезпечення хоча згідно із ч.4 статті 9 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» зазначено, що грошове забезпечення виплачується у розмірах, що встановлюються Кабінетом Міністрів України, та повинно

забезпечувати достатні матеріальні умови для комплектування Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів кваліфікованим особовим складом, враховувати характер, умови служби, стимулювати досягнення високих результатів у службовій діяльності [1].

Найбільше порушень прав військовослужбовців можна прослідкувати в частині надання відпусток та лікування. Хоча питання надання відпочинку й врегульовано на законодавчому рівня, зокрема частина 4 статті 10.1 зазначеного вище Закону говорить, що військовослужбовцям, виконання обов'язків військової служби яких пов'язано з підвищеним нервово-емоційним та інтелектуальним навантаженням або здійснюється в особливих природних географічних, геологічних, кліматичних і екологічних умовах та умовах підвищеного ризику для життя і здоров'я, крім військовослужбовців строкової військової служби, надається щорічна додаткова відпустка із збереженням грошового та матеріального забезпечення. Тривалість такої щорічної додаткової відпустки визначається залежно від часу проходження служби в цих умовах та не може перевищувати 15 календарних днів. В окресленому Законі зазначено, що відпустка надається із збереженням грошового забезпечення але часто трапляються випадки коли із грошового забезпечення вираховується певна сума, що є не законно.

Нажаль зараз трапляються непоодинокі випадки коли вчиняється й моральний тиск на військового або інші порушення його честі та гідності. Прикладам цьому може слугувати історія, яка заповнити Internet-простір, коли військовослужбовець із позивним «Турист» опублікував у мережі відео, на якому горить автівка. Її нібито підпалив комбат за непокору своїх підлеглих. Справою зацікавилися у ДБР та контррозвідці, а захищати бійця, який поширив відео, взялися відомі громадські правозахисники. І це не поодинокі ситуація, так наприклад, командування військової частини 3021 у Дніпрі, де проходив службу причетний до стрілянини на «Південмаші» Артемій Рябчук, чинило тиск на підлеглих. Про це перед судовим засіданням щодо обрання запобіжного заходу для Рябчука розповів колишній військовослужбовець цієї частини Сергій Грищенко. Він зазначив, що його незаконно звільнили за те, що він систематично протидіяв діям командування військової частини, яке вживало заходи щодо морально-психологічного тиску на своїх підлеглих [2].

Таким чином, майбутні правники мають досконало володіти та вміти тлумачити норми діючого законодавства в частині реалізації прав,

свобод та захисту військовослужбовців.

Література

1. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

2. Ексвійковослужбовець про частину, де служив Рябчук: «Командування чинило тиск на підлеглих». Суспільне. Дніпро. URL: <https://suspilne.media/202071-eksvijkovosluzbovec-pro-castinu-de-sluziv-rabcuk-komanduvanna-cinilo-tisk-na-pidleglih/>

3. Ольга Решетилова про проблеми в армії: «Ситуація із правами військовослужбовців погіршилася». URL:

РОЗВИТОК КОНСТРУКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ІНСТИТУТІВ КОАЛІЦІЇ ТА ОПОЗИЦІЇ ЯК ЗАПОРУКА ДОСЯГНЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

*Скляр Олена, здобувачка вищої освіти 4 курсу
спеціальності 052 «Політологія»*

Державного торговельно-економічного університету

Політична нестабільність є однією з ключових ознак політичної системи сучасної України,

що виражається у перманентній появі кризових явищ у політичному процесі. Політичні кризи, як явище частково регресивне, негативно впливають на розвиток політичної системи і ставлять її існування під ризик руйнації. Передумовою виникнення подібних політичних криз часто стає конфлікт між владою та опозицією, який не має конструктивних механізмів вирішення і набуває характеру хаосу. Вивчаючи події довгострокових загально-політичних криз - Помаранчевої Революції 2004 р., а також Революції Гідності 2013-2014 рр., можна говорити про брак єдності політичної еліти в цілому, а також нездатність еліти та контреліти вести результативний діалог задля реалізації принципів консенсусної демократії та суспільства сталого розвитку. У даних випадках недостатній розвиток інститутів парламентської коаліції та опозиції, а також відсутність формалізації відносин влада-опозиція в політично-правовому полі призвів до активізації політичної участі в нетрадиційних, насильницьких формах, що знайшло своє деструктивне відображення у процесі політичного розвитку і зростанні неконвенціональних форм громадсько-політичної активності. Таким чином, актуальність роботи полягає в аналізі можливостей модернізації інститутів коаліції та опозиції, їх взаємодії як

інструменту забезпечення політичної стабільності в державі.

Політична стабільність є одним з проявів соціальної стабільності, за якої забезпечується

ефективне функціонування та співробітництво між різними елементами системи, до яких відносяться також і парламентські фракції. Відповідно досягнення політичної стабільності можливе лише за умови рівноваги у дихотомії влада-опозиція. Виходячи з даного визначення політичної стабільності, важливим фактором її зміцнення та подолання політичних криз, і уникнення їх появи в майбутньому є розуміння того, що опозиція є невіддільною від влади. Опозиція як елемент політичної системи інкорпорована в неї та складним чином взаємодіє з іншими політичними інститутами та їх представниками [1, с. 132]. В основі демократичних процедур держави має бути закріплений принцип рівноправ'я та допущення до влади інших, що вказує на необхідність балансу у визначенні прав та обов'язків пануючої більшості та опонентської меншості. В Україні правовий статус коаліції та опозиції досі нормативно не визначений, відповідно на законодавчому рівні не закріплені гарантії і не розмежовані загальні права та обов'язки цих політичних інститутів, що унеможливує їх дієве функціонування. За таких умов не забезпечується урахування позиції меншості, яка повинна виконувати свої завдання аналізувати сутність владних рішень і пропонувати власні альтернативи відповідно до запитів певної частини суспільства шляхом соціального партнерства з представниками влади.

Досліджуючи досвід ведення політичного діалогу влади та опозиції в інших державах,

варто звернути увагу на досвід використання модернізаційного потенціалу вказаних політичних інститутів в Польщі. Ще на етапі становлення держави, в Польщі була чітко визначена модель відносин влади та опозиції формально-юридичним шляхом, що стало передумовою до подальшої інституалізації цих складових політичної системи. Правові механізми створення підґрунтя для функціонування опозиційних сил активно використовуються і в інших європейських демократіях. Гарним прикладом можуть слугувати Великобританія та Ірландія, які є представницями Вестмінстерської системи організації відносин коаліція-опозиція. За Вестмінстерської моделі формалізована інституційна роль опозиції доволі висока, опозиція є постійною, чітко окресленою, інституціоналізованою законодавством, і представленою найчастіше однією партією [2, с. 80]. Зокрема, за такої моделі реалізується механізм стримувань і противаг адже опозиція здійснює контроль над владою через так звану «функціональну тріаду» контроль,

критика, альтернатива. На сучасному етапі у Великобританії опозиція офіційно бере участь у формуванні державної політики і має державне фінансування для здійснення своїх повноважень. Вітчизняна дослідниця І. Рижук виділяє три можливих рівні нормативно-правового регулювання статусу парламентських коаліції та опозиції відповідно до зарубіжного досвіду: конституційний (загальні положення щодо їх діяльності містяться в нормах Основного закону держави); законодавчий (в країні є спеціальний закон, яким врегульовано їх статус); регламентний (норми щодо опозиції містяться в парламентських регламентах) [3, с. 207]. В Україні були неодноразові спроби врегулювання повноважень коаліції та опозиції методом законодавчих ініціатив, проте дані намагання не увінчувались успіхом. Інша модель кооперації коаліції та опозиції відтворена у скандинавських країнах (Швеція, Данія, Норвегія) і передбачає вплив опозиції на прийняття політичних рішень через закріплені політичними звичаями неформальні правила. Де-юре опозиція не настільки інституціалізована, як у вище описаній моделі, але її роль в управлінні велика, що забезпечується нетрадиційними механізмами неконфліктної політичної взаємодії [4, с. 60]. Політичні сили-антагоністи шляхом затвердження принципу толерантності та методом дипломатії за допомогою круглого столу узгодили сфери, які є площиною їх спільної діяльності, ухвалили правила чесної боротьби і кооперації, перш за все, визнаючи один одного з позиції партнерів. Прогресивна політична культура демонструє, що влада і опозиція це не вороги, а взаємопов'язані елементи політичної системи, кожен з яких має свою роль і зобов'язаний її належним чином виконувати. В Україні коаліція та опозиція діють як протиборці, які змагаються за владу під впливом домінування кланово-олігархічних зв'язків з метою просування бізнес-інтересів невеликої групи можновладців, які далекі від державницьких. Такий тип політичної конкуренції не є корисним для розвитку політичної системи оскільки несе в собі виключно деструктивну боротьбу.

Аналізуючи досвід провідних держав світу щодо розвитку інститутів коаліції та опозиції

та поточний стан функціонування даних інститутів в Україні, можна зробити висновок про необхідність удосконалення даних інститутів двома можливими способами: 1) інституційно-законодавчим, який характеризується формальним визначенням основних прав та обов'язків парламентських коаліції та опозиції, 2) нетрадиційним, який передбачає існування позанормованих механізмів політичної співпраці, "спільних правил гри", які підтримуються двома сторонами політичних

відносин. Цілком логічно визначити такі кроки подальшої модернізації інститутів коаліції та опозиції з метою підсилення їх конструктивної взаємодії: унормування на законодавчому рівні статусів інститутів політичної системи, створення легітимізованих каналів доступу опозиції до ухвалення владно-політичних рішень як способу розв'язання конфліктних питань, що становлять предмет суперечки і призводять до росту політичної нестабільності; розробка спеціальних програм публічної політики, які б сприяли поширенню узгоджувальних процедур та консультацій.

Література

1. Бусленко В. В. Взаємовідносини влади та опозиції в державах Вишеградської групи / В. В. Бусленко. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2020. 320 с. (ДонНУ імені Василя Стуса).
2. Ільницька У. Парламентська опозиція як інституційний аспект контрольної функції парламенту [Електронний ресурс] / Уляна Ільницька // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: Зб. наук. пр.. 2011. URL до ресурсу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/25767>.
3. Рижук І. В. Нормативно-правове регулювання парламентської опозиції: досвід зарубіжних країн [Електронний ресурс] / Ірина Володимирівна Рижук // Збірник тез доповідей III Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 60-річчю Хмельницького національного університету. 2022. URL до ресурсу: https://pravo.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/26/zbirnyk_2022.pdf#page=207.
4. Кучер А. М. Парламентська опозиція: зарубіжний досвід функціонування / А. М. Кучер. // Стратегія розвитку держави в умовах новітніх викликів міжнародному порядку: політичний, правовий, економічний, гуманітарний, екологічний виміри: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. 2020. №1. С. 56–61.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЦИФРОВИХ ТА ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ

*Матвієнко Олександра, здобувачка вищої освіти 4 курсу
спеціальності 081 «Право»*

Державного податкового університету

*Науковий керівник: к. ю.н., доцент Мілішко Лариса,
доцент кафедри кримінальних розслідувань ННІ ЕБтаМС ДПУ*

З моменту реєстрації інформації в Єдиному реєстрі досудових розслідувань щодо вчинення кримінальних правопорушень до винесення підсумкового рішення у кримінальному провадженні, доказування стає центральною його частиною. Останнім часом використання електронних

доказів набуває все більшого значення, але одночасно викликає численні суперечності.

Унікальний характер цифрових доказів є як перевагою, так і недоліком, оскільки їх можна легко знищити або змінити, і вони не можуть існувати без носія інформації. Головна складність цих доказів полягає в тому, що конкретні дані не можна сприймати безпосередньо людиною, що вимагає використання комп'ютерних та технічних засобів для обробки та зберігання фактів для подальшого використання у процесі доказування.

Джерела доказів та процесуальні аспекти їх отримання, зберігання, використання та оцінки в кримінальному процесі України не визначають цифрові докази як самостійне джерело фактичних даних, а лише вказують на їх електронну фіксацію. Відсутність єдиного підходу до розуміння поняття «електронні докази»

Електронні документи відрізняються від звичайних паперових документів, вони характеризуються певної відмінністю. Електронний документ не може існувати без носія інформації. У сучасному житті люди активно користуються різними електронними носіями інформації для зберігання та передачі важливих даних, включаючи інформацію, яка є об'єктом правового захисту, що викликає проблеми забезпечення прав на конфіденційність особистого життя.

Враховуючи особливу нематеріальну природу цифрових доказів, особливості їх виникнення, копіювання, зберігання та візуалізації, досить перспективною і цікавою виглядає пропозиція О. Козицької, яка зазначає на необхідності виділення в окремі слідчі дії, таких дій як: «електронний огляд інформаційного середовища» та «електронне копіювання», а також відокремлення процесу збирання (отримання) електронної інформації як окремого способу отримання доказів у кримінальному провадженні [1, с.420].

Якщо ми зосередимо увагу на проблемі оцінки допустимості використання скріншотів як фактичних даних у кримінальному судочинстві, то тут виявляється ряд проблем. Одна з головних труднощів полягає в ідентифікації особи, яка є автором конкретного повідомлення чи допису, що важко визначити, навіть якщо скріншот аутентичний. Крім того, інформація легко піддається змінам або видаленню, що ускладнює встановлення її вірогідності. Обидві сторони обвинувачення і захист повинні детально зафіксувати всі дані, що дозволять ідентифікувати джерело скріншоту, враховуючи відсутність офіційного зразка і відсутність чітких вимог щодо його форми.

Термін «скріншот» відсутній в українському законодавстві, але

широко використовується в повсякденному спілкуванні. Скріншот дозволяє зафіксувати зображення екрану у певний момент часу та зберігає його у вигляді фотографії на пристрої, екран якого фіксувався, і може бути роздрукованим у паперовій формі.

Виникає проблема в контексті скріншотів-листування. Полягає вона в тому, що більшість з них дозволяє видаляти повідомлення обох співрозмовників, що створює сумніви в їхній достовірності при судовому розгляді. Для уникнення подібних ситуацій, можливим виходом є підтвердження належності телефонного номера особи, із якою ведеться листування. Визначення скріншоту як електронного доказу викликає певні суперечності, оскільки він є лише джерелом інформації, яка підтверджує чи спростовує дані, і електронною копією електронного доказу, не є самостійним доказом. Наприклад, пости в соціальних мережах або електронні листи з поштового сервера є прикладами справжніх електронних доказів, на відміну від листування [2, с. 227].

Натомість, важливо розуміти, що суд може закликати надати оригінал електронного документа для переконання у правильності та достовірності копії, провести огляд веб-сайту або дослідити листування між сторонами в межах самого судового приміщення під час розгляду справи. Суд може враховувати всі ці елементи як докази на підставі свого внутрішнього переконання, яке базується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні доказів.

В той же час, такі документи повинні бути правильно засвідчені відповідно до вимог закону. Наприклад, роздруковка з веб-сайту або будь-який інший скріншот повинен мати відповідну легальну завіреність. Якщо електронний скріншот подається до суду, така копія електронного доказу повинна бути підписана електронним цифровим підписом.

Судова практика Верховного Суду підтверджує, що такі докази можна враховувати. Проте, є декілька важливих аспектів: по-перше, поданий доказ повинен бути представлений у вірогідно засвідченій паперовій копії, і, у випадку сумнівів з боку іншої сторони або суду, може бути витребуваний оригінал такого доказу, тобто пристрій, з якого зроблено копію. По-друге, електронний доказ у вигляді скріншота буде розглядатися не як самостійний доказ, а тільки в контексті інших належних та допустимих доказів [3, с. 275].

Наприклад, у рішенні справи № 753/10840/19 від 13 липня 2020 року, Верховний Суд визнав у якості доказу скріншоти переписки, які містили погрози та нецензурну лексику, що підтверджували факт домашнього насильства. Суд врахував ці докази як належні та

допустимі, видавши обмежувальний припис. Однак важливо відзначити, що скріншоти були розглянуті у контексті інших доказів, а не як ізольований електронний доказ.

Підсумовуючи, важливо відзначити, що технологічний прогрес неперервно впливає на всі аспекти нашого життя, включаючи сферу кримінального правосуддя. Таким чином, питання використання електронних доказів для встановлення істини та притягнення винних до кримінальної відповідальності стає вкрай актуальним.

У судовому процесі обидві сторони захищають свої інтереси та доводять правоту своїх позицій, включаючи представлення доказів, таких як скріншоти, копії переписок та електронні листи. Важливо пам'ятати, що основне призначення електронних доказів полягає у їх здатності встановлювати обставини кримінального правопорушення для формування версій, їх перевірки та підтвердження або спростування. Також настає час закріплення процедур вилучення та зберігання електронних доказів у процесуальних документах.

Дослідження електронних носіїв інформації в кримінальному судочинстві стикається з проблемою необмежених можливостей сторони обвинувачення отримання доступу до приватної інформації, що може порушувати права на конфіденційність. Тому, на законодавчому рівні важливо визначити механізми та підстави визнання електронних доказів недопустимими у кримінальному провадженні.

Часті випадки залишення без розгляду позовних заяв свідчать про неповне розуміння відмінностей між письмовими та електронними доказами у паперових копіях. Для розв'язання цих проблем в кримінальному судочинстві можливою є перспектива надання електронним доказам самостійного статусу.

Література

1. Козицька О. Щодо поняття електронних доказів у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 8/2020. С. 418–421.
2. Смаль І.А. Проблемні аспекти застосування електронних доказів у кримінальному судочинстві. *Науковий журнал «Право і суспільств»*. № 4/2021. С. 226–232.
3. Дегтярьова О. Доказування у кримінальному провадженні на підставі електронних доказів. *Юридичний вісник*. № 6/2021. С. 273–278.

**ВАЖЛИВІСТЬ ОСОБИСТОСТІ НАУКОВОГО КЕРІВНИКА В
НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АСПІРАНТА***Захаров Андрій, аспірант**спеціальності 132 «Матеріалознавство»**Державний біотехнологічний університет**Науковий керівник: д.т.н., доцент Рибалко Іван, доцент кафедри СІ ТММБ
імені О. І Сідашенка. ДБТУ*

В роботі висвітлено важливість взаємовідносин аспіранта з науковим керівником, як психологічний чинник, що відбивається на формуванні мотивації до продовження власної самостійної науково-дослідницької діяльності. Розглядаються основні чинники та мотиви, що впливають на становлення та збереження науково-дослідницької мотивації у студентів та аспірантів у діаді "викладач студент".

Будь-яка професійна діяльність, зокрема й наукова, починається із взаємодії з керівником. Особливо актуальним, є питання психологічної складової взаємодії студентів та аспірантів з науковим керівником. Важливість особистості наставника, який здійснює наукове керівництво над становленням перших кроків у дослідницькій діяльності студентської молоді, наголошується і на законодавчому рівні України.

На сьогодні сучасна молодь як ніколи зорієнтована на пошук себе і свою професійну реалізацію. У прагненні до "Ідеального Я", будучи студентами вищих навчальних закладів, молоді люди, згідно з актуальною статистикою, не так часто розглядають варіанти продовження науково-практичної та освітньої діяльності. Видається вкрай важливим сформулювати в молодих людей бажання до подальшого становлення в науці вступу до аспірантури та роботи у вищій школі. Особливо важливу роль у становленні науково-дослідницької мотивації, відіграє особистість наставника наукового керівника [1, с. 79].

Діада взаємовідносин "викладач-студент" може чинити як позитивний, так і негативний вплив на емоційний стан, поведінку, систему цінностей сьогодишнього студента. Вивчаючи процеси диференціації міжособистісних стосунків "викладач студент", наголошується на їхньому взаємозв'язку з такими показниками, як: а) компетентність і кваліфікованість учасників міжособистісних стосунків; б) рівень взаємної довіри (особливо відсутності безпосереднього контролю з боку керівника наукової діяльності); в) готовність до прийняття відповідальності в розв'язанні питань робітничого професійного характеру. Таким чином, форма, якої набувають процеси міжособистісної диференціації у відносинах "викладач студент"

визначається характером міжособистісних взаємин [2, с. 2-3].

Міжособистісні стосунки аспірантів і наукових керівників, відзначають наявність зв'язку мотивації аспірантів із характером взаємодії з науковим керівником. Показано прямий зв'язок особливостей взаємодії аспірантів із науковим керівником, а також доступність отримання його консультацій, з упевненістю аспірантів в успішному захисті кваліфікаційної роботи.

Що стосується студентів випускних курсів, згідно з дослідженнями особливого значення тут набуває характер "залученості" студентів у наукову-практичну діяльність свого наукового керівника. Як показує практика, рекрутування студентів випускних курсів до аспірантури здійснюється на підставі взаємозв'язку наукових інтересів студентів з інтересами наукового керівника. Саме професійна складова наукового керівника, його власна наукова діяльність та залученість до активного становлення й підтримання свого статусу в науці є тим самим особливо важливим психологічним компонентом, який впливає на характер взаємовідносин зі студентами, а також на рівень залученості самих студентів до власної наукової діяльності [3, с. 143].

Вивченню мотивації вступу до аспірантури випускниками ВНЗ та оцінці умов навчання, найбільш важливими для молодих людей умовам, необхідним для успішного навчання в аспірантурі й роботи над дисертаційною роботою, є такі: сприятливий психологічний клімат (67,4%), добрі стосунки з науковим керівником та високий рівень наукового керівництва (72,5%), можливість постійно отримувати найновішу наукову інформацію, зокрема й з-за кордону (64,7%). Таким чином, можна зробити висновок про прямий взаємозв'язок ролі особистості наукового керівника з мотивацією науково-практичної діяльності студентів та аспірантів ВНЗ. Діада взаємовідносин "викладач студент", справляючи позитивний вплив на уявлення студентів про наукову діяльність у взаємодії зі значимим у науці наставником, є важливою психологічною передумовою для формування подальшого бажання молодих потенційних наукових кадрів до становлення в науці.

Література

1. Захаров А.В. Важливість тайм-менеджменту у професійній та науковій діяльності педагога. *Тайм-менеджмент мистецтво управляти часом науково-педагогічного працівника: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації*, 29 травня 9 липня 2023 року. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023.
2. Social Intelligence and Nonverbal Communication/ed. by R. J. Sternberg, A. Kostin. London: Palgrave Macmillan, 2020

3. Захаров А.В. Співвідношення соціального інтелекту з іншими видами інтелекту: емоційним та практичним. *Роль соціального та емоційного інтелекту як найважливіших soft-skills XXI століття в освітньому процесі*: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 6 березня 16 квітня 2023. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. 472 с.

ОСВІТА ПІДЧАС ВОЄННИХ ДІЙ. ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ

*Коротуненко Владислав, здобувач вищої освіти 4 курсу
Спеціальності «Готельно ресторанна справа»
Східноєвропейського університету ім. Рауфа Аблязова
Науковий керівник: Садова Наталія*

Ще з 2019 року більшість шкіл університетів та професійних закладів перейшли на дуальну форму навчання чи взагалі повністю на дистанційну. Для когось це стало проблемою для інших навпаки плюсом, так як вони мають змогу поєднувати декілька справ одночасно: до прикладу навчатись та працювати. Для викладачів це стало невеликою проблемою так як перехід з системи очного навчання на дистанційну викликав складність з комунікацією так як ніхто не звик до таких умов. З 2022 року розпочалось повномаштабне вторгнення ворогів на територію України і здобувачі освіти знову змушені навчатися на дистанційній формі. ці

Це частково є проблемою для них так як зараз 2023 рік і вже як 4 роки ми так навчаємось і це впливає на ментальну складову нашого здоров'я. Так як багатьом з нас потрібно спілкуватись, бо людина є соціологічною істотою. Також, в здобувачів освіти може виникати відчуття відсутності мотивації без фізичної присутності на заняттях.

Для викладачів дистанційне навчання також може бути викликом. Найпоширеніші проблеми включають складність у веденні уваги учнів, відсутність безпосереднього зворотного зв'язку та труднощі у впровадженні практичних аспектів навчання.

Також, може бути важко забезпечити стимулююче середовище для учнів на відстані. Для подолання цих труднощів, важливо використовувати різноманітні методи навчання, включаючи інтерактивні вправи, віртуальні лекції та співпрацю через онлайн-платформи. Також, важливо враховувати потреби та обставини студентів і працювати над створенням дружнього та підтримуючого середовища.

Дистанційне навчання в умовах воєнного часу стає особливо

важливим і водночас складним завданням. Воєнний конфлікт може породжувати численні труднощі для освітнього процесу, такі як евакуація, переселення, знищення інфраструктури, і загрози для безпеки. Дистанційне навчання може стати ефективним інструментом для забезпечення доступу до освіти в умовах воєнного конфлікту. Використання технологій дозволяє здійснювати віддалену передачу знань через Інтернет, віртуальні класи, та інші засоби зв'язку.

Однак існують виклики, такі як надійність інтернет-з'єднання, забезпечення доступу до технологій для всіх студентів, і потреба у викладанні, яке враховує психологічні та емоційні аспекти в умовах стресу та нестабільності. Дистанційне навчання в умовах воєнного часу вимагає гнучкості, адаптації та співпраці всіх сторін, включаючи вчителів, учнів, і громадські організації. Це також визначає важливість збереження підтримки психологічного здоров'я та надання ресурсів для подолання стресу, пов'язаного з воєнними обставинами.

У воєнний час дистанційне навчання може бути необхідністю через руйнування шкіл та університетів, евакуацію населення та загрози безпеці. Для вирішення цих викликів потрібні конкретні стратегії та рішення:

Технологічна Інфраструктура:

Забезпечення доступу до технічних засобів для учнів та вчителів, включаючи ноутбуки, планшети, доступ до Інтернету.

Розробка ефективних платформ для віддаленої комунікації та навчання.

Психологічна Підтримка:

Надання психологічної підтримки для учнів та вчителів, які можуть стикатися зі стресом та травмами через воєнні обставини.

Впровадження програм з психосоціальної підтримки для сприяння добробуту учасників освітнього процесу.

Гнучкі Навчальні Підходи:

Використання різноманітних методів навчання, які дозволяють адаптуватися до змінних обставин, таких як відео-лекції, інтерактивні завдання та віртуальні екскурсії.

Організація Взаємодії:

Сприяння взаємодії між учнями та вчителями через віртуальні платформи для обговорення та співпраці.

Забезпечення системи зворотного зв'язку для покращення якості навчання та адаптації методів відповідно до потреб груп.

Адаптація Змісту Навчання:

Пристосування навчальних програм до конкретних умов воєнного

часу, можливо, з фокусом на навичках, необхідних для виживання та адаптації.

Співпраця із Спільнотою:

Залучення родів та громадськості до процесу навчання та створення мереж підтримки для освітнього співтовариства.

Усі ці аспекти вимагають відповідальності та співпраці всіх сторін, включаючи уряд, неприбуткові організації та місцеві громадські структури, для забезпечення сталого та якісного освітнього процесу в умовах воєнного конфлікту.

Отже дистанційне навчання має як плюси так і мінуси для викладачів та здобувачів освіти. Кожні з них навчатися працювати та навчатись по за межами аудиторій. Зараз чимало професій мають віддавлену роботу: ІТ,менеджери з продажу та ще багато інших професій. Викладачі та студенти були спочатку в непорозумінні як працювати в онлайні так як не відчувається присутність на заняттях живих людей. Вирішенням цієї проблеми може стати змішана форма навчання по типу тиждень через тиждень. Тобто тиждень дистанційного, тиждень очного навчання.

Література

1. Особливості дистанційного навчання під час війни [Електронний ресурс]. 2022. URL до ресурсу: <https://erudyt.net/novini/novini-shkilnoi-osviti/osoblyvosti-dystantsiynoho-navchannia-pid-chas-viyny.html>.

2. Освітній процес в умовах війни (Рекомендації МОН на початку 2023-2024 н.р.) URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2023/09/04/Rekomendatsiyi.shchodo.orhanizatsiyi.osvitnoho.protsesu.04.09.2023.pdf>.

3. Втрати є значними: які проблеми змушені долати учні та вчителі у час війни [Електронний ресурс]. 2023. URL до ресурсу: https://24tv.ua/education/shkola-chas-viyni-yakimi-problemami-stikayutsya-uchni-vchiteli_n2300432.

4. Дитина в новому місті через війну. Як продовжити навчання в школі, які є варіанти [Електронний ресурс]. 2022. URL до ресурсу: <https://life.liga.net/poyasnennya/cards/rebenok-v-novom-gorode-iz-za-voyny-kak-prodljit-obuchenie-v-shkole-kakie-varianty>.

PECULIARITIES OF DISTANT LEARNING MEDICINE FROM ABROAD

*Ksenia Lokhmatova, Undergraduate Medical Student of Zaporizhzhia State
Medical and Pharmaceutical University*

*Supervisor: Galyna Volkova, Assoc. Professor of Foreign Languages
Department ZSMPhU*

Distance learning medicine from abroad faces distinctive challenges during wartime, impacting the entire educational sphere. Studies of maintaining educative process during martial law highlights the importance of reconsideration the strategies of teaching and learning processes with the aim of enhancement of final goals of professional training, emphasizing adaptability and resilience. The global realization that online teaching is a relevant and appropriate form of education in martial law is becoming more and more apparent. The implementation of distance learning in higher education institutions, especially in the field of foreign language teaching, is recognized as vital, showing significant advances in the field of IT. While analyzing the principles and peculiarities of distant learning, the aim is to compare it with online and virtual learning, shedding light on the nuances that arise during wartime conditions. Online learning in the context of war in Ukraine explores both advantages and disadvantages in time of conflict.

Results. In wartime conditions, distance learning medicine from abroad employs various strategies to overcome challenges:

Utilizing online platforms and distance learning technologies to deliver lectures, conduct discussions, and provide educational materials. This helps maintain the safety of both students and faculty during periods of conflict and helps provide a safe learning environment for students and faculty alike.

Implementing adaptive teaching methods to address the unique challenges of wartime, ensuring flexibility and ease of access to information in the delivery of educational content.

Leveraging technological advances to enhance the learning experience, including the use of online platform utilizing virtual reality classrooms with simulated patient scenarios.

Establishing effective communication channels between faculty and students to provide support, guidance, and updates on academic activities.

Distance technologies ensure the uninterrupted flow of the educational process, allowing students and educators to continue learning in challenging circumstances and it fosters mobility, adaptability, and accessibility, allowing individuals to engage in education from different locations, adapting to dynamic situations. Students and teachers can remain in a safe environment,

avoiding potential risks associated with physical attendance. This ensures a continuous flow of learning with a higher sense of security for all. One significant drawback is the absence of hands-on activities in the learning process, which for now can only be achieved by physical means. Practical experience is limited, impacting the developmental process of students.

Conclusions. By understanding the peculiarities of distant learning medicine from abroad in wartime conditions, we contribute to the development of robust and flexible medical education systems that can withstand challenging circumstances. Prospects include identifying strategies to enhance remote medical education in resource-constrained and conflict-ridden environments.

References

1. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9540571/>
2. <https://online-journals.org/index.php/i-jet/article/view/40491/13945>
3. [https://www.researchgate.net/publication/361096014_BLENDED_LEARNING_TECHNOLOGY_AS_ONE_OF_THE_FOREIGN_LANGUAGE_TEACHING_METHODS_IN_THE_CONDITIONS_OF_EDUCATION_DURING_WAR TIME](https://www.researchgate.net/publication/361096014_BLENDED_LEARNING_TECHNOLOGY_AS_ONE_OF_THE_FOREIGN_LANGUAGE_TEACHING_METHODS_IN_THE_CONDITIONS_OF_EDUCATION_DURING_WAR_TIME)

ОРГАНІЧНЕ ПОЄДНАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПРАКТИЧНОГО НАВЧАННЯ, ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВИМОГ РИНКУ ПРАЦІ ПРИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННІ

*Шенета С.В., викладач економічних дисциплін,
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
ВСП «Тульчинський фаховий коледж ветеринарної медицини
Білоцерківського НАУ»*

Описано інноваційні методи пошуку роботи, застосування теоретичних знань у практиці, формування вмій розв'язувати проблеми приймати складні та нетипові рішення під час працевлаштування.

Проблема працевлаштування молоді полягає сьогодні у невизначеності, непередбачуваності розвитку подій, в глобальних змінах соціуму і швидко змінюваному економічному просторі. Роботодавці висувають перед кандидатами на працевлаштування широкий спектр запитів, а саме:

-формування у здобувачів освіти компетентностей передбачених стандартами освіти

-творче мислення, мобільність, високий професіоналізм, швидка переорієнтація в складних умовах невизначеності, та гнучкість у

прийнятті рішень.

Розвиток технологій спонукає роботодавців проводити постійний моніторинг самоосвіти та саморозвитку кожного співробітника. Адже всім зрозуміло, що саме зараз економічний ефект від вкладень у розвиток персоналу є більшим ніж від капіталовкладень у засоби виробництва.

Виховуючи фахових молодших бакалаврів кожен викладач працює на випередження -формування вмінь вирішувати конкретні виробничі ситуації, мобільно приймати правильні рішення, бути конкурентним, гнучким та затребуваним на ринку праці.

В тісній співпраці з спеціалістами сервісного центру №17 Головного управління Пенсійного фонду України, відділу надання соціальних послуг Тульчинської районної філії Вінницького обласного центру ми розглядаємо і аналізуємо такі проблемні питання у сфері праці як: невідповідність прожиткового мінімуму реальним мінімальним потребам; відсутність ефективної державної політики на ринку праці; поширення неформальної та нестандартної зайнятості; недостатній рівень стипендіального забезпечення здобувачів фахової перед вищою освіти, виплата заробітної плати в конвертах, робота за спеціальністю.

Така творча, інноваційна співпраця сприяє зворотному зв'язку всіх учасників освітнього процесу.

Студентоорієнтоване навчання– забезпечує сприятливі умови для використання теоретичних знань у практиці, формування вмінь розв'язати нетипові проблеми, приймати складні рішення, проводити постійний моніторинг досягнутих результатів.

Постійний зворотній зв'язок здобувач-викладач-здобувач зводиться до аналізу з наступним обговоренням запропонованого викладачем випадку або виробничої ситуації, що стосується виробничої діяльності чи міжособистісних стосунків в освітньому процесі та на виробництві. Така співпраця сприяє, щоб здобувачі застосували знання і досвід запропонували свій варіант правильного рішення.

Мета творчої співпраці з роботодавцями: навчитися на практиці (на виробництві) приймати рішення за відносно короткий час, передбачати розвиток ситуації, власну ідею та визначати ступені професійної придатності до конкретної професії.

Здобувачі фахової перед вищою освіти оволоділи навиками: складання резюме, співбесіда з роботодавцем, формування портфоліо, ведення телефонної розмови при працевлаштуванні, грамотної співбесіди, налагодження тісних партнерських зв'язків з роботодавцями, презентація бізнес плану та власної бізнес ідеї.

Всі ці інноваційні методи дають змогу молоді орієнтуватися на ринку праці, спілкуватися з висококваліфікованими спеціалістами. Які в свою чергу спрямовують свої зусилля на посилення соціального захисту категорій населення, які мають низький рівень конкурентоспроможності на ринку праці.

Здобувачам цікаві тач-скріни, з інформацією про вільні робочі місця та інформацією про шукачів роботи. Під час проведення поза аудиторної роботи здобувачі освіти з цікавістю розв'язують складні і нетипові проблеми під час працевлаштування, застосовують метод інсценізації, презентують свої ділові якості, обговорюють бізнес-ідеї та бізнес плани з Інтернет ресурсу.

Під час організації виставок бізнес-планів, презентацій власних бізнес-ідей, тренінгів на виробництві, інсценізації співбесіди під час працевлаштування, аукціону бізнес-моделей, вернісажів-практикумів, майстер-класів, наукових конференцій за участю роботодавців особлива вимога до майбутніх фахових молодших бакалаврів, надійність у роботі та спроможність витримувати її рутинність, гнучкість та мобільність.

Під час виїзних занять в базові господарства регіону, здобувачі освіти випускного курсу прогнозували варіанти запобігання безробіттю; змоделивали висновки та можливі наслідки зміни ситуації на ринку праці; побудували конкретну модель співбесіди та резюме для працевлаштування по спеціальності Облік і оподаткування. Під час творчої співпраці зі спеціалістами центру зайнятості здобувачі освіти зустрічалися з безробітним учасником бойових дій, який пройшов пекло війни, отримавши каліцтво після поранень. Демобілізований був переконаний, що служба в армії, на контрактній основі єдиний спосіб розв'язання проблеми безробіття.

Але після дружнього спілкування, здобувачі освіти запропонували йому свої бізнес-проекти та бізнес-ідеї, які давали можливість організувати свою справу. Добре вивчивши перспективи працевлаштування, зваживши усі «за» і «проти», він вирішив скористатися фінансовою підтримкою служби зайнятості і відкрити свій бізнес – надання приватних консультацій з бізнес-планування.

Співпраця виробничників та роботодавців з студентським колективом дає змогу розвивати у здобувачів освіти гнучкість мислення, адаптованість до будь-яких ситуацій, ініціативність, самостійність у прийнятті рішень і разом з тим уміння працювати в колективі, творчий підхід до вирішення проблем, вміння адаптуватися в соціумі.

Використання активних методів навчання (конкретних ситуацій, розв'язання ситуативних завдань, тренінги, інсценізації, мета план,

модельовання, імітація посад на робочому місці), сприяє активізації розумової діяльності здобувачів, яка спрямовується не тільки на отримання міцних знань програмного матеріалу а й на формування відповідних професійних умінь на високому рівні.

У комплексі це стимулює зворотній зв'язок самоосвіту особистості та вміння використовувати набуті знання в нових ситуаціях, що особливо актуально під час працевлаштування.

Література

1. Гой І.В. Підприємництво/ І.В. Гой, Т.П. Смелянська. К.: Центр учбової літератури, 2013.-368с.

2. Український союз промисловців і підприємців (Електронний ресурс): (Веб-сайт). URL: <http://uspp/ua/>

3. A Smart Bear.Startups+Marketing+Geekery (Електронний ресурс): (Веб-сайт).-URL:<https://blog.asmartbear.com>.

ВАЖЛИВІСТЬ ВОЛОДІННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ У XXI СТОЛІТТІ

Захарчин Андріян, здобувач фахової передвищої освіти 1 курсу спеціальності 122 "Комп'ютерні науки"

Відокремленого структурного підрозділу "Фаховий коледж інформаційних технологій Національного університету "Львівська політехніка"

Науковий керівник: Хмеляр Тетяна, викладач англійської мови.

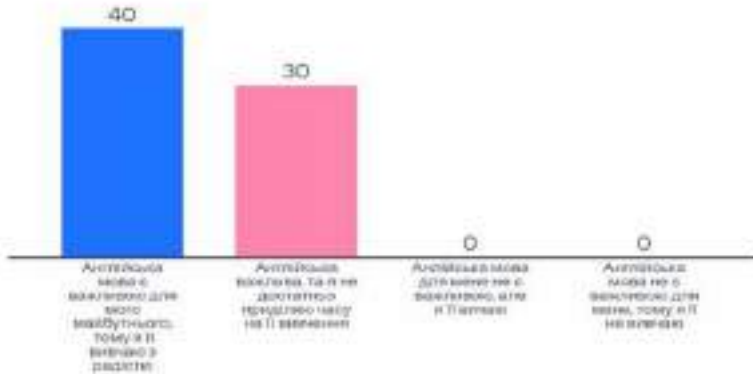
Кваліфікаційна категорія: спеціаліст вищої категорії Відокремленого структурного підрозділу "Фаховий коледж інформаційних технологій Національного університету "Львівська політехніка"

У XXI столітті світ стає все більш глобалізованим. Люди з різних країн все частіше взаємодіють між собою, обмінюються інформацією та досвідом. Для того, щоб ефективно брати участь у цьому процесі, необхідно володіти англійською мовою, яка є міжнародною мовою спілкування.

Англійська мова є однією з найважливіших мов у світі, і вона стає дедалі важливішою для українців у XXI столітті. Станом на 24 листопада 2023 року, за даними дослідження КМІС, проведеного у грудні 2022 січні 2023 року, єдиний інтегральний показник рівня володіння англійською мовою для всього дорослого населення України становить 2,86 балів за 10-ти бальною шкалою. Це означає, що більшість українців здатні лише розуміти прості фрази та речення, але не можуть підтримувати розмову на повсякденні теми.

Серед студентів коледжу, я провів дослідження щодо важливості вивчення англійської мови.

Результати опитування студентів на тему їхнього ставлення до англійської мови

Ось деякі аспекти важливості володіння англійською мовою для українців:

- **Культура.** Англійська мова є мовою світової культури. Володіння англійською мовою надає українцям доступ до світової літератури, кіно, музики та мистецтва.

- **Розширення можливостей** для навчання та кар'єри. Володіння англійською мовою відкриває доступ до міжнародної освіти та професійних можливостей.

- **Підвищення міжнародного статусу** України. З підвищенням рівню володіння англійською мовою серед громадян України, підвищується статус кожного слова України на міжнародній арені, що прискорить Європейську інтеграцію.

Одним із прикладів держави, яка стала суспільно вищою у статусі за рахунок підняття рівня англійської мови у ній, є Ірландія. Ірландська мова є рідною для більшості ірландців, але англійська мова також є широко поширеною і є мовою освіти, бізнесу та урядових справ. У 1948 році Ірландія стала незалежною державою. У той час рівень англійської мови серед ірландців був відносно низьким. Багато ірландців не могли говорити англійською мовою, і це становило перешкоду для їхнього економічного та соціального просування. Уряд Ірландії усвідомлював важливість англійської мови для розвитку країни. У 1950-х роках уряд запровадив низку заходів для підвищення рівня англійської мови серед

ірландців. Ці заходи включали введення англійської мови як обов'язкової навчальної дисципліни в школах, а також надання субсидій для навчання англійської мови дорослим.

Завдяки цій активності ірландської влади рівень англійської мови серед ірландців значно зріс. Сьогодні англійська мова є загальноприйнятою мовою в Ірландії, і це сприяло підвищенню її суспільного статусу.

Важливість володіння англійською мовою у XXI столітті не викликає жодних сумнівів і згідно з результатами опитування, молодь це усвідомлює, але близько 43% опитуваних не приділяє достатньо часу на її вивчення, отже влада повинна надавати всіляку допомогу людям, котрі готові навчатись. Англійська мова є мовою міжнародного спілкування, і її знання відкриває доступ до нових можливостей у сфері освіти, бізнесу та культури.

В Україні вже спостерігається тенденція до зростання рівня володіння англійською мовою. Це пов'язано з рядом факторів, зокрема, з розвитком міжнародних відносин України, зростанням популярності англійської культури та освіти, а також з усвідомленням українцями важливості володіння англійською мовою для успіху в XXI столітті.

Влада України також робить кроки для підвищення рівня володіння англійською мовою серед українців. Важливо, щоб українці продовжували розвивати свої навички англійської мови. Це допоможе їм успішно реалізувати себе в XXI столітті.

Наразі рівень володіння англійською мовою серед українців є відносно низьким. Це є перешкодою для економічного та соціального розвитку країни. Зростання рівня володіння англійською мовою в Україні є важливим завданням, яке вимагає спільних зусиль держави, суспільства та кожного громадянина.

Література

1. Бондаренко Т. О. Вивчення англійської мови в Україні: стан та перспективи. Київ: Вид-во УНІВЕРСИТЕТУ «КРОК», 2022. 152 с.
2. Зубко О. В. Вплив англійської мови на розвиток українського суспільства. Київ: Видавничий дім «Академія», 2022. 160 с.
3. Котик В. Г. Англійська мова як міжнародна мова спілкування. Київ: Академвидав, 2022. 128 с.
4. Скрипник О. В. Англійська мова у професійній діяльності. Київ: Либідь, 2022. 184 с.
5. Дослідження Київського міжнародного інституту соціології.

МОЛОДІЖНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ НЕРІВНОСТІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Кумейко Анастасія, здобувач вищої освіти 3 курсу
спеціальності 081 «Право»*

*Державного торговельно-економічного університету
Науковий керівник: к.ю.н. Андрій Валентина, доц. кафедри
адміністративного, фінансового та інформаційного права ДТЕУ*

Молодіжне дослідження проблеми нерівності працевлаштування молоді в умовах воєнного стану

Упродовж всієї своєї історії людство завжди прагнуло до забезпечення справедливих умов та оплати праці. Не зважаючи на те, що минулі покоління досягли значних успіхів у цьому напрямі питання упередженого ставлення до молоді залишається актуальним, особливо враховуючи воєнний стан. Дослідження «проблеми нерівності працевлаштування молоді в умовах воєнного стану» з боку молоді полягає у розгляді основних стереотипів робочого середовища, а також розгляд можливих шляхів подолання цих проблем та забезпечення справедливих і однакових можливостей для всіх категорій працівників. Окрім цього, дослідження спрямоване на розкриття сучасних тенденцій у сфері трудових відносин задля забезпечення удосконалення умов праці, що в свою чергу матиме вплив на поліпшення нашого суспільства з боку рівноправ'я та гуманності.

Уважно вивчаючи трудове законодавство України, можна помітити, що ставлення до працевлаштування молоді досить позитивне, оскільки Кодекс Законів про Працю та Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» встановлюють певні особливі права та гарантії щодо сприяння працевлаштуванню, робочому часу, заробітної плати, відпусток, а також встановлює обмеження щодо неповнолітніх, в тому числі таких, що стосуються прийому на роботу та звільнення. Дивлячись на таке правове підґрунтя щодо реалізації та захисту прав молодих громадян виникає питання, чому молодь все ще має проблеми з працевлаштуванням?

Для глибшого дослідження ситуації варто проаналізувати поточну ситуацію в країні. Якщо розглянути щорічне дослідження проведене наприкінці 2022 року аналітичним центром Cedos на замовлення та за підтримки Міністерства молоді та спорту України, то можна побачити, що близько 82% опитаної молоді зазнали втрати через війну. Серед найпоширеніших втрат від війни зниження або втрата доходу,

погіршення фізичного та ментального здоров'я, смерть друзів або членів родини, вимушене переселення в інший населений пункт[1].

Якщо ж розглянути 18% респондентів, що залишилися, можна зробити припущення, що навіть якщо вони не зазнали втрат в порівнянні з 1 групою, то їх в будь-якому випадку торкнулись стресові та економічні фактори. Взяти хоча б до уваги блекаути у листопаді 2022 року, або тривалі повітряні тривоги. Все це впливає на стресостійкість та загальне самопочуття, тривалість робочого дня, кількість можливої виконаної роботи за певний проміжок часу. Через неможливість самореалізації, страх, невпевненість у завтрашньому дні та відсутність фізичної безпеки кількість молоді, що бажала влаштуватись на роботу знизилась на 5% у порівнянні з 2021 роком. Окрім воєнного стану все ще залишилась актуальною проблема поєднання освіти та навчання. Варто зазначити, що більшість роботодавців не хоче брати молодь на неповний робочий день, або на специфічний графік, відповідний вільному часу майбутнього робітника, також вони переживають, що молоді громадяни швидко закинуть роботу, будуть неякісно її виконувати або через короткий термін звільняться, і знову доведеться шукати нових працівників[2].

Як варіант вирішення цієї проблеми, окрім вже існуючих прав та гарантій, можна розглянути можливість впровадження програм та систем навчання для підприємців стосовно ментального здоров'я та підтримки працівників у складних ситуаціях і аналогічні курси для молоді. Це може дати краще зрозуміти мотиви один одного, а також посприяти освідомленню самих роботодавців стосовно того, наскільки важливі гнучкі умови праці та створення сприятливого середовища не лише для самої молоді, а й для покращення результатів роботи. Якщо молодь розумітиме, що на неї не байдуже, вона не просто робоча сила і що з нею дійсно хочуть налагодити контакт для комфортної співпраці, то це дійсно значно вплине на розвинення особистісних і професійних навичок, а також кращого порозуміння між сторонами, що в свою чергу позитивно вплине на результати праці та прибутковність бізнесу.

Отже, в рамках цього дослідження, було розглянуто та проаналізовано проблему нерівності працевлаштування молоді в умовах воєнного стану. Розглядаючи проблему з боку економічної та соціальної сфер, можна прийти до висновку, що воєнний конфлікт це не лише втрата людських життів та руйнування інфраструктури, а ще й серйозна загроза для ринку праці та соціального захисту. Можна зробити висновок, що розв'язання проблеми нерівності працевлаштування молоді потребує інтегрованого підходу, який би охопив різні аспекти та

сфери, а також був би спрямований на подолання соціальної нестабільності та сприяв кращому порозумінню роботодавців та молоді, що бажає працевлаштуватись. В свою чергу, це все може ефективно вплинути на побудову стійкого та справедливого майбутнього суспільства, як під час воєнного стану, так і в мирні часи.

Література

1. Вплив війни на молодь в Україні / Волосевич І., Когут І., Жерьобкіна Т., Назаренко Ю. Київ, 2023. 30 с. URL: <https://cedos.org.ua/researches/vpliv-vijni-na-molod-v-ukrayini>

2. Saadia Zahidi. Global gender gap report 2022. World economic forum. 2022. Chapter 1, P. 4-5. URL: <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2022/digest/>

САМОВИХОВАННЯ ТА ЙОГО РОЛЬ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ ВИХОВАТЕЛЯ

*Яловнича Євгенія, здобувачка фахової передвищої освіти I курсу
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»*

Красноградського педагогічного фахового коледжу

Науковий керівник: Івахненко Вячеслав, викладач фізичного виховання

Красноградського педагогічного фахового коледжу

Комунального закладу «Харківсьа гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

Самовиховання управління суб'єктом своєю діяльністю, спілкуванням, поведінкою, переживаннями, спрямованими на зміну своєї особистості відповідно до усвідомлених цілей, ідеалів і переконань задля самовдосконалення [1].

Протягом історичного розвитку педагогічної думки самовиховання перебуває у фокусі уваги вчених і практиків. Тому і в наш час виховання залишається основною категорією педагогіки. Зміст даного явища оновлюється по мірі розвитку практичного досвіду, педагогічної науки і її провідної доктрини. Суспільна практика передачі соціального досвіду від старшого покоління до молодшого склалася набагато раніше позначає її терміну. Тому сутність виховання трактується з різних точок зору. У будь-якому випадку в якості предмета виховання розглядається людина, що відчуває відповідний вплив. Виховання досягає успіху за умови, що воно переростає у самовиховання, коли здобувач освіти перетворюється з об'єкта на суб'єкт виховання.

Самовиховання являє собою складний динамічний процес. Його

цілі, зміст змінюються відповідно до вікових та індивідуальних властивостей особистості. На певних етапах свого життя особистість може активно займатись самовихованням, а потім можливі спади, зупинки. Це залежить від багатьох факторів: від здатності керувати своєю поведінкою, від морально-вольових якостей (наполегливості, організованості, дисциплінованості, | відповідальності тощо) [2].

Тому необхідно відшукати основні механізми розвитку потреби у самовихованні, визначити його детермінанти. Оскільки виховання як багатфакторний процес не буває строго локалізованим ні у часі, ні у просторі і не може визначатись взаємодією особистості лише з її «головними» вихователями (батьки, вчителі, оточення близьких людей, однолітків), у взаємодію включається багато інших непередбачуваних чинників, котрі разом із «головними» системно визначають, в якому напрямку розвивається особистість, як відбувається розвиток у її здатності до самовиховання.

Досвід загального самовиховання є необхідною передумовою професійного самовиховання, яке передбачає свідому роботу з розвитку професійно значущих якостей, формування компетентностей і здібностей.

Самовиховання бере свій початок у підлітковому віці, коли дитина починає усвідомлювати себе як особистість, розуміти норми та вимоги суспільства, власні потреби і намагається правильно оцінювати свої вчинки.

Інакше кажучи, необхідною умовою самовиховання є самоусвідомлення усвідомлення людиною себе як особистості і свого місця в суспільній діяльності людей.

Успішність педагогічної діяльності значною мірою залежить від уміння і здатності педагога мобілізувати свої зусилля на систематичну розумову працю, раціонально вибудовувати свою діяльність, переборювати труднощі під час самостійної підготовки до занять, знімати емоційні та психічні перевантаження, керувати своїм емоційним станом.

Чи стане здобувач освіти справжнім педагогом, залежить від його уміння працювати над собою, установок, інтересів, потреб, активності в оволодінні науковими компетентностями, а також від того, наскільки цілеспрямовано, свідомо і наполегливо він працює над розвитком у собі тих якостей, які формують особистість фахівця. Німецький педагог А. Дістервег зазначав, що для педагога святим обов'язком є «своє виховання зробити завданням власного життя». Він вважав, що педагог «лише до того часу здатний насправді виховувати і навчати, доки сам

працює над своїм власним вихованням і освітою». Йдеться про професійне самовиховання [3].

Професійне самовиховання свідомо діяльність, спрямована на вдосконалення своєї особистості відповідно до вимог обраної професії.

Професійне самовиховання майбутнього педагога починається з усвідомлення різниці між уявленням про себе, як майбутнього професіонала і своїми реальними можливостями. Мотив збудник роботи над собою – розуміння невідповідності Я-реального і Я-ідеального. Це можливе у тому разі, якщо в майбутнього вчителя є професійний ідеал і здатність до самопізнання [2].

Цілеспрямованість, осмисленість, стійкість професійного самовиховання залежать насамперед від:

- наявності професійного ідеалу;
- вольових якостей;
- мотивів вибору здобувачем освіти педагогічної професії;
- морально-психологічного клімату;
- стилів керівництва й спілкування викладацького складу;
- фактора вільного часу;
- організації та постійного вдосконалення освітньої і самостійної роботи здобувачів освіти;
- участі в різноманітній позанавчальній роботі.

Як і будь-яка інша діяльність, професійне самовиховання має у своїй основі складну систему мотивів і джерел активності. Його рушійною силою і джерелом є потреба в самозміні та самовдосконаленні. Ця потреба виникає з протиріччя між вимогами, що ставляться суспільством, та наявним рівнем професіоналізму і підтримується власними джерелами активності (переконаннями, почуттям обов'язку, професійною честю тощо) [3].

Отже, самовиховання нерозривно пов'язане зі здатністю людини до самоаналізу і самооцінювання, з умінням контролювати свою поведінку і діяльність, ставити перед собою значущі цілі.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти: Науковий керівник А.М. Богущ та ін.. Київ: Видавництво, 2012.
2. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії: навчальний посібник Київ: Академвидав, 2010. 200 с.
3. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. 2-е вид. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2003. 136 с.

МОЛОДЬ УКРАЇНИ РУШІЙНА СИЛА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Крохмаль Ірина, Мирошниченко Богдан, здобувачі фахової передвищої освіти 3 курсу спеціальності 051 «Економіка»

Лозівської філії Харківського автомобільно-дорожнього фахового коледжу
Науковий керівник: викладач ек. дисциплін Лабінцева Олена (спеціаліст I категорії)

Кожна частина життя має свій характер, так що слабкість дітей, сміливість молоді, серйозність життєвого віку та зрілість старості приносять свій природний плід, який треба зібрати у свій час.

Цицерон

Ознакою успішної та розвиненої країни є стан її економіки. Отже, економічна ситуація в країні це прямий показник рівня життя її населення. Вже традиційно прийнято покладати надії на успішне майбутнє саме на молодь, отже логічним буде забезпечення належної підготовки молодих фахівців, що не можливе без підтримки держави та підприємництва.

Запорукою успішної професійної діяльності звісно є наявність практичного досвіду, що набувається студентами під час практичної підготовки та удосконалюється впродовж всієї трудової діяльності. Але враховуючи сучасний стан країни, а отже і промисловості в цілому, постає гостра проблема стосовно набуття майбутніми фахівцями повноцінних практичних навиків, проте роботодавці надають перевагу при працевлаштуванні саме кандидатам, що мають навик та стаж роботи. Тому багато молодих фахівців залишаються на одинці зі своїми проблемами.

Не можна не відмітити того що вже зроблено для молодого покоління. З часів поширення пандемії COVID-19, коли суспільство виявилось буквально паралізованим, а потім в результаті збройної російської агресії, за підтримки Міністерства науки і освіти України, спілки підприємців та бізнесменів, запроваджено дистанційні навчальні курси практично для всіх напрямків діяльності, деякі з них навіть на безкоштовній основі. Вебінари, семінари, конкурси та гранти все це направлено на підтримку молоді. Та визначальним все ж є питання подальшого працевлаштування.

Ще одним проблемним моментом, на нашу думку, є загострення

демографічної ситуації в Україні. Внаслідок збройної агресії росії значна частина молоді була змушена виїхати за межі України в пошуках прихистку. Тому перед державою стоїть задача створити належні умови для повернення молодих кадрів в Україну. Звісно завжди вітається обмін досвідом, але коли з країни виїжджають цінні кадри, то країна втрачає трудовий потенціал. Зусилля держави необхідно направити на підтримку та розвиток молодого покоління, адже перспективні молоді кадри на вагу золота.

Хтось запитає чому зроблений акцент саме на молодь. І ми, як безпосередні представники цієї вікової категорії, можемо впевнено назвати причини:

ми ще молоді і попереду у нас ціле життя для розвитку та вдосконалення;

ми не стоїмо на місці, а рухаємось вперед, навіть якщо маленькими шажками, але тільки вперед;

ми сміливі, не боїмось інновацій, навпаки нам цікаве все нове і невідоме;

ми маємо здатність бачити можливості там де їх не бачать люди поважного віку;

ми не боїмось конкуренції, а навпаки нас приваблює дух здорового суперництва;

ми здатні знаходити нестандартні рішення для стандартних ситуацій...

І це ще далеко не все. Але реалізація наших здібностей була б неможлива без підтримки. Підтримки держави, підприємництва, освітян, батьків. Разом ми справжня сила, саме в єдності наші переваги. Ми вчимося поєднувати наші можливості з досвідом наставників. І тут доцільно згадати вираз «якби молодість знала, якби старість могла». І ми розуміємо важливість надій, які на нас покладаються, розвиваючись, ми не нехтуємо переймати досвід інших, більш досвідчених громадян нашої країни. Ми аналізуємо та вивчаємо також європейський досвід, бо розуміємо, що наше майбутнє в наших руках. Тому ми всі разом прагнемо зробити нашу країну економічно успішною.

Ми всі сьогодні живемо надіями... Надіями на мирне, спокійне майбутнє, на відновлення України та сталий економічний розвиток, на щасливе життя в успішній європейській державі. І ми, як студенти економічного напрямку, як ніхто інший розуміємо значимість економічної освіти, так як економічні відносини проходять крізь абсолютно всі сфери взаємодії у суспільстві. Тому можна впевнено стверджувати, що фахівець будь якого профілю повинен бути

економічно грамотним. Тільки розуміючи сутність економічних процесів та відносин можливо прийняти будь-яке важливе рішення зважено.

Українська молодь вражає своєю незламністю. Вона за своїми віковими особливостями, визначеними природою, завжди прагне рухатись вперед, відважно долаючи перешкоди на своєму шляху. А якщо це бажання підкріплено ще й розумовим потенціалом та належною підтримкою, то така рушійна сила спроможна на великі справи. Отже, молодь України це рушійна сила її економічного розвитку, надія на щасливе майбутнє справжньої європейської країни.

Література

1. Лісогор Л. Працевлаштування випускників в умовах економічної кризи. *Демографія та соціальна економіка*. 2009. №2(12). С. 58—67.

2. Молодь: її права і соціальне становлення в сучасній Україні [електронний ресурс] URL: https://minjust.gov.ua/m/str_41555 (дата звернення 23.11.2023)

3. Олександр Слобожан, Назар Миколук. Посібник «Місцевий економічний розвиток як фактор запобігання міграції молоді». Міжнародний республіканський інститут, Київ, 2021. URL: <https://iri.org.ua/navchalni-resursy/posibnyk-mistsevyu-ekonomichnyu-rozvytok-yak-faktor-zapobihannya-mihratsiyi> (дата звернення 23.11.2023).

4. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 р. №1414-IX Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20> (дата звернення: 24.11.2023).

ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ РИЗИКУ ДІТЕЙ ЯКІ ВИРОСЛИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Хрящевська Карина, викладач ВСП «Фаховий коледж Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського»

Шматолоха Вікторія, студентка 3 року навчання, спеціальність 231 «Соціальна робота»

ВСП «Фаховий коледж МНУ ім. В. О. Сухомлинського»

Розгляд травматичних подій для дітей в умовах війни є дуже важливою та актуальною темою. Військові конфлікти залишають глибокий слід у психічному стані дітей, призводячи до стресу, тривожності та посттравматичного стресового розладу. Розуміння та підтримка таких дітей мають велике значення для їхнього психосоціального відновлення та майбутнього благополуччя, тому обрана тема залишається актуальною для досліджень та розвитку психосоціальних програм підтримки дітей в умовах війни. [2, с.18]

Діти, які виростили в умовах війни, стикаються з унікальними

психологічними викликами та ризиками, які можуть вплинути на їхнє психічне здоров'я та загальний розвиток. Війна і конфліктні ситуації можуть призвести до травматичних подій, втрати стабільності та експозиції до стресів. Три чверті українських дітей (75%) виявляють симптоми травми психіки. Таку статистику наводить дослідження, проведене аналітичною компанією Gradus Research.[1, с 7]

Травматичні події в умовах війни серйозно впливають на дітей. В таких ситуаціях вони страждають від фізичних, психологічних та соціальних наслідків.

Внаслідок психологічного стресу, діти відчувають страх, тривогу, та психологічний стрес через обставини війни, бачачи насильство та втрати. Фізичні травми можуть бути дуже серйозними. Діти можуть потребувати медичної допомоги та реабілітації. Війна може призвести до розлучення сімей та втрати близьких. Це може сильно вплинути на психічний стан дітей.

Діти, які пережили травматичні події в умовах війни, часто потребують психологічної підтримки та терапії для подолання наслідків травм. Забезпечення доступу до освіти є важливим для підтримки дітей у навчанні та адаптації до нових умов.[2, с. 33]

У вирішенні цих проблем важлива роль міжнародних організацій, правозахисних організацій та урядів для забезпечення безпеки та допомоги дітям в умовах війни.

Психологічна підтримка дітей, які виростили в умовах війни, є надзвичайно важливою. Для цього можна використовувати наступні підходи:

1. Терапія: Психотерапія, зокрема індивідуальна та сімейна, може допомогти дітям вирішити психологічні проблеми, пов'язані з травмами війни.

2. Групова підтримка: Залучення до групових сесій з однолітками, які пережили схожі досвіди, може забезпечити відчуття приналежності та підтримки.

3. Педагогічна підтримка: Вчителі та шкільні психологи можуть грати важливу роль у розумінні та підтримці дітей під час навчання.

4. Повага до культурних різниць: Важливо розуміти особливості культурних та релігійних переконань, щоб надати ефективну підтримку.

5. Планування дозвілля: Дозвілля та розваги допомагають знизити стрес і покращити загальний настрій дітей. [2, с.74]

Психологічна підтримка повинна бути індивідуалізованою та довгостроковою, оскільки подолання травм від війни може займати час.

Розвиток стійкості у дітей, які виростили в умовах війни, може

вимагати специфічних підходів та підтримки, таких як:

1. Психологічна підтримка: Забезпечення доступу до психологічної допомоги та консультацій для дітей. Вони можуть потребувати допомоги в подоланні травм та стресу, пов'язаних з війною.

2. Створення стабільного оточення вдома та в школі. Це може допомогти дітям відчувати себе безпечно та підтримано.

3. Розвиток соціальних навичок: Пошук можливостей для розвитку соціальних навичок та спілкування з однолітками. Це сприяє психосоціальному розвитку.

4. Вивчення стресозапобіжних методів: Вчення дітей методам саморегуляції та стресозапобіжних технік може бути корисним.

5. Ігри та творчість: Залучення дітей до ігор, мистецтва та творчих занять може допомогти їм виражати свої почуття та розвивати позитивні навички.

6. Родинна підтримка: Важливо залучати батьків та родину до процесу підтримки та спільного спілкування з дітьми.

7. Освіта та навчання: Забезпечення можливостей для навчання та освіти, що допомагає розвивати навички та збільшувати можливості майбутнього.

Ці заходи можуть сприяти розвитку стійкості дітей, які пережили війну, і допомогти їм адаптуватися до складних умов та будувати гідне майбутнє. [1, с. 52]

Отже, травматичні події в умовах війни можуть залишити невилправні сліди на психічному здоров'ї та розвитку дітей. Розуміння цих подій та надання психологічної підтримки є важливими аспектами допомоги цій вразливій групі. Належне управління травмою та сприяння розвитку стійкості може допомогти дітям подолати негативний вплив травм та відновити своє психічне здоров'я.

Література

1. Бочкор Н. П., Дубровська Є. В., Залеська О. В. та ін. Соціальнопедагогічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період: методичні рекомендації. Київ. МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014. 84 с.

2. Злишков В., Лукомська С., Євдокимова Н., Ліпінська С. Діти і війна: монографія. Київ.-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2023. 221 с.

ОСНОВИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Савісько Тетяна, здобувачка фахової передвищої освіти I курсу
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»*

Красноградського педагогічного фахового коледжу

Науковий керівник: Івахненко Вячеслав, викладач фізичного виховання

Красноградського педагогічного фахового коледжу

Комунального закладу «Харківсьа гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

На сучасному етапі проблема здоров'я людини постає як одна з найбільш гострих і потребує серйозного ставлення до її вирішення з залученням різних організаційних структур нашої країни. Важливу роль у збереженні здоров'я, здорового способу життя, культури здоров'я належить закладам освіти всіх рівнів, починаючи з дошкільного і закінчуючи вищими.

Тож актуальною проблемою сьогодення є збереження здоров'я дітей та формування здорового способу життя як цінності [1, с.10-12].

Отже, основи здоров'я закладаються в період раннього та дошкільного дитинства.

В умовах реформування дошкільної освіти одним із основних завдань є виховання гармонійно розвинутої, довершеної, здорової особистості, здатної у повній мірі реалізувати свої фізичні, інтелектуальні, моральні та духовні можливості.

Вивченню питань формування уявлень у дітей дошкільного віку про здоровий спосіб життя присвячені дослідження А. А. Бодалєва, А. Л. Венгера, В. Д. Давидова, М. І. Лісіна, В. А. Сластьоніна, Є.О. Смирнової. Аналіз робіт В.А. Деркунської, С.А. Козлової, О.А. Князевої, І.М. Новікової та інших показує, що вже в дошкільному віці у дитини з'являється стійкий інтерес до свого здоров'я, дбайливе ставлення до свого організму [2, с.16].

Ставлення дитини до свого здоров'я є фундаментом, на якому можна буде вибудувати потребу в здоровому способі життя. Основи здорового способу життя у дітей дошкільного віку визначаються наявністю знань і уявлень про елементи цього поняття (дотримання режиму, гігієнічних процедур, рухової активності), і вмінням реалізувати їх у поведінці і діяльності доступними для дитини способами (чистити зуби, мити руки, робити зарядку).

З огляду на це одним із пріоритетних напрямів роботи закладів дошкільної освіти є збереження і зміцнення здоров'я, формування здорового способу життя дошкільнят, активної життєвої позиції щодо

власного життя та власної безпеки.

Одним із головних завдань є створення оптимальних умов для розуміння дітьми переваг здорового способу життя, заохочування до здобуття знань, умінь і навичок збереження здоров'я; стимулювання до самостійного й усвідомленого вибору життєвої позиції; швидке й ефективно поширення знань про здоров'я.

У старшому дошкільному віці гра залишається провідним видом діяльності дітей, вирішальним чинником розвитку, сферою, де дитина може проявити ініціативу й активність [3, с.4].

Гра являє собою сукупність методів впливу на дитину, викликаючи в неї позитивні переживання й почуття за допомогою рухової, пізнавальної та комунікативно-творчої діяльності.

Серед видів ігор, які мають найбільший вплив на формування у старших дошкільників основ здорового способу життя, з досвіду роботи, слід назвати, перш за все, сюжетно-рольові, дидактичні та рухливі ігри.

Потенціал сюжетно-рольових ігор щодо набуття дітьми знань та умінь здорового способу життя визначається можливістю відображення в іграх суспільних дій (гра-подорож до тренажерної зали, гра в аптеку, лікарню тощо). В іграх цього виду діти, відображаючи професійну діяльність дорослих, їхні відносини один із одним.

Безперечно, цим і визначається, по-перше, можливість перенесення в зміст сюжетно-рольових ігор різноманітних життєвих та професійних ситуацій у галузі здорового способу життя.

По-друге, зміна різноманітних життєвих та професійних ситуацій надає нам можливість збагачення ігор дітей новими подіями, фактами, атрибутами, пов'язаними із здоров'ям тощо.

Отже, сюжетно-рольові ігри ґрунтуються на моделюванні змісту здоров'язбережувальної діяльності, відповідних ролей, системи відносин. Вплив сюжетно-рольової гри на формування здорового способу життя у дітей старшого дошкільного віку проявляється в тому, що завдяки ігровому наслідуванню і рольовому перевтіленню дитина знайомиться з нормами і моделями поведінки і взаємостосунків дітей і дорослих, які стають зразками для її власної поведінки.

Формування уявлень про здоровий спосіб життя у дітей старшого дошкільного віку буде відбуватися значно успішніше при використанні системи засобів із застосуванням дидактичних ігор.

Головна особливість дидактичних ігор полягає в тому, що завдання дитині пропонується в ігровій формі. Діти грають, не підозрюючи, що освоюють якісь знання, оволодівають навичками дій з певними предметами, навчаються культурі спілкування один з одним.

Потенціал дидактичних ігор стосовно залучення дітей старшого дошкільного віку до здорового способу життя полягає в можливості надання дитині широкого спектру знань про здоров'я, здоровий спосіб життя (в усіх напрямках роботи). Такі ігри, як: «Дозвілля дитини», «Сам удома», «Безпека на дорозі», «Роби правильно» тощо.

Також пропонуємо дітям словесні дидактичні ігри. Наприклад, гра «Я знаю», де діти, сидячи в колі, передають один одному мікрофон, створюючи ланцюжок слів, наприклад: перший гравець: «Я знаю багато фруктів: яблуко», другий гравець повторює фразу і продовжує її: «Я знаю багато фруктів: яблуко і груша».

Цінність дидактичних ігор, як засобу формування уявлень дошкільнят про здоровий спосіб життя полягає в тому, що вони створюються в навчальних цілях. Завдяки їх використанню можна домогтися більш міцних і усвідомлених знань, умінь і навичок у формуванні уявлень дошкільнят про здоровий спосіб життя [4. с. 33-39].

Рухливі ігри обов'язково включаються і в музичні заняття. Ігри старших дошкільнят найчастіше організовують самі діти. Як правило, діти грають невеликими групами. Почуття радості, самостійності в грі стимулює старших дошкільників прагнути до більш фізичної активності і до організації здорового способу життя. Вони допомагають дітям дізнатися про роль рухів для життя людини, дозволяють змістовно організувати дитяче дозвілля тощо.

Отже, застосування ігрових технологій у формуванні здорового способу життя старших дошкільників показав позитивний вплив на отримання знань здорового способу життя, при цьому знання надходять у формі гри, оскільки саме ігрова діяльність є для них провідною.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти: Науковий керівник А. М. Богущ та ін.. Київ: Видавництво, 2012.
2. Богініч О. Л. Фізичне виховання, основи здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей старшого дошкільного віку: навч.-метод. посібник / О. Л. Богініч, Н. В. Левінець, Л. В. Лохвицька, Л. А. Сварковська. Київ: Генеза, 2013. 128с.
3. Бутенко В. Г. Дидактична гра як засіб формування здоров'язбережувальної компетентності старших дошкільників. *Дошкільна освіта: традиції та інновації*: м-ли Всеукр. наук.-практ. конф. (24-25 березня 2015 р., м. Суми). Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. 207с.
4. Загородня Л. П., Тітаренко С. А., Барсуковська Г. П. Фізичне виховання дітей дошкільного віку. Суми: Університетська книга, 2011.

АНАЛІЗ ЗАЙВОЇ ВАГИ І ОЖИРІННЯ СЕРЕД ДИТЯЧОГО НАСЕЛЕННЯ

Клименчук Юлія, студентка 301 групи спеціальність: 223

“Медсестринство” ОПП: “Екстрена медицина”, член СНГ

Науковий керівник: Чекурда Галина Василівна, викладач, керівник СНПГ

Житомирський медичний інститут Житомирської обласної ради

Дана праця вивчає проблему зайвої ваги і ожиріння серед дитячого населення та його профілактику. Проблема зайвої ваги і ожиріння серед дітей, його профілактика і аналіз статистичних даних.

Результати дослідження: Зробивши аналіз статистики ожиріння серед дітей в Україні і світі можна сказати, що у 2016 р. поширеність ожиріння серед дітей становила понад 13,4%, тобто 1 млн 20 тис. дітей; 2019 р. –1066500 дітей; 2020 р. –1361000 дітей, 2022 р 1392000 дітей мали ожиріння. За прогнозами ця цифра у 2030 р. може сягнути близько 1600000 дітей. Кожна п'ята дитина в Європі має зайву вагу або ожиріння. Щороку з'являється близько 400 тис. нових діагнозів надмірної ваги й ожиріння серед дітей. Це епідемія, яка призводить до тяжких захворювань і потребує застосування профілактика надмірної ваги і ожиріння серед дітей.

На сьогодні кожна третя дитина у світі страждає від ожиріння, або має надмірну вагу. Ожиріння серед дітей це епідемія, яка призводить до серйозних проблем зі здоров'ям. Щороку в Україні фіксується 15,5 тис випадків ожиріння серед дитячого населення. Лише 23,7% підлітків є фізично активними не менше 60 хвилин на день. Згідно з статистичними даними, більше 30% усього населення світу страждають від надлишкової маси тіла. Згідно звіту Міжнародної робочої групи з ожиріння кожна п'ята дитина в Європі має зайву вагу або ожиріння. Щороку з'являється близько 400 тис. нових діагнозів надмірної ваги й ожиріння серед дітей. У середземноморських країнах, таких як Мальта, Іспанія, Португалія та Італія, до 30% дітей віком 7-11 років мають зайву вагу або ожиріння; в таких країнах, як Англія, Ірландія, Кіпр, Швеція та Греція, понад 20%; тоді як у Франції, Швейцарії, Чехії, Угорщині, Німеччині, Данії та Нідерландах поширеність надмірної ваги й ожиріння серед дітей цього віку коливається в межах 10-20%. Експерти ВООЗ засвідчують, що у 2025 році хворих на ожиріння в світі буде понад 300 млн осіб [1; 2].

Ожиріння і надмірна вага це зайві жиrowі відкладення, які можуть завдати шкоди здоров'ю. Ожиріння виникає тоді, коли споживання енергії, яку отримують з їжею, перевищує її витрати протягом тривалого часу і діагностується як хронічне, рецидивуюче захворювання, що

проявляється надлишковим накопиченням жирової тканини. Тільки у 2% дітей надмірна вага появляється на тлі захворювань, а у 98% виникає в результаті неправильного харчування і зниження фізичної активності дітей. Ожиріння що почалося в дитячому та підлітковому віці прогресує і веде до тяжких ускладнень. У 60% випадків надмірна маса тіла у дитини чи підлітка в майбутньому трансформується у тяжкі соматичні захворювання: цукровий діабет 2-го типу, артроз, артеріальну гіпертензію, атеросклероз, жовчнокам'яну хворобу, онкологічну патологію, ендокринологічні та метаболічні порушення, серцево-судинні ускладнення, безпліддя та ін. Слід зазначити, що зниження маси тіла хоча б на 10% від початкового рівня дозволяє знизити на 9–40% ризик деяких захворювань, а рівень загальної смертності на 20%. Оскільки 60% усіх випадків дорослого ожиріння починаються ще в дитинстві, то проблему надмірної ваги слід розглядати і лікувати ще з раннього віку. Причини ожиріння можна розділити на кілька груп: поведінкові чинники: переїдання (перегодовування); переважання в раціоні швидких вуглеводів; відсутність або недостатність фізичних навантажень; перенесене психоемоційне потрясіння; родинні чинники ; ожиріння як вторинний прояв іншого захворювання. З 2017-го року, у зв'язку з профілактикою надмірної ваги, МОЗ зменшило норму потреби в калоріях для дітей різного віку. Зміни торкнулися харчування дітей 1-3 років калорійність харчування була зменшена на 155 ккал. Дітям 4-6 років потрібно їсти менше на 300 ккал. Шестирічкам норму зменшили на 400 ккал. В 7-10 років норма харчування скоротилася з 2400 до 2100 калорій в день. Було скорочено потребу в рослинних білках і вуглеводах. Але збільшено норму потреби в м'ясі та рибі [3; 4].

У зв'язку з війною, оновлених даних щодо поширеності надлишкової ваги й ожиріння у дітей в Україні немає. Зі слів лікаря ендокринолога Ніфонтової до 2020 року майже 160 млн дітей у світі віком до 15 років мають зайву вагу або ожиріння, до 2030 року таких дітей буде 254 млн. Згідно зі звітом Всесвітньої федерації боротьби з ожирінням, через 12 років дитяче ожиріння може зрости більш ніж удвічі порівняно з рівнем 2020 року. Так, у 2035 році від надлишкової ваги ймовірно страждатимуть 208 мільйонів хлопчиків і 175 мільйонів дівчат віком від 0 до 18 рр. За даними ЮНІСЕФ на сьогодні близько 40 мільйонів дітей стикаються з цією проблемою по всьому світі. Можна припустити, що кілька років пандемії коронавірусу та повномасштабна війна не покращать дану статистику. Спираючись на дані медичних статистик і досліджень лікарів, можна сформувати досить таки максимально точну статистику зайвої ваги та ожиріння серед дитячого

населення: на 2016 р. в Україні проживало понад 7 млн 614 тис. дітей, поширеність ожиріння серед дітей становила понад 13,4%, тобто 1 млн 20 тис. дітей; 2019 р. проживало 7579703 дітей, з них 1066500 мали ожиріння; 2020 р. 7533930 дітей, з них 1361000 мали ожиріння, 2022 р. 1392000 дітей мали ожиріння (на початок 2022 року в Україні проживало 7 348 531 дітей) [5].

Профілактика надмірної ваги і ожиріння серед дітей включає в себе: мінімальне вживання висококалорійних продуктів з високим вмістом жирів, цукру й солі, знежиране м'ясо, птицю, морепродукти, боби, сою, яйця, молочні продукти, збагачені кальцієм і вітаміном D; пити натуральні фруктові соки, воду, знежирені йогурти і молоко; давати дитині невеликі порції їжі, не вживати фастфуди; уникати перекусів на ходу і перед екраном телевізора, комп'ютера, мобільних телефонів; щодня дитині потрібно як мінімум 60 хвилин активності [1].

Зробивши аналіз статистики ожиріння серед дітей в Україні і світі можна сказати, що це епідемія, яка щороку вражає велику кількість дітей і призводить до тяжких захворювань: цукровий діабет 2-го типу, артроз, артеріальну гіпертензію, атеросклероз, жовчнокам'яну хворобу, онкологічну патологію, ендокринологічні та метаболічні порушення, серцево-судинні ускладнення, безпліддя та летальних наслідків, що потребує додаткової уваги.

Література

1. Матеріали VI науково-практичної конференції молодих вчених з міжнародною участю "Проблеми ожиріння в педіатричній практиці" / за ред.: Дудник В.М та ін. Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова Кафедра педіатрії №2, Харків 2021
2. <https://d-1.com.ua/ua/archive/2021/4%2877%29/pages-5-11/ozhirinnya-v-ditey-yak-zagroza-zdorov-yu-naciyi-osnovni-faktori-yaki-na-ce-vplivayut>
3. <https://ukraine.segodnya.ua/ua/ukraine/bolshaya-strana-39-lyudey-v-mire-imeyut-lishniy-ves-v-ukraine-58-1313228.html>
4. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3135126-v-ukraini-ponad-10-tisac-ditej-z-cukrovim-diabetom-i-tipu-likar.html>
5. https://lb.ua/blog/numeral/385071_155_tis_novih_vipadkiv_ozhirinnya.html

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ
ПРОБЛЕМ У РІЗНИХ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ФОРМАХ**

*Куликова Єлизавета, здобувачка вищої освіти 3 курсу
спеціальності 073 «Менеджмент»*

Бердянського державного педагогічного університету

*Науковий керівник: д. держ. упр, доцент **Оргіць Оксана**, доцент кафедри
БДПУ*

Сім'я є однією з найдавніших і найтриваліших форм людського співіснування, як найбільш значна і поширена форма соціальної групи. Однак, сім'ї формуються під впливом соціальних, економічних і культурних умов відповідної епохи, тому за останні кілька сотень років шлюб і сімейне життя зазнали серйозних змін. В українському суспільстві з'являються нові сімейні системи, які сприяють більшій диверсифікації сімейного життя. В авангарді змін шлюбно-сімейних стосунків перебуває молодь, причому молоді сім'ї не лише відчувають на себе зазначені тенденції, але й стають їхньою рушійною силою. Сьогодні сім'я, як і суспільство загалом, переживає перехідний період, що супроводжується негативними явищами: нестійкістю шлюбних відносин, зниженням соціальної відповідальності подружжя, високим рівнем їх індивідуалізації тощо. Разом з тим є підстави вважати цю трансформацію як природньою еволюцією традиційної сім'ї в сучасну, з новими зв'язками та відносинами, що потребує додаткового вивчення міжособистісних відносин у різних шлюбних структурах для виявлення типових соціально-психологічних проблем для розуміння потреби в створенні альтернативних шлюбно-сімейних стосунків.

На нашу думку, наявність тих чи інших соціально-психологічних проблем у молодих сім'ях можуть також впливати і форми шлюбно-сімейних відносин, у яких знаходяться партнери. Адже саме пошук найбільш оптимального способу задоволення індивідуальних потреб приводить до вибору альтернативних сімейних форм. Кожній створеній сім'ї, як малій соціальній групі, властиві своя неповторна індивідуальна культура, особистий контакт між її членами, згуртованість, певний емоційно-психологічний клімат, інтимність відносин тощо. Однак, оскільки альтернативні сім'ї в українському суспільстві переважно стикаються з публічним осудом, неприйняттям власною сім'єю, припускаємо, що цей вибір має бути усвідомленим.

Під час дослідження соціально-психологічних проблем у молодих сім'ях нами було проведено онлайн-анкетування у кінці жовтня початку листопада 2023 року. У опитуванні взяли участь 259 респондентів.

Анкета була самостійно розроблена та створена у Google Формі. На основі теоретичного матеріалу було складено декілька блоків запитань з варіантами відповідей. Питання першого блоку стосувалися місця проживання, віку, статі респондентів, типу сексуальної орієнтації та стосунків, у яких перебувають наразі респонденти. Усі анкети респондентів були поділені на 11 груп, згідно шлюбно-сімейних форм, у яких перебувають молоді люди: зареєстрований шлюб з дітьми (або неодмінно хочуть їх мати), зареєстрований шлюб без дітей (усвідомлено не хочуть їх мати), зареєстрований шлюб без дітей, які мають домашніх тварин (усвідомлено не хочуть дітей), екстериторіальна сім'я, цивільний шлюб (чоловік-жінка), дистантна сім'я (чоловік-жінка), цивільний одностатевий шлюб, поліаморна сім'я, неповна сім'я (але є іноді вільні стосунки), самотні, які усвідомлено обрали таку життєву позицію, мають вільні стосунки. Другий блок містив питання, які стосувалися соціально-психологічних проблем у молодих сім'ях. Через те, що відповіді передбачено аналізувати по групах, кожна анкета розглядалася окремо та порівнювалися відповіді на однакові запитання. Усі відповіді по групах були внесені у порівняльну таблицю.

У результаті аналізу отриманих даних визначено загальні найбільш конфліктні сфери сімейних відносин: сфера найближчого оточення чоловіка чи дружини, до неї належать батьки та друзі (27,5%), сфера ведення домашнього господарства та розподілу домашніх обов'язків (16,7 %), проблеми у спілкуванні (44,4%), нестача спільних інтересів (44,4 %), розбіжність життєвих цінностей (38,9%). Також молоде подружжя відчуває взаємне невдоволення, пов'язане з різними поглядами на розвиток подальших стосунків та неврахування думки один одного 26% та 38,3%, з розподілом подружніх ролей 12,5%. Проте все ж таки 80 % молодих сімей прагнуть компромісу та вважають, що необхідно підтримувати один одного для досягнення особистих цілей.

Для більшості опитаних (80%), сімейні стосунки це підтримка один одного; про те, що шлюб це взаємна відповідальність та зобов'язання розуміють 76,9% опитаних; 66, 2% відзначають, що створення сім'ї опирається на взаємній довірі та відкритості у спілкуванні між собою і лише 38,5 % переконані, що сім'я це основа для виховання дітей.

Переважаюча більшість опитаних (64,6%) вважає, що вік не має значення для вступу у серйозні стосунки, головне це зрілість і готовність до шлюбу, 15, 4 % вказує на вік 26-30 років, 13,8% 20-25 років. Узаконювати стосунки потрібно лише після досягнення певного рівня фінансової стабільності партнерів та взаєморозуміння (40%), 38,5 % вважають, що це залежить від особистих уподобань пари.

Аналіз відповідей молодих людей, які знаходяться у різних шлюбно-сімейних формах, показав, що у кожній з них є проблеми, адже кожна сім'я є унікальною і стосунки партнерів залежать у першу чергу від ступені їх поваги, любові, можливості вирішувати разом спірні сімейні питання. Однак, ми виявили деякі спільні характеристики. Так, найбільше погіршилися відносини до партнера, після того як почали разом жити, у зареєстрованих сім'ях з домашніми улюбленцями замість дітей (14%), в дистантних (через війну) сім'ях (13%), інтимні стосунки у них значно погіршилися (у 60%). Навпаки, стосунки значно покращилися у цивільних шлюбах ЛГБТК+ (67%) та поліаморних сім'ях (67%). Зазначимо, що анкетування пройшло незначна кількість представників останніх сімейних форм.

Сварки через фінансові проблеми присутні у всіх видах сімей, інтимні проблеми також є приводом до непорозумінь, крім поліамурних сімей і тих, хто обрав самотність. Ревнощі відчувають на собі представники усіх шлюбно-сімейних форм, але найбільше ревнивців у дистантних сім'ях (34%) та неповних, у яких є гостьові відносини (23%). Через неправильний поділ домашніх обов'язків сваряться найбільше подружжя з дітьми (23%). Проблеми у зв'язку з різними поглядами на розвиток стосунків виникають у неповних сім'ях (59%) та молоді, що мають вільні стосунки (45%). Дистантні сім'ї на сьогодні однозначно не влаштовують стосунки, які склалися, і саме вони почувають себе найменш щасливими. Найщасливішими (75%) у сімейних стосунках є представники ЛГБТК+, особи, що вирішили жити окремо та ті, хто прийняв рішення усвідомлено жити самотньо.

Для багатьох жінок громадянський шлюб уявна привабливість, вони хочуть офіційно зареєструвати відносини, щоб бути більш захищеними. За нашими даними 93,5 % жінок у співжитті хочуть офіційного оформлення відносин (про це знає 96,8 % їх співмешканців) і вважають, що 74,2% їх партнерів докладають зусиль, щоб цього досягти разом. Проте анонімні відповіді чоловіків говорять про протилежне. Так, лише 27% чоловіків готові вступити в офіційний шлюб у найближчому майбутньому, з них 87% покладає ініціативу на партнерок.

Звернемо увагу також і на зміну відносин між партнерами з початку воєнних дій в Україні. Загалом, 11,1 % осіб, які перебувають у незареєстрованих шлюбах, відповіли, що їх стосунки негативно змінилися, 18,8 % засвідчують на позитивній зміні відносин, 22, 2 % вказують на збільшення напруги у відносинах. 16,3 % з цієї групи опитаних розірвали відносини, у 25 % вони переросли у дистантні. 12,5 % тих, хто не був одруженими побралися під час війни. Серед

респондентів, які знаходяться у зареєстрованих відносинах, у 31,3% вони не змінилися, 31,3% вказують на збільшення співчуття і підтримки, у 18,8 % стосунки значно погіршилися, ще у 1,8 % вони навпаки покращилися. У 54,5% одружених пар після повномасштабного вторгнення зрівноважилися соціальні ролі в сім'ї.

Отже, характерна дестабілізація подружніх стосунків, зниження соціальної відповідальності подружжя та високий ступінь індивідуалізації подружжя характерні до сучасних сімейно-шлюбних відносин. Незважаючи на труднощі, з якими стикається сучасна молода сім'я в нашому суспільстві, інститут шлюбу і важливість сімейних цінностей мають безумовне значення для більшості людей.

СЕКЦІЯ 5
ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА**ТЕРОРИЗМ ЯК ФОРМА НАСИЛЛЯ**

Воробей Вікторія, здобувачка вищої освіти 2 курсу спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник: Панишко Г. Т. к.і.н., доцент кафедри політології та публічного управління
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Тероризм це форма насильства, спрямована на залякування та створення страху та хаосу серед населення чи уряду. Воно може приймати різні форми і часто мотивується політичними чи ідеологічними переконаннями. Терористичні акти можуть включати використання бомб, стрілянину чи інші акти насильства і, як правило, спрямовані проти цивільних осіб або некомпантів. Хоча загальноприйнятого визначення тероризму не існує, більшість визначень підкреслює навмисний характер насильства та спрямованість проти звичайних громадян. Застосування насильства для досягнення політичних цілей зазвичай вважається неприйнятним і засуджується більшістю урядів і міжнародних організацій. Зусилля по боротьбі з тероризмом спрямовані на запобігання терористичним актам і притягнення винних до відповідальності, але вони також піднімають складні етичні та правові питання, пов'язані з громадянськими свободами та правами людини.[3]

Тероризм, як злочинна (терористична) діяльність, також включає:

- планування, організація, підготовка та здійснення терористичних актів;
- підбурювання до вчинення терористичних актів, насильства над особами чи організаціями, знищення матеріальних об'єктів з терористичною метою;
- організація незаконних збройних формувань, злочинних груп (злочинних організацій), організованих злочинних груп для вчинення терористичних актів, а також участь у таких актах;
- вербування, озброєння, навчання та використання терористів, тобто осіб, причетних до терористичної діяльності;
- пропаганда та поширення ідеології тероризму;
- терористична підготовка;
- виїзд з України та в'їзд в Україну з терористичною метою;

- фінансування та інша підтримка тероризму.

Терорист особа, яка бере участь у терористичній діяльності; терористична група з двох або більше осіб, які об'єдналися з метою вчинення терористичних актів; терористична організація стійке об'єднання трьох і більше осіб, створене з метою здійснення терористичної діяльності, всередині якого здійснено розподіл функцій, встановлені певні правила поведінки, обов'язкові для цих осіб при здійсненні підготовка та вчинення терористичних актів. Організація визнається терористичною, якщо хоча б один з її структурних підрозділів здійснює терористичну діяльність з відома хоча б одного з керівників (органів управління) всієї організації; (Стаття 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»).[1]

Особи, винні в терористичній діяльності, несуть кримінальну відповідальність згідно із законом. (статті 258, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585 Кримінального кодексу України).

Терористичний акт, тобто застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, що створили небезпеку для життя чи здоров'я людей або спричинили заподіяння значної матеріальної шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з з метою створення загрози громадській безпеці, залякування населення, провокування військового конфлікту, міжнародного ускладнення або з метою вплинути на прийняття чи невжиття заходів органами державної влади чи місцевого самоврядування, керівниками цих органів, об'єднань громадян, юридичних осіб, міжнародних організацій або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій за таку ж плату. (ст. 258 КК України).

Непоко́ра законним вимогам військовослужбовців, посадових осіб, які беруть участь в антитерористичній операції, незаконне втручання в їх законну діяльність тягне за собою відповідальність, передбачену законом. (ст. 342 КК України) (ст. 23 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»).[2]

Організація, винна у вчиненні терористичного акту і визнана за рішенням суду терористичною, підлягає ліквідації з конфіскацією її майна. У разі визнання українським судом, у тому числі відповідно до своїх міжнародно-правових зобов'язань, терористичною діяльність організації (її філії, відділення, представництва), зареєстрованої за межами України, діяльність цієї організації на території України забороняється., його Українська філія (філія, представництво) на підставі рішення суду ліквідовано та конфісковано належне йому майно разом із

майном зазначеної організації, що знаходиться на території України.

Подання про притягнення організації до відповідальності за терористичну діяльність подається до суду відповідно Генеральним прокурором, прокурорами Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя. (Стаття 24 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»).[1]

Тому тероризм є складною проблемою зі значними наслідками. Воно може приймати різні форми і здійснюватися окремими особами, групами чи державами. Причини тероризму різноманітні та складні, але спільними факторами є бідність, політичне невдоволення та екстремістські ідеології. Наслідки тероризму можуть бути руйнівними: людські втрати, економічна дезорганізація та психологічні травми. Ефективні стратегії боротьби з тероризмом мають бути багатограними та спрямованими на усунення першопричин, руйнування мережі та захист вразливих об'єктів. Міжнародна співпраця також має вирішальне значення в боротьбі з тероризмом. Працюючи разом, країни можуть обмінюватися інформацією, координувати свої дії та підтримувати одна одну в боротьбі з тероризмом.

Література

1. Загальне законодавчо визнане поняття тероризму і терористичного акту та відповідальність за їх вчинення. URL: <https://oduv.s.edu.ua/protidiya-terorizmu/>
2. Кримінальний кодекс України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T012341>
3. Стаття: Тероризм що це таке, види, причини і слідки. Хто такий терорист. URL: <https://termin.in.ua/teroryzm/>

CURRENT DIFFERENCES IN GENDER COMMUNICATION

*Теплинська Вікторія, здобувачка вищої освіти 4 курсу
Спеціальності 035 «Філологія»*

*Східноєвропейського університету імені Рауфа Аблязова
Науковий керівник: к.п.н, доцент Купрікова Світлана, завідувач кафедри
теорії і практики перекладу та іноземних мов СУРА*

At the end of January 2023, the Cabinet of Ministers approved an action plan to implement the Concept of Communication in the Field of Gender Equality, which was approved in September 2020. The Concept itself is aimed at creating a future in which every woman and man living in Ukraine enjoys equal rights and opportunities necessary for full participation in all spheres of public life, free from discrimination, violence and exploitation. The purpose

of the Concept is to improve public understanding of the essence and objectives of the state gender policy and its perception as an integral part of a democratic and law-based state. Implementation of the approved plan envisages taking measures to achieve a number of strategic goals by 2025, including the following:

- women's participation in decision-making and political activities;
- ensuring equal access to justice for women and men;
- eliminating gender-based violence;
- economic empowerment of women, elimination of the gender payment gap and observance of labor rights;
- reconciliation of professional and family life, formation of responsible motherhood and fatherhood;
- Women. Peace. Security;
- gender-sensitive education;
- health care, including reproductive health, life expectancy and well-being of women and men, etc. [2].

Many of us have had conversations with others about how different the “other” gender communicates. Countless books have been written claiming they have the answer for understanding the opposite gender. But what have we really learned about gendered ways of communicating? This article talks about language, the purpose of communication, patterns of talk, and nonverbal communication in relation to our gender. One-way language obscures women’s contributions to academic scholarship is by erasing the name from the ideas generated. Below we will discuss three other ways in which the English language demonstrates a positive bias toward the masculine and a negative bias toward the feminine.

It is likely that you have been told when you write or speak to use what is referred to as gender-neutral language. This is an attempt to get away from the generic “he” and move toward inclusive pronouns. For example, using “he” when we mean “he or she.” Using gender-neutral language tells us to select the latter option. Another popular way this issue presents itself is with the use of titles that contain gender markers. Words such as “policeman,” “fireman,” “mailman,” and “chairman”; all suggest that the people who hold these positions are male. Over time it has become more common to replace the above titles with gender neutral ones such as “police officer,” “firefighter,” “mail carrier,” and “chairperson.” The linguistic change has two main implications: 1) We don’t know the gender of the person being discussed, and 2) Both males and females can perform these jobs. Since we have learned that language influences perception and constructs our reality, it is important to use language responsibly to reflect nonsexist attitudes. In

recent years, our language has been progressing even further. Instead of simply using she/he and men/women, we recognize that not every person will identify within those categories. Now we see it is more appropriate to use the term “people of all genders” to be more inclusive.

A second way in which language is biased against the feminine is the way it is used to define women. One such way is to use descriptions based on accomplishments or actions to define males, while defining females in terms of physical features or their relationships to men. As First Lady, Michelle Obama received a lot of press coverage about her choice of clothing for public events. Her personal accomplishments in the school system as a politician were either downplayed or used against her as evidence of her failure as First Lady. Another way language is used to define men and women is through the slang terms commonly used to refer to one sex or another. Numerous studies have shown that there are many more sexual terms used for women than men. Stanley found that there were 220 terms for sexually promiscuous women and 22 similar terms for men.

The final way language influences the ways we understand gender is in the reality it creates for us. In the same way that the term “fireman” suggests that only males can do this job, creating terms to name experiences (or not having such terms) defines what we can or cannot experience. Undoubtedly, you are familiar with the term “sexual harassment”. Did you know that this term did not come into existence until 40 years ago? Did sexual harassment occur prior to 40 years ago? Of course it did! The point is that until there was a term for such behavior there was no way for women (as they are the most common victims/survivors of this behavior) to either talk about what was happening to them or to fight against it. Imagine the difficulty inherent in trying to create a policy or law to prohibit behavior when there is no term for such behavior! Without the language, this would have been impossible to accomplish: “the development of a vocabulary with which to accurately describe one’s experiences is an important process during which one needs to reflect on the political implications of that experience” [4]. The use of a generic or universal «he», the use of nonparallel descriptors for different genders, and the lack of vocabulary are just some of the ways language influences our experiences as one gender or another.

Thus, the tools and resources that will be used to implement the planned activities include interaction with the press, broadcasting, online publications, social networks, and news agencies; distribution of promotional materials and printed materials; public speeches, discussions, etc. After the implementation of the measures of the approved plan, it is expected that favorable conditions will be created to improve the perception of gender equality in society,

understanding and support of the basic principles of equality, popularization of intolerance to all forms of discrimination among various target audiences, overcoming established stereotypes regarding gender roles, and rooting in society of standards of equal rights for women and men.

References

1. Павличко С. Фемінізм як можливий підхід до аналізу української культури. Фемінізм. К.: Основи, 2002. С. 29–36.
2. <https://www.genderculturecentre.org/shlyakh-do-gendernoi-rivnosti-cherez-gend/>
3. <https://courses.lumenlearning.com/sunyintroductiontocommunication/chapter/are-there-really-differences-in-gender-communication-styles/>
4. https://en.wikibooks.org/wiki/Survey_of_Communication_Study/Chapter_13-Gender_Communication

PECULIARITIES IN TRANSLATION OF LEGAL TERMS

*Зоріна Софія, здобувачка вищої освіти 3 курсу
Спеціальності 081«Право»*

Східноєвропейського університету імені Рауфа Аблязова

*Науковий керівник: к.п.н, доцент Купрікова Світлана, завідувач кафедри
теорії і практики перекладу та іноземних мов СУРА*

Legal translation is a type of translation of texts related to the field of law and intended to convey legal information. This term is also often used to refer to any text this term is also often used to refer to any text translated and certified in a legal manner. Legal translation is considered to be a new area of translation gaining more and more popularity on the international stage due to the multicultural diversity and world globalization. Legal terms are peculiar to one nation but at the same time completely alien to another and therefore pose a challenge in the process of rendering.

The Ukrainian legal terminology system is developing due to borrowings from other languages. Translators can create national terms from international terms. In order to understand a term correctly, a translator must know the basics of term formation, as well as understand the influence of Latin and Greek on the word formation of legal terms [1].

The basic basis of the legal translation process is the legal term on which the activity is based. A. Dudka notes that "a legal term is a word or phrase that correlates with the concept and subject of the legal professional sphere and, based on this correlation, is included in the legal terminology system as its integral element" [2, p. 13].

A translator of legal materials should not just have a perfect knowledge of the language, its grammar, style and vocabulary. He or she must be "his or her own" in the legal field, know the intricacies of legislation, details of legal systems of other countries and international standards.

A translation into and from a foreign language must be competently executed and understood by the addressee. It is important that it reads and sounds in the target language as if it were written in that language. It is important to take into account not only the consistency of terminology, but also the cultural component. In addition, for a high-quality translation, a translator needs to have knowledge of the political, social, and cultural peculiarities of the countries of origin and translation. Often, a translator must have the linguistic ability to find synonyms and equivalents of legal concepts of the original text in the target language [3].

As you see English has a well-developed terminology system for denoting legal realities. Thus, there are terms for legal professions, most of which are synonymous: lawyer, law agent, jurist, jurisprudent, solicitor, advocate, attorney, barrister, counsel, legal expert, man of law. The most general term lawyer is translated as lawyer, attorney, lawyer, jurist, legal expert. A wide range of terms is covered by jurist, jurisprudent, legislator, legalist, man of law, which, depending on the specific situation, are also translated as lawyer, attorney, lawyer, legal expert, legal scholar.

The complex terminological system reflects a clear gradation within the legal profession: advocate is the most general term in this case; solicitor is a lawyer who gives advice to clients, prepares cases, but is not entitled to appear in lower courts, an attorney; barrister is a lawyer who is entitled to appear in courts of higher instance only, and whose cases are prepared for him by a solicitor.

The study identifies the main difficulties faced by translators when translating legal texts: lack of equivalent terms; presence of terms related to a specific legal system; specificity of the language of law is that it is used only for special purposes; vagueness in the definition of some terms. These statements are confirmed by the research of D. Cao [4].

So, the method of translation of legal documents may vary depending on the presence of legal terms in the text, the peculiarities of sentence construction, structure, consistency and language features of the text. We think legal terms translation needs correct reproduction; thus, translators should not only possess general knowledge of legal terminology, but they should also be well aware of organization of law requirements, and its structure. It should be noted that legal documents are used not only by lawyers, but also by ordinary people who do not understand legal terms and

expressions. This is one of the peculiarities of translating legal documents into other languages. To overcome these difficulties, the following strategies can be used to translate an English term: similar choice; descriptive translation of terms; transcription with explanations; finding the semantics of the term in an explanatory sentence; literal translation of sentences.

References

1. Глінка, Н., Особливості функціонування та прийоми перекладу англійської юридичної термінології. Теорія та практика перекладу. Київ: КПІ. 2011.
2. Дудка А.А. Класифікації англійських юридичних термінів та прийоми їх перекладу на українську мову. *Вісник Львівського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2009. № 12(175). С.13.
3. Шумило І., Сніца Т. Особливості перекладу юридичних текстів. *Філологічний дискурс: збірник наук. праць*. 2016. Вип. 4. С. 266–272.
4. Cao, D. (2010). *Legal Translation. Handbook of Translation Studies*. Eds. Yves Gambier, Luc van Doorslaer, Volume 1, Amsterdam Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 191 195.

STYLISTIC DEVICES AND EXPRESSIVE MEANS OF THE LANGUAGE

*Гучок Анна, здобувачка вищої освіти 4 курсу
спеціальності 035 «Філологія»*

Східноєвропейського університету імені Рауфа Аблязова

*Науковий керівник: к.п.н, доцент Купрікова Світлана, завідувач кафедри
теорії і практики перекладу та іноземних мов СУРА*

In linguistics the following terms are often used: expressive means of language, expressive means of language, stylistic means, stylistic devices. Sometimes these terms are used synonymously, and sometimes they have different meanings. It is difficult to draw a clear line between expressive means of language and stylistic devices, although there are differences between them.

Under expressive means of language, we will understand such morphological, syntactic and word-formation forms of language that serve to emotionally or logically reinforce speech. These forms of language have been worked out by social practice, realized in terms of their functional purpose and recorded in grammars and dictionaries. Their use is gradually normalized. Rules for using such expressive means of language are being developed.

The category of expressiveness has long been the subject of discussion among linguists. In its etymological sense expressiveness may be understood

as “a kind of intensification of an utterance or a part of it depending on the position in the utterance of the means that manifest this category and what these means do.” Stylistic Device is a conscious and intentional intensification of some typical structure and/or semantic property of a language unit (neutral or expressive) promoted to a generalized status and thus becoming a generative model.

The modern English language is characterized by various types of compression, because its use gives expressions dynamism, the intonation of a living language, and artistic expressiveness. Both in colloquial speech and in codified literature, an ellipsis is an expression of the general linguistic tendency to economy. Ellipsis is a language phenomenon associated with the economy of linguistic means [1].

The special media of language which secure the desirable effect of the utterance are called stylistic devices (SD) and expressive means (EM).

The difference between the expressive means and stylistic devices is that expressive means have a greater degree of predictability than stylistic devices. Stylistic devices carry a greater amount of information and require a certain effort to decode their meaning. The notion of expressiveness has long been a matter of dispute among linguists. In its etymological meaning may be considered as “a kind of intensification of an utterance or a part of it depending on the position in the utterance of the means that manifest this category and what these means do” [2].

Expressive means of a language are those linguistic forms and properties that have the potential to make the utterance emphatic or expressive. These can be found on all levels phonetic, graphical, morphological, lexical or syntactical. The intensifying forms are fixed in grammar and vocabulary and have become the norms of language [3].

The most powerful expressive means of any language are phonetic. The human voice can indicate subtle nuances of meaning that no other means contain. Pitch, melody, stress, pausation, drawling out certain syllable, whispering, a sing-song manner and other ways of using the voice are much more effective than any other means in intensifying an utterance emotionally or logically.

The intentional violation of the graphical shape of a word (or word-combination) used to reflect its authentic pronunciation is called graphon. Graphon proved to be an extremely concise but effective means by supplying information about the speaker's origin, social and educational background, physical or emotional condition, irregularities or carelessness of pronunciation. Graphon conveys the atmosphere of the authentic live communication, the informality of the speech act. Some amalgamated forms,

which are the result of strong assimilation, became clichés in contemporary prose dialogue: "gimme (give me), "lemme" (let me), "gonna" (going to), "gotta" (got to), "coupla" (couple of), "mighta" (might have), "willya" (will you). Graphical changes may not only reflect changes of pronunciation, but are also used to convey the intensity of the stress, emphasizing and thus foregrounding the stressed words.

Stylistic devices, also known as figures of speech or literary devices, hold a significant role in adding depth, meaning, and artistic quality to pieces of literature.

Scientists give such definition: Stylistic devices is a conscious and intentional intensification of some typical structural and/or semantic property of language unit (neutral or expressive) promoted to a generalized status thus becoming a generative model.

It follows then that a SD is an abstract pattern, a mould into which any content can be poured. As it is known, the typical is not only that which is in frequent use, but that also which reveals the essence of a phenomenon with the greatest and most evident force.

SDs play a crucial role in enhancing the quality of writing. They serve multiple functions, each contributing to the overall impact of the text.

It is possible to single out the following main groups of SDs:

SDs based on the binary opposition of lexical meanings regardless of the syntactical organization of the utterance lexical SDs.

SDs based on the binary opposition of syntactical meanings regardless of their semantics syntactical SDs.

SDs based on the binary opposition of lexical meanings accompanied by fixed syntactical organization of employed lexical units lexico-syntactical SDs.

SDs based on the opposition of the meanings of phonological and/or graphical elements of the language graphical and phonetic SDs.

When the opposition is clearly perceived and both indicated meanings are simultaneously realized within the same short context we speak of fresh, original, genuine stylistic devices.

In conclusion, we can add that the interrelation between expressive means and stylistic devices can be worded in terms of the theory of information. Expressive means have a greater degree of predictability than stylistic devices. The latter may appear in an environment which may seem alien and therefore be only slightly or not at all predictable. Expressive means, on the contrary, follow the natural course of thought, intensifying it by means commonly used in language. It follows that SDs carry a greater amount of information and therefore require a certain effort to decode their meaning and

purpose. SDs must be regarded as a special code which has to be well known to the reader in order to be deciphered easily.

Thus, it is necessary to distinguish between a stylistic use of a language unit, which acquires what we call a “stylistic meaning” and a stylistic device, which is the realization of an already well-known abstract scheme designed to achieve a particular artistic effect.

References

1. A Manual of English Stylistics: навчальний посібник зі стилістики англійської мови для студентів українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка / Л.Є. Красовицька, В.А. Борисов Х.: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2017. 117 с.
2. Kolomiets I. (2015). Basic linguistic and stylistic concepts and categories (philologist's dictionary).
3. Carter R. (1998). Vocabulary: Applied linguistics perspectives (London: Routledge).

COMMUNICATIVE ASPECTS OF A POLITICAL TEXT

*Гончаренко Андрій, здобувач вищої освіти 3 курсу
Спеціальності 081 «Право»*

Східноєвропейського університету імені Рауфа Аблязова

*Науковий керівник: к.п.н, доцент Купрікова Світлана, завідувач кафедри
теорії і практики перекладу та іноземних мов СУРА*

A political speech is a complex verbal phenomenon that professionals work to create. The peculiar interest is due to the fact that in modern conditions political texts are of particular importance, as they serve as a means of clearly transmitting various messages and regulating political relations in different countries. Communication is, first and foremost, the process of exchanging information (facts, opinions, events, points of view, ideas). It is important to note that it is the interaction of communication elements that makes it effective. However, it is important to know these components in order to achieve the expected result. Therefore, the problem of communication, particularly in the field of politics, is currently very relevant. The purpose of this article is to identify the elements of a political text that affect the effectiveness of this type of communication. By political text we mean a text of a socio-political nature that reflects reality. Varieties of political texts include political speeches, political debates, political campaign advertisements, and any political information that appears in media. In domestic linguistics, political texts are the object of various linguistic studies,

including communicative linguistics and others (O. Pukhkal, O. Dykyi, T. Nagorniak).

However, there is still no comprehensive study of the communicative elements of a political text. Among the existing models of communication, the most optimal is the one that includes the context components. We know that the context includes physical, sociopsychological, temporal/historical, and cultural aspects. The physical context includes the manner of presenting information (timbre, rhythm, voice: female or male). In this aspect, a politician's well-polished speech is manifested; the voice that voices a political campaign advertisement; the background, colors of print advertising; the melody of political television and radio advertisements. The socio-psychological context includes the status of the addressee and the addressee. Political text always adheres to this type of context, because it is necessary to take into account the social status of the politician and the voters, their psychological motivation to vote for a particular candidate or political force. The temporal context makes its own adjustments in the development of political

The senders are politicians, political technologists, journalists, and "greenhouses". The recipient is any ordinary citizen whose vote political parties are interested in. The recipient can also be political opponents, if we are talking about political debates. A political text contains a code that the addressee decodes or decodes. In the process of preparing a political text, we see the encoding of information. There are two types of messages: reaction messages, which addressees send after decoding the message, and preliminary messages. Prior messages include expressions: "I hate to say it, but. ", "I have great news for you...". Politicians should always start a speech with an introductory pre-message in order to get the correct reaction message, i.e., the expected predictable reaction. Reaction messages can be seen in political party forums or in the comments of public figures. Such messages are peaceful. Even a careless word of a politician during a speech can lead to a negative reaction. Thus, rallies, picketing, and revolutions are, in a way, reactionary messages. Both the reaction message and the previous message together create a meta-message. A communication channel is the medium through which a message passes. We rarely use only one communication channel.

We can use several communication channels simultaneously. The main channel for transmitting television political advertising is the visual channel, while the main channel for transmitting political radio advertising is the auditory channel. The criterion for typological differentiation of a political text is the communication channel. Within the communication channels, the

criteria of division may include the amount of information, time duration as the area of appeal, presence and ratio of verbal and visual components, and the nature of the impact on the audience. The determining criterion for the typological differentiation of advertising, of course, is the content of the message, since it directly depends on the goals of advertising.

The analysis and translation of political texts, as well as translation in general, are important and irreplaceable. The need for translations and translators is great. Translators is caused by the further expansion of international contacts and exchange in various social sectors, namely culture, sports, and tourism.

Holding various international forums, meetings and negotiations, participation in activities of numerous international organizations, both governmental and non-governmental organizations, requires the involvement of translators and their valuable work. Today, the political communication space is extremely multifaceted and complex at the same time. It is constantly gaining in importance, development and dynamics, and despite the fact that the concept of political texts has been in the field of view of many scholars for a long time, it still remains an under-researched phenomenon.

References

1. Герасимчук С., Городок М., Микитюк Ю. Засоби масової інформації та політика. Київ: Видавництво: «Політична абетка», 2016. 19 с.
2. Нагорна Л. П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики: монографія. Київ: Видавництво «Світосгляд», 2005. 231 с.
3. Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів. К. Генеза. 1997. 395 с.

СПЕЦИФІКА ПЕРЕДАЧІ ГУМОРУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛІЙСЬКОЇ ПРОЗИ

*Візіренко Олег, здобувач вищої освіти 2 курсу магістратури
спеціальності 035 «Філологія»*

Східноєвропейського університету ім. Рауфа Аблязова

*Науковий керівник: д. філол. наук, професор Лімборський Ігор, професор
кафедри перекладу та іноземних мов Східноєвропейського університету ім.
Рауфа Аблязова*

Інтерпретацією комічного в романі Г.Філдінга «Пригоди Тома Джонса, знайди» займалися культурологи, історики, психологи і, звичайно, літературознавці. Особливістю роману є надзвичайно велика художня цінність даного твору, яка проявляється в багатстві

стилістичних засобів та прийомів і неоднозначно сприймається читачами через глибинну структуру самого тексту.

Одним з основних напрямків представленого дослідження є комплексний аналіз художнього тексту, який включає в себе як причини вживання того чи іншого художнього засобу в кожному окремому випадку, так і механізм утворення іронічного ефекту за допомогою авторських стилістичних прийомів. Зважаючи на велику кількість наукових праць, присвячених дослідженню цього твору (Д.Затонський, Д.Наливайко, Т.Потніцева, М.Алексєєв), він, безсумнівно, представляє значний інтерес для вивчення, оскільки всі нестандартні діалоги і ситуації в тексті містять власну приховану мотивацію, і щоб оцінити гумор книги, слід вдатися до суто лінгвістичного аналізу жартів та ситуацій комунікації. В роботі ми аналізуємо вживання художніх засобів, зокрема іронії, персонажами твору. В цьому полягає актуальність нашого дослідження. Тому мета дослідження полягає у виявленні та вивченні художніх засобів в творі, які спричиняють певний естетичний ефект (іронічний та комічний) для кращого розуміння та сприйняття тексту.

Художня специфіка гумористичного образу визначається не тільки тим, що він відображає й осмислює оточуючу реальність, але й тим, що він створює новий, небувалий, вигаданий світ. Творча природа образу, як і пізнавальна, проявляється по-різному. По-перше, художній образ є результатом діяльності уяви письменника, котрий «перетворює» світ у відповідності з необмеженими духовними потребами і прагненнями людини, її цілеспрямованою думкою і цілісним ідеалом. В образі, поряд з об'єктивно-існуючим і суттєвим, зберігається можливе, бажане, передбачене, тобто все, що має відношення до суб'єктивної, емоційно-вольової сфери буття, його невиявленим внутрішнім потенціям. По-друге, на відміну від суто психологічних образів фантазії, в художньому образі досягається творче перетворення матеріалу: фарб, звуків, слів, письменником створюється одинична «річ» художній текст, котрий має якусь конкретну спрямованість (у нашому випадку комічну чи гумористичну), який починає займатися своє особливе місце серед предметів реального світу.

Варта уваги сама гумористично-іронічна тональність, з якою забарвлена повсякденна розмовна мова середнього американця, виведеного як певний літературний тип в їхніх творах, який завжди здатний іронізувати над своїми слабкостями, з теплим гумором ставитися до недоліків іншого. Тому можна зазначити, що англійський гумор та іронія це загальноприйнята манера спілкування між людьми,

хоча б ці люди були один одному незнайомі, про це, зокрема, яскраво свідчить творчість англійського письменника.

Важливе значення має не тільки контекст окремого твору, а й контекст творчості автора, епохи, історичний контекст, загальнолітературний контекст окремої національної літератури, мовний дискурс. Кожен контекст у творі виступає додатковим джерелом образотворення, поглиблення думки, коли окреме слово черпає допоміжну інформацію з цілого у формі художньо-поетичних засобів, асоціативних зв'язків, алюзій тощо.

Ще однією рисою «стилістичного ореолу» тексту як діалогічної репліки є його психологічна експресія, що виявляється у смислових акцентах, логічних наголосах, інтонації. Власне ця сторона процесу сприймання чи не найменше досліджена, оскільки вимагає спільної праці психологів, лінгвістів, літераторів. Стосовно перекладу вона спеціально не вивчалась (окремих її аспектів торкались представники Празького лінгвістичного кола, зокрема Я. Мукаржовський, а також російські формалісти), хоча саме ці аспекти можуть створювати значні перешкоди при інтерпретації, адже вони лежать у позатекстовій площині й на письмі ніяк не відображені. Від правильного прочитання перекладачем художнього тексту з авторськими акцентами та інформацією багато в чому залежить відповідність його іншомовної версії. Тут маємо проблему з тим, як сказано, а не лише, що сказано, але й при вдалому розв'язанні цього завдання немає гарантії, що всі читачі перекладу зможуть «прочитати твір правильно» [1, с.34]. Отже, зміст твору не піддається однозначному тлумаченню, він може набувати різного значення для різних читачів. Але ті, що прислухаються до висловленої думки автора, постають в ролі адресата, якого автор твору шукає і передбачає. Як і кожне висловлювання, твір у нескінченному діалозі має теж свого адресата. Він може бути різного характеру, різних ступенів близькості, розуміння тощо.

Твердження стає гумористичним, якщо одна з двох можливих інтерпретацій є незвичною, новою, дотепною та суперечить загальноприйнятим поглядам. Гумористичний ефект можна досягнути також, коли одна з діючих осіб за жартом намагається приховати справжній стан речей, який є далеко неоднозначний. Двозначність як основа жартів, реалізується в них за допомогою певних лінгвістичних засобів, які, на жаль, рідко стають об'єктом лінгвістичних досліджень або не досліджуються взагалі.

Книга насичена тонкою іронією, яка не могла не привернути нашу увагу. Дійсно, англійці вміють приховувати тасмний зміст висловлення,

який викликає у нас посмішку:

«They started packing with breaking a cup. That was the first thing they did. They did that just to show you what they could do, and to get you interested» [3, 34].

«Вони почали з того, що розбили чашку. Вони це зробили лише для того, щоб показати, на що вони здатні, і викликати до себе інтерес» [2, 39].

У гумористичних творах часто зустрічаються речення, стверджувальні за формою, які можуть використовуватися як питання, або служити засобом спонування до дії. Риторичне питання привертає увагу, підсилює враження, підвищує емоційний тон, створює піднесеність.

Негативні речення зустрічаються рідше, і вказують на те, що зв'язку між названими в реченні елементами реально не існує. Всяке заперечення виявляє контраст між можливим і дійсним, що створює експресивний потенціал гумористичного тексту.

Мова людей дуже абстрагована, слова виражають поняття, що співвідносяться з незліченною кількістю речей, подій, якостей, провокуючи тим самим виникнення двозначності. Завдяки високоабстрагованій сутності, багатьом словам притаманне явище численності змістових співвідношень. Гумористичний ефект може бути досягнуто також, коли одна з діючих осіб за жартом намагається приховати справжній стан речей, який є далеко несприятливий.

Двозначність, як основа жартів, реалізується в них за допомогою іронії, головна мета котрої висміяти, приховати таємний зміст висловлення, змусити людей тільки здогадуватися про дійсний стан речей; метафори, яку визначають як порівняння, що здійснюється шляхом застосування назви якості одного предмета до другого і виявляє важливу рису іншого.

При написанні книги «Історія Тома Джонса, знайди», автор використовував розмовний стиль мови, підкреслюючи національний колорит, який допомагав нам краще зрозуміти головних героїв. Емоційність та експресивність в гумористичній мові передаються спеціальним вибором слів й особливим їх розміщенням. Двозначність, як основа жартів, реалізується в них за допомогою іронії, головна мета котрої висміяти, приховати таємний зміст висловлення, змусити людей тільки здогадуватися про дійсний стан речей; метафори, яку визначають як порівняння, що здійснюється шляхом застосування назви якості одного предмета до другого і виявляє важливу рису іншого.

Література

1. Коптілов В. Першотвір і переклад. Роздуми і спостереження. Київ: Дніпро, 1972. 256.
2. Філдінг Г. Історія Тома Джонса, знайди. К.: Художня Література. 213 с.
3. Fielding H. The History of Tom Jones, a Foundling. London: Routledge, 1997. 564 p.

СВОЄРІДНІСТЬ ВІДТВОРЕННЯ ПОРТРЕТА ГЕРОЯ ПРИ ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ

*Візіренко Вадим, здобувач вищої освіти 2 курсу магістратури
спеціальності 035 «Філологія»*

Східноєвропейського університету ім. Рауфа Аблязова

*Науковий керівник: д. філол. наук, професор Лімборський Ігор, професор
кафедри перекладу та іноземних мов Східноєвропейського університету ім.
Рауфа Аблязова*

Серед великої кількості проблем сучасного/ постсучасного перекладу особливо місце посідає проблема відтворення образу людини в літературі. Це пояснюється у першу чергу тим, що в процесі міжмовної комунікації перекладачі часто не звертають уваги на важливі смислові і культурні трансформації при перекладі, які стосуються національного контексту. Йдеться про те, що саме національно своєрідний погляд письменника на людину є часто визначальним в оцінці не лише її зовнішності, а й внутрішнього світу. При цьому більшість письменників намагається через зовнішність показати особливості перебігу внутрішніх порухів почуттів, іноді самих потаємних і прихованих від стороннього погляду. На цю особливість творчості письменників 19 століття звертали увагу такі відомі українські літературознавці, як Д.Затонський, М.Жулинський, Д.Наливайко, М.Наєнко та ін. Водночас мало дослідженим до сьогодні залишається питання про те, як саме підходить до цієї проблеми перекладач. Адже від його майстерності залежить те, наскільки читач, тобто реципієнт іншої національної традиції, зможе адекватно сприймати той задум письменника, якого перекладають. Тому завдання нашого дослідження проаналізувати як саме відбувається процес передачі портретних характеристик персонажів при художньому перекладі, які семантичні здобутки і смислові втрати спостерігаються при різних типах художнього перекладу. Особливо це стосується послідовної і глибокої інтерпретації самим перекладачем такого

важливого елементу як художня деталь.

Для того, щоб послідовно схарактеризувати основні художні прийоми і принципи передачі художньої деталі при перекладі роману письменника, доцільно передусім звернутися до загальних принципів і аспектів теорії художнього перекладу. Це дозволить, по-перше, з'ясувати основні перекладацькі стратегії, якими послуговуються перекладачі, а по друге, побачити, як саме вони використовуються при конкретному перекладі творів, зокрема при передачі художньої деталі, що відіграє надзвичайно важливу роль у творчості Діккенса, зокрема у його романі «Девід Коперфілд». Говорячи про репрезентативність перекладу художнього тексту, треба відмітити, що кількість її критеріїв тут помітно зростає. Перекладач повинен задовольнити велику кількість вимог, щоб створити текст, який максимально повно представляє оригінал в іншомовній культурі. Серед таких критеріїв, звичайно, слід назвати збереження особливостей мови першоджерела, важливу основи її художньої стилістики того або іншого твору. Переклад повинен сигналізувати про епоху створення оригіналу.

Письменник часто «грає» словами, і цю гру буває непросто відтворити. Ось англійський жарт, побудований на каламбурі. «Людина приходить на похорони і питає: I'm late? І у відповідь чує: Not you, sir. She is» [2, с.67]. Англійське слово «late» означає і «пізній» і «покійний». «Герой питає: Я запізнився? А йому відповідають: Ні, небіжчик не ви, сер, а вона». Як бути? По-українськи гра не виходить. Але перекладач вищого з положення: «Все кінчилося? Не для вас, сер. Для неї» [1, с.76]

Такі пастки підстерігають перекладача на кожному кроці. Особливо важко передати мовну зовнішність персонажів. Добре, коли говорить старомодний джентльмен або навіжена дівчина легко уявити, як вони говорили б по-українськи. Набагато складніше передати мову ірландського селянина по-українськи або одеський жаргон по-англійськи. Тут втрати неминучі, і яскраве мовне забарвлення мимоволі доводиться приглушати. Недаремно фольклорні, діалектні і жаргонні елементи мови багато хто визнає абсолютно неперекладними.

Лінгвістичний принцип перекладу, перш за все, припускає відтворення формальної структури оригіналу. Проте проголошення лінгвістичного принципу основним може привести до надмірного захоплення в перекладі текстом оригіналу. А це призводить до дослівного, в мовному відношенні точного, але в художньому відношенні слабкого перекладу, що є саме по собі одним з різновидів формального підходу, коли точно перекладаються чужі мовні форми, відбувається стилізація за законами іноземної мови. У тих випадках,

коли синтаксична структура пропозиції, що перекладається, може бути і в перекладі виражена аналогічними засобами, дослівний переклад може розглядатися як остаточний варіант перекладу без подальшої літературної обробки [3, с.123]. Проте, збіг синтаксичних засобів у двох мовах зустрічається порівняно рідко; найчастіше при дослівному перекладі виникає те або інше порушення синтаксичних норм російської мови. У таких випадках ми стикаємося з відомим розривом між змістом і формою: думка автора ясна, але форма її виразу чужа українській мові. Дослівно точний переклад не завжди відтворює емоційний ефект оригіналу, отже, дослівна точність і художність опиняються в постійній суперечності одна з одною. Безперечно, що переклад спирається на мовний матеріал, що поза перекладом слів і словосполучень художній переклад не може існувати, і сам процес перекладу теж повинен спиратися на знання законів обох мов і на розумінні закономірностей їх співвідношення. Дотримання мовних законів обов'язкове як для оригіналу, так і для перекладу.

Техніка перекладу не визнає модернізацій тексту, ґрунтуючись на простій логіці рівності вражень: сприйняття твору сучасним читачем оригіналу повинне бути аналогічним сучасному читачеві перекладу. Не йдеться про філологічно достовірні копії мови перекладу на той момент часу, коли був написаний оригінал [4, с.73]. Сучасний переклад дає читачеві інформацію про те, що текст не сучасний, і за допомогою особливих прийомів прагне показати, наскільки він старий.

Девід у романі Діккенса «son of gentleman». Автор нічого не каже про головного героя після народження. Завдяки оповідній техніці Діккенса читач помічає серйозні зміни в портретній характеристиці героя на різних етапах його життєвого шляху: «I see the pitiful figurine of innocent child which created the imaginary world» [2, с.198]. У перекладача: «Я бачу жалюгідну фігурку мовчазної дитини, що створювала свій уявний світ» [1, с.202]. На наш погляд, перекладач тут не звернув увагу на те, що для письменника дуже важливим є іменник «innocent», дослівно «безневинний», зважаючи на те, що Діккенс надто переймався питаннями моралі і морального внутрішнього стрижня своїх героїв. Відтак, переклад втрачає від такої заміни, хоча, звичайно, мовчазність персонажа, який переживає несправедливість світу, надають йому більшої емоційності і привабливості з боку співчутливого читача.

Таким чином, складність передачі портретних характеристик героїв вимагає взяти до уваги як суто лінгвістичні, так і екстралінгвістичні чинники. Особливу увагу тут слід звертати не лише на початковий задум автора, а й на те, як не припустити прикрих помилок при перекладі,

зумовлених різним національними традиціями.

Література

1. Діккенс Ч. Девід Коперфілд. К.: Художня Література, 1978. 478 с.
Dickens Ch. David Copperfield. L.: Penguin Publishers, 1984. 472 p.
2. Spivak G. Ch. The Politics of Translation. New York: Rodopi, 2009. 324 p.
3. Venuti L. Translation of Literary Text. London: Routledge, 2001. 563 p.

ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПОШИРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ, НАЦІОНАЛЬНИХ ПАМ'ЯТОК В УМОВАХ ВІЙНИ

*Дума Лідія, здобувач фахової передвищої освіти 3 курсу
спеціальності 133 Галузеве машинобудування*

*Відокремленого структурного підрозділу «Новокаховський політехнічний
фаховий коледж Національного університету «Одеська політехніка»*

*Науковий керівник: викладач **Хищенко Тетяна**, викладач-методист
Відокремленого структурного підрозділу «Новокаховський політехнічний
фаховий коледж Національного університету «Одеська політехніка»*

Культура це життєва сила суспільства, його національний код. Це і сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених народом протягом своєї історії, і певна система правил та орієнтирів, які мотивували український соціум зберегти свою національну ідентичність, навіть у періоди суспільних потрясінь. З метою активізації даної теми розглянемо деякі аспекти збереження та поширення української культури під час війни.

Культура, за Г. Сковородою, «друге, духовне, народження людини» [1]. Українська культура акумулює наші знання про світ, зберігає соціальний досвід багатьох поколінь, даючи народові поштовх для розвитку, гармонізації відносин усередині суспільства. Народ України пишається своїми культурними надбаннями, зберігає їх, передає новим поколінням та демонструє на міжнародному рівні. Це важливо, оскільки саме культура гуртувала українців завжди, щоб пережити війни, окупації, Голодомори, зберігаючи при цьому людську гідність, право на національну самобутність.

В умовах війни культурна спадщина країни стає особливо вразливою. Загроза фізичного знищення об'єктів культурної спадщини, втрата життя талановитих митців, а також переселення та руйнування інфраструктури ускладнюють завдання збереження та просування національної культури. Збереження культурних цінностей та спадщини навіть під час війни врегульовується нормативно-правовими актами та

конвенціями. Одним з найбільш ґрунтовних міжнародно–правових актів у сфері охорони культурних цінностей є Конвенція та Протокол про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту від 14 травня 1954 року [2].

Одним із ключових аспектів гуманітарної політики нашої країни є збереження матеріальної спадщини. Забезпечення безпеки музеїв, храмів, архітектурних пам'яток та інших цінних об'єктів стає пріоритетним завданням. Адже з початку повномасштабної війни росіяни вже пошкодили або знищили понад 250 культурних пам'яток. Найбільше пошкоджених пам'яток у Харківській, Донецькій, Київській, Чернігівській, Луганській і Сумській областях [3] Під вогонь окупантів потрапили церкви, музеї, пам'ятники, заповідники, будинки культури, театри, бібліотеки, архіви, історичні будівлі, меморіали, стало відомо, що навіть у нашому місті Нова Каховка окупанти знесли пам'ятник жертвам Голодомору. Після підриву Каховської ГЕС знищена природа парку, створеного в 1950-х роках за проектом знаменитого садовода С. М. Фалдзинського, який замовляв дерева для цього парку по всій Україні, навіть за кордоном. У парку росли три платани, яким понад 100 років, хто їх посадив та на честь чого невідомо, дерева охороняються законом, але зараз це просто знищується. Ще наше місто славиться кам'яними вишиванками, які виникли після будівництва міста, для прикрашення непоказних будинків. Декор виконаний в українському національному стилі бойчукізм. Будинки прикрашає орнамент традиційні фігури, переплетені узорі, зображення птахів та рослин. У радянські часи їх заштукатурювали, бо вважали національними, ворожими, зухвалими. По всьому місту останнім часом відновлювали ці пам'ятні декорації оживало місто, досліджували ці витвори мистецтва архітектори, пишалися мешканці Нової Каховки, виховувалася молодь.

Визначні місця Нової Каховки розкидані по цілому району: шато князя Трубецького з унікальними винними погребями, степові водоспади, садиба Трубецького, яка нагадує середньовічний палац, вежа Вітовта, збудована в кінці XIV ст., монастир, заснований у XVIII ст. [4]. Ці архітектурні шедеври постійно знаходяться під обстрілами, руйнуються, хоч вони теж вважаються національними пам'ятками. Надання їм спеціального статусу та заходи щодо їхньої охорони можуть значно зменшити ризик знищення цих об'єктів в умовах війни або під час військових конфліктів чи терористичних актів. Зокрема, важливо систематично здійснювати інвентаризацію та оновлювати документацію культурних цінностей, щоб у разі втрати матеріальних об'єктів була можливість відновлення історичного контексту. Це також полегшує

відновлення об'єктів після військових руйнувань.

Непоодинокими стають випадки еміграції талановитих митців та науковців, що загрожує втратою унікальних знань та творчих потенціалів країни. Тому важливо сприяти збереженню та розвитку культурної ідентичності в емігрантському середовищі. Створення центрів культурного обміну, підтримка українських заходів за кордоном, а також стимулювання вивчення та просування української культури в інших країнах може виявитися ефективним, особливо в умовах війни.

Важливим є і внутрішній розвиток культурної сфери у воєнний період. Сприяння та підтримка митців, письменників, музикантів, які продовжують творити в умовах непевності та загроз, визначається як пріоритетна місія. Гранти, стипендії, організація культурних фестивалів та інших подій можуть стати необхідною підтримкою для творчих особистостей. Талановита українська молодь, показати всьому світу нашу культуру. ЗМІ теж відіграє велику роль у просуванні інформації.

Зокрема, важливо відзначити роль освіти в цьому процесі. Вивчення історії, традицій та мови стає засобом збереження та передачі культурних цінностей на майбутнє покоління. Сприяння розвитку мови, літератури та мистецтва в умовах війни є ефективним інструментом у підтримці культурної спадщини.

Україна, знаходячись в умовах війни, має глобальні потреби щодо збереження та поширення своєї культури. Сприяючи розвитку культурної сфери, забезпечуючи захист матеріальної спадщини та підтримуючи творчі особистості, Україна може не лише витримати випробування війни, але й зміцнити свою культурну ідентичність, роблячи культурний внесок у світову спадщину.

Література

1. Г. Сковорода. Твори. Наркіз. Розмова про те. Пізнай себе https://youtu.be/Rs_-Dw6m82s (дата звернення 20.11.2023)
2. Україна в міжнародно-правових відносинах. Кн. 2. К., 1997. С. 85–117.
3. Пам'ятки під обстрілами: як захистити культуру від війни? 2022. URL: <http://surl.li/ijyug> (дата звернення 22.11.2023)
4. Пам'ятки Нової Каховки <https://tripmustgoon.com/blog/nova-kahovka-sights> (дата звернення 24.11.2023)

ОСНОВНІ ШЛЯХИ ВТІЛЕННЯ ОБРАЗНОГО СВІТУ ПИСЬМЕННИКА ПРИ ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ

*Денисенко Юрій, здобувач вищої освіти 2 курсу магістратури
спеціальності 035 «Філологія»*

Східноєвропейського університету ім. Рауфа Аблязова

*Науковий керівник: д. філол. наук, професор Лімборський Ігор,
професор кафедри перекладу та іноземних мов Східноєвропейського
університету ім. Рауфа Аблязова*

Проблемою втілення образного світу письменника в іншомовному культурному контексті займалось і займається багато дослідників. Це зарубіжні фахівці: Етьєн Доле, Александр Тайтлер, Фредерік Андерсон, українські дослідники: Коломієць С., Литвин А., Єнчева Г., Струк І., Альошина М., та інші.

Але складність проблеми не дозволяє охопити всі нюанси вираження образного світу письменника і виявити в одному дослідженні всі шляхи втілення зазначеного образного світу письменника при художньому перекладі творів на інші мови, тому виявлені дослідження даної проблематики є або досить узагальнюючими, або досить вузькими, направленними, на вивчення особливостей образного світу певного письменника та якості перекладів його творів.

Дане дослідження направлене на певне узагальнення результатів попередніх авторів, на виявлення і спроби вирішення тих питань, які ще не були вирішені в попередніх дослідженнях.

«Образний світ письменника» це особливе самовідчуття та бачення письменника, особливості трактованих ним художніх образів та дій, за допомогою його власних засобів. Поняття «Образний світ письменника» та «Художній світ письменника» по суті є ідентичні.

Відображення образного світу письменника в текстах, що перекладаються, є з одного боку, досить складним завданням, бо, по-

перше, необхідно зрозуміти цей образний світ письменника, твір якого перекладається, і по-друге, абсолютне відображення цього образного світу не є можливим, тому що читачі, які належать до іншомовного ментального і культурного середовища можуть просто не зрозуміти багатьох нюансів світосприйняття автора тексту, який належить до зовсім іншої культури, і по-третє, сам по собі художній переклад є найскладнішим з перекладів, бо крім відмінного знання обох мов, дару слова, почуття мови, перекладач повинен мати художнє чуття, талант письменника або поета, бути психологом, щоб зрозуміти і тонко відчувати образний світ автора тексту, що перекладається, знати особливості культури і ментальності народів, з мови якого перекладається і на мову якого здійснюється переклад художнього літературного твору.

Бо повноцінний художній переклад це відтворення твору заново, в рамках іншої мовної культури, зберігаючи реалії країни оригіналу, але роблячи їх зрозумілими представникам іншої нації, дотримуючись при цьому темпу і ритму твору, не вносячи зайвих прикрас від себе» [1].

Але з іншого боку, саме художній літературний твір мистецтва найбільш відображає образний світ письменника і дає можливість його збагнути перекладачеві, що фактично не можливо, коли б мова йшла, наприклад, про наукові чи репортерські літературні твори.

Крім розуміння образного світу письменника, необхідно зрозуміти також образний світ самого твору.

Наприклад, щоб зрозуміти образний світ Марка Твена і його знаменитих творів «Пригоди Тома Соєра» та «Пригоди Гекельберрі Фінна», необхідно дізнатись, що ці твори фактично автобіографічні, що відстоюючи принципи американської свободи і демократичності, він писав свої книги доступною мовою, зрозумілою для широкого загалу простих читачів, любив поєднувати в своїх творах сатиру, небилиці та гумор. Сприйняття світу через іронію, гумор, приводить до такого ж сприйняття життєвих ситуацій через гумор його персонажів. Як зазначає донька письменника, він рідко писав абзац, який не містив би гумору [3, 348].

Як визначає Альошина М.Д. в роботі « Mark Twain as a progressive writer: a study of writer's style» «Письменник використовує мову американської провінції, зокрема, південно-західний діалект, негритянський діалект Міссурі, діалект Пайк Кантрі та його модифікації, які є наріжними каменями при перекладі творів. Мова персонажів має риси розмовної мови, насичена сленгом, ідіомами, а також нестандартними часовими формами, неправильними написаними словами, незакінченими реченнями, вигуками тощо. Індивідуальність

кожного персонажа та їхня територіальна належність показана через поєднання різних діалектів та поєднання високого та низького стилю» [2, 59].

До складових, які відображають образний світ письменника, можна віднести ідейно-художню своєрідність його творів, яка є результатом його світогляду, життєвого досвіду, виховання, рівня загального розвитку, рівня інтелекту, загальною культурою, особливістю та самобутністю таланту, його орієнтацію на певні зразки його улюблених авторів, власного темпераменту і психологічного стану.

Розуміння цих питань, перевірення до певної міри в автора, мислячи і відчуваючи, як сам автор твору, що перекладається (але не забуваючи про особливості сприйняття читачів перекладеного твору), дає змогу перекладачам якісно і цікаво відтворювати оригінальний твір іншою мовою для ментально і культурно іншої читацької аудиторії.

В результаті аналізу робіт дослідників, текстів оригіналу англійською мовою та їх перекладів, підтверджується теорія, що оригінал художнього тексту, спочатку написаний для читачів своєю мовою має свої національні особливості та характеристики, які є характерними для певного народу, і фактично не можуть бути повністю відтворені ні всі нюанси образного світу твору, ні всі нюанси образного світу автора оригінального тексту.

Глибоке вивчення особливостей світогляду автора, його творчого шляху, взаємовідношення з соціумом, ментальних і культурних особливостей народу, для якого створювався оригінал і представником якого є письменник -автор твору, розуміння особливостей засобів, за допомогою яких створюється твір оригіналу, дає змогу максимально відобразити фактично в новому створеному творі перекладу образний світ письменника і його оригінального тексту.

Перекладач повинен тонко відчувати не лише образний світ письменника і його твору, ментальні і культурні особливості народу, для якого писався визначально твір і представником якого ж письменник, але й тонко відчувати особливості ментальності і культури народу, на мову якого перекладається текст, володіти власним розвинутим образним баченням і образним світом, підкріпленим високим інтелектом, художнім смаком і життєвим досвідом, вмінням аналізувати, перевілюватись і створювати самодостатні цікаві твори, зрозумілі аудиторії, для якої здійснюється переклад.

Для передачі образного світу письменника та авторського твору при його перекладі на іншу мову (в даному випадку на українську мову) до зазначеного вище необхідно також розуміти і правильно

використовувати вибір слів, структуру речень і синтаксис, характер образної мови, ритм і складові звуки, риторичні моделі (наприклад розповідь, опис, порівняння, контраст), та інші складові стилю.

Література

1. Художній переклад: що це таке? URL: <http://uzinform.con.ua/2018/09/14/157509.html>.
2. Aloshina M.D. Mark Twain as a progressive writer: a study of writer's style. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2020. с. 86-92.
3. Autobiography of Mark Twain/ed.by. H.E.Smith. Berkeley: University of California press, 2001. Vol. I. 736 p.

ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ З БЕЗПРИТУЛЬНИМИ ТВАРИНАМИ НА ХАРКІВЩИНІ

*Обозна Аліна, здобувач фахової передвищої освіти групи СПГ-21
відокремленого структурного підрозділу*

*"Житлово-комунальний фаховий коледж ХНУМГ імені О.М.Бекетова",
Науковий керівник: вчитель вищої категорії, **Сеїна Ірина**
ВСП «ЖКФК ХНУМГ імені О.М.Бекетова*

Виховання гуманного ставлення до тварин передбачає формування високого рівня еколого-етичної свідомості та культури громадян. У статті 6 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» сказано: Виховання гуманного ставлення до тварин є важливою складовою етичного, культурного та екологічного виховання громадян.

Проблема безпритульних тварин в нашій країні існує довгий час. Її причина крилась у безвідповідальності як суспільства так і окремих людей. Викинуті тварини заповнювали міста, адаптуючись до його особливостей, шукаючи своє місце в ньому.

На сьогоднішній день питання існування безпритульних тварин набуло ще більш гострої форми, особливо на східних та південних регіонів країни.

Якщо в довоєнні часи причиною появи цього явища було прийнято вважати людський чинник, то з початком війни сама війна. І це надає проблемі особливої гіркоти, бо під час війни, насамперед, люди стали жертвами агресії.

Метою роботи є аналіз зміни ставлення суспільства до тварин, які

втрапили господарів і перебувають у прифронтовій полосі.

З початку повномасштабної війни в Україні, особливо схід та південь країни зазнав величезних руйнувань. Мільйони людей вимушені покидати свої домівки під звуки вибухів та автоматних черг, інколи на збори відводилось декілька хвилин і цього було недостатньо щоб усвідомити що брати з собою, а інколи не вистачало місць самим людям в евакуаційному транспорті. В перші тижні повномасштабної війни в місті Харкові на понівечених вулицях можна було зустріти як безпритульних собак так і представників різних порід: пекінеса, шарпея, вівчарку, бульдога, таксу, ретривера та інші породи собак. Кількість кішок була біло домашнього згарища теж була дуже великою. Всі вони, як і люди, були налякані, але на відміну від людей для яких організовувалась евакуація, тварини опинились сам-на-сам

В цей важкий час небайдужі люди організовували евакуацію тварин. Спасіння тварин стало одним з проявів гуманності суспільства. Частина притулків була зруйновано, частина швидко заповнювалась новими мешканцями. Для вирішення проблеми підключались мешканці міста, які почали активно брати на утримання тварин.

З'являється нова форма тимчасового утримання перетримка, яка дає можливість знайти нових постійних господарів для тварин або місця у відновлених притулках. Для пошуків господарів підключали соціальні мережі, оголошення по всій країні.

Для перевезення тварин в інші міста до нових господарів охоче брались працівників залізничного транспорту, автотранспорту. Провідники, автоперізнки відмічали повну байдужість тварин до середовища, до власного стану.

Ця проблема залишаються актуальною і сьогодні. До притулків й досі привозять чотирилапих з місць активних бойових дій області, небайдужі люди допомагають тваринам їжею, створюють для них певні умови перебування на вулиці, які можуть пом'якшати їх перебування на вулиці. (невеликі домівки, ковдри та інше).

Під час війни кількість безпритульних тварин в Харкові збільшилась втричі, вижити домашнім тваринам на вулиці під час війни майже неможливо, багато з них гине та травмується на мінах та інших вибухонебезпечних предметах

На сьогоднішній день всі притулки міста Харкова заповнені повністю, а тварин продовжують приносити.

Для вирішення проблеми до діяльності притулків підключаються благодійні фонди, волонтери та просто небайдужі люди. В усіх притулках тварин обстежують, лікують та надають допомогу.

Для заохочування харків'ян придбати друга щоп'ятниці в парку Шевченко проводяться виставки тварин, показ «тваринної моди» де харків'яни можуть поспілкуватись з ними, діти погладити собак і найголовніша мета таких заходів допомогти тваринам отримати нову домівку та дбайливих господарів.

Під час війни з'явилась ще одна форма взаємодії притулку з мешканцями міста. При неможливості забрати з притулку тварину, людина може взяти опіку над неї. Це дає змогу звикнути, набути навичок спілкування та догляду. Такі заходи дають результати, в місті все більше людей гуляють з собаками вранці та ввечері. Поєднання людей і тварин, які пережили важкі випробування позитивно впливають на дві сторони, надають нового сенсу життя. Для тих тварин які залишаються в притулку продовжують піклуватись робітники притулків.

Після деокупації населених пунктів Харківщини та з територій активних бойових дій до притулку часто привозять тварин із тяжкими пораненнями. Відновлення ветеринарної служби, операційних боксів стало актуальним та першочерговим. Завдяки небайдужим людям, волонтерам, благодійним організаціям ці питання починають вирішуватись. Та для тварин, що пережили жахіття війни треба домівка, люблячий господар. Ці питання яке буде актуальним ще багато часу.

Вивчаючи проблеми безпритульних тварин під час війни чітко прослідковується тенденція підняття біоетичних аспектів у відношенні до тварин в суспільстві. Люди, які самі пережили страждання становляться більш емоційно уразливими, вони готові надавати допомогу іншим. Це дає надію, що суспільство буде більш відповідально ставитись до оточуючого світу.

Ставлення людини до тварин є виміром гуманності суспільства. І коли зникне останній притулок це буде свідченням високої гуманізації спільноти.

Література

1. Закон України «Про ветеринарну медицину»;
2. Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження».
3. Гуманітарна політика в Україні: виклики та перспективи (Біла книга): аналіт. доп. / [Сінайко О. О.(кер. авт. кол.), Тищенко Ю. А., Каплан Ю. Б., Михайлова О. Ю., Валевський О. Л. та ін.] ; за заг. ред. Ю. Б. Каплан, Ю.А. Тищенко. Київ: НІСД, 2020. 136 с. ISBN 978-966-554-340-4

СЕКЦІЯ 6
ІСТОРИЧНИЙ ВИМІР: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**ЕКОЛОГІЧНА ІСТОРІЯ КРИЗЬ ВІКИ: ВІД ІДЕЇ ДО
ПРАКТИКИ ДОСЛІДЖЕНЬ***Черний Максим, учень 10-А класу Черкаської гімназії №31**Науковий керівник: к.і.н., доц. **Сергій Шамара**, директор гімназії, учитель історії і українознавства*

Ідея самої історії, який це напрям знань чи навчальна дисципліна, які у неї є складові та “відтинки”, цікавить мислителів і обивателів із часів Античності. Втім оформлення колись цікавого хобі в цілу науку, стрімкий її розвиток останні 200 років спонукають сучасних фахівців цієї галузі шукати знання не тільки в її економічній чи воєнно-політичній частині. До того ж дослідників почали цікавити і локальні, і глобальні питання історії, які б виходили за описи подій територіально обмеженого народу чи нації. Так після Другої світової війни в Європі та США виникли нові напрями історичної науки й історичної освіти: історія повсякдення, антропологічна історія, психоісторія, глобальна історія, екологічна історія тощо.

Ідея екологічної історії (по суті як інваріанту глобальної) теж не нова. Кризь багато віків різні мислителі пробували осмислити феномен історії природи поряд із людською історією. При цьому із давніх-давен ключовим було розуміння, що якраз для природи (клімату, тваринного чи рослинного світу, планет, зірок та хвороб) не існує державних чи національних кордонів, а часом навіть людських фортець чи парканів. Тому екологічна історія поступово почала виборювати собі право на автономне існування у вигляді окремого напрямку в межах історичної науки.

Ближче до нас взаємопов’язаність людської історії та природознавства помітили відомі європейські мислителі Шарль-Луї де Монтеск’є (1689-1755), Іммануїл Кант (1724-1804), Георг Вільгельм Фрідріх Гегель (1770-1831). Ідеалістичне вчення останнього дає нам розуміння того, що процес розвитку та пізнання кожної людини відбувається на трьох ступенях: філософії логіки, філософії природи, філософії духу. Логіка, на думку Гегеля, це зображення Бога в його вічній сутності перед створенням природи та скінченного (абсолютного) духу (іншими словами, людина прагне у своєму пізнанні досягнути рівня божества, споглядаючи і відтворюючи у своїй свідомості матеріальне та

теоретичне). Логікою людина користується не тільки для мислення, але й для буття в середовищі. І якраз через матеріальний світ (філософія природи) дух людини відчужується від матерії. Природа тісно пов'язана з часом і простором, в яких дух губить свою самосвідомість [1]. Таким чином, природа (навколишнє середовище) ніби відтіняє, переключає нас від внутрішнього духовного світу, повертає нас, як то кажуть, до реальності. Услід за Джордано Бруно (1548-1600), Бенедиктом Спінозою (1632-1677) Гегель належав до тих, хто розвивав думку, що Бог і є Всесвіт. Сучасні філософи називають це іманентно-трансцендентним пантеїзмом, а останній, які відомо, намагався довести, що «природа є Богом у речах».

Втім Гегель належав якраз до тих філософів, які намагалися «пантеїстично примирити протилежність духу і матерії». У третій частині його вчення (філософія духу) дух повертається до самого себе, але на більш вищому рівні (не в останню чергу через філософію природи) відбувається його самоусвідомлення. Це царство духу, до того ж, поділяється на три рівні: суб'єктивний дух (в якому людина і природа ніби поєднуються в своєму божественному походженні), об'єктивний дух (право, мораль, родина, громадянське суспільство, держава, а також політична історія, всередині якої розвиваються ці соціальні інститути), абсолютний дух (мистецтво, релігія та філософія, які покликані розв'язувати суперечності між суб'єктивним та об'єктивним духом).

Отже, ідея екологічної історії вийшла 200 років тому з ідеї розглядати стосунки людини та природи у мисленні передполітичної історії. Гегелівське розуміння суб'єктивного духу заглиблює нас до світу виживання (співжиття) людини у природі, але все це присутньо відбувається до (без) занурення в світ чеснот, договорів, моралі і людських відносин, історії держав та їхньої політики. Світ теоретичних ідей, інженерного новаторства та інших наукових відкриттів у такому разі знаходиться у царині абсолютного духу, і нібито найдалше від суб'єктивного споглядання людиною та природою один одного. В цілому це відповідає дійсності, адже відкриття роблять інтелектуально розвинені особистості, ставлячи перед собою якраз об'єктивні (суспільне благо) і навіть абсолютні (амбіції і слава) цілі згідно відповідно вище розподіленого людського духу. Простіше кажучи, пантеїзм селянина не дозволяє йому винайти трактора для обробки землі, а от розумова робота інтелігенції, навіть пантеїстично вирощеної чи налаштованої, дозволяє.

Усі ці філософські викладки десятиліття потому призвели до того, що дедалі частіше в історичних дослідженнях Європи, США та інших регіонів почали з'являтися роботи на межі економіко-політичної історії

та екологічної історії, або часом і зовсім без першої. Як слушно зауважив Райнгарт Козеллек, у ХІХ столітті в історичних працях уже «буйно квітли біологічні натуралізми» [2, 20]. Вони ж призводили до поєднання історії природи з історією людей, які будували власні екосоціосистеми поряд із природними об'єктами, втручаючись до їхнього життя, і навпаки.

Наприкінці 1850-х на початку 1860-х років, у межах бурхливого розвитку статистичної, інженерної науки, етнографічних досліджень з'явилися перші ґрунтовні праці з екологічної історії і в Україні. Дуже цікавими в цім плані були «Описи» Дніпра та Дністра від Олександра Афанасьєва-Чужбинського [3; 4]. Зауважмо, що екологічна історія в Україні та й інших країнах не могла б розвиватися без відкриттів інших наук: археології, палеонтології, антропології, медичних, ботанічних та інших біологічних досліджень, географії й економічної статистики, уже згадуваної етнографії та інженерної науки тощо.

Тож, не дивно, що наприкінці ХІХ у першій третині ХХ ст., допоки українська наука могла нормально розвиватися ще без Сталінського диктату, українські історики дедалі частіше «розбавляли» свої політичні, економічні, національно-описові тексти роботами про історію людей у сув'язі з історією природи. Дмитро Яворницький, Дмитро Багалій, Степан Рудницький, Іван Крип'якевич, Павло Тутківський, Іван Фещенко-Чопівський, інші імена спливають на думку досліднику, який цікавився екологічною історією і її початками в Україні.

Не обійшов своєю увагою цей напрям досліджень і патріарх української історичної науки Михайло Грушевський (1866-1934). Більш того, у статті «Степ і море в історії України. Кілька слів щодо пляну і перспектив сього досліду» (1930) він виклав дуже цікаві методологічні зауваги зокрема і «екологічного дослідження» України в контексті історичної регіоналістики, що тоді дуже стрімко розвивалася. Він планував: «Вияснити для пізнання загального соціального процесу, як в даних фізично-географічних умовах, про котрі нас інформують висліди географічного обслідування, при даних прикметах ґрунту, клімату, заводнення, комунікаційних і транспортних засобах розвивалося в ріжних районах заселення; які воно приймало форми і як змінялися колонізаційні течії, які приносили впливи і зв'язки культурні. Як формувались економічні і культурні центри і ставали соціально і політично-правлящими центрами» [5, 180-181]. По сьогодні ці настанови локальних, регіональних, національних та глобальних досліджень впізнаються у роботах дослідників напряму *environmental history*.

Література

1. Hegel, Georg Wilhelm Friedric. Enzyklopädie der philosophischen Wissenschaften im Grundrisse im Volltext bei Zeno.org. Der Text folgt der 3. vermehrten Auflage: Heidelberg (Oßwald) 1830. [Електр. ресурс]: <http://www.zeno.org/Philosophie/M/Hegel,+Georg+Wilhelm+Friedrich/Enzyklop%C3%A4die+der+philosophischen+Wissenschaften+im+Grundrisse>
2. Радкау Й. Природа и власть. Всемирная история окружающей среды. М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2014. 472 с.
3. Афанасьев-Чужбинский О. Нариси Дніпра. Львів: Априорі, 2016. 544 с.
4. Грушевський М. Степ і море в історії України. Кілька слів щодо плану і перспектив сього дослідю. *Український історичний журнал*. 2016. №1. С. 180-194.

ПОРІВНЯННЯ ВІЙНИ В УКРАЇНІ З ВІЙНОЮ У ФІНЛЯНДІЇ

Федорус Максим, здобувач освіти І курсу

групи К-34 «Кухар, кондитер»

Державного навчального закладу «Олександрійський професійний ліцей»

Науковий керівник: викладач всесвітньої історії Лучко Тетяна

Фінляндія, як і Україна, відкололася від російської імперії на хвилі подій 1917 року, проголосивши свою незалежність 6 грудня 1917 року, на півтора місяця раніше від Української Народної Республіки. Щоправда, Фінляндії тоді пощастило більше, ніж Україні. Адже фінам вдалося за неповні чотири місяці нейтралізувати фінську соціалістичну робітничу республіку, а от українці перемогти підтримувану російськими більшовиками українську соціалістичну радянську республіку тоді не змогли. Незалежність України відбулася лише 70 років по тому. Тому й неминуче протистояння між колишніми колоніями та метрополією відбувалося в різні історичні періоди, проте це аж ніяк не змінює аналогій між ними.

Фінляндська Республіка відокремилася від росії згідно з Тартуським мирним договором від 14 жовтня 1920 року. Парламент Фінляндії схвалив угоду 1 грудня 1920 року. 1 грудня 1991 року громадяни України підтвердили Акт про Незалежність України на Всеукраїнському референдумі, а вже за тиждень була підписана Біловезька угода про припинення існування срер як держави. Цікаво також те, що між Фінляндією та срер у 1932 році був підписаний договір

про ненапад так само, як від 1997 року існував Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і російською федерацією. Обидві угоди декларували взаємну повагу підписантів до територіальної цілісності. Але чим є для росії будь-які угоди давно відомо...

Між Фінляндією та срср у 1932 році був підписаний договір про ненапад, так само, як від 1997 року існував Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і російською федерацією 1939 року срср вирішив анексувати Фінляндію. Формальний привід віддалити радянсько-фінський кордон якомога далі від Ленінграда, бо гітлерівська Німеччина може використати територію Фінляндії як плацдарм для нападу на радянський союз... Так само перед початком агресії проти України кремль вимагав позаблокового статусу України та гарантій її не вступу до НАТО...

У перші дні вторгнення тодішня радянська пропаганда говорила про «звільнення фінського народу»

Готуючись до вторгнення, кремль почав розповсюджувати фейки про Фінляндію в пресі, фінансувати антиурядові демонстрації в країні, створив фейковий «народний уряд Фінляндії», а слідом за ним «фінляндську демократичну республіку» та «фінську народну армію». Так само і нинішня російська агресія починалася з інформаційної війни, спроб дестабілізації політичної ситуації в Україні, а у 2014-му кремль створив «лнр/днр», «народну міліцію» тощо. Сепаратистські бандформування зразка 1939 року доукомплектовувалися найманцями «фіно-угорського походження», а командирами підрозділів призначалися кадрові російські офіцери. «фінська народна армія» була сформована не стільки з фінів, карелів та вепсів, скільки з білявих людей, більшість із яких були білорусами. Російські офіцери в штабі цієї армії так і жартували: «Ми не знаємо, чи є фінські міни, але те, що є мінські фіни, це точно!».

У перші дні вторгнення тодішня радянська пропаганда говорила про «звільнення фінського народу», зверталась до фінських військ із пропозиціями перейти на бік сепаратистської фдр. «Ми ідьом в Фінляндію не як завоювателі, а як друзя фінскава народа» стверджувалось в пропагандистських інструкціях. На початку російсько-української війни окупанти також намагалися використати образ «асвабадітеля», говорили про «звільнення українського народу від бандерівців», зверталися до українських військових із пропозиціями перейти на їхній бік.

Ешелоніві смуги фортифікаційних споруд проти російської навали
Щоб розірвати договори з Фінляндією, росіяни вдалися до

провокації обстріляли свої ж позиції та звинуватили в цьому фінів. Подібні провокації мали місце і напередодні вторгнення росії в Україну. Як тоді, так і зараз у російську брехню ніхто не повірив.

Головнокомандувач збройних сил Фінляндії Карл Густав Маннергейм чудово розумів, що майбутня війна з росією це питання часу. І до неї слід було максимально ефективно підготуватися. Тож Маннергейм виступив з ініціативою спорудження ешелонованої смуги фортифікаційних споруд на південному сході Фінляндії, які мали захистити країну від радянського вторгнення. Подібну ешелоновану оборону створила й Україна на лінії розмежування на сході. На жаль, створити необхідні оборонні укріплення на всіх 1974 км кордону з росією та ще 1084 км кордону з білоруссю наша країна від 2014 року не встигла...

Створити необхідні оборонні укріплення на всіх 1974 км кордону з росією та ще 1084 км кордону з білоруссю наша країна від 2014 року не встигла...

Росіяни були переконані, що зможуть захопити Фінляндію «за три дні»

Перед початком війни росіяни були переконані, що йдуть на легку прогулянку, що зможуть захопити Фінляндію «за три дні». Готуючись до переможного параду, нападники навіть мали у своєму складі духовий оркестр.

Готуючись до переможного параду, нападники навіть мали у своєму складі духовий оркестр

На стрімке захоплення Києва росіяни сподівалися і в лютому 2022 року. Вони планували зайти в столицю України вже в першу добу широкомасштабного вторгнення, готувалися підняти свої прапори над урядовими будівлями й пройти парадом по Хрещатику. Пропагандистські ЗМІ вже підготували статті про «блискавичну перемогу над київською хунтою», а командири нападників везли із собою парадну форму і військові нагороди.

Воєнний потенціал нападника значно перевищував можливості жертви агресії чинити опір

І тоді, і зараз воєнний потенціал нападника значно перевищував можливості жертви агресії чинити опір, і так само, як і фіни у 1939–1940 роках, українці в 2022–2023 роках демонструють світові не лише дива патріотизму та героїзму, але й готовність та спроможність перемагати переважаючі сили ворога.

Радянсько-фінська війна тривала 104 доби й 4 години. Підготовлені фінські бійці, керовані грамотними офіцерами, діяли на добре знайомій

їм місцевості й у звичних умовах. Вони завдали армії агресора колосальних втрат, водночас зберігаючи власних бійців. За час війни щонайменше 126 тисяч червоноармійців були вбиті, фіни знищили понад 1200 радянських танків, понад 260 літаків, техніку і живу силу спалювали цілими колонами. Втрати агресора становили до 40% бойового складу залучених частин, було засвідчено численні негаразди в бойовій, організаційній і технічній підготовці рсча. Середнє число радянських втрат у фінській війні становило 1190 солдатів і 12 танків на день. Середні добові втрати росіян у війні з Україною становлять наразі 410 солдатів і 9 танків, проте загальні кількісні показники просто нищівних втрат, що завдають ворогові Збройні Сили України, значно перевершують здобутки фінської армії. Вмотивовані українські воїни, керовані досвідченими офіцерами на рідній землі щодня демонструють приклади військового мистецтва, гідного наслідування.

Література

1. <https://www.radiosvoboda.org/amp/30299641.html>

ВІЙСЬКОВО ПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИНИ САРМАТІВ ТА РИМСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ II СТ.

Росинець Василь, студент 6 курсу освітньої програми 014 «Середня освіта історія»

*Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського
Науковий керівник: Хрящевська Л. М.*

У першій половині першого століття нашої ери, язиги продвинулися вперед на Середньодунайську низовину, завоювавши область між Дунаєм і Тисою, що стало частиною теперішньої Угорщини та колишньої Югославії. Після язигів, роксолани прийшли до меж Римської імперії, і велика частина їхнього населення оселилася в нижній частині Дунаю, на сучасній території Румунії. Західні сармати були непередбачувими сусідами Риму, періодично виступаючи як його союзники або супротивники. Вони завжди бачили Рим як джерело здобичі, і для їхнього збагачення вони вживали різні методи, включаючи набіги, утримання данини та найманці в римській армії. [1]

У другій половині першого століття та на початку другого століття, язиги та роксолани досягли того, що Рим почав платити щорічні субсидії в обмін на їхню участь у захисті кордонів імперії. Проте, коли Рим припинив платити цю дань, роксолани в 117 році запросили язигів на

допомогу і вторглися в римські провінції вздовж Дунаю. Після дворічної війни Рим був змушений відновити платежі роксоланам. Мирний договір був укладений між Римом та царем Распараганом, який носив два титули "цар роксоланів" і "цар сарматів", що може свідчити про те, що язиги та роксолани фактично зберігали єдину верховну владу. Хоча вони мешкали на різних територіях язиги на Середньому Дунаї, а роксолани на Нижньому Дунаї та в Північно-Західному Причорномор'ї.

Велика боротьба сарматів проти Риму набула особливої інтенсивності в 60-70 роках другого століття. Договірні умови, які були укладені язигами та імператором Марком Аврелієм в 179 році, були відомі [8]. Війна надокучала і римлянам, і сарматам, і в сарматському суспільстві відбувалася боротьба між сторонами, що підтримували війну та проти неї. Урешті-решт, перемогла мирна фракція, і цар Банадасп, який був провідником воєнного фронту, був заарештований. Переговори з імператором Марком Аврелієм очолив цар Зантік. Відповідно до домовленості, язиги отримали дозвіл на проходження через римські землі для контактів з роксоланами, але зобов'язалися утримувати свої судна від кордону Римської імперії та не осідати надто близько до нього. Згодом римляни скасували ці обмеження і встановили дні, коли сармати могли перетнути Дунай для торгівлі. Язиги також повернули Риму 100 тисяч полонених. Рим прийняв в свої лави восьмитисячний загін язигських вершників, а деякі з них були відправлені для служби в Британії.

Сарматські конфлікти з Римом мали продовження і у більш пізній час. Тут варто відзначити, що мирні періоди чергувалися з епізодами війни, і в наступному, співпраця знову набувала значення. Сарматські групи почали надавати військову допомогу як римській армії, так і королівствам германських племен. Західні сармати розпочали осідати на римських провінціях, розподілені на територіях сучасних Угорщини, Румунії, Болгарії, Югославії, Франції, Італії та Великобританії.

Східні сарматські союзи, такі як аорси і сіраки, поширились між Азовським та Каспійським морями, а на південному напрямку їхні землі тяглися до Кавказьких гір. Сіраки населяли приазовські степи та північнокавказьку рівнину на північ від ріки Кубань. Вони контролювали передгір'я та рівнини Центрального Передкавказзя, хоча на початку нової ери їхні території були витіснені аорсами. Аорси жили в степах від ріки Дон до Каспія, а також в Нижньому Поволжі та Східному Передкавказзі. Назва "аорси" може бути перекладена як "білі". За даними давніх авторів, аорси вважалися найсильнішим і численним об'єднанням серед сарматських племен. У одному з конфліктів на

початку першого століття до н.е., цар сіраків Абеак виручив 20 тисяч вершників, тоді як цар аорсів Спадін виручив 200 тисяч, і "верхні аорси були ще численніші, оскільки вони володіли значно більшими територіями".

Література

1. Бандровський О.Г. Початки державотворення у Південно-Східній та Центральній Європі. *Вісник Львівського ун-ту. Сер. Історична*. Львів, 2001. Вип.35. С.32-40.

2. Бандровський О.Г. Свідчення про перебування римських допоміжних з'єднань у Подністров'ї. *Нові матеріали з археології Прикарпаття і Волині*. Львів, 1992. Вип.2. С.13-15.

3. Бандровський А.Г. Взаимоотношения Римской империи с племенами Карпатского региона в I III вв. /Автореф. дисс. канд. ист. наук. М., 1982. 14 с.

4. Колосовская Ю.К. Некоторые вопросы истории взаимоотношений Римской империи с варварским миром. *ВДИ*. 1996. №2. С.143-156.

5. Колосовская Ю.К. Паннония в I III веках н.э. М., 1973.

ВІДОБРАЖЕННЯ АРХЕОЛОГІЧНОЇ НАУКИ ТА АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ У НУМІЗМАТИЦІ ТА БОНІСТИЦІ

Ахновський Денис, здобувач вищої освіти I курсу ОКР «Магістр»
ОП «Публічна історія» Донецького національного університету імені
Василя Стуса

Науковий керівник: д.і.н., професор **Литвиненко Роман**, завідувач кафедри
всесвітньої історії та археології

Термін «нумізматика» почав використовуватися в часи Середньовіччя як назва науки про монети. Об'єктом вивчення нумізматики є також бони, таким чином боністика як наука є підрозділом нумізматики. Більшість вчених відносять початок нумізматики до доби Відродження, хоча існують припущення про збирання монетних колекцій у Стародавньому Римі. Вважаємо доцільним дослідити відображення археологічної науки та археологічної спадщини у нумізматиці та боністиці.

Багато науковців, а саме: Р. Арешкович, Г. Вознюк, М. Гнатишак, М. Дмитрієнко, Н. Дорофєєва, О. Жупан, Я. Зозуля, А. Загородній, Н.

Ігнатова, З. Комаринська, М. Ладоненко, В. Литвин, Т. Мартиняк, Б. Мартос, О. Рудніченко, Т. Смовженко, Р. Шуст, В. Ющенко, Л. Яковлева та інші досліджували окремі питання української нумізматики. Багато праць присвячено візантійським монетам (зокрема, над цим питанням працювали: О. Бабій, М. Ільків, В. Калініченко, С. Пивоваров) та римським монетам (зокрема, над цим питанням працювали: М. Брайчевський, П. Конотопець, Д. Лисак, Б. Магомедов, С. Маярчак, О. Надвірняк, О. Погорілець). У даному дослідженні зроблена спроба здійснення системного аналізу зображень археологічної спадщини на монетах світу.

Всі монети можна поділити на ті, що призначені для обігу і колекційні екземпляри. Наприклад, у нашій країні в обіг випускаються розмінні та обігові монети української гривні номіналом 10 та 50 копійок, а також 1, 2, 5 і 10 гривень, а між 1996-2018 рр. емітувалися номінали в 1, 2, 5 і 25 копійок, які наразі вилучені з обігу. Крім того, НБУ карбує пам'ятні та ювілейні монети номіналом 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100, 125, 200, 250 і 500 гривень, а також інвестиційні монети номіналом 1, 2, 5, 10 і 20 гривень. Цінність колекційним монетам надає їх невеликий тираж.

Згідно з Геродотом, Лідія була батьківщиною монети (від латинського *monere* «радити», «застерігати»; назва пов'язана з епітетом римської богині Юнони (*Iuno Moneta*); остання дала римлянам гроші на війну з епірським царем Пірром і допомогла перемогти, на честь цієї події до храму Юнони було перенесено монетний двір). Вважається, що найдавніші монети в світі з електруму сплаву золота і срібла були викарбувані приблизно у 685 році до н.е. Також вважається, що прообраз монет з'явився у Китаї близько 3200 років тому, проте китайські монети не використовувалися широко у побуті і були розповсюджені лише у межах певного регіону. Сьогодні як обігові, так і колекційні монети присвячені різним темам і аспектам буття людства.

Тема стародавнього Єгипту розбурхує свідомість монетних справ майстрів різних країн. Так, на Острові Кука була випущена монета-трансформер зі срібла 999 проби номіналом 10 доларів. Вкладка у вигляді єгипетських пірамід може встановлюватися на монеті вертикально.

А ось дійсно монетою пірамідальної форми став новозеландський долар, який був випущений у 2014 році, тираж якого склав всього 2222 штуки. На трьох гранях незвичайної монети зображені єгипетські фараони: Хеопс, Хефрен і Микерин. На четвертій грані показані характерні для епохи Стародавнього Єгипту декоративні елементи,

запозичені з гробниці цариці Хетепхерес (матері Хеопса) і зі статуї Нофрет з Мейдумі.

У 2015 році Ліберія здивувала світ такими монетами: срібною номіналом 10 доларів та золотою номіналом 25 доларів, що мали не лише нестандартну форму вони були овальні, але й ще зі своїм вмістом. У монети вмонтовано шматочки кам'яного вугілля, знайденого у 2000 році однією з глибоководних експедицій у трюмах корабля «Титанік», що потонув у 1912 році. Вугілля було викуплене урядом Ліберії на одному з аукціонів з розпродажу речей, піднятих з останків легендарного судна, що лежать на дні Атлантичного океану. Ця монета є яскравим відображенням підводної археології.

Рисунок 1 - Відображення археологічної спадщини на монетах світу (а монета «Єгипетські піраміди», Острови Кука; б монета «Великі піраміди», Нова Зеландія; в монета «Титанік», Ліберія

Археологічна спадщина відображена не тільки на екзотичних монетах далеких держав, а і на нашій національній валюті. Так, на гривні є наскрізний елемент-зображення, що виконаний в одному місці на лицьовому та зворотному боках банкноти, під час розглядання яких проти світла з лицьового боку проглядає літера "У" (рис. 2). Наскрізний елемент недарма має таку форму, це стилізоване зображення Київської гривні злиток срібла шестикутної форми і вагою приблизно в 140-160 грам.

Рисунок 2 - Наскрізний елемент-стилізоване зображення Київської гривні на національній валюті України

У кожному нумізматичному дослідженні обов'язковим процедурним елементом є аналіз зображень на монетах і банкнотах, з чого можемо зробити висновок про синергетичний зв'язок між спеціальними історичними дисциплінами, а саме нумізматикою, символікою, геральдикой, сфрагістикою тощо.

Література

1. Археологічна спадщина в публічному просторі. Методичний комплекс навчальної дисципліни, для здобувачів вищої освіти ОКР Магістр, освітньої програми «Публічна історія», спеціальності 032 «Історія та археологія» / уклад. Р. О. Литвиненко. Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса, 2021. 36 с.
2. Елементи захисту української гривні. Тернопільський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр. URL: <https://ndekc.te.ua/news/elementi-zahistu-ukrainsko-grivn-chastina-1>
3. Ресет О. Краєзнавство міцний фундамент історичної пам'яті: нумізматика в системі історичного краєзнавства. Наукові записки з української історії. Збірник наукових статей. 2013. Випуск 33. С.9-16.

СЕКЦІЯ 7
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПРИКЛАДНІ НАУКИ**ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНИХ
ЗАСОБІВ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ**

*Сидоренко Дарина, здобувач вищої освіти 3 курсу
спеціальності 081 «Право»*

Державного податкового університету

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, Яцик Тетяна доцент кафедри
кримінальних розслідувань Державного податкового університету*

Кримінальне процесуальне законодавство України покладає тягар доведення вини особи на сторону обвинувачення, до якої в основному належать слідчі, дізнавачі, їхні керівники та прокурори. При цьому вони повинні не лише зібрати докази, але й вжити заходів для їх перевірки та оцінки. У багатьох випадках це можна зробити шляхом проведення таких слідчих (розшукових) дій, як слідчий експеримент. Однак на практиці слідчі та дізнавачі не завжди використовують можливості слідчого експерименту, припускаються помилок під час його проведення, в тому числі щодо застосування технічних засобів. Як наслідок, результати слідчих експериментів не можуть бути використані повністю або частково як докази під час судового розгляду.

Тому, метою даної роботи є аналіз чинного законодавства України та особливостей використання технічних засобів у процесі досудового розслідування.

Однією з головних характеристик використання технічних засобів є універсальність. Запровадження нових технологій у системах кримінального правосуддя і, зокрема, серед інструментів розслідування не обмежується боротьбою з кіберзлочинністю та злочинами, скоєними за допомогою новітніх технологій.

З точки зору захисту, найбільше занепокоєння викликає використання технічних засобів на етапі досудовому розслідування. Прикладів розслідувань, проведених з використанням технічних засобів, які можна включити на даний етап, дуже багато. Рентгенівські прилади, термодатчики, записуючі пристрої, параболічні мікрофони для запису розмов на великій відстані, пристрої для перехоплення електронної пошти, пристрої відстеження для збору інформації про місцезнаходження людини та камери спостереження, без яких, здається, наше життя вже не можливе [1, с. 155].

Відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України, якщо слідчий експеримент проводиться у житлі чи іншому володінні особи, він може бути проведений лише за добровільною згодою його власника або на підставі ухвали слідчого судді. При цьому слідчий або дізнавач повинен чітко прийняти рішення про застосування постійної відеофіксації на підготовчому етапі слідчого експерименту і, крім того, бути забезпеченим портативними зарядними пристроями (не менше двох) та достатньо великим носієм інформації (32 Гб і більше), щоб можна було повністю зафіксувати процес і результати цієї процесуальної дії. Аналіз статті 107 та інших статей Кримінального процесуального кодексу України дає підстави наголосити на таких моментах:

1) рішення про застосування технічних засобів фіксування під час слідчого експерименту приймає особа, яка проводить відповідну процесуальну дію;

2) на вимогу одного з учасників процесуальної дії застосування технічних засобів фіксування є обов'язковим;

3) виконання ухвали слідчого судді, суду про проведення слідчої дії обов'язково фіксується за допомогою технічних засобів аудіо- та відеозапису, з правом сторони захисту здійснювати це за допомогою відеозапису без втручання;

4) учасники завчасно повідомляються про застосування технічних засобів фіксації [2].

У криміналістичній літературі тактику проведення будь-якої слідчої (розшукової) дії прийнято наводити у вигляді її умовного поділу на три етапи підготовчий, робочий і заключний.

Саме під час робочого етапу слідчого експерименту технічні засоби використовуються найактивніше. Їх доцільно класифікувати таким чином:

1) технічні засоби для фіксації ходу та результатів слідчого експерименту (фотоапарати або відеокамери);

2) технічні засоби, які допомагають належним чином оформити додатки до протоколу (наприклад, канцелярське приладдя, дактилоскопічна плівка або стрічка, пакувальні матеріали тощо, складові криміналістичної валізи);

3) технічні засоби, що сприяють проведенню слідчого експерименту (різноманітні засоби освітлення, вимірювальні прилади (далекоміри, вимірювальні колеса, шумоміри, вимірювачі швидкості TruCAM), засоби для відтворення або створення умов, подібних до обстановки події.

Варто детально розглянути використання відеозапису під час слідчого експерименту. Цей спосіб фіксації набув найбільшого поширення на стадії досудового розслідування, оскільки повністю відповідає вимогам, встановленим Верховним Судом [3]. Саме відеозапис може наочно продемонструвати, як проводився слідчий експеримент, чи були присутні або відсутні необхідні елементи під час його проведення [4, с. 76]. Відеокамери повинні бути ввімкнені з моменту, коли слідчий (детектив) починає заповнювати протокол, але в будь-якому випадку до моменту проникнення до житла чи іншого володіння особи. На відеозаписі має бути чітко видно і чути інформацію про кожну особу, яка бере участь у слідчому експерименті (як правило, прізвище, ім'я, по батькові, рік народження та місце проживання), а також відомості про застосування та характеристики конкретних технічних засобів фіксації та носіїв інформації. Пропозиція розповісти особі, з якою буде проводитися слідчий експеримент, про те, як відбувалася подія чи явище, та продемонструвати його, а також її згода на цю пропозицію також має бути зафіксована. У сучасних реаліях, варто і потрібно використовувати дрони. Адже, використання дронів є дуже перспективним напрямком для документування ходу та результатів дослідницьких експериментів, що проводяться на відкритих територіях [5].

Отже, більшість дослідників вважають, що слідчий експеримент є одним з найтрудомісткіших та організаційно складних видів слідчих (розшукових) дій. Причиною цього є те, що під час проведення експериментів задіяна значна кількість осіб, експериментальна поведінка, відтворення ситуацій та використання різноманітних технічних засобів. А саме, технічних засобів для фіксації ходу та результатів слідчого експерименту, технічних засобів для належного оформлення додатків до протоколу та технічних засобів для полегшення проведення слідчого експерименту. Використання технічних засобів також можна розглядати як спосіб запобігання протидії розслідуванню та забезпечення дотримання процесуальних прав учасників.

Література

1. Виходець Ю. О. Використання комп'ютерних технологій при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій: дис. доктора філософії. Одеса, 2021. 278 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 07.11.2023).
3. Постанова Верховного Суду від 29.03.2021 р. № 554/5090/16-к у справі № 51-1878кмо20. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/C017482>.

4. Літкевич Д. О. Теоретико-правові основи використання досягнень науково-технічного прогресу у кримінальній процесуальній формі: дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2020. 266 с.

5. Верховний Суд роз'яснив, коли проведення слідчого експерименту належить розцінювати як допит, що немає в суді доказового значення (у справі № 489/5879/19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98327517> (дата звернення: 07.11.2023).

IMPROVING INFORMATION SUPPORT PROBLEM OF UKRAINIAN POLICE

*Rahimli Zakhra, the 4th Year Cadet, Educational and Scientific Institute of Law
and National Police Units Training,*

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

*Scientific Adviser: Davydova Nataliya, Senior Lecturer, Ukrainian Studies and
Foreign Languages Department, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*

Now the possession information technologies help to the development of society, the state, information processes, allow to introduce new inventions, achievements, but also become a factor in increasing of the number computer offenses and improving the committing illegal encroachments ways. This situation makes it difficult to prevent, detect and combat crime in the country and determines the improvement of the achieved and developed ways and its implementation. Improving the information support the police will increase their work. efficiency. The main reason is the low efficiency of crime prevention and the unsatisfactory interaction police units at all levels, since there is no effective integrated information exchange system.

Scientists believe that one of the problems information supports of the Ukrainian police is the personnel potential, which is low. I.P. Katerynchuk noted in his study that there are problems of police officers training who will have experience in using information technology, since higher education institutions do not pay attention to the acquisition technical skills, but concentrate more on the legal education of police officers. [1, p. 377]

Information training should form the cadets higher educational institutions information culture as a result their absorption the direction professional informatics, their acquisition the practice using information technologies in police activities. [2, p. 222]. In the first year of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, we studied the discipline "Information Technologies" which was designed only for 44 academic hours, in the second year we study the discipline "Information support of

professional activity," which is designed for 38 training hours, which is clearly not enough to study the effective use of computer technology and information technology for further work in the police, for there is not enough time for a more detailed study such, for example, important topics such as "Search for service information on the Internet," "Fundamentals of analytical activity." It is important to conduct high-quality service training of police officers in information units and therefore it is necessary to constantly improve the qualifications employees in computer training and information culture. [3, p. 2].

Another problem improving the information support the police of Ukraine is the low level providing all information units with powerful computer equipment and the obsolescence software. The mentioned problem arises from the reasons insufficient financing the sphere improvement information support of police units. Such a problem can only be overcome with the help financial support from international partners such as the EU. For example, for the sake improving the work of police officers, representatives on the EU Advisory Mission recently transferred computer equipment worth 98 thousand euros to the Main Directorate of the National Police in the Kharkiv region. [4].

All these above-mentioned problems, in my opinion, can be solved in detail by studying them, looking for effective ways to solve them, for example, for cadets it is necessary to increase the number of hours for training and acquiring skills in the use information and communication technologies, the use modern information technologies and work search for information using a variety resources. Also, the solution to these problems can be achieved if our police officers borrow foreign experience in the successful operation information systems, if the public is involved in the development the legal framework for information support, because it is high-quality information support of police activities that will significantly affect the effectiveness their work and thus improve the protection human rights and freedoms in Ukraine.

References

1. Katerynychuk I. p. Actual problems of information provision of law enforcement agencies of Ukraine. *Law forum*. 2011. No. 2. P. 376–380. URL: <http://www.nbuiv.gov.ua/e-journals/FP/2011->, (Date of application 20.11.2023).
2. Kolisnyk T.P. Peculiarities of the computer science training system for cadets in higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. *Law and Security*. 2009. No. 4. P. 220-222. URL: http://www.irbis-nbuiv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuiv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Pib_2009_4_51, (Date of application 20.11.2023).

3. Shorokhova Anna Mykhailivna, scientific article "The problem of improving the information support of law enforcement agencies of Ukraine" Economic and legal challenges 2016, p.1-4, URL: file:///C:/Users/zahra/Desktop/9bZsNPIxXWgATY0EvDBm4N-dFq0i6QMe.pdf (Date of application 20.11.2023).

4. The Kharkiv police handed over computers from the EU for 98,000 euros. *Ukrinform* URL: http://glavnoe.ua/news/n313828-es_peredal_harkovskoj_policii_oborudovanie_na_98_tys_evro, (Date of application 20.11.2023).

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАСШТАБОВАНІСТІ ВЕБ-ДОДАТКІВ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ МІКРОСЕРВІСНОЇ АРХІТЕКТУРИ

Простак Микита, Гуліка Анатолій, здобувач вищої освіти 5 курсу спеціальності 123 «Комп'ютерна інженерія» Національного університету "Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка"

Науковий керівник: к.т.н. Здоренко Юрій, доцент кафедри комп'ютерних та інформаційних технологій і систем Національного університету "Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка"

Забезпечення масштабованості при розробці програмних додатків для інформаційних систем потребує пошуку нових підходів. Так, для розробки програмного забезпечення нових інформаційних систем застосовуються одні підходи, а для удосконалення існуючих інші. Використання веб-технологій висуває додаткові вимоги щодо забезпечення масштабованості відповідних проєктів. Так, для реалізації веб-додатків можуть бути застосовані два основні підходи: монолітна та мікросервісна архітектура програмного проєкту [1]. Для монолітної архітектури існує складність забезпечення масштабованості проєкту. Оскільки масштабованість забезпечується можливістю корегування програмних складових проєкту, то для її забезпечення пропонується застосувати модульний підхід при розробці програмного забезпечення та використання розподіленої структури (мережі) при його розгортанні.

Мікросервісна архітектура є одним з найкращих підходів для забезпечення масштабованості програмних додатків. На відміну від моноліту, при такому підході створюється множина невеликих і легко замінованих модулів, які є функціонально незалежними. Мікросервісна архітектура забезпечує множину переваг, а саме: модульність проєкту; зменшення часу на розробку та тестування програмного забезпечення;

можливість легкого масштабування проєкту на всіх етапах розробки та експлуатації; можливість застосування різного стеку технологій для кожного сервісу; ізоляція відмов в межах окремих сервісів. Так, якщо внаслідок програмного збою буде відмова одного з модулів, то це не вплине на роботу інших модулів. Спосіб розгортання програмного додатку є також важливим фактором забезпечення масштабованості проєкту. Так, одним з пріоритетних підходів є розгортання проєкту з використанням систем контейнеризації. Контейнер містить програмний код мікросервісу та середовище його запуску. Задача розгортання мікросервісного веб-додатку з використанням контейнеризації полягає в вирішенні таких завдань: визначення необхідної кількості реплік запущених для одного мікросервісу; методів синхронізації реплік; перерозподілу трафіку між репліками.

Таким чином використання мікросервісної архітектури для розробки веб-додатків та подальша оркестровка контейнерів дозволяє забезпечити високу надійність функціонування, а відповідно і масштабованість такого веб-додатку. Проведений аналіз показав, що реалізація веб-додатків на основі мікросервісів, має значні переваги в порівнянні з монолітною архітектурою. Поєднання мікросервісного підходу при розробці та способу розгортання таких додатків з використанням систем контейнеризації дозволяє покращити масштабованість проєкту та забезпечує можливість застосування різного стеку технологій для кожного мікросервісу. Зазначені підходи можуть бути використані для розгортання сучасних інформаційних систем з підвищеними вимогами по забезпеченню масштабованості проєктів.

Література

1. Neelam S., Yasir H., Sapna J., Gautam S. Load balancing and service discovery using Docker Swarm for microservice based big data applications. *Journal of Cloud Computing*. 2023. №12(1) P.1-9 DOI:10.1186/s13677-022-00358-7

ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ ЯК НОВА МОЖЛИВІСТЬ ДЛЯ НАВЧАННЯ

*Шклярський Іван, здобувач вищої освіти 4 курсу
спеціальності 073 «Менеджмент»*

Державний торговельно-економічний університет

*Науковий керівник: к.е.н, доцент Підкамінний Ігор, доцент кафедри
менеджменту ДТЕУ*

Сьогодення характеризується стрімким розвитком технологій, що переосмислюють і трансформують різні сфери нашого життя. Однією із таких революційних технологій є Віртуальна Реальність (VR), яка знайшла широке застосування, зокрема в освіті. В середині цього віртуального середовища користувач може сприймати та взаємодіяти з 3D-об'єктами, а також відчувати присутність у цьому віртуальному світі.

VR ґрунтується на трьох ключових компонентах: візуальному сприйнятті за допомогою графіки, звуковому сприйнятті за допомогою аудіо ефектів та тактильному сприйнятті за допомогою контролерів або рукавичок зворотного зв'язку. Коли всі три компоненти працюють разом, створюється переконливе враження присутності у віртуальному середовищі.

VR вже знайшла своє застосування у освіті, розширюючи традиційний метод навчання. Вона може надати нові можливості для учнів у зануренні у тематичне середовище, навчанні та практичному застосуванні отриманих знань.

Одним із прикладів застосування VR в освіті можна назвати навчання наукових предметів, наприклад, фізики чи хімії. Віртуальна лабораторія Labster створює безпечне середовище для вивчення STEM-предметів, пропонуючи понад 100 віртуальних лабораторій [1]. Це інноваційне рішення допомагає вчителям зосередитися на навчанні, оскільки учні можуть вільно виконувати експерименти в безпечному віртуальному середовищі.

VR-лабораторії можуть бути використані для експериментів з різних предметів, таких як хімія, біологія та фізика. Учні можуть вивчати принципи атомних структур, генетику тварин, ферментацію та багато іншого за допомогою віртуальної реальності. Це дає їм можливість відчувати практично те, що зазвичай складно чи небезпечно проводити в реальному житті.

Ще одним прикладом застосування VR в освіті є історичне навчання. За допомогою віртуальних екскурсій та реконструкцій історичних подій учні можуть перенестися в минуле та побачити, як

виглядала стародавня будівля, дізнатися про культуру та звичаї того часу. Наприклад, розробники HistoryMaker VR вважають, що запам'ятати уроки історії набагато простіше, коли ви є частиною історії, правда історії США [2]. Мета HistoryMaker VR навчити історії через власний досвід. Студенти можуть уособити відомих постатей, таких як Абігейл Адамс чи Джордж Вашингтон, та виголосити історичні монологи. Гендиректор Schell Games, Джессі Шелл, розповідає, що їхній продукт робить навчання історії не лише освоєнням фактів, але й реальним переживанням минулого.

VR також може бути використана для навчання мов. Unimersiv відкривають для студентів можливість вивчати мови у віртуальній реальності та спілкуватися з людьми з будь-якої країни світу [3]. Завдяки безкоштовному доступу до Unimersiv, компанія створила інтерактивний досвід "Зала мов". Окрім вивчення іноземних мов, користувачі можуть розвивати соціальні навички та вивчати культури від носіїв мови. Можливість спілкуватися з носіями мови сприяє поліпшенню вимови та допомагає подолати страх перед розмовою на іноземній мові, забезпечуючи ефективну практику в реальних ситуаціях.

В даний час дослідники та розробники продовжують знаходити нові способи використання віртуальної реальності в освітніх цілях. Наприклад, багато університетів сфокусовані на створенні віртуальних класних кімнат, де учні та викладачі можуть зустрічатися та взаємодіяти у віртуальному середовищі, підвищуючи доступність освіти для всіх. За допомогою VR студенти можуть занурюватися у віртуальні середовища та взаємодіяти з 3D-моделями, симуляціями та сценаріями навчання. Такі українські університети як ДТЕУ вже активно залучають студентів до користування [4]. Кожен студент може спробувати на собі шоломом віртуальної реальності HTC Vive та окулярами віртуальної реальності Oculus Go. Віртуальна реальність не просто демонструє користувачеві якусь сцену, а дозволяє бути її частиною, поринути у вигаданий чи відтворений світ.

В наш час є дуже відомі компанії, які активно використовують VR в освітніх цілях:

Google Expeditions Це програма від Google, яка призначена для проведення віртуальних екскурсій у школах [5]. За допомогою програми вчитель може відправити студентів до віртуальних подорожей, де вони можуть вивчати історичні місця, географічні ландшафти, музеї і навіть космічні об'єкти.

Alchemy VR Ця компанія надає освітні VR-програми, включаючи віртуальні екскурсії науковими музеями, історичними місцями та

природними об'єктами [5]. Вони також розробляють просторові симуляції, в яких учні можуть дізнатися більше про генетику та анатомію.

Unimersiv Це платформа, яка надає освітні VR-програми для учнів різного віку [5]. Вони пропонують історичні симуляції, уроки з анатомії, а також розповіді про космос та мистецтво.

Одним із застосувань віртуальної реальності в освіті може бути створення віртуальних класних кімнат, де студенти можуть зустрічатися та вивчати предмети разом, навіть перебуваючи на відстані один від одного. Це особливо актуально у нашій країні, де нерідко виникають проблеми з доступом до освіти через перебування студентів у віддалених регіонах або країнах через війну. Віртуальна реальність може стати інструментом, який допоможе усунути цю проблему та надасть можливість усім студентам здобути якісну освіту.

В Україні вже існує кілька проєктів, які використовують віртуальну реальність в освіті. Наприклад, проєкт "Scientix" пропонує уроки з різних предметів з використанням віртуальної реальності. Також багато навчальних закладів починають експериментувати з даною технологією та впроваджувати її у свої програми навчання.

Для успішного впровадження віртуальної реальності в освіту в Україні, я вважаю, необхідно зробити наступні кроки:

Держава та громадські організації можуть допомогти фінансувати проєкти зі створення освітніх програм на основі віртуальної реальності та підтримувати співпрацю з індустрією.

Необхідно створити доступну та надійну інфраструктуру, яка дозволяє студентам використовувати віртуальну реальність для навчальних цілей. Це може включати оновлення комп'ютерного обладнання в школах та університетах, а також забезпечення швидкого та стабільного інтернет-з'єднання.

Вчителі та викладачі мають бути підготовлені до використання віртуальної реальності у навчальному процесі. Навчання та підтримка педагогів у вивченні та застосуванні даної технології допоможе найбільш ефективно впровадити її в освітню систему.

Загалом віртуальна реальність надає нові можливості для навчання, і в Україні вже починають усвідомлювати її потенціал. Через підтримку, розробку та співпрацю ми можемо впровадити ці практики в освіту та забезпечити доступ до якісної освіти для всіх студентів у нашій країні.

Література

1. Labster | Virtual Labs for Universities and High Schools. Labster | Virtual Labs for Universities and High Schools. URL: <https://www.labster.com> (дата звернення: 17.11.2023).
2. HistoryMaker VR | HistoryMaker VR | Schell Games. HistoryMaker VR | HistoryMaker VR | Schell Games. URL: <https://historymakervr.schellgames.com> (дата звернення: 17.11.2023).
3. VR Training // Virtual Reality Education Unimersiv. Unimersiv. URL: <https://unimersiv.com> (дата звернення: 22.11.2023).
4. Офіційний сайт Державного торговельно-економічного університету. URL: <http://lib.knute.edu.ua> (дата звернення: 22.11.2023).
5. Burch A. The Top 10 Companies Working on Education in Virtual Reality and Augmented Reality. LinkedIn: Log In or Sign Up. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/top-10-companies-working-education-virtual-reality-augmented-burch> (дата звернення: 22.11.2023).

РОЗРОБКА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ «РЕЙТИНГ ВИКЛАДАЧА»

Ткачов Костянтин, здобувач вищої освіти за другом(магістерським) рівнем 2 курсу спеціальності 113 «Прикладна математика»
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Науковий керівник: к. т. н., доцент **Дзюба Петро**, доцент кафедри комп'ютерних технологій ДНУ

На сучасному рівні розвитку інформаційних технологій використання комп'ютера для збереження будь-якої інформації стало єдиним засобом, що надає широкі можливості для управління інформацією. Інтернет відіграє важливу роль у доступі до інформації. Сьогодні Інтернет є найрозвиненішою інформаційною системою у світі, через яку спілкуються мільйони користувачів. Також він надає доступ до мільйонів інформаційних веб-сайтів.

На сьогодні представлення організацій у мережі Internet є необхідним для покращення ефективності роботи організації, обміну інформацією між усіма учасниками процесу та способом оприлюднити інформацію про свою діяльність великому колу користувачів глобальної мережі.

Саме через ці фактори темою дипломної роботи стало впровадження Web-технологій для створення інформаційної системи закладу вищої освіти, зокрема для аналізу рейтингових показників

науково-педагогічних працівників (НПП) Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Діяльність науково-педагогічних працівників багатогранна. Будучи основною ланкою навчального процесу, викладачі вузів одночасно здійснюють наукову, методичну, організаційну, виховну, громадську роботу. При цьому унікальність і творчий характер їх праці зумовлює труднощі (нерідко і неможливість) формалізації деяких видів діяльності.

У зв'язку з цим можна вважати, що незаперечно перевагою має рейтингова оцінка діяльності НПП за кількісними показниками, що характеризують індивідуальні досягнення та активність викладачів у розріз трьох основних видів діяльності: навчально-методичної, науково-інноваційної та організаційно-виховної роботи.

Рейтингова оцінка діяльності НПП та структурних підрозділів є невід'ємною частиною запровадження системи моніторингу як частини процесу забезпечення та управління якістю вищої освіти, внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти в університетах, підвищення кваліфікації, професіоналізму, продуктивності та розвитку творчої ініціативи в навчальній і науковій роботі.

Основним завданням рейтингового оцінювання професійної діяльності НПП, кафедр та факультетів ДНУ є підвищення конкурентоспроможності ДНУ, що досягається реалізацією часткових завдань:

створення фактографічної інформаційної бази, що всебічно відображає професійну діяльність НПП;

мотивація НПП до удосконалення якості освітньої, наукової та інноваційної діяльності, підвищення рівня їхнього професіоналізму;

розвиток творчої ініціативи та підвищення результативності професійної діяльності НПП;

створення системи об'єктивних показників оцінювання діяльності НПП для прийняття рішень щодо їх морального заохочення та матеріального стимулювання, підвищення рівня оплати їхньої праці тощо;

стимулювання НПП до активізації видів діяльності, що визначають рейтинг та статус ДНУ в цілому [1].

У процесі створення програмного додатку було застосовано такі сучасні інформаційні технології розробки програмного забезпечення як Python, Django, SQLite, OAuth. Розроблене програмне забезпечення повинно надавати користувачам широкі функціональні можливості, дозволяти віддалений доступ та надійну аутентифікацію, бути не вимогливим до ресурсів системи та зручним у експлуатації.

Література

1. Положення про рейтингове оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників, кафедр та факультетів Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. URL:

2. http://www.dnu.dp.ua/docs/dnu/polozhennya/Nakaz_141_vid_31_05_2021%20Polozhennya_pro_rejtyngove_ocinyuv_NPP.pdf

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЯКІСТЬ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Мітанова Марія, здобувач вищої освіти 4 курсу
спеціальності 073 «Менеджмент Управління бізнесом»
Державний торговельно-економічний університет
Науковий керівник: д.е.н., Підкамінний Ігор, доцент кафедри
менеджменту*

У сучасному світі, який швидко змінюється та стає все більше залежним від технологій, впровадження цифрових технологій в освітній процес стало актуальним завданням. Розглянемо вплив цифрових технологій на якість навчання в закладах вищої освіти та розглядає їх сучасний стан та майбутні перспективи.

Щоб зрозуміти сучасний стан впровадження цифрових технологій в освіту, давайте подивимося на статистику та приклади організацій, що успішно використовують ці технології. За даними досліджень, понад 95% вищих навчальних закладів використовують цифрові технології в своєму навчальному процесі. Це включає в себе використання комп'ютерів, планшетів, інтернет-ресурсів та спеціалізованих платформ для навчання.

Приклади організацій: Перспективними прикладами є університети, які вдало впроваджують цифрові технології у свої програми. Наприклад, Массачусетський технологічний інститут (MIT) надає доступ до великої кількості онлайн-курсів безкоштовно, надаючи можливість студентам з усього світу отримати якісну освіту. Також, Університет Штутгарту в Німеччині успішно впроваджує власні платформи для дистанційного навчання.

Цифрові технології суттєво впливають на якість навчання, надаючи нові можливості та покращуючи доступ до знань.

Штучний інтелект: Штучний інтелект (AI) відкриває можливості для індивідуалізованого навчання. Адаптивні системи можуть аналізувати рівень знань студентів та надавати персоналізовані завдання

та рекомендації. Наприклад, системи, які використовуються в Coursera або edX, надають студентам можливість навчатися у власному темпі.

Онлайн-платформи та програми: Платформи, такі як Moodle, Blackboard або Google Classroom, спрощують спілкування між викладачами та студентами, дозволяють завантажувати матеріали для навчання та надають інструменти для відстеження прогресу.

Адаптивні курси та особистісно орієнтоване навчання: Деякі заклади вищої освіти впроваджують адаптивні курси, які допомагають студентам розвивати конкретні навички та знання відповідно до їх потреб та цілей. Це може покращити якість навчання та забезпечити практичну користь.

Переглядаючи сучасні тенденції, можна припустити, що цифрові технології продовжать розвиватися та покращувати навчання.

Майбутні перспективи: Очікується, що цифрові технології дозволять розширити доступ до вищої освіти для більш широкої аудиторії та зроблять навчання більш доступним та ефективним.

Роль штучного інтелекту: Штучний інтелект в освіті матиме зростаючу роль, допомагаючи вдосконалювати методи навчання та персоналізувати процес.

У світі швидко змінюючогося сучасного оточення, де цифрові технології визначають нові стандарти, їх вплив на якість навчання в закладах вищої освіти стає невід'ємною та ключовою складовою. Розглянувши сучасний стан та майбутні перспективи використання цифрових технологій у вищій освіті, можна зробити кілька важливих висновків.

По-перше, статистика свідчить, що понад 95% вищих навчальних закладів вже використовують цифрові технології у навчальному процесі. Це свідчить про широке прийняття цих інструментів у вищій освіті та активний пошук ефективних методів їхнього використання.

Приклади відомих університетів, таких як МІТ та Університет Штутгарту, які успішно впроваджують цифрові технології, свідчать про широкі можливості для глобального доступу до вищої освіти та актуальності цього підходу.

Штучний інтелект виявляється як один із ключових факторів, що впливає на персоналізацію навчання. Адаптивні системи та онлайн-платформи, що використовують технології штучного інтелекту, сприяють ефективнішому навчанню та розвитку студентів. Особливу увагу слід звернути на те, що цифрові технології не лише полегшують спілкування між студентами та викладачами, але й сприяють адаптації методів навчання до індивідуальних потреб студентів.

Загалом, розвиток та впровадження цифрових технологій в освітній процес відкриває безліч можливостей для покращення якості навчання та навчання в майбутньому. Очікується, що ця тенденція буде продовжувати змінювати обличчя вищої освіти та забезпечувати студентам доступ до більш ефективних та інноваційних методів навчання.

Література

1. Арешонков В. Ю. Цифровізація вищої освіти: виклики та відповіді. *Вісник НАПН України*. 2020. № 2 (2). С. 1-6.
2. Колеснікова І. В. Цифровізація освітнього процесу в закладі післядипломної педагогічної освіти. *Науковий часопис Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 2020. Випуск 78. С.117-120.
3. Наказ МОН України «Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників з розвитку цифрової компетентності». 2021. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennyatipovoyi-programi-pidvishennya-kvalifikaciyi-pedagogichnih-pracivnikiv-z-rozvitkucifrovoyi-kompetentnosti> (дата звернення: 14.05.2022).
4. Семеніхіна О.В., Юрченко А.О., Сбруєва А. А. та ін. Відкриті цифрові освітні ресурси в галузі ІТ: Кількісний аналіз. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. Том 75, №1. С. 331-348.
5. Герганов Л.Д., Ярмакі А.Х. Впровадження цифрових технологій в освітній процес закладу вищої морської освіти. «Молодий вчений» No 11 (99), листопад, 2021 р. URL: <https://www.molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2434> (дата звернення 18.03.2023).
5. Козлакова Г.О. Інформаційно-програмне забезпечення дистанційної освіти: зарубіжний і вітчизняний досвід: Монографія / АПН України. Ін-т вищ. Освіти. К., 2002. 231 с.

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРЕВАГИ JAVA ПРОГРАМУВАННЯ

*Чернихівський Михайл, учень 9-го класу
спеціалізованої школи №185 ім. В.І. Вернадського м. Київ
науковий керівник: Чернихівська Анна,
кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри екології та екологічного контролю
Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління*

Наш світ стрімко розвивається і його неможливо уявити без сучасних технологій, комп'ютерів і програм. З кожним роком технології програмування розвиваються дедалі швидше, з'являються нові

інструменти та методи розробки програмного забезпечення.

Сьогоднішній етап розвитку програмування пов'язаний з появою нових технологій, таких як штучний інтелект, машинне навчання, блокчейн і багато інших, тим самим підвищуючи продуктивність і якість багатьох проєктів.

Проте, мало хто цікавиться, як написані ці програми та яка при цьому використовувалась мова програмування.

Мова програмування це формальна знакова система, за допомогою якої записуються комп'ютерні програми, а сам процес програмування необхідно розглядати як проєктування, написання, тестування і підтримку комп'ютерних програм [2].

Основна мета технологій програмування забезпечення швидкого та якісного створення програмного забезпечення.

Нині існує понад 600 мов програмування. І лише Java посідає лідируючі перші позиції.

Java-мовою написано понад 65 % всіх програмних рішень та мобільних додатків. Також вона є основою прикладних додатків для системи Android.

Java це одна з найпопулярніших мов програмування. Її розробила компанія Sun Microsystems під керівництвом Джеймса Гослінга в 1995 році [3].

Java визнана однією з провідних мов програмування завдяки своїй спрощеній структурі та великій кількості фреймворків, які сприяють розробці програмних продуктів, зокрема від створення веб-сайтів до потужних великих корпоративних систем.

Java пропонує широкий спектр підходів до архітектури програм, що дозволяє програмістам вибирати той, який найкраще відповідає їхнім потребам. Використання фреймворків допомагає вирішити багато проблем, забезпечуючи готові рішення для типових завдань, таких як зв'язок з базою даних, обробка запитів від користувачів та безпека.

Java була визнана мовою-лідером, якою найдешевше та найлегше написати сайт під Інтернет-магазин, дрібний бізнес та роздрібну торгівлю, самозайнятість, а також її зручно використовувати для створення сайтів різних консалтингових компаній та рекрутингових агенцій.

Завдяки віртуальній машині Java (JVM), написаний код можна запускати під Windows, Linux і MacOS. Відомі компанії Twitter та Netflix відзначили адаптивність Java однією з головних причин її використання, саме вони перейшли на JVM, що спростило моніторинг та оновлення даних у різноманітних середовищах [1].

Необхідно зауважити, що Java відмінно підходить для різноманітних проєктів, незалежно від їхнього розміру. Завдяки своїй простоті та надійності, Java може бути використана як для великих корпоративних рішень, так і для невеликих веб-сайтів чи мобільних додатків.

Ключовими особливостями Java програмування є [2, 3]:

Автоматичне керування пам'яттю: реалізовано автоматичне збирання сміття, тобто звільняється пам'ять, зайнята об'єктами, що більше не використовуються. Розробники не роблять це власноруч.

Жорстка типізація: всі зміни мають бути оголошені із зазначенням їхнього типу, що в свою чергу надає можливість писати зрозумілий код і знаходити баги на етапі компіляції, а не виконання. Об'єктивно-орієнтованість: Java є об'єктом, що має свої властивості та методи та надає можливості розробникам створювати гнучкі і безпечні застосунки.

До основних переваг Java слід віднести [1]:

Легкість у вивчанні та засвоюваності: синтаксис цієї мови програмування схожий на звичайну англійську мову, в ній є мінімальна кількість складних для запам'ятовування символів.

Мова програмування, що рідко змінюється: для новачків це великі переваги, адже не потрібно відволікатися і постійно слідкувати за новими тенденціями IT.

Доступ до великої колекції бібліотек з відкритим кодом: найкращі програмісти світу розробили шаблони, які роблять процедуру розробки більш простою, а підтримка Google і Apache, дає зрозуміти, що ця мова програмування ще довго буде використовуватися в проєктах.

Гігантська світова спільнота: форуми, тематичні портали та інші ресурси, де обмінюються знаннями користувачі Java від професіоналів до початківців.

Отже, Java мова є доступною, потужною та досить легкою для вивчення і використання. Однак, при цьому, вона таїть у собі безмежні можливості, що вимагають глибоких знань від розробників. Її популярність у бізнес-середовищі полягає у великій кількості готових рішень, які можна використовувати, але вивчення і розуміння всіх цих фреймворків і бібліотек вимагає великої кількості часу і зусиль.

Технології програмування відіграють важливу роль у різних галузях. Вони пройшли довгий шлях розвитку та розробки і сьогодні продовжують вдосконалюватися, відкриваючи перед розробниками все нові можливості для створення якісного та ефективного програмного забезпечення.

Важливо стежити за новими тенденціями в галузі технологій

програмування, вивчати нові мови програмування та інструментарій, щоб застосовувати їх на практиці.

Технології програмування стали невід'ємною частиною нашого життя, їхнє значення у суспільстві та бізнесі лише зростає, тож слід завжди залишатися на крок попереду і не зупинятися на досягнутому.

Література

1. Вивчення мови програмування Java: переваги та виклики.
URL:<https://cases.media/article/vivchennya-movi-programuvannya-java-perevagi-ta-vikliki>
2. Зубенко В. В. Програмування: навчальний посібник/В.В. Зубенко, Л.Л. Омельчук. К.: ВПЦ «Київський університет», 2011. 623 с.
3. Основи програмування: навч. посіб. / Л.І. Козак, І.В. Костюк, С.Л. Стаsevич. Львів: Новий Світ 2000, 2019. 326 с.
4. Технології програмування та етапи розвитку.
URL:<https://foxminded.ua/tekhnologii-prohramuvannia>

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ ЙМОВІРНОСТЕЙ В ОДНІЙ ГЕОМЕТРИЧНІЙ МОДЕЛІ

Кольчак Аліна, здобувач освіти 2 курсу

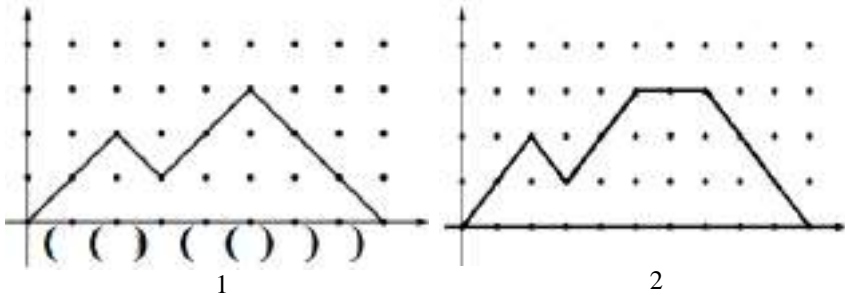
спеціальності 123 "Комп'ютерна інженерія"

*ВСП «Криворізький фаховий коледж Національного авіаційного
університету»*

*Науковий керівник: к.т.н., доцент Даниліна Галина, заступник начальника
з навчально-методичної роботи ВСП «КФК НАУ»*

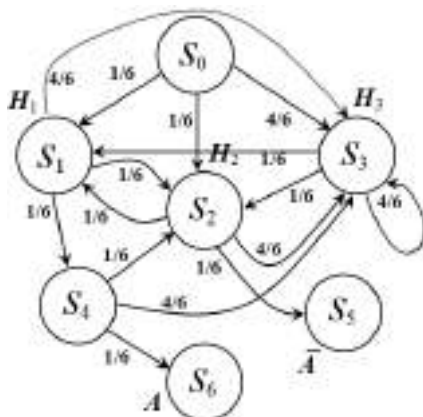
Метод траєкторій [1]-[3] має широке застосування у комбінаториці та теорії ймовірностей. Велику кількість задач із різних розділів математики можна звести до геометричних моделей. Зокрема, геометричними міркуваннями можна доводити комбінаторні тотожності, підраховуючи найкоротші шляхи на ґратках координатної площини [3]. Назву «метод траєкторій» почали використовувати у середині минулого століття після серії праць Б. В. Гнеденка та його учнів, де було розв'язано ряд задач математичної статистики про якість контролю продукції. Траєкторії на площині також є моделями у розділах математики, пов'язаних із комп'ютерними технологіями: теорією формальних мов та граматик, математичною лінгвістикою. Зокрема, у дискретній математиці використовується таке поняття як мова Діка (Dyck language). Останнє поняття пов'язане із такими конструкціями, як шляхи Діка, числа Каталана [5]. Числами Каталана сп називають

кількість правильних структур, складених із n пар дужок. Якщо кожній структурі поставити у відповідність траєкторію на площині за таким правилом: ланка траєкторії іде вгору, якщо дужку відкрито, і вниз, якщо дужку закрито, то матимемо траєкторію, що містить $2n$ ланок, починається у точці $(0; 0)$, і закінчується в точці $(2n; 0)$ (Рис. 1). Такі траєкторії називають шляхами Діка на площині. Отже, шляхом Діка називають ламану, що лежить у верхній півплощині і складається із векторів $(1, 1)$ та $(1, -1)$, сполучаючи точку $(0; 0)$ із точкою на додатній частині осі Ox . Кількість шляхів Діка довжини $2n$ дорівнює n му числу Каталана sp . Підрахунок кількості шляхів Діка виникають у різних задачах комбінаторики і теорії ймовірностей. Узагальненням шляхів Діка є шляхи Моцкіна, які можуть містити також горизонтальні ланки вектори $(1; 0)$. (Рис. 2). Підрахунок шляхів Моцкіна є важливою і нетривіальною задачею.

У цій доповіді розглянемо таку задачу. Нехай у результаті спостереження або експерименту відбувається одна із подій A , B або C . Типовою задачею теорії ймовірностей є підрахунок кількості разів настання тієї чи іншої події у серії із деякої кількості експериментів поліноміальна схема, яка узагальнює схему Бернуллі.

Якщо кількість експериментів не обмежується, а лише ставиться умова, що експеримент припиняється, якщо одна із подій настане певну кількість разів поспіль, то обчислення відповідних ймовірностей потребує використання формули повної ймовірності, і є досить складним для використання у навчальному процесі. Тут траєкторна візуалізація задачі може бути доцільною [1; 3]. Отже, описаній ситуації відповідає шлях Моцкіна, де зростаюча, горизонтальна та спадна ланки відповідають подіям A , B і C .

Якщо треба підрахувати кількість шляхів Моцкіна, в яких k зростаючих ланок поспіль передуватимуть m спадним ланкам ($k < p$, $m < p$), то кожна з таких траєкторій описуватиме ситуацію, де подія A в серії випробувань з'явиться поспіль k разів раніше, ніж подія C настане m разів поспіль. Підрахунок таких шляхів Моцкіна є досить складною комбінаторною задачею, тому використаємо для підрахунку теорію ймовірностей, як рекомендується у [4]. Розглянемо задачу дещо простішу, ніж сформульована вище. Нехай події A , B і C відповідно випадання відповідно 1 очко, 2-5 очок та 6 очок при підкиданні грального кубика. І нехай $k = 3$, а $m = 2$. Це відповідатиме ситуації, коли послідовність 1, 1, 1, з'явиться раніше від послідовності 6, 6. Якщо M_p кількість шляхів Моцкіна, а p ймовірність описаної події, то згідно із [4] кількість шляхів Моцкіна із заданою властивістю складатиме $p \cdot M_p$. Ймовірність p обчислимо за допомогою зображеної на рисунку графової моделі, яка також не обов'язкова для використання, а лише відіграє роль наочності при розв'язуванні задачі. На цій моделі показані шляхи переходу системи із початкового стану S_0 у стани S_1 (випала 1), S_2 (випала 6), S_3 (випали 2-5), і далі в стани S_4 (випали 11) S_6 (випали 111), S_5 (випали 66). Таким чином, переходи $S_0 \rightarrow S_1 \rightarrow S_4 \rightarrow S_6$ відповідають зростаючим ланкам шляху Моцкіна. Обчислення ймовірності за графовою схемою призводить до необхідності розв'язування системи рівнянь, яку тут не записуватимемо. Обчислення дають значення $p = 0,14$. Отже, 14 % шляхів Моцкіна матимуть згадану властивість.

На думку автора модельними для описаного типу задач можуть бути просторові траєкторії, подальші дослідження проводитимуться саме у цьому напрямку.

Література

1. Василенко Н.М., Котова О.В. Вивчення методу траєкторій розв'язування комбінаторних задач в системі гурткової роботи студентів. Актуальні проблеми природничо-математичної освіти в середній і вищій школі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Херсон, 15–16 вересня 2016 р. Херсон, 2016. С. 47-49.
2. Гнеденко Б.В. Курс теорії ймовірностей. ВПЦ Київський університет. Київ. 2010. 464 с.
3. Гуцалюк С. П., Рашевська А. М., Шиян В. О. Візуалізація задач комбінаторики та метод траєкторій. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/pmovc/pmovc20/paper/viewFile/10433/8736>.
4. Жалдак М. І., Михалін Г. О., Біляй І. М. Про зв'язок ймовірностей моделей з деякими іншими моделями реального світу. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Сер. 2.: Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 10 (17). С. 25-39.
5. FrankR. B. Catalan, Motzkin, and Riordan numbers. *Discrete Mathematics*. 1999. 204. P. 73-112.

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СУЧАСНОМУ СВІТІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РІЗНОМАНІТНІ СФЕРИ ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ

Оносова Марія, учениця 9 класу Іванопільського ліцею Костянтинівської міської ради

Науковий керівник: Оносова Олена, вчитель інформатики

З кожним роком устрій нашого світу стає все складнішим. До цього сприяють як загострення військових, расових та етнічних конфліктів, боротьба за рівноправ'я статей та сексуальних орієнтацій, так і технологічні явища: впровадження високих технологій практично в усі сфери життя людини, стрімке поширення роботизації, розвиток штучного інтелекту та багато іншого.

Штучний інтелект (ШІ) наука та технологія створення інтелектуальних машин, особливо інтелектуальних комп'ютерних програм [1]. Вперше про можливість створення подібної технології почали говорити ще в 30-50-х рр. ХХ століття. Одними з перших вчених, які заговорили про систему ШІ, були Тьюрінг і Ньюелл [3]. Передумови розгляду цієї технології можна знайти і в працях Рене Декарта, Леонардо Торреса Кеведо та Чарльза Беббіджа, але вони менш конкретизовані [3]. Починаючи з того часу, у багатьох вчених виникали обурення через наслідки виникнення такої розумної системи.

Серйозний інтерес до штучного інтелекту виник лише наприкінці 90-х років. Цьому сприяло кілька факторів. По-перше, людство досягло рівня розвитку технологій, завдяки якому тепер думка про можливість створення системи, схожої за своїм інтелектом на людський мозок, і навіть перевершуючої його, вже не здавалася такою нереальною. Цьому сприяло також подія, що сталася у 1997 році, коли вперше в історії існування комп'ютерів одному з них вдалося перемогти Гаррі Каспарова, чемпіона з шахів, у цій грі [2]. І це було лише початком серії перемог машин над людським розумом у різних іграх та тестуваннях. По-друге, саме до цього моменту на ринку тісно закріпилися такі ІТ-компанії, як Microsoft, Apple, Sony, IBM. Зазначимо, що власниця найдовшої історії серед цих компаній IBM була створена в 1911 р., а пізніше з'явилися такі корпорації та компанії, як Google, Facebook, Amazon і Twitter. На сьогоднішній день кількість організацій, що займаються розробкою ШІ, налічується десятками.

Експертами зазвичай виділяють п'ять видів ШІ: обробка природної мови, машинне зоро, роботизована автоматизація процесів, віртуальні цифрові помічники та прогресивне машинне навчання [4].

В даний момент більшість роботів може самостійно приймати лише прості рішення, які не потребують використання складних алгоритмів. Сильні представники робототехніки можуть успішно вирішувати не тільки рутинні завдання, але й керувати цілими організаціями.

Зростання кількості користувачів Інтернету призводить до збільшення обсягу отримуваних та оброблюваних даних. Прогнозується, що понад 20% згенерованих даних буде надходити в режимі онлайн. Це стимулює розробників до вдосконалення штучного інтелекту, що дозволяє компаніям зменшити витрати та розширювати можливості для користувачів, що, безперечно, відобразиться на світовій економіці.

Розвиток штучного інтелекту має як позитивні, так і негативні сторони. Збільшення виробництва та заміна продуктів удосконаленими версіями призводить до конкуренції на ринку, але споживачі стають вимогливими, обираючи якісніші товари. Такий розвиток вимагає виробників пошуку інновацій для підвищення якості продукції та підтримки конкурентоспроможності.

Проте важливо враховувати етичні та соціальні аспекти. Автоматизація рутинних завдань може вплинути на робочі місця та робити певні навички менш важливими. Також існує ризик зростання цифрової нерівності та нерівності в доступі до технологій. Тому розвиток штучного інтелекту потребує уважного вивчення його впливу та ефективного управління цими викликами.

Наразі в Україні застосування подібних технологій відбувається менш активно, порівняно з країнами Європейського Союзу, Японії, Сполученими Штатами та Південною Кореєю, де вже існує багато прикладів успішного впровадження штучного інтелекту як у повсякденне життя людей, так і в промисловість.

Однак важливо відзначити негативну тенденцію, пов'язану з поширенням штучного інтелекту, якою є зростання цифрової нерівності між країнами. Кожна країна має свої особливості, і відповідно до цього стратегії впровадження штучного інтелекту будуть різними. Це може призвести до нерівномірного розподілу переваг від широкого впровадження штучного інтелекту на різних рівнях, включаючи підприємства та організації. Прогнозується, що до 2030 року кількість робочих місць, які вимагають виконання рутинних завдань або низького рівня комп'ютерної грамотності, скоротиться до 30% від загальної кількості робочих місць. Такі зміни можуть також вплинути на рівень заробітної плати, і 13% загального обсягу заробітної плати може перейти до категорій робочих місць з складними та неповторюваними завданнями.

Проведене дослідження підтверджує актуальність впровадження штучного інтелекту в діяльність організацій та підприємств. Хоч ця технологія на даний момент ще не досягла такої "потужності", яку вимагають розвиваючіся економічні процеси та зростаючі потоки інформації, проте з кожним роком вона стає все більш вдосконаленою. Разом із тим зауважуємо, що щорічно зростає кількість компаній, які займаються розробкою штучного інтелекту, і організацій, які впроваджують його у свою діяльність. Ймовірно, що вже в найближчому майбутньому штучний інтелект буде все частіше використовуватися у повсякденному житті.

Література

1. Вікіпедія [Електронний ресурс] URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D1%82%D1%83%D1%87%D0BD%D0B8%D0B9_%D1%96%D0BD%D1%82%D0B5%D0BB%D0B5%D0BA%D1%82
2. День, коли комп'ютер переміг людину. Матч Каспаров Deep Blue (1997)– [Електронний ресурс] URL: <https://cubik.com.ua/den-koly-kompyuter-peremig-lyudynu-match-kasparov-deep-blue-1997/>
3. Історія розвитку ідей штучного інтелекту і їх реалізації — [Електронний ресурс] URL: https://wiki.cuspu.edu.ua/index.php/%D0%86%D1%81%D1%82%D0BE%D1%80%D1%96%D1%8F_%D1%80%D0BE%D0B7%D0B2%D0B8%D1%82%D0BA%D1%83_%D1%96%D0B4%D0B5%D0B9_%D1%88%D1%82%D1%83

%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%83_%D1%96_%D1%97%D1%85_%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97

4. Буров О. Ю., Камишин В. В., Поліхун Н. І., Ашерів А. Т. Технології використання мережевих ресурсів для підготовки молоді до дослідницької діяльності: Монографія / О. Ю. Буров, В. В. Камишин, Н. І. Поліхун, А. Т. Ашерів; За ред. О. Ю. Бурава. К.: ТОВ «Інформаційні системи». 2012

CYBER ATTACKS AS A RISK FOR THE STATE

Zdorovets Tetyana, the 4th Year Cadet, Educational and Scientific Institute of Law and National Police Units Training, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

Scientific Adviser: Davydova Nataliya, Senior Lecturer, Ukrainian Studies and Foreign Languages Department, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

In the age of information technology, it is impossible to feel protected in cyberspace. With the development of technology, the number of crimes in this area is rapidly increasing, and therefore it is safe to say that "cybercrimes" in the 21st century will be one of the most numerous.

A cyber attack is a malicious, deliberate attempt by a person or organization to penetrate the information system of another person or organization. As a rule, by disrupting the operation of the victim's network, the hacker seeks to make a profit.

Criminals hope to take advantage of the vulnerability of corporate systems, which is responsible for the annual growth of cybercrime. Hackers often demand a ransom. According to world statistics, on average, one out of 53% of cyberattacks lead to losses in the amount of 500,000 dollars. US or more per year. [1]

Cyberattacks can have ulterior motives. Some attempts by hackers are a kind of "hacktivism", for example, to destroy system data or steal it.

Hacktivism is the use of computers and computer networks to promote political ideas, freedom of speech, protection of human rights and freedom of information. If such political ideas contradict the interests of the state, they usually deal a big blow to the country's economy and the political orientation of society, which is one of the negative consequences of cyber attacks.

Even today, such illegal actions constitute a certain public danger for our state, as well as for many other countries of the world, and are a real threat to information security, which is a component of national security.

In the recent past, namely in 2014, Ukraine became a participant in a cyber war with the "aggressor" state, which continues to this day. The Russian-Ukrainian cyber war became the first conflict in cyberspace, when a successful attack on the power system was carried out, disabling it. According to the Administration of the President of the United States, hacker attacks on Ukraine by Russia in June 2017 using the NotPetya virus became the largest known hacker attack.

Nowadays, the Internet has a number of security measures that help minimize accidental or targeted, unauthorized intrusions into citizens' devices and government systems. Of course, it is impossible to completely eradicate such risks, but the state is actively fighting to avoid hacker attacks and breaches of national security as much as possible.

In today's Ukrainian news, there is already information about the creation of a specific unit (cyber military), the scope of which will be extended specifically to cyberspace, in order to activate the means of struggle and the process of ensuring national security at the global level. [2]

Cyber soldiers perform combat tasks assigned by the command. That is, everything is the same as what ordinary hackers do, only the motivation is different by order of the Motherland.

As a conclusion, I can note that the exchange of important information between states, common ideas and pooling of opportunities can make a significant contribution to the protection of national security not only of Ukraine but also of other states. After all, it is possible to develop and evolve in the field of national cyber security only through the method of cooperation and mutual assistance.

References

1. What is a cyberattack?: URL: https://www.cisco.com/c/ru_ru/products/security/common-cyberattacks.html#~:definition (date of application 19.11.2023)
2. New Ukrainian cyber forces: URL: <https://www.dw.com/uk/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1> (date of application 19.11.2023)

РОЗРОБКА ІКС УПРАВЛІННЯ СКЛАДОМ З АРМ МЕНЕДЖЕРА БУДІВЕЛЬНОЇ КОМПАНІЇ

*Поліщук Валерій, студент спеціальності 123 «Комп'ютерна інженерія»
ВСП «Фаховий коледж Миколайського національного університету імені
В.О. Сухомлинського»*

*Науковий керівник: Суровцева Л.І., викладач-методист, викладач вищої
категорії*

У наш час, в епоху сучасних цифрових технологій, кількість галузей, що працюють з цифровою інформацією, стабільно збільшується. Системи управління торгівлею дозволяють проводити аналіз товарообігу, оперативний облік, ведення рахунків з партнерами та постачальниками, а також контроль за рухом товарів та грошовими потоками.

Важливу роль в ефективній діяльності будь-якої компанії відіграє управління складом. Якість обслуговування, стан процесу продажів і швидкість доставки напряму залежать від організації складських функцій. Належна організація обліку товарів є важливим аспектом успішного циклу продажу і доставки продукції. Утримання зайвого запасу сировини на складі є неефективним і гальмує розвиток підприємства, а також може спричинити втрати під час зберігання і транспортування, неточності при прийманні і видачі товарів, а також зловживання різного роду, такі як обваження, обрахування та розкрадання.

Незважаючи на те, що існують сучасні інформаційні системи, які надають зручні інструменти для автоматизації складського обліку, багато малих і середніх підприємств виявляють потребу в програмних засобах, що враховують специфіку їхньої діяльності та не мають зайвого функціоналу. У таких випадках важливим є розробка самостійних програм, які враховують потреби конкретного підприємства, замість впровадження великих систем.

Метою нашого дослідження є створення інформаційно-комп'ютерної системи для управління складом малого підприємства з покращеною системою налаштувань. Наша мета полягає у вирішенні існуючих проблем, які уповільнюють продуктивність і знижують дохід підприємства.

Необхідність у веденні обліку товарів і матеріалів на складі надто велика, навіть для невеликих підприємств. Таким чином, розробка системи управління складом стає необхідною передумовою для правильної функціонування підприємства.

Для розробки функціональної структури була використана модель прецедентів в нотації UML. Спочатку було визначено 3 основних користувачів системи: «Продавець», «Адміністратор» та «Менеджер». Далі були визначені функції кожного користувача.

Розроблена програма дозволяє відстежувати залишки товарів і матеріалів на складі та отримувати звіти про залишки на будь-яку дату. Облік товарів базується на веденні карток складського обліку, де зберігається вся оперативна інформація про товар. Програма також дозволяє вести облік товару на різних складах, виконувати приход і розхід товарів, а також робити резервування товару за виписаними рахунками. У програмі також ведеться облік розрахунків з покупцями та постачальниками.

Автоматизована система автентифікації забезпечує безпеку входу користувача в систему. Якщо введені логін і пароль співпадають із збереженими в системі на сервері, користувач має доступ до системи; в іншому випадку доступ відмовляється.

Функції служби прийому також автоматизовані і включають реєстрацію товару, ведення інформації про постійних клієнтів, здійснення завчасного замовлення товарів, ведення інформації про наявність товару на складі, реєстрацію залишків товару, проведення оплати при покупці товару та надання інформації про стан складу.

Додатково, функції адміністратора включають управління базою даних, таке як створення, редагування, видалення користувачів підсистеми. Це сприяє забезпеченню безпеки та ефективного використання системи.

Важливим плюсом розробки підсистеми складського обліку є те, що інформація зберігається в єдиній базі даних для всіх складів мережі. Це дозволяє іншим інформаційним підсистемам складів використовувати цю інформацію для подальшого використання.

У результаті розробки була створена система, спрямована на зменшення витрат часу на обробку інформації складського обліку та підвищення ефективності роботи підприємства. Програма ідеально підходить для малих і середніх підприємств оптової та оптово-роздрібної торгівлі. За введеними документами автоматично формується повний набір звітів, що сприяє швидкому та точному аналізу даних.

Розробка та впровадження такої системи має потенціал покращити оперативні процеси на підприємстві, зменшити помилки в обліку та оптимізувати управлінські рішення. Крім того, вона сприяє підвищенню рівня обслуговування клієнтів та зростанню прибутковості підприємства.

У цілому, розробка і використання інформаційно-комп'ютерної системи управління складом стає стратегічним кроком для будь-якої будівельної компанії, що прагне до оптимізації своєї діяльності та підвищення конкурентоспроможності на ринку.

Література.

1. Балабанова Л.В. Організація праці менеджера: навч. посіб. Для вищих навч. закл.; Донецький держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М.І. ТуганБарановського. К.: Видавничий дім «Професіонал», 2005. 303 с

2. Дубовой В.М., Кветний Р.Н. Програмування комп'ютеризованих систем управління та автоматики/ Вінниця: ВДТУ, 2007. 208с.

ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

*Фараджєва Христина, здобувач 2 курсу ОС «Магістр» спеціальності
«Екологія та охорона навколишнього середовища» Маріупольського державного
університету*

*Науковий керівник: к.х.н., Пастернак Олена, доцент кафедри
раціонального природокористування на охорони навколишнього середовища
Маріупольського державного університету*

Екологічна безпека є невід'ємною складовою національної безпеки країни та являє собою сукупність властивостей навколишнього середовища та створюваних людиною умов, за яких навантаження на об'єкти НС знаходиться на максимально низькому рівні та не загрожує здоров'ю людини, а також забезпечує виключення негативних наслідків для наступних поколінь. Питання екологічної безпеки розглядається на локальному, регіональному та глобальному рівнях. Забезпечення екологічної безпеки та досягнення цілей сталого розвитку має стати одним з пріоритетних напрямків сучасного суспільства. Організацією Об'єднаних націй було у 2015 р. було виділено 17 цілей глобального розвитку, які мають бути виконані до 2030 року. Серед них екологічні, економічні та соціальні цілі, які тісно перетинаються між собою. До екологічних цілей сталого розвитку відносять забезпечення населення планети чистою водою та належними санітарними умовами, активне використання відновлюваної енергії, відповідальне споживання природних ресурсів, боротьбу зі зміною клімату, збереження екосистем суходолу та морських екосистем [1]. Механізми екологічної безпеки є ключовим елементом для досягнення цілей сталого розвитку, забезпечуючи збалансований взаємозв'язок між економічним

зростанням, соціальною справедливістю та збереженням природних ресурсів [2]. Охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку, а екологічні заходи підприємства та ефективний режим роботи позитивно впливає і мінімізує шкідливий вплив на довкілля [3].

Забезпечення екологічної безпеки включає в себе різноманітні механізми та інструменти, спрямовані на збереження природних ресурсів, уникнення забруднення та забезпечення стійкості екосистем. Існує ряд механізмів, спрямованих на забезпечення стійкості екосистем, серед основних:

законодавство і регулювання: уряди встановлюють правила та нормативи, спрямовані на обмеження негативного впливу господарської діяльності на навколишнє середовище;

економічні інструменти: використання економічних засобів, таких як податки на викиди, торгівля викидами, фінансові стимули для підприємств, що здійснюють зелені технології;

наукові дослідження та інновації: розвиток новітніх технологій та наукове дослідження сприяють створенню більш ефективних та екологічно безпечних методів виробництва та споживання;

участь громадськості: залучення громадськості до прийняття рішень щодо екологічно важливих питань та забезпечення широкого розуміння та підтримки екологічних заходів;

моніторинг та звітність: системи моніторингу, включаючи вимірювання рівня забруднення та використання природних ресурсів;

освіта та інформаційна діяльність: підвищення рівня обізнаності щодо екологічних питань через освіту та інформаційні кампанії сприяють усвідомленню важливості екологічної безпеки.

Реальні та потенційні загрози екологічній безпеці визначаються на законодавчому рівні. Так, основними загрозами в екологічній сфері є: нерациональне та виснажливе використання природних ресурсів як невідновлюваних, так і відновлюваних, погіршення екологічного стану водних басейнів, загострення проблеми транскордонних забруднень та зниження якості води, екологічно необґрунтоване використання генетично змінених рослин, організмів, речовин та похідних продуктів, неефективність заходів щодо подолання негативних наслідків військової та іншої екологічно небезпечної діяльності, посилення впливу шкідливих генетичних ефектів у популяціях живих організмів, зокрема генетично змінених організмів та біотехнологій; застарілість та

недостатня ефективність комплексів з утилізації токсичних і екологічно небезпечних відходів [4].

Одним зі шляхів забезпечення соціально-екологічної політики та екологічної безпеки є збільшення витрат на охорону навколишнього природного середовища. Екологічні витрати виникають у процесі діяльності підприємств і пов'язані з використанням природних ресурсів та їх охороною. Природоохоронні витрати суспільно необхідні витрати на підтримку на охорону довкілля та забезпечення стійкості екосистем у будь-якій галузі діяльності. Так, за даними Державної служби статистики України, витрати на охорону навколишнього природного середовища у період з 2016 по 2020 рр. збільшилися майже у 2 рази, що свідчить про зацікавленість держави у впровадженні екологізації на всіх рівнях [5].

Реформування сфери охорони навколишнього природного середовища, залучення підприємств до модернізації та екологізації технічного оснащення, удосконалення системи фінансування галузі охорони навколишнього природного середовища єдиний вірний шлях забезпечення екологічної безпеки, яка є одним з найважливіших компонентів, необхідних для досягнення цілей сталого розвитку на всіх рівнях.

Література

1. Цілі сталого розвитку у дії. Програма розвитку ООН в Україні [Офіційний сайт], URL: https://www.undp.org/uk/ukraine/tsilistalohorozvytku?gad_source=1&gclid=CjwKCAiAjfyqBhAsEiW-UdzJM9rn325OHo7LVXV_DnHkBUxTmI9oXEj-jlzXw3Tj--31CMJy30etxoCelsQAvD_BwE
2. Сталінська І. В. Забезпечення екологічної безпеки. ХНУМГ ім. О. Бекетова, Харків, 2017. с. 10, URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/147455445.pdf>
3. Букало Н. А. Екологічні витрати, їх екологічна природа та стан. Бухгалтерський облік, аналіз, статистика, математичні методи та інформаційні технології в економіці. Луцьк, 2019. с. 131, URL: https://www.researchgate.net/publication/331899760_EKOLOGICNI_VITRATI_IH_EKONOMICNA_PRIRODA_TA_STAN
4. Васюта О. А. Проблеми екологічної стратегії України в контексті глобального розвитку. Тернопіль «Гал-Друк», 2006. 600 с.
5. Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища за видами природоохоронних заходів. Державна служба статистики України [Офіційний сайт], URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

СЕКЦІЯ 8
СУЧАСНІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ**СУЧАСНІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ***Маркуляк Давід, здобувач освіти I курсу**групи ШЛп-8 «Штукатур, лицювальник-плиточник»**Державного навчального закладу «Олександрійський професійний ліцей»**Науковий керівник: викладач всесвітньої історії **Лучко Тетяна***

Європейська інтеграція це процес політичної, юридичної, економічної (а в деяких випадках соціальної та культурної) інтеграції європейських держав, у тому числі й частково розташованих в Європі. На даний момент європейська інтеграція досягається в основному шляхом розширення Європейського Союзу та Ради Європи.

Європейська інтеграція це зближення України з Європейським Союзом як на рівні законів, так і на рівні правил та звичаїв, що існують у суспільстві. Її метою є вступ України до ЄС.

Це історичне рішення відкриває перед Україною широкі можливості та водночас покладає на українську владу додаткові зобов'язання щодо виконання вимог з адаптації законодавства України до права Європейського Союзу та здійснення докорінних політичних, соціально-економічних, правових та інституційних реформ, спрямованих на розбудову розвинутої і сталої демократії та ринкової економіки.

Для України це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Як невід'ємна частина Європи Україна орієнтується на чинну в провідних європейських країнах модель соціально-економічного розвитку.

Євроінтеграція є пріоритетом української влади. Президент, Уряд та парламент працюють як одна команда, щоб цей процес ішов якомога швидше і поступово Україна перетворилась на розвинену країну з високим рівнем життя. Вступ України до ЄС підтримує переважна більшість українців, євроінтеграційний процес є відображенням волі українського народу.

Євроінтеграція спрямована на практичні речі, які ведуть до покращення життя українців. Безвізовий режим з Європейським Союзом; сучасні Центри надання адміністративних послуг; державні

сервіси, які можна отримати без черг онлайн через додаток Дія; дороги, які будуються відповідно до стандартів ЄС це перші результати євроінтеграції, здійснені за підтримки Євросоюзу.

Євроінтеграція це практичні вигоди, які отримує кожний громадянин України від того, що країна починає жити за новими, високими стандартами. Це можливості, які відкриваються для українських підприємців, студентів, виробників завдяки можливості навчатися в Європі та постачати туди свої товари. Це також безпечна продукція для споживачів, що вироблена за європейськими стандартами.

Шість базових цінностей Європейського союзу Повага до людської гідності, Свобода, Демократія, Рівність, Верховенство права, Повага до прав людини це світоглядні принципи, які є близькими та зрозумілими кожному українцю. Саме вони об'єднують нас з європейцями більше, ніж закони чи міждержавні угоди.

Євросоюз є головним торговельним партнером України. Завдяки євроінтеграції українські виробники отримали спрощений доступ на ринок Євросоюзу один із найбільших ринків світу. Україна вже стала одним із лідерів експорту сільськогосподарської продукції до ЄС.

Лише у 2019 році від торгівлі з ЄС Україна отримала понад 20 млрд євро. Це означає створення нових робочих місць та підвищення зарплат завдяки експорту нашої продукції до країн ЄС з високою купівельною спроможністю.

Ще більше переваг Україна отримає, коли повністю інтегрується до внутрішнього ринку ЄС і стане повноправним членом Євросоюзу

Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як представник головуєчої в ЄС країни, у своєму листі від імені Європейського Союзу офіційно визнав незалежність України. Надалі стратегічний курс України на європейську інтеграцію був підтверджений та розвинутий у Стратегії інтеграції України до ЄС, яку схвалено 11 червня 1998 року, та Програмі інтеграції України до ЄС, схваленій 14 вересня 2000 року. В ній була проголошена довготермінова стратегічна мета європейська інтеграція України.

Угода про асоціацію була ініційована у 2012 році, але український уряд припинив підготовку до її підписання 21 листопада 2013 року під час президентства проросійського політика Віктора Януковича. Він, як тодішній глава держави, взяв участь у саміті ЄС у Вільносі 28 29 листопада 2013 року, де Угоду про асоціацію планувалося підписати, але цього не було зроблено. Рішення відмовитися від підписання угоди стало приводом для початку Євромайдану і в підсумку призвело до усунення

Януковича та уряду Миколи Азарова після Революції Гідності в лютому 2014 року. 21 лютого 2019 року Конституцію України було змінено, норми щодо стратегічного курсу України на набуття членства в Європейському Союзі та в НАТО закріплено у преамбулі Основного Закону, трьох статтях та перехідних положеннях[3][4]. Відтоді Україна прагне повної інтеграції та вступ до Європейського Союзу, що прописано в Конституції України з 21 лютого 2019 року[5].

Політичну частину Угоди про асоціацію підписав 21 березня 2014 року прем'єр-міністр Арсеній Яценюк. Економічну частину Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом 27 червня 2014 року підписав п'ятий президент Петро Порошенко.

Вступ України до Європейського Союзу (ЄС) є на поточному порядку денному майбутнього розширення ЄС з 2022 року, коли вона подала заявку на вступ в умовах російсько-української війни, з метою поступової інтеграції в єдиний ринок ЄС і кінцевим вступом до ЄС. Це одна зі восьми нинішніх країн-кандидатів на вступ до ЄС разом з Албанією, Боснією і Герцеговиною, Сербією, Молдовою, Північною Македонією, Чорногорією та Туреччиною.

28 лютого 2022 року, невдовзі після початку російського вторгнення, Україна подала заявку на членство в Європейському Союзі. Президент України Володимир Зеленський попросив негайного вступу за «новою особливою процедурою», а президенти восьми держав ЄС закликали прискорити процес вступу. 28 лютого 2022 року президент Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн заявила, що Україна належить до Європейського Союзу, і блок хоче, щоб Україна приєдналася, але для цього знадобиться час. 1 березня 2022 року Європейський парламент рекомендував зробити Україну офіційним кандидатом на членство, а 10 березня 2022 року Рада Європейського Союзу звернулася до Європейської Комісії з проханням дати висновок

17 червня 2022 року Європейська комісія рекомендувала Європейській раді надати Україні статус кандидата на вступ до Європейського Союзу. Одночасно Брюссель висунув вимоги щодо проведення реформ, надавши список із семи пунктів. Ці вимоги необхідно виконати для того, щоб Україна зберегла статус кандидата, адже ЄС може скасувати статус кандидата на членство у разі, якщо офіційний Київ ігноруватиме порядок денний реформ.

Європейський парламент 23 червня 2022 ухвалив резолюцію із закликом невідкладно надати статус кандидата на членство в Європейському Союзі для України. 23 червня 2022 року Європейська Рада надала Україні статус кандидата на вступ до Європейського Союзу.

Євроінтеграція це зміна світогляду. Необхідно щоб з нашого світогляду зникла «радянщина». Щоб основою життя, новим світоглядним стандартом в Україні стали відповідальність, повага один до одного, до прав та гідності.

Література

1. <https://pvmpu.poltava.ua/>
2. <http://chtei-knteu.cv.ua/ua/evrointegraciya/>
3. <https://uk.wikipedia.org/>
4. <https://minjust.gov.ua/>
5. <https://prikhodko.com.ua/>

ОНОВЛЕННЯ СТАНДАРТІВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ В ГАЛУЗІ МАШИНОБУДУВАННЯ

*Семененко Марина, здобувач фахової освіти 3 курсу
спеціальності 133 «Галузеве машинобудування»*

*спеціалізації «Технологія обробки матеріалів на верстатах та
автоматичних лініях»*

*Лозівської філії Харківського автомобільно-дорожнього фахового коледжу
Науковий керівник: спеціаліст вищої категорії, викладач-методист*

Лозовська Світлана

Український народ продовжує відстоювати свою незалежність і право на свободу і життя не лише на полі бою. У цей нелегкий час майбутні фахівці здобувають знання, які стануть у нагоді під час відновлення нашої промисловості. А надання в умовах війни Україні статусу країни кандидата на вступ до ЄС відкриває перспективи модернізації нашої промисловості на нових технологічних засадах.

Україна ще з 2015 року поступово впроваджує європейські стандарти як національні стандарти, зокрема, гармонізовані європейські стандарти. Одночасно з цим Україна скасовує конфліктні національні стандарти, зокрема міждержавні стандарти. З 01.01.2019 року більше 90% міждержавних стандартів (ГОСТ), розроблених до 1992 року, втратили чинність в Україні.

Одночасно, у зв'язку з такими масштабними змінами, Міністерство економіки і Національний орган стандартизації рекомендували всім зацікавленим сторонам, які в своїй роботі використовують ГОСТи, "знайти альтернативу використанню стандартів Радянського Союзу, які фактично є регуляторними актами вже неіснуючої держави і суперечать нововведенням, введеним в сфері технічного регулювання України та

міжнародним зобов'язанням України щодо реформування сфери технічної стандартизації, що передбачено Угодою СОТ та Угодою про асоціацію з ЄС".

Ми – майбутні фахівці, які розуміють, що продовження дії радянських ГОСТів неможливе, але освітні програми і навчальні посібники ще наповнені даними саме цих стандартів. Висвітлення змін у цій царині відбувається фрагментарно.

А на виробництвах у шаленому темпі впроваджуються нововведення, що продиктовані розширенням співробітництва з країнами Європи, з освоєнням нових технологій і випуском продукції, якої потребує наша армія!

Буремні часи диктують необхідність скорочення терміну впровадження оновлених вимог у сфері технічного регулювання. Стикаючись на практиці зі змінами на виробництві, ми найбільше зацікавлені уже сьогодні отримувати знання, що орієнтовані на майбутнє, а не на вивчення застарілих нормативів. Відкритий доступ до електронної бібліотеки оновленої бази нормативних документів може посприяти якійсь зміні змісту навчання з багатьох дисциплін і практичної підготовки майбутніх механіків і технологів.

У відповідності до закону України «Про стандартизацію», будь-яка зацікавлена сторона може виступити замовником розробки національного стандарту на заміну відповідному радянському... Тож хто, як не молоде покоління майбутніх фахівців України найбільше зацікавлене у швидких і якісних змінах у сфері надання оновлених наукових даних, орієнтованих на формування спеціалістів, готових активно і якісно відновлювати і будувати успішне майбутнє для себе, своїх дітей у своїй країні вільній і незалежній.

Література

1 Питання гармонізації вітчизняної нормативно-правової бази в галузі стандартизації та технічного регулювання відповідно до вимог європейського союзу <http://apnl.dnu.in.ua/2019/18.pdf>

2 Порівняльний аналіз стандартів України і ЄС у машинобудуванні <https://ipnu.ua/porivnialnyi-analiz-standartiv-ukrainy-i-yes-u-mashynobuduvanni>

3 Перспективи модернізаційних зрушень у промисловості України в процесі євроінтеграції <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/perspektyvy-modernizatsiynykh-zrus>

GENDER LANGUAGE POLICY IN UKRAINE: NAVIGATING THE EUROPEAN INTEGRATION LANDSCAPE

Maryna Moroz, 1st Year PhD Student, Specialty 035 "Philology"

Kyiv National Linguistic University

*Research Advisor: Yaroslava Gnezdilova, Doctor of Philological Sciences,
Associate Professor*

Kyiv National Linguistic University

As Ukraine advances in its European integration, a key focus is the development of gender language policies, essential for its societal evolution. Despite the ongoing war, Ukraine demonstrated a commitment to gender equality through the adoption of programs and legislation during 2022-2023. [1]. This article explores the opportunities and challenges of shaping these policies as Ukraine aligns with European standards.

Ukraine's integration into the European Union requires the country to align with EU standards regarding gender equality, especially through the implementation of the Gender Equality Strategy (2020-2025). By embracing practices prioritizing people's needs, respecting rights and being mindful of gender related issues, during the post-war recovery process Ukraine has the opportunity to rebuild and thrive without leaving anyone behind while reducing inequalities and fostering unity.

Revival of Femitives: The resurgence of femitives in the Ukrainian language, denoting female professional titles, is occurring after years of suppression during the Soviet era [2]. The reintegration of femitives, officially recognized in 2019, now permeates all facets of linguistic expression, signifying strides toward social equality.

International Commitments: Ukraine is advancing gender equality through key international treaties, including the Convention on Elimination of Discrimination against Women, the Beijing Declaration, UN resolutions on Women, Peace, and Security, and the Sustainable Development Goals [3]. To ensure equal rights and opportunities Ukraine has implemented a policy framework called the National Human Rights Strategy and Action Plan.

Gender-Responsive Policies: In the context of the ongoing war, the Ukrainian government has demonstrated a commitment to gender equality through the implementation of gender-responsive policies and legislation. These initiatives focus on inclusive, rights-based recovery planning and budgeting.

Institutional Developments: The Ukrainian government established the role of Government Commissioner for Gender Equality Policy to narrow the gender gap in governance. This position oversees the Cabinet of Ministers'

compliance with gender equality, aids in developing related state programs, and enhances collaboration with international entities and civil society [4].

Generational Dynamics: Younger Ukrainians are more receptive to gender-inclusive language, and a cultural evolution that could eventually mainstream gender-sensitive linguistic practices.

Civil Advocacy: Civil society organizations and activists in Ukraine contribute by raising awareness, advocating for policy reforms and creating an environment that promotes inclusivity through language.

Addressing the formulation and implementation of gender policies in the current context is vital for balancing the interests of both genders and fostering partnerships, as the unequal treatment of men and women can jeopardize the effectiveness and quality of management decisions [3].

Gender Equality Rankings: Despite legislative progress, Ukraine's rankings in the Global Gender Gap and Gender Inequality Index from 2020 to 2022 indicate a need for significant gender equality improvement, with a marginal rise in women's political participation rankings.

Guidance on Inclusivity: The absence of comprehensive guidelines hampers the consistent application of gender-inclusive language across different areas of society. Public campaigns, inclusion in school curricula and initiatives aimed at increasing awareness are steps towards changing attitudes and promoting inclusive language practices.

Entrenched Biases: Societal biases and gender stereotypes, leading to workplace discrimination such as pay inequality, infringe on human rights and social justice [5]. Patriarchal norms fuel discrimination and violence against women and girls, with language reinforcing these issues, highlighting the need for targeted policy interventions.

War's Impact: The ongoing war in Ukraine reshuffles priorities and complicates the socio-economic integration of women, presenting a formidable barrier to gender policy enactment.

Resistance to Change: The resistance towards embracing gender language in Ukraine should not be overlooked. Traditional linguistic norms and ingrained cultural practices can present obstacles when it comes to implementing change.

To address these challenges and capitalize on the potential for progress, Ukraine might consider educational reforms and public engagement to enhance gender language awareness:

Educational Enhancements: Integrating gender equality and language awareness into school curricula across all levels can nurture an informed, linguistically adept youth.

Providing training: Offer training for teachers and educators on how to

integrate gender language into their teaching materials and classroom practices.

Promoting research: Encourage research on gender and language to enhance our understanding of the linguistic aspects related to inclusivity.

Incorporating gender language education in Ukraine's education system can enlighten younger generations, while public awareness campaigns and dialogue are key to shifting attitudes about gender-inclusive language. To effectively tackle resistance, Ukraine can consider implementing the following strategies:

Public Engagement: Comprehensive awareness campaigns, dialogue forums, and partnerships with gender-focused civil society organizations can shift public perceptions and encourage the adoption of inclusive language. These campaigns can utilize mediums such as television, radio, and social media platforms, as well as community events.

Dialogue Platforms: Set up platforms to enable conversations between advocates and opponents of gender-inclusive language, aiming to address concerns and misunderstandings through debate.

Collaboration with Civil Society: Establish partnerships with governmental organizations and advocacy groups that specialize in gender equality, utilizing their specialized knowledge to effectively promote inclusive language practices.

Our research underscores the dual nature of challenges and prospects in Ukraine's gender language policy. Notable strides in femininities revival and gender-responsive policies lay the groundwork for progress. Yet, issues like persisting biases and the war's effects demand urgent attention. Key strategies include educational reform and public engagement to embed gender language awareness in Ukrainian society. Adhering to EU standards, Ukraine shows its dedication to building an inclusive, equal community, contributing to the global dialogue on gender equality and inclusive language.

References

1. Gender equality and women's empowerment in Ukraine [EN/UK] Ukraine. ReliefWeb. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/gender-equality-and-womens-empowerment-ukraine-enuk> (date of access: 12.11.2023).
2. Gender equality in Ukrainian language: feminine forms of professions now given full recognition. Global Voices. URL: <https://globalvoices.org/2022/09/20/gender-equality-in-ukrainian-language-feminine-forms-of-professions-now-given-full-recognition/> (date of access: 12.11.2023).
3. Gender equality strategy. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_en#gender-equality-strategy-2020-2025 (date of access: 12.11.2023).

4. Government commissioner for gender equality policy. Diversité des expressions culturelles. URL: <https://fr.unesco.org/creativity/policy-monitoring-platform/government-commissioner-gender> (date of access: 12.11.2023).

5. Lost in Translation: Feminities and gender-inclusive language in Zelensky's speeches. Text Grinder. URL: <https://text-grinder.com/2023/07/22/lost-in-translation-feminities-and-gender-inclusive-language-in-zelenskyys-speeches/> (date of access: 12.11.2023).

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У ПРАВІ ЄС

*Кушнер Олександра, здобувач вищої освіти 3 курсу
спеціальності 081 "Право"*

Державного торговельно-економічного університету

*Науковий керівник: Шербак Геннадій, асистент кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права ДТЕУ*

Захист прав споживачів є однією з найважливіших складових правової системи Європейського Союзу. У світлі постійного розвитку глобального ринку і зростання обсягів міжнародної торгівлі, захист прав споживачів стає як ніколи до цього необхідним для забезпечення справедливості, рівності та безпеки для всіх європейських громадян. Саме через це ми вважаємо, що аналіз механізму захисту прав споживачів у праві Європейського Союзу є актуальним.

Дефініція "споживач" не має єдиного визначення у праві Європейського Союзу, але можливо виділити окремі ознаки такої особи. Перш за все, суб'єктом може бути лише фізична особа. Крім того, як правило, ця фізична особа має укласти договір не у комерційних цілях. Таким чином, споживач це фізична особа, яка купує, замовляє, користується товаром або послугою чи має намір це зробити для особистих потреб, які не пов'язані з підприємницькою діяльністю. Захист прав таких осіб має на меті забезпечити їх безпеку, інформованість та компенсацію у разі порушення їх прав.

Починаючи з 1960-х років, ЄС активно працював над створенням законодавства, що регулює права споживачів. Заходи щодо покращення захисту споживачів почалися з ухвалення Радою міністрів резолюції від 14 квітня 1975 року про попередню програму загальної політики щодо захисту прав споживачів та інформації в ЄЕС. У цій резолюції було визначено п'ять основних прав споживачів: (а) право на захист здоров'я та безпеку; (б) право на захист економічних інтересів; (с) право на відшкодування; (д) право на інформацію та освіту; та (е) декларація про

представництво, тобто право на голос. Ця програма визначила шлях до прийняття нових директив і правил щодо захисту прав споживачів (ст. 3) [1].

Серед цих нормативних актів є такий, що вважається початком відокремлення та приділення особливої уваги політиці захисту прав споживачів. Цей документ Маастрихтський договір, також відомий як Договір про Європейський союз, підписаний 7 лютого 1992 року. На основі цього договору в Римський договір була пізніше включена норма щодо захисту прав споживачів. Маастрихтський договір встановив конкретну компетенцію Співтовариства у розробці спільної політики щодо захисту прав споживачів і запропонував нове законодавство ЄС у цій сфері (ст. 129a) [2].

Маємо також звернути увагу на Хартію основних прав Європейського Союзу (Charter of fundamental rights of the European Union). Один з основних принципів Хартії це принцип захисту прав споживачів. Згідно зі статтею 38 Хартії, споживачі мають право на високий рівень захисту своїх інтересів, зокрема відносно якості товарів і послуг, що надаються. Це означає, що споживачі мають право на безпеку та якість продуктів, а також на інформацію про ці продукти. Крім того, згідно зі статтею 47 Хартії, кожен має право на справедливий судовий розгляд і доступ до незалежного та неупередженого суду. Це означає, що споживачі мають право на звернення до суду у випадку порушення їх прав і отримання компенсації за завдані їм збитки [3].

Ми знаємо, що механізм для забезпечення охорони та захисту прав споживачів в ЄС є багатогранним та багаторівневим. Основною метою цього можна назвати створення системи, яка, окрім забезпечення вільного обігу товарів, може контролювати та гарантувати належну якість цих товарів. Вікторія Микуляк, юрист практики міжнародної торгівлі, зазначає, що система захисту прав споживачів у ЄС ґрунтується на "трьох китах": (1) гармонізація стандартів щодо якості та безпечності як гарантія вільного руху товарів, послуг, капіталу на ринку ЄС; (2) дотримання встановлених вимог приватним і публічним секторами за принципом "менше контролю більше відповідальності"; (3) активна участь організацій споживачів [4].

Механізми захисту прав споживачів включають судовий шлях та альтернативні способи вирішення спорів, такі як медіація, арбітраж та консультаційні органи. Споживачам надається можливість подати скаргу до суду у разі порушення їхніх прав, але також існують інші шляхи вирішення спорів, які є більш швидкими та менш формальними.

Європейський Союз активно співпрацює з іншими країнами та

міжнародними організаціями з метою забезпечення захисту прав споживачів. Ця співпраця відбувається на різних рівнях, включаючи двосторонні договори, угоди про взаєморозуміння та участь у міжнародних форумах. На двосторонньому рівні ЄС укладає договори та угоди з іншими країнами, що мають на меті сприяти захисту прав споживачів. Ці угоди можуть включати положення про обмін інформацією, спільне проведення досліджень та навчання, а також сприяння взаємному визнанню стандартів і сертифікації товарів та послуг. ЄС також активно співпрацює з міжнародними організаціями, такими як Світова торговельна організація (СТО), Організація Об'єднаних Націй (ООН) та Європейська економічна комісія ООН (ЄЕК ООН), з метою розвитку спільних стандартів та політик щодо захисту прав споживачів. Це може включати спільне визначення нормативів, обмін досвідом та розробку спільних проєктів. Крім того, ЄС бере участь у міжнародних форумах, таких як Конференція ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD) та Міжнародна організація зі стандартизації (ISO), для обговорення та розвитку стандартів і політик щодо захисту прав споживачів. Це дозволяє ЄС впливати на глобальну агенду в цій сфері та сприяти створенню єдиної системи захисту прав споживачів на міжнародному рівні.

Підбиваючи підсумки, захист прав споживачів є однією з найважливіших складових правової системи Європейського Союзу, спрямованою на забезпечення рівності, справедливості та безпеки для всіх європейських громадян. Проаналізувавши роботу механізму захисту прав споживачів, можемо зазначити, що його реалізація не була б можливою без постійного розвитку, обґрунтованого глобалізацією та постійними змінами сучасних реалій.

Література

1. Preliminary programme of the European Economic Community for a consumer protection and information policy. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d26627ab-8e80-4e31-9379-ac097a569347/language-en> (date of access: 20.11.2023);
2. Treaty on European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/teu/sign> (date of access: 20.11.2023);
3. Charter of Fundamental Rights of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012P%2FTXT> (дата звернення: 20.11.2023);
4. Микуляк В. Від споживацтва до сталого розвитку: зміна парадигми в системі захисту прав споживачів в ЄС. URL: <http://surl.li/nihds> (дата звернення: 20.11.2023).

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

*Шалуєва Анна, здобувачка вищої освіти І курсу
спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія, право та суспільствознавчі
дисципліни)*

*Харківського національного педагогічного університету імені
Г.С.Сковороди*

*Науковий керівник: к.і.н., доцент Солошенко Олена, доцент кафедри
теорії і методики викладання суспільно-правових дисциплін ХНПУ імені
Г.С.Сковороди*

Проблема доступності та якості дошкільної освіти важлива вимога суспільства на шляху до сталого розвитку сучасної української освіти. Концепція Нової української школи розглядає дошкільну освіту як нульовий рівень структури НУШ і приділяє їй важливу роль щодо становлення особистості, формування провідних компетентностей майбутнього здобувача освіти [1, с. 24]. В умовах повномасштабної війни не втрачається пріоритетність розвитку системи дошкільної освіти, відновлюються та набувають нового змісту кроки України в європейське освітнє співтовариство.

Сучасні інтеграційні процеси в європейському освітньому просторі визначають стратегічний напрям розвитку дошкільної освіти України і диктують вивчення передового педагогічного досвіду країн Європейського Союзу, що є основою для переходу на якісно новий, конкурентоспроможний рівень дошкільної освіти.

Мета роботи: охарактеризувати європейські тенденції розвитку дошкільної освіти та їх перспективність щодо української системи освіти.

Система дошкільної освіти Європи суттєво відрізняється від української твердою визначеністю методичних засад, варіативністю концепцій, моделей, новітніми у світовому масштабі освітньо-розважальними програмами, функціонуванням ефективних педагогічних систем, інноваційними методиками та стратегіями розвитку. Практично кожна національна система дошкільної освіти передбачає свої особливості та передовий досвід, запроваджує широке використання інноваційних технологій, наявність приватних і конфесійних закладів дошкільної освіти.

Євроінтеграційні прагнення України дозволять завдяки врахуванню досвіду країн Європейського Союзу розв'язати найгостріші проблеми в українському дошкіллі: занадто довгі черги в заклади дошкільної освіти; гарантування рівних стартових можливостей; забезпечення створення розмаїття альтернативних форм дошкільної освіти; додаткова мотивація

молодих кадрів шляхом підвищення рівня заробітної плати, надання соціального пакету тощо; створення нових законодавчих і правових форм функціонування ЗДО; широке заохочення європейських фінансових інвестицій у дошкільну галузь; організація дієвого, а не формального стимулювання державно-приватного партнерства; збільшення кількості ЗДО різних типів фінансування; суттєве збільшення охоплення дітей раннього віку дошкільною освітою; стимуляція подальшого розвитку системи дошкільної освіти в сільській місцевості; урізноманітнення системи режимів перебування дітей у закладі дошкільної освіти. Для охоплення послугами системи дошкільної освіти дітей, які не мають можливості відвідувати дитячий садок, останнім часом популярними стали групи короточасного перебування малюків. Завдяки такій формі здобуття дошкільної освіти вдається подолати численні перепони на шляху до повноцінного відвідування дитиною дитячого садка, зокрема такі: ослаблене здоров'я чи наявність серйозних проблем фізичного стану; підвищена стомлюваність та інші [2, с. 106].

Найбільш популярні практично в усіх європейських країнах такі заклади дошкільної освіти: групи короточасного перебування дітей у дитячому садку (3–5 разів на тиждень по 3–5 годин залежно від бажання батьків), стаціонарні та сезонні ясла, відділення дошкільників при початковій школі, материнські школи, дитячі майданчики тощо. В Україні напередодні війни 80% дітей віком 3-5 роки відвідували дитячі садки [3]. У відповідності до Закону України «Про дошкільну освіту» працюють в системі освіти наступні типи закладів дошкільної освіти: ясла, ясла-садок, дитячий садок, дитячий будинок та інші (ст.12) [4]. Звичайно, у кожній країні свої підходи до дошкільної освіти, але головний акцент робиться на розвиток незалежності та самостійності, а також особистих, соціальних і технічних навичок дитини.

Важливою ланкою євроінтеграційного вектора розвитку дошкільної освіти є підготовка педагогічних працівників для закладів дошкільної освіти у відповідності до сучасних вимог. Академічна мобільність здобувачів освіти спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах євроінтеграції університетської освіти; розроблення програми модернізації в дошкільній галузі; комплексний підхід з боку науковців і педагогів-практиків щодо розв'язання проблеми пошуку шляхів і засобів ефективної підготовки фахівців дошкільного профілю; посилення вимог до якості освіти вихователя, підвищення рівня її відповідності європейським стандартам; широке застосування інноваційних технологій у підготовці вихователів закладів дошкільної освіти;

створення позитивного іміджу педагога закладу дошкільної освіти; упровадження новітніх технологій інклюзивної освіти в Україні дозволить сформулювати майбутні цілі, з урахуванням на спільні риси та національну специфіку, визначити нову парадигму дошкільця, сформулювати основні вміння та навички для здійснення навчання впродовж усього життя, різноманітні системи освіти згідно з потребами суспільства [2, с. 107].

Таким чином, євроінтеграційні прагнення України доручення до європейського освітнього середовища обумовлюють покрокове утвердження кращих стандартів європейської дошкільної освіти в українську освітню систему.

Література

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-com-pres-sed.pdf>
2. Калічак Ю. Л. Нові можливості інтеграції системи дошкільної освіти України в європейський освітній простір// Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2022. С.105-111. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/39083/Kalichak.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
3. Сайт МОН України. URL: <https://osvitoria.media/experience/osvita-2021-golovni-tsyfry-fakty-ta-planu-vid-mon/>
4. Закон України «про дошкільну освіту»//Голос України від 02.08.2001. №136.

РОЗРОБКА НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ РОДЮЧОСТІ ҐРУНТІВ ТА РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕРНОБОБОВИХ КУЛЬТУР

Паницьрева Г.В., кандидат с.г.н., доцент, доцент кафедри лісового та садово-паркового господарства факультету екології, лісівництва та садово-паркового господарства, заступник директора навчально-наукового інституту агротехнологій та природокористування, провідний науковий співробітник Вінницького національного аграрного університету

Стратегічний розвиток агротехнологій з орієнтацією на світові тенденції у підходах до вирощування та удобрення сільськогосподарських культур зумовлюють необхідність у розробці адаптованих сортових технологій вирощування, що у підсумку забезпечить формування сучасної технологічної стратегії розвитку

агропромислового комплексу України та гарантуватиме її продовольчу безпеку у довгостроковій перспективі. На сьогоднішній день багато видів зернобобових культур не втратили свого значення як важливі продовольчі культури і займають чільне місце у формуванні продовольчих і білкових ресурсів багатьох країн світу. Разом з тим, виражені тенденції до змін клімату, формування альтернативних систем удобрення у технології вирощування сільськогосподарських культур, світозна стратегія на біологізацію технологічного забезпечення отримання рослинного білка вимагає пошуку ефективних саме біоорганічних систем у реалізації потенціалу основних зернобобових культур у системі симбіотичної взаємодії мікоризи рослин з залученням біопрепаратів різної природи (стимулятори, підсилювачі азотфіксації, тощо) та пошуком оптимальних моделей поєднання такого підходу з комплексом сучасних хелатних мікродобрив [8].

Технологічні аспекти вирощування сої в Україні та світі розробляють та удосконалюють провідні вчені: А.О. Бабич, В.Ф. Петриченко, М.І. Бахмат, В.А. Мазур, І.М. Дідур, Г.В. Панцирева та ін. [1, 2, 3, 4]. Теоретичні, методологічні, методичні та прикладні положення відновлення родючості ґрунту шляхом додавання органічних матеріалів та інокуляції корисних бактерій висвітлені в дослідженнях Ustiatik R. та ін. (2023). Проблеми деградації земель та еколого-економічна оцінка їх наслідків висвітлені у дослідженнях Панцирева О.В. (2023), якими встановлено, що ерозійний розподіл доступних для рослини N, P і K підсилює варіацію вмісту поживних речовин на одному полі та сприяє високій мінливості культур. Amanpreet S. та Harmandeep S. (2020) запропонували моделі органічних сівозмін із елементами біологізації при насиченні їх зернобобовими культурами, а також внесли пропозиції щодо комплексного розвитку галузі органічного виробництва. Бахмати М.І. та ін. (2031) узагальнили результати застосування біодобрив органічного походження на збереження родючості ґрунтів. Дослідженнями Nosheen, S та ін. (2021) доведено, що процес мікронізації можна використовувати, як один із ефективних способів покращення поживних властивостей зернових матеріалів з високим вмістом клітковини, зокрема, метод механічного дрібнодисперсного подрібнення дозволяє покращити функціональні та антиоксидантні властивості готового корму. В праці Nao J. та ін. (2022) висвітлено результати функціональних властивостей ізоляту соєвого білка (SPI), обробленого лужною протеазою та за високошвидкісної гомогенізації зсуву, які показали, що ця комбінована обробка може значно зменшити розмір частинок SPI шляхом помітного погіршення структури як субодиноць

7S, так і 11S, що призводить до значного зниження вмісту β -шарових і β -поворотних структур. Мазур В.А. та ін. (2021) з метою підвищення кормової цінності сої пропонують здійснювати інактивацію антинутрієнтів термічною обробкою та шляхом проведення багатofакторного есперменту встановили функціональні залежності якісних та енергетичних показників від технологічних факторів мікронізації. На основі лабораторних досліджень дегідратації проведених для бобових культур (різні сорти квасолі, білий люпин) авторами Sesikashvili O. та ін. (2022) розроблено математичну модель процесу високотемпературній мікронізації інфрачервоними променями і використано відповідні нелінійні диференціальні рівняння. Петриченко В.Ф., Коць С.Я. (2014) узагальнили результати досліджень зміни вмісту біологічно активних сполук у бобових, оброблених традиційним методом варіння в автоклаві та екструзії, що широко використовуються в харчовій промисловості для розробки нових харчових продуктів та встановили вплив цих методів на інозитфосфати, галактозиди, інгібітори протеази та вміст фенольних сполук в готовому продукті.

Отже, зернобобові культури та соя відіграють важливе значення в зерновому та кормовому балансі агроформувань України. З усіх сільськогосподарських культур зернобобові містять найбільше білка. Зерно та зелена маса їх за вмістом протеїну переважає зернові культури більше ніж удвічі, за амінокислотним складом їх білки значно краще засвоюються, дають найдешевший білок, включають у біологічний кругообіг азот повітря, що недоступний для інших культур. Сьогодні рослинний білок високо цінується в харчовій та комбикормовій промисловості. Тому в умовах розвитку міжнародної торгівлі актуальними стають питання забезпечення якості зерна. Якісні показники продукції, як складові її конкурентоспроможності, забезпечують товаровиробнику переваги в конкурентній боротьбі та є головним критерієм для покупця [8].

Література

1. Amanpreet S., Harmandeep S. Organic grain legumes in India: potential production strategies, perspective and relevance. Legume Crops Prospects, Production and Uses. 2020. P. 1-18. DOI: 10.5772/intechopen.93077.
2. Панцирева Г.В. Сортові ресурси зернобобових культур в Україні: сучасний стан та перспективи використання. Сільське господарство та лісівництво. 2020. № 2 (17). С. 30-41. DOI: 10.37128/2707-5826-2020-2-3
3. Петриченко В.Ф., Коць С.Я. Симбіотичні системи у сучасному сільськогосподарському виробництві. Вісник НАН України. 2014. № 3. С. 57-66.

4. Mazur V., Didur I., Tkachuk O., Pantsyreva H., Ovcharuk V. Agroecological stability of cultivars of sparsely distributed legumes in the context of climate change. *Scientific Horizons*. 2021. Vol. 1 (24). P. 54-60 DOI: [https://doi.org/10.48077/scihor.24\(1\).2021.54-60](https://doi.org/10.48077/scihor.24(1).2021.54-60)

5. Bakhmat M., Padalko T., Krachan T., Tkach O., Pantsyreva H., Tkach L. Formation of the Yield of *Matricaria recutita* and Indicators of Food Value of *Sychorium intybus* by Technological Methods of Co-Cultivation in the Interrows of an Orchard. *Journal of Ecological Engineering*. 2023. Vol. 24 (8). P. 250-259.

6. Nosheen S., Ajmal I., Song, Y. Microbes as biofertilizers a potential approach for sustainable crop production. *Sustainability*. 2021. 13 (4), 1868. P. 1-20. DOI: 10.3390/su13041868. URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/13/4/1868>

7. Петриченко В.Ф. Сільськогосподарська мікробіологія і збалансований розвиток агроєкосистем. *Вісник аграрної науки*. 2012. № 8. С.5-11.

8. Панцирев О.В. Дослідження показників якості зерна сої. Інноваційні технології та підвищення ефективності виробництва харчових продуктів. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Умань. 2023. С. 33-35.

ТЕХНОЛОГІЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ НАСІННЯ СОЇ ЗАЛЕЖНО ВІД СОРТУ

Панцирев О.В., аспірант 1-го р. н. Інститут кормів та сільського господарства Поділля НААН

Соя стратегічна зернобобова культура світового землеробства, що перебуває в центрі уваги світової аграрної науки і виробництва. За останні 50 років її посіви у світі збільшилися з 23,8 до 102,4 млн га, врожайність з 1,68 до 2,55 т/га, виробництво з 26,9 до 263 млн т, або в 9,8 раза. Її вирощують у 91 країні світу. За обсягами виробництва вона займає четверте місце у світі після кукурудзи, пшениці й рису. У світі ресурси рослинного білка з урожаєм сої надходять близько 100 млн т. За обсягами виробництва олії соя займає перше місце у світі серед олійних культур. Посіви сої біологічно фіксують 155–198 кг/га азоту. Завдяки цьому соя на 65–80 % забезпечує свою потребу в азоті, значну частину його залишає в ґрунті, тому є одним із кращих попередників у сівозміні [1].

Значний внесок у вивченні технологічних аспектів вирощування сої в Україні зробили провідні вчені: А.О. Бабич, В.Ф. Петриченко, М.І. Бахмат, Г.В. Панцирева та ін. [1, 2, 3, 4]. Згідно досліджень В.Ф. Петриченка, основне виробництво культури сої в Україні розміщено в соєвому поясі, до якого входить зона Лісостепу, яка

включає дев'ять адміністративних областей. Нині в зоні Лісостепу було розміщено 64,5% посівів сої, Степу 25,1%, на Поліссі 10,4% [5].

Низка досліджень [1-7] свідчать проте, що біохімічний склад насіння сої також значно змінюється залежно від сорту. Очевидно, що це специфічна властивість сорту, але вона також знаходиться під дуже сильним впливом навколишнього природного середовища.

Результати досліджень показують [1], що між сортами існують суттєві відмінності, тоді як середній вміст білка змінюється від 36,52% до 39,76%. Результати досліджень інших вчених [4] також свідчать про значне варіювання біохімічної складової залежно від генотипу. Так, насіння сої сорту Золотиста залежно від погодних умов вирощування може змінюватися від 35,0 до 39,5%, а вміст клітковини від 7,0% до 14,0%. Змінюється також вміст жиру та вміст безазотних екстрактивних речовин. Незважаючи на високий вміст протеїну та жиру, соя містить у своєму складі антипоживні речовини, які у процесі виготовлення кормів обов'язково повинні бути інактивовані. Серед них інгібітори протеаз, які знижують протеолітичну активність ферментів трипсину й хілотрипсину, що веде до порушення функції травлення.

У бобах сої активним також є фермент уреаза, який руйнує якісні білки та амінокислоти корму в організмі й перетворює їх на отруйну речовину аміак. Уреаза бобів сої у шлунку тварини розщеплює сечовину шлункового соку, чим підлучує середовище навколо часточки корму, що перешкоджає дії пепсину. Показник активності уреази дає змогу непрямим методом оцінити необхідну ступінь обробки бобів сої і є критерієм оцінки ступеня знешкодження антипоживних речовин [6,8].

Отже, аналіз огляду літератур свідчить про значне поширення сої для виробництва високоякісних продуктів. Проте біохімічна складова нових сортів сої не завжди відповідає показникам, що передбачені нормативними документами.

Для виробництва сої необхідно постійно проводити моніторинг вмісту протеїну та жиру в насінні та впроваджувати у виробництво сорти з комплексними показниками продуктивності. Крім цього, нині дослідженню особливостей біохімічної складової залежно від генотипових особливостей сої приділяється недостатня увага. Для виробництва високоякісного насіння сої необхідно мати високоадаптивний сортовий склад. Це забезпечить максимальну реалі У період розвитку євроінтеграції та глобалізації вітчизняної економіки, виробництво зернобобових культур та сої потребує гнучкого підходу до міжнародної конкурентної боротьби, забезпечивши вирішення проблем продовольчої та екологічної безпеки [1, 3].

Зернобобові культури та соя відіграють важливе значення в зерновому та кормовому балансі агроформувань України. З усіх сільськогосподарських культур зернобобові містять найбільше білка. Зерно та зелена маса їх за вмістом протеїну переважає зернові культури більше ніж удвічі, за амінокислотним складом їх білки значно краще засвоюються, дають найдешевший білок, включають у біологічний кругообіг азот повітря, що недоступний для інших культур. Сьогодні рослинний білок високо цінується в харчовій та комбікормовій промисловості. Тому в умовах розвитку міжнародної торгівлі актуальними стають питання забезпечення якості зерна. Якісні показники продукції, як складові її конкурентоспроможності, забезпечують товаровиробнику переваги в конкурентній боротьбі та є головним критерієм для покупця [8].

Література

1. Панцирева Г.В. Сортові ресурси зернобобових культур в Україні: сучасний стан та перспективи використання. Сільське господарство та лісівництво. 2020. № 2 (17). С. 30-41. DOI: 10.37128/2707-5826-2020-2-3
2. Петриченко В.Ф., Коць С.Я. Симбіотичні системи у сучасному сільськогосподарському виробництві. Вісник НАН України. 2014. № 3. С. 57-66.
3. Mazur V., Didur I., Tkachuk O., Pantsyreva H., Ovcharuk V. Agroecological stability of cultivars of sparsely distributed legumes in the context of climate change. Scientific Horizons. 2021. Vol. 1 (24). P. 54-60 DOI: [https://doi.org/10.48077/scihor.24\(1\).2021.54-60](https://doi.org/10.48077/scihor.24(1).2021.54-60)
4. Bakhmat M., Padalko T., Krachan T., Tkach O., Pantsyreva H., Tkach L. Formation of the Yield of *Matricaria recutita* and Indicators of Food Value of an *Sychorium intybus* by Technological Methods of Co-Cultivation in the Interrows of an Orchard. Journal of Ecological Engineering. 2023. Vol. 24 (8). P. 250-259. DOI: <https://doi.org/10.12911/22998993/166553>
5. Mazur V., Tkachuk O., Pantsyreva H., Kupchuk I., Mordvaniuk M., Chynchyk O. Ecological suitability peas (*Pisum Sativum*) varieties to climate change in Ukraine. *Agraarteadus*. 2021. Vol. № 2 (32). P. 276-283 DOI: 10.15159/jas.21.26
6. Патица В.П., Омелянець Т.Г., Гриник І.В., Петриченко В.Ф. Екологія мікроорганізмів. Київ: Основа, 2007. 192 с.
7. Петриченко В.Ф. Сільськогосподарська мікробіологія і збалансований розвиток агрокосистем. Вісник аграрної науки. 2012. № 8. С.5-11.
8. Панцирев О.В. Дослідження показників якості зерна сої. Інноваційні технології та підвищення ефективності виробництва харчових продуктів. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Умань. 2023. С. 33-35.

Наукове видання

**„МОЛОДІЖНА НАУКА У КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ”**

VII учнівсько-студентська конференція

7 грудня 2023 р.

(укр., англ. мови)

Відповідальний за випуск:

Сукач Олена

к.е.н., доцент, професор кафедри маркетингу, фінансів, банківської
справи та страхування

Східноєвропейського університету імені Рауфа Аблязова

Затверджено 01.12.2023. Формат 60x90/16.
Гарнітура Times New Roman. Ум.-друк. арк. 62,4.
Зам. № 18–62.

*Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова
18036, м. Черкаси, вул. Нечуя-Левицького, 16.*